

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

AH 6HLP A

Good

BOOKBINDER

ANDOVER-HARVARD
THEOLOGICAL LIBRARY

ANDOVER - MASS
THEOLOGICAL LIBRARY
CAMBRIDGE, MASS.

1516

ANDOVER - HARV
THEOLOGICAL LIBRARY
CAMBRIDGE, MASS.

ANDOVER - MARY
THEOLOGICAL LIBRARY
AMHERST MASS.

DE VRIJE
KERK.

Vereeniging van Christ. Geref. Stemmen.

ONDER REDACTIE VAN

H. B E U K E R
Predikant te Amsterdam.

Eerste en Tweede Jaargang.

—◆◆◆—

AMSTERDAM,
P. VAN DER SLUYS Jr.
1876.

BIBLIOTHEEK
DER
Theol School C. G. K.
Grand Rapids, Mich.

Acc. No. 1373

July, 1902

Period
2081.192
v. 1

I N H O U D.

EERSTE JAARGANG.

H. BEUKER, De Vrije Kerk	Bladz. 1.
A. VAN DEN BERG, Onze Strijd. I.	» 8.
T. BOS, Gedachten over onze Eeuw	» 12.
J. O., Meerderheid	» 22.
H. BEUKER, Een en Ander.	
» Moody en Sankey's dwalingen	» 27.
» Onze Nederlandsche Brighton-Conventies.	» 29.
» De installatie van Ds. M. Noordtzij als leer- aar aan de Theol. School te Kampen	» 35.
» Eene afzetting feestelijk herdacht	» 36.
L. LINDEBOOM, Aan den Redacteur van de Vrije Kerk.	» 39.
J. HESSELS, Schat en hart.	» 43.
H. BEUKER, Een en Ander.	
» Vereeniging.	» 54.
» Zoo de boom, zoo de vrucht	» 59.
» Ons eerste Zendingskerkje in de Oost.	» 63.
» Onze Theol. School.	» 64.
» Verklaarbaar doch niet prijselijk	» 66.
» Boekaankondiging	» 68.
J. O., Rome en de Bijbel	» 68.
J. M., De Opwekkingen te Grootegast	» 70.
H. BEUKER, Correspondentie	» 75.
A. VAN DEN BERG, Onze Strijd. II.	» 79.
P. WAGEMAKER, De getuigenis des Geestes.	» 87.
V. A., Vooruitgang of achteruitgang.	» 95.

H. BEUKER, Een en Ander.	
» Aan het einde van het jaar 1875.	Bladz. 99.
» Onze Theol. School	» 103.
» De Vrije Kerk.	» 107.
» Staats-subsidie.	» 108.
Kerknieuws	» 113.
Giften der Liefde	» 114.

TWEEDE JAARGANG.

H. VAN HOOGEN, Appèl en Inspectie	Bladz. 1.
W. J. A. KRUIJER, Bij den aanvang van het jaar 1876.	» 10.
A. LITTOOY, Aan de Redacteur van de Vrije Kerk.	» 14.
H. BEUKER, Een en Ander.	
» De kentering van den tijd	» 18.
» Gedachtenia en Bede.	» 20.
» Restitutie, antwoord aan Ds. A. Littooy .	» 26.
M. SMINK Jr., Augustinus, een levensbeeld, zijne eeuw eene type van de onze.	» 27.
Correspondentie	» 35.
Boekaankondigingen.	» 36.
Kerknieuws.	» 38.
Giften der Liefde.	» 39.
H. BEUKER, De genezing van de vrouw, die Je- zus' kleed aanraakte.	» 41.
C. MULDER, De Praedestinatie, een »Decretum Horribile." (Eene letterkundige opmerking) .	» 50.
H. BEUKER, Een en Ander.	
» De wijsheid der wijzen	» 61.
» Subsidie of restitutie	» 65.
WALLER, Stemmen uit de Gemeente. I.	» 72.
C. DIJKMAN, Brief aan de Redactie van de Vrije Kerk.	» 75.
Kerknieuws.	» 77.
Giften der Liefde	» 78.
M. SIPKES, Brief aan Ds. Beuker	» 81.
A. VAN DEN BERG, Vanwaar onze hulpe komen zal?	» 85.

D. K. WIELENGA, Brief aan den heer Dijkman	Bladz. 90.
A. LITTOOY, Restitutie	» 95.
H. BEUKER, Antwoord op vorenstaande	» 98.
W. VAN DER WEG, De Volksopvoeding	» 102.
H. BEUKER, Een en ander.	
» Waarom blijft gij?	» 166.
» De Zaandammer schutters	» 107.
» Wat is getrouwheid?	» 109.
» Onze groote mannen vallen weg.	» 111.
N. J. ENGELBERTS, De offerande van Kaïn en Habel	» 113.
D. K. WIELENGA, De vrije Universiteit	» 116.
Kerknieuws.	» 119.
Van onze Leestafel	» 120.
D. DE PREE, De dag des Heeren	» 121.
T. BOS, De Kerk	» 129.
C. DIJKMAN, Brief aan D. K. Wielenga	» 144.
H. BEUKER, Een en Ander.	
» Hoe de Gereformeerde Kerk der vaderen een Nederl. Herv. Kerkgenootschap werd. I.	» 147.
» Staatsgeld van de Kerk	» 154.
» Een woord aan de Standaard	» 159.
Inwendige Zending in Noord-Holland.	» 161.
Een Protest, door M.	» 166.
Correspondentie	» 167.
Gaven der Liefde	» 168.
Kerknieuws	» 168.
J. H. VOS, Iets over Kerk, Lidmaatschap en Avondmaal	» 169.
W. H. GISPEN, De Mensch en de Christen.	» 178.
D. DE PREE, De dag des Heeren. II.	» 188.
H. BEUKER, Een en Ander.	
» Hoe de Gereformeerde Kerk der vaderen een Nederl. Herv. Kerkgenootschap werd. II.	» 194.
» De School-quaestie.	» 201.
» Twee adressen aan de Tweede Kamer.	» 209.
» Gemeenschap van Kerken	» 213.
Brief van Ds. D. K. Wielenga	» 214.

Kerknieuws	Bladz. 220.
J. H. Vos, Avondmaals-kommer.	» 223.
D. DE PREE, De dag des Heeren. III.	» 232.
H. BEUKER, Een en Ander.	
» De Belgische Christelijke Zendingkerk	» 238
» Een nieuwmodisch kerkbegrip	» 244.
» Het noodigste verzwegen	» 252.
» De Amsterdamsche Brighton-meeting	» 255.
» Het Docenten-geschenk.	» 261.
J. GRAANSMA, De driedaagsche samenkomst.	» 262.
Brief van Ds. D. K. Wielenga	» 273.
Kroniek, door N.	» 281.
Kerknieuws	» 285.
J. H. Vos, Onvoegelijke Avondmaals-praktijken	» 287.
D. DE PREE, De dag des Heeren. IV.	» 297.
E. DOUMA, Gemeentelijke Zendingarbeid	» 307.
H. BEUKER, Een en Ander.	
» Hoe de Gereformeerde kerk der vaderen een Nederl. Herv. Kerkgenootschap werd. III.	» 314.
» Adres aan Z. M. den Koning der Nederlanden enz. enz.	» 315.
» Conferentie voor Binnenlandsche Zending.	» 328.
» De Vereenig. voor Geref. Schoolonderwijs	» 329.
Kroniek, door N.	» 330.
Agenda voor de Zondagschool-Vereenig. »Jachin"	» 335.
Kerknieuws.	» 336.
J. GRAANSMA, Nog iets over de driedaagsche samenkomst te Amsterdam	» 337.
N. J. ENGELBERTS, Kerkelijke tucht over de leer	» 350.
A. KOPPE, Een belangrijk geschilpunt	» 355.
N. J. ENGELBERTS, De Ultramontanen. I.	» 361.
Brief van den heer Dijkman	» 366.
DEKA, Te Kampen	» 369.
H. BEUKER, Een en Ander.	
» Inwendige Zend.-Conferentie te Amsterdam.	» 374.
» Het kenmerkende en onmisbare van Inwendige Zending van wege de Kerk	» 375.
» Een gepast antwoord	» 383.

Kroniek, door N.	Bladz. 387.
Kerknieuws	» 390.
J. GRAANSMA, Onze kerkelijke Lidmaats-attestatiën	» 393.
J. A. G. DE WAAL, Jan Luiken.	» 399.
J. GRAANSMA, Brief aan Ds. Beuker	» 408.
G. STRIK, Iets uit het leven en de geschriften van Bernardus Smytegelt. I.	» 420.
A. KOPPE, De Heiligheid Gods	» 425.
H. BEUKER, Een en Ander.	
» Nog iets over subsidie	» 434.
» In Jezus naam Jezus eigen gezag en woord ter zijde gesteld.	» 439.
Kroniek, door N.	» 445.
Kerknieuws.	» 457.
J. GRAANSMA, Onze kerkel. Lidmaats-attestatiën. II.	» 453.
M. SMINK Jr., De Kerkvader Augustinus.	» 463.
A. VAN DEN BERG, Miskenning.	» 479.
J. C. BOOT, Brochures	» 482.
J. H. V., Doolhof van den laster	» 487.
H. BEUKER, Een en Ander.	
» Parochiale gemeenten	» 491.
» De bloei onzer Theol. School	» 496.
» Geschenk voor een Weeshuis	» 498.
» Een Kroniek van het ontstaan en de ont- wikkeling onzer Christ. Geref. Kerk	» 500.
Kroniek, door N.	» 502.
Iets van onze Leestafel	» 508.
Kerknieuws	» 511.
J. GRAANSMA, Onze kerkel. Lidmaats-attestatiën. III.	» 513.
G. STRIK, Iets uit het leven en de geschriften van Bernardus Smytegelt. II.	» 526.
P. WAGEMAKER, Ontwikkeling	» 535.
N. J. ENGELBERTS, De Ultramontanen. II.	» 543.
H. BEUKER, Een en Ander.	
» Strijd over de Belijdenisvragen in het Hervormd Kerkgenootschap.	» 550.
» Dr. Cramer's inaugureele rede.	» 559.

Kroniek, door N.	Bladz. 564.
Iets van onze Leestafel	» 567.
Kerknieuws.	» 571.
J. MEIJER, Een woord ten beste van de Vereeni- ging voor Gereformeerd Onderwijs. I.	» 573.
H. D., De Godheid van Christus door Napoleon I gestaafd.	» 582.
A. KOPPE, De Zonde	» 587.
H. BEUKER, Een en ander.	
» Aan het einde van het jaar '76.	» 595.
» »Onheilige najver" of plichtsbetrachting?	» 603.
» Dood van Dr. A. C. Van Raalte	» 607.
Boekbeschouwing.	» 609.
Kerknieuws	» 610.

APPEL EN INSPECTIE.

Onze tijd is zeker niet te beschuldigen dat hij niet van feesten houdt! Niet altijd doen wij mede. Maar als wij van een ouden in een nieuwen tijdkring overgaan, op den laatsten December en den eersten Januari, dan vieren wij feest. Het zou ook met den aard van het Christendom strijden, indien wij ons nimmer in eene feestelijke stemming bevonden. Of wij daartoe juist bijzondere dagen noodig hebben en zulke dagen wenschelijk zijn, beoordeelen wij thans niet; maar nu het eenmaal gewoonte is, de wisseling der tijden onder godsdienstige handelingen te doorleven, kunnen wij ons in zulk eene feestviering zeer goed schikken.

Was het alleen om de verschijning des Zaligmakers op aarde in levendige herinnering te houden, dan zouden wij nog geen reden vinden het af te keuren.

Hij is immers het middenpunt der tijden. Op Hem hoopen de ouden, op Hem zien de Christenen terug. Bovendien weten wij dat de godsdienst alles moet doordringen, en dat zelfs ons eten en drinken ter verheerlijking Gods moet geschieden.

Doch waartoe ook verdedigd wat niemand onzer lezers betwist? Gij gunt gaarne den godsdienst een plaats, ook nu, terwijl wij in het begin van het jaar achttien honderd zes en zeventig onze schreden voorwaarts zetten. Gij wilt in de waarheid wandelen en gunt haar gaarne in uw midden een eervolle plaats.

Ik heb een plan, dat ik u gaarne eens wil mededeelen.

Wij stellen ons voor dat wij reizigers zijn, die bij den mijlpaal, dien wij nu bereikt hebben, samen de aangelegenheden onzer reis eens bespreken.

Vooraf wil ik u een volzin uit onzen Reisgids voorlezen, en wij zullen daaraan onze overwegingen vastknoopen.

De tekst, dien ik bedoel, is te vinden in de Openbaring van Johannes, Hoofdstuk 3: 3a.

Gedenk dan, hoe gij het ontvangen en gehoord hebt, en bekeer u.

Dit woord is uit een brief, geschreven door den Apostel des Heeren, die eenmaal op de borst van zijnen Meester rustte, maar later als een afgezonderde van zijne broeders, op het eiland Patmos in de Egeïsche zee verblijft hield.

De inhoud des briefs is afkomstig uit het huis des Vaders, en bestemd voor eene plaats, die ook nu nog bestaat, maar haar vroegere grootheid geheel heeft verloren.

Wie het tegenwoordige Sardis kent, zou bijna niet kunnen gelooven, dat het datzelfde Sardis is, waar eens de rijke Croesus koning van het machtig Lydië, zijn zetel had. Zoo vergankelijk is aardsche pracht en luister.

In den tijd toen deze brief derwaarts werd gezonden, bestond er eene Christelijke gemeente, die den naam had dat zij leefde, maar in het wezen der zaak aan een ijdele vertooning en een dood formalisme leed. De groote Heer en Bestuurder der gemeente (want van Hem is eigenlijk de brief afkomstig) geeft haar daarom den ernstigen raad, eens bedaard na te denken over de zegeningen, die zij in en met de Evangelieprediking had ontvangen, en den eenmaal bezeten schat te vergelijken met wat zij thans bezit.

119 Deed zij dit, dan zou haar spoedig duidelijk worden, dat

zij veel had verloren, en zij moest daardoor worden gedrongen om zorgvuldig te bewaren wat zij nu nog had, en na gedane misstappen den levenskoers anders te richten.

Wij willen dit woord beschouwen alsof het heden tot ons gesproken werd. Wij tasten dan, denk ik, niet zoo ver mis, en gij hebt meteen het plan vernomen, waarvan straks gesproken is.

Onderzoek en verbetering is de reisles, die ons hier wordt gegeven, en wij zullen *Appèl* en *Inspectie* houden, om aan die les te beter te beantwoorden.

1.

Omtrent het eerste zal misschien de uitkomst van ons onderzoek tamelijk bevredigend zijn. Het is waar, sommigen zijn ons ontvallen en uit ons reisgezelschap naar hun eeuwig te huis overgegaan; maar in vergelijking met het zielental, dat wij nog hebben, zeer weinige. Voor sommigen was het verlies vooral voor de nabestaanden nog al zeer treurig. Wanneer ik zeg, dat wij vaders en moeders in de kracht des levens, jongelingen en jonge dochters in den bloeitijd, en kinderen, die nauwelijks het levenslicht aanschouwden, grafwaarts hebben zien dragen, dan is dit wel een zaak, die ons tot ernst mag stemmen, en vooral jonge menschen mogen het leven wel wat ernstiger opvatten, dan zij in den regel doen.

Sommigen onzer wachtmeesters zijn verplaatst, anderen in een andere klasse gaan reizen, maar (met een enkele uitzondering misschien) gaat toch het geheele gezelschap nog altijd in dezelfde richting voort.

Verblijdend is het vooral, dat op sommige plaatsen enkele leden van ons gezelschap met goedvinden hunner opzieners zelfstandig zijn opgetreden, en een soort huishouding op eigen hand hebben opgericht. Het gaat die

gezelschappen, naar men zegt, meestal vrij goed, en wij schijnen in getalsterkte zooveel toegenomen te zijn dat men het nauwelijks merken kan. Wel hadden wij gewenscht dat er meer gekomen waren, die ons achterna riepen: „Wij willen gaarne mede, want wij hebben gezien dat God met u is! Waarschijnlijk hebben we er zelf schuld aan, daar wij te weinig op de voortreffelijkheid van onzen Leidsman gewezen hebben. Het heeft ons evenwel niet geheel aan zulke reisgenooten ontbroken. Behalve de zuigelingen, die onderweg geboren zijn, kwamen er zoo nu en dan nog reisgenooten tot ons, die hun vroeger gezelschap vaarwel zeiden. Wij willen echter altijd gaarne nog meer opnemen, want wij weten dat ons genot op reis er niet door verminderd wordt; en in het huis des Vaders, waarop wij als doel der reis het oog gevestigd hebben, zijn vele woningen. Het geldt bij ons in waarheid: „Hoe meer zielen hoe meer vreugde.” Het is ons echter niet *alleen* genoeg het getal onzer reisgenooten te weten. Ware dit het geval, dan zouden wij nu eindigen met te zeggen: Ziet toe, Broeders en Zusters, dat wij niemand verliezen! Elk doe wat hij kan om reizigers naar de hemelstad uit te lokken.”

Maar wij hebben meer te doen. Het komt vooral op den toestand van het gezelschap aan; en ik vrees dat wij in dit opzicht met minder genot ons onderzoek zullen moeten verrichten.

2.

Ziet men nauwkeurig rond, dan bemerkt men dat velen er zeer ongezonder uitzien. Er moest (de omstandigheden in aanmerking genomen) een blijdschap op het gelaat liggen, waaruit men kon lezen: „Ik ben zeer vroolijk in den Heere, en ik zal mij verheugen in den God mijns heils!” Maar waar vindt men dit? Soms treft men nog wel iets aan,

dat er den schijn van heeft, maar niet zelden is het ook dan nog een korte, ongestadige vreugde als van een koortsig, ijlhoofdige mensch, wiens krachten niet versterken, maar veeleer verteeren. Is dan het leven in gemeenschap met God zulk een troosteloos leven? Ik geloof het niet. Neen, Vrienden! de schuld ligt bij ons.

Denkt er aan hoe gij het ontvangen hebt. Waart gij ook zoo, toen God u dat leven heeft geschonken?

Ik vrees, dat wij te veel in een bedorven lucht verkeerren, en ons niet genoeg bloot stellen aan de stralen van de Zon der gerechtigheid. Van daar komt het misschien ook, dat de ademhaling van velen zoo belemmerd is, en de polsslag zoo flauw en zoo zwak. Het schijnt als of er geen hartelijk gebed opgaat, waardoor de zuivere levenslucht wordt ingedronken en de levensgemeenschap met God wordt versterkt.

De tong vooral ziet er ongunstig uit. Het is duidelijk, dat allerlei schadelijke dampen daarbinnen aanwezig zijn. Men zegt, en een enkele keer heb ik het ook zelf gehoord, dat er door kinderen en bejaarden zelfs vloeken worden uitgebraakt. Bij zulke verschijnselen is het niet twijfelachtig, of de maag ook bedorven is. Wel komen er een groot aantal als 't etenstijd is, ter plaats waar het levensbrood wordt uitgedeeld, en ik ben er blijde om; maar bij allen is de rechte honger niet. Het is velen meer om prikkelende spijsen en lekkernijen te doen dan om den gezondenden kost der waarheid. Op uw geweten, Lezer! is het altijd zoo met u geweest, of was u weleer niet zelfs het bittere zoet?

Sommigen klagen over hoofdpijn en hartklopping; maar geen wonder, waar zoovele schadelijke dingen beide vervullen. Het oog is donker, en wat nog het ergste is, de onaangenaamste dingen ziet men eerst, en allerminst kan men

zijn eigene gebreken zien. Ook het oor deugt niet, voor elke zaak, die de wereld betreft, schijnt het open te zijn, maar gesloten voor de waarheid, die uit God is.

Laten wij gedenken, hoe wij het gehoord en ontvaangen hebben, en dat weinigje leven, dat er nog is, zoeken te bewaren.

Wij hebben reeds genoeg gehoord, om ons te overtuigen, dat de vermaning van onzen reisgids niet te onpas komt.

En nog is ons onderzoek pas begonnen.

Thans zijn onze kleederen en wapenrusting aan de beurt.

Indien men aan het kleed (ons godsdienstig voorkomen) den man kent, dan staat het niet veel beter. Onze meester droeg een kleed uit één stuk, maar zoo ziet men zijne discipelen bijna niet meer.

Het schijnt wel of men een tweeërlei mode op *een* kleed wil toepassen, gedeeltelijk naar het fatsoen van deze, gedeeltelijk naar dat van de toekomstige wereld.

Het wordt immers belachelijk, wanneer men zijn gewaad in sommige opzichten naar de wijze der oosterlingen, in andere naar westersche manier laat vervaardigen. Van zulke menschen zou men zeggen: Zij behooren nergens te huis. Ook de stof valt niet meê. Uit de verte gezien heeft het dikwijls nog een schoonen schijn, maar van nabij bekeken ontdekt men, dat het niet veel heeft gekost en van geringe waarde is.

Maar wij willen eens wat meer in bijzonderheden afdalen. Allereerst zoek ik naar den gordel, waarvan Paulus spreekt, Efezen 6. Ongelukkig schijnt een gordel niet tot de mode van onzen tijd te behooren. Misschien komt het door dat men het strijden verleerd heeft, en den vijand liever wat wil toegeven dan hem bevechten.

Zoo behoort het immers niet. Ons kleed moet

niet voor de voeten hangen, om ons ter belemmering te zijn. Wij hebben den gordel der waarheid van onzen Koning ontvangen. Laten wij daarmede onze kleeding opbinden. Dan kunnen wij werken en strijden. Het harnas aan borst en beenen is bij een groot getal onzer reisgenooten nagenoeg versleten. Toen dat in eere was en samengesteld uit evangelische deugd en standvastige belijdenis der waarheid, waren wij op die plaatsen onkwetsbaar, maar nu de borst met stof bedekt is, en de voeten met het slijk der aarde, worden ons somtijds beschuldigingen als pijlen toegeworpen, die in het hart der gemeente treffen, en men moet zeggen 't is pijnlijk wanneer men de waarheid met het vergif dier pijlen verenigd ziet.

Had men nu nog maar het schild des geloofs, dan zou men die vurige pijlen kunnen uitblusschen, maar het schild is reeds aan stukken geschoten, en ik geef den ernstigen raad aan het gansche gezelschap: Laat uw schild herstellen met de bede: „Heere, vermeerder ons geloof.” Ook het hoofd is niet behoorlijk gedekt. Men schijnt maar niet te kunnen begrijpen, dat de gegronde hoop op eeuwige zaligheid zulk een uitnemend deksel is. Liever heeft men fantasie hoeden, een deksel dat tegen de stormen des levens niet bestand is. Van daar dat zoo velen eene drukking op de hersenen gevoelen en moedeloos hun weg bewandelen.

Eindelijk komt het zwaard aan de beurt. Maar ziet eens! het is geheel bot geschaard. De vijanden lachen er mede. Van de tien slagen is er pas één die doodelijk treft. Was het zwaard des Geestes zoo stomp toen gij het ontvangen hebt? Of hebt gij het misschien nooit laten scherpen?

Het woord Gods (ons zwaard) is scherp, meer dan eenig tweesnijdend scherp zwaard, maar het moet op de rechte plaats zitten en goed onderhouden worden.

Onze vijanden hebben er twee: ontkenning en spot heeten zij. Denkt er aan dat zij scherp zijn, en weest op uw hoede. *Eene* opmerking mag ik mijne reisgenooten vooral niet onthouden. Het komt mij voor, dat sommigen het zwaard bij het lemmet aanvatten en zich zelve er mede kwetsen. Zijt gij nooit in den wapenhandel onderwezen, of hebt gij al de lessen vergeten, die gij ontvangen en geleerd hebt? Doch kom! laat uw reisgoed eens zien.

Dadelijk valt mijn oog op die menigte staven, die de reizigers bij zich hebben. Een staf te hebben is goed, maar dan moet het een zijn zoo als de dichter van Ps. 23 er een had, en eene menigte staven te gelijk wordt voor den wandelaar op den duur een ondragelijke last.

Daar zie ik er, dunkt mij, een, die doorschijnend en glansrijk is. Het schijnt wel een verstandsstaf te wezen. Die deugt niet. Gij moest wel wijzer wezen dan Salomo indien gij hiermede den troon zoudt beklimmen en behouden. In onzen reisgids staat: Steunt op uw verstand niet.

Ginds zie ik er een van een vastere stof, zoo als het schijnt, en het opschrift is: Persoonlijke kracht. Is u dat van boven geleerd, zulk een staf tot uw steun te kiezen? Weet gij dan niet dat de sterke Simson en de ijvervolle Petrus voor de kracht van vrouwen zijn bezweken?

Vervolgens zie ik er een: *Deugd* genaamd. Het komt mij voor een van Farizeesch maaksel te zijn. Hierover hebben wij geen woorden te verspillen. Onze Meester heeft die voor lang reeds afgekeurd. Nog andere zijn er, die uit gevoelige aandoeningen zijn vervaardigd, zoo buigzaam als een riet, en wie er op leunt mag op gedurige struikeling rekenen.

Eindelijk zie ik er nog bij, die uit inuntstukken schijnen gemaakt te zijn. Het zijn de zwaarste van allen, maar voor het doel ongeschikt. Wil ik u omtrent al die staven

een raad geven? Wat er van eenige waarde aan is voor het Vaderland, waar wij heen willen, kunt gij in uw reiskoffer pakken. De laatstgenoemde kunt gij voor reispenningen gebruiken, of tot eenig liefdadig doel besteden, en al het overige werpt gij maar weg, want voor staf kunt gij er geen vinden, zoó goed als de straks genoemde Davidstaf.

Ik sprak straks van den koffer, die zoo verborgen altijd mede gaat (het hart). Laten wij die ook eens openen.

Dat staat er waarlijk niet mooi bij! Het schijnt wel, of daar in jaren geen reiniging heeft plaats gehad. Dat moet anders worden. En wat is die gevuld! Wat vind ik daar veel lastige dingen, die een groote plaats innemen, en niet de minste waarde bezitten? Gedachten der ijdelheid is hun naam. Werp ze weg, en meteen al die luchtkasteelen, die u nimmer voor woning kunnen dienen. Dat zal u ruimte geven.

Vervolgens zijn er voorwerpen, die niet minder groot zijn en zwaar ook meteen. Zorgen en bekommelingen heeten zij. Haar lengte is grooter dan van een gewoon mensch, en het schijnt als of zij hemel en aarde omvatten willen. Ook maar weggeworpen. Onze Leidsman heeft ons gezegd: „Werp al uwe bekommernissen op Mij; en men reist er veel lichter om. En welk een rol ligt daar? Zijn dat papieren? Laat eens zien.

Het eerste is een rekening met tallooze posten. Gebeden, tranen gestort, ter kerk geweest, een aalmoes gegeven enz. Die rekening moet betaald worden, als gij aan de plaats uwer bestemming komt, niet waar?

Maar door wie? De groote Koning, die alle dingen bezit en algenoegzaam is heeft er geen behoefte aan; zulke rekeningen neemt Hij volstrekt niet aan.

En waar is het register uwer schulden? Houd daarvan veel liever aanteekening en belijd ze. Het is beter

van Hem nederig vergeving en kwitantie te verzoeken dan dat gij u zelve vergeeft, en met zulk een lange rekening komt, om loon te ontvangen voor diensten, die gij verschuldigd waart en zeer gebrekkig hebt uitgevoerd. Waar is uw reisgids? Er zijn er waarlijk nog, die er geen hebben, en anderen, die er een bezitten, zijn er even goed in te huis als een vreemde in mijne boekenkast. Hebt gij ook een reispas? Kunt gij toonen, dat gij vrij moogt doortrekken en voor rekening van den Heer van hemel en aarde reist?

Zorg er voor dat gij geen valschen hebt, want dan komt gij, zoo niet eerder, zeker aan het einde der reis bedrogen uit.

Ons onderzoek is afgelopen. Wie niet schuldig is aan de opgenoemde gebreken, behoeft zich de beschuldiging niet aan te trekken. Het goede dat er onder ons aanwezig is, wenschen wij met dankzegging te erkennen. Men houde ons ten goede dat wij het hier niet hebben opgenoemd. Het is geen nijd die ons de somtijds wel wat harde woorden ingaf, maar liefde. En ondanks al de gebreken, die ons gezelschap aankleven zoeken wij geen ander, want wij kennen geen gelukkiger, en de volmaaktheid is voor den hemel bewaard.

Hoogeveen.

H. VAN HOOGEN.

BIJ DEN AANVANG VAN HET JAAR 1876.

Is er ooit een tijd geweest, waarin het woord „quaestie” aan de orde van den dag was. dan is het de tegenwoordige. Staatkundige, maatschappelijke, godsdienstige, kerkelijke kwestien. Wie weet niet van de school. quaestie? Verder heeft men de spoorweg, lijkenverbran-

ding, arbeiders, verkiezingsquaestie enz. Men wandelt als in een nevel van quaestiën. En kwam men met al die quaestiën toch tot eenheid? Helaas! gewoonlijk geven die geschilpunten voedsel aan hatelijkheden en bittere vijandschap; de quaestie blijft quaestie en baart nieuwe; afbreken doet men, maar tot opbouwen mist men de kracht. Van waar toch het verschijnsel, dat men tot eene oplossing komen *wil*, maar niet *kan*? Zou het niet hierin gelegen zijn, dat er gemis is aan eenheid van beginsel bij hen, die er in betrokken zijn? In onze dagen geldt wat in het eerste boek van Mozes staat opgeteekend: „en de gansche aarde was vervuld met wrevel.” Onder alle strijdvrage van den dag is de schoolquaestie niet de minste, en als wij den toestand van het Christelijk onderwijs nagaan dan moeten wij tot de bekentenis komen, dat die alles behalve rooskleurig is.

Allerwege gordt men zich ten strijde tegen: „het broei-nest van sectehaat en onverdraagzaamheid,” zooals men onze school gelieft te noemen, en zij die haar met dien naam doopen, zijn de voorstanders van de zoo hoog geroemde neutraliteit, drijvers eener fictie, die juist door hun propaganda maken voor de staats-school, de partijdigheid in persoon zijn. De Christelijke school is bij velen, op zijn zachtst genomen, een artikel van weelde, bij anderen een doorn in het oog, en al verdween de eene Christelijke school voor, de andere na, wellicht zou men over haar doodsbericht „Schadenfreude” aan den dag leggen. Maar Gode zij dank, de zaak van het Christelijk onderwijs is niet de onze, maar die des Heeren. Mannen broeders, die met mij tot de gewichtige taak van Christelijk opvoeder geroepen zijt, begrijpen wij steeds *ernstiger* onze roeping, zij ons leger eene Gideons-bende tegenover het groote leger der Midianieten; met onzen God aan de spitse zullen

wij kloeke daden doen. Laat het ons tot een punt van biddende overweging maken, wat er van ons geëischt wordt door Hem aan wien wij dagelijks verantwoording hebben te doen, sluiten wij ons nauw aaneen en vergeten wij elkander en hen, die aan onze zorgen zijn toevertrouwd, voor den troon der genade niet. Zwaar is onze taak, onmogelijk te vervullen zonder kracht van boven. Opvoeden wat is het anders dan kinderen: „van de aarde naar het koninkrijk Gods, van het verderf naar den eenigen Behouder op te voeren.” Blijke het dan uit onze persoonlijkheid dat wij zelve nauw aan den Heer verbonden zijn. Elk onzer moet eene harmonische persoonlijkheid trachten te worden, eene eenheid waarin verschillende eigenschappen, gaven en krachten tot een schoon geheel zich ontwikkelen moeten. Onze scholen zijn als het ware de aanrakingspunten, of liever de vereenigingspunten van allen, die zich hun geloof niet schamen; onze Chr. scholen dragen de toekomst van de nieuwe toestanden in haar schoot. Vreezen wij dan den tegenstand niet, laat ons den strijd des Heeren strijden, zonder bijoogmerken. Hij heeft beloofd, dat als de vijand zou aankomen als een waterstroom de Geest des Heeren alsdan de banier zou oprichten. Arbeiden wij met onverdroten ijver, en al is het waar dat wij soms al zuchtende ons werk verrichten, zijn wij soms der moedeloosheid nabij, als wij teleurstelling op teleurstelling ondervinden, voortgearbeid in de kracht des Heeren. Rusten wij niet op onze lauweren. Lauweren, waar men op rust, verwelken zoo spoedig. Onze Bijbel zegt ons, dat het Woord Gods niet ledig zal wederkeeren; al hebben wij maar ééne ziel voor Christus gewonnen dan hebben wij voorwaar niet te vergeefs geleefd. Wij hebben reeds veel op 't gebed verkregen, en daarom dat gebed vermenigvuldigd, en daarin de gansche

school opgenomen, opdat ook wij tot onze vijanden kunnen zeggen wat eenmaal Nehemia zeide: „God van den hemel, die zal het ons doen gelukken, en wij zijne knechten zullen ons opmaken en bouwen”.

De zinspreuk van den grooten Marnix van St. Aldegonde zij die van elk Christen-onderwijzer: „Repos ailleurs” (De rust hierna). Ja, daar blijft eene rust over voor ieder Chr. onderwijzer, die tot het volk des Heeren behoort.

Amsterdam.

W. J. A. KRUIJER.

Het is reeds een verkwikking op zich zelf een Chr. onderwijzer, van wien beide door den Staat en door de ouders vooral niet minder wordt geëischt dan van dien der Openbare school, maar die zich in den regel veel meer arbeid en veel minder salaris moet getroosten, zóó te hooren spreken. Van onze onderwijzers hangt voor de toekomst ontzaglijk veel af. Aan hen moet ik toevertrouwen het beste wat ik bezit, n. l. mijn kind. Helpt mij nu de onderwijzer dit kostelijk pand, het eenige wat met mij, van alles wat ik bezit, in de eeuwigheid medegaat — door onderwijs opvoeden d. i. tot God opvoeren, dan kan ik zulk een trouwen onderwijzer niet licht te hoog waardeeren. Doet hij het tegendeel, voert hij mijn kind van God en Christus af, dan kan ik ook niet licht bang genoeg voor zijn invloed zijn. Geeft God ons veel jonge onderwijzers, die bij grondige kennis en bekwaamheid ook beginselen, geloof en moed bezitten, als ons uit bovenstaand stukje tegenademen, dan heeft de Chr. School niet te vreezen. Ouders en Bestuurders, laat ons onze Chr. Onderwijzers waardeeren en hun hunnen reuzenarbeid, zooveel in ons is, gemakkelijk en aangenaam maken. Niet de leden der Tweede Kamer, maar onze onderwijzers zullen ons de zegepraal bezorgen, als middelen in Gods hand.

RED.

AAN DEN REDACTEUR VAN „DE VRIJE KERK”.

Hooggeschatte Broeder!

Naar aanleiding van uw stukje in het December-nummer van „de Vrije Kerk”, get. Staatssubsidie, bied ik u eenige regelen ter opname.

Ik houd mij toch verzekerd, dat gij in eene quaestie, waarover verschillend gedacht wordt, niet gaarne het woord alleen zoudt hebben.

Het is mij aangenaam te kunnen aanvangen met een woord van sympathie. Ik ben het volkomen met u eens, dat de geldelijke verhouding tusschen Kerk en Staat door geen van beide mag worden geduld.

Ze moeten m. i., in verhouding tot elkander staan als een broeder en zuster, die elk een eigen huishouding hebben.

De Staat mag zoo min heerschappij voeren over de Kerk (à la Bismarck) als de Kerk over den Staat (à la Rome).

Naar de H. Schrift *moet* — en in normalen toestand *kan* ieder zijn eigen huishouding bestieren en verzorgen.

Overigens ja, behooren ze elkander als broeder en zuster van eenen huize (beide uit God) aan te vullen en lief te hebben.

Ge bemerkt, Broeder! dat ik met u beamen kan, wat de Synode te dezer zake aan het adres van den Staat geschreven heeft.

Een paar regels meer slechts — en ik ben niet alleen dankbaar, maar voldaan.

Bijvoorbeeld, bij het door u afgeschreven besluit: „Zoolang gij die groote beginselen niet in toepassing brengt, eischen wij, namens onze leden, teruggave, van de som, die zij voor het budget van Eeredienst opbrengen.”

Deze regels is m. i., de Kerk aan zich zelve, aan hare leden en aan den Staat verschuldigd.

Aan zich zelve, dewijl het de consequentie is van haar nu eenmaal tegenover de Regeering ingenomen standpunt.

Ze is immers begonnen den Staat in dit opzicht den eenig goeden weg te wijzen, en tot bewandeling van dien weg aan te sporen.

Welnu dan, daar de Regeering onmogelijk in één dag of week eene wet in onzen geest kan ontwerpen, doen aannemen en ten uitvoer leggen, zoo vrage en zegge zij, krachtens hetzelfde beginsel en op dezelfde gronden, slechts iets meer dan ze dusver deed.

Volgens het beginsel onzer Kerk mag m. i. het onrecht geen ure voortduren; terugbetaling van wederrechtelijk ontvangen gelden moet wel haar weg en haar eisch zijn.

Ook vraagt het welbegrepen eigenbelang deze aanwijzing én dezen eisch.

Ge begrijpt mij, als ik zeg: ook onze leden kunnen tachtig cents maar eenmaal uitgeven.

Die f 80.000 kunnen onze Kerk niet ten goede komen, wel haar helpen bestrijden.

Moet ze om haars zelfs wil, nu eenmaal aan het spreken met haren broeder, dit niet duidelijk uiteenzetten en zoo mogelijk doen ophouden?

Op het: „het zal niet helpen, de Staat kan niet rez-

titueeren,” behoef ik niet te antwoorden, aangezien onze Synode bij het nederschrijven hárer regelen ook niet heeft gevraagd, wat de Staat *kan* en *zal*. Gode zij dank heeft ze een ander uitgangspunt.

Ik ga dus voort, en beweer dat ze die twee regels evenzeer aan hare leden verplicht is.

Is de Kerk, die door hare Commissie, met haar ontrouwen broeder toch in aanraking komt en over de zaak in quaestie hem onderhoudt, niet gehouden de rechten harer huisgenooten te verdedigen?

Het is immers een schreiend onrecht, bij alles wat voor eigen huishouding moet worden opgebracht, gedwongen te worden om te betalen voor eerediensten, die men meereendeels verderfelijk acht; want in geen geval kan toch van al de eerediensten gezegd worden, dat ze gesalarieerd worden uit gelden en goederen, weleer door den Staat geëigend, zoo als het Herv. kerkgenootschap meent te mogen beweerden.

Het grievend onrecht dus, onzen leden aangedaan, moet de moeder zóo gevoelen, dat zij er niet buiten kan haar onrechtvaardigen broeder toe te roepen: „Geef direct dat geld terug. — Stel onze leden in staat die som in eigen boezem te besteden.”

In eigen boezem!!

Neemt de stemmen maar eens op, en ge zult het zien, dat ge daartoe verlof krijgt.

En ge zijt het wel met mij eens m. i. dat onze overvloed nog niet groot genoeg is om te zeggen: „wat let het.” Zeg Broeder! het zou onze Theologische school aardig uit den nood helpen.

Maar ja — laten we de huid nog niet verkoopen.

In de derde plaats zeide ik, dat we den eisch tot teruggave ook aan den Staat verplicht zijn.

De zuster, die draagster der Goddelijke waarheden is, mag, dunkt mij, haar broeder niet één dag ongewaarschuwd zulk een onrecht laten plegen; ze moet uit liefde tot haar broeder hem terstond, met al wat in haar is, uit zijnen goddeloozen weg helpen, opdat Gods ongenoegen tot hare diepe smart hem niet verteere.

Ik hoor twee stemmen, die, ongeduldig geworden, luide roepen: Restitutie is vermómde subsidie! En: Gij zijt een paar jaar ten achter, mijn vriend! — Het is zeer onlangs door een rechtsgeleerde zoo duidelijk gemaakt, dat we als kerk niet kunnen terugvragen, wat de leden onder allerlei vorm van belasting als staatsburgers hebben betaald.

Maar zeg me — want ik heb dien Mijnheer niet gehoord — heeft Z.Ed. ook duidelijk gemaakt, dat de zuster den broeder niet moet terechtwijzen, dat onze Kerk het goed recht harer leden niet mag en moet bepleiten, dat de leden — daartoe opgewekt en voorgelicht door hunne Synode — de commissie dier Synode niet kunnen en mogen autoriseeren om in rechten voor hen op te treden?

Dat kan hij wel niet gedaan hebben. Dan toch zou die rechtsgeleerde zijne bevoegdheid zijn te buiten gegaan, dewijl de twee eerste vragen ons meer op theologisch dan op rechterlijk gebied voeren.

En is het waar dat restitutie, d. w. z. *teruggave* van wederrechtelijk ontvangen gelden, aan de geautoriseerde commissie, vermómde subsidie, d. i., *ondersteuning* is onder eenen anderen naam dan . . . doch ik neem de vrijheid het ten stelligste te ontkennen — dan verlang ik ze evenmin als gij.

Ondersteuning? Neen!

Niet gaarne zou ik onzen rijken Koning en onze goedgeefsche gemeente die onoor aandoen.

Terugbetaling? Liever van daag dan morgen — om den

wille van den Staat, die het onrecht pleegt, van de leden die het onrecht lijden, van de kerk die het onrecht smart en nadeel berokkent.

Uw U liefh. br. in Chr.

Middelburg, 29 Dec. 1875.

A. LITTOOIJ (†)

EEN EN ANDER.

DE KENTERING VAN DEN TIJD.

Al weer is een jaar vervlogen. Ook de laatste dagen en uren van het wegstervend jaar '75 gingen niet voorbij zonder een paar geduchte stuiptrekkingen, die geschikt bleken om aan schier ieder menschenhart een veel betekenden zucht te ontlokken. Wij bedoelen het vergaan van de stoomboot „Duitschland” op de Engelsche kust nabij Harwich, waarbij zoo veel menschen het leven verloren hebben, en het gruwelstuk te Bremerhaven door den Amerikaan Thomas gepleegd, die op Zaterdagmorgen 11 December ten 11 ure, onder meer ook eene kist met dynamiet of andere ontplofbare stof gevuld, aan boord liet brengen van de „Mosel,” die gereed lag om met eene aanzienlijke lading en honderdtallen passagiers naar Amerika te vertrekken. De onverlaat was van plan in Engeland van boord te gaan en door een soort uurwerk, dat op bepaalden tijd zou afloopen, de helsche machine te doen springen, opdat de „Mosel” naar den afgrond gaan en hij dan de groote assurantiesommen zou kunnen beuren voor gefingeerde (verzonnene) goederen, die dan

(†) Zie ons antwoord onder *Een en Ander*, afd. Restitutie, pag. 140.

zouden heeten mede verongelukt te zijn. Toen men bezig was met de kisten van de kar te laden om ze sloop te brengen ontstond de ontploffing. De knal was nauwelijks gehoord of stukken aarde, hout en lichamen van menschen vlogen in de lucht. Onze lezers kennen uit de nieuwsbladen het bloedig drama, en de ijzingwekkende begrafenis van vele lijken en vier kisten gevuld met stukken van uit elkander gerukte en onkenbaar geworden lichamen. En dat alles te weeggebracht door één mensch en terwille van een hand vol geld! O nakroost van Adam, hoe diep zijt ge gezonken! Treedt er op Gods aardbodem nog gevaarlijker schepsel dan de mensch? — Ook ik ben een mensch. Ach hoe vernederend zijn zulke gebeurtenissen voor ons geslacht!

De laatste maand van 't vervlogen jaar bracht ons bij al het droevige ook ééne, voor ons althans verblijdende tijding. Negen leden van onze Tweede Kamer hebben verklaard, dat zij nog gedurende deze zitting een wetsontwerp tot wijziging van de ellendige schoolwet van '57 zullen indienen. Zij behooren alle negen tot de Antirevolutionaire richting. Al weten wij dat een wetsontwerp van deze zijde noch in de oogen van het tegenwoordig Ministerie, noch in die van de meerderheid dezer Kamer genade zal vinden, zoo doet het ons toch genoeg, dat onze vrienden daartoe besloten zijn. — Het kan misschien artikel 1 zijn van een soort Kamerprogramma, dat onzes inziens al lang had moeten vastgesteld en geteekend worden door allen, die de Chr. historische beginselen in de Kamer vertegenwoordigen. In zulk een programma of gedragslijn zouden de hoofdlijnen moeten worden aangegeven, die de Antirevolutionaire partij in betrekking tot de verschillende hoofdbeginnelsen van Nederlandsch Staatsbeleid wenschte te volgen. Men moet in en buiten de

Kamer niet langer kunnen zeggen, dat wij niet weten wat we willen in de quaestiën van School, Kerk en Staat, Koloniën en dergelijke. Met verlangen zien we dan ook het toegezegde wetsontwerp te gemoet.

„En wat zal het ook nu zijn?” Wij zijn reeds weer eenige dagen in 't jaar 1876 en weten niet wat dit voor ons in zijn schoot verborgen houdt. De toekomst is stom, zij staart ons aan, zij wenkt ons voorwaarts te treden, maar zegt ons geen enkel woord van wat ze ons leveren zal. Alleen zien we dat de oogenblikken even als in '75, met onverminderde snelheid voorbij vliegen. Laat ons haasten ze in de vlucht te grijpen, om er winst mede te doen voor de eeuwigheid. En wat er ook gebeure in of na dit jaar '76, dit ééne staat vast: de sceppter der gansche wereld rust in de doorboorde handen van Hem, die de tijden en stonden kan veranderen en die in Zijn Woord heeft verzekerd: „Die God lief hebben zullen alle dingen medewerken ten goede.” — „Ten goede,” o ja, zelfs zóó, dat aan 't slot, als alles zal worden ontraadseld, ook dát wat ons had geschenen kwaad te zijn, op de lijst van het goede zal worden geschreven.

„GEDACHTENIS EN BEDE.”

Op Woensdagavond den 29 Dec. j.l. trad S. van Velzen, leeraar aan de Theol. School te Kampen, in de Nieuwe Kerk der Christ. Geref. Gemeente te Amsterdam op en sprak naar aanleiding van Hebr. 3: 2^b. „*Uw werk o Heere! behoud dat in het leven,*” onder bovenstaand motto eene gedachtenisrede uit van ZEws. schorsing en afscheiding voor 40 jaren.

Het herdenken van het verledene, zeide spreker, beweegt tot het gebed; de rechte beschouwing van het verledene geeft vrijmoedigheid in het gebed. Om deze twee hoofdgedachten bewoog zich dan ook het geheel.

In aanschouwelijke trekken werd ons geschetst hoe voor 40 jaren, toen, schoon men hier nog geen modern en godloochenaars kende, vele grondwaarheden der Geref. leer alom werden geloochend, God enkele jonge leeraars verwekte, die daartegen getuigden. Daar ook spreker dit had gedaan, was hij reeds van de zijde van het Classicaal bestuur met schorsing bedreigd, terwijl den loochenaren vrij spel werd gelaten. Toen hij nu op zekeren tijd had bekend gemaakt, dat hij geen Evangelische gezangen meer zou laten zingen (van elders is ons bekend, dat vaak bij het opgeven van een Gezang-vers heele scharen van de toehoorders heengingen en anderen die bleven toch niet wilde medezingen) werd de schorsing terstond volvoerd. Spreker liet de Gem. verzoeken in de pastorie (hij stond te Drogenham in Friesland) te komen. Zij kwam en na gebeden te hebben deelde hij mede: dat de gedreigde schorsing was gekomen; dat hij zich niet tot de hoogere kerkbesturen, die ook reeds andere getrouwen hadden geschorst en afgezet, zou wenden, maar dat hij naar den woorde Gods al die kerkbesturen de gehoorzaamheid had opgezegd, om als dienaar Gods overeenkomstig Gods Woord en de leer der Kerk, te kunnen handelen. Waren de vergaderden bereid om dit met hem te doen, dan bleef hij hun leeraar, afwachtende wat de Heere over hem brengen zou; indien niet, dan moest hij hen verlaten en alleen afwachten wat de Heere zou doen. Zes-en-twintig personen, naar ik meen, verklaarden zich bereid en alzoo bleef spreker voortgaan met prediken, doopen enz., terwijl van alle zijden eene menigte kwam toestroomen, prediking

en sacramenten begeerende.

Velen, die zich sedert lang aan de prediking der Hervormde leeraren hadden onttrokken, kwamen nu uit den hoek en allerwege ontstonden kleine gemeenten, die spoedig aangroeiden, en er ontstond weer eene Gereformeerde kerk op vaderlandschen bodem, waar in leer, tucht en dienst de beginselen onzer vaderen werden gehandhaafd.

Nu begon ook de *tegenwerking*. Zij was minstens drieërlei: *a* de vervolging door de van 't Hervormde kerkbestuur aangehitste Regeering en door het opgeruide gepeupel; *b* de tegenwerking van sommige geloovigen, die in 't genootschap bleven zitten; *c* de onderlinge twisten, die vaak onder de gescheidenen zelven uitbraken. Was de scheiding zonder goede beginselen en geen werk uit God geweest, voorwaar! zij ware onder deze veelvuldige, vaak gelijktijdige tegenwerking in de geboorte gesmoord. Precies hetzelfde, dachten wij, wat ook de Hervorming der 16de eeuw wedervoer. Met die Hervorming wilde spreker onze afscheiding wel niet gelijk gesteld hebben, maar dit beweerde hij: dat ze even als deze een werk uit God was, en geschiedde niet om bijzaken maar om der waarheid wille en om de zaligheid der zielen. Van de verderfelijke kerk-organisatie door Willem I in 't leven geroepen, had men toen nog weinig begrip.

De vervolging was het gansche land door. Boeten, inlegering en gevangenzetting waren allerwege aan de orde van den dag. *) Alle rechtbanken, op een paar na, veroordeelden de gescheidenen. En ook waar ze vrijgesproken werden, vervolgde men evenwel. Welk eene schreeuwende

*) Ook wij kennen nog verscheidene broeders, die langeren of korteren tijd in de gevangenis hebben doorgebracht en familiën, die bij de 5 jaren lang met inlegering van ruwe en opgehitste soldaten werden geplaagd.

onrechtvaardigheid en willekeur! Eens was ik met een onderling en een diaken veroordeeld tot zooveel boete, ging spreker voort; voor mij werd betaald; de diaken kon niet betalen. Zijn inboedel werd verkocht. Nog ontbraken eenige gelden aan de geëischte som, en nu moest zijne vrouw op taande voet een rok, dien zij aan had, uittrekken, opdat hij mede verkocht kon worden. Zij deed het. De onderling was een oud man en had noch geld noch inboedel. Hij moest naar de gevangenis. Spreker bezocht hem later, en vond hem daar heel omlaag in een ondervertrek te midden van dieven en schurken gezeten, maar toch verblijd in den Heere zijnen God. Na verschillende staaltjes van de woede der vijanden en ook iets van de tegenwerking der vrienden aangevoerd te hebben, zongen wij Ps. 66: 5. „Een net belemmerd' onze schreden. Een enge band hield ons gekneld,” terwijl velen, vooral van onze oudjes, die den strijd mede aanschouwd en gevoerd hadden, van het reeds vochtige oog nu een traan wegpinkten en straks met groote opgewektheid er uit volle borst bijvoegden. . . .

„Maar gij deed ons 't gevaar ontkomen,
Verkwikkend' ons ter goeder uur.”

Hierna deed de oude Ridder, op wiens borst het teeken van den Nederl. Leeuw blonk, (hem geschonken door onzen Koning Willem III, wiens voorvaders hem hadden vervolgd), uitkomen dat het welslagen der afscheiding niet te danken was aan afspraak en samenspanning van menschelijke krachten. Hij verzweeg ook de gebreken niet, die zich bij de gescheidenen geopenbaard hadden. In eene vergadering die letterlijk onder bedekking van bajonetten gehouden werd, opdat er niet boven het vergunde getal zouden bijeenkomen, brak reeds een ergelijke twist uit, die eene scheuring tengevolge had, welke eerst later werd

geheeld. Van de 12 aldaar aanwezige leeraars moesten in later tijd 4 kerkelijk worden behandeld, 2 bleven op zichzelf staan, *) waarvan een later het geloof in den Drieënigen God heeft losgelaten en zoo ver men weet in dien toestand is gestorven.

Dus, indien de scheiding een werk uit God is geweest, dan hebben er zeker veel gebreken van menschen aan gekleefd.

Meen echter niet, zeide spreker, dat we twijfelen of het ook een werk Gods was; wij weten dit uit Gods Woord. De zuivere prediking van Gods Woord, gepaard met de rechte bediening van de Sacramenten en de handhaving der Christelijke tucht, kon niet worden behouden of de scheiding moest aanvaard. Het werd de vraag: Gode of de menschen gehoorzamen. Men veroordeele dan ook vrij onze gebreken, maar men taste onze beginselen niet aan, die tevens de beginselen zijn van de vaders der 16de en 17de eeuw en die der H. Schrift. De scheiding was en is een werk des geloofs, een werk der waarheid en des H. Geestes, die het later heeft doen toenemen en groeien. Geheel de Chr. Geref. Kerk (†) en vooral ook deze gemeente, herinnerde Spr., is, met hare doelmatige kerken, drietal leëraren, goede scholen en inrichting voor Weezen en Ouden van dagen, een sprekend bewijs van wat de hand des Heeren vermag, ondanks alle zwakheid en tegenstand der menschen.

Na nog eenige bemoedigende woorden tot deze gemeente, die spreker weleer de zijne noemde, en hare voorgangers gericht te hebben, sloot hij met de verzekering

(*) Ledeboer en Buddingh.

(†) Zij telt thans 352 gemeenten, — 255 leeraren — en 121000 zielen.

dat Nederland, indien het tot die beginselen terugkeerde, zou bloeien als voorheen, en dat de Chr. Geref. Kerk, indien ze aan deze hare beginselen getrouw bleef, bewaard zou blijven en staande zou worden gehouden tot den dag der toekomst van Christus.

Na het dankgebed stond Ds. P. v. d. Sluys, oudste leeraar der gemeente op, dankte den Bedenaar voor al de aangename en goede woorden, en merkte op, dat, van af de samenkomst in de pastorie te Drogelham, en tot op deze tegenwoordige avondure, Gods vrijmacht en almacht zoo duidelijk waren aan het licht getreden. Hij wilde geen lauweren vlechten om de slapen des gevierden sprekers, wijl menschenlof vaak weinig beteekende; maar Gods hand had zelve zijn grijzenden schedel met eere getooid. Na zeer gepasten zegenwensch over den 40jarigen strijder, gaf hij op te zingen Ps. 121: 4.

»De Heer zal u teeds gadeslaan, enz.»

Één wensch zij ons geoorloofd hier uit te spreken, n. l. dat deze rede, na met een aantal noten, waarin a. het allereerst begin der scheiding te Ulrum, b. eene korte en meer gepreciseerde opgaaf van de gronden waarop zij rust, en c. een aantal bijzonderheden, gelijk bovengenoemde vrouw met haren rok, die soms den geest der voor- en tegenstanders veel duidelijker in 't licht stellen, dan heele boekdeelen kunnen doen, worden aangegeven, het licht zie. Prof. v. Velzen zal daardoor niet alleen ons publiek zeer verplichten, maar ook aan deze rede voor de toekomst eene groote historische waarde bezorgen.

RESTITUTIE.

Antwoord aan A. Littooi.

Hooggeachte Broeder en Vriend!

Gij ziet dat ik het woord niet alleen wil hebben. Nu gij met mij in het hoofdbeginsel overeenstemt, dat namelijk, volgens de H. Schrift, Kerk en Staat ieder zijn eigene huishouding „moet” en, in normale toestanden ook „kan” besturen en verzorgen, brengt ons, wat ge nu verder nog voor de leden onzer Kerk begeert, op een geheel ander terrein. Al moet ook de gemeente van Christus getuigen tegen ieder onrecht door en tegen wie ook gepleegd, gij kunt evenmin als ik verlangen, dat ze zich daarom als zaakwaarneemster in iedere quaestie zou mengen.

Het is mij dan ook niet mogelijk een voorstel, dat onze Kerk den Staat verzoeken om restitutie (teruggaaf) aan hare leden, van de gelden, die deze, in den vorm van belasting, ten bate van andere godsdiensten, aan den Staat hebben moeten opbrengen, over te nemen. Ja ik zou er zelfs tegen adviseeren, en wel op de volgende gronden.

a. Omdat gij vergeet dat de Staat van zijne burgers geen belasting vraagt als leden van deze of gene kerk, maar enkel als — en omdat ze zijn — onderdanen van den Staat. Aan kerkelijk lidmaatschap is geen staatsbelasting verbonden, hoe ook genaamd. Dus de door u bedoelde broeder (de Staat) doet onrecht niet aan de huisgenooten zijner zuster (de kerk) als zoodanig, maar aan de leden van zijn eigen huis.

b. Omdat hetgeen gij verlangt, namelijk dat onze Kerk den Staat het onrecht onder het oog brenge, nu reeds veel beter geschiedt in 't geen ze *gedaan heeft* n. l. aandringen op „*opheffing van alle subsidie*”.

c. Omdat wij thans te doen hebben met eene Regeering, die den door u en mij verlangden weg niet op wil, maar dit alles exploiteert — niet om de billijkheid gedurende eene gewenschte periode van overgang te oefenen, om dan aan 't einde dier periode, bij algeheele opheffing van subsidie aan te landen — maar om het onrecht, niet alleen aan hen die leden onzer Kerk zijn, maar aan al zijne onderdanen aangedaan, te bestendigen en aan de banden van Kerk en Staat, ten bate van eene geliefkoosde richting die men ziet, dat zich zonder deze niet staande kan houden, al hechter en hechter te maken. Men moet zulke beestjes geen vinger in den mond steken. Zij mochten eens toebijten en dan bij den vinger de geheele hand nemen.

Kunt ge deze mijne motieven omverwerpen, of anders nog nieuwe gronden voor uwe meening aanvoeren, ik zal ze gaarne hooren. Om 't heil van Gods gemeente is het ons en u beide te doen.

Als steeds de uwe

H. BEUKER.

AUGUSTINUS, EEN LEVENSBEEELD, ZIJNE EEUW EENE TYPE VAN DE ONZE.

Zou er wel ooit een tijd geweest zijn, zoo rijk aan Maatschappijen, Genootschappen, Bonden en Verbonden, Vereenigingen op grooter en kleiner schaal, als onze verlichte negentiende eeuw? Men heeft waarlijk geen Argus oogen noodig om spoedig gewaar te worden, dat het algemeen streven van den tegenwoordigen tijd, zoowel van bijzondere personen als van corporatiën, het best uitgedrukt wordt door deze beide woorden: „veel werken.”

Is er tevens wel ooit een tijd geweest, waarin iemand, die maar even den naam van „fatsoenlijk” dragen wil, zoo moeielijk dom kan blijven, als in onze wetenschappelijke negentiende eeuw?

De zucht naar „veel weten” strijdt met het streven naar „veel werken” om de eerste plaats. In weerwil van dien strijd zijn toch „veel weten” en „veel werken” in vele opzichten intieme vrienden. Ze zijn machtige hefboomen op bijna elk gebied in elken beschaafden Staat geworden.

Oppermagtige goden zijn ze, willens of onwillens, bewierookt en aanbeden door ieder, die een man van zijn tijd wil heeten, zelfs door hen, die beter weten. Onuitputtelijke bronnen zijn ze van den geweldigen stroom, die allen en alles dreigt mede te slepen.

„Veel werken” om veel te weten en „veel weten” om veel te kunnen werken, dat zijn de leuzen van onzen tijd.

Onze negentiende eeuw is in vele opzichten eenig in hare soort te noemen. Echter geldt ook hier het woord: „er is niets nieuws onder de zon.”

Het is daarom voor ons, kinderen dezer eeuw, niet ongepast eens een blik op het verleden te slaan. In de geschiedenis der Christ. Kerk treffen wij eene bladzijde aan, die met recht eene type van onzen tijd genoemd mag worden. En het leven van den grooten man, op die bladzijde vermeld, is een waar beeld van het algemeen streven van den mensch buiten God. Het leven en streven van Augustinus, vóór zijne bekeering, leert ons, dat de dorst naar wetenschap niet gelescht wordt, zoolang de ware bron der wetenschap, die hooger ligt dan menschelijk vernuft zoekt, ontdekt is.

De geschiedenis van Augustinus toont ons, hoe het streven naar en het bezit van wetenschap, eerst krachtige werktuigen in de hand en den dienst van den booze, heer-

lijke middelen kunnen worden tot uitbreiding van Gods Koninkrijk.

Op de Noordkust van het werelddeel Afrika lag vroeger een beroemd koninkrijk, Numidië geheeten. In Tagaste, eene van zijne steden, zag Aurelianus Augustinus het levenslicht. 't Was toen de vierde eeuw onzer jaartelling, eene eeuw, waarin het Christendom nog in zijne prilste jeugd was, en, hoewel getuige van het bloed van zoovele martelaren, toch nog zoo onder den beheerschenden invloed van het heidendom. 't Was de eeuw, waarin zelfs grove ondeugden tot zeden geworden waren; de eeuw, waarin alles, wat met menschelijke wijsheid en wijsgeerige bespiegeling streed, behoorde geloochend en bespot te worden.

't Was dus geen wonder dat de Romeinsche Decuria, Patricius, de vader van Augustinus, met zijn tijd wenschte mede te gaan en zijn zoon daarom reeds vroegtijdig het middel aan de hand wilde geven, om wijs te worden, om veel te weten. Geen offer, hoe zwaar ook, werd gespaard om den jongen Augustinus eene schitterende toekomst, als man van kennis, te bezorgen en te verzekeren, te meer daar de vatbaarheid en de aanleg van den veelbelovenden knaap daartoe veel bijbrachten.

Moet Patricius zijn zoon reeds op vijftienjarigen leeftijd het ouderlijk huis zien verlaten om te Madauro de school der Rhetoren te bezoeken; moet hij zich daarvoor groote geldelijke opofferingen getroosten, 't moet toch gebeuren. Ja, al weet hij ook, dat de knaap daar op dien leeftijd in groot gevaar verkeert, dat alles weegt bij hem niet op tegen de schoone verwachting, die hij koestert, dat het juist dáár de plaats is, waar zijn zoon een wetenschappelijk man worden zal. Kan hij zelfs bezwaarlijk de kosten bestrijden, zijn rang en stand in de Maatschappij vorderen

van hem, dat zijn Augustinus niet voor anderen behoeft onder te deon.

Zouden er in onze dagen ook zulke ouders zijn als Patricius? De vader sterft. Nu moet de welbekende, vrome moeder Monica, tegen wil en dank, de middelen tot voortzetting van zijne studiën verschaffen. Wenscht dan de moeder ook niet, dat haar zoon een nuttig lid der maatschappij, een man van zijn tijd zal worden, of begeert zij, door onkunde en dweepzucht misleid, van hem een domper, een weetniet te maken? Neen, zoo min zij het laatste begeert, zoo vurig wenscht zij het eerste. Maar zij wenscht meer. Zij, die reeds zooveel en zoolang en zoo vurig voor haar kind gebeden heeft, ook zij wenscht niets liever dan dat hij eens een wetenschappelijk ontwikkeld, een recht bruikbaar lid der samenleving; maar tevens eene eer van Christus mocht zijn. Hoe smartelijk doet het haar aan, als zij bespeurt, dat haar beminde Augustinus reeds al den invloed van den goddeloozen omgang met losbandige vrienden en van het verfijnde zedeloze wetenschappelijk onderwijs ondervindt. Toch moet zij hem in de gelegenheid stellen de lessen in de scholen van het toenmaals zoo groote en geleerde Karthago bij te wonen. Verandering van woonplaats en omgeving brengen geen verandering ten goede in den lichtzinnigen jongeling; want het onderwijs in Karthago is van geen ander gehalte dan hetgeen hij vroeger genoot.

Hoe grooter vorderingen hij in de wetenschappen maakte, hoe fijner zijn vernuft, hoe scherper zijn oordeel werd, maar ook hoe grooter zijne uitspattingen werden, zoodat hij in Karthago zelfs geëerd en gevierd werd als de voornaamste in losbandigheid. Welke heerlijke bronnen bood die geleerde stad hem aan, die naar wetenschap dorstte. Karthago was toen het middelpunt der wetenschappelijke

wereld. Niet alleen ontsprongen daar de verfrisschende stroomen van verlichting, beschaving en kennis, maar zij hadden ook reeds dáár zulk eene breedte en diepte verkregen, dat men er zich in kon baden. Karthago was de groote stapelplaats van alles, wat de gouden eeuw der Romeinsche letterkunde opleverde. Dáár kon Augustinus met vrucht zijne studiën voortzetten en hij maakte er ook een uitstekend gebruik van. Weldra kon hij zijn leertijd als voltooid beschouwen en nu, verrijkt met de noodige kundigheden en ond. r. bescherming van een der aanzienlijken van Karthago, keert hij *als leeraar* naar zijne geboorteplaats, Tagaste, terug. Wat waren zijne vroegere stadgenooten opgetogen van verwondering, toen hij de eerste blijken en proeven van zijne veel omvattende kennis gaf. Spoedig was hij het onderwerp van aller gesprek, het voorwerp van aller aandacht. Zijne uiterlijke bevalligheid, zijne kunstige en toch natuurlijke gebaren, zijn fijn beschaafde geest, zegt iemand, maakten dat van hem gezegd kon worden, dat er, na het genot hem te hooren, niets zoo begeerlijk was, dan het genot hem te zien. Maar, helaas! ook bij Augustinus hield beschaving en deugd niet gelijken tred, want hoe geleerd, hoe verlicht en beschaafd hij geworden was, hij bleef dezelfde lichtzinnige jongeling, ja, hij was veeleer nog dieper gezonken in goddeloosheid. Toch was hij niet geheel zonder godsdienst; want in het groote Karthago had hij zich bij de Manicheërs gevoegd, eene secte, die in dien tijd zooveel onrust, verwarring en ellende in de Christen-gemeente zaaide.

Als man van wetenschap, want natuurlijk had bij hem de wetenschap het hoogste recht ook in zake van godsdienst te beslissen, als man van wetenschap vond hij in de diepzinnige en dweepachtige stellingen der Manicheërs zooveel, dat zijne verbeelding en zijn gevoel trof. Zulk eene gods-

dienst, als dat woord hier gebruikt mag worden, kon hij als geleerde, met fatsoen en eere aannemen. In den tempel van Manes meende hij voedsel te vinden voor verstand en hart. Geen wonder dan ook, dat hij die dwaalbegrippen onder zijne talrijke leerlingen en aanbidders trachtte voort te planten. En dat gelukte hem zooveel te beter, daar hij, als wetenschappelijk man, met al de kracht zijner welsprekendheid aan anderen wist te verkondigen, wat hij aannemenswaardig vond.

Door den dood van zijn vriend Alipius wordt hem Tagaste te klein, te benauwd, en nu weigert de wetenschap hem haar dienst. Zijn gevoel zegespraakt over zijn verstand. Hij wil zich in het woelige Karthago afleiding bezorgen. Hij vergist zich niet: Weldra vindt hij er, wat hij zoekt; de drukke omgeving verdrijft zijne droefgeestigheid. Hij vindt er echter meer dan hij zoekt; want een leerstoel voor de welsprekendheid staat daar voor hem open. Nu eerst zal hij schitteren. Achtung, roem en fortune geniet hij daar in de ruimste maat. Hij kan weldra op Staatsmannen en Redenaars wijzen, die aan zijne voeten werden, wat zij zijn. Van dien tijd dagteekent zijn eerste geschrift.

Toch is zijn tweede verblijf in Karthago voor hem voordeelig; want leerde hij hier de stellingen der Manicheërs kennen, hij leert ook hier weder die stellingen als dwalingen kennen en laat die varen. In Augustinus wordt duidelijk, dat de grootste geesten ook aan teleurstellingen bloot staan. De menschelijke wetenschap heeft het nog niet zoo ver gebracht, hare vereerders daarvoor te vrijwaren.

Eenige losbandige en woeste leerlingen krenken hem in zijne reeds te veel geprikkelde eerzucht en ijdelheid. Een langer oponthoud te Karthago, een voortdurend ontmoeten

van die eerbelagers wordt hem onuitstaanbaar. Hij verlaat daarom die stad weder en begeeft zich naar Rome. Naar de wereldstad! welk een gedachte! Nu zou de rechte man op de rechte plaats komen. Daar in de scholen der Academici, daar eerst zou hij schitteren. Maar ook daar zou het leven van den steeds dieper zinkenden zondaar eene geheel andere richting verkrijgen. Dit laatste stelde Augustinus zich volstrekt niet voor, hoeveel en wat hij zich van zijn verblijf in Rome mocht voorspiegelen.

Reeds geruimen tijd was zijn lievelings denkbeeld, zijne levensvraag, het onophoudelijk zoeken naar waarheid, naar *de waarheid* geweest. Even als een gevangene, die al de ellende van zijn toestand inziende, in krampachtige spanning alle hoeken van zijn enge en sombere oel doorzoekt, om, ware het mogelijk eene, zelfs de kleinste opening tot ontvluchten te vinden, telkens weder met denzelfden, ja, verhoogden wanhopigen angst zijne teleurstelling ontwaart, evenzoo werd de groote geleerde door zijne onverzadelijke en telkens onbevredigde begeerte om de waarheid te vinden, voortgezweept en ook telkens hoorde hij dezelfde stem hem toeroepen: „bij mij is ze niet te vinden!” Noch het groote Karthago, noch het groote Rome, noch de Manicheesche leerstellingen, noch de bespiegelingen der Platonische school hadden hem kunnen bevredigen. Nu eens trachtte hij zich zelven diets te maken, dat de waarheid niet te vinden was, en dan weder begon hij met nog grooter ijver te zoeken. Dit duurde zoolang tot hij leerde inzien, dat het kwaad bij hem zelven schulde, dat hij het licht niet kon zien omdat hij blind was, niettegenstaande zijne groote geleerdheid. Nu wordt al zijne wetenschap ballast in zijne oogen, omdat hij ondervindt dat zij hem niet geven kan, wat hij van haar verlangt. Hij begint te ontdekken, dat hij een zondaar is, zichzelf te verwij-

ten, dat hij tot hiertoe meer er voor gewaakt heeft, *slecht Latijn* te spreken, dan Gods geboden te overtreden. De begeerte om verlost te worden, wordt nu zijne levensvraag en de bede rijst in hem op: „o God, schep in mij een rein hart.” — Door tusschenkomst van den edelen Symmachius te Rome verkrijgt hij eene voordeelige betrekking te Milaan. Dat zou zijne andere geboortestad zijn, eu weldra komt de profetie van den godvruchtigen ziener Ambrosius in vervulling: „Een kind van zoovele tranen en gebeden zal niet verloren gaan.”

Uit deze eerste bladzijde van het leven van Augustinus is veel te leeren. Ik hoop, dat de lezers nu en dan tusschen de regels gelezen hebben, en de overeenkomst van zijn leven en streven met dat van velen ook in onze dagen gewaar zijn geworden. Dit is zeker, deze eerste bladzijde doet ons vooral zien, hoelang de mensch het tracht vol te houden in den worstelstrijd tegen den God des hemels en der aarde; hoe groot de lankmoedigheid des Heeren is met den zondaar; hoe schadelijk, hoe verderfelijk zelfs het streven naar wetenschap buiten God is, en hoe ledig de menschelijke wijsheid den sterveling laat, wanneer zijne zonden hem waarlijk zonden worden.

Bij eene volgende gelegenheid wensch ik, bij de beschouwing van eene andere bladzijde uit het leven van den beroemden Kerkvader, aan te toonen, welk een heerlijk middel diezelfde wetenschap wordt, wanneer zij aan het hart geheiligd is, en hoe zij dan strekt tot uitbreiding van Gods Koninkrijk en tot eer van den Gever aller goede gaven.

Bedum, Dec. '75.

M. SMINK Jr.

CORRESPONDENTIE.

Den WelEerw. Heer J. Nederhoed, Medewerker van
het maandschrift „de Vrije Kerk.”

Waarde Broeder!

Gij vraagt mij in No. 2 der „Wekstem,” of ik in No. 2 van de „Vrije Kerk”, bij het terneer schrijven van de woorden „grootte pionier”, die, wie weet, wel achter de bedoelde schans kon zitten, dacht aan een bepaald persoon, en zoo ja, aan wien?

Al is 't, in oorlogstijd, van niemand te vergen, dat hij zijne vermoedens, verkenningen, of plannen in 't publiek zou bespreken en toelichten zoo wil ik u dit ééne toch wel openlijk bekennen: Broeder, ik wist eigenlijk niet zeker of er een pionier of dergelijk wezen achter stak; wel begreep ik uit het geen van de schans tot ons klonk, dat zoo iets niet onmogelijk zou zijn. — Kunt gij mij echter verzekeren, dat er, voor zoover uwe kennis strekt, aan zoo iets volstrekt niet moet gedacht worden, dan zal ik misschien ook wat geruster worden. Mocht ook Gij daarentegen van oordeel zijn, dat er wel een of ander kon achter zitten, dan zullen we hopen dat hij zich vroeger of later wel eens bloot zal geven, en dan zullen we met elkaar ons best doen of we hem raken kunnen.

„De reden, die ik voor deze vragen heb,” zegt ge, „deel ik u misschien later wel eens mee.”

Zeer goed, Broeder, als we dan onder vier oogen zijn, deel ik u misschien ook wel eens een en ander mee, waardoor u mijne vrees verklaarbaarder wordt.

Met hartelijken wedergroet en vriendelijk verzoek om eens spoedig iets van uwe hand voor „de Vrije Kerk” te mogen ontvangen, blijf ik uw dw. broeder in Christus.

Amsterdam, 10 Jan. '76.

H. BEUKER.

BOEKAANKONDIGINGEN.

„*De Studie van Plato* met het oog op de Theologische vorming. Rede, uitgesproken bij het neerleggen van 't rectoraat, den 16 Dec. 1875, door A. Stekete, Leeraar aan de Theol. School der Christ. Geref. Kerk te Kampen,” — bij Zalsman aldaar.

Dit stuk lazzen we met buitengewoon genot. Het getuigt van groote belezzenheid op dit gebied en van eene gave van mededeeling, die aan oorspronkelijkheid eene groote mate van duidelijkheid paart. Zij die wenschen te weten welk eene waarde de bestudeering van Plato's werken voor den Christ. theoloog al en welke ze niet bezit, zien zich hier eene inleiding tot die studie geboden, wier overdenking men meer belangrijk zal vinden naar mate men meer ernst met ware wetenschap maakt.

Handleiding bij den Zondagschool-Kalender van de Vereeniging „Zendingszaak” te Amsterdam.

Met genoegen bevelen we deze „Handleiding” met den Kalender zelf aan onze Zondagschoolhouders aan. Deze proef mag, naar ons oordeel, waarlijk geslaagd heeten. De onderwerpen zijn met oordeel gekozen, zoodat de leerling in één jaar een vrij goed overzicht van het geheel kan krijgen en toch een volgend jaar aan de hand van een dergelijken Kalender weer een pad van dezelfde afmeting kan bewandelen, zonder weer geheel in dezelfde

voetstappen te treden, — De toelichting is zoo gepast en gemakkelijk als we op dat gebied nog maar zelden iets hebben gezien. De vorm laat niet te wenschen over. Dat ze haar weg vinden zal, betwijfelen we niet. Stelle God haar voor velen ten zegen.

„*De Noodkreet der Heidenwereld.*” Een woord in het belang der Zending door L. Lindeboom, bij A. Gezelle Meerburg te Heusden.

Van dit werkje, dat we om zijn degelijken inhoud in vele handen zouden wenschen, heeft de Uitgever 500 ex. verkrijgbaar gesteld à 1 ex. f 0.15, 10 ex. f 1.40, 25 ex. f 3.25, 50 ex. f 6.25, 100 ex. f 12.00, met de bepaling dat de helft van de opbrengst zou zijn voor een kerkje ten behoeve van onzen Zending de Haan bij Batavia.

„*De Christelijke Gereformeerde Kerk.*” Een en ander over haar toestand, roeping en toekomst, aan de ernstige overweging ook van geloovigen buiten haar aanbevolen door L. Lindeboom. Met een naschrift aan dr. A. W. Bronsveld. Tweede, veel vermeerderde druk, bij Gezelle Meerburg-Wuijster te Heusden.

Zeer veel wordt in dit boekske aangeboden, dat wel der overweging waardig is. Dat eene tweede oplage is noodig geweest bewijst, dat het publiek er ook zoo over heeft gedacht.

KERKNIEUWS.

Beroepen :

Te Heerenveen, Ds. Strik van Enschedé; te Broek op Langedijk, Ds. H. G. de Jonge van Driesum; te Hazerswoude, Ds. C. S. Boss van 's Gravesande; te Woerden, Ds. G. de Braal van Apeldoorn; te Amsterdam, (Wetering-Kerk), Ds. L. v. d. Valk van Delft; te Grand Rapids, (N.-Amerika), Ds. H. Vissink van Suawoude; te The-singe, Ds. J. Bakker van Stroobos; te Schildwolde, Ds. J. J. Dekkers van Joure.

Aangenomen :

Door T. Dalhuizen, Cand. de roeping naar Oldeboorn; door Ds. G. Strik van Enschedé de roeping naar Heerenveen.

Bedankt :

Ds. A. Brouwer van Hellevoetsluis, voor Maassluis; Ds. H. G. de Jonge van Driesum, voor Steenwijk; Ds. G. A. Gezelle Meerburg van Putte-shoek, voor Giesendam; Ds. Westrik van Hijken, voor Zegwaard; Ds. J. de Koning van Krabbendijke, voor Wissekerke; Ds. C. S. Boss van 's Gravesande, voor Hazerswoude; Ds. H. G. de Jonge van Driesum, voor Broek op Langedijk.

Afscheid.

Ds. K. van Goor nam den 3 Jan. afscheid van de Gemeente te Broek op Langedijk, naar aanleiding van Ps. 121: 1.

Ds. S. v. Velzen herdacht Zondag, den 12 Dec., te Kampen en Woensdag, den 29 Dec., te Amsterdam, zijne uitwerping, voor 40 jaren, door het N. H. Kerkbestuur, in eene leerrede over Hab. 3: 2a.

De Gemeente te Noordwijk aan Zee vergaderde den 5 Dec. voor het eerst in haar nieuw kerkgebouw. De Gemeente te Ruinerwold genoot hetzelfde voorrecht op den 19 Dec.

De Gemeente te Aduard herdacht den 19 Dec. haar veertig-jarig bestaan. Haar Leeraar, Ds. J. W. Dragt, herdacht op denzelfden dag zijne 25-jarige Evangelie-bediening.

Ds. R. T. Kuiper van Wildervank, vierde den 24 Nov. gedachtenis van zijne 25-jarige Evangelie-bediening.

De Gemeente te Bunschoten vierde den 28 Dec. gedachtenis van haar veertig-jarig bestaan, onder leiding van Ds. S. v. Velzen van Kampen.

GIFTEN DER LIEFDE.

Ontvangen voor een Kerkje in de Oost, van de Vrouwen-vereeniging te Harlingen, door bezorging van W. Hoekers, . . . f 16.20

Van de Gemeente Siddeburen, eene collecte op den 1sten Kerstdag voor hetzelfde doel gehouden en ons toegezonden door Ds. B. Veenstra, f 13.—

Voor onze Zending onder Israël, van Jufvr. R. O. te Amsterdam, f 1.20

DE GENEZING VAN DE VROUW, DIE JEZUS' KLEED AANBAAKTE.

Zie Marc. 5 : 24—34. Luk 8 : 42b—48. Matth. 9 : 19—22.

Jesus was van het overzeesche Gadara weer naar Galilea terug gekomen, alwaar Hem reeds eene groote schare aan 't strand stond optewachten.

Met welk een verlangen hadden allen reeds het vaartuig, dat Jesus terug bracht, ginds in de verte zien naderen. Vooral zij onder de schare, wier hart bijzonder aan den Vorst des levens was gehecht, of door bijzondere bezwaren werd gedrukt, zullen Hem met smachtend verlangen hebben te gemoet gezien. Daar stapt de Heere aan wal. — Te midden van al de welkomstgroeten valt een overste der synagoge, een bedrukte ziele, aan zijne voeten neer, en smeekt, of Hij dadelijk zijne bijna stervende dochter wil komen genezen. Het is een twaalfjarig kind, en daarbij eenigste dochter.

Terwijl Jesus gereed is aan dit verzoek te voldoen, dringt er eene, zoo mogelijk, nog ongelukkiger vrouw vooruit, die 12 jaren aan eene bloedvloeijing geleden had, en wier verborgen lijden nog eerst moet worden weggenomen. Daarna zal de Heere de gestorvene dochter in het leven terug roepen. Allereerst moet deze vrouw worden gered. We hebben hier te doen met eene redding, van welke we kunnen zeggen: zij was ten hoogste noodzakelijk; zij werd geloovig gezocht; uit genade verleend; dankbaar beleden, en heerlijk gekroond.

Naar aanleiding van de opwekkingen, die in Engeland en elders schijnen plaats gevonden te hebben, is er ook ten onzent dezer dagen meer dan gewoonlijk over het geloof gesproken en geschreven. De eene meent, dat men in de samenkomsten van Smith en Moody terecht meer dan gewoon heeft aangedrongen op het gebod en de noodzakelijkheid des geloofs; een ander oordeelde, dat men de genade des geloofs, wyl het geloof eene gave Gods is, te veel heeft uit het oog verloren; terwijl een derde gaarne het wezen des geloofs helderder in het licht gesteld zou zien. Wij gelooven dat men het eene moet doen en het andere niet nalaten. Men kan echter niet alles tegelijk zeggen, en ook zijn er tijden en omstandigheden, dat het zeer goed en nuttig is, dat op 't eene of andere eens bijzondere nadruk wordt gelegd. Dat het ware geloof veel eenvoudiger is dan sommigen schijnen te denken, die het onverklaarbare, die 't wonder van 't leven en 't hoe van zijn ontstaan schijnen te willen ontleden en verklaren, is ontegenzeglijk waar. Dat het geloof van de andere zijde, een veel voornamere plaats in de orde des heils inneemt dan sommige Christenen zelfs zich blijken bewust te zijn, is ook buiten kijf. Dat de H. Geest de levende Gods- en heilsgedachte van 't Evangelie aan ons innerlijk bewustzijn vertolkt en alzoo in het centrum van ons wezen het vuur van een levend geloof ontsteekt, plaats makende door het Woord voor het Woord, wordt ook door geleerde geloovigen in onze dagen, die wedergeboorte en geloof veel te veel van elkander verwijderen, niet zelden uit het oog verloren. Men mag zoo doende al nader en nader komen aan de trappen-systemen van enkele minder gezonde schrijvers der 17^e eeuw, en al voort redeneerende ongemerkt tot een tal onverzegelde geloovigen en ongeloovige wedergeborenen komen, maar aan de leer van Calvyn (wat

men ook meene) van Guido de Bres, van Brakel, Marck, Franken, ja aan de leer der H. Schrift komt men zoo doende niet nader. Wij vreezen zelfs, dat sommigen, opwinding voor opwekking aanzieude — iets wat ik noch aan Smith noch aan Moody zou durven wijten — bij gebrek aan verbondsmatige en levende bevinding veeleer bij Jacob Böhme dan bij Johannes Calvyn zullen aanlanden.

Doch wij schrijven niet voor de geleerden, en zullen, zonder ons verder in deze quaestie te begeven, onze lezers wijzen op de vrouw, die Jezus kleed aanraakte, waardoor ons geen geleerde definitiën (omschrijvingen,) maar een Bijbelsch voorbeeld, iemand die waarlijk geloofd, wordt voor oogen gesteld.

Hoe *noodzakelijk* was de redding van deze ongelukkige vrouw. — Zij leed aan een kwaal, die reeds jaren had geduurd, haar al meer en meer uitputte en hare levenskracht ondermijnde. Het schamel en verborgen lijdens, dat ze alleen aan de vertrouwdste van hare kunne kan meedeelen deed haar menig uur in tranen en zuchten doorbrengen. — Zij heeft daarbij alles aan de medicijnmeesters ten koste gelegd, die haar, door allerlei sterke middelen, wel veel lijdensverzwaring en foltering, wel verergering maar geen genezing hebben aangebracht. Ach die arme vrouw! daar staat ze met een ledige beurs, met nog veel verzwakker lichaam en met veel heviger kwaal dan ooit te voren, alleen en hulpeloos. Ook zij had wel kunnen instemmen met het:

Heer, ik voel mijn krachten wijken
 En bezwijken;
 Haast U tot mijn hulp en red . . .
 —

Daarbij komt nog, dat eene vrouw in haren toestand en met hare kwaal bevangen, Levitisch onrein was en uitge-

sloten moest zijn van de gemeenschappelijke samenleving. Dit maakt haar toestand nog drukkender. En wat zal bij dit alles de toekomst voor haar nog baren? Ach die ongelukkige! In hoever zij in deze kwaal van haar lichaam afbeeldsel en vruchtgevolg van de kwaal haars harten heeft gezien, durven we niet bepalen. Wat echter wel zeker en daarbij geen wonder is, is, dat zij zeker in stilte, nog meer dan anderen, naar den grooten Wonderdoener heeft verlangd, wiens naam tegenwoordig op aller lippen zweefde, en van wien ook zij reeds veel had vernomen, dat niet aan den zoom van hare kleëren was blijven hangen. Hij, die groote Leermeester, zou ook haar, voor wie alle kunst en medicijnen vruchteloos bleken, nog zonder medicijnen door zijne almacht kunnen genezen en haar leven kunnen redden.

Deze redding wordt door haar *geloovig gezocht*.

Maar hoe komt deze vrouw aan dat geloof? Zeker heeft hetgeen ze òf uit het Oude Verbond van den Messias had verstaan, òf hetgeen ze van de leer, de liefde en de macht van den alom predikenden Jezus van Nazareth had vernomen, haar hart en geweten bezwangerd en het geloof in haar binnenste ontstoken. Hoe of wanneer, dat weten we niet. Men weet ook hier niet van waar het komt bij haar die uit den Geest geboren is. — Maar het geldt dat hooren we echter, want het is een *verlangend* geloof, dat ze waarschijnlijk al een tijd lang heeft omgedragen. Het langdurig lijden en de hopelooze pogingen der medici hadden haar sedert lang aan de ellende der menschheid en aan de machteloosheid der zoogenoemde wetenschap, maar ook tegelijk aan den door de profeten verkondigden Verlosser herinnerd. Als zij b. v. las in de profeten: „Hij heeft onze krankheden op zich genomen en onze smarten heeft Hij gedragen,” en daarbij hoorde hoeveel en velerlei

ellendigen er ook dezer dagen door den Profeet van Nazareth werden gered, dan voelt zij, al weet zij ook zelve niet hoe en waardoor, dat deze Jezus eene plaats in haar harte heeft gekregen. Hoe meer ze van Hem hoort hoe meer ze alleen van Hem nog redding, ook voor hare kwaal, verwacht, en hoe meer ze met Hem werkzaam wordt.

Daar verspreidt zich het gerucht dat Jezus weer aangekomen is. Op het vernemen van dit bericht blijkt bij de ongelukkige vrouw het verlangend, ook tegelijk een uitgaand, een *toevluchtnemend* geloof. — Maar is het haar dan nu geoorloofd om onder de schare te komen? Dit bezwaar drukt haar zeker wel; maar te ellendig om onder het volk te verkeereren moge men zijn, te ellendig om tot Jezus den Redder te komen kan men, zoo denkt zij, toch zeker niet wezen. Zij gaat. Het is haar reeds een aangename gewaarwording aan den drang van haar gemoed gehoor en gevolg te mogen geven. Daar ziet zij den beminnelijken Jezus, den schoonste aller menschenkinderen, op wiens lippen genade is uitgestort, te midden van een nieuwsgierige en zich verdringende menschen-massa. Misschien vangt ze reeds enkele woorden uit zijnen mond op. Hoe haar harte zich reeds nu tot die stille zachtmoedige majesteit en het ongekunsteld mededoogen van dezen Heilige voelt aangetrokken, is met geen pen te beschrijven. Zij hoort wellicht Jairus, aan zijne voeten gebogen, om de redding van zijn kind smeeken, en hoe vriendelijk Jezus dezen toeknikt, verhooring en uitkomst belooft. Haar hart begint hierop zoo te verlangen, dat ze bij zichzelf zegt: „kon ik den zoom van zijn kleed maar aanraken.” Dat dit harte, waarin zooveel geloof openbaar wordt, geheel vrij zou zijn van bijgeloof, waardoor ze zich wellicht ook te veel als eene min of meer magische werking voorstelt, wat bloot eene vrije en almachtige genadewer-

king is, die niet door uiterlijke aanraking, maar door vrije erbarming wordt opgewekt, willen wij niet beweren. Maar zeker is, dat zij het ware geloof bezit. En nu Jezus zoo zal vertrekken, kan ze niet langer dralen en wordt haar uitgaand geloof ook openbaar een aangrijpend geloof te zijn. — Een *aangrijpend* geloof. Wel kon ze de kwaal, die ze in 't verborgen met zich omdroeg, niet voor allen, vooral niet voor mannen ooren noemen; wel is ze als 't bekend wordt, misschien in de publieke opinie veroordeeld, omdat zij zich onder de schare heeft durven begeven; wel wordt het moeielijk bij zooveel gedrang den vertrekkenden Meester te genaken, en nog veel moeielijker Hem optehouden; maar dit alles zij zoo als 't wil, denkt ze, als ik zijn kleed maar mag aangrijpen. Zij waagt het, en dringt zoo goed en kwaad ze kan door de schare heen, om tot Jezus te komen. In de nabijheid van den Heere genaderd, waar ze door horten en stooten van de zich letterlijk verdringende schare wordt voort bewogen, steekt ze de hand uit en geeft als in 't voorbijgaan een tamelijk vasten ruk aan Jezus' overkleed. Het waren hier niet alleen de handen des lichaams, die naar zijn kleed, maar ook die der ziel die naar zijne genade en redding grepen. En geen wonder dat bij zulk een geloofsgreep de handen des lichaams schier instinctmatig en als van zelve die der ziele volgen en zich naar Jezus uitstrekken. Hoe vast kan zulk eene hand des geloofs Jezus niet grijpen en houden bij zijn woord, bij zijn genade, almacht en trouw!

Hierop wordt haar de redding *genadig verleend*. — Jezus gevoelt dat er kracht van Hem is uitgegaan. Hij gevoeld het steeds even goed wanneer er handen des geloofs aan de koorden der vrije ontferming trekken als wanneer handen des lichaams den zoom van zijnen man-

tel vasthouden. Hij beschaamt het geloof dezer ellendige niet. Had Hij vroeger zelfs op grooten afstand ziekten genezen, de van Hem uitstroomende kracht geneest ook deze vrouw van hare verborgene krankheid. Wel heeft Gods Zoon zich zelve ontleedigd en is een dienstknecht geworden, maar als het noodig is om de macht en bedoeling van zijn Messiasschap te onthullen, dan beschikt Hij overeenkomstig den wil des Vaders over eene Goddelijke almacht, die de dingen kan roepen, die niet zijn als of ze waren. — „Zij bespeurde aan haar lichaam, dat ze van die kwaal genezen was.” Ach welk een verborgene gebedsverhooring; welk een weldadige werking op haar lichaam! Hoe is alles zoo in een oogwenk veranderd? — Vol innige dankbaarheid wil ze zich in stilte terug trekken. Kan ze eerst maar eens uit het gedrang en in de eenzaamheid komen, dat ze aan haar hart lucht kan geven, hoe vurig zal ze God en den Meester danken voor de verlossing van hare kwaal, die ze hier toch niet eenmaal kon noemen. Dan zal ze het: „looft looft, mijn ziel, den Hoorder der gebeden” aanheffen.

Doch neen, de redding hier geschied moest ook hier onder de schare *beleden*, opdat dit wonder der redding van een verborgene en ongeneeslijke kwaal, ook bij anderen het doorbreken des geloofs moge bevorderen in de macht en redding van Hem, die de geheimste en hardnekigste kwalen van 't menschenhart kan genezen. — De Heere vraagt: wie het is, die Hem aanraakte. „En als zij het allen miszaakten,” zegt Lucas, „sprak Petrus: Heere, de scharen drukken en verdringen U, en Gij zegt: Wie is 't, die Mij heeft aangeraakt?” Er zijn zoo velen, die U aanraken door het gedrang. Neen Petrus, met zulk eene hand raken niet velen Mij aan. „Ik heb gevoeld dat er kracht van Mij is uitgegaan. „De vrouw,

die dit hoort, houdt zich nog schuil onder de menigte, terwijl de een voor den ander beweert: „Ik niet! — Ik niet! — en: Ik ten minste niet! — De Heer ziet in 't rond, en zijn blik zoo vol majesteit en mededoogen trekt de beweldadigde uit het gedrang tot Hem. Zij vreest en beeft. Was het, zoo dacht ze bij zich zelve, misschien ook te ondankbaar, dat ik, de meest beweldadigde, mij nu stil uit de voeten wilde maken? Licht aan de bekentenis en verbreiding van de daden en eer des Heeren dan ook niet duizend malen meer gelegen dan aan mijn ellendig fatsoen? — Aldus denkende valt ze onder eene mengeling van vrees over eigen nietigheid en ondankbaar (?) wegschuilten, van liefde en blijdschap over de ondervonden verlossing aan de voeten van Jezus neer, en snikt: Hier, Meester, Ik ben het... Ik heb U aan mogen raken... Ik ben gered!” „Zij zeide hem al de waarheid,” zegt Marcus. Geen snaar is er in hare ziel, die thans niet van aandoening trilt.

De Heere *kroont* haar geloof met eene drieledige be-
moediging — „Dochter, uw geloof heeft u behouden.” Niet het aangrijpen van mijn kled op zichzelf, maar het aangrijpen van Mij, den Messias, door de handen der ziel en des geloofs, alleen daardoor komt men met Mij in een heilig levensrapport, en wordt mijne Goddelijke Midde-
laarskracht ter redding van ziel en lichaam medegedeeld. Door dat geloof zijt en blijft ge met al de draden van uw zieleven verbonden aan Mij uw Redder. — „Ga heen in vrede.” Door zulk een geloofsdaad wordt men niet geschandvlekt, maar gered. Laat u door geen rede-
neeringen van menschen, noch door de tegenwerping van de overgebleven verdorvenheden daar binnen beroeren, maar ga heen in vrede. Wie zal zeggen welk een stroom van stillen vrede er bij 't hooren van dit woord in hare

geschokte ziel binnen vloeiide. — „Wees genezen van deze uwe krankheid.” Dit komt achteraan, als een onderpand en herinnering van het „uw geloof heeft u behouden.”

De overlevering zegt, dat deze vrouw later te Paneas, hare geboorte- en woonplaats, een standbeeld liet oprichten, dat haar zelve in smeekende houding tegenover den Meester voorstelde, welk beeld later door keizer Juliaan zou zijn weggenomen, die er zijn eigen beeld voor in de plaats zou hebben gezet, 't welk evenwel door den bliksem zou zijn vernield. Dat hiervan veel aan is gelooven we niet. Dat er in geestelijken zin veel standbeelden van deze smeekende vrouw allerwege in de wereld, in de gemeente Gods zijn opgericht, is ontegenzeggelijk.

Lezer, zou haar geloof ook in uw hart, het standbeeld harer biddende gestalte ook gedurig in uwe binnenkamer te vinden zijn? Zij of worde het wonder der genade en des geloofs, dat, naar 's Heeren wijs bestel, hier en in andere uitwendige wonderen van het Evangelie als 't ware verzinlijkt en gesymboliseerd is, ook het wonder van ons aller hart en leven.

Amsterdam 2 Febr. 1876.

H. BEUKER.

DE PRAEDESTINATIE,
EEN „DECRETUM HORRIBILE.”

(Eene letterkundige opmerking.)

Bah! het hoofd bestaat reeds uit een vracht vreemde woorden, wat zal de rest dan wel zijn?...

Neem me niet kwalijk mijn lezer, dat ik u wel wat voorbarig vind. Over het onnoodig gebruik van stadhuiswoorden, stem ik met de algemeene klacht in. Ook erken ik: voor ons eenvoudig volk moeten we niet opzettelijk onbegrijpelijk maar opzettelijk verstaanbaar zijn. Doch alles heeft zijn eigendommelijkheid. En wie zijn taal een weinigje verstaat, en iets aan wetenschappen doet, of maar even doordent, — die weet ook, dat elke wetenschap, ja zelfs elk beroep eigendommelijke woorden en termen heeft. Hij weet ook, dat men deze technische- of kunst-termen dikwijls niet juist vertalen kan; en dat zij somtijds eene eigen geschiedenis hebben, weshalve men ze niet vertalen mag.

Dit laatste moge blijken uit de volgende opmerking, die ik naar aanleiding der bovengenoemde benaming van de zoo menigwerf bestreden voorverordineerings-leer maakte.

Het is bekend, dat de toenaming of het praedicaat, *decretum horribile: vreeselijk besluit*, door Calvijn voor de praedestinatie gebezigd, soms dienst heeft gedaan, als wachtwoord voor het Gereformeerde beginsel, als orthodoxe boeman voor de ongelooovige theologen, ook als taalfiguur

voor den litterator, (1) en — wat niet zoo bekend is — als middel om, indien men kon, Calvijn met zijn eigen zwaard te wonden.

Tot de felle tegenstanders en lasteraars van de Gereformeerde theologen, behoorde vooral ook de Nederlandsche dichter, Joost van den Vondel; de man die met Bilerdijk om de vorstelijke poëten-kroon dingt, en door onze tegenpartij steeds daarmede gekroond wordt. Vooral zijn Vondels Hekel- en Puntdichten befaamd, om niet te zeggen berucht, die hij tegen de Contra-remonstranten en hunne leiders gericht heeft; als tegen Gomarus, Bogerman, Smout, Trigland, Prins Maurits en anderen.

De titels dier satirische geesels doen dikwerf reeds genoeg vermoeden. B. v :

Medaallie voor de Gommariste Kettermeester en Inquisiteur te Dordrecht.

De Boeren Categismus.

Blixem van 't Noord-Hollandsche Synode, 1631.

De Hageloozers, — enz.

De geschiedkundige voorstellingen in deze dichten zijn, gelijk men vermoedt, geheel vervalscht of scheef. Het volgende bewijst genoeg.

OP DE WEEGSCHAAL VAN HOLLANDT.

Of de Hollandsche Transformatie.

*Gommer en Armijn te Hoof
Dongen om het regt Geloof,
Yders ingebracht bescheit
In de Weegschaal werd geleit:
Doctor Gommer, arme knecht,
Haddet met den eersten slecht,
Mits den schranderen Armijn,
Tegen Beza en Kalvijn,*

(1) B. v. in »Fantasie en Werkelijkheid» van Ds. Beets. Eene brochure over het onderwijs, 1849.

Leid' den rok van d'*Advokaat*,
 En de kussens van den *Raad*
 En het brein, dat geenzins scheen
 IJdel van gezonde Reen: .
 Brieven die vermelden plat
 't Heilig Recht van elke stad.
Gommer zag vast hier en gins,
 Tot zoo lang mijn *Heer de Prins*,
Gommers zijd', die boven hing,
 Trooste met zijn stale Kling,
 Die zoo zwaar was van gewigt,
 Dat al 't ander viel te ligt:
 Doen aanbad elk *Gommers* pop,
 En *Armin* die kreeg de schop.

De felheden wedijveren in de meeste dezer hekelverzen met de vuilheden en goddeloosheden.

Onze groote Calvijn kreeg ook zijn deel, gelijk men bemerkt. In het volgende puntdicht zien we, waar het om ging.

OP JAKOBUS ARMINIUS,

In zijn leven Professor der H. Godheid, tot Leiden.

Dat's 't aanzicht van *Armin*, die 't zij hij schreef of sprak,
 Het heiloos noodlot (1) van *Kalvijn* gaf zulk een krak,
 Dat Lucifer nog beeft voor 't dondren van zijn lessen,
 En d'Afgrond zwoegt en zweet om 't stoppen dezer bressen,
 Stil kraamvrouw, sprak hij, stil, scheid vrij gerust van hier,
 God werpt geen zuigeling in 't eeuwig helsche vier.

Calvijn kreeg zelf van terzijde de schuld van Oldenbarnevelts dood. Boven het dichtstuk: *Jaargetijde van wijlen Heer Joan van Oldenbarneveld, Vader des Vaderlands*, — eene gedachtenis van diens schavotdood — schreef V. een motto uit een paar Latijnsche dichtregels bestaande:

„Calvijn, wat meent ge wel, dat heel de wereld zegt

(1) De praedestinatie-leer.

van den jongstleden schurkenstreek en die misdaad der geloofs-schennis?”

Een monster, zoowel in den qualitatieven als quantitatieven zin — ik kan dit niet te best kort omzetten: het is een klein staaltje en een groot monster tevens — is echter het volgende satirische, wij zouden bijna zeggen, helse hekelicht. Opschrift en aanvang zijn als volgt, naar eene uitgave van 1650:

DECRETUM HORRIBILE. (a)

Gruwel der Verwoestinge.

Godt ruct d'onnozelheit van moeders borsten af.

En smactze in 't eeuwigh vier (b) O poel! ó open graf!

Waer berg ick mij van stank? durf dit gedroght zijn pooten

Noch branden aan Serveet? en hem ten afgront stooten,

Als een Godslasteraer: nadien dit schendigh boeck

In 's hemels aenschijn spuwt dien gruwelijcken vloeck?

Waer ben ick? onder 't Licht der Godgeleerde lampen?

Of onder Lucifer, in 't zwarte rijk der dampen?

Is dit het nootlot van 't verkoren wierroockvat (c)

Is dat de zieckentroost, en Kristelijke schat?

En was die laster-muil dus op Michiel (d) gebeten?

Of was het om met eer, zijn Spaensche goude keten,

Die klincklaer zich door zoo veel roode schakels vouwt,

Te strijcken? Zou men dan, om pistolette-goud,

Of heldren zonneglans van Fransche lelikroonen,

Geen Vaderlant verraên, en zeven Vorstentroonen. (1)

Ma.r dit verklaert geen teekst noch mikt op 't rechte doel.

Mijn ijver dwaelt van 't spoor: hij slaecht den predickstoel.

Op denzelfden lasterlijken toon vaart Vondel voort tegen Calvijn's praedestinatie-dogma. De meest sarcastische benamingen, de vlijmendste attributen zijn nog te zacht.

(a) & (b) Straks komen we hierop terug. (c) Spottaal, naar Paulus' woorden, volgens aanteekening van den dichter zelf. (d) Michiel Serve. (1) De zeven Provinciën.

Schimpscheuten, lanssteken en sabelhouwen wisselen elkaar af.

De eerste cursieve anderhalve regel maakt het thema uit.

Om de afschuwelijkheid der verkiezingsleer, toegepast op de zaligheid der kinderen, zoo scherp mogelijk voor te stellen, teekent de dichter u een kraamvrouw, die moeder geworden is van tweelingen. Het arme mensch wordt half waanzinnig, omdat zij begint te ijlen over de vraag: wie van beide kinderen de verworpene zal zijn.

Ooh schaepkens! wie van u zal doolen, zonder herder,
In duistere woestijn, daer kruit nooh lover wast?
Daar 't grimmigh ongediert des diepen afgronts bast,
En huilt, en brult, en loeit; om, zooge quaemt te sticken
Aan 't eerste zogh, u voort, als wiltbraet, op te slikken!
Wie van u beiden is een snickje van de Hel?....

De Godslasteringen zullen we niet aanhalen. Nadat de vrouw uitgeraasd heeft, roept de dichter:

Hoe dunkt u? is 't geen tijd dat elk die kraneke redde?
Op baeckermoeder: drijft die doekters (1) weg voor 't bedde
Met bedstock, toffels, of met graeuwen: 't is alleens.
. 't Geloof heeft nimmermeer met wanhoop yet gemeens.
Gij kinder-vlegels, is dit zuiver reformeeren?
Of waerheits dorschvloer dicht met logenkaf stoffeeren?
Heeft Nassau, aen deez leer, geofferd 's lants trofeen?...

Ten slotte troost de dichter de vrouw met een taal, even honingzoet ja engelachtig zouden we zeggen, als het vorige galbitter en duivelsch is. Hadden we plaats we zouden ze geheel citeeren:

Mijn kraemziel, zijt getroost; ghij hebt op uwe zij'
Jehova die uw zaet al meer bemint als ghij.
Hij heeft zijn hartebloed voor uwe vrucht vergoten:

(1) De Contra-remonstrantsche predikanten Trigland en Bogerman, die in dit vers door de goot gesleurd worden, daar hun allerlei scheldnamen worden toegeworpen.

En tekentze in den boeck der zaelge bontgenooten.
De hemel is haar erf: hij loektze met zijn stem....

In de eerste uitgaven als deze, van *Joost Hartgers* 1650 te *Amsterdam*, vindt men geene nadere verklaringen bij de gedichten, die, met het oog op de tijdelijke en plaatselijke aangelegenheden, evenwel niet onnoodig zijn.

Dit blijkt echter uit deze editie, dat Vondel zich zijner verregaande hekeling goed bewust is. In een voorwoord of „toetsteen” dicht hij:

Indien hier Roomsch of Onroomsch dicht
Den Lezer sticht, of hem ontsticht;
Men schell' mijn pen die vlacken quyt,
En toets' de stof naar heuren tijt.

Zijns ondanks moest hij gedoogen, naar hij zegt in een woord aan zijn vriend, dat men eenige rijmen en regels mede voor kunst opveilde, die nuttiger verscheurd en, verworpen werden. Of Vondel nu dit guwelijke stuk ook onder de verscheurenswaardige rekende, zij daargelaten. Hij liet het publiek eigendom worden, dat daarom ook publiek mag en moet bestreden worden.

In volgende edities, b. v. in die van 1660, te *Schiedam* te worden wél aantekeningen gevonden. Deze zijn uit 's dichters eigen pen of eigen mond gevloeid. Vooral twee dier aantekeningen trokken, toen ik voor eenige jaren deze Hekeldichten in 't oorspronkelijke leerde kennen, mijne aandacht.

Bij den titel: *Decretum horibile*, van bovenaangehaalde satire vindt men deze noot:

(a) „Kalvin, in het darde boek, 28 hoofdstuk, en 7 afdeelinge zijner Onderwijzinge, zeid: ik beken wel, dat het een *Gruwelijk* besluit is, &c”

Bij de eerste onderstreepte regels staat deze aantekening:

(d) „Dezelve . in zijn antwoord, op de 13 en 14 lasteringe des Fiels (hij meint Castalio) zeyd: braak nu uw galvergift tegens God, omdat hij onnoozele kinderzens van moeders borsten afrukt, en smaktze in het eeuwige vier.” (1)

Bij Michiel Servetus vind ik, niet in deze uitgave maar in eene van 1707:

(e) Een historische kantteekening, rakende Calvijn's invloed of aandeel in zake den ketterdood, waardoor Servete gerecht werd. Deze kritiek der tegenpartij is bekend. Later kom ik wellicht hierop terug. De ruimte is nu bezet.

Men bemerkt dus uit noot (a), dat Vondel Calvijn, zoo het heeten moet, met zijn eigen bekentenis aangaande de praedestinatie, dat zij n. l. een *gruwelijk* besluit is, schaakmat zetten, zoo niet verpletteren wil.

Toen ik echter dit voor de eerste maal las, dacht ik terstond: dit kan Calvijn niet gezegd hebben. Ware de praedestinatie voor hem een *gruwelijk* besluit, dan moet bij ze ook in God verfoeien. *Vreeselijk, ijselijk, outzettend, schrikkelijk* besluit: dit kan. Want in deze woorden ligt geene veroordeeling van Gods werk. Wat *gruwelijk* is, is ook *vreeselijk*. Doch wat *vreeselijk* is, is nog niet *gruwelijk*. Genoemde termen zijn ook bijbelsch, als in Ps. 76: 8: „Gij, vreeselijk zijt gij: en wie zal voor uw aangezicht bestaan, van den tijd uws toorns af?”

Ik sloeg daarop mijne Nederlandsche Institutie op, eene kwarto-uitgave., anno 1578, *Cornel is Jansz. ende Pieter Verhagen*, en daar vind ik Boek III, Kap. 23, § 7, *m*, werkelijk: „Ick bekennen wel, dat het een *gruwelijke* oordeel is . . .” Over het verband zullen we maar niet uitweiden.

Vondel had kennis genoeg van het Latijn, dat hij Calvijns eigen woorden: „*decretum quidem horribile, fateor*”

(1) De spelling verschilt in latere uitgaven, gelijk men bespeurt.

zelf heeft kunnen overzetten. Doch het is ook mogelijk, dat hij op eene vertaling als genoemde, is afgegaan.

Hoe dit ook zij, dergelijke onvoorzichtige vertalingen van vrienden, (1) zijn zoowel af te keuren, als de waarschijnlijk opzettelijke van vijanden als Vondel. Hierop wilde ik vooral wijzen.

Te meer is deze vertaling berispelijk, daar er weinig of geene aanleiding toe bestaat, om *horribilis* door *gruwelijk* te vertalen. — De etymologische afleiding van *horreo*: *verstijven*, *sidderen*, laat immers nog geen gruwen toe. De Latijnsche woordenboeken geven, naar ik meen, geen eigendommelijk woord voor ons *gruwel* aan. Natuurlijk wel woorden die het begrip uitdrukken of nabijkomen, b. v. *cruentus*, *nefas*. En onze Nederlandsche woordvorschcr van dien tijd, *Kiliaen*, geeft in zijn *Etymologicum Teutonicae Linguae* voor „grouwelick: *horribilis*, *horrendus*, *horridus*, *formidabilis*, *abominabilis*, *immanis*. *Abominabilis*: verfoeilijk, geeft het begrip dus het meest terug. Doch het onderscheid tusschen die twee begrippen: *gruwelijk* en *verschrikkelijk* of *vreeselijk*, is duidelijk, en was bij onze taalkundigen destijds genoeg bekend. Als het er niet was, zou het volk het maken. Het Latijn behoefde hen hier niet in de war te brengen. Het onderscheid wordt door allen aangegeven, zoowel door Tuinman als Bilderdijk, Terwen als Weiland, al zijn zij het niet allen eens over de afleidings-historie. Doch genoeg. We willen onze lezers niet langer met taalkundige of zielkundige argumenten bezig houden.

In andere edities van Calvijn's Institutie is de vertaling juistcr.

De folio-uitgave van *Paulus Aertzs. van Ravensteijn*,

(1) Als de onderhavige. Hoewel de vertaler excuus verzoekt voor mogelijke feilen.

anno 1650, *Amsterdam*, heeft echter voor deze plaats:
„’t Is wel een vreesselick besluit, ick bekennt’.

Ook in de groot-octaaft-editie van *Zalsman te Kampen*,
is de overzetting goed:

„Het is wel een vreeselijk besluit, ik beken het.”

Dit is duidelijk, dat niemand genoemde toename van de praedestinatie, als *gruwelijk besluit*, Calvijn in den mond of in de pen mag leggen; en dat men met dergelijke vertalingen moet voorzichtig zijn.

Ten anderen, komen Vondels Hekeldichten hierdoor in nog slechter daglicht, hoezeer ze op zichzelf reeds zoo af te keuren zijn.

Zou Vondel zulk eene verdraaiing met opzet of bewustheid overgenomen of neêrgesteld hebben? — is een vraag, die lichtelijk in ons oprijst.

Het is moeielijk hierop een stellig antwoord te geven. Doch de tweede bovenaangehaalde noot, pleit in dezen slecht voor Vondel of zijn handlangers.

Vondel wil in de eerste versregels en de aanteekening *b*, gelijk men zien kan, niet onduidelijk te verstaan te geven, dat Calvijn zelf aan God een kannibaalsche wreedheid toeschrijft. Dewijl Calvijn in den nevenszin zou uitgesproken hebben, dat God de jonge kindertjes van ’s moeders borsten afrukt, om ze in ’t eeuwige vuur te werpen.

Let evenwel op het lasterlijke en verdraaide van deze zoo ontmenschte taal.

Wie Calvijn in zijne Institutie op den Kinderdoop kent of naslaat, o. a. in Boek IV, Kap. 16, § 17 & § 26 — weet reeds, dat zulk een hondsche, barbaarsche gezegde ten opzichte van God niet van hem kan zijn. Doch dit is geen bewijs. De plaats zelf moet het ja of neen uitmaken. Zij

komt echter met ons weten in geen Nederlandsche vertaling voor, maar is te vinden in *Opera Omnia, Tractatus Theologici Omnes, Partis Secundae Classis Sexta*; en nader in het kort antwoord op de Lasteringen van zekeren Fieft, die de leer van het eeuwig Raadsbesluit Gods tracht bespottelijk te maken, en welke moeten vernietigd worden; 13° & 14° Lastering en Antwoord.”

Wegens gebrek aan kennis der Latijnsche taal, kon ik bij het onderzoek van dit punt niet alleen met mijzelven te rade gaan, en zocht de hulp van Docent Brummelkamp.

Ons bleek, dat niet alleen het woordje *omdat* een scheeve overzetting is; maar de geheele aanhaling staat schier gelijk met eene Jezuietische citaat-halveering, als die, waaraan Pastoor Brouwers zich schuldig maakte in zijn strijd tegen den heer Groen v. Pr. over het aandeel, dat Graaf Lodewijk in den Beeldenstorm had.

Het citaat moest luiden, als hier volgt. Vondel heeft de gedachte uit zijn verband gerukt. Om echter niet te veel van het schoone redebeleid aan te halen, geven we alleen deze zinsnede met opzet woordelijk:

„Gij ontkent, dat het God vrij staat, iemand anders dan om zijn zonde ten doode te doemen. Tot heden toe worden tallooze kinderen uit het leven weggerukt. Spuw nu uw galvergift uit tegen God, die onschuldig kroost, van de borsten der moeder afgescheurd, in den eeuwigen dood stort. Wie zal deze Godslastering, waar ze openlijk ten toon gesteld is, niet verfoeien? — hij moge mij naar believen lasteren. Want men kan ook niet vorderen, dat ik van de toedichtingen dergenen, die God niet sparen, ongedeerd en vrij zij...”

We behoeven hier niets aan toe te voegen. Calvijn noemt die uitdrukking zelf Godslastering. Een vershil dus als van dag en nacht.

Mag Calvijn dan die gevolgtrekking zelf, d. i. afgedacht van dien profanen vorm, verwerpen? Op zijn allersterket gesproken, zegt Calvijn o. i. hier, gelijk hij in den volzin vóór de uitdrukking: *decretum horribile*, ná over den dood van zoovele volken met hunne kinderen door Adams val veroorzaakt, geproken te hebben, schrijft: „Hier moeten de tongen verstommen, die zoo klapachtig zijn.” En met Paulus in *Rom. IX*: 19 & 20: „Gij zult dan tot mij zeggen: Wat klaagt hij dan nog? Want wie heeft zijn wil wederstaan? Maar toch, o mensch, wie zijt gij die tegen God antwoordt? Zal ook het maaksel tot dengene, die het gemaakt heeft zeggen: waarom hebt gij mij al zoo gemaakt?”

Nogmaals. Wachten we ons voor verkeerde vertalingen.

Wachten we ons voor lasteringen als deze; en voor den vergoden dichter Vondel, — al erkennen we Gods gaven in hem — die gelijk men weet, onvast genoeg was, van Doopsgezind Remonstrantsch, en van Remonstrantsch Roomsche te worden. Evenwel, het humanistisch Protestantisme van zijn vrienden heeft zeker een groot aandeel in deze verandering gehad, al minachtten zij hem deswegen. In Vondels geloofsverandering scholen denkelyk meer godsdienstige gemoedsbewegingen, dan in de geloofs-wijziging van den Remonstrantschen Muiderkring.

Kampen, 31 Dec. '75.

C. MULDER.

EEN EN ANDER.

DE WIJSHEID DER WIJZEN.

De Apostel Paulus zegt bij 1 Kor. 1: 19: „*Want er is geschreven* (men zie Jes. 29: 14): *Ik zal de wijsheid der wijzen doen vergaan, en het verstand der verstandigen zal Ik te niete maken.*

Ook in onzen tijd wordt dit woord gedurig vervuld. Hoeveel uitspraken der zoogenoemde „Wetenschap” worden te schande, zonder dat de hoogverlichte priesters dier wetenschap er aan denken hunne stelsels eens te herzien. De werkelijke wetenschap, waarvan het geloof en het Christendom des Bijbels niets te duchten hebben, heeft vooral in de laatste drie of vier jaren de zoogenoemde wetenschap der ongeloovigen en liberalisten, die haar als stormrammen tegen den Bijbel meenden te kunnen aanwenden, zoo geducht gekastijd, dat ze, indien haar dit nog mogelijk ware, wel van schaamte mocht blozen. Maar al komt de werkelijke wetenschap door hare ontdekkingen ook duizendmalen onzen ouden Bijbel vereerlijken en in 't gelijk stellen, meent ge dat de liberalistische bijbelbestrijders daarom eerlijk genoeg zouden zijn om te bekenen: „Wij hebben den Bijbel onrecht aangedaan, door hem te laten zeggen wat hij werkelijk niet zegt; en wij hebben voor wetenschap uitgevent wat niet anders was dan eigene veronderstellingen en gevolgtrekkingen, die met *de* wetenschap niets hadden uittestaan?” Niets minder dan dat. Zij gaan even onbeschaamd als te voren voort hun

oude deuntje: „verlichting! verlichting” te zingen, en houden zich voor het overige alsof er niets gebeurd is. Wel gaan ze zoo voor en na hunne stellingen wijzigen, huldigende wat ze vóór dezen bestreden, als dit namelijk dienst kan doen om Bijbel of Christendom te bestoken, maar zonder te zeggen dat hunne vroegere beweringen niet deugden.

Terwijl in Duitschland en ten onzent de liberalisten onder anderen in de quaestie kerk en staat een fiasco maakten, door in stede van de vroeger voorgestane scheiding van kerk en staat, nu eene onderwerping van de kerk aan den staat te begeeren, heeft de bekende spotter Renan van Parijs het verdriet moeten beleven, dat de nieuwste ontdekkingen der wetenschap, vooral door de Engelschen in Assyrie en elders in het Oosten opgedaan, de hooggeloofde wijsheid van dezen beruchten wijze hebben te schande gemaakt.

Renan, wiens „Leven van Jezus” vooral ook onder ons bekend is, beweerde: De Bijbel is niet alleen niet *goddelijk*, maar hij is ook niet *waar*. De kenners der Oostersche, met name der Assyrische en Babylonische oudheden (Renan heet een specialiteit in die vakken) hebben al lang aangetoond, dat hij in vele gewichtige zaken geducht heeft gefaald. Vooral ook in deze twee zaken hebben de Bijbelschrijvers misgetast. 1° Zij gaan uit van de onderstelling als of het Monotheïsme (de leer dat er maar één God is) alleen door de Hebreëen werd gehuldigd, en al de andere Semitische stammen en volken Polytheïsten (veelgodendrijvers) waren. Ach, die dwaze tobbers wisten niet, zoo beweerde Renan, dat het Monotheïsme een gemeengoed was van alle Semitische volken! 2° Zij gaan uit van de gedachte als of het Semitische ras ook aanleg voor en kennis bezat van epische (tot het heldendicht behorende) dichtstukken. Doch zoo iets laat de liberalistische weten-

schap zich natuurlijk niet op de mouw spelden, want het is immers lang en breed bekend, dat bij geen der Semitische volken aanleg voor epische dichtkunst bestond. De Bijbelboeken zijn dan ook ja niet geschreven in de tijden en door de handen van hen, waarop ze aanspraak maken, maar veel later, en door mannen die blijkbaar zelve niet op de hoogte waren met de tijden en het leven der volken, waarover zij schreven.

Doch wat gebeurt? Onderscheidene, vooral Engelsche geleerden trekken naar het Oosten, om met wetenschappelijke doeleinden hier en daar opgravingen te laten doen. De namen van George Smith en Layard zijn alom bekend. Onder meer, werden vooral de puinhoopen van Ninivé ondersteboven gezet. Nog schijnt men bezig; maar wat in de laatste jaren reeds aan 't licht kwam loont rijkelijk de moeite.

De heer A. H. Raabe, die ons in de St. v. W. en V. onder den titel „De Wetenschap en de Bijbel,” een degelijk artikel ten beste gaf, doet, van deze dingen sprekende, vooral uitkomen, dat door de nieuwste opgravingen en ontdekkingen te Ninivé gedaan, en door professor Lenormant van Parijs in zijn boek „Premières Civilisations,” dat ook in 't Duitsch is vertaald, wereldkundig gemaakt, deze twee zaken o. a. duidelijk zijn in het licht gesteld:

a. dat al de Semitische volken, uitgezonderd de Hebreëen, wel terdege het polytheïsme (veelgodendom) hebben gehuldigd, en

b. dat, blijkens het Chaldeeusche verhaal, door George Smith van den zondvloed gegeven naar de terracotta tafels, die te Ninivé opgegraven zijn en in 't Britsch Museum bewaard worden, zelfs de Babyloniërs een soort van epische dichtstukken hebben bezeten, die volgens Re-

nan, bij geen der Semitische volken bekend zouden zijn geweest.

Raabe zegt in eene noot: „De tegenwoordige Engelse ambassadeur aan 't hof van Madrid, Austin Henri Layard, die zich veel moeite heeft gegeven voor, en zeer verdienstelijk heeft gemaakt door zijne opgravingen te Ninivé, heeft dat deel van het koninklijk paleis te Ninivé, dat onder de regeering van Assourbanipol, den laatsten der Assyrische veroveraars (667—649) de zaal van het archief en de bibliotheek was, teruggevonden. Deze bibliotheek bestond uitsluitend uit platte vierkante tafeltjes van gebakken aarde, die aan beide kanten beschreven zijn met een zeer fijn en ineengedrongen, loopend, kegelvormig (keil of spijker) schrift, dat op de nog versche aarde met een beitelvorming stiftje werd geschreven, waarna de tafeltjes gebakken werden. Ieder tafeltje was genummerd en vormde als 't ware het blad van een boek, dat dus uit de vereeniging van een zeker aantal tafeltjes, die in een zelfde vak der bibliotheek waren opgestapeld, bestond. Layard verzamelde ongeveer 10,000 fragmenten van tafeltjes, die meerendeels (sommigen werden door de werklieden gestolen en aan andere reizigers verkocht) naar 't Britsch Museum werden vervoerd. Ongelukkig echter zijn die fragmenten zonder orde bijeen gebracht en onder elkander vermengd in de kisten gelegd, waarin zij naar Engeland werden vervoerd. — Het is er nog ver af, dat zij al geschikt zijn; en Smith heeft uit 24 fragmenten 3 verschillende exemplaren (de bibliotheek van Assourbanipol bevatte meer exemplaren van hetzelfde werk) zijn verhaal samengesteld. Gewichtige ontdekkingen wachten ons nog wanneer die bibliotheek van aarden tafeltjes geordend en — voorwaar geen klein werk — gelezen zal zijn.”

De Heere vangt de wijzen in hunne arglistigheid. Wat

als wapen tegen Bijbel en Christendom werd aangewend (de Geologie en Archeologie) zal straks blijken door een getuigenis der steenen een bolwerk der H. Schrift te zijn, tot beschaming der wijzen en tot vreugde van allen die gelooven.

SUBSIDIE OF RESTITUTIE.

Schoon ik liever eerst eenig antwoord van Ds. Littooij had ontvangen, om te zien of hij mijne argumenten tegen het aanvragen om Restitutie voor de leden onzer gemeenten ook krachteloos kon maken, of mij zulke nieuwe gronden voor zoodanige aanvraag kon aanvoeren, waarvoor ik mij gevangen zou moeten geven, dan wel het omgekeerde, zoo wil ik, nu br. L. mij niets heeft gezonden, en A. V. in de Wekstem ons over deze dingen oproept, ook gaarne aan dezen broeder eenig antwoord geven.

Vooraf zij opgemerkt, dat ik deze quaestie, hoe belangrijk ook, in zekeren zin voor geen geloofs-quaestie houd, waarmede op zichzelf de kerk staan of vallen zou. Wij zouden eene kerk, die gelden van den staat accepteerde, vooral in een land en onder een historisch verleden als het onze, enkel om deze daad geen valsche kerk noemen; noch ook eene kerk, die alle staatsgelden weigerde, reeds daarom als kerk van Christus erkennen, indien ze zich in andere zaken niet als zoodanig kennen deed. Onze strijd is daarom geen worsteling op leven en dood, zooals dien we met onze Herv. broeders over het al of niet gehoorzamen aan Christus hebben te strijden. Daarbij vangen wij de discussie over dit punt ook met br. A. V. aan met de levendige hoop, dat we, al konden we het over deze zaak

niet eens worden, daarom evenwel als goede makers eindigen zullen en elkaar na dezen strijd niet minder — zoo niet nog meer — achten en lief hebben zullen dan te voren. Is het ons beiden niet om rechthaberei maar om het heil onzer door ons beiden zoo vurig beminde. Chr. Geref. kerk te doen, laat ons dan ook zoo grondig mogelijk redeneeren, en geen machtspreuken of vernederende veronderstellingen van onzen tegenstander de plaats van bondige argumenten doen vervangen. Niet die de menigte, veel minder die de lachers, maar die de waarheid op zijne zijde heeft, is overwinnaar.

Doch ter zake. —

Gedachtig aan het oude spreekwoord: „qui bene distinguit bene docet” (wie goed onderscheidt leert goed), zal ik ditmaal mijne godachten over deze materie in eenige hoofdpunten samentrekken.

1°. Vóór alle dingen moet ik u doen opmerken, dat naar mijn oordeel *de verhoudingen en de verplichtingen, die de staat in acht heeft te nemen jegens de school, niet dezelfde zijn en niet gelijk staan met die jegens de kerk.* Ik leg hierop nadruk, vooral ook omdat de broeders A. Brummelkamp en C. Mulder, met misschien nog anderen, hierin van mij verschillen, achtende dat de staat met beide evenveel, of liever even weinig te maken heeft. En uit uw artikel in n° 11 der *Wekstem* kreeg ik den indruk, dat ook gij, schoon van geheel tegenovergesteld gevoelen, in dezen — vergun mij, Broeder, dat ik het zoo noem — aan hetzelfde euvel mank gaat. Zoo noodig, zal ik later het verschil tusschen de verhouding van den staat tot de school en de kerk gaarne in het licht stellen. Nu spreek ik alleen over wat de staat voor de kerk kan of niet kan, moet of niet mag doen, daargelaten wat hij aan de school verplicht is.

2° Ik moet, nu er sprake is van finantiëele relatie tus-

schen den staat en de kerk, er nadruk op leggen, dat *Subsidie* en *Restitutie* niet hetzelfde zijn. Wel weet ik dat br. Littooy (Zie ons vorig No. pag. 14, v. v. —) en ik met meer anderen, ook in dezen weer van onzen hoog geachten leermeester Brummelkamp verschillen. Zelfs hierin-ner ik mij, dat op de Synode te Groningen in '72 onder anderen ook door br. Wielenga tegenover br. Noordzij en mijn persoon werd beweerd: „Restitutie is verkapte Subsidie!” Dit blijf ik ontkennen. En om den wil der zaak voeg ik er bij: ziehier waarin ze van elkaar onderscheiden zijn:

a. Subsidie kent aan den staat het recht toe om van al zijne onderdanen geld te heffen, om er den godsdienst òf van sommigen òf van allen mede te ondersteunen; de Restitutie gaat stilzwijgend uit van het tegendeel, en vraagt terug hetgeen men tegen wil en dank gedwongen was voor anderer godsdienst te betalen, zij het ook in den vorm van belasting.

b. Subsidie heeft dus uit zijn eigen aard meer een blijvend, een voortdurend karakter; Restitutie wil alleen als overgangsmaatregel, alleen voor een bepaalden tijd (liefst voor den kortst mogelijken tijd) aangezien worden.

c. Subsidie verlangt de gelden uit de hand der regering voor de kerk te ontvangen; Restitutie daarentegen vraagt de geheven gelden voor de leden, of nog liever, voor de burgers, die leden onzer kerk zijn, terug, latende aan hen over of ze haar dan al dan niet voor godsdienstige doeleinden willen bestemmen. — Dus ziet men duidelijk, dat deze twee niet slechts in naam maar in wezen en strekking verschillend zijn, en men Restitutie geen verkapte Subsidie kan noemen zonder zijn wederpartij onrecht te doen.

3° Laat mij u nu in de derde plaats de gronden herin-

neren, *waarop ik Subsidie heb afgekeurd*. Ik ben zoo vrij u en al onze lezers te verwijzen naar ons N°. van Dec. j. l. pag. 108—113, alwaar ik verscheidene en verschillende gronden heb aangevoerd, waarom de staat zulk subsidiëeren niet mag doen en de kerk het niet mag willen. Daar ik nog niet kan zien, dat de aldaar genoemde gronden slechts „consequentzmacherei,” d. i. geen zuivere stellingen met logische gevolgtrekkingen zijn, zoo moet ik van u en andere tegensprekers verlangen, haar te ontleden en hare onhoudbaarheid op goede gronden aantoonen. Van u, die meent dat althans sommigen uwer bestrijders zich bloot met algemeenheden behelpen, mag ik verwachten dat gij het met de wederlegging mijner stellingen en motieven niet licht opnemen zult. Sparen behoeft ge mij niet, als het maar ten bate der waarheid kan zijn en in den geest der liefde geschiedt.

4°. In de veronderstelling dat ge met het verwijzen naar genoemde gronden genoegen neemt, en ze op nieuw in overweging genomen hebt of nemen zult, ga ik voort om u aan te wijzen, gelijk ik ook gedeeltelijk aan br. Littooy gedaan heb, de redenen *waarom ik in onze omstandigheden ook tegen Restitutie zou adviseeren*. Zij zijn o. a. deze:

a. Omdat, al keuren wij ook het andere niet goed, ons hoofbezwaar niet geldt *het NIET GELIJKMATIG UITREIKEN aan de verschillende kerkgenootschappen, maar het HEFFEN van de daarvoor benoodigde gelden van de burgers*. Dus, niet allereerst tegen het *eerste*, maar tegen het *laatste* sta vóór alle dingen ons protest. Niet tegen de gebrekkige of willekeurige tenuitvoerlegging, maar tegen het beginsel komen we op. De regeering mag mij niet dwingen gelden te offeren, zelfs niet voor mijne eigene kerk of godsdienst, laat staan voor anderer godsdiensten, wier beginselen ik verfoei en om wier opheffing ik bid. Zulk eene heffing is gewetensdwang, druischt

in tegen elken waren godsdienst, die toch vóór alle dingen vrijwillig dient te zijn, om geen huichelspel te wezen. Zij ligt buiten de bevoegdheid van den staat, en komt vaak der godslastering ten bate.

b. Tegen dit verderfelijk beginsel, tegen deze geldheffing voor den godsdienst wordt veel krachtiger geprotesteerd door hetgeen de synoden van Groningen en 's Bosch gedaan hebben, *aandringen op opheffing van alle subsidie*, dan door aanvragen om Restitutie voor de burgers, die leden onzer kerk zijn, geschieden zou. Want het vragen om Restitutie veroordeelt dit beginsel, op zijn sterkst gesproken, maar alleen indirect, wijzende op de verkeerd geleide takken, zonder zich over den stam en wortel uittelaten; terwijl hetgeen de synode gedaan heeft, ingaat tot op den bodem van het kwaad en het beginsel veroordeelt. Doe hierbij, dat bij Restitutie de burgers, die leden onzer kerk zijn, wel vermindering van onrecht zouden ontvangen, maar voor hen die geen leden van eenige kerk zijn, die met alle godsdiensten, het allermeeft met dien der „fijnen” spotten, bleef het zooals 't was.

c. Door het vragen om Restitutie zou de scherpe punt van ons protest tegen het valsche beginsel eenigermate worden afgebroken. Voor vermindering van den schijn des kwaads zou men bestendinging van het kwaad in ruil ontvangen.

d. Restitutie van de burgers, die geen leden der gesubsidiëerde kerken zijn, zal nog veel minder te verkrijgen zijn dan opheffing van alle subsidie, omdat het laatste op den duur veel uitvoerbaarder is en ook onder de liberale partij nog verscheidene voorstanders telt. Ik weet wel, gij doet niet meer aan politiek, maar gij waart in N° 11 der Wekstem toch nog politiek genoeg om ons op de onmogelijkheid te wijzen, dat we geheel den staat naar

ons idéé zouden vervormen. Daarom spreek ik er over, welk beginsel de meeste kans van slagen zou hebben, al stem ik overigens toe, dat we niet moeten leven bij kansberekeningen, maar bij beginselen

e. En hetgeen waarvoor ik allermeeft vreeze is de ge- dienstigheid der practijk, die onze aanvragen om Restitutie wel eens beantwoorden kon met het toekennen van Subsidie, wat voor sommigen onzer broeders en gemeenten wel eens een al te zware proef kon blijken. Zoo iets zou ons misschien den heimelijken wensch van sommigen wel nader brengen, maar voor mij en anderen zou het eene zaak zijn, die we voor onze kerk of voor de gemeenten, die ze aannamen, zeer zouden betreuren. Dit ledelden we ook, toen we aan Ds. Littooy schreven, van beestjes, die men den vinger uit den mond moet houden, opdat ze de geheele hand niet snappen. Is het waar dat ook gij voor Subsidie niet zoudt terugdeinzen, dan verwondert het mij niet, dat gij het kinderachtig vindt voor zulke beestjes te vreezen. Maar of ze daarom niet bestaan?

Als gij verder beweert, dat de stem van een of ander buitenlander — de laatste keer bepaald die van br. Pieters uit Amerika, op onze Synode zooveel gewicht in de schaal der discussie heeft geworpen, dat van het tegen- deel schier geen sprake meer kon zijn, dan moet ik zulke, voor eene hooge kerkvergadering, niet vereerende uitspraken natuurlijk voor uw eigene rekening laten. Wel kan ik u getuigen, dat ik, schoon lid van die vergadering en deelnemende ook aan deze debatten, niets heb bespeurd van zulk een veronderstelde wending in de discussiën; en wat meer is, dat de meesten van hen, die aan de bespre- king deelnamen, hunne beginselen en motieven hadden op- geschreven al eer Ds. Pieters in de vergadering kwam; ja wat alles afdoet, dat het besluit, hetwelk in deze zaak

door de vergadering met overgrootte meerderheid van stemmen genomen is, *letterlijk* geschreven stond in de portfeuille van een der afgevaardigden, toen Ds. Pieters nog aan gene zijde van den Oceaan was. Dus broeder, de zelfstandigheid van de leden der laatste synodale vergaderingen is door u, geloof ik, vrij wat onderschat.

Ten slotte dit nog.

Dat gij, die u beklagt dat uwe tegenstanders zich in algemeenheden terug trekken, hetwelk u een bewijs van hunne zwakheid dunkt te zijn, u nu zelven terug trekt achter het: „*bewijs dat de H. S. aan den staat h eeft verboden gelden nittegeven voor den godsdienst,*” schijnt mij niet ridderlijk te zijn en geeft geen grooten dunk van buitengewoon gevoel van kracht. Gij weet zeer goed dat de Doopsgezinden evenzoo redeneeren: „Bewijs dat God geboden heeft: „doopt kinderen,” en dat ik met veel meer recht zou kunnen eischen: geef mij één gebod dat de staat de dienaren des Evangelies moet salarieeren, of een gebod dat men den eersten dag der week als rustdag moet vieren. — Zegt ge: „nu ik laat het *letterlijk* gebod of verbod los, geef dan maar een zakelijk,” dan wijs ik u, behalve het in ons Dec. N^o. genoemde, nogmaals op 1 Cor. 9 : 14, waar de Apostel verklaart, niet dat de Heere Jezus het onderhoud der Evangeliedienaren aan den staat of aan iemand anders heeft opgedragen, maar: „*Alzoo heeft ook de Heere geordineerd dengenen die het Evangelie verkondigen, DAT ZE VAN HET EVANGELIE LEVEN.*” Van het Evangelie leven wil zeker niet zeggen: van staats-salaris leven. En als ik van het Evangelie leven moet en kan, dan behoeft de Heere zeker geen letterlijk verbod meer uittevaardigen, dat de staat geen gelden voor den godsdienst of voor de godsdienstleeraars mag uitgeven.

Hartelijk dank voor uw art. aan de Red. van 't W. W.

in N°. 13 der Wekstem. Zoo zijn de zaken, laten kinderen der kansberekening zeggen wat ze willen. Helaas wat een onderscheid tusschen Buitendijk van vroeger en van nu.

H. BEUKER.

STEMMEN UIT DE GEMEENTE.

1.

HET BUDGET VAN EEREDIENST DER VRIJE KERK.

Voor de stoffelijke belangen der Vrije kerk vraag ik van de lezers van dit Tijdschrift eenige oogenblikken attentie. Reden daartoe vind ik 1°. in de herinnerings-dagen van het bestaan veler gemeenten voor 40 jaren, en 2°. in de telkens herhaald wordende vraag: Restitutie of niet? in onze bladen en in dit Maandschrift.

Het was een hoogstbelangrijk besluit, eenmaal door onze vaders genomen: „Wij doen afstand van alle financiële aanspraken op de goederen der door ons verlaten kerk en zullen zelve voor onzen eeredienst en armen zorgen.”

Hoogstbelangrijk! want dit besluit bepaalde voor een groot deel de plaats, die de Vrije kerk in de toekomst innemen zou. Dáár stond ze, arm en verlaten (en wat armoede beteekent ook in de kerk, behoef ik wel niemand te zeggen), maar gewapend met moed en geloof om zich een weg te banen in de maatschappij. De prachtige gebouwen met de rijke bezittingen daaraan verbonden waren de hare niet meer, de tractementen jaarlijks aan de predikanten betaald, hadden zij niet meer te vorderen, en bovendien onttrokken zich tengevolge van hare armoede ook

nog de rijken en aanzienlijken, die met haar van gelijke belijdenis waren.

Veertig jaren verloop en... en die zelfde kerk betaalde voor hare verschillende behoeften circa 9½ ton gouds jaarlijks. Veertig jaren verloop en... en die zelfde kerk heeft in 350 gemeenten ruim 250 predikanten, eene inrichting voor hooger onderwijs. behalve 61 scholen voor lager onderwijs, Van waar dat verschijnsel?

Zeker in de eerste plaats van Gods zegen, die haar heeft groot gemaakt, maar ook, voor een groot deel, dankt de Vrije kerk hare snelle opkomst, in een land waar de kerk de meest conservatieve aller instellingen is, aan de bewustheid dat arbeid en arbeid alléén haar kan doen stand houden en voortschrijden. De Christ. Geref. Kerk in Nederland heeft geen grootsch verleden, geen eeuwen oude geschiedenis, geen lauweren waarop ze rusten kan; wil ze daarom hare plaats waardig beslaan, dan zal ze moeten werken en die arbeid zal haar adelen.

Maar... een verleidelijk woord klinkt haar in het oor. Restitutie moet het macht- en wachtwoord worden, dat haar den gouden sleutel reikt, om in hare behoeften ten deele te voorzien.

Restitutie, teruggave van te veel betaalde belasting. Wij betalen jaarlijks tot onderhoud van andere kerkgenootschappen onze penningen mee, en dewijl wij nu geen gebruik kunnen maken van één dier eerediensten, vragen wij slechts datgene wat we voor anderen betalen terug. Is dat niet recht, niet eerlijk? Zoo ongeveer is de streng logische redeneering, die in ons midden wordt gehoord. Hij die zoo redeneert dunkt mij, plaatst zich geheel op juridisch standpunt en vergeet totaal de practijk.

Hij vergeet de 40 jaren, waarin wij, zonder zelfs den naam restitutie te kennen, al gevende rijker zijn geworden. Ver-

gelijk de kerken, pastoriën, scholen, tractementen van toen en thans, en ge kunt niet anders dan mij toestemmen: „Wij zijn rijk genoeg, en hebben noch Restitutie noch Subsidie van den staat noodig.” Ik weet wel dat er tal van gemeenten zijn, die zuchten onder een zwaren last, maar is dat soms ook niet het geval bij gemeenten, waar landstractement wordt betaald. Voor iedere kwijnende gemeente der Christ. Geref. kerk kan ik wel 5 gemeenten der Ned. Herv. kerk noemen, wier leven niet minder aan dat van een toring-lijder herinnert. Die kwaal heeft m. i. andere oorzaken, die thans buiten beschouwing kunnen blijven, maar oorzaken door geld, veel geld niet te genezen.

De voorstanders van Restitutie vergeten verder dat Restitutie voor de kerk een droombeeld is, dat nooit verwezenlijkt worden kan. Ik ten minste begrijp niet, waarom de leden der Christ. Geref. kerk Restitutie zouden moeten krijgen en niet die burgers in onzen staat, die bewijzen kunnen geen lid van eenig kerkgenootschap te zijn. Honderdduizenden zijn er in ons vaderland die, als er wat mede te verdienen was, gaarne het lidmaatschap zouden prijs geven van eene kerk, waarom ze zich toch nimmer bekommeren. Ik ben er zeker van, dat ook dit groot getal bij den Staat om hunne premie zouden aankloppen en waar zou dan de staat eindigen?

Neen, neen, dat is de weg niet, dien we betreden moeten. Wel telkens wijzen op het onzedelijke, om eene kerk te ondersteunen die niet aller is. Wel steeds door ons voorbeeld toonen, dat de Vrije kerk ook financieël zeer goed mogelijk is, maar dan steeds met herinnering aan het schoone woord voor eenige jaren door een onzer eminente mannen gesproken: „Liever arm maar vrij, dan rijk met zilveren boeien.

M. Jan. '76.

WALLER.

Waarde Br. W!

Reeds is het een geruimen tijd geleden, dat gij van mij uit de Hoofdstad iets vernaamt, en toch de tegenwoordige omstandigheden, in betrekking tot Staat, Kerk en School leveren overvloedige stof tot schrijven. Vooral in de Herv. Kerk alhier staat het er al wonder bij. De Heere Jezus zeide eenmaal: „een huis, dat tegen zichzelf verdeeld is, kan *niet* bestaan.” En toch poogt men, zoowel van orthodoxe als moderne zijde, deze onomstootelijke waarheid *onwaar* te doen blijken. Natuurlijk loopen die pogingen uit tot meerdere bevestiging van hetgeen de Heere Jezus in deze heeft gezegd. Verbeeld u: bij de laatste werkzaamheden door het kiescollegie ter benoeming van kerkeraadsliden, werd er bezwaar in het midden gebracht, zoo verhaalt men mij, tegen den geest en de strekking van het gebed, door den voorzitter gedaan. Een der orthodoxen kon zich met zulke moderne algemeenheden, en waarbij het aanroepen des Heeren Jezus Christus als Koning zijner kerk gemist werd, niet vereenigen, terwijl de moderne voorzitter, natuurlijk zonder huichelen, op zijn beurt, wederom aan den wensch van zijn orthodox medelid *niet* kon voldoen. Vandaar een voorstel, dat ben ik wel ingelicht, ook is aangenomen, om een formuliergebed in orthodoxen geest op te stellen, dat in 't vervolg bij het openen der vergadering zal moeten worden voorgelezen. 't Is fraai!

Maar nu een tweede incident:

De lijst van candidaten wordt voorgelezen en den leden gevraagd, of iemand tegen de gestelde candidaten

eenige bedenking heeft! Daar verheft zich uit hun midden eene stem, tot antwoord gevende: „Ja zeer veel, Mijnheer de Voorzitter!” In de Statuten hunner vereeniging staat toch met zoo vele woorden, dat de candidaten moeten zijn: gezond in het geloof, zuiver in de leer der Herv. Kerk, (van de 19de eeuw?) en vroom (?) in den wandel.” En nu waren er eenige namen en toenames uit de candidatenlijst opgenoemd die, noch gezond in 't geloof, noch zuiver in de leer, noch vroom van wandel waren, doch van welke personen niet bleek dat zij onder censuur stonden. En wat blijkt bij stemming, zoowel van modernen als de groote meerderheid der aanwezige orthodoxen? Dat in de *geopperde bezwaren geen redenen* lagen, om de betwiste candidaten van de lijst te weeren. Wel zeker! de orthodoxen zouden er immers wel voor zorgen, dat zij toch niet gekozen werden. O welk een onzekelijk en onheilig spel! Art. 23, dat zoo veel heil deed wachten, hoe heeft het de wonde in de Nederd. Herv. Kerk ontbloot en geopenbaard. Welk een onzalige band van geloof en ongeloof heeft allen omstrengeld. Dr. Kuyper kan er nog een *tijdelijk goed* in ontdekken. Mij dunkt bij eenig nadenken moet ZEd. ons nog zeggen: neen, zelfs als overgangsmaatregel moet het hoe eer hoe beter worden terzijde gesteld. Het is nu eenmaal niet anders: „een huis dat tegen zichzelf verdeeld is kan niet bestaan?”

Het stuk van Ds. Jorissen te Appeldoorn hebt gij ook zeker met belangstelling in het Zondagsblad van heden gelezen. De toon waarin het gesteld is beviel mij; ook heeft ZEW. veelwaars gezegd. Ook ik heb steeds beweerd, dat de grond mijner afscheiding niet gelegen was in hetgeen onze eerste afgescheiden predikanten in 1834-1836 is wedervaren. Ook zij toch hadden de statuten van 1816 *aanvaard* (*) Nummer heb ik ook Ds. Kocken in den oorsprong van zijn

verzet kunnen verdedigen. Ook die Leeraar had zich onderworpen aan de statuten van de Herv. Kerk, en daarom óf gehoorzaamheid, óf verzet tegen de reglementen, zonder daartoe te komen, door andere nevenzaken. — Ik eindig. Later meer. Na heilbede en broedergroet

Amsterdam.

DIJKMAN.

(^c) Al stemmen wij wat br. D. hier bedoelt, gaarne toe, zoo kunnen wij toch niet verzwijgen, dat het schrijven van Jorissen zoowel wat toon als bewijzen aangaat, op ons een allertreurigsten indruk heeft gemaakt. De Red. der Bazuin is echter mans genoeg om ZEW. op zulk geschrijf te dienen. Red.

KERKNIEUWS.

Beroepen :

Te Donkerbroek, Ds. A. H. Zomer van Vries; te Broek op Langedijk, Ds. J. Bakker van Stroobos; te Borger, Ds. J. P. v. d. Maas Jr. van Beekbergen; te Sauwert, Ds. A. Zomer van Vries; te Katwijk, Ds. P. Diermanse van Nieuw-Vennip; te Monster, Ds. A. Brouwer van Hellevoetsluis; te Spijkenisse, Ds. N. J. Engelberts van Wadinksveen; te Terwispe, Ds. G. v. Wageningen van Ihrhove, (Oost-Friest.); te 'sHertogenbosch, l's. Th. Bos van Midwolde.

Aangenomen :

De roeping van Borger, door Ds. J. P. v. d. Maas Jr. van Beekbergen; de roeping van Broek op Langedijk, door Ds. J. Bakker, pred. te Stroobos.

Bedankt :

Door Ds. G. de Braal van Apeldoorn voor de roeping van Woerden; door Ds. J. J. Dekkers van Joure voor de roeping naar Schildwolde; door Ds. L. v. d. Valk van Delft, voor de roeping naar Amsterdam (Afd. Weter. Kerk); door Ds. L. v. Dellen van Veenwoudsterwal voor de roeping naar Kollum; door Ds. A. Zomer van Vries voor de roepingen naar Donkerbroek en naar Sauwert.

Afscheid.

Ds. G. Strik nam 30 Jan. plechtig afscheid van de gem. te En-
schedé, die hij twee jaren diende, naar aanleiding van Hand. 21: 32.

Bevestigd:

Te Leeuwarden, den 10 Jan. Ds. K. van Goor door ZEErws. Vader
Ds. K. J. v. Goor, van Lutten. Bevestiger had tot tekst Luk. 14:
23b. en de Bevestigde hield zijne intrede met Efez. 6: 19.

Overleden:

Ds. W. v. d. Kleij van Grand ville, Mich. (N. A.); en Ds. H.
Boomsma van Westergeest.

Ds. W. G. Smitt van 's Hage (Afd. Wagenstraat) heeft wegens
langdurige ziekte zijn ontslag aangevraagd.

 GIFTEN DER LIEFDE.

 VOOR DE ZENDING ONDER ISRAËL

Van de Jongelings-Vereeniging »Obadja» te Leiden door G. O. Don-
ner f 14.08
Van Mejufvr. C. v. d. S. te A » 1.—

 VOOR DE THEOL. SCHOOL

Van Mejufvr. K. V. te A. f 1.50
Van Mejufvr. C. v. d. S. te A. » —.50

Red.

DEN WEL EERWAARDEN HEER H. BEUKER.

Waarde Broeder!

Hoewel er in dezen tijd in gewone briefwisseling nog al eens melding wordt gemaakt van wat de Heere te Winterswijk en omstreken doet, zou ik er toch niet toe hebben kunnen besluiten, opzettelijk daaraan openbaarheid te geven, zoo niet een verzoek van u mij daartoe had overgehaald.

Als men zoo leeft in de aanschouwing van Gods daden, komt het ook minder in de gedachte op, zich neder te zetten, om er een of ander over te schrijven. En leert ook de ervaring niet, dat zucht naar bekendmaking somtijds het werk des Heeren kan bederven? — Doch aan de andere zijde bedenkende, dat de dankzegging van velen overvloedig, en ook behoefte aan den Heere kan opgewekt worden, geef ik u in deze weinige regelen eene korte mededeeling.

Dat er te Winterswijk eene kleine Chr. Geref. Gemeente en eene veel grootere Vereeniging van vrienden der waarheid is, zal u misschien bekend wezen. Wij achten het een voorrecht, dat deze beide niet vijandig tegenover elkander staan, maar, in sommige opzichten, gemeenschappelijk kunnen werkzaam zijn. Zoo hebben we onder anderen reeds sedert eenige jaren een gemeenschappelijken bidstond. — Toch zijn twee nog niet één. Door sommigen onzer werd dan ook steeds meer behoefte aan gemeenschap geopenbaard, zoodat een voorstel van den

heer Stroes, Evangelist der Vereeniging, om gedurende de „week der gebeden” gemeenschappelijke bidstonden te houden, van beide zijden met blijdschap werd aangenomen.

Wij kwamen alzoo, bij den aanvang des jaars, beurtelings in het lokaal der vereeniging en in ons kerkgebouw elken avond tot gebed te zamen.

De opkomst van eene groote schare getuigde van belangstelling. Er was blijdschap in het gemeenschappelijk bijeenzijn, veel behoefte aan gebed, en kennelijke blijken waren er dat de Heer met ons was.

Van dien tijd af dalen rijke stroomen des Geestes over deze plaats neder.

Wel waren er van tijd tot tijd sommigen van het opkomend geslacht tot den Heere bekeerd; ook was, omstreeks nieuwjaar, de Heere reeds begonnen in een huisgezin eenige leden toe te brengen; doch van af „de week der gebeden” werd het getal, dat in verlegenheid naar den Heere vroeg en tot kennis van Jezus kwam, grooter, en nu is het zoo, dat ik schier geen huisgezin van geloovigen ken, waarin niet één, twee, drie en meer kinderen of dienstbaren zijn toegebracht.

Het getal neemt nog steeds toe, en dagelijks hooren we: „deze of die is ernstig zoekende,” en dan weder: „deze of die is in de ruimte.”

Belangrijk is het op te merken, dat het krachtige werk des Geestes tot hiertoe zich uitsluitend openbaart bij het opkomend geslacht, dat onder de waarheid leeft.

Wat de wijze aangaat, waarop zij worden getrokken, deze is zeer eenvoudig. Er openbaart zich, bij den een meer, bij den ander minder, verlegenheid; bij sommigen diepe beklemdeheid, en dan soms kort bij den een, bij den ander langer.

De klacht, voor zoover ze uitgesproken wordt, is: „Ik mis Jezus.” „Ik moet Jezus hebben.” „Mijne ziel moet gered worden.”

Dat ze veel worden toegesproken, en dat er met en voor hen gebeden wordt, zult ge kunnen verstaan. Sommigen klagen over ontzaggelijke aanvallen en booze opwellingen in 't gemoed; doch de Heere redt en verlost.

Eene groote schare is blijde en dankbaar, en daarbij zeer vrijmoedig, en gedrongen anderen toe te spreken. Velen worden door enkele woorden getroffen en vallen voor den Heere.

Aanvankelijk werkt deze opwekking gezegend op degenen, die den Heere reeds kennen.

De pas bekeerden houden met elkander bidstonden, waarin wel ernst en opgewektheid, doch gelukkig geen of weinig opgewondenheid heerscht. Ze zijn kalm en openbaren een vurigen wensch om, elk in zijn kring en werk, den Heere te dienen. Nog zijn er velen bekommerd, en onze wensch en bede is dat ook dezen tot de kennis van Jezus mogen komen. De Heere is goed en machtig om te verlossen. Zij onze bede, dat de Heere voortga met Zijn werk en alle plaatsen in Nederland en elders bezoeke met Zijn heil. In het naburig Bredevoorde, Aalten en Lichtenvoorde is de Heere ook reeds begonnen met Zijn heerlijk werk der genade.

Dat allen, die den Heere kennen, *vertrouwend* bidden, De Heere hoort. Hij is goed en groot. Hij zoekt verlorenen.

Dragen we onze jeugdige vrienden aan den Heere op, dat ze bij Hem blijven en tot roem en heerlijkheid van Zijnen Naam mogen leven.

De Heere zij u goed en zegene rijkelijk uwen arbeid.
Met heilbede en broedergroete,

Winterswijk.

M. SIPKES.

Wij zeggen broeder Sipkes van harte dank voor bovenstaande mededeeling, en houden ons voor meer dergelijke

aanbevolen. Daar de mensch echter zulke gebeurtenissen, als te Winterswijk en omstreken blijken plaats te vinden, niet in 't leven roepen kan, zoo moeten ook zulke mededeelingen wachten, tot dat de Heere zulke dingen doet. Van daar dat ze niet alledaagsch zijn en zoo zelden voorkomen. Maar als de Heere nu zoo goed is eens zulke wonderen van genade te doen, waarover de hemelen weergalmen van gejuich, dan geloof ik niet dat de aarde zich moet houden als of er niets gebeurd ware. Deden de pas ontwaakten, die meestal slechts aan enkele zeer vertrouwden en dan vaak nog met schuchterheid mededeelen wat er in hunne ziel omgaat, zelve zulke mededeelingen in de *pers*, dan was het iets anders; maar de Christenen, die deze wonderen aanschouwen behoeven zulks niet te verzwijgen. Als er een man of een kind in de gracht valt en een of ander cordate menschevriend te water springt en den drenkeling redt, dan wordt zoo iets in alle nieuwsbladen verkondigd. Zouden dan de vrienden van Sion zwijgen, als Gods Zoon, die zich voor verlorenen in den afgrond onzer schuld en vervloeking wierp, door de korden Zijner machtige genade een arm zondaar wil redden, redden naar lichaam en ziel, en dat voor eeuwig? Dat Gods kinderen allerwege biddend rondgluren, of er ook een wolkje komt als eens mans hand; of er ook hier of daar in Sion geboren worden. Ik weet dat er soms gevaar bestaat, dat men een pas ontluikend plantje gaat bederven, door het te dikwerf in handen te nemen, waarom men met wijsheid te werk ga; maar als men met de vermelding van Gods genadewerken wachten moest tot zoolang, dat zulk gevaar niet meer bestaat, dan vrees ik dat de duivel gewonnen spel zou hebben. Dat heel de wereld het wete, dat de Heere het gebed zijner gunstgenooten verhooren, zijne beloften vervullen en verlorenen in de zonde, uit

genade als paarden aan Jezus kroon hechten wil.

Het geschiedt schier uitsluitend in de familiën en kringen, die onder de waarheid leven, en meest aan jeugdige menschen. Geen wonder, hiertusschen bestaat verband. God wil onder, met en door Zijn Woord werken, en ook heeft Hij gezegd: „Die Mij vroeg zoeken, zullen Mij gewisselijk vinden.” Dat het alle onbekeerden aanspore God in den weg der waarheid te zoeken. En bovenal dat onze jongelingen, jonge dochters en kinderen, die onder de waarheid leven, met ernst naar Jezus zoeken, pleitende op Gods verbond en beloften, hun door den doop verzegeld, om opening hunner oogen, wederbaring hunner harten en deelgenootschap aan Hem, die sprak: „Die Mij zoeken *zullen* Mij vinden; en die Mij vinden, vinden het leven en trekken een *welgevallen* (en dit welgevallen begint hier op aarde reeds) van den Heer.”

H. BEUKER.

VAN WAAR ONZE HULPE KOMEN ZAL?

We zitten nu eenmaal onder den dwang van 't revolutionaire stelsel, dat der meerderheid de macht geeft over de minderheid naar willekeur te beschikken. Meerderheid te zijn, daarvan schijnt dus alles af te hangen. Meerderheid te worden of te blijven, ziedaar dan ook het doel van veler worsteling op kerkelijk en staatkundig gebied. Wie dat doel bereikt, mag zich geluk wenschen met de overwinning; wie 't zoover niet brengen kan, moet als overwonnen of verslagen beschouwd worden. Zoo althans denkt de man der revolutie er over; en dit is heel na-

tuurlijk, want die beschouwing is een hoofdartikel zijner leer.

Maar dat zoo menig strijder voor de waarheid zich geen overwinnen meer denken kan dan door middel van 't revolutionaire meerderheids-stelsel, dat is te betreuren. Dat immers geeft der revolutie de eer, aan de waarheid den weg voor te schrijven, waarin deze om de overwinning kampen moet. Dat verraadt gebrek aan geloof in de macht der waarheid. Dat maakt het voor menigeen raadzaam, om toch niet zoo stijf op zijn stuk te staan, en liever door toegankelijkheid veel stemmen voor ons te winnen.

Wat zou echter een overwinning, op die wijze behaald, ons baten? Laat de geschiedenis, in 2 Kron. 16: 1—9 ons medegedeeld, daarop het antwoord geven.

De godvreezende Asa, koning van Juda, kreeg het te kwaad met Israëls koning Baësa. Deze bouwt de grens-vesting Rama, om zich tegen Juda te versterken en tevens zijn onderdanen te beletten, in Jeruzalem hun God te gaan aanbidden.

't Staatsbelang leerde Baësa, dat zijn volk niet in Juda's gebied mocht komen; immers er waren reeds deserteurs, die zich daar gevestigd hadden, omdat zij zagen, dat de Heere met Asa en zijn rijk was. 't Staatsbelang en de wet Gods schenen in strijd met elkaâr te zijn, en Baësa behoeft zich niet lang te bedenken, wat voor hem de meeste waarde heeft. Hij wil zijn volk niet verbieden God te dienen, mits zij zich daarbij aan zijne voorschriften houden en van de wet huns Gods willen opofferen, wat met zijn koninklijke bevelen niet in overeenstemming is. Dit laatste vordert nu eenmaal 't belang van den Staat; en de stijfhoofdigen, die dit niet als hoogste wet erkennen, zal Baësa door den sterken arm binnen de door hem gestelde perken houden. „De stad, het heiligdom, de woning van God

den allerhoogsten Koning" zullen ze niet zien, want de grenzen van zijn rijk mogen ze niet overschrijden. — Wat dunkt u: kunnen wij meenen, dat ons iets vreemds overkomt, wanneer het staatsbelang als wapen tegen ons gekeerd wordt, nu we met het staats-christendom boven geloofsverdeeldheid voor ons en onze kinderen geen vrede hebben? Wel niet door 't geweld des zwaards, maar des te meer door de dommekracht van 't geld beproeft men ons van onze eigennigheid (?) te genezen.

We geven Asa gelijk, dat hij zich niet door zijn tegenstander laat bestoken. En welk een weldaad bewijst hij daarbij tevens aan de vrome Israëlieten, zoo hij den weg naar 't Godshuis voor hen openhoudt! Zij zullen u daarvoor dankbaar zijn, godvruchtige vorst! en de Heere keurt het gewis goed, dat gij niet rusten wilt, voor de nog onvoltooide vesting weer geslecht zij! Uw doel is uitnemend; maar nu de weg, waarlangs gij 't wilt bereiken?....

Ach, hoe valt ons dit tegen. Voor goud en zilver uit Gods tempel en 't koninklijk paleis koopt hij de hulp van den Syrischen koning Benhadad. Met Gods vijand gaat hij een verbond aan, want Asa vreest het anders niet van Baësa te kunnen winnen. Hij meent: door de *meerderheid* „zal 't geschieden." En als hij, niettegenstaande dit verkeerd gedrag, zijn doel bereikt, Baësa vernederd en de vesting Rama ontmanteld ziet, en zich voorzeker daarmede reeds geluk wenscht, — daar komt het woord der bestraffing en de opheilsPELLende aankondiging van Godswege: „Asa! van nu aan zullen oorlogen tegen u zijn." Helaas! wat bittere vrucht van zulk een overwinning! Kon den overwinnaar wel beschamender teleurstelling treffen?

Zij 't dan een waarschuwing voor ons! Het ongeloof zegt ons ook, dat wij alleen door en met de *meerderheid* overwinnen kunnen, en dat we dus, zij 't ook voor 't

goud en zilver van ons beginsel, trachten moeten toch maar veel stemmen te winnen. Alle voordeel wordt ons in dien weg beloofd. Maar wee onzer, indien eerst de uitkomst ons ontnuchteren en al 't bedriegelijke van die belofte ons aantoonen moet! Die uitkomst zou ons verder dan ooit van ons doel verwijderd vinden, al hadden we ook in den waan verkeerd dat we 't steeds nader kwamen. Neen, neen, geen gekochte vrienden en bondgenooten zullen ons heil aanbrengen. Niet de macht van 't getal, maar de macht der waarheid moet onze sterkte zijn. Men roepe dan vrij: gij rekent niet met de tegenwoordige toestanden; gij wilt met het hoofd door den muur, enz; wij houden het met David, die met de waarheid, of wilt ge met den God der waarheid, zoo al niet met het hoofd *door* den muur dringen, dan toch er *over* springen kon, en door geen sterke beneden zich liet tegenhouden.

Ook in 't leven van Asa vinden we een schoon feit, dat ons doet zien, wat de op God vertrouwende minderheid tegenover de meerderheid vermag. 't Wordt ons verhaald in 2 Kron. 14.

De ijverige, vrome koning begint zijn regeering met uitroeiing van den afgodendienst en herstelling van den dienst des Heeren. Bij eede zelfs wordt Juda verbonden, om der vaderen God en Hem alleen te aanbidden. Maar daarmede acht de koning zijn taak niet volbracht. Hij weet, dat hij door vijanden omringd is, en wil daarom zorgen, dat leger en vestingen in orde zijn. Hij gebruikt dus voorzorgs-maatregelen? Wel zeker; want ge moet weten, dat Asa niet behoort tot hen, die veel over 't Godsbestuur *praten*, maar er weinig of niets van *gelooven*. Immers 't gaat met de leer van 't Godsbestuur als met de waarheid der Schrift in 't gemeen. Wie ze slechts *bespreekt*, kan er lui en zorgeloos of onverschillig bij blijven; wie

ze van harte *geloofd*, zal, in afhankelijkheid van den Heere, ijverig werkzaam zijn in den door Hem aangewezen weg. Nu, Asa behoort niet tot de luien, maar tot de werkzamen. Hoort slechts. Bij voorbaat heeft hij een leger van 580 duizend man gereed, om klaar te zijn wanneer een vijand hem mocht willen overvallen; en de steden laat hij van muren, torens, deuren en grendelen voorzien. — O, zagen we bij ons evenveel verstandigen ijver, om met een talrijk en flink geoefend leger onzen vijand de heerschappij te betwisten en voor waarheid, recht en vrijheid pal te staan!

Maar als Asa nu, als later, gemeend had, dat alleen aan de zij der meerderheid de zege kon zijn, dan had hij toch allen moed moeten verliezen, nu daar een vijandelijke macht, minstens tweemaal zoo groot als de zijne aanrukte, om hem 't bezit van zijn rijk te betwisten. Tegen den veroveraar Zerah de Moor, met zijn 1 mill. krijgers en 300 strijdagens, was hij dan immers lang niet bestand? — Gelukkig echter, dat zijn koninklijk en toch kinderlijk hart zich nu door het meerderheids-stelsel niet uit 't veld liet slaan. Hoort hem bidden: „Heere! het is niets voor U te helpen, hetzij den machtige, hetzij den krachteloze.” En zegt mij, wat gij op dit gebed hebt af te dingen. Zoo niets, — welnu stemt mij dan toe, dat niet alleen door de meerderheid de waarheid overwinnen kan. Gaarne geef ik u ook gewonnen, dat wij slechts dan met vrijmoedigheid als Asa kunnen bidden, en als hij op 's Heeren macht vertrouwen, wanneer ons geweten ons niet verwijt, dat onze machteloosheid een gevolg van eigen traagheid of onverschilligheid is.

O, wat was Asa, in weerwil zijner minderheid, hier sterk! En zou hij ook niet? — Geen mil. soldaten toch zijn tegen de macht des werkzamen bidders bestand. Asa

overwon, en ook wij zullen overwinnen, zoodra een ijver als die van Asa en een geloofsvertrouwen als het zijne onze gelederen aanvuurt.

Hazerswoude.

A. VAN DEN BERG.

BRIEF VAN DS. WIELENGA AAN DEN HEER DIJKMAN.

Waarde Broeder Dijkman!

Uwe stem uit de Hoofdstad heb ik met blijdschap vernomen. Zoo nu en dan hoor ik gaarne iets uit Amsterdam. Wel stroomt me, evenmin als u, Amsterdamsch bloed door de aderen, toch heb ik lang genoeg de Amsterdamsche lucht ingeademd, om belang te stellen in wat er bovenal op godsdienstig en kerkelijk gebied binnen hare veste gebeurt. Doch ook afgezien daarvan boezemt mij de beweging der geesten aan Amstel en IJ veel belang in. Amsterdam is nog altijd de hoofdstad des lands. Zij oefent uit kracht van hare positie een onmiskembaren en grooten invloed uit. Al is zij niet voor Nederland, wat Parijs voor Frankrijk is; al is zij veel min „de polssiag van Europa;” toch zijn veler oogen op haar gevestigd. De frissche, volle levensstroom van het Amsterdam der zestiende en zeventiende eeuw hoort ge wel niet meer ruischen, doch ook het Amsterdam der negentiende eeuw is niet zonder betekenis voor land en volk. De Amsterdammers weten dat zelve ook zeer wél, misschien al te goed. Doch wie zal hun dat kwalijk nemen? Daarvoor zijn zij Amsterdammers, bewoners van een „wereldstad” en noemen ze alle andere Nederlanders: „mensen die van buiten komen.” Dat ge-

voel van zelfbewustzijn gun ik hun gaarne, indien het hen maar niet verleidt, om te teeren op hetgeen hunne vaderen geweest zijn en voor hen verworven hebben. Wie van de traditie wil leven, snijdt zich de hartader af. Menig persoon, zelfs menig volk is op die klip gestrand. Zou de standbeelden-ziekte, welke ons land thans teistert, ook niet een verschijnsel zijn van deze kwaal? Doch gelukkig wie op een roemrijk verleden kan bogen, indien hij er maar het rechte gebruik van maakt.

In mijn goeden studententijd hoorde ik een student, geboortig uit uwe stad, in een „opstel” beweren, dat van uit Amsterdam voor ons land de uitgangen des levens zijn. Dit moge vroeger waar geweest zijn, thans is het op zijn zachtst genomen, overdrijving. Amsterdam is ontegenzeggelijk het hoofd, maar het hart zoek ik iets lager. Evenmin ben ik het eens met de ietwat sarcastische kritiek, die er op gemaakt werd: zeg niet uitgangen des levens, maar *des doods*. Die overdrijving was nog meer onwaar. Wel lijdt het hoofd wat aan verstopping. De vreeselijke Pampus heeft Amsterdams slagader wel niet ten eenenmale afgesneden, maar toch in zijn vollen, frisschen loop gestuit. Dat ongeval, die Pampus, weerspiegelt zich in het geheele Amsterdamsche volksleven, op schier ieder gebied. Dit laat zich niet miskennen. Het is dientengevolge wat aan het suffen en dommelen geraakt. Doch het begint weer wakker te worden. Was de bloedsomloop een langen tijd traag, ja was er hier en daar stagnatie op te merken, er zat toch nog kracht en pit in, de hersenen waren nog niet gekrenkt. Dreigde de Pampus ten oosten aan de monding van het IJ het aan congestie te doen sterven, dat gevaar schijnt thans afgewend, waar een nieuwe kracht van het grijze hoofd uitgaat om ten westen dwars door de Velzensche duinen heen zich een nieuwe slagader

te scheppen. Dat het haar gelukke, het goede, oude, rijke, aristocratische Amsterdam, is mijn wensch.

Zonder nu in een van deze beide uitersten te vervallen, zonder er nu de bron des levens, of den zetel des doods te willen zoeken, moet toch vriend en vijand erkennen, dat Amsterdam een stad van beteekenis is voor ons land, ook op godsdienstig en kerkelijk gebied. In tal van inwoners overtreft zij menige provincie. Dat er veel geld zit, weet ieder. Aan ouden adel is zij rijk. Zij mag trotsch zijn op haar roemruchtigen handelstand. Een keur van wetenschappelijke mannen, beroemde mannen telt zij binnen hare muren. In de jaarboeken der kerkgeschiedenis neemt zij een eervolle plaats in. De kloeke houding harer classis ten jare 1816 is nog niet vergeten. Haar voorbeeld moet dus van grooten invloed zijn hetzij ten goede, hetzij ten kwade. Daarom speet het me, dat ge me in uw schrijven niet op meer verblijdende verschijnselen in het kerkelijk leven de hoofdstad kondt onthalen.

Dat het mij echter tegenvalt, kan ik niet zeggen. Slechts in de eerste dagen van het optreden van Dr. Kuyper, te Amsterdam, had ik eenige hoop dat er door zijn invloed en onder zijn leiding een krachtige stoot van die groote gemeente zou uitgaan. Dr. Kuyper sprak bij zijn „intree zoo fier en ferm: „verbouwen of verhuizen.“ Op het gelaat van het groot aantal hoorders stond instemming te lezen. Van verbouwen is evenwel niets gekomen. Hier en daar misschien een kleine reparatie van gevel, of een streek met den verfkwast. Eenige dakpannen zijn verlegd of verwisseld. Slechts een enkele sloeg de hand aan deur of kozijn. Doch aanstonds ging er een geschreeuw op, uit vrees dat het wankele gebouw onder die behandeling in een puinloop zou verkeeren. Was er hier en daar een, die met Dr. K. naar het fondament wees, het Wageningsch Week-

blad heeft ons wel verteld, waarvoor die vermetelee werd gehouden.

Van verhuizen heb ik evenmin gehoord, tenzij ge er door moogt verstaan, dat Dr. K. van Amstels kansel naar 's Hage's binnenhof is vertrokken. Beter dan ik misschien weet gij onder welk verloop dat proces tot nog toe zulk een negatief, of liever treurig resultaat heeft gehad.

Doch zooveel weet ik er ook van, dat ik mij niet verwonder over het zoeken van het deftige, orthodoxe Amsterdamsche kiescollegie naar een orthodox formulier-gebed, om dat straks een modernen voorzitter op de lippen te leggen. Terwijl men de modernen niet in ridderlijken strijd op kerkrechtelijk terrein met de sleutels der kerkelijke tucht kan bekampen, tracht men ze met speldeprikken van zeer dubbelzinnig allooi af te maken, of ten minste de deur uit te dringen. En wat het schipperen en draaien en knoeien in het stemmen betreft, ach! spreek me daar niet van. Het is de vrucht, de consequentie van het revolutionair beginsel der stemmenmeerderheid.

Dat ziet ge overal, en in dat opzicht heeft de Herv. gemeente in de hoofstad niets eigenaardigs. Alleen is het gebeurde ten uwent dubbel te bejammeren, omdat het zoo verlammend werkt op het geheel. En tenzij het Gode behaagt om op bijzondere wijze tusschen beide te komen, verwacht ik van den Herv. Amsterdamschen kerkeraad niets bijzonders. Men is daar, uitgezonderd in enkele kringen, door en door conservatief. Men is bang voor alles wat naar reformatie dringt. Te rusten in het bestaande zit hun in het bloed. Dr. Kuyper was dan ook hun man in geen een deele. Bij den kleinen burgerman had hij invloed; die vulde zijn kerken, die verstond hem, die ging met hem meê. Doch in de hoogere kringen was hij niet gezien. Hij was hun te revolutionair, omdat hij calvinist

was. De oude Amsterdamsche adel en de deftige koopmansstand zag hem met blijdschap ter poorte uitgaan. 't Is waar: door Art. 23 zijn mannen uit andere kringen op het kussen gekomen. Doch ook die zijn zelfs niet geheel vrij van het oude Amsterdamsche conservatisme. Ieder Amsterdammer is aristocraat op zijn manier en in zijn kring. Onder de bezielende toespraken van Dr. Kuyper fonkelde soms het oog, stampte de voet en greep de hand naar het geweer. Maar als het op aanleggen en vuren aankwam, dan deinsde men terug, want er was geen orde in de gederen, vriend en vijand dwarrelden door elkander en, last not laest, men strijdt meer voor en om de kerkgebouwen en de kerkelijke bezittingen, dan voor het geloof, eenmaal den heiligen overgeleverd. Van daar de tragische figuur, die de Herv. Kerkeraad uit de hoofdstad gedurig maakt. Niemand kan hem achten. Het geheel wekt weerszin. Bij hoog en laag verzekert hij b. v. dat hij de moderne leerlingen van den modernen van Gorkom nooit op de rolle van het lidmaten-boek zal inschrijven; en toch op het gezicht van den dreigenden vinger van hoogere kerkbesturen doet men het al pruttelende en meesmuilende. Met zulke mannen is niets te beginnen. Kerk en land gaat er meê verloren. Wijst ge dan daarop, dan dekt men zijn aftocht met te zeggen: ja, er was een fout in het opzetten van dat stuk; dan was dit, dan weer dat niet in orde, men zag zich verward in de struiken der kerkelijke reglementen. Zelfs durft men u dan nog verzekeren, dat men eerlijkheidshalve tot toegeven is overgegaan. Er steekt geen moed, geen overtuiging, geen geloof in dat alles. De drijfkracht van woord en Geest wordt er gemist. „Beraad” is de naam van een Kerkeraadje in den Amsterdamschen Kerkeraad; „Beraad” is ook de aard en de daad, niets dan beraad. Livius vertelt ons, terwijl de Senaat te Rome

beraadslaagde en bleef beraadslagen zonder meer, ging Sargentum verloren. Is het hier anders? De draaiwind van het kerkelijk conservatisme dringt hen her- en derwaarts. Er zit geen stuur, geen gang in het scheepje. Van daar dat ze lam staan, staan met een verstuikten voet en gebroken arm tegenover de modernen. Ook uit de beide door u vermelde gevallen blijkt, dat de kerkelijke strijd hoe langer hoe meer iets onbehagelijks krijgt, zelfs iets klein-geestigs, het gewicht der zaak onwaardig. Onder een schoone leus is hij in den grond niets anders dan een *geldquaestie*. Het wederzijdsche slagleveren ontaardt, gelijk in het Amsterdamsche kiescollegie, in een plagen en sarren, zoo als twee huisgenooten doen, die elkander niet kunnen verdragen en ook de deur niet uit kunnen krijgen, en nu er op uit zijn om het leven elkander zoo lastig mogelijk te maken. De uitslag is niet twijfelachtig. God behoede ons arm vaderland. Terwijl ik uitzie naar het door u beloofde, blijf ik

De uwe in Christus,
WIELENGA.

RESTITUTIE.

DEN REDACTEUR VAN DE VRIJE KERK. 1)

Geliefde Broeder!

Gaarne maak ik van de gelegenheid gebruik, die gij mij aan het slot van uw antwoord op mijn schrijven biedt.

Ik heb er zelfs behoefte aan. Evenwel niet „om nieuwe gronden aan te voeren,” daar ik niet inzie dat de reeds aangegevene door u zijn ondermijnd.

1) Dit artikel, reeds voor het vorig No. bestemd, kwam echter toen dat reeds ter perse was. RED.

Na uwe „motieven” staat althans voor mijn bewustzijn, mijn gebouwtje nog even stevig.

Wel geef ik u gewonnen, dat de gemeente van Christus zich niet als zaakwaarneemster in iedere quaestie moet mengen.”

Maar — heb ik dat beweerd? Of zijt ge hier (met uw welnemen) iemand, die te mijnen nadeele overdrevene gevolgtrekkingen maakt?

Over het budget van eeredienst heeft onze Kerk gemeend een woordje te moeten meespreken. En als ik nu bij dit budget, dus *op hetzelfde terrein* blijf, en beweerd dat ze m. i. niet alles heeft gezegd, wat ze met het oog op zichzelf, hare leden en den Staat behoorde te zeggen, hebt gij dan aanleiding of recht om te antwoorden: Gij kunt niet verlangen dat de Kerk zich als zaakwaarneemster in iedere quaestie mengt?

Mij dunkt, dat we zoo niet verder komen.

De „gronden,” waarop gij verder tegen mijne stelling ten strijde trekt, ben ik zoo vrij te vergelijken bij wapenen, waarmee men weinig meer kan uitrichten dan de vreesachtigen op de vlucht jagen; ze zijn, naar mijn bescheiden oordeel, niet zoo deugdelijk als ze den Redacteur der Bazuin wel voorkomen.

Uwe eerst „motief” is valsche munt — die ik, houd het mij ten goede, niet in betaling neem.

Trouwens dit deed ik reeds gevoelen in mijn vorig schrijven, waar ik de opmerking maak, dat die rechtsgeleerde toch wel niet kan beweerd hebben, „dat de leden de commissie der Synode niet zouden kunnen en mogen *autoriseeren* om in rechten voor hen op te treden.” En deze *machtiging* zou waarlijk niet noodig zijn, zoo onze leden als leden, en omdat ze leden onzer Kerk zijn belastig moesten opbrengen.

Maar nu zij als staatsburgers in strijd met hunne burgerschapsrechten ook betalen moeten voor eerediensten, die ze verderfelijk achten, kunnen ze en moesten ze — daartoe opgewekt en voorgelicht door hunne Synode — de daarvoor aangewezen personen met last en macht naar het bureau van beredienst doen gaan.

Doch afgedacht van deze beteekenisvolle autorisatie is het de Kerk aan haren broeder, zich zelve en hare leden toch verplicht, op de vorige maal genoemde gronden de teruggave te vragen.

Dat gij nu in uw tweede „motief” het punt in quaestie, hetgeen ik bezig was als ongenoegzaam voortstellen, nog eens nederschrijft, brengt ons evenmin een schrede nader aan de oplossing. Gij bewijst niet het tegendeel van hetgeen ik beweet — namelijk, dat het *goed*, maar *onvolledig* is, wat dusver onze Kerk in de quaestie, die ons bezig houdt, heeft gedaan.

Ge zegt wel, dat „hetgeen ik verlang nu reeds veel beter is geschied;” doch ge neemt het mij niet kwalijk, dat ik naar de bewijzen vraag, en door uw zeggen zonder meer, de gronden van mijn restitutie-stelsel niet heb zien wegzinken.

Achter uw derde motief schrijf ik met groote letters:

HET UTILITEITSBEGINSEL!

Kansberekening, o wee mij in de.... *Vrije Kerk.*”

Met welke regeering wij te doen hebben, onderzoek ik niet.

Behoef ik ook niet te onderzoeken, dewijl ik van het *rechts*beginsel uitga.

Al was ze de duivel in persoon, ik wil, om gewichtige redenen, terug ontvangen, wat we wederrechtelijk hebben betaald.

„Men moet zulke beestjes geen vinger in den mond steken,” is uw antwoord.

Eilieve, beantwoord me eens de volgende vraag: wanneer steekt men *eer* en dieper dat beestje den vinger in den mond — als we als staatsburgers bij monde onzer Synodale commissie wederrechtelijk betaalde gelden terug-eischen of, als we qua kerk-privilegiën, dat is, vermoemde subsidie, van den Staat in ontvangst nemen. Dat we dit doen zult en kunt ge immers niet tegenspreken. Onze Zendeling-Kweekelingen en Studenten zijn vrij van den militairen dienst *omdat* ze studenten onzer Kerk zijn.

Hoe groot zou jaarlijks deze som van indirecte-subsidie wezen?

Nog niet zoo onbelangrijk. Doch reken daarbij den vrijdom van grondbelasting, die we *qua-kerk* genieten — en ge krijgt een aardig sommetje.

Iemand die „zulk een beestje” zóó schuwt, moest, dunkt mij, alles aanwenden om die indirecte subsidie te doen ophouden.

Minzaam gegroet,

Middelburg, 7 Febr. '76.

Uw medestrijder,
A. LITTOOY.

ANTWOORD OP HET VORENSTAAANDE.

Waarde Broeder Littooy!

Het schijnt wel dat we het klemmende van elkanders betoog en argumenten moeielijk voelen en vatten kunnen. Dit kan aan verschillende en verscheidene oorzaken liggen. De eerste wet — gij weet dit even goed als ik — die men bij het argumenteeren met zijn tegenstander in het oog moet houden is, dat men hem aantoon, dat hij in eene vroegere en andere stelling reeds in beginsel

heeft aangenomen wat hij in eene onderhavige verwerpt, of omgekeerd: dus dat men hem de inconsequentie in zijn eigen beweerden en de strijdigheid der beide door hem aangenomen stellingen voor oogen stelle.

Dit nu, waarde Broeder, meen ik gedaan te hebben, zij het dan ook maar met een paar woorden.

De groote hoofdstelling, waarin we tot mijn genoegen beiden overeenkwamen is — om uwe eigene woorden te gebruiken: — „dat de geldelijke verhouding tusschen Kerk en Staat door geen van beiden mag worden geduld,” ... en: naar de H. Schrift MOET — en in normalen toestand KAN ieder zijn eigen huishouding bestieren en verzorgen.” En aan 't slot van uw artikel: „Is het waar dat restitutie... vermoede subsidie is... doch ik neem de vrijheid het ten stelligste te ontkennen — dan verlang ik ze evenmin als gij.”

Ziezoo broeder, daar zijn geen haakskens aan. Deze dingen blijven afgesproken. Wij beiden willen we dat Kerk en Staat ieder zijn eigen huishouding zal verzorgen.

Van datzelfde beginsel uitgaande heeft ook de Synode onzer kerk, zoowel te Groningen als te 's Hertogenbosch, op *opheffing van alle subsidie* aangedrongen, zonder zich echter over restitutie uit te laten, omdat ze even als gij en ik, oordeelde, dat restitutie heel wat anders was dan subsidie. Door te spreken over subsidie aan de kerkgenootschappen, bleef ze op haar eigen terrein: op *publiek-rechterlijk* gebied; maar had de Synode zich ook in de quaestie van restitutie gemengd, restitutie aan de burgers en personen, die niet tot een der gesubsidiëerde kerken behooren, dan had ze zich buiten haar gebied d. i. op *privaat-rechterlijk* terrein begeven. Van daar dat de Syn. com. in het laatste geval, gelijk iederen zaakwaarnemer, dan ook een bepaalde opdracht — niet van de Synode — maar van hen, die de belasting betaald heb-

ben, zou moeten overleggen. Gij stemt dit, hierboven, zelf toe. Maar broeder, hoe is het dan mogelijk dat gij desalniettemin hier boven kunt meenen en schrijven — en dat nog wel onderschraapt — dat gij “*op hetzelfde terrein blijft*” als gij verlangt dat de Synode ook op restitutie zou hebben aangedrongen. Gij zegt: „wat de Synode nu deed was goed maar onvolledig, en doet het voorkomen alsof hetgeen gij verlangt slechts een aanvulsel was van wat ze vroeg, terwijl ik u uit uw eigen letteren de be- weering aanwijs: dat restitutie heel wat anders is. Wat anders vragen is dus niet op hetzelfde terrein blijven. Dat de leden in staatsrechterlijken en misschien ook in kerk- rechterlijken zin aan de Synodale commissie zulk een opdracht *niet* zouden *mogen* doen, is door ons niet beweerd; wij laten dit in 't midden. Maar wat wij beweerden is, dat de kerk zulk een opdracht aan hare Syn. com. niet behoort aan te nemen, veel minder ze eerst aan de leden te vragen.

Dat hetgeen gij verlangt nl. opheffing van *onrecht* door hetgeen de Syn. com. gedaan heeft, reeds veel beter ge- schiedt dan het door het aandringen op restitutie voor de leden geschieden zou, acht gij wel beweerd maar niet bewezen.

De verlangde bewijzen, broeder, heb ik in ons vorig No. pag. 68—70 neergeschreven in antwoord aan A. V. Ik hoop dat ge daarmee voldaan zult zijn. Zoo niet, ik blijf ze ter wederlegging aanbevelen.

Als de aanvraag om opheffing van alle subsidie, gelijk ik heb aangewezen, het onrecht niet bij de takken maar bij den wortel aantast, dan behoeft men haar ook door geen tweede aanvraag, die met veel minder tevreden is, meer aantevullen.

„Achter uw derde motief,” zegt ge, „schrijf ik met groote letters: „„Het Utiliteitsbeginsel!”” „Kansbereke- ning, o wee mij in de Vrije Kerk!”

Het verbaast mij, broeder, dat ik dit van u, die restitutiegelden zoo nuttig vindt, moet hooren. Nuttigheidsbeginsel drijven, doen immers zij, die, zij het ook met prijsgeving van beginselen, alleen op de voordeelen speculeeren zodoende vaak de beste beginselen om den hals brengen. Hoe kunt gij mij, die juist om des beginsels wil, alle stoffelijke voordeelen der subsidie en restitutie gaarne prijsgeef, zoo iets te laste leggen? Waarlijk uwe uitroepingsteekens zijn wel wat naïef. Bedoelt gij, dat ik hetgeen tot bevordering en handhaving van het voorgestane beginsel „nuttig” is najaag, en alle kansen bereken, die aan dat beginsel zegepraal zouden kunnen verschaffen, o ja, dan beken ik gaarne zulk een utiliteitsbeginsel te zijn toegegaan; maar dat is niet de gewone beteekenis. waarin dat woord placht gebruikt te worden, en gij hebt het, denk ik, ook in dien gunstigen zin niet bedoeld.

Op de vraag of het aannemen van vermomde subsidiën, als vrijdom van belasting van militaire en schutterlijk diensten enz. niet nog veel erger is dan het vragen om restitutie, moet ik antwoorden: Dat doet hier niets ter zaak, men kan eene fout niet vergoeden door nog andere fouten. En wat het begunstigen van theologanten boven andere burgers, en van kerken boven andere lichamen aangaat — al vergelijken wij het ook niet met restitutie — is ook door ons nimmer toegejuicht.

H. BEUKER.

DE VOLKSOPVOEDING.

Zal de Nederlandsche jeugd eene prooi van het ongelooft worden, of is ze te behouden voor den Christus naar de Schriften? Zoo vragen we menigmafen in onze dagen. Al naar het zaad is, zal ook de vrucht wezen. Wordt het volk van kindsbeen af tot Jezus geleid, dan hebben we hoop, dat onze innigste wenschen vervuld worden, maar blijft de naam van den grooten Kindervriend contrabande op de school, dan zal 't ongelooft steeds dieper wortelen schieten. En wat beteekent dit op maatschappelijk gebied? Vermeerdering van ongelooft, vermindering van godsdienst, verval van zeden. De ervaring is daar, om dit te bewijzen, ook in ons dierbaar vaderland. Zorgwekkend begint de toestand te worden, niet alleen voor ons, maar zelfs voor onze tegenstanders, de apostelen van het ongelooft. Een van deze wensch ik bij de lezers van de V. K. te introduceeren. Het is de heer Mr. H. Ph. de Kanter te den Briel. Zijn referaat op den Protestantendag te Rotterdam over: „Wat hebben wij van de Katheder-Socialisten te wachten voor de zedelijke opvoeding van het volk?“ opgenomen in het Januari-nommer van den Tijdspegel, geeft mij daartoe aanleiding. Niet dat ik mij bevoegd acht om over oeconomische vraagstukken mede te spreken, maar omdat hij een onderwerp aanroert, dat bij ieder, die het wel meent met Vaderland en Vorst, een snaar doet trillen. Volksopvoeding! daarbij heeft iedereen belang; voeg het woord Volksonderwijs er bij, en gij hebt de twee beenen, waar het lichaam van den Staat op rust. Al 't andere vloeit daaruit voort.

Al dadelijk staan wij aan de zijde van den referent, waar hij deze twee zaken als onafscheidelijk van elkander beschouwt en zich lijnrecht tegenover zijne radicale stamgenooten plaatst. Aan zijne hand geven we ook antwoord op de vraag: „Kan er van zedelijke opvoeding sprake zijn zonder godsdienstige opvoeding?” Hij komt tot eene ontkenkende conclusie. Onze maatschappij rust op den godsdienst; zonder dezen zou ze niet kunnen bestaan. Niet door het „selfhelp.” Dit is de wortel van zooveel verkeerds in onzen maatschappelijken toestand. Hoort hem over het eigenbelang, want daarop komt „selfhelp” toch neer.

„De gevolgen van dit groote euvel zijn niet uitgebleven. Is er ooit zoo geklaagd als tegenwoordig over bedrog in de koopwaar, over vervalsching van levensmiddelen, over schaamteloze praktijken in het kantoor en op de beurs? Wordt er zelfs niet met een lachend gezicht gesproken over „koopmansgeweten” en kan het niet met den meesten smaak worden verteld, hoe „handig” men dezen of genen slag geslagen heeft? Toch zij men billijk en erkenne, dat dit het logisch gevolg moest zijn van het stelsel van Adam Smith, nu de godsdienst daarin niet was opgenomen, om het tegenwicht te vormen tegen de kwade praktijken en de zedeloosheid, waartoe het van zelf moest leiden. Eigenbelang wordt hebzucht, hebzucht maakt steeds minder kiesch in het gebruik der middelen, om haar te bevredigen; van een man, die zich en de zijnen een eerlijk stuk brood wil verdienen, groeit langs dezen gladde weg een dief. Al die verschijnselen, de Amerikaanse spoorwegcrisis en de schandalen, daarvan uitgekomen, inclusief, zij moeten komen van eene staathuishoudkunde, die den godsdienst en daarmee de zedelijkheid aan haar lot overliet, die niet zorgde, dat zij zelve van dezen zure deesem doortrokken was.”

't Is inderdaad of we een van onze mannen hooren. Geen onzer zal minder waarde hechten aan den godsdienst als factor van het leven. Karakteristiek is inderdaad de volgende noot: „Het gebeurt mij vaak, dat als ik het waag de noodzakelijkheid van den godsdienst te bepleiten, men de meening uit: „als politiemaatregel, om het volk in orde te houden, kan hij nog goede diensten doen.””

Ziet gij, lezer! al was dat alleen maar de verdienste, dan reeds had hij groote waarde; maar hoe onmisbaar wordt hij ons, als we zijne innerlijke kracht kennen!

Doch, laten we den heer de Kanter verder volgen, want zijn verder betoog heeft in klimmende mate mijn aandacht getrokken, omdat hier door een moderne, misschien tegen zijne bedoeling, onze strijd tegen de Staatsschool wordt gewettigd. 't Is koren op onzen molen. — Aan wie moet nu de zedelijke opvoeding opgedragen worden? Aan den Staat? „Het komt mij voor,” zegt de referent, „dat ook deze in dit opzicht geen geschikte macht is.” En daar heeft de man wel gelijk aan, omdat hij uitgaat van de stelling, dat zedelijke en godsdienstige opvoeding hand aan hand gaan. Noodwendig moet men er dan toe komen, om als men van den Staat zedelijke opvoeding vraagt, ook de godsdienstige te eischen. Kan dit? ja dan staat men op 't ware standpunt. Art. 23 van de wet op 't L.O. beveelt opleiding tot alle maatschappelijke en christelijke deugden, en werd dit artikel uitgevoerd, dan waren we grootendeels gered. Die uitvoering is evenwel onmogelijk gemaakt door de verwarring tusschen godsdienst en godsdienstvorm. Het gevolg hiervan was: op tal van plaatsen werd de Staatsschool verlaten. De Katholieke en Protestantsch-orthodoxe sectescholen verrijzen als paddestoelen uit den grond.

We zijn den heer de Kanter dankbaar voor deze be-

kentenissen. Opmerkelijk, dat ze ditmaal niet van een radicaal, maar van een Thorbeckiaan zijn, omdat we uit dien boek nog altijd tegenwind hadden. Art. 23 was voor die mannen steeds het oogappel; wee u! zoo gij daaraan tornen dorst. Art. 23 niet uitvoerbaar, is ten allen tijde door ons beweerd, en daarin beginnen we van onze heftigste bestrijders gelijk te krijgen. Dat moedigt aan, om den strijd voortzetten. We hebben in nog meer gewonnen spel, n. l. dat de Staat godsdienstloos onderwijs moest geven. Dat was eene leelijke insinuatie, die we voor de rechtbank der publieke opinie zouden moeten verantwoorden, en wat zegt de heer de Kanter thans: „*Godsdienstloos* zal méer en meer het bijvoeglijk naamwoord worden, dat in den ruimsten zin op onze scholen moet worden toegepast. De strooming der politiek leidt er heen.” Duidelijker en afdoender behoeft het zeker niet. Toch zal het dunkt mij niet ondienstig zijn, om de lezers der V. K. op de hoogte te brengen, hoe eigenlijk eene godsdienstige, zedelijke opvoeding moet wezen, door hen te raden het bekende schoolboekje van den heer Hugenholtz te koopen. De Uitgever zou niet kwaad doen, als hij 't eens weer ging aankondigen, doch dan vooral met de beoordeeling van onzen referent. „Zoo ooit een boekje van de pers kwam, dat het „Christendom boven geloofsverdeeldheid” ademde (en onder die leus kwam art. 23 in de wet) dan zeker dit voortreffelijk werkje.”

Ik kan, mij op het standpunt van den heer de Kanter plaatsende, begrijpen, dat het leed doet, dat de uitgave gestaakt werd. En wat was daarvan de oorzaak? „De hulding van de stelling, door de radicalen naast de orthodoxen volgehouden, dat de school, waar art. 23 wordt nageleefd, eene secteschool der modernen is.” „Alles vewarring van godsdienst en godsdienstvorm,” zegt hij. Maar

wat is dat toch: verwarring van godsdienst en godsdienstvorm, zal menigeen vragen. Ik heb ook al gezocht, maar uit het onderhavige stuk werd het mij niet duidelijk, en daarom vertrouw ik, dat er onder de H. H. Predikanten wel een zal gevonden worden, die ons leeken met die moderne terminologie wat op de hoogte brengt.

Uit hetgeen ik van mr. de Kanter las, werd het mij weer duidelijk, dat wij orthodoxen eigenlijk een eeuw of wat ten achteren zijn. De moderne heeft *den* godsdienst. 't Is er een, geschikt voor allen, ja zelfs een, die geen ergernissen geeft, altijd volgens den heer de Kanter. Toch veroorloven we ons de vrijheid er een groot vraagteken achter te denken.

Dit is echter het feit: Op de vergadering van den Protestantenvond is het uitgesproken:

a. De Staat kan niet opvoeder en bij gevolg ook geen onderwijzer zijn.

b. De Staatsschool moet godsdienstloos wezen.

c. Art. 23 is niet uitvoerbaar.

d. Datzelfde art. 23 zou de Staatsschool tot een sekteschool der modernen maken.

Zutphen, Febr. 1876.

W. VAN DER WEG.

P. S. Geneesmiddelen geeft de heer de Kanter niet aan. Wie weet, welke verrassingen ons dan nog bereid zouden zijn!

EEN EN ANDER.

WAAROM BLIJFT GIJ?

Dr. Vos had in 't K. Weekbl. geantwoord: Ik blijf nog in de Herv. Kerk: 1°. omdat wij in de Herv. Kerk niet belet worden onze roeping te betrachten; 2°. omdat wij ei-

gen erf, niet mogen verlaten ter oorzaak van onwettige gebruikers; 3°. omdat we het wezen der Kerk niet mogen prijs geven ter wille van een vergankelijkten vorm.

Hierop toont A. V., die zeer voldaan is dat het K. W. zich nu niet meer in algemeenheden verliest, maar bepaalde gronden opgeeft voor zulk blijven, in de Wekstem aan, dat deze drie gronden onwaar zijn en dus onhoudbaar. Op 1°. vraagt A. V. of men, waar men tegen wil en dank, liberale lidmaten in een naburige gem. door een modernen domine aangenomen als leden van Chr. gemeente moet inschrijven; als men verloochenaars van Gods waarheid als doopgetuigen moet aannemen; als men machteloos is om de leugenaars en verleiders te weren, en moet aanzien dat de tucht vertrapt, de sacramenten ontheiligd, en de waarheid bespot wordt, of men in zulk eene kerk niet belet wordt zijne roeping te betrachten?

Op 2°. toont A. V. aan dat de erfenis, waarvoor onze vaders leden, niet waren stoffelijke goederen, gebouwen of tractementen, maar de waarheid en het Woord van God. Dat woord laat men vertreden om stoffelijke goederen te behouden.

Op 3°. Dat men dus het wezen der gemeente Gods heeft verlaten, om zich aan een schijn, aan een naam, aan een vorm vastteklemmen,

Ons dunkt, tegen de bedenkingen van A. V. valt weinig intebrengeu, dat hout snijdt.

DE ZAANDAMMER SCHUTTERS,

die geweigerd hebben op Zondag op inspectie te komen, zijn door den Schuttersraad veroordeeld, ieder tot eene boete van f 1.50 tot f 2.00. Zij hebben geweigerd deze boete te betalen, wijl ze daardoor schuld zouden erkennen,

daar zij meenen dat art. 164 en 165 der Grondwet hun vrijheid waarborgt van godsdienst, dus ook vrijheid om den dag des Heeren te vieren naar hun geweten. Daar de boete te klein was om bij de Gedep. Staten in hooger beroep te komen, hebben ze door hun woordvoeder Ds. L. Lindeboom een adres doen overhandigen aan den Minister van Binnenlandsche Zaken te 'sHage, waarin op vernietiging van dit vonnis wordt aangedrongen. — Als men bedenkt, dat velen ook in andere plaatsen met zulke Zondags-inspectiën geplaagd worden, terwijl men de feestdagen der R. Catholicken en den Sabbath der Joden wel ontziet, dan is het geen wonder dat de beslissing der Regeering in dezen door zeer velen met spanning te gemoet werd gezien. Er zijn, die de boeten willen helpen dragen, ingeval de jongelingen het verliezen. Doch men is hier alleen met het beginsel geholpen. — Het ware te wenschen dat de Minister Heemskerk nu eens den moed had bezeten te toonen om dat hij ook de rechten der orthodoxen en „fijnen” durfde handhaven. Nu de schutters ook daarin zijn teleurgesteld, hebben zij een adres aan de Tweede Kamer gericht, met de vraag: of het in het land der Geuzen, met de vrijheid van geweten voor den Geref. voortaan gedaan zal zijn.

De liberalistische overmoed jegens hen, die men „fijnen” noemt, wordt waarlijk groot. Joden en Boomschen worden ontzien, maar de orthodoxen moeten het steeds ontgelden. Het kruikje zal zeker zoolang te water gaan tot het eindelijk springt.

WAT IS GETROUWHEID ?

In het Zond. No. van 5 Maart van de Standaard komt een artikel voor. gewijd aan de bespreking der feestrede: „Gedachtenis en Bede” van S. van Velzen. De schrijver wil wel het werk Gods in de scheiding erkennen, waar kan toch de scheiding niet goedkeuren. Waarom, dat zegt de schr. niet. Maar hij kan het niet goedkeuren, dat de Chr. Geref. broeders de Christenen in de Herv. Kerk gedurig opwekken om toch getrouw te zijn, d. i. om zich toch aftescheiden, of zich te laten uitwerpen. Wij willen geen van beide, zegt hij, maar wij willen de kerk redden tegen hen die haar verwoesten en ook tegenover de gescheidene broeders, die haar verlaten.

Wij antwoorden den schrijver: dat wij Chr. Gereformeerden nimmer hebben gezegd: „Scheidt u toch af tot elken prijs.” Neen, wij zeggen: Blijft, indien gij meent dat te moeten, maar weest getrouw aan de beginselen der H. S. en de Geref. belijdenis; maar blijft in geen vereeniging met en onderwerping aan de bespotters van wat u heilig is. Gij verklaart dat uw blijven juist een daad van trouw is om de kerk te redden. Dat zou het zijn, broeders, indien ge u niet altijd weer gingt buigen tegen Gods Woord en uw eigen geweten in, onder de onchristelijke kerkbesturen. Laat ons toch niet met woorden spelen: gij gedooft dat de waarheid wordt verdrukt en uitgeworpen, waar ze de leugen niet dulden en gehoorzamen wil, en buigt voor, ja treedt en blijft in bond

met de vijanden Gods. En dat om de kerk te redden? Ja welk een kerk? De Geref. kerk? Neen, die is uit het Herv. kerkgenootschap verdreven. Wel worden er Christelijke en Geref. belijders en predikers geduld als ze ook Gods Woord in die kerk maar laten vertreden en de leugen maar dulden en zich aan de besturen van leugen en laster maar onderwerpen. Weet gij niet dat wij Chr. Gereformeerden ons hebben laten uitwerpen en zijn heen gegaan, niet slechts om de vrijheid van personen te redden, maar om de vrijheid der gemeente van Christus te redden, om bij de Geref. kerk onzer vaderen te kunnen blijven? Neen broeders, zodoende redt men geen kerk. Gods Woord noemt zulk knoeien geen getrouwheid. Wat menschen het noemen en hoe gij zelve het noemt doet weinig ter zaak. De werkelijkheid is anders. Gij zondigt tegen God en zijn Woord elken dag, dat gij eene vermenging bestendigt van waarheid en leugen, en u aan de laatste onderwerpt. De kerk, die gij zodoende redt, is het genootschap van 1816, de liberalistische organisatie, creatuur van Willem I, in 't bezit van de oude kerkgebouwen en goederen, maar niet de kerk der Vaderen. Het is de kerk van ja en neen, van lasteren en bidden, van rattekruid en brood voor u en uwe kinderen. De Hervormers en de oude Geuzen trachtten op andere wijze de kerk te redden, toen ze huis en have en land vaarwel zeiden, om de waarheid Gods naar Gods woord, om de Gemeente van Christus onder hen te mogen houden. De voorstelling door den schrijver, alsof wij Chr. Geref. ons in Gods weg waanden, omdat God onzen arbeid gezegend heeft, en omdat God er zooveel menschen heeft door bekeerd, is onjuist. Wij Chr. Geref. vragen vóór alle dingen: wat gebiedt Gods Woord? wetende dat God zijn waarheid zegenen kan ook onder de heerschappij van den Paus te Rome, zonder dat daardoor die heerschappij

nog wordt gesanctioneerd, Of men juist van de overzijde in bekeeringen, die ondanks den ellendigen toestand plaats vinden, niet vaak een vrijbrief en voorwendsel voor een door de H. S. veroordeeld blijven zoekt, mogen onze Herv. broeders beslissen.

H. BEUKER

ONZE GROOTE MANNEN VALLEN WEG.

Hoe zwaar werd de Anti-revolutionaire partij dezer dagen op nieuw weer bedroefd waar ze, binnen een paar dagen, twee van hare bekwaamste en trouwste woordvoerders zag wegvallen. Baron Mackay bezweek dezer dagen na eene min of meer langdurige ziekte; en zijn stoffelijk overschot was nog uiet begraven of daar ontviel ons plotseling Jhr. Mr. J. W. van Loon. Hoe geducht treft ons deze slag! Van Loon was een der grondigste en meest besliste belijders der ohrstelijke beginselen in de Tweede Kamer. Hij schaamde zich het Evangelie van Christus niet, en kwam overal onverholen met onze beginselen voor den dag. Was hij bezitter van enorme schatten naar de wereld, hij bezat niet te min een kinderlijk geloof in Christus, wat onder de rijken onzer dagen zoo hoogst zeldzaam is, en trachtte steeds anderen tot dat geloof te leiden. Hebben zij, die in den Heere stierven, een goeden ruil gedaan, wij missen ze evenwel, die het ons toescheen dat we onmogelijk missen konden. Hoe zijn onze helden gevallen! Koorders, die voor de Anti-revolutionaire partij zooveel beloofde, stierf plotseling; Baron Mackay, door vriend en vijand geacht, ging heen; Van Loon volgde onmiddellijk, Dr. Kuyper de man van den dag, in wien God aan onze partij, naast Mr. Groen v. Prinsterer, den hecht-

sten steun had geschonken, is nog lijdende en moet zich van alle inspanning onthouden. Waartoe toch al deze dingen? Zoo vragen wij bedroefd. Doch de Heere geeft geen rekenschap van zijne daden aan stof, omdat dat stof ze toch niet begrijpen zou, en de liefde en wijsheid, die er in deze, gelijk in al Gods wegen is, niet voelende, slechts tegen den Almachtige zou kijven. God wil uit liefde daarom niet met ons redeneeren en rekenen, maar zegt ons, dat we Hem zwijgen, stil en vertrouwend volgen zullen, geloovende dat alle dingen zullen medewerken ten goede dengenen die Hem liefhebben. Ja ten goede! Als we op de omstandigheden zien dan zijn we bedroefd, bitter bedroefd en vragen: als ons die weinige en edele mannen, door hun afkomst, stand en bekwaamheid de aangewezenen personen om ons in de hoogste betrekkingen des lands te vertegenwoordigen, om onze beginselen en belangen aldaar te bepleiten, worden ontruikt, wie zal dan nu hunne plaatsen innemen? Waar zullen we de mannen van bekwaamheid en invloed van daan halen om onze vrienden te leiden? — Neen dat niet zoo zeer, maar om onze beginselen bloot te leggen en te bepleiten. Leiders, die we zouden volgen, hebben wij, die Gods Woord gelooven en de beginselen der Geref. belijdenis voorstaan, niet noodig; ieder Christen moet door zijne beginselen worden geleid; maar woordvoerders zooals Kuyper en Van Loon, die onze beginselen onder woorden brengen, bepleiten en verdedigen waar het noodig is, vooral in kamer en pers, ja die zijn ons onmisbaar.

Misschien wil God ons afleeren op onze eminentiës, in stede van op Hem te vertrouwen. Misschien wil de Heer ons in stede van tot zegepraal over het ongeloof, eerst nog dieper onder de macht en den druk van dat ongeloof brengen, om ons, die door vleeselijke kansberekening

en partijzucht vaak van elkaar bleven, door de zweep der vijanden tot elkaar te drijven. Misschien wil Hij onze groote mannen wegnemen en ons door een Gideonsbende, door het verachte naar de wereld, later tot de overwinning leiden, opflat niet de uitnemendste werktuigen, maar God alleen de eer ontvangt.

Wij hopen dat de Heere ons allen genadig zij en ons doe bedenken, dat het voor ons geen eere is als Hij ons langs zulke bittere wegen tot het groote doel leiden moet. Bid den we allen, om ook in dezen te mogen verstaan, wat de Heere ons te zeggen heeft.

Heere, straf ons niet in uwen toorn en kastijd ons niet in uwe grimmigheid!"

Maart 1876.

H. BEUKER.

DE OFFERANDE VAN KAIN EN HABEL.

„Uw woord is een lamp voor mijn voet en een licht op mijn pad,” deze belijdenis van Israëls vromen harpzanger, behoort gewis de belijdenis van ieder geloovige te zijn. Dan toch alleen wanneer dat woord zijn liefelijk licht verspreidt in zijn hart en over zijn weg, zal hij met zekerheid dat pad kunnen bewandelen, en de vervulling der belofte ervaren: „de dwaze zal daarop niet dwalen.” Dat woord dus recht te verstaan en helderder in te zien, opdat de heerlijkheid der goddelijke Openbaring te klaarder worde aanschouwd en de troost daarvan gevoeld, behoort het streven van ieder geloovige te wezen, en is het beginsel, waarvan de Christelijke Gereformeerde Kerk uitgaat. Maar dan moet ook elke meening, die onschriftmatig is, bij de uitlegging des Woords worden vermeden of bestreden, en

door een waardig schriftonderzoek en door vergelijking van „schrift met schrift,” getracht om den waren zin, de bedoeling des Heiligen Geestes te leeren kennen. Helaas, dit is niet altijd het geval, en dikwerf worden meeningen verbreed en algemeen aangenomen, die allen deugdelijken grond missen en wel bezien niet alleen onwaarschijnlijk maar tegenschriftuurlijk zijn. Wilt ge bewijs?

In verschillende gemeenten heb ik meer dan eenmaal op de catechisatie met de kinderen sprekende over het offer van Kaïn en Habel, op de vraag: „hoe weet men dat de Heere Habel en zijn offer aanzag en Kaïn en zijn offer niet?” ten antwoord gekregen: „de rook van Habels offer ging recht op naar boven en de rook van Kaïns offer woei weg.” En op de vraag: „hoe weet gij dat?” was het antwoord gewoonlijk: „Dat heeft Dominé A. of Meester B. op de Christ. school gezegd,” en men wist dan niets ter rechtvaardiging van de meening aan te voeren, dan dat de rook een zinnebeeld is van het gebed, dat bij den geloovige tot God opklimt, maar bij den niet geloovige door aardschgezindheid beneden blijft en als verwaait. Op plaatjes en prenten van allerlei waarde, zelfs op de platen van Gustave Doré, vindt men die rookvoorstelling gemaakt; doch nog nooit heb ik een enkelen grond voor de waarschijnlijkheid daarvan zien aanwijzen.

Is het niet zeer gewaagd om op een zoo toevallig verschijnsel als het recht opwaarts stijgen of weg waaien van den rook van het offer, dat daarenboven allen bijbelschen grond mist, het bewijs te willen vinden, waaruit het broederpaar wist dat het offer des eenen werd aangenomen en dat des anderen niet? Neen, niet in het stijgen of vallen van den rook zie ik het zichtbaar teeken, waardoor God getuigenis gaf. Doch wat dan? Maar heeft God dan niet meer dan eenmaal op een gansch andere en meer

overtuigende wijze getuigenis gegeven, dat Hij het offer aannam?

Waar Gideon door God wordt geroepen om Israël te verlossen uit der Midianieten macht, steekt de Engel des Heeren met zijn staf het op de rots gelegde vleesch en de koeken in brand, terwijl hij zelve verdwijnt, Richt. 6 : 21. Ook bij de tweede aankondiging van Simsons geboorte geschiedt iets dergelijks, Richt. 13 : 20. Steekt de Engel des Heeren het tot offer afgezonderde maal aan, elders daalt het vuur van den hemel. Toen de tabernakel aan den Heere werd toegewijd stak God met het vuur des hemels het offer aan, en noopte dit het volk om in eerbied voor God te knielen en Hem met gejuich te verheerlijken, Lev. 9 : 24. En waar de tempel door Salomo gebouwd, aan Gods dienst wordt gewijd, zien wij evenzeer de heerlijkheid Gods van den hemel dalen, terwijl het hemelvuur het offer verteert, 2 Kon. 7 : 1. En het sterkst sprekend voorbeeld vooral zien wij op Karmel geschieden. Waar het pleit moet worden beslist tusschen den dienaar des Heeren en de dienaars van Baal, wie de ware en levende God is, zien wij dat het vuur van boven het offer van Elia verteert, terwijl dat der dienaars van Baäl onaangeroerd blijft, 1 Kon. 18 : 38. En is het nu niet veel waarschijnlijker en meer in overeenstemming met den inhoud der Schrift, aan te nemen dat op gelijke wijze als in de voorbeelden hierboven, God het offer van Habel heeft aangestoken, terwijl dat van Kain onverteerd gebleven is. Dat moest wel voor beiden het overtuigend bewijs wezen, dat God Habel had aangezien in zijn gunst en Kain voorbij was gegaan in zijn recht.

Gaarne geef ik dit voor beter, waar het ons moet te doen zijn om de waarheid te verstaan, om door haar te worden vrijgemaakt.

N. J. ENGELBERTS.

DE VRIJE UNIVERSITEIT.

Met belangstelling, ja met ingenomenheid heb ik de beweging ter oprichting eener vrije christelijke Universiteit begroet. „Gij leest geen druiven van doornen en geen vijgen van distelen.” Veel, schier alles ontbreekt, wat er onder een volk als het onze noodig is om het plan te verwerkelijken. De dringende behoefte er aan wordt wel luide besproken, maar niet diep gevoeld. Er is wel veel gehoord, maar nog geen conscientiekreet, die zich in de kracht Gods naar den woorde Gods door al de bezwaren heen noodwendig in een *geloofsdaad moet* uitspreken. De weerklank, dien het gevonden heeft, is dan ook uiterst gering. Schier ieder gevoelt, dat het bij de bestaande orde van zaken in Staat en Kerk een aangreep is, die, in plaats van reddend te werken, zich wel eens noodlottig kan wreken. Het terrein is niet zuiver. Een geschikte basis van operatie wordt er niet gevonden. De samenstemming der legeraanvoerders ontbreekt. De kerkelijke lucht, die men jaren lang heeft ingeademd, werkt niet verfrisschend en opwekkend. Slaapverwekkend en verlamvend is zijn invloed.

Doch behalve dat alles waart er een grijnzend spook op onze erve rond, dat van aangrijpen en doortasten en taai volhouden terugschrikt. — Dat is *de kerkelijke quaestie*. Deze bederft alles bij ons te lande. Ook de vrije Universiteit zal op die klip stranden. Van een goede, op Gods woord gegronde en Gode welhehagelijke oplossing dier quaestie kan een vrije Universiteit de schoone vrucht zijn, om voortaan uit haar de kerk te bouwen; doch het tegendeel te beproeven is een bouwen aan Babels toren. Grond voor de hoop van slagen kan ik bij onze staatkun-

dige en kerkelijke verhoudingen nergens ontdekken, indien zij door particulieren, hoe rijk en geleerd en welmeenend ook, wordt opgericht op particulier domein, staat onder particulier patronaat. Ik zwijg van het groot verschil, dat er heerscht onder de mannen van naam op orthodox gebied. Een confessioneele band of grondslag zal niet gemakkelijk gevonden worden. De formule, waarin allen zich terugvinden, is nog niet uitgesproken. Splinterige kritiek knabbelt aan alles, bezielend geloof wordt schaars gevonden. Veel gebondenheid aan eigen inzichten, weinig onderwerping aan de Majesteit van Gods Woord. Van welke kleur zal die banier zijn, die van de nieuwe stichting zal waaien? Doch om van anderen op te beginnen, want nok en tinne zijn nog niet te zien: op welk fundament zal zij rusten? Christelijk voorzeker zal het zijn, zelfs Protestantsch-gekleurd, maar zal men ook weer zoo bang zijn voor eenig Gereformeerd cement tusschen de voegen, als bij de oprichting van de Vereniging voor Chr. Nat. Schoolonderwijs?

Die bezwaren zijn evenwel niet onoverkomelijk. Als het behoefte voor God wordt, en in den geloove wordt aangegrepen zal dat alles geen blijvende hinderpaal zijn. Er is iets ergers. Kan zij, gelijk ik straks reeds opmerkte, bij onze staatkundige en kerkelijke verhoudingen wel *levensvatbaarheid* bezitten? Zij zal een *vrije* Universiteit zijn. Vrij van den Staat, vrij van de Kerk. Maar waar moet ge dan blijven met de vruchten, daar gerijpt? Wie zal de munt dáár geslagen, voor wettig gangbare specie in ontvangst nemen?" Hoe de Staat er over denkt, weet ge. De tegenwoordige worsteling van het Athenaeum Illustre te Amsterdam is een baken in zee. En die stichting heeft nog wel een grootsch verleden. Of u bij de kerk beter ontvangst zou ten deel vallen is zeer te betwijfelen bij de tegenwoordige inrichting der kerkbesturen. Op welwillend

heid mag alles wat van geloovige zijde komt aan die rechtbank, niet rekenen. Om nog eens bij Staat en Kerk aan een keus te onderwerpen wat gij reeds gestempeld hebt, al werd het toegestaan, is dat bij de bekende gezindheid op zijn minst niet ten hoogste gevaarlijk? Hoe is het indertijd het Seminarie onder de leiding van Schwartz en da Costa vergaan? Welke zekerheid konden zij hunne leerlingen bieden? Die inrichting beschikte over uitnemende talenten. Toch was zij met haar eigen figuur verlegen. En gelijk de vaders van Schwartz en da Costa, zoo zijn ook hunne leerlingen verstrooid naar de vier winden des hemels. De eene heeft hier en de ander ginds een gastvrij dak gevonden, dat het Seminarie hun niet kon bieden. Zal eventueel een Vrije Universiteit het verder brengen? Bij elken stap voorwaarts zal zij struikelen over den steen des aanstoots, bekend onder den naam van kerkelijke quaestie. Deze slaat elke verwachting den bodem in, zij bederft alles. Waar ligt het geheim, dat onze Theol. school te Kampen, hoe klein en gering ook begonnen, groeit en bloeit, en vruchten afwerpt? Zij staat in een gezonde verhouding tot een kerk, wier dochter zij is, en die zij wederkeerig voedt en sterkt. Het Seminarie te Amsterdam beschikte meer dan zij over talenten en gunsten, en toch, welk een verschil in uitkomst! Zeg niet dat ik de Vrije Universiteit te veel van de kerkelijke zijde beschouw. De stiefmoederlijke behandeling van de Theologie aan 's Lands Universiteiten heeft aanleiding gegeven haar ter sprake te brengen. En omdat men nog grootere gevaren vreest zoekt men een uitweg in een Vrije Universiteit. De kerkelijke quaestie echter verspert onverbiddelijk dien weg. Toch verblijd ik mij over de beweging, den drang derwaarts. —

Het is een gunstig levensteeken in de gelederen van onze broeders in de Herv. Kerk. Het is de kreet, de worste-

ling van een gebondene, wien de boeien pijnlijk knellen, en die daarom naar de vrijheid snakt. Daarom verblijd ik mij, te meer daar ik hoop dat onze broeders, telkens in hun pogen teleargesteld en van klip op klip geworpen, al biddende en worstelende tot de overtuiging zullen komen, dat het meer dan tijd is, om met terzijdestelling van alle vleeschelijke redeneeringen, aan de kerkelijke quaestie naar den drang der tijden een oplossing te geven, die hen met al die zaken naar Gods woord voor God in het reine zou brengen.

Het volk begint er rijp voor te worden, maar waar zijn de leiders? Wat weêrhoudt hen?

Nieuwendijk, 29 Febr. 1876.

D. K. WIELENGA.

KERKNIEUWS.

Beroepen :

Te Steenwijk, Ds. G. A. Gezelle Meerburg van Puttershoek; te 's Hertogenbosch, Ds. T. Bosch van Midwolde; te Friesland, Mich. (N. A.), Ds. E. van Loo van Genemuiden; te Nijeveen, Ds. Kerpes van Beetgum; te Franeker, Ds. Ph. W. H. Eskes van Ablasserdam; te Giessendam, Ds. J. v. d. Linden van Westmaas; te Maastuis, Ds. J. H. v. d. Lichte van Tiel; te O. Loosdrecht, Ds. J. Kremer van Waaswerd; te Ureterp, Ds. H. Alting van Waardhuizen; te Alkmaar, Ds. J. v. d. Linden van Westmaas; te Woldendorp, Ds. B. Veenstra van Siddeburen; te Dordrecht, (afd. Kuipershaven) Ds. D. van Brummen van Oud-Beijerland; te Hazerswoude, Ds. J. Nieuwenhuis van Uithoorn.

Aangenomen :

Door Ds. A. Brouwer van Hellevoetsluis de (2e) roeping naar Menster; door Ds. J. Bakker van Stroobos de roeping naar Broek op Langedijk; door Ds. G. van Wageningen van IJrhove de roeping naar Terwispeel.

Bedankt :

Door Ds. N. J. Engelberts van Waddinxveen voor de roeping naar Spijkenisse; door Ds. J. Bakker van Stroobos voor Theesinge; door Ds. H. Vissink van Suawende voor de (3e) roeping naar Grand Rapids (N. Am.); door Ds. P. Diermanse voor Katwijk a/z; door Ds. E. van Loo van Genemuiden voor de roeping naar Friesland, Mich. (N. Am.); door Ds. Th. Bosch van Midwolde voor de roeping naar 's Hertogenbosch; door Ds. G. A. Gez. Meerburg van Puttershoek voor de roeping naar Steenwijk; door Ds. G. Hemkes van Bunde voor de roeping naar Pella, Staat Iowa (N. A.); door Ds. R. Vos van Reumerwold voor de roeping naar Haren.

Bevestigd :

Te Heerenveen is door Ds. J. Dekkers van Joure bevestigd de

WelEerw. Heer Strik. De Bevestiger had tot tekst Fil. 2: 29; terwijl de Bevestigde zijne intrede deed met Rom. 1: 15—17.

Feestviering :

Op den 1 Maart herdacht de Christ. Geref. Gemeente te Schiedam haar veertigjarig bestaan, onder leiding van de Leeraren Brummelkamp, de Groot, Noordzij en Wiersma.

De Gemeente van Middelfurg herdacht haar veertigjarig bestaan op den 23 Febr., onder leiding van Ds. Keulemans.

VAN ONZE LEESTAFEL.

Bij C. van Bentum te Utrecht zag dezer dagen het licht: *Brieven aan een vriend buiten Parijs* (Lettres Provinciales), van Blaise Pascal, uit het Fransch, door A. W. Bronsveld.

Wat uit de pen van Pascal kwam, behoeft voor velen onzer lezers geen aanbeveling. Hij behoort onder die weinige schrijvers, wier boeken, als men eenmaal begon er kennis mee te maken, men niet ongelezen kan ter zijde leggen. Hij sleept u mede en houdt u vast, zonder dat ge u geklemd gevoelt. Al lezende dwingt hij u gedurig bij u zelve te zeggen: »Ja, zoo is 't nu precies.» Hij, die de slangenpaden der Jezuiten, die ook in onze dagen weer zulk een groote rol beginnen te spelen, en uit Duitschland verjaagd, België en ons land overstromen, naakt en bloot voor zijn oogen wil zien, en het gevaarlijke van hun doel, de slimheid van hun tactiek, de zedeloosheid van hun gedrag en het leugenachtige van geheel hun stelsel wenschte in 't licht gesteld te hebben, die leze deze schoone »Brieven.» Wij danken broeder Bronsveld, dat hij zulk een arbeid heeft willen aangaarden, waardoor ook aan ons publiek, dat het Fransch of niet, of minder gemakkelijk leest, de lezing heeft mogelijk gemaakt van een boek, waarnaar in Frankrijk en Duitschland schier ieders handen grepen. Er komt veel in de wereld, dat we wel konden missen, maar zulke boeken moeten gelezen worden. — Ook de uitgever heeft op behoorlijke wijze gezorgd voor eene uitvoering zulk een boek waardig.

«*Nacht- en Morgenschemering*» op het Zendings-gebied in Afrika, voor jong en oud, door Ds. B. J. Bennink, bij Jan Haan te Delfzijl.

Dit boekje bevelen wij gaarne aan onze lezers, vooral aan onze Jongelings-, Jongedochters en Zendingvereeningen aan. Zij vinden hier veel wetenswaardigs in korte trekken bij elkaar en krijgen ongemerkt een overzicht van verschillende landen in Afrika, voor de Zending van zoo groote beteekenis.

»*De Avondster*» een maandschrift van Ds. J. v. Andel, uitgegeven in en ten voordeele van de Wees-inrichting te Neerbosch.

Wij begroeten de verschijning van deze onze zuster met genoegen. De inhoud is van louter filosofisch theologischen aard en bevat, al kan men niet alles onderschrijven, verscheidene diepzinnige trekken, die zoowel van Christelijk geloof als van speculatieve bedrevenheid getuigen. Kon de schrijver goedvinden, wat minder te idealiseeren, dit of aan Milton, of aan Deutsche Theosofen overlatende, zijn werk zou er, gelooven we, voor niet-geleerden wezenlijk beter door worden. Doch ieder heeft zijn eigene gave van God. Wij wenschen »de Avondster,» ook mede om het liefdadig doel, waarvoor ze uitgegeven wordt, een goeden opgang en een helderen hemel toe.

RED.

DE DAG DES HEEREN.

I.

In onderscheidene landen, zij het ook uit verschillende beginselen en met uiteenlopende bedoelingen, verheffen zich stemmen voor de Zondagsviering.

Dit leidt tot ernstig nadenken en moet aangemerkt worden als een verschijnsel, dat groote beteekenis heeft. Zou er grooter teeken van onzen tijd, juistere aanwijzing van den zedelijken toestand der Christennatiën en beter maatstaf voor het publiek Christelijk leven zijn, dan de viering van des Heeren dag? De stemmen, van zoovele zijden opgegaan, en de pogingen tot herstel der Zondagsviering aangewend, wijzen op de diepte en uitgebreidheid dezer zondekwaal, op de verwoesting, die de ont-heiliging van dezen dag reeds aangericht, en op het verlangen naar een rust, die men eertijds versmaad heeft. Er is een onrust en gejaagdheid onder de volkeren, die onrustbarend is, voor wie nog een oogenblik rust kan vinden, om den nimmer rustenden geestesstroom der volkeren gade te slaan. Rustelooze arbeid, zucht naar grenzelooze vrijheid, matelooze zinnelijkheid, bandelooze harts-tocht stuwen de volkeren onweerstaanbaar voort. Nu men God losliet en aan de onrust des gewetens trachtte te ontkomen, zocht men in verstrooiend zingenot en rusteloozen arbeid de rust voor het onrustig hart. Ook Nederland werd uit zijne rust gedrongen en mede voorgestuwd in dezen zondestroom. In het verlaten van den God der vaderen werd het krachtig voortgedrongen door de nederzettingen van vreemdelingen, in wier land door on-

bijgeloof reeds lang met God gebroken was. De vreemdeling, opgevoed en opgegroeid in vervreemding van den God der waarheid, werd door het afvallig Nederland geëerd, gediend, gevleid en toegejuicht met verzaking en verloochening van eigen afkomst en historie, en gevolgd in zijn vleeschelijk vermaak door ieder, die in den onzienlijken God geen heerlijkheid meer zag. Het omgekeerde had nu plaats van wat eertijds was geschied. Onze vaders door het Woord der waarheid en den Geest van God ontrust in hun geweten, zochten rust en vonden haar in God. Rusteloos voortgejaagd door het vervolgingszwaard van Rome, restte hun niets meer, dan te rusten aan het harte Gods; en waar de lust der oogen en des aardchen levens veelal hun ontnomen werd, bleef slechts God nog over, om zich te verlustigen in Hem, zooals Hij zich in Christus heeft geopenbaard, wiens heerlijkheid door hen aanschouwd, beleden en bezongen werd bij het vlammeud licht van het martelaarsvuur. Wat was de dag des Heeren dien vromen zielen dierbaar, om in hun God en Zijn welbehagen te leeren rusten, en vernieuwde kracht in God te ontvangen tot den arbeid van hun lijdensweek! Geen rust voor het holle van hun voet werd hun gelaten, maar doornen van vervolging kwetsten schrijnend bij elken tred den matten voet, zoodat het weenend oog, afgewend van de aarde, opwaarts zag ten hemel, naar het land der ruste, en tot God als het voorwerp van hun liefde en lust. Vooral de Zondag was voor 's vijands oog verkenningdag om de kettters op te sporen, die het waagden saâm te komen om „Godes Woord te lezen of te hooren en zich met Geuzenliedekens te vermeien.”

En straks, toen meerdere ruimte en vrijheid was veroverd werd niet, gelijk thans, de Sabbathrust door den vreemdeling verstoord of verwoest, maar Hugenoot en Pu-

ritein, uit Frankrijk en Brittanje hierheen gevloeden ter ont-
koming aan het vervolgingszwaard, vermeerderden, met Cal-
vijns Sabbathsgeest vervuld, zoo mogelijk nog de heili-
ging en ruste van dien dag. Door het geloof vereenigd
en door martelaarsliefde om voor Jezus naam en zaak
te strijden en te lijden nauw verbonden, wekten zij el-
kaar om op hun God en Vader in Christus te loven en te
prijzen voor Zijn onuitsprekelijke genade. Maar ach, mijn
dierbaar vaderland! weleer gedrenkt door een bloed- en
tranenvloed dier vaderen, op wier erve het Sabbathslied,
ontweld uit het hart der liefde en des geloofs, zoo ziel-
verheffend, zoo bekoorlijk, zoo aangrijpend, zoo goddelijk
schoon gezongen werd, wijl dat harte ruste en zich ver-
lustigde in God, — waar zijt gij thans getuige van? Uw
bodem dreunt van het woest gedruisch en het wild ge-
bruis, van het schrille stoomgefluit, van het rusteloos
gewoel in schouwburg en ballet, in kroeg en socie-
teit, in winkel en fabriek, in wandelpark en plaatsen van
vermaak, op straat en weg, in het puderdijk huis en bovenal
in het rusteloos hart. Bereidt ge u andermaal om een bloed-
en tranenvloed te ontvangen als antwoord op den nood-
kreet der consciëntie en der moê gejaagde volken, ter
vergelding van den smaad, den Heere des Sabbaths aan-
gedaan met ongeloof en Godverzaking, met zinnelijkheid
en werelddienst, wier volle openbaring op Gods dag te
aanschouwen is? Een bloed- en tranenvloed, gelijk Parijs,
dat geen rust in God meer wilde en daarom ook Zijn dag
slechts aan zichzelf wijdde, op dien ontwijden dag ter
boete storten moest, en in het licht van het oorlogsvuur
des vijands en de helsche fakkel der Commune op dien
dag zijn gericht moest aanschouwen? Verwondert ge u
dat, waar de volkeren, en Neêrland mede, wind des on-
geloofs gezaaid hebben, onrust en beangstiging het ge

moed vervullen, waar de losbarsting van den storm in een niet ver verwijderd tijdstip wordt verwacht, en men allerwege uitziet of er nog een middel rest om den opkomenden storm te bezweren en de reeds woelende en opstuivende zee van revolutie in rust te brengen? Als het maar niet te laat is. Zoo men de oorzaak van de kwaal nog wilde kennen en eenig afdoend, maar spoed vereischend middel nog gebruiken wilde! O! ik weet het, Nederland is nog niet geheel zijn Zondag kwijt, zoo gij het met de Latijnsche landen en niet met Schotland vergelijkt. Maar hoe ver niet reeds? Hoelang zal het weinige dat overbleef, nog in eere zijn? Waarvoor wordt die heilige dag bestemd en hoe wordt hij door den geloovige geheiligd? Hoe verontrustend en beschamend luidt het antwoord! Naar Indië en Atchin, dat aan Nederland reeds zoo veel te denken en te vragen en te klagen geeft, loopt nauwelijks een schip meer uit, vertrekt geen oorlogsvolk, of het moet op Zondag zijn. In leger en op vloot, in handel en bedrijf, bij posterij en middel van vervoer, bij festiviteit, tot bordeel en kermis houden toe, staat op Zondag nauwelijks iets meer stil. In Staat en Maatschappij zullen „dienstbaar en geloovig” weldra hoedanigheden zijn, die wegens verplichten Zondagsdienst zeer moeilijk te vereenigen zullen wezen. Denk aan Zaandams schuttersdienst! En dat niet zoozeer door de uitgebreidheid, als wel door de diepte van de zondekwaal der Sabbathschennis, wijl deze het hart der volkeren heeft aangetast. Het is het gistend schuim van den zondendroesem, die op der natiën bodem verscholen lag, wat ge in de ontheiliging van Gods dag te aanschouwen krijgt, en als een hoogst ernstig verschijnsel onder de teekenen der tijden, die het naderend strafgezicht ons spellen, dient opgemerkt.

Wat teekenen ons de tijden voor het naderend straf-

gericht, en hoever zijn wij verwijderd van den dag van Jezus komst ter vervulling van de Profetie, waarop steeds meer de aandacht wordt gevestigd? Wij zien reeds uit of ook de mensch der zonde in zijn volle en laatste openbaring wordt bespeurd. In Rome's priestervorst zagen onze vaders den mensch der zonde, den Antichrist, den Antichrist des bijgeloofs, die in den tempel Gods als God zou zitten om te gebieden, maar tegen Christus, Zijn woord en volk, en aanbidding te ontvangen ten koste van de eer en waarheid Gods. Zouden wij in Rome's laatste dogmata van Maria's ontbevleete ontvangenis en de onfeilbaarheid des pausen, in Syllabus en Encycliek, wier uitvoering wacht op gelegener tijd, reeds zijn laatste en volle openbaring hebben? Het begin van het einde is gekomen, al zieh wij nog het einde niet. Zou het nog voor deze eeuw zijn weggelegd, den mensch der zonde, den Antichrist des ongeloofs te aanschouwen, gelijk onze vaders dien des bijgeloofs, op wiens achtergrond de schaduw van den Antichrist des ongeloofs reeds duidelijk verrijst? Hij komt niet, tenzij eerst de afval is gekomen. Hoe ver die afval reeds gekomen is? Niet wat uw naaste omgeving, wat de Christennatiën als een geheel u te aanschouwen geven, kan maatstaf wezen ter beantwoording van deze hoogst gewichtige vraag. Hoe ver zijn dan de volkeren reeds van God verwijderd, hoe ver vervreemd van Zijnen dienst, Zijn woord en ordinantie? Zeg mij slechts hoe hoog of laag de Zondag, als dag des Heeren, door de Christennatiën geschat, waarvoor hij nog besteed, waartoe hij thans bestemd wordt, en het antwoord op de vraag: „hoever zijn wij gekomen?” kan niet twijfelachtig zijn: aan den vooravond van een dag, op welchen de zon verduisterd wordt en de maan haar schijnsel ons onthoudt, de golven groot geruisch doen hooren en 's menschen

hart door vertwijfeling bezwijken zal. Een dag van omkeering der volkeren, die de banden Gods verscheurd en het juk van Christus heerschappij van zich geworpen hebben. Of zouden wij ons vergissen door de heiliging of ont-heiliging van 's Heeren dag te stellen tot een maatstaf ter aanwijzing van den afstand, die de volkeren van God verwijdert? Is zij niet uitdrukking van het inwendige leven, niet de openbaring van den geest, die den mensch en de volkeren bezielt?

Reeds vóór den val van ons geslacht was die dag ter openbaring, ter openlijke uitdrukking van den geest en het verborgen leven van den mensch, gelijk de zevende dag uitdrukking en volkomen openbaring was van het leven en den geest van God, geopenbaard in al Zijn werken. Liet slechts op het heilig zevental. Alom wordt in de Schrift, waar er sprake is van openbaring van het leven Gods, hetzij van macht of wijsheid, van rechtvaardigheid of liefde, het zevental als aanwijzing van volheid, van volkomenheid der openbaring gebruikt. Het vereenigt het heilige drie- en viertal; het heilige drietal, niet als som der enkelvoudigheden, maar als aanwijzing van de volheid, van het leven Gods, zooals het heilige viertal de volkomenheid des geschapen heelals verkondigt. Drie en vier vereenigd in het heilig zevental, toont ons de volkomenheid der werken Gods, zooals de volheid van het leven Gods in het heelal is geopenbaard. Het heelal, de zienlijke dingen, strekken nu ten spiegel, waarin Gods eeuwige kracht en Zijne goddelijkheid, Goddelijke volheid van macht en wijsheid, van goedheid en majesteit worden aanschouwd. Door het *Woord* zijn zij geschapen en in dat *Woord*, den Zoon des Vaders, was het leven van al wat leven heeft ontvangen, het licht des menschen, het heilig, zalig, lichtend leven Gods in den mensch, in wien

God Zijn beeld van heilige liefde, de gelijkenis van Zichzelf aanschouwde. Alzoo werd de Schepper in de schepping geopenbaard, met haar vereenigd door den scheidingsband, boven alles met den mensch, het pronkstuk Zijner schepping. De mensch, die kleine wereld, waarin de wonderen van aarde en hemel in zijn stoffelijk en geestelijk bestaan, in zijn fijn bewerktuigd lichaam, en zijn ziel, die adem van Gods heilig, lievend, lichtend, zalig leven, hun heerlijkste openbaring hadden, moest die vereeniging haar hoogste uitdrukking vinden, ter volkomen openbaring van het heerlijkste des hemels en der aarde, vertegenwoordigd in één schepsel: den mensch, het vereenigingspunt van geest en stof. God gaf hem, ter volkomen openbaring dier vereeniging van God en schepsel, stof en geest, een dag, het wel, den zevenden der schepping, dag der voltooide werken Gods, feest en kroningsdag der volkomen openbaring Gods, afschaduwing van de volheid Gods, geopenbaard in de volkomenheid van Zijne werken, inzonderheid van den mensch. En wijl hij van Gods geslachte, zoon van God was, werd hij op dien kroningsdag der voleinde werken Gods geroepen, navolger van zijn God te zijn, om Hem ook te gelijken in Zijn doen. God hield Sabbath, rustte, hield op schepselen te formeeren, wijl het heelal van schepselenheir volkomen was in 't verschijnen van den mensch, den volmaakten, den volkomen mensch, man en vrouw; de vrouw geen andere schepping, maar ontwikkelde en voltooide schepping van den man. Ziet! nu rustte God, het was genoeg; Hij berustte in Zijn werk, nu Hij in al het geschapene Zijne heerlijkheid, en in den mensch het beeld van Zichzelf zag. Het goddelijk doel was bereikt: de volkomen openbaring Zijner heerlijkheid, de verheerlijking van Zichzelf. In Zijne werken, waarvan de mensch het schitterend licht-

punt, de samenvatting van het veelvuldige, van aarde en hemel is, ziet God als in een spiegel de weerkaatsing Zijner heerlijkheid, in den mensch Zichzelven, Zijn beeld en gelijkenis. Hij vorlustigde zich in Zijne werken. Hij zag al wat Hij gemaakt had, en nu eerst, nu de mensch in zijn volkomenheid voor Hem verschijnt, is het *zeer goed* in Zijne oogen. Hij zegende, als blijk Zijner goedkeuring van het geschapene, als in Zichzelven bevredigd met Zijne werken, den zevenden dag en heiligde dien tot feest en kroningsdag. Te rusten na zes daagschen arbeid; te berusten bij wat door dien arbeid in Zijne koninklijke heerschappij over het aardrijk was verkregen; zich te verlustigen in de aanschouwing van Gods heerlijkheid, spiegelen in Zijn werken; in die werken Hem te prijzen; met Gods weldaden te berusten in Gods welbehagen, en openlijk te betoonen, dat hij met alles rustte in God, in God zijne verlustiging vond, was de navolging, waartoe de mensch geroepen werd.

De Sabbath, het rusten Gods, openbaring van de heerschappij van God boven al wat Hij geschapen had, wordt den mensch gegeven, ter betooning, dat hij over de aard-sche schepping met koninklijke macht bekleed, vrijwillig en blijmoedig onder God zich boog, en met alles, wat God hem had gegeven, zijn God gehoorzaamde en diende, en eindigde in den God van algenoegzaamheid. Het moest feestdag voor hem zijn, om met de zijnen God als zijn Vader te ontmoeten, voor Zijn aangezicht vergaderd en vereenigd, Hem den blijden dank der liefde te brengen, voor wat God in zesdaagschen arbeid hem ten goede heeft gedaan. Feestdag, door den Vader Zijnen kinderen bereid, om in Zijn tegenwoordigheid te rusten na hun zesdaagschen arbeid; hen te verblijden door te toonen wat Hij voor hen gedaan en weggelegd heeft; om Zijn liefde in heur volheid

te genieten, te laten rusten in Zijn armen, te laten spelen op Zijn Vaderschoot. O! de Vader toont die ruste der bevrediging en goedkeuring, als Hij Zijn kinderen ziet spelen voor Zijn aangezicht; zich baden in Zijn liefde en hen Zijne heerlijkheid hoort roemen. Sabbath, kroningsdag tot volmaking van des menschen zaligheid in dat meer kennen en genieten van God in Zijn volzaligheid, in die verlustiging in den God van alle heerlijkheid. Een geheiligde dag, door God afgezonderd, ter herdenking van wat God voor Zijn kinderen gewrocht; zalige dag, ter genieting van wat Hij gegeven, voorbeeldige dag, van wat Hij in het heilig zevental Zijnen kinderen heeft bestemd: volmaking van den mensch, in gehoorzaamheid aan God, in vereeniging van geest en stof, van Schepper en schepsel geleid te worden tot de eeuwige zaligheid.

D. DE PREE.

(Wordt vervolgd.)

DE KERK.

Of u dat onderwerp aantrekkelijk voorkomt, lezer! weet ik niet. Over den smaak valt niet te oordeelen. Er zijn, die liefst altijd over Kerk en kerkelijke quaestie's spreken, en anderen weér mijden dat onderwerp steeds zoo zorgvuldig mogelijk. Wij willen niet opzettelijk behagen noch kwetsen, maar volgen in dezen onze eigen overtuiging, die ons zegt, dat tijden en omstandigheden vóór de bespreking beslissen. In „de Vrije Kerk” is zeker een onderwerp als dit allerminst misplaatst.

Wij hebben allen belang bij een eenigszins helder kerk-

begrip, om in den verwarden kerkelijken toestand van onzen tijd *uit overtuiging* te zijn wat men is, en zich zelven en, des gevorderd ook anderen rekenschap te kunnen geven van zijn doen of laten. Bovendien wekken die Broeders uit de Herv. Kerk, welke ons het best gezind zijn, — er zijn ook, die liefst niets van ons willen weten — ons tot bespreking op. Misschien zijn er meer, die met mij lust gevoelen een woordje in het midden te brengen, en als ieder het nu doet op zijne manier, en allen zóó schrijven, dat de eenvoudige lezers van dit Tijdschrift het ook begrijpen kunnen, dan zal ons geschrijf, vertrouw ik, niet geheel vruchteloos zijn.

Het is nauwelijks noodig op te merken, dat wij, als wij over de Kerk spreken, niet denken aan een gebouw. Werkelijk is het bij sommigen met de onkunde zoover gekomen, dat zij volstrekt geen kerkbegrip hebben; alleen weten van een gebouw, waar zij gedurig „kerken,” waar hunne ouders eene plaats hadden, zij gedoopt zijn en ook weer hunne kinderen laten doopen. Zóó vast zijn zij aan dat gebouw gehecht, dat zij het tot geen prijs zouden verlaten, terwijl zij tegen een ander kerkgebouw zoo ingenomen zijn, dat zij er niet zouden komen, al sprak hun eigen leeraar er!

Neen, als wij met de Apostolische belijdenis instemmen: „Ik geloof een heilige, algemeene, christelijke Kerk,” dan denken wij allereerst aan een arbeid der Goddelijke liefde in alle tijden, en langs zoo meer onder alle volken. Hoort den Katechismus: „De Zone Gods,” heet het daar, „vergadert zich eene Gemeente,” die Hij dan voorts „beschermt en onderhoudt.” Aan den Zone Gods wordt dat vergaderen toegeschreven, omdat Hij de menschelijke natuur heeft aangenomen, Middelaar geworden is, die Zijne Gemeente door Zijn bloed heeft gekocht. Hij vergadert

hen, die „tot het eeuwige leven uitverkoren” zijn. Daarom spraken wij straks van een arbeid der Goddelijke liefde. Die uitverkiezing toch, met heel de verwerkelijking van dat Godsplan in der tijd, is één bewijs dier liefde. De uitverkorenen zijn onder het „gansche menschelijk geslacht” verstrooid, waarom ook de Zone Gods onder heel dat geslacht vergaderende werkt. Hij doet dat „door Zijn Geest en Woord.” Door het Woord maakt Hij het heilsplan en den heilsweg bekend, en door den Geest brengt Hij op dien weg, verwerkelijk Hij het beloofde.

Zóó is de Zone Gods doende „van het begin der wereld tot aan het einde.” De vergaderden zijn Hem „eene gemeente,” zijn Zijne Gemeente, behooren tot het lichaam van Christus, waarvan zij allen leden in het bijzonder zijn. Met artikel 27 onzer Belijdenis zeggen wij dus: de Kerk „is eene heilige vergadering der ware Christen geloovigen, al hunne zaligheid verwachtendé in Jezus Christus, gewasschen zijnde door Zijn bloed, geheiligd en verzegeld door den H. Geest.” — Tusschen al die leden bestaat een zekere eenheid, hoe ook door tijd en ruimte van elkander gescheiden; die eenheid ligt in den aard der zaak gegrond, omdat zij uit hetzelfde menschelijk geslacht, dat een verloren geslacht is, verzameld zijn, wezenlijk door het zelfde Woord en den zelfden Geest. Zij worden gevoegd tot dezelfde Gemeente, ingeplant in hetzelfde lichaam „in eenigheid des waren geloofs,” door den Geest gewrocht, en ontvangen voor tijd en eeuwigheid de zelfde voorrechten: „vergeving der zonden, wederopstanding des vleesches en het eeuwige leven.”

Die eenheid laat zich ook gevoelen, wordt ondervonden. Eén lust, één leven, één streven wordt bij allen openbaar; in hoofdzaak worden zij langs één weg geleid, terwijl er

een oprechte liefde van den een tot den ander, en gemeenschappelijk tot den Heere bestaat. Die eenheid spreekt zich ook in het leven uit, is kennelijk door den Heere gewild en moet worden bevorderd. Dit blijkt duidelijk uit het reeds aangehaalde Artikel der Apostolische Belijdenis, waarin „de gemeenschap der heiligen” ook opgenomen is. De openbaring van die eenheid in gemeenschap is naar gelang van tijden en omstandigheden onderscheiden. Denkt maar eens, om weêr met den Katechismus te spreken, aan „het begin der wereld.” „Christus is eeuwig Koning, dewelke zonder onderdanen niet zijn kan,” zoo lezen wij in Art. 27 onzer Geref. Geloofsbelijdenis. Welnu, in den beginne waren het slechts enkelingen. Een Habel, Seth, Henoeh en Noach worden als zoodanig bepaald genoemd. Toch is die eenheid ook toen reeds eenigszins op te merken uit het „Gods zonen” en „de dochteren der menschen.” Van Gods zijde werd ter bevordering van die eenheid ook aanstonds gewerkt, als Hij wel eerst zelf in het Paradijs het Woord als middel tot genadige verlossing bracht, doch al zeer spoedig dat Woord ter verkondiging aan den mensch gaf. Noach heet reeds „prediker der gerechtigheid,” dat wij niet slechts opvatten in den zin van aankondiging van het strenge Godsgericht, maar ook van aankondiging van den rechten weg tot heil. Ons bevestigt dit ook, 1 Petri 3: 18—20, ofschoon wij de groote moeilijkheden in de verklaring van dien tekst ons niet willen ontveinzen.

Later, toen God Abraham en zijn zaad uit al de volken verkoos, werd die eenheid als van God gewild duidelijker geopenbaard. Israël is onder het O. T. de Gemeente, het volk dat de Heer zich ten erve verkoren heeft. In de verkiezing en bewaring van dat volk wordt kenbaar, dat de Heer op aarde eene Gemeente wilde hebben, die zich

als één geheel, als één lichaam zou openbaren. Hij gaf eenheidsteekenen en banden in de Sacramenten: Besnijdenis en het Pascha. Hij vertrouwde dat volk Zijn Woord toe, binnen welke grenzen dan ook de verzamelingsarbeid des Zoons door Woord en Geest tot de N. Testamentische bedee-ling bepaald bleef. — Met de komst van Christus kwam eene nieuwe bedee-ling tot stand. Wij zeggen eene nieuwe *bedee-ling*, omdat het *wezen* onveranderd bleef. Nóg ging de Zone Gods voort met vergaderen. „Ik heb nog andere schapen, die van dezen stal niet zijn, deze moet Ik ook toebrengen,” zoo sprak Jezus zelf. Van toen af begon de arbeid der Goddelijke liefde onder al de volken. De reeds bestaande gemeente — toen zeer in verval — werd vereenigd om den Christus, en tot die gemeenschap zouden nu uit alle creaturen toegebracht worden door Zijn Geest en Woord. — De bedee-ling ging niet weër achteruit; dus zou ook onder het N. Testament eene gemeente of Kerk in zichtbare gemeenschap bestaan, waarin en waardoor de bediening des Woords en de bedee-ling des Geestes zou werken. De vereenigingsteekenen en banden werden thans de Sacramenten: Doop en Avondmaal, te bedienen en te bewaren naar Goddelijke instelling. Krachtiger en heerlijker zal deze nieuwe Kerk optreden. Niet meer door die mondelijke openbaring aan de Profeten en door deze aan het volk, gelijk voorheen, neen door den Profeet, Christus, was het Woord ten volle geopenbaard. De uitstorting van den H. Geest op het Pinksterfeest zal onder anderen het middel zijn, dat de Apostelen in alle waarheid geleid worden, om heel de waarheid, het Woord anderen te verkondigen, en straks ook in geschrift gesteld, voor de toekomst te bewaren. Bij de bediening des Woords en der Sacramenten door de gemeente zou de Geest zich voegen tot uitbreiding en opbouwning. Het

middel om in die Kerk opgenomen te worden zou nu niet, als voorheen, de natuurlijke afkomst uit Abraham of iemand anders zijn, maar de geloovige aanneming van het Evangelie, als oprecht door den wandel bevestigd. Die geloofde werd in de gemeenschap opgenomen, hem werd het teeken dier gemeenschap door den Doop gegeven, waardoor hij tevens verzekerd werd van zijn deelgenootschap aan al de weldaden, die de Heer aan Zijne gemeente had beloofd, om dan voorts in haar midden naar den regel des Woords te leven en in de bediening al de weldaden te genieten, waaraan de bedeeling der genadegaven door den Geest was verbonden. Met de ouders werden ook de kinderen opgenomen. Men kan toch niet aannemen, dat in dit opzicht de bediening des N. Testaments minder ruim zou zijn dan die des O. Testaments, waarin ook den kinderen de weldaad der aanneming was gegund. Op dien Christelijken akker geplant, bleef elke toekomstige spruit daarop, totdat zij zichzelve er afscheurde, d. i. „uit hen uitging,” „afvallig werd,” of „de tegenwoordige wereld weer lief kreeg.” Ook kon men uit die gemeenschap verwijderd worden naar Jezus' bevel, of de aanwijzing later door de Apostelen gedaan, als namelijk leer of leven noodzaakte, dat iemand hun „een heiden en tollenaar” moest zijn, of als „een kettersch mensch” moest verworpen worden.

Die Kerk, zoo door den Heer gesticht, breidde zich gaandeweg uit, en werd door den Zone Gods kennelijk beschermd en onderhouden. Die Kerk heeft eene geschiedenis, die nauw samenhangt met de geschiedenis der volken. Het ligt niet op onzen weg, die geschiedenis te volgen. Wij maken alleen eenige opmerkingen om het kerkbegrip in verband te brengen met de geschiedenis der Kerk, en alzoo licht te verspreiden over haar toestand in onze dagen.

De Kerk, ook Koninkrijk Gods genoemd, is niet *van* deze wereld en toch *in* deze wereld. Daardoor laten zich twee dingen verklaren. Eerst, dat zij van deze wereld wordt gehaat. Jezus maakte Zijne jongeren hierop van te voren opmerkzaam. En als de wereld dan bovendien bemerkt dat de Kerk haar veroveren wil, of althans zich zoekt te ontwikkelen in de wereld en ten koste van de wereld, zonder zich in de wereld in te wikkelen, met haar mee te doen, haar gelijk te worden — ziet, dan ontstaat er tegenstand, vijandschap en strijd. Reeds in het Paradijs werd die strijd aangekondigd, en behoeft dus niet te bevreemden. Er komen martelaarsdagen. In dien strijd en die vervolgingen werd de Kerk wel eens zeer klein en verborgen. Zóóver kwam het somtijds, dat men haar van de wereld uitgeroeid dacht. Evenals in de dagen van Achab, echter bewaarde de Heer steeds een overblijfsel, dat naar de verkiezing is.

Na zulke donkere dagen kwamen niet zelden dagen van bloei en welvaart voor de Kerk. Zij breidde zich snel uit, en verspreidde hare vertakkingen over tal van landen. Nu en dan, hier en daar werden nagenoeg geheele volken in haar opgenomen, waardoor zij heerschend en hare Godsvereering tot godsdienst van den Staat verheven werd. Dan werd de Kerk terdege openbaar in de wereld te zijn en voor haar groote beteekenis te hebben, want op heel de maatschappij had zij een invloed, waarvan de sporen later niet meer uit te wisschen waren. Die bloeitijd echter heeft voor de Kerk zelve zijne schaduw. Zij kan wel veel in zich opnemen door de eischen ter opneming zeer gering te stellen — helaas, dat zij ook met list en geweld werkte! — maar daarom waren allen daarbinnen nog niet op hunne plaats. De wereld, de menigte des volks, kan zich desnoods een tijd lang schikken in de

Kerk, doch tehuis gevoelt zij er zich nooit. Naar de Kerk d. i. naar den wil des Heeren, den Koning der Kerk, wil de wereld zich op den duur niet voegen; zij wil haar zin doen, de Kerk naar haren wil vervormen, zij wil heerschen. Wil de Kerk zich niet naar haar schikken, maar getrouw zijn, dan is zij genoodzaakt de wereld weêr los te laten, zich van haar aftescheiden, om *in* de wereld te zijn, ja, maar niet de wereld gelijk te wezen, alleen op eigen terrein op haar in te werken. Gij ziet dit ook in de geschiedenis: een tijd lang kon de Kerk met de wereld overleggen, verbazend inschikkelijk zijn, meêgaan en alzoo erg onzuiver worden, tot dat zij weer wakker geschud, in haar oorspronkelijk eigenaardig leven ontwaakte, waartoe de Heer dan mannen verwekte. De invloed van die tijdelijke, onnatuurlijke vereeniging blijkt in het vervolg blijvende te zijn. Heel de menigte heeft iets Christelijks van de Christelijke Kerk aangenomen en behoudt dat ook na de scheiding. Daar hebt ge b. v. den Christelijken Doop. De volken, die zoo iets in het algemeen gehouden hebben, heeten Christen-volken, zonder dat wij aannemen, dat heel die natie, of al die volken tot de Kerk behooren. Ook in de Kerk is de invloed der wereld te bemerken en nooit geheel te ontgaan. Het is niet mogelijk de wereld geheel buiten de Kerk te houden, zoolang de Kerk nog in de wereld is. Hoe ver dat gaan mag? De Kerk moet steeds zorgen het pand, haar van God toevertrouwd, te bewaren, opdat niemand hare kroon neme. Van de besmetting des vleesches moet zij zich meer en meer zuiveren, de zuiverheid in leer en leven bewaren en bevorderen met al de macht en middelen, die haar ten dienste staan. Toch zal het volmaakte op aarde wel nooit worden bereikt. Calvyn schrijft in zijn Institutie, het 4de boek, zeer uitgebreid over deze vraag, en doet duidelijk uit-

komen, dat men niet om allerlei oorzaken de Kerk, als geen Kerk meer zijnde, mag verwerpen, noch zich van haar afscheuren. Hoort hem: „Er zal zelfs, of in de bediening der leer, of in die der Sacramenten iets gebrekkelijks kunnen insluipen, hetgeen ons van hare gemeenschap niet behoort te vervreemden. Want alle hoofdpunten van de ware leer zijn niet van eenerlei gehalte. Sommige zijn zóó noodzakelijk om te worden gekend, dat zij bij allen voor vast en onbetwijfeld moeten gehouden worden, als eigenlijke grondstukken van den godsdienst zooals: dat er slechts één God is; dat Christus God en Gods Zoon is; dat onze zaligheid gelegen is in de barmhertigheid van God en dergelijken. Er zijn wederom anderen, waarin de Kerken mogen verschillen, zoo dat daardoor de eenigheid des geloofs toch niet verbroken wordt.”

Met het oog op den wandel spreekt onze Hervormer niet anders. — Onwillekeurig ondervindt de Kerk ook den invloed van den volksaard, de hoogte der wetenschap en den tijdgeest. Wij zouden het dwaas noemen, de Kerk b. v. in Nederland in alles naar die in Engeland te willen voegen, of in bepalingen der leerstukken zich door alle eeuwen heen naar de wetenschappelijke ontwikkeling, bepalingen en vorm van een bepaalde eeuw te blijven voegen. Men zou daardoor de Kerk in haar ontwikkeling en eigenaardige openbaringen gedwongen, en alzoo onnatuurlijk maken. Zelfs is de meer dan behoorlijke invloed van bijzondere personen, toongevers, met het oog op sommige leerpunten nooit geheel te ontgaan, al zijn wij ook nog zoo afkeerig van eene Pauselijke heerschappij in de Kerk van den een boven den ander. Ofschoon er dus eenig onderscheid bestaat in de Kerken der verschillende landen en tijden, belet dit niet, dat zij allen afdeelingen kunnen zijn van de heilige, algemeene, Christelijke Kerk.

Zelfs kunnen ter zelfder tijd in één land meer dan ééne afdeeling naast elkaâr bestaan: wat echter nooit gewenscht is, omdat daardoor de krachten worden verbrokkeld.

Welke afdeelingen in andere landen met recht den naam Kerk dragen, beslissen wij hier niet; alleen stellen wij ons nog voor de vraag: wat wij denken moeten van den kerkelijken toestand in ons vaderland. Reeds voor lange eeuwen stichtte de Zone Gods alhier Zijne Gemeente. Na eenigen tijd van bloei en ontwikkeling werd zij met de afdeelingen in andere landen, langzamerhand onzuiver, door menschelijke willekeur en Pauselijke heerschappij verontreinigd. Toen de Hervorming uitbrak kwam ook de Kerk in ons land weêr op zuiverder bodem naar Gereformeerden leest geschoeid. Langen tijd hield zij zich staande tegen de aanvallen der vijanden daar buiten, totdat de listige vijand in een anderen vorm binnen drong, van de zorgeloosheid der Kerk partij trekkende. Zóóver kwam het eindelijk, dat in vrijheid van leer en leven menschelijke willekeur, en langs dien weg het ongeloof *op den troon* kwam — synodaal heerschte. Tegen dat willekeurig bestuur mocht niemand zich verzetten. Zich onderwerpen, al was het dan ook met protest, of — tegen de gevolgen kon men zich wapenen.

Dit ondervonden in 1834 eenige leeraars, die niet alleen hunne gemeenten, maar ook heel de Kerk tot den oorspronkelijken Gereformeerden bodem terug wilden brengen. Zij werden niet alleen niet gehoord, maar tot zwijgen en onderwerping aan den bestaanden verkeerden toestand gedwongen. Toen zij verklaarden, dit met Gods Woord voor zich niet te kunnen, noch te mogen, werden zij eenvoudig uitgeworpen. Honderden en duizenden in den lande gingen nu de oogen open, en al was het ook met vele opofferingen en onder hevige vervolgingen, zij wenschten

Gode meer gehoorzaam te zijn dan den menschen. Om eene ware Christelijke Gereformeerde kerk te kunnen zijn verbraken zij de gemeenschap met de heerschende synode, en vereenigden zich onderling op den basis, waarop wat leer, leven en kerkorde aangaat, ook de vaderen hadden gestaan. Door de van God ontvangen macht zochten zij het binnen dringen der wereld en de heerschappij van on- of bijgeloof te beletten. Dat deze vergadering, die niets anders toelaat dan de rechte prediking des Woords en de bediening der sacramenten, naar de instelling van Christus, die kenmerken der Kerk draagt, zal wel moeilijk kunnen worden ontkend; en omdat zij de Belijdenischriften der Gereformeerde kerk als de hare heeft aangenomen, heeft zij wel een waarborg voor hare historische voortzetting van de Kerk der vaderen, al mist zij haar kerkgebouwen en kerkelijke goederen ook. Nóg staat zij daar, bekend onder den naam: Christelijke Gereformeerde kerk in Nederland, breidt zich uit in gaven en getal, en zoekt, naar de krachten, die God haar geeft, in elk opzicht aan de roeping eener Kerk te voldoen. Zij wordt bestreden ook. Geen wonder; zij behoort tot de strijdende Kerk op aarde.

Wat echter wèl vreemd schijnt is, dat zij niet zelden het meest miskend en het felst bestreden wordt door hen, die met haar vereenigd behoorden te zijn. Vanwaar dit vreemd verschijnsel? Er zijn velen, die aan straks genoemde afscheiding geen deel genomen hebben, maar bij de oude gemeenschap gebleven zijn, thans bekend onder den naam: Nederlandsche Hervormde kerk. Zij meenen daarbij te kunnen en te mogen blijven, en veroordeelen daarom de afscheiding. Uit hetgeen reeds gezegd is blijkt wel, dat wij met Calvijn gelooven, dat men zich niet om allerlei oorzaken van de Kerk mag afscheuren. Of liever: men

mag zich van de Kerk *nooit* afscheiden. De vraag is dus slechts: kan de Herv. kerk aanspraak maken op den naam Kerk? Is daar slechts iets verkeerd binnengeslopen bij leeraars en leden in leer en leven? Was dat zoo, dan kon onze Kerk desnoods een zuiverder openbaring der Kerk zijn dan de Hervormde; doch beiden zouden desniettemin afdeelingen van één lichaam blijven. Maar wat moet men van eene gemeenschap zeggen waar modern en orthodox, met tal van richtingen daartusschen, gelijke rechten hebben; waar reglementen ten grondslag liggen, door de gratie eens aardschen konings in het leven geroepen en bewaard; waar godloochenaars en verachters van Zijn Woord het bestuur in handen hebben; aan welk bestuur allen zich moeten onderwerpen? Omdat de Herv. kerk als Kerk in de prediking des Woords en in de bediening der sacramenten volkomen vrijheid, volslagen willekeur eischt, zeggen wij, dat zij alle kenmerken mist, welke, bij eene Kerk niet mogen ontbreken.

Wordt echter het geheel als genootschap verworpen, met enkelen in dat genootschap is dit niet alzo. Er worden nog altijd duizenden gevonden, die *persoonlijk* door belijdenis en wandel de kenmerken van ware Christenen dragen, en dus ook tot de Kerk behooren; doch dezen, door zich aan een verwarde en slechte meerderheid te onderwerpen, en uiterlijk te blijven bij een genootschap, dat *in zijn geheel* niet de Kerk genoemd mag worden, zijn daarom niet *in* de Kerk, ofschoon zij *tot* haar behooren. Zij oefenen niet de gemeenschap der heiligen, overeenkomstig eens Christus plicht. De geschiedenis bevestigt in hen, dat de Heer niet straffeloos Zijne verordening laat verbreken. De verwarring en verdeeldheid toch wordt bij hen steeds grooter, en zelfs door geen kunstmiddelen kunnen zij den levensstroom der Geesteswerken ter opwekking in hunne

leden heen leiden. Zij missen de weldaden, aan de gemeenschap der heiligen verbonden, en tot dat zij weder tot een gemeenschap zich vereenigen, al moeten er ook zware stoffelijke offers voor gebracht worden; totdat zij de wereld, die zij nu over zich heerschen laten, weder loslaten, al gaat het ook met verlies van aardsche goederen en wereldsche eer gepaard, — zal elk lid in dat Herv. kerkgenootschap, die volgens zijne belijdenis voor een lid der Kerk gehouden kan worden, de noodzakelijke gevolgen van zijne blindheid of moedwillige ongehoorzaamheid ondervinden. Wij zeggen niet, dat zij zich juist aan onze Kerk zullen *moeten* verbinden. De keus laten wij aan hen. Dat zij zich slechts aan de heerschappij des ongeloofs onttrekken, een onheilige gemeenschap varen laten, en zich dan plaatsen op een grondslag, dien zij in onzen tijd en in ons Gereformeerd Nederland het passendst oordeelen.

Zulk eene en de Christelijke Gereformeerde kerk zouden altijd als zusters verbazend veel op elkaar gelijken. Maar de wereld, de menigte dan, zullen wij die aan het ongeloof prijs geven? Zoo is gevraagd. Als of men betere hoop heeft de wereld van ongeloof te overwinnen als men zich door haar laat overheerschen en de handen en voeten laat binden, dan als men vrij en op vasten bodem den strijd tegen haar aanbindt. Maar die kerk gebouwen en kerkelijke goederen dan? Neen, wij durven niet aannemen, dat een Christen beweren durft, dat hij om aardsch voordeel zijne hoogere roeping mag verzaken. Maar wij mogen vrij prediken en zullen daarbij veel bidden, dan zal de Heer op zijn tijd de ongeloovigen wel uitdrijven en de Kerk vrij en zuiver maken. En misschien hadden velen reeds gehoopt, toen die opwekkingen in Engeland ter sprake kwamen, dat de Heilige Geest in aantocht was, om al die dingen in den lande in orde te brengen. Neen, neen,

wij moeten niet denken dat de Heer onmiddellijk zal doen, wat Hij ons ter betrachting heeft aangewezen!

Laat mij ten slotte nog in een beeld de ontwikkelde gedachten voorstellen. — Er werd in ons land een flink huis gebouwd op een goed fundament. In der tijd was het aanmerkelijk vergroot en versierd. De huisgenooten waren wel niet allen even trouw en eerlijk, doch er heerschte zichtbaar eenheid, door orde en tucht bewaard. Die zich aan die orde en tucht niet wilde onderwerpen, kon heengaan, terwijl steeds anderen bereidwillig in de huishouding werden opgenomen. Het werd nu en dan door sterke vijandige legers omsingeld en hevig bestookt, doch het bleef onoverwinnelijk palstaan. De eigenaar van het huis bedacht de huisgenooten tevens goed, zoodat men er veel genot had.

Zorgeloosheid, slapheid en slaperigheid waren echter oorzaak, dat langzamerhand vele vijanden binnenslopen. Deze vijanden groeven met der haast van binnen om de muren tot aan de fondamenteu, haalden die er onder weg en vulden de open plaats aanstonds heel zorgvuldig aan met zandgrond. De huisgenooten zagen dit, pruttelden er wat tegen, doch lieten hen overigens begaau, totdat eindelijk eenigen opstonden, allen tegen het gevaar waarschuwden, eischten dat de fondamenteu er weêr onder gebracht zouden worden, en niemand langer geduld zou worden, die de fondamenteu ondersteboven durfde werken. Men besloot over deze zaak eene zitting te houden. Ongelukkig werd aan de vijanden ook eene stem gegeven. Deze beweerden, dat het huis zonder de fondamenteu veel beter was, en daar zij de meerderheid hadden, werd besloten, alles te laten zooals het was en ieder stilletjes te laten begaau. Allen moesten zich aan die stemmenmeerderheid onderwerpen, of anders ... verjaagd worden. Die het ge-

vaar zagen aankomen, en in geen huis zonder fondamente wilden wonen, gingen nu heen en trokken hun huis op het oude goede fundament elders op, met achterlating van al het uitwendig schoone en kostbare in de oude woning, dat hen anders evengoed toebehoorde, doch dat zij niet mochten meênenemen. In dat oude huis werden de vijanden steeds talrijker en stouter. De achtergebleven oorspronkelijke bewoners raakten voor een groot deel gewoon aan den ellendigen toestand van hun huis en het samenwonen met de vijanden. Enkelen vonden het laatste, dat samenwonen met de vijanden, op den duur heel wetig; want omdat niemand het spreken verboden was, kon men die vijanden tot andere gedachten brengen, of het blijven in dat huis door hun spreken zedelijk onmogelijk maken. Men ging *zelfs* op het weggegraven fundament, of een stuk daarvan zitten, en dacht zoo veilig genoeg te wezen. Anderen echter ontdekten nu en dan met schrik, dat hier een balk verschoof en ginds een muur scheurde. Haastig werd er een stut onder den balk gezet, en de scheur zooveel mogelijk weêr dicht gemaakt. Men dacht het zoo nog wel te redden, of althans tijd te hebben om den vijand te vragen er uit te gaan, en dan kon alles eens recht in orde gemaakt worden. Er werd gewacht en nog eens gewacht; doch de zaken verbeterden er niet op. Er werd aan het huis getimmerd en in het huis gewerkt, altijd zonder het gewenschte doel te bereiken. Zal men heengaan? heen gaan *moeten*? Bijna waren er weêr velen toe besloten in hun hart, doch wanneer zij zagen op die portretten der ouders en voorouders, aan den wand opgehangen, op die schoone en kostbare meubelen, en bedachten, dat men er toch zoo gemakkelijk zat, en zich zoo vrij in de wijde gangen kon bewegen, neen, dan heette het weer: wij blijven!

En wat de heer des huizes er van dacht? Hij erkende dat huis niet meer als het Zijne, omdat de fondamente door Hemzelven gelegd, er onder weggehaald waren. Wel kende Hij nog de zijnen in dat oude huis, en vergat hen niet geheel, doch de bijzondere giften en gunstbewijzen, vroeger aan heel dat huis zoo dikwijls geschonken, verminderden; zóóver kwam het dat als eens enkelen hunner ergens elders die gaven een oogenblik genoten, zij bijna uitzinnig werden van verbazing over zulk een genot, en meenden dat nooit te voren zoo iets gesmaakt zou zijn.

Dat nieuwe huis op het oude fundament werd groot en sterk. Daar genoot men wat in den goeden tijd in het eerste huis gegeven was, en allen die er in kwamen wonen benijdden het uitwendig schoone en voordeelige in het eerste huis niet. Een onpartijdig vreemdeling, de beide huizen ziende, vroeg: waarom zou men ons den toestand der Christelijke Kerk in Nederland niet meer naar waarheid schetsen?

Midwolda.

T. Bos.

Waarde Broeder W.!

Aangenaam was het mij iets van u aangaande de Hoofdstad en hare kenmerkende eigenschappen, vroeger en later gebleken, te vernemen. Het was mij goed, dat het vele goede, wat zij op kerkelijk gebied deed kennen, uwe aandacht niet was ontgaan. Jammer maar dat de Hervormde gemeente van heden zoo zeer ten achteren is. Inzonderheid geldt haar wat Mr. Groen van Prinsterer eenmaal zoo zaakrijk zeide: „de confessie is verloren.”

In de Bazuin van 18 Februari 11. vermaant onze waardige redacteur Ds. Brummelkamp de rechtzinnige predi-

kanten in de Hervormde kerk tot plichtsbetrachting. „Doe uw plicht,” zegt ZEW. Goed, dacht ik, maar hoe, en naar welken regel hebben zij dien te vervullen? Zeker toch naar die regels, die de Hervormde kerk sedert 1816 in het leven riep, en thans nog kracht van wet hebben; welke regels, als de *conditio sine qua non* voor het aanvaarden van het leeraarsambt in die Kerk, door elken predikant zijn aangenomen, en mitsdien is toegestemd: 1° dat Godswoord is *in* den Bijbel, (verbindings-formulier) 2° *te zullen* prediken, leeren en voorstaan den *geest* en *strekking* der leer, door de Hervormde kerk aangenomen (art. 11). Waaruit wij zien dat de leeraar door geen enkelen positieven regel gebonden is, noch aan Gods woord, noch aan de aloude belijdenis (de leer) der Gereformeerde kerk, waaruit dan ook volgt, dat elke dwaling, ja elke secte daar vrij entree heeft. Vandaar het verschijnsel, dat de hoogleeraren Scholten en-Oosterzee, Kuenen en Doedes, Opzoomer en Rutgers, in strijd met de Heilige Schrift, in strijd met de geloofsbelijdenis der Gereformeerde kerk, *rechtens*, ieder voor zich, in de Hervormde kerk zijn plaats inneemt; zoodat hij, die den Christus, als den *eenigen* Zoon van God verwerpt, en hij die Hem als zoodanig aanneemt, daar een gereede plaats vindt, en leert en onderwijst, wat hem naar zijn menschenverstand goed dunkt. — Ziedaar in de practijk op kerkelijk gebied de bekende revolutionaire leus: „Vrijheid, gelijkheid en broederschap.” „Doe uw plicht!” Nu is het toch zeker plichtmatig, als ik onder voorwaarden (welke die ook zijn) een betrekking aanvaard, dat ik die voorwaarden bij het vervullen van mijn plicht niet uit het oog verlies; mitsdien, in het onderhavige, de aangenomen beginselen en vrije leerstellingen eerbiedig en recht laat wedervaren. En zoolang nu een rechtzinnig leeraar in het Hervormde genootschap de bediening van

zijn ambt meent te kunnen en te moeten vervullen, is het zijn plicht, (waarvan zij zich over het algemeen zeer wel kwijten) alle ketterijen tegen de leer der Gereformeerde kerk, en mitsdien tegen de leer des Bijbels, niet slechts als een soort nooddwang te dulden, maar te begrijpen, dat al die geestesrichtingen *rechtens* nevens die van hem zich aldaar een weg banen en hun plaats innemen. — Maar, zult gij vragen, „kan dan een leeraar die de gansche H. Schrift als de openbaring Gods, ja als Gods woord aanneemt en gelooft, die niet slechts naar den geest en strekking, maar naar den letterlijken inhoud der leer van de Gereformeerde kerk wenscht te leven, te leeren en te prediken, en die leer, zooals die in de formulieren van eenigheid is saamgevat, te verdedigen, dan toch ook leeraar in het Hervormde genootschap blijven?” Hiervan kan geen sprake zijn; de reglementen in het Hervormd genootschap, en de belijdenisschriften der Gereformeerde kerk staan in strijd met elkander, zijn dus volstrekt onvereinigbaar. Is het evenwel zijn behoefte, naar den regel van Gods Woord en de belijdenisschriften der Gereformeerde kerk zijn ambt te vervullen, dan is het zijn *plicht*, met de onzalige reglementen te *breken*, en zich te wachten, om als een overtreder (of revolutionair) zijner eenmaal aangenomen voorwaarden, te worden gestraft.

Wees Gode bevolen van uwen broeder

Amsterdam.

DIJKMAN.

EEN EN ANDER.

HOE DE GEREFORMEERDE KERK DER VADEREN EEN NEDERLANDSCH HERVORMD KERKGENOOTSCHAP WERD.

Het is de oude en bekende tactiek des duivels, onder geëerde en goede namen, nieuwe en slechte zaken in de wereld te brengen. Naarmate nu de menschen oppervlakziger zijn en zich, in stede van met de werkelijkheid en feiten, met namen en klanken tevreden stellen, gelukt hem dit des te gemakkelijker.

Deze tactiek leerde hij ook zijn dienaren gebruiken in 't begin dezer eeuw, toen de tweemaal verstorvene Kerk der vaderen ook ontworteld werd en misvormd in het thans bestaande Nederl. Herv. kerkgenootschap van 1816, creatuur van koning Willem I en zijne geestverwanten. Men behield ook toen voor de nieuwe zaak gedeeltelijk nog den nieuwen titel, waardoor het onkundige volk in den waan werd gehouden, dat er niet zooveel bijzonders gebeurde; men bleef ja toch „*Hervormd*” en dat verschilde met „*Gereformeerd*” toch ook zoo veel niet! Voorzover het volk iets van het op nieuw organiseeren der Kerk te weten kwam, liet het zich over 't algemeen gerust stellen met de leugenachtige verzekering, dat door al die veranderingen toch aan de *leer der Kerk* niets veranderd werd. Het algemeen stelde daarenboven in die leer, die men niet eens meer kende, weinig of geen belang, en zeer velen haatten ze reeds met een zeer grooten haat. Daardoor kon schier zonder slag of stoot gebeuren wat

gebeurd is. Dat er zich enkelen, b. v. de classis Amsterdam, eerst nog tegen verzet hebben, is bekend en zullen we later aantoonen.

Zie hier in enkele trekken de geschiedenis.

De Gereformeerde kerk was in de 18e eeuw op het kussen van doode orthodoxie ingesluimerd, en alzoo voorbereid geworden voor allerlei dwalingen. Het nieuwe licht, in Frankrijk en Duitschland opgegaan, dat in eerstgenoemd land tot de bekende omwenteling van 1795 heeft geleid, begon ook in ons land allerwege door te breken. Was vroeger de kerkelijke grond in ons land al doorweekt met de alles doordringende wijsbegeerte van Cartesius en Spinoza, en waren zoo voor en na in sommige stellingen van de Cocceanen, die o. a. den Sabbath schaduwachtig en dus onder 't N. T. afgeschafte rekenden, van Balthasar Bekker, die het bestaan des duivels loochende, van Pontiaan van Hattem, die de zonde noodig keurde, van Jean de Labadie, die eene Kerk van louter heiligen dacht te stichten, van Roël, die het Goddelijk Zoonschap van Christus ontkende, enz. enz., bedorvene en wilde uitspruitsels op dien akker der Kerk aanschouwd, deze allen waren maar beuzelingen bij den grooten stroom van ongeloof en dwalingen, die met het naturalisme, rationalisme en deïsme de vaderlandsche Kerk binnen vloeide.

Het nieuwe licht met zijn „vrijheid, gelijkheid en broederschap,” scheen spoedig van de meeste kansels. Die het tegenstonden waren: „dompers,” „nachtlampen,” „formulierknechten,” „catechismuskinderen” en wat niet al. Dat de Fransche denkbeelden, die allerwege diepe wortelen schoten, van zelve den weg bereidden voor de Fransche heerschappij, is niet te verwonderen. De Franschen werden dan ook spoedig met vlag en wimpel binnen gehaald, toen de Nationale Conventie, die in Frankrijk het bewind

voerde en alle koningen en vorsten voor hare „natuurlijke vijanden” hield, op verzoek van de Nederlandsche patriotten zelve, den 1e Febr. 1793 aan den Stadhouder der Nederlanden den oorlog verklaarde. De Prins van Oranje moest het land verlaten. Ons land werd eerst eene zogenoemde Bataafsche Republiek, en later een deel van het Fransche keizerrijk. Het ging in de Kerk niet beter dan in den Staat, al bleven er hier en daar altijd nog enkelen over, die de knieën voor den nieuwen Baäl niet wilden buigen.

Het dansen met de Fransche broeders, „onze bevrijders van de tiranny,” om den vrijheidsboom, ging echter spoedig over. Men zag weldra dat de nieuwe regering, die allerwege dure oorlogen voerde, en millioenen bij millioenen schats uit ons land trok, ons volk toch eigenlijk niet veel gelukkiger, ja zelfs arm en herooid maakte. Weldra kwam men tot de ontdekking, dat men onder al die leuzen van vrijheid en verlichting, de dwingelandij had binnen gehaald. Jammer, dat men over 't algemeen, bij het weer op nieuw symphatiseeren met de verlaten staatsregeling en 't weggejaagde Oranjehuis, ook op godsdienstig en kerkelijk gebied niet terug keerde tot den God en de Kerk der vaderen. Dit deed men over 't algemeen niet. De liberale denkbeelden waren te diep en te algemeen doorgedrongen, vooral in de harten van verre de meeste leeraars en kerkelijke personen, dan dat men zich niet met algemeenheden zou hebben tevreden gesteld. Wel waren de fondamenteu der Kerk, hoezeer door vele leeraars en leden bespot en overtreden, door de Kerk zelve tot nogtoe niet verworpen. Had de Kerk dat gewild, zij zou vóór 1816, de spotters en godslasteraars nog hebben kunnen uitwerpen. Doch de rechtzinnigen waren verre de minsten in getal, en de meerderheid wilde niets minder dan dat.

Wat Ds. W. Schortinghuis in 1740, en wat Ds. Appellius in 1764 van het loslaten van de leer der waarheid schreef, was al zoo treurig karakteristiek, dat laatstgenoemde in zijn „De nuttigheid van de kennis der Evangelische waarheid” enz. bladz. 14 v. v., zich aldus deed hooren :

„Dewijl de ongerechtigheid vermenigvuldigd wordt op aarde, zoo ziet men, dat de liefde niet alleen jegens ons zelve en den naaste, maar ook jegens God en Zijne waarheid in den hoogsten trap verkoudt. Het getal van die verstandelooze twijfelaren, die in de grootste dwaasheid hunne hoogste wijsheid stellen, die niet alleen met PILATUS vragen: „*wat is waarheid?*” maar die ook de stoutheid hebben, om de waarheid openlijk op het smadelijkst te bespotten, wordt dagelijks grooter en stouter!... want zij, die den geopenbaarden godsdienst ontkennen, ondermijnen, en door het licht, dat ze van de waarheid geborgd hebben, bestrijden, en daarbij openlijk belijden, dat men zalig zal worden, wanneer men God alleen naar het natuurlicht dient, zijn in een eigenlijken zin van het Christendom tot het Heidendom afgefallen.”

En wij zeggen: „o brave Appellius, gij hadt de latere tijden en vooral ook onze dagen eens moeten beleven, hoe zoudt ge dan wel hebben geoordeeld. Hij die den heerschenden geest van die en later dagen wil kennen, leze de werken van Bilderdijk, de „Bezwaren tegen den Geest dezer eeuw,” van da Costa, en Molenaars „Adres aan mijne Hervormde landgenooten.” Doch — om verder te gaan — is't wonder dat, waar wel het Fransche staatsjuk maar niet de Fransche beginselen werden verworpen, wel de Fransche soldaten werden weggejaagd, maar niet het Fransche rationalisme werd vaarwel gezegd, dat de totale sloping der zoo lang gesmaadde en gescholdene „Kerk van Dordt” werd voorbereid? Waar men het „oude dwangbuis zoo moede

was, en nu bij de ontzachelijke verlichting der 19e eeuw de „versleten schoenen van Dordt” niet meer dragen wilde, daar was maar één stoot, maar een drieste greep noodig, om het oude „geraamte” op zij te zetten en voor goed te doen instorten. Die greep, die stoot, waardoor de oude Christelijke Gereformeerde kerk van hare eeuwen heugende grondslagen gerukt werd, geschiedde in 1816 door koning Willem I, in vereeniging met de heerschende partij in de Kerk.

Willem, die met zijn vader Willem V het land had moeten verlaten, was door de Nederlanders terug geroepen, en, terwijl de Franschen het hazenpad kozen, den 21 Nov. 1813 te Scheveningen aangekomen, had den 2 Dec. daarop de soevereiniteit over deze landen, te Amsterdam aanvaard, en was den 29 Maart daaraanvolgende als koning der Nederlanden ingehuldigd. — De nieuwe vorst, onder den invloed der nieuwere denkbeelden opgevoed, was een geheel ander man dan zijn vader. Werkzaam en doordrijvend als hij was, heeft hij op uitwendig gebied veel zaken tot stand gebracht, waarvoor de nakomelingschap dankbaar mag zijn. Dat hij, na op 't gebied van het krijgs-, rechts- en schoolwezen ingrijpende maatregelen genomen te hebben, onder goedkeuring en met behulp van de „verlichte” woordvoerders in de Kerk, ook deze ging organiseren en tot een zoogenoemd „*Nederlandsch Hervormd Kerkgenootschap*” vervormen, geheel geschoeid op den leest van een wereldsche vennootschap of maatschappij, dat was een greep, waartoe hij noch bevoegd noch genoodzaakt was.

Was de Prins den 21 Nov. in 't land gekomen, reeds den 1 Dec. benoemde het Algemeen bestuur, dat voorlooppig de zaken regelde, in naam van den Prins, zekeren Hendrik van Stralen, tot *commissaris generaal van binnenslandsche zaken*. In den lastbrief van dezen commissaris ge-

neraal kwam (art. 7) o. a. ook het navolgende voor:

„De commissaris gen. zal zorg dragen dat de *eeredienst*, het hooger en lager onderwijs, de kunsten en wetenschappen enz., nevens verdere vakken tot de binnenlandsche zaken behoorende, bij *voorraad* beheerd blijven op den vorigen voet, *immers* zoo verre zulks met de tegenwoordige orde van zaken bestaambaar is.” Dat van binnenlandsche zaken werd weer in onder-commissariaten verdeeld. Dat voor kerkelijke zaken werd eerst door van Stralen en (3 Maart 1814) door den soevereinen vorst opgedragen aan zekeren Jansen, die ook door Napoleon tot dergelijken arbeid was gehezigd. Door van Stralen was reeds in Dec. 1813, in naam van den soevereinen vorst, een aanschrijven aan alle kerken en gezindten gezonden, om ten spoedigste in te zenden, opgaven van het personeel der in bediening zijnde leeraren en bestuurders in de gemeenten, en om voortaan van alle veranderingen, die er in voorvielen, onmiddellijk kennis te geven. In dezelfde maand vaardigde de vorst nog eene verordening uit, waarin o. a. ook de bepaling voorkwam: „dat geene beroepingen van predikanten der Herv. kerk, en van zoodanige leeraars van andere genootschappen als toelagen uit 's lands kas genomen, voortaan zou kunnen geschieden, dan na vooraf verkregen toestemming van den generalen commissaris, op wiens voordracht eene gevraagde goedkeuring op de vervolgens gedane beroeping door den vorst zou kunnen worden verleend.” Vooral verplichtte Willem I de leeraars aan zich door zich zoo uitermate voor hunne bezoldiging te intresseeren. Daar Napoleon zich hierover niet bekommerd had, en velen ook van de gemeenten niet genoeg ontvangen hadden, waren er enkelen, die evenals de leden hunner gemeente, kommervolle dagen hadden doorgebracht. Op raad van den gevatten Jansen werd bepaald, dat de

tractementen van de godsdienstleeraars uit 's lands kas zouden betaald worden.

„Ook de aard der zaak bracht mede,” (zeggen Ypey en Dermout, die overigens met de nieuwe organisatie zeer zijn ingenomen, in hun Gesch. der Ned. Herv. Kerk dl. IV, bladz. 619,) „dat de bezoldigde zich moest verbonden achten aan den bezoldiger.” Dat scheen Willem ook wel te begrijpen. Zelfs werden later de gemeenten gedwongen, des noods door den Provincialen goeverneur, bijdragen te leveren, dat ook de schade, die de leeraars, gedurende de Fransche overheersching, hadden geleden, kon worden vergoed. Waren de gemeenten totaal onmachtig, zooals die te Schokland, dan werd het uit 's rijks schatkist betaald even als de jaarlijksche traktementen. De eene dienst is den anderen waard. Dat de geestelijken met den nieuwen vorst wonder goed ingenomen waren, en zijn landsvaderlijke bemoeiingen hemelhoog verhieven, zal niemand bevreemden, die hunne richting over 't algemeen kent. Zelfs voor vaste inkomsten van kosteren en andere kerkelijke bedienden was de vaderlijke goedheid van den vorst geneegen te zorgen. Doch dit liep te hoog en moest nagelaten. Hadden vroeger de Classis der Ger. Kerk voor kerkelijke administratie ook geld uit 's lands kas ontvangen, en kwamen nu ook aanvragen daarvoor bij den nieuwen soeverein, deze vonden geen gehoor. Zou de vorst al begrepen hebben, dat die oude lichamen straks toch voor de door hen aangestelde besturen de plaats zouden moeten ruimen? „De inwilliging van zulke verzoeken zou ook wellicht het tijdstip eener nieuwe kerkelijke organisatie hebben kunnen vertragen,” zeggen Ypey en Dermout (dl. IV pg. 630), die zich zoo zeer ingenomen toonen met de nieuwe orde van zaken en haar dus zoo gunstig mogelijk voorstellen. Dermout werd later secretaris der door

den koning benoemde Synode. „Bij het kerkelijk commissariaat” — zoo gaan genoemde schrijvers voort — „was echter het *stellige*, goede voornemen, om bij *die organisatie* (wij onderschappen) zoo goed mogelijk te zorgen voor de kosten van het kerkbestuur, *een voornemen, aat den KERKELIJKEN NIET GEHEEL VERBORGEN BLEEF.*” Den kerkelijken niet geheel verborgen! 't zal wel zoo wezen.

Von Bismarck brengt door de beruchte „meiwetten” de verschillende kerken onder den duim van den Staat, en men vloekt hem; Willem I deed hier te lande met de Herv. kerk nog erger, en men prees hem. Wat kunnen de tijden veranderen!

Over de opheffing der oude en de invoering der tegenwoordige organisatie, alsmede over den tegenstand, die laatstgenoemde nog ontmoette, een volgende keer.

STAATSGELD VOOR DE KERK.

Antwoord aan de Wekstem.

Waarde Broeder A. V.!

Dank voor den welwillenden geest, waarin gij gepoogd hebt mijne beginselen, in zake de geldelijke relatie tusschen Staat en Kerk, te weerleggen. Wel moet ik zeggen, dat het u niet is mogen gelukken mij van mijne opiniën tot uwe zienswijze te bekeeren. Gij hebt dat ook niet verwacht, blijkens uwe verklaring. Zou ik uwe artikels op den voet nagaan en alles aanvoeren wat ik er op aantemerken heb, dan zou het mijne voor de V. K. althans veel te lijvig worden, en wij zouden de lezers vervelen. Begrijp ik uw schrijven goed, dan kan hetgeen ge

beweert in deze twee rubrieken worden samengetrokken:

1. staatsondersteuning — om het even of ze subsidie, restitutie of tantum heet — wordt door u in bescherming genomen;

2. de uitkeering van bedoelde gelden aan de kerken moet naar vasten maatstaf — à la prof. Gratama — liefst naar het zielental geschieden.

Vóór alle dingen moet ik u opmerken; dat ik in uwe beide artikels wel *beweringen*, maar geen *bewijzen* heb kunnen ontdekken. Dit speet mij wel wat, doch ik leid er uit af, dat ge de waarheid van mijne bewijzen niet hebt kunnen ontzenuwen en dus moeielijk iets anders dan beweringen hebt kunnen aanvoeren. Verwijt maak ik u daarvan niet, want had het anders kunnen zijn, in u had ik den bekwamen penvoerder tegen mij, dien het noch aan tact, noch aan moed, noch aan ijver ontbreekt, om al mijne bewijzen één voor één neer te sabelen. Nu dit niet is geschied, ben ik zoo vrij u te zeggen wat ik tegen uwe beweringen heb.

I. Gij wilt staatsondersteuning, hetzij men het subsidie, restitutie, tantum, of ons toekomstend aandeel noemt. Deze ondersteuning noemt gij:

a. *historisch*, en herinnert mij, dat ik dan met de historie breek. — Mijn antwoord is: Met verkeerde histories moet men ook breken, en dat hoe eerder hoe liever. Doch Broeder, gij vergeet, dat onze Staat zelf reeds met die oude historie gebroken heeft, dus nu ook aan zichzelf gelijk blijven moet. Onze vaders hadden een Gereformeerden Staat, en deze steunde alleen de Geref. Kerk. Die tijd is gelukkig voorbij. Wij hebben later het terrein van scheiding van Kerk en Staat betreden, op 't welk aan alle burgers en godsdiensten ook gelijke rechten verzekerd werden. Wat men ook van de nieuwere staatsregeling zeggen moge,

dit *scheidings-* en *gelijkheidsbeginsel* is billijk en recht. Men voere het dan ook uit, en krabbele niet met eene hand weer terug, om nog één van die zilveren strengels te grijpen, waardoor de vaders van Dordt hunne kerk aan den Staat lieten snoeren. Het is, zoo al niet de eenige, dan toch zeker de grootste fout, die door deze beschrevene vaders is begaan. En dat geldelijke ondersteuning van den Staat met het beginsel scheiding, eerlijke en noodige scheiding van Kerk en Staat in strijd is, staat bij mij vast, al zegt prof. Gratama in een tusschenzin, en passant, ook het tegendeel.

b. Het is *noodzakelijk*, beweert gij, dat de Staat de Kerk steune, want hij kan niet zonder godsdienst. „Dit begrijpen de liberalen zelfs nog wel,” verzekert gij, en gij vraagt mij: wat ik wel zou antwoorden, als de Staat eens tot mij kwam jammerende: Ach moeder de Kerk, geef mij dan toch eens raad, ik raak verlegen, ik zie mijn leven geëindigd, als ik den godsdienst niet schraag; ik verlies den kerk, waarop ik placht te drijven! Aan zulk een Staat zou ik antwoorden: Vadertje lief! dat komt, omdat ge noch van den godsdienst, noch van uw eigen belang een goed begrip hebt. Aan zulke godsdiensten, die niet dan door uw geld in 't leven kunnen gehouden worden, hebt ge bitter weinig. Dat ze verdwijnen hoe eer hoe beter. En de ware godsdienst, die ten kerk kan strekken, gaat niet te gronde, eenvoudig omdat ze naar kurkenard boven drijft. Steun dus niet langer op hetgeen zelf van u eerst zijn steun moet ontvangen. Ga daarenboven een kijkje in Amerika nemen, en zie hoe daar Staat en Kerk bloeien zonder subsidie. Daar krijgt niemand een cent van den Staat voor zijn godsdienst, en waar zijn zulke bloeiende kerken, en waar is godsdienstiger Staat dan juist in Amerika?

c. De staats subsidie *belemmert de vrijheid der Kerk niet*, beweert gij. Controleert de Staat mij ook, vraagt ge, hoe ik mijn tractement verteer? Neen Broeder, dat doet hij natuurlijk niet, maar ingeval van conflict met een gedeelte van uwe gemeente, zooals we dat indertijd te Heerde gehad hebben, gelijk men het thans aan den Moerdijk en op groote schaal in Duitschland en in Frankrijk heeft, dan zou de Regeering wel controleeren en uitspraak doen, aan welke partij het geld toekwam. Zien we het thans niet in de Ned. Herv. Kerk, waar waarheid en leugen met elkaar om het terrein worstelen, dat het de Staatsinvloed is, die over het voor en tegen beslist? Als gij het geld eerst in handen hebt, neen dan kan de Regeering u moeielijk controleeren wat ge er mee doet, maar zij kan u, als ge gewend zijt op haar geld te steunen, wel op eenmaal dien steun ontrukken, en er uw wederpartij meê opheffende, u er door in 't water laten vallen; of ook u, wanneer ge niet naar hare bevelen luisteren wilt, met die zilveren koorden striemen. Vraagt het maar aan de Catholieken in Duitschland.

2. En nu de uitvoering van het beginsel, d. i. de uitkeering van de Staatsgelden naar vasten maatstaf.

Gij wilt den Staat voor het alternatief stellen òf opheffing van alle subsidie, òf uitkeering naar vasten maatstaf, liefst naar dien van het zielental.

Zie hier waarom gij op uw standpunt het eerste niet moogt toelaten, en waarom ik van mijn standpunt het laatste niet mag begeeren.

a. Gij moogt op uw ingenomen standpunt van geen opheffing van alle subsidie spreken, want het streed zoo aanstonds immers tegen de historie, en het bedreigde den Staat met totalen ondergang? Voor mij, die dit zoo niet vrees, is natuurlijk deze zaak gemakkelijker.

b. Het laatste, nl. naar den maatstaf van het zielental uitkeeren, mag ik niet verlangen, om reden ik gelijk recht voor allen wil, ook voor de dagelijks aangroeiende menigte, die tot geen van alle kerken behoort, en toch voor al die kerken mede moet opbrengen. De Staat heeft daarbij geen recht om iets van mij of iemand te heffen, om er allerlei godsdiensten mede te steunen. Hij, die ook de tot godsdienst gestempelde godslastering steunt, doet reeds daardoor alle wezenlijke godsdiensten geweld aan. Dat het zielental den besten maatstaf biedt, als men toch subsidieeren wil, ja dat geloof ik ook; maar ik mag geen van deze twee verlangen. En als ik mij goed herinner, dan waart gij vroeger ook, in den grond der zaak, van mijne meening. Wel wildet gij een gelijk deel aan elk gelijk zielental, maar gij wildet toen ook, dat het budget voor eerediensten jaarlijks zooveel zou inkrimpen, dat het b. v. na 20 jaren geheel ophield te bestaan. Dus dat was ook uw eldorado, waar gij wildet aanlanden. Gij zijt dus, tot mijn leedwezen, op den goeden weg achteruit gegaan, Broeder. En of gij nu al zegt: Ja, ik doe niet meer aan die akelige politiek, en: ik betaal belasting aan den Staat, wat deze er mee doet, dat is zijn zaak, alleen ik begeer gelijk recht voor allen, enz. Zie Broeder, dat brengt ons niets verder. Gij hebt veel te veel aan politiek gedaan, om ons dit nu te doen aannemen. Men kan wel het hoofd moedwillig in een zak steken, of den heel eenvoudige spelen, als men zich anders niet weet los te maken, maar geloof me, Broeder, dat is ook politiek! Wij weten allen te goed, dat het geld maar niet zoo van zelf in de schatkist komt, maar de burgers het er moeten in brengen; en ook dat er ettelijke millioenen meer moeten ingebracht worden, nu de Staat dien gouden band, waardoor hij de kerken geleidt, niet wil loslaten.

Hiermede breek ik af, omdat de ruimte mij gebiedt op te houden. Ik blijf intusschen met onverminderde hoogachting en liefde, uw broeder en vriend

H. B.

EEN WOORD AAN DE STANDAARD.

Wij zijn de Standaard erkentelijk, dat ze opgehouden heeft van ons bestaan te zwijgen. Al mochten we tot dus ver onder de rubriek „Pers” nog geen plaatsje vinden, de Vrije Kerk werd in het Zondags-nummer van 19 Maart toch op welwillende wijze besproken. Wij waardeeren den broederlijken geest, waarin ons enkele wenken worden verstrekt, al is het ook, dat we tegen meer dan één derzelve nog al gewichtige bedenkingen hebben. Over slechts twee hier een enkel woord.

a. Wij zouden, volgens haar, uitgaan van de wel niet uitgesprokene, maar toch aangenomene, „aprioristische, onhistorische” stelling: dat eene tweede Vrije Kerk naast de Chr. Gereformeerde niet mogelijk is. Wij weten, dat wanneer de schrijver gelezen had wat we in het Nov.-No. j. l. pag. 57 schreven, hij onmogelijk zou kunnen beweerden wat hij nu beweert. Aldaar luidt het letterlijk tot onze broeders in de Herv. kerk: „Wilt gij geen van beide (n. l. ons met ons Gereformeerd beginsel en zijne toepassing plaats in uwe kerk waarborgen, of gij tot onze kerk overkomen) wilt ge geen van beide, maar een geheel nieuwe vrije kerk stichten, op Bijbelsche en Gereformeerde grondslagen naast de Chr. Geref. kerk, ons ook goed. Wij dringen u niet, om bij ons te komen, indien ge Jezus woord maar in eere doet komen. Wilt ge in dat geval van onze hulp gediend zijn, wij zijn niet onwillig,

wij zullen u steunen met onze diensten en ook wel, zoover onze krachten toelaten, met ons geld." Zie waarde zuster, hoe eigenlijk niet ons, maar u het apriorisme parten heeft gespeeld. En tusschen twee haaksken zij er nog bijgevoegd, dat we gaarne hoe eerder hoe liever van de Standaard vernemen, welke van de drie wegen de vrienden in 't Hervormd genootschap verkiezen, om met ons tot eenheid te komen. Zij willen immers ook vereeniging? en ook op Gereformeerden en bijbelschen grondslag? Nu, aan hen zij de keuze. b. De Standaard wenscht wel dat we niet al teveel polemiseeren, men moet eerst zeggen hoe het al, dan hoe het niet moet zijn. Wij antwoorden: Aangenomen dat wij deze stelling als regel toegaven, dan moeten we opmerken, dat de positie waarin zich de vrije kerk in onze dagen en in ons land bevindt een aanhoudende polemiek, helaas! zelfs tegen vrienden, volstrekt noodzakelijk maakt. *Zeggen* wat er gedaan moet worden is vaak gemakkelijk genoeg, maar op *doen* moet aangedrongen. En zoolang er in theorie en praktijk zóóveel verschil blijft bestaan als thans tusschen de Chr. Geref. kerk en een groot gedeelte der geloovige partij in 't Herv. kerkgenootschap het geval is, blijft bestrijding van elkanders beginsel en handelen noodzakelijk. Zulk een strijd zal ook geen kwaad doen, als hij maar niet tegen personen zoo zeer, maar tegen beginselen en daden gevoerd wordt, en in broederlijken geest met de rechte wapenen geschiedt, zonder in phraseologie, of in kleingeestige speldeprikken te ont-aarden. De strijd tusschen de vrije kerk en 't genootschap van Willem I moet uitgestreden, tot zoolang één van beide heeft opgehouden te bestaan, en het staat geen Christen vrij, tot welke van deze beide hij ook behoore, zich aan dezen strijd te onttrekken. Het blijven in en gehoorzamen aan de macht van 't Herv. genootschap, zoowel als het

weigeren van gehoorzaamheid aan en zich laten uitwerpen van dat genootschap, wat wij Chr. Geref. gedaan hebben, zijn geen bijkomstige zaken, maar zaken die te maken hebben met de waarheid en eere Gods, met het erfgoed onzer Gereformeerde vaders, met het heil van ons en onze kinderen.

H. BEUKER.

INWENDIGE ZENDING IN NOORD-HOLLAND.

De Christelijke Gereformeerde Commissie voor de Inwendige Zending in Noord-Holland, den 1en Februarij. l. te *Zaandam* samengekomen, mag als een moed- en hoopgevend verschijnsel er op wijzen, dat de Inwendige Zending meer en meer een zaak der Gemeenten wordt, meer en meer in haar begint te wortelen. Al zijn nog de krachten klein tegenover den machtigen stroom des on- en bijgeloofs, die vooral in deze provincie alles dreigt met zich te voeren, — gesteund door de hulp en het gebed der Gemeente, mogen we hopen dat het „wolkje als eens mans hand” de voorbode zij van een naderenden, overvloedigen regen des Geestes. „Wetende, dat onze arbeid niet ijdel is in den Heer,” mag de Commissie de haar opgedragen taak, in vertrouwen op de beloften des Heeren, gemoedigd voortzetten.

Nadat de vergadering, die door eenige ambtgenooten, door vertegenwoordigers van eenige Hulp-comité's en vele leden der Gemeente werd bijgewoond, met gezang en gebed geopend was, las de voorzitter een gedeelte der H. Schrift en verbond daaraan een verwelkomend, opwekkend en bemoedigend woord.

Aan den avond van den vorigen dag was een bidstond geleid en eene rede gehouden in het belang der Inwendige Zending, door Ds. L. Neijens van Amsterdam.

Het gewichtigste werk voor deze vergadering was, te onderzoeken of br. *J. J. Wijenberg*, (vóór dezen hulponderwijzer op een Christelijke school te Amsterdam) die in overleg met haar eenig onderwijs en leiding hiervoor had genoten, bekwaamheid en geschiktheid bezat, om als *Colporteur-bijbellezer* door de Commissie te worden aangesteld.

Nadat ZEd. een bijbellezing over Luk. 11: 5—13 had gehouden, had een onderzoek plaats in de stellige Godgeleerdheid, volgens het „Kort begrip”, in verband met de Gereformeerde Belijdenisschriften. Vervolgens werden eenige vragen gedaan over Bijbelsche geschiedenis, alsmede over de Kerkgeschiedenis en andere van meer praktischen aard.

Uitslag van dit onderzoek was: dat de Comm. genoemden broeder aanstelling heeft gegeven als Colporteur-bijbellezer voor de prov. N.-Holland, met last om het Woord Gods en christelijke boeken en tractaten te verspreiden en bijbellezingen, buiten den gemeentelijken kring, te houden.

Zijn woonplaats zal voorloopig *Wormerveer* zijn, terwijl de vrienden en broeders, die wenschen dat ZEd. ook eens in hunne omgeving kome arbeiden, hunne verzoeken hebben te richten aan 't adres van *Ds. Lindeboom*. — Stelle de Heere dien broeder tot een rijken zegen!

Hierna werd door den penningmeester verslag uitgebracht, waaruit bleek, dat ja ook de inkomsten, maar vooral de uitgaven vermeerderen. Met inbegrip van het batig saldo der vorige vergadering, bedroegen de ontvangsten *f* 507,51 en de uitgaven *f* 370,92½. Dat de penningmeester, vooral nu wij voor onze rekening een broeder in den arbeid hebben, reikhalzend naar milde bijdragen uitziet, behoeft niet gezegd te worden. Gemeenten of bijzondere Christenen, stelt dien broeder niet te-

leur, maar zorgt dat uwe collecten of bijzondere gaven mild in zijn kas mogen vloeien.

Aangaande de werkzaamheden op de verschillende stations heeft de Comm. alle reden den Heere in ootmoed te danken.

Te *Hoorn* werden sints de laatste vergadering 17 predikdiensten gehouden, waaronder zes voor onze rekening. Grootte behoefte bestaat alhier aan een ruimer en doelmatiger lokaal, waarom de Comm. aan den secretaris heeft opgedragen, in dezen pogingen aan te wenden en den vrienden van het Godsrijk te Hoorn een inschrijvingslijst aan te bieden. Tevens zal de Classe Enkhuizen worden verzocht, wijl te Hoorn geen gemeente bestaat, een gebouw aldaar op haren naam te koopen, gelijk de Classis Genderen dit met *Tilburg* en de Classe Amsterdam met *Oostzaan* gedaan heeft.

Te *Wormerveer*, waar 21 preekbeurten werden vervuld, gaat het zeer gezegend. Wellicht zal aan de Classe Amsterdam weldra aanvraag geschieden, om daar een Gemeente te stichten; 16 personen traden aldaar in den laatsten tijd tot onze Kerk toe, met meer dan 30 kinderen, die meerendeels nog ongedoopt waren.

Aan *Edam*, dat 10 malen predikdienst had, is, onder nadere goedkeuring der Prov. Verg., f 100,— toegezegd, tot het beroepen van een predikant, mits de te beroepen leeraar 4 Zondagen en 4 weekbeurten in het jaar buiten de Gemeente predike, ten dienste der Inw.-Zendingscommissie.

Te *Purmerend*, waar zich een nieuw Hulp-commité heeft gevormd, heeft men nog niet kunnen werken en zullen verdere pogingen worden aangewend. — Te *Schagen* werd slechts 5 malen gepredikt. Een enkel Comm.-lid wilde, wegens de geringe opkomst, wellicht gevolg van bitteren tegenstand, den arbeid aldaar staken; anderen oordeelden

dat, waar de duivel zoo krachtigen tegenstand biedt, voor de verkondiging van 't Evangelie, — gelijk meermalen in de geschiedenis van 's Heeren Gemeente bleek, — de rechte tijd geboren is. Besloten werd dan ook, met vernieuwde kracht aldaar voort te gaan. — Te *Oostzaan* — station van de *Class.* Commissie ad hoc — daarentegen gaat het met opkomst als anderzins goed; 't getal leden der Gemeente vermeerdert. Eerlang zal hier een kerkje worden gebouwd. 't Verblijdde de Comm. te vernemen, dat door den kerkeraad te Landsmeer pogingen tot Evangelisatie te *Nieuwendam en omstreken* worden aangewend. Op 't verzoek evenwel om een aangekocht gebouw over te nemen, moest de Comm., als niet op haren weg liggende, afwijzend beschikken. Bij den raad, dien broeders verstrekt, voegde de Comm. de belofte 4 Zondagen in het jaar voor hare rekening een prediker te bezorgen.

Van het station van het *Zaandamsche Hulp-comité Westzaan*, werd de goede tijding vernomen, dat de begeerte naar meerdere prediking toeneemt en insgelijks de offervaardigheid; voor ruim 100 gulden bijdrage in de kosten van de Evangelieverkondiging is door onderscheidene vrienden te Westzaan ingeschreven voor dit jaar. Het genoemde Hulp-comité is onlangs zeer uitgebreid; met ongeveer 30 leden heeft het zich geconstitueerd als *Vereeniging voor Heidenzending en Inwend. Zending*, onder den naam „*Lazarus*;" behalve eigen oefening, verzameling van gelden en bevordering bij anderen van de kennis der Zending, heeft de vereeniging ook het „bezoeken" in *Zaandam* en omstreken in haar programma en bij aanvang ook in uitvoering. Moge in elke Gemeente een Hulp-Comité verrijzen, dat, onder toezicht des kerkerads, de Commissie krachtig steunt en op zijn eigen plaats en omgeving de Evangelisatie flink aanvat!

De geschiedenis te *Twisk* is nog niet beëindigd en wordt misschien nog bij den Minister van Binnenlandsche Zaken gebracht.

De volgende vergadering zal D. V. gehouden worden te Amsterdam (Keizersgracht,) in 't begin van Juni e. k.

Zietdaar, vrienden en vriendinnen van het Godsrijk, een en ander van onze Inw. Zending u medegedeeld. Moge het u aansporen tot aanhoudend gebed om de komst van het gezegend rijk onzes Heeren. Vermochten de bid-dende handen van Mozes meer dan het overwinnend leger van Jozua; — dat de „Zaaiers dan in Gods naam voort-zaaien,” en de Gemeenten, in 't bewustzijn dat het God zelf is, die Zijn koninkrijk bouwt en zondaren bekeert, die zaaiers als op de vleugelen des gebeds voor Gods troon dragen; dan is ook ons de overwinning zeker!

*Namens de Chr. Geref. Comm. voor de
Inw. Zending in Noord-Holland,*

L. LINDEBOOM, President.

E. S. POSTMA, Secretaris.

Wij kunnen er thaus tot onze blijdschap bijvoegen:
dat de onlangs gestichte gemeente te Beverwijk reeds een grooter lokaal voor hare samenkomsten behoeft en nu ook verkrijgt;

dat te Wormerveer reeds eene gemeente is gesticht, en, dat te Nieuwendam op particulier initiatief reeds een gebouw voor godsdienstoefeningen is gekocht.

Het schijnt dat in ons uitwendig zoo welvarend — maar geestelijk zoo ongelukkig Noord-Holland, door Gods genade, verandering begint te komen.

Lof aan onze Com., hulde aan allen die haar helpen, maar allermeest eere aan Hem, die het gezaaisel doet uitspruiten.

Amsterdam, April '76.

RED.

EEN PROTEST.

Omdat we tegen niemand onbillijk wenschen te zijn, plaatsen we gaarne onderstaand, ons uit Leiden toegezonden protest.

Mijnheer de Redacteur!

Onlangs kwam mij het Februari-nummer van uw tijdschrift De Vrije Kerk in handen, en vond ik er een uitdrukking in die mij ten zeerste gegriefd heeft. P. 69 staat: „voor hen die geen leden van eenige kerk zijn, die met alle godsdiensten, het allermeest met dien der „fijnen” spotten” enz. Uit dezen zin moet men lezen dat zij, die geen leden zijn v. e. k. met alle godsdiensten enz. spotten. Hiertegen kan ik, mag ik een woord van protest niet onderdrukken. Velen zijn met mij geen leden van eenige kerk, zonder er ooit aan gedacht te hebben eenige kerk of godsdienst te bespotten.

Welk gevoel rijst er in (u) op als men uw geloofsgenoten voor schijnheiligen of huichelaars uitscheldt (het woord is hier ter plaatse)? Er zijn er zeker zulke onder uwe partij; zoo gij alle geloofsgemeenschap met deze ontkent; welnu ik doe hetzelfde ten opzichte van hen die door te spotten toonen (absoluut) geen geloof te hebben. Gij zult toch zeker niet hen die niet orthodox zijn onder één vaandel willen scharen; zij komen alleen in een negatief iets overeen. Voor mij, humanist, is én de moderne én de orthodoxe ongeloofig. Zijn daarom deze beide laatste geloofsgenoten?

De kinderen der menschen zoeken naar waarheid; zij staan niet per se tegenover elkander.

Laten we toch alles vermijden, alle liefdelooze onderstellingen vaarwel zeggen, die tot haat kunnen aanleiding geven. Ik hoop Mijnheer de Redacteur dat u, door deze regelen in uw blad op te nemen, toonen zult dat u dezen wensch met mij deelt.

Hoogachtend

M.

Wij geven toe, dat in onzen door M. bedoelden vol-

zin *kan* gelezen worden, wat hij er in gelezen heeft; dat het er zou *moeten* in gelezen worden, betwijfelen we. Wij verklaren evenwel gaarne, dat het niet ons doel is geweest om te beweerden dat allen, die tot geen der kerken behooren, reeds daarom spotters met allen godsdienst zouden zijn. De Darbisten, die geen kerk willen, zijn vaak zeer godsdienstig, en er zijn liberalen, die wel de kerk voor uitgediend achten, zonder nog met allen godsdienst te spotten. Wat wij hebben bedoeld is, dat men van iemand, die zelf niet tot eenige kerk behoort, ja er zelfs zoo tegen staat, dat hij met allen godsdienst der kerken spot, zich alleen om ik weet niet welken eeredienst bekreunende, dat men van zoo iemand geen gelden kan heffen, om er kerkgenootschappen mee te salarieeren, zonder jegens hem onbillijk te zijn.

Of onze Humanist, door èn modernen, èn orthodoxen voor *ongelooovigen* te houden, zich zelve niet schuldig maakt aan 't euvel, dat hij bij ons meende te ontdekken, zullen we aan zijn eigen nadenken overlaten. Wij wenschen hem echter het waarachtig geloof in Jezus Christus, den levenden Verlosser toe, die ons met zonde en dwaasheid bezwangerde menschen, door Zijnen Geest wederbaren en ons weer in waarheid humanus, menschelijk, maken kan.

RED.

CORRESPONDENTIE.

Aan inzenders van stukken, die anonym, pseudonym of slechts met initialen geteekend zijn, geven wij bij dezen te kennen, dat zulke stukken niet kunnen worden opgenomen, zonder dat ze geteekend of de namen der inzenders aan ons bekend gemaakt worden.

RED.

GAVEN DER LIEFDE.

Ontvangen voor bijzonder lijdenden door de jongste overstroming,
van den heer M. te A. f 10.

Voor de Theol. School te Kampen van Mejuffrouw H. f 2.

RED.

KERKNIEUWS.

Beroepen :

Te Spijkenisse, Ds. C. J. I. Engelbregt van Haarlemmermeer, (Oostz.); te Gameraen, Ds. Ph. W. H. Eskes van Alblasserdam; te Hazerswoude, Ds. G. Nieuwenhuis van Uithoorn; als Docent bij de Ware Hollandsche Geref. Gemeente, Ds. G. Boer van Grand-Rapids, (N. A.); te Stroobos, Ds. M. Hummelen van Idskenuizen; te Katwijk aan Zee, Ds. P. van der Sluys van Amsterdam; te Amsterdam, (afd. Wetering kerk), Ds. D. Klinkert van Rotterdam; te Edam, Ds. J. Westerhuis van Landsmeer; te Colijnsplaat, Ds. Diermanse van Nieuw-Vennep; te Wissekerke, Ds. J. Verhave van Noordwijk aan Zee; te Grand-Rapids (N. A.), Ds. J. Wisse van Sliedrecht; te Steenwijk, Ds. R. Vos van Ruinerwold; te Maassluis, Ds. W. Sieders van Enkhuizen; te Thesinge, Ds. J. van Anken van Hallum; te Alblasserdam, Ds. F. A. Bergsma van Zaamslag.

Aangenomen :

Door Ds. Ph. W. H. Eskes, de roeping naar Franeker; door Ds. C. J. I. Engelbregt van Haarlemmermeer, (Oostz.) de roeping naar Spijkenisse; door Ds. G. Boer van Grand-Rapids (N. A.) de roeping als Docent bij de Ware Hollandsche Geref. Kerk in Noord-Amerika.

Bedankt :

Door Ds. Js. van der Linden van Westmaas, voor de roepingen naar Giesendam en Alkmaar; door Ds. J. Kremer van Wanswerd voor de roeping naar Oud-Loosdrecht; door Ds. J. Kerssies van Beetgum, voor de roeping naar Nijeveen; door Ds. J. H. van der Lichte van Tiel, voor de roeping naar Maassluis; door Ds. B. Veenstra van Siddeburen, voor de roeping naar Woldendorp; door Ds. Ph. W. H. Eskes, beroepen predikant van Franeker, voor de roeping naar Gameraen; door Ds. H. Alting van Waardhuizen, voor de roeping naar Ureterp; door Ds. G. Nieuwenhuis van Uithoorn, voor de roeping naar Hazerswoude; door Ds. P. van der Sluys van Amsterdam, voor de roeping naar Katwijk aan Zee; door Ds. J. Westerhuis van Landsmeer, voor de roeping naar Edam; door Ds. D. J. van Brummen van Oud-Beijerland, voor de roeping naar Dordrecht (afd. Kuipershaven); door Ds. D. Klinkert van Rotterdam, voor de roeping naar Amsterdam (afd. Wetering kerk); door Ds. M. Hummelen van Idskenuizen, voor de roeping naar Stroobos; door Ds. J. Verhave van Noordwijk aan Zee, voor de roeping naar Wissekerke; door Ds. J. Wisse van Sliedrecht, voor de roeping naar Grand-Rapids (Noord-Amerika).

Afscheid :

Ds. J. P. van der Maas Jr., nam den 12 Maart plechtig afscheid van de Gemeente te Beekbergen; Ds. J. Bakker, den 26 Maart van de Gemeente te Stroobos, naar aanleiding van Openb. 2: 10b en Ds. A. Brouwer, den 26 Maart van de Gemeente te Hellevoetsluis, met 1 Joh. 2: 28b.

IETS OVER KERK, LIDMAATSCHAP EN AVONDMAAL.

De Vrije Kerk — een schoone naam — en dit maandschrift, aan hare belangen gewijd, draagt hem, zoo ik hoop niet ten onrechte, op zijn titelblad. Vrij — maar niet ont-slagen van elken band, ook daaronder begrepen die, welke aan God en Zijnen Christus vastmaakt; neen, in dien zin zijn ze vrij, die de Kerk vroeger of later een kwaad hart toedroegen, kluisters om de leden wilden werpen en zoo dit niet ging, poogden te vervolgen. Hare vrijheid daarentegen wortelt *in* en openbaart zich *door* onderwerping aan haar Heere en Koning. Vrij van zonde en onvolkomenheden in eigen boezem dan? O! ware het zoo, maar dus-ver bereikte zij die hoogte niet. Wel streeft ze naar die vrijheid, en als 't wel is met hoofd en hart, uit al haar vermogen; als 't wel is dan gedooft ze geen van die kwade gasten op haar gebied, poogt ze tot die volmaakt-heid door te dringen en tracht, bij de vrijheid ook tot eenheid der gedachten, in alle gedeelten harer leer te ge-raken. Ook dit opstel wordt met geen ander doel de we-reld ingezonden, en geeft een drietal opmerkingen aangaande de Kerk, het Lidmaatschap en het Avondmaal des Heeren.

DE KERK.

Minder is het echter mijn doel te onderzoeken wat de Kerk is, als wel *wie* en *hoedanige* leden het zijn, die haar uitmaken. Ik weet het, zeer velen hebben aan de beant-

woording dezer vraag geen behoefte. Dat zij voortbladeren, of dit opstel overslaan. Anderen zijn er echter, die nog steeds aangaande deze zaak in het onklare verkeerden, en voor hen zijn deze regelen bijzonder bestemd.

De Kerk bestaat uit ware Christenen, uit oprecht geloovigen, en wel *uit geloovigen alleen*. Het is waar, velen zowel uit vroeger als later tijd, denken anders. Zij oordeelen dat ze bestaat uit geloovigen en ongeloovigen, uit levende en doode leden, en ook de laatsten, die men in de Kerk meent te ontdekken, behooren mede tot haar. Hoe veel krediet men ook moge hebben voor de kunde van zulke mannen, onze gidsen kunnen ze in dezen toch niet zijn. Hier dient alleen gevraagd te worden naar de uitspraken van het Gods getuigenis; wat de artikelen des geloofs er over hebben, en hoe meer bepaald de Geref. Kerk zelve er over denkt. Zegt Gods Woord niet, dat Christus haar heeft lief gehad en zichzelf voor haar heeft overgegeven? Noemt het niet de leden der Kerk schapen, die zijne stem hooren? Gewis, en nog sterker is zijn taal dien gaande. Zij zijn niet minder dan een uitverkoren geslacht, een koninklijk priesterdom, een heilig volk, een verkregen volk. Volgens Paulus bestond de gemeente te Rome uit „geheiliden Gods en geroepen heiligen;” gelijk ze ook te Korinthe „geheiliden in Christus Jezus en geroepen heiligen” worden genoemd. De Ned. Geloofsbelijdenis heeft dit juist begrepen en noemt haar daarom: „een heilige vergadering van ware Christelijke geloovigen, die al hunne zaligheid verwachten van Christus Jezus, gewasschen zijnde door zijn bloed en geheiligt en verzegeld door den Heiligen Geest.” En wederom is het: „een verzameling dergenen, die zalig worden.” Van dezelfde gedachte gaat de Heidelbergsche Catechismus uit. Daar zijn het: „uitverkorenen ten eeuwigen leven — die door Woord en Geest vergaderd zijn — en in

de eenheid des waren geloofs staan." Dit alles inziende, staat het dunkt mij genoegzaam vast: de Kerk bestaat, gelijk ook reeds is gezegd, alleen uit ware geloovigen.

Desniettemin moet toegegeven worden, dat zich in die Kerk, volgens de geschiedenis harer openbaarwording, ook ongeloofigen bevinden. Zij is echter niet in staat en wordt evenmin geroepen, die aan te wijzen, wijl ze niet over het inwendige oordeelt. Eerst dan, als de ongeloofige zich door leer of leven als zoodanig kenbaar maakt, wordt hij door de Kerk uit hare gemeenschap verwijderd. Evenals de voorgaande, vindt ook deze gedachte haar grond in de uitspraken en geschiedenis der Waarheid. Immers Judas, die zich onder de apostelen bevond, was toch blijkbaar een ongeloofige; ook herinnert ons de gelijkenis van het vischnet (des Evangelies,) dat het zoowel kwade als goede visschen bijeenbrengt, en onder de tien maagden, allen evenzeer den bruidegom te gemoet gaande, waren vijf dwaze, die daarom ook veroordeeld werden buiten te blijven; en Paulus getuigt van Demas, ergens zijn medearbeider genoemd, „dat hij hem verlaten en de tegenwoordige wereld lief gekregen heeft;” terwijl Judas menschen vermeldt, die in de Kerk waren ingeslopen, met haar in de liefdemaaktijden aanzaten en toch zichzelf weidden, en noemt ze daarom: „waterlooze wolken, wilde baren der zee.” Hierom maakt ook de Ned. Geloofsbelijdenis gewag van „een gezelschap der hypocriten, welke in de Kerk onder de goeden vermengd zijn, en toch daarom van de Kerk niet zijn, hoewel ze naar het lichaam in dezelve zijn;” gelijk ook de Catechismus spreekt van hypocriten en zulken, die zich niet met hun gansche hart tot God bekeeren, en toch in de gelegenheid waren aan het Avondmaal te verschijnen, derhalve uitwendig tot de Kerk behoorden.

HET LIDMAATSCHAP.

Omtrent deze Kerk mag niemand onverschillig verkeer; ook is het niet genoeg dat 'men haar eenige hoogachting toedraagt, of aan haar eredienst deelneemt; maar men moet zich bij haar voegen, of zoo men zich door geboorte en doop in haar schoot bevindt, is men verplicht, in haar optetreden door het doen van belijdenis des geloofs. 't Kan echter niet ontkend worden, dat zich, vooral in eenige streken des lands, of in sommige gemeenten, hieraan velen onttrekken; er bestaan daarvoor, zoo meent men, voldoende redenen. Ons is het echter steeds voorgekomen, dat de diepste grond van die nalatigheid, op zeer kleine uitzonderingen na, gelegen is in *onkunde of onverschilligheid*, en denkelijk meer nog, in die beide vereenigd. Dat men hierin niet naar goedvinden of willekeur mag te werk gaan, blijkt genoegzaam uit Gods woord. Of is het van zoo geringe beteekenis, als de Heere ergens betuigt: „Die Mij belijden zal voor de menschen, dien zal Ik ook belijden voor mijnen Vader, die in de hemelen is?” Wie durft het denken? Ook zegt een ander Schriftwoord: „Alle geest, die belijdt, dat Jezus Christus in het vleesch gekomen is, die is uit God; en alle geest, die niet belijdt, dat Jezus Christus in het vleesch gekomen is, die is niet uit God.” Te meer wordt dit aangedrongen door het rechte begrip van den Christelijken Doop. Steeds worden bij zijne voltrekking de hoofdstukken der heilsleer voorgehouden. Plechtig beloven de ouders, het bedoelde kind in die waarheden te onderwijzen, of te doen en te helpen onderwijzen. Zoo ras een gedoopte dit onderricht kan ontvangen, is hij daartoe gehouden, en zelve verstaan hebbende, wat de ouders bij den Doop beloofden, is het zijne roeping, de doopbelofte door eigen belijdenis op zichzelf en over te nemen. Hij, evenwel die zich aan deze belijdenis onttrekt, om welke reden dan ook,

zondigt; hij maakt zich feitelijk los van het Christelijk geloof, en vernietigt, zooveel in *hem* is, zijn eenmaal ontvangen Doop. Nog wordt dit versterkt door het bestaan der geloofsbelijdenis zelve. Deze is toch niet om als monument of gedenkstuk te figureeren, of om ons te doen weten wat men toen dacht en wat men wist. Integendeel, zij is vervaardigd om te doen zien hoe de Kerk de waarheden des Bijbels opvat. Zij is als de banier, waaraan het legercorps kan gekend worden, en zoo men dit als het zijne erkent, zoo men zich door zulk een opvatting der waarheid voelt aangetrokken, zoo die Belijdenis onze instemming heeft verworven, is het roeping, haar te aanvaarden, d. i. door het doen van belijdenis tot de gemeenschap der Kerk toe te treden.

Men versta mij echter wel. Geenszins ben ik de meening toegedaan, dat het doen van belijdenis als zoodanig genoeg zou zijn, om in den boven omschreven zin een lidmaat van de Kerk te worden. Dat toch moet niet alleen een werk des verstands zijn, neen, ook het hart, de gansche ziel moet er in deelen. Verstand en hart, — helaas te vaak gescheiden — moeten hier samen gaan. En het bewijs? Herinnert u, dat Paulus ze samenvoegt en slechts aan beiden vereenigd, de zaligheid verbindt. Indien gij — zoo is zijn woord — met uwen mond zult belijden den Heere Jezus, en met uw hart gelooven, dat God Hem uit de dooden opgewekt heeft, zoo zult gij zalig worden; want met het hart gelooft men ter rechtvaardigheid en met den mond belijdt men ter zaligheid. Vergete men ook niet, dat de aard van allen waren godsdienst dit gebiedt. Of kan eenig werk den Heere welgevallig zijn, wanneer de inwendige overtuiging des harten daaraan ontbreekt? Waarlijk niet! En gelijk zij, die God aanbidden, dit doen moeten in geest en waarheid, alzoo ook zij, die

Hem belijden voor de menschen. Of zal niet ten genen dage tegen velen, die in Zijnen naam geprofeteerd, in Zijne tegenwoordigheid gegeten en gedronken, ja zelfs duivelen uitgeworpen hebben, gezegd worden: „Ik ken u niet van waar gij zijt?”

Beide staat dus vast, en is, onzes bedunkens, genoegzaam bewezen: belijdenis is roeping, en belijdenis moet in waarheid des harten geschieden. Maar nu de werkelijkheid. Worden die beide steeds vereenigd gevonden in hen, die door belijdenis tot de Kerk toetreden? Jammer, dat hier het bevestigend ja moet terughouden worden; dat er moet gezegd worden: velen, misschien zeer velen, doen belijdenis, niet zooals het behoort, doen het alleen met het verstand, zoo niet op nog minder edele manier. Zelfs de gewijde geschiedenis doet dit uitkomen. Wie denkt niet aanstonds aan Simon, den tovenaars? Deze deed ook belijdenis, wyl van hem bericht wordt, dat hij geloofde en gedoopt werd; maar ook is het: uw hart is niet recht voor God, gij zijt een gansch bittere gal en samenknopping der ongerechtigheid. Ook Ananias en Saphira strekken tot bewijs van deze droeve waarheid. Men houde echter in gedachten, dat de Kerk hierover niet *kan* noch *behoeft* te oordeelen. Zij neemt aan op belijdenis. Zoowel bovengenoemde Simon, die uit onheilige oogmerken, als de kamerling van Candacé, die uit zuivere beginselen toetrad, werd als lidmaat opgenomen, niet op onderzoek naar hun geestelijk leven, maar op hunne belijdenis. Filippus toch sprak: indien gij met uw gansche hart gelooft, zoo is het geoorloofd. De kamerling zeide: ik geloof en — hij doopte hem.

HET AVONDMAAL DES HEEREN.

De oprechte kerkleden, met Christus hun hoofd en onderling vereenigd, zijn deelgenooten van de uitnemendste heils-

weldaden. Zij komen echter tot kennis daarvan door de beloften Gods, in het Evangelie vervat, en door het geloof aanvaard. Aan den inhoud dier beloften herinnert, en van hare zekerheid vergewist hen daarenboven het Heilig Avondmaal, waaraan wij evenzeer eenige gedachten wijden. Thans willen wij et voornamelijk op wijzen, dat de leden der gemeente niet alleen mogen, maar ook ten duurste verplicht zijn daaraan deel te nemen. Bekend is het echter, dat de gedachten, en vooral de practijk, hier machtig uiteenloopen. Er zijn er, die toestemmen, dat de geloovigen ten Avondmaal mogen gaan, doch dat het niet zoozeer schaadt, als ze het telkens nalaten, of misschien er zeer zelden gebruik van maken. 't Avondmaal brengt ons niet in den hemel, en men kan, ook zonder aan die tafel te zitten, met den Heere Avondmaal houden. Dit is nagenoeg, zou ik zeggen, wijzer te willen zijn dan God, en zich opwerpen tot keurmeester zijner instellingen, die men het waagt onnoodig te noemen. Er zijn er, die het bewezen achten, dat onbekeerde lidmaten er niet alleen moeten afblijven, maar dat ze ook een soort van goed werk verrichten, als zij er zich van onthouden. Men kent gemeenten — en zij zijn niet weinige — waarvan slechts een klein getal der leden aan den disch des Heeren verschijnt, schoon er naar het oordeel der liefde veel meer zijn, die Christus hebben aangenomen. En wederom worden er gevonden, waar het gewoonte schijnt, dat alles wat lidmaat is, zonder zich te bekommeren over inwerdige toestanden, steeds aanzit. De afwijkingen zijn hier dus vele, en zoo ingeworteld ook, dat men aan de genezing der kwaal schier wanhoopt. Wij veroorloven ons evenwel eenige opmerkingen. *Vooreerst* moet gezegd worden: ieder Christen belijder is verbonden het Avondmaal des Heeren te onderhouden. Immers Christus en zijne apostelen bevelen het nadrukkelijk. Zij zeggen:

Neemt, eet — drinkt allen daaruit — doet dat tot mijne gedachtenis — verkondigt den dood des Heeren tot dat Hij komt enz. Is dit slechts vergunning? neen, het is beslist bevel. Nalaten wordt hier bepaald ongehoorzaam zijn. Daarom behooren zij, die zich, schoon hun dit bekend is, evenwel bestendig onttrekken, niet alleen ernstig op die zonde gewezen, maar ook als ongehoorzamen aan 's Heeren bevel behandeld te worden. *Vervolgens* houde men in 't oog: de christelijke godsdienst met al zijne instellingen is eigenlijk één geheel. Men mag hier, wat God samenvoegde, niet scheiden. Beide Doop en Avondmaal dienen tot toelichting en verzegeling van de beloften des Evangelies. Hoe onhoudbaar derhalve, dat men den Doop wél, maar het Avondmaal niet houdt; voor zijn kind wél, maar voor zichzelf de belofte niet aanvaardt; als kleine aan den Heere gewijd en verbonden werd, maar groot geworden, zich zoo ver mogelijk van Hem afkeert. Wat zou men doen, als onze lidmaten hunne kinderen ongedoopt lieten blijven; zou men ze ook aannemen zonder gedoopt te zijn of zich te laten doopen? Of is mogelijk het eene bondzegel meer geboden dan het ander, de Doop gewichtiger dan het Avondmaal? Och dat ook hier gewenschte gelijkheid kwame!

Men zal mij mogelijk te gemoet voeren: Bijbel en Avondmaalsformulier beide gewagen van „onwaardig eten en drinken,” en tevens verklaren ze, dat zij die dit doen, „hun gericht en verdoemenis des te zwaarder maken.” Houde men echter in gedachten, dat hun oordeel niet verzwaart omdat ze Avondmaal houden, maar wijl ze het niet op de rechte wijs doen, „onwaardig” eten en drinken. Bovendien, als wij het Evangelie hooren zonder geloof te oefenen, of ook ongeloovig blijven aangaande onzen Doop, zou dat ons oordeel niet evenzeer verzwaren? Maar daarover

is men zeldzaam bekommerd, daar glijdt men, naar het schijnt, ongemerkt overheen. *Daarna* zou nog de vraag kunnen zijn, wat beter is, zoolang men het ware geloof mist: er af te blijven of er aan te gaan? Zulk een vraag, zou ik haast zeggen, is voor geen antwoord vatbaar. Van beter kan hier tenminste geen sprake zijn, wijl zoowel het een als het ander *zonde is*. Evengoed zou dan kunnen gevraagd worden, wat beter is: in ongeloof een uitdrukkelijk bevel geheel na te laten, en dus practikaal te verwerpen, of in ongeloof zijnde, het op een verkeerde wijs te volbrengen? wat beter is: de prediking te verwaarloozen, of ze te hooren en in ongeloof te verwerpen? 't Ongeloof is onze groote krankheid. Konden we dat recht inzien 't zou ons vooruitbrengen. Maar dat kan men zoo moeielijk vatten, en daarover hoort men zoo uiterst zeldzaam klagen. Het schijnt of 't ons geen zonde is, en nu onze gedoopte belijders daarover heenstappen, veroorloven zij zich op die eerste een tweede, een derde zonde, ontslaan zich ook van des Heeren instellingen, van hetgeen Hij hun bepaald heeft bevolen, om daarna heel bedaard te gaan vragen: Welke is nu onze grootste zonde? neen: wat is *beter*: doen of laten; het bevel Gods nalaten of onoprecht volbrengen!! *Eindelijk* — want anders zou mijn opstel te veel ruimte wegnemen — die in de Christelijke kerk geboren is, dient gedoopt te worden; die gedoopt is, moet leeren, zijn Doop te verstaan; die geleerd heeft, behoort belijdenis te doen, en die beleed, wordt geroepen den dood des Heeren te verkondigen. Die een van deze, of die allen te gelijk verwaarloost, zondigt tegen God en zichzelf — maar ook: die ze niet in waarheid vervult, niet op de rechte wijs waarneemt, verzwaart evenzeer zijn oordeel. God doe ons dit gevoelen. Hij doe het tot diep in onze ziel doordringen, opdat

wij in den weg des geloofs ervaren, dat Gods verordeningen geen ledige vormen zijn, maar Hij een rijke belooner is dergenen die Hem zoeken.

Over hen, die vaak aan de oprechtheid hunner boete en aan de waarheid van hun geloof twijfelen en deswege van de tafel des Heeren terugblijven — indien de Redacteur ons daarvoor nog eenige ruimte wil afstaan — nog een woord in een volgend nummer.

Pernis.

J. H. Vos.

DE MENSCH EN DE CHRISTEN.

DE CHRISTEN IS EEN MENSCH.

De ware Christen is aanvankelijk een waar mensch, wjl hij leeft in geloofsgemeenschap met den mensch Christus Jezus.

De mensch is van Gods geslacht. Geen schepsel evenaart den mensch in aanleg en volkomenheid. Want hij is geschapen naar Gods beeld en gelijkenis!

Wat wil dit zeggen?

Het beteekent niet, dat God een wezen is aan den mensch gelijk. Niets is er, dat grond geeft voor eene lichamelijke voorstelling van God. In den Bijbel heet God nadrukkelijk een geest, en zoo er van Hem gesproken wordt met uitdrukkingen, ontleend aan de verschillende deelen van het menschelijk lichaam, geschiedt dit om onzentwil, om ons de geestelijke eigenschappen en werkingen Gods te leeren kennen.

Christus Jezus is niet een mensch, maar de mensch.

Hieruit heeft men afgeleid, dat de mensch geschapen

is naar het beeld, d. i. naar de menschelijke natuur van Jezus Christus.

Voor deze voorstelling is echter in den Bijbel geen genoegzame grond. Zij werd weleer gevormd door eene wijzigeerige gedachte over God en de menschheid, en spreekt de behoefte aan eenheid uit, die in ons binnenste bestaat. Te denken wat God gedacht heeft, en van welke gedachte Gods de schepping der wereld de uitdrukking en openbaring is, daaraan gevoelen wij behoefte, als wij God liefhebben; en toch ondervinden wij elk oogenblik teleurstelling in dat streven, en dat we tot het einde toe den Almachtige niet vinden kunnen. Er is in het denken Gods een rijkdom van kennis en wijsheid, ondoorzoekeijk voor elken geschapen geest.

De geest der gansche Schrift is dan ook voor de leer der menschwording van Christus, niet voor de Christuswording van den mensch. Christus is gevonden in gedaante als een mensch, den menschen gelijk geworden, en heeft de gestaltenis van een dienstknecht aangenomen. Dat is het wonder der Godsopenbaring in het vleesch. Om den mensch te behouden, werd Gods Zoon zelf mensch.

Zooveel waarde had de mensch bij God!

Het gansche zichtbare leven beweegt zich om den mensch als middelpunt. Waar de mensch niet is, is het schoonste en rijkste natuurleven als de dood. Daar blijft alles hetzelfde, daar is geen denkende en handelende kracht, om te beseffen, te genieten en te volmaken. En ook in de wereld der gedachte is de mensch de hoofdzaak. Alles denkt om zijuentwil, hij zelf is voorwerp van nadenken en onderzoek. Men is hierin zelfs zoover gegaan, dat men den mensch tot uitgangspunt heeft gesteld van de hoogste kennis van God, en uit des menschen bewustzijn het bestaan van God, als op den eenig houdbaren grond, voor

bewezen gesteld heeft.

Van zulk een wezen mag dus wel de hoogste verwachting gekoesterd worden. Het staat hoog, en heeft niets boven zich dan God.

Voldoet de mensch nu aan die hooggespannen verwachting, d. i., voldoet de mensch aan zich zelve, zegt zijn eigen bewustzijn dat hij zijne bestemming bereikt heeft, dat hij is, wat hij wezen moet?

Het is een opmerkelijk verschijnsel, dat de minst ontwikkelde menschen het meest met zichzelf voldaan zijn. Naarmate onze zelfkennis, onze wetenschap, de zucht naar volmaaktheid bij ons toeneemt, naar die mate worden wij nederig en ontevreden. Ook hier geldt het woord: die wetenschap vermeedert, vermeedert smart.

Evenzeer is het merkwaardig te vernemen, dat de oude volken den oorsprong en de afkomst van den mensch in iets bovennatuurlijks gezocht hebben; terwijl geleerde en beschaafde menschen van den tegenwoordigen tijd dien oorsprong in het natuurlijke, bepaaldelijk in eene lagere diersoort vinden, en het geestelijke wezen van den mensch volstrekt loochenen. Alles wat in het wezen van den mensch ligt, dus ook de godsdienst en de onderscheiding van goed en kwaad, kan en moet, volgens deze geleerden, uit de stof verklaard worden, wijl stof hetzelfde is als kracht.

Naarmate deze laatste voorstelling van het menschelijk wezen onder de beschaafde volken toeneemt, moet natuurlijk ook het begrip „Christen” in waarde afnemen. De Christen mag dan wel zeggen, met het oog op den mensch: „hij moet wassen en ik minder worden.”

En men behoeft nog geen Darwinist te zijn, om den mensch hooger te stellen dan den Christen. Vele menschen, in onze dagen, gaan van de stelling uit, dat er in den

mensch, in den grond beschouwd, iets beters is, dan Joodsch, Heidensch, Christelijk, Roomsche, Protestantisch, enz. — Dat betere, het waarachtig, rein menschelijke, wordt in Jezus aanschouwd, en 't was Zijn doel om den mensch in den mensch te doen opstaan. Voor dat goddelijk ideaal heeft Hij geleefd en is Hij gestorven. Daarom heet hij Zaligmaker, daarom gelooft de gemeente aan Zijne opstanding uit den dood, d. i., aan het voortleven van Zijn geest in de menschheid, aan de ontwikkeling van het door Jezus gepredikte beginsel!

Volgens deze leer moet de Christen dus ondergaan in den mensch. Het Christendom is dan een van de vele vormen, die tot ontwikkeling van den mensch dienen be-wijzen, doch die vergankelijk zijn, en dus van voorbijgaanden aard. Wel erkent men op dit standpunt de waarde en het nut van den Christelijken godsdienst voor vroegere geslachten, doch beweert tevens dat het zijn tijd heeft gehad, en dat de menschheid nu zoo ver gevorderd is, dat zij aan hoogere vormen van beschaving behoefte heeft, dan het Christendom machtig is te schenken.

Vragen wij nu aan de geschiedenis, of de mensch zonder het Christendom, hooger staat dan den mensch in het Christendom, dan krijgen wij een ontkennend antwoord. De Grieken en Romeinen hebben ontegenzeggelijk eene roemrijke geschiedenis, en zonder grootspraak kunnen deze beide volken de leermeesters der menschen genoemd worden. Wijsgeeren, dichters, kunstenaars, veldheeren, redenaars en geleerden van allerlei rang hebben zij in onovertroffen bekwaamheid opgeleverd. Niet alleen hebben ze de grootste kunstgewrochten aan de wereld geschonken, maar denkbeelden hebben ze ontwikkeld en uitgesproken, die waarde behouden, zoo lang er menschen op aarde zijn, die naar waarheid en schoonheid dorsten. Eene vaderlandsliefde

en een heldenmoed treffen wij bij hen aan, die bewonderenswaardig zijn. Maar geven ze ons ook in gelijke mate den mensch te aanschouwen? De waarde der persoonlijkheid, het recht van het individu, het medelijden en hulpbetoon jegens zwakken en ellendigen, den kuischen eerbied voor de vrouw, en wat op het stille, door den godsdienst gewijde, familieleven betrekking heeft, gij vindt het niet in die rijke, Grieksch-Romeinsche wereld. Immers als gij den wijsgaer, die op klaarlichten dag met een lantaarn op straat loopt, vraagt waarom hij zoo zonderling een bedrijf doet, zal hij u antwoorden: Ik zoek menschen!

Doch dat was de voor-christelijke tijd, de tijd die Jezus niet kende, dus hoer ik iemand in het midden brengen. Maar sedert Jezus hebben wij den mensch beter leeren kennen en — waardeeren. Aan Hem heeft de menschheid onnoemelijk veel te danken. Wel heeft Hij over geen enkele wetenschap meer licht verspreid, wel blijkt het dat Hij van de natuur en hare wetten niet 't minste begrip had; maar de waarde van Jezus bestaat juist hierin, dat Hij ons den mensch heeft leeren kennen, en in Galileesche eenvoudigheid de waarde van den mensch aan het licht heeft gebracht, zooals geen wijze vóór Hem het gedaan heeft.

Zij, die zoo redeneeren, gelooven natuurlijk aan den Jezus der romantiek, niet aan dien der geschiedenis. De geschiedenis toch leert, dat de mensch, zoowel vóór als na Christus, in zijn wezen ongeveer hetzelfde blijft, in weerwil van het groote verschil in levensvormen, door het Christendom ingevoerd. Indien we nu, als de vrucht van de wentelingen veler eeuwen, dan toch eindelijk geleerd hebben menschen te worden, moest daar, dunkt mij, althans van blijken, niet 't minst bij hen, die beweren den Christen te kunnen missen, of eigenlijk hem ont-

wassen te zijn, en nu menschen te wezen, in den waren zin. Zien we nu veel menschen, behoeven we niet meer te zoeken? Zijn de helden der hedendaagsche, boven-Christelijke beschaving dan nu betere menschen dan hunne vaders? Ik geloof niet te veel te zeggen als ik beweer, dat de menschen uit de hedendaagsche litteratuur over 't algemeen onheilig, laag en onbeduidend zijn, en de levende menschen maar al te zeer op de menschen uit de boeken gelijken, om hen hooger te schatten dan de menschen uit vroeger eeuwen, toen men geloofde aan den goddelijken oorsprong en de wederbarende kracht van het geloof der Christenen.

Het kan dan ook voor elk die nadenkt over de verschijnselen in het leven, geen verwondering baren, dat bij hen, die het Christendom voor den hoogsten vorm van den eenig waren godsdienst houden, het streven niet te miskennen valt, om den mensch door den Christen te verdringen. Leert het Christendom onduidelzinnig, dat de mensch van nature geneigd is tot alle kwaad en onbekwaam tot eenig waarachtig, geestelijk goed, dat den toets van Gods heilige wet doorstaan kan, en dat er eene geboorte van boven noodig is om waarlijk kind, mensch Gods te zijn, en de liefde tot God en den naaste te betrachten, dan is het immers zeer licht te begrijpen, dat de mensch wijken moet voor den Christen? De hoogste kennis van den Christen is: geloof, het volkomen leven is het leven der zelfverloochening, het dooden van het vleesch met zijne begeerlijkheden, het niet meer leven, maar het leven van Christus in ons. Nu ontstaat er botsing tusschen den mensch en den Christen. De geschiedenis van den heiligen Antonius loopt door geheel de geschiedenis des Christelijken levens heen, en herhaalt zich in duizendvoudige vormen en allerlei toepassingen op het leven en de openbaring des menschen. Er zijn Christenen,

die tot de grofste dwaasheden zijn gekomen. Ze hebben hun lichaam verminkt om den lust tot geslachtsgemeenschap geheel uit te roeien. Anderen hebben in allerlei kwellingen en onthoudingen den mensch zoeken te dooden, allen sieraad in kleeding en huisraad versmaad en veroordeeld, in overspannen arbeid niet alleen hun lichaam maar ook hun geest doodelijk krank gemaakt; ze hebben geloofd dat 't hun niet geoorloofd is iets anders te drincken dan water, en getoond den moed te bezitten om, in hoogerem zin, alles te geven voor hun leven.

Dit alles wordt door oprechte en uitnemende Christenen gedaan. Van huichelaars spreken we thans niet. De huichelarij is in waarheid een zondvloed geworden over het Christendom. Hier en daar staat het water wel vijftien ellen boven den hoogsten berg. Maar van de onnatuurlijkheden mogen we niet geheel zwijgen. De natuurlijke, aangeboren sieraad van het menschelijk lichaam is verklaard misdaad te zijn. In den naam van het Christelijk geloof en leven heeft men der mannen baard uitgetrokken, der vrouwen boezem plat gedrukt. Eene zonderlingheid in het gansche leven is ingevoerd, met 't oog op 't Schriftwoord: „allen die ze zien zullen ze kennen.” Men ontmoet Christenmensen, die twee stemmen schijnen te bezitten, eene die ze gebruiken op de markt en voor de dingen van het dagelijksch bedrijf, en eene waarmede zij tot God bidden en over de dingen van het koninkrijk Gods spreken. Heden ontmoet gij een jongmensch, die theologie studeert, een flinke, christelijke jongen zoo het schijnt. Hij praat, eet, loopt, redeneert als een gewoon mensch. Over een paar jaar ontmoet ge hem weêr. Welk eene verandering! Hij is in dien tusschentijd dominé geworden. Aanstonds gevoelt gij uwe minderheid. Zijn Eerwaarde is een en al ernst, zegt altijd: Gij en: U, en als gij een boterham met

hem gebruikt, declameert hij een gebed, met eene verheffing en dictie, alsof hij stond op den hoogen, houten stoel, uit welken de predikanten gewoon zijn het woord te voeren tot hunne zondige medemenschen. Ja zelfs de verkondiging van het hoogste en heiligste, de prediking van het Evangelie, is aan die wet der onnatuurlijkheid onderworpen gemaakt. Een stijl en wijze van spreken is ingevoerd, die bekend is onder den eigenaardigen naam van: preektoon, zoo naar en vervelend, dat een geestig kind onzer eeuw er een leekengebiedje op gemaakt heeft, waarin, op spotachtigen toon, de Heer gebeden wordt, ons van dien preektoon te verlossen, en ons weder te geven natuur en waarheid.

Laten we het niet ontkennen: er is botsing tusschen den mensch en den Christen. De historie van Izaäk en Ismaël, Jacob en Ezau, Paulus en Petrus, wordt nog altijd voortgezet. De mensch is nog niet geheel Christen geworden, en daardoor is de Christen nog niet volkomen mensch.

De mensch moet geheel en al Christen worden. Zij, die de zoogenoemde nieuwe wereldbeschouwing toegedaan zijn, beweren het tegendeel. Volgens hen moet de Christen mensch worden. Er is dus misvatting aan den eenen of anderen kant, eene misvatting, die het geheele leven beheerscht en mitsdien heel de levensrichting stempelt.

Het wordt tegenwoordig door sijn geofende geesten onbewimpeld uitgesproken, dat de mensch meer is dan de Christen, en dat onze bestemming zich beperkt tot deze aarde. Een noodzakelijk gevolg hiervan is, dat niet alleen de leerstellingen en wonderen van het Evangelie als onnut worden verworpen, maar ook het Christelijke leven, dat op den hemel en het eeuwige leven zich richt, dwaasheid wordt geacht.

We hebben het reeds gezegd: Christus Jezus is de ware

mensch. Daarom komt al wat in ons is tegen eene wereldbeschouwing en levensopvatting op, waarin Christus niets meer is dan een waar mensch. Daarom gelooven we, dat de mensch eerst geheel en al Christen moet worden, zal de Christen volkomen mensch zijn. Die botsing tusschen den mensch en den Christen is het sterkste bewijs voor de blijvende onvolkomenheid, waarin wij op aarde verkeerden.

Door de geestelijke vereeniging, de vereeniging des Heiligen Geestes en des geloofs met Christus worden wij weder ware menschen. De uitdrukking: „van nature kinderen des toorns, en: „van nature geneigd tot alle kwaad,” ziet toch niet op onze oorspronkelijke natuur, maar op onze natuur, zooals zij door de zonde is geworden, op onzen ouden mensch met zijne werken. En nu leert de Schrift met groote beslistheid, dat we onze oude natuur dooden moeten, dat onze oude mensch sterven moet, opdat de nieuwe, de mensch in gemeenschap met Christus, leve. Dat is de strijd tusschen natuur en genade. Zij, die dezen strijd niet kennen, komen er licht toe om vroomheid huichelarij te noemen, en uit de onvolkomenheden der Christenen wapenen te smeden tegen het Christendom en de belijdenis van de Godmenschelijkheid van Christus. En zij, die dezen strijd kennen en wien 't te doen is om het leven van Christus in hun leven te openbaren, vervallen licht in de meening, dat ze verder zijn gekomen, dan inderdaad het geval is. Ook in dezen strijd ontbreekt 't ons vaak aan het volmaakte werk der lijdzaamheid. Hoe zouden er anders Christenen kunnen gevonden worden, die beweerden durven, gereinigd te zijn van alle zonden, zoo dat de lust tot zonde volkomen in hen gedood is, en dat ze onafgebroken, dag en nacht, in gemeenschap met God leven, d. i. volkomen heilig zijn? Die inbeelding berust op geen anderen grond dan dien van een zondig vooruitloopen, een onlijdzaam

ingrijpen in het werk Gods, dat zich niet zelden wreekt in een sterke openbaring van de macht der zinnelijkheid. Het verhevene grenst aan het belachelijke, de heiligheid aan de zonde.

Voor wie Christen wenscht te zijn in waarheid, is de botsing met den mensch onvermijdelijk. De noodzakelijkheid hiervan ligt beide in den mensch en in den Christen. De zonde scheidt hen. Zoolang de zonde derhalve niet volkomen overwonnen is, zal de botsing niet ophouden. Jacob moest hinkende zijn na zijne worsteling met God. Iets zwaks en lachverwekkends blijft hem aankleven, terwijl Ezaü het volle en rijke natuurleven geniet, en een man van kracht en aanzien is in de wereld. Paulus kan niet verlost worden van den doorn in het vleesch. Jezus Christus zelf schijnt een worm te zijn en geen man, een spot van menschen en veracht bij het volk. En nu moeten wij met Hem lijden, om met Hem verheerlijkt te worden, ons natuurlijk leven overgevende tot den dood des kruises.

Intusschen, dit ontmoedige ons niet; het make ons ootmoedig voor het aangezicht Gods en der menschen. Om de natuur van den Christen te openbaren moet de natuur van den mensch vernieuwd worden. Niet altijd gebruiken we daartoe de juiste middelen, met aanroeping van de eenig ware kracht, de kracht van Christus. Doch het is beter verminkt in het leven te gaan, dan met twee oogen en twee voeten in het helsche vuur geworpen te worden. We hebben slechts toe te zien dat we niet opzettelijk zijn, niet onszelven verminken door eenige zonde, of door eenigen schijn van heiligheid. Het doorbreken van het leven des Christens in het leven van den mensch zal er niet om achter blijven. Hoe meer botsing hoe beter, mits het geen kunstmatig veroorzaakte zij.

En dit trooste ons ten slotte: de mensch en de Christen blijven niet eeuwig twee. Wie door 't geloof één is met Christus, is in Hem volmaakt. Uit Christus, als uit het hoofd, wordt het geheele lichaam in al zijne deelen volmaakt. Doch niet zooals wij willen, maar zooals de Heere wil. De Christus kon alleen langs den weg van lijden en dood tot Zijne heerlijkheid ingaan. Zou voor de Christenen een andere weg mogelijk zijn?

De heerlijkheid van Christus is de heerlijkheid van den mensch, die in Hem vernieuwd en tot hefevenbeeld Gods herschapen is. Daarom gelooven wij, dat Hij ons door de zonde en haar gevolgen vernederd lichaam veranderen zal en aan Zijn heerlijk lichaam zal gelijkmaken.

Dan zal er geen botsing meer zijn tusschen den mensch en den Christen.

W. H. GISPEN.

DE DAG DES HEEREN.

(Vervolg van bladz. 129.)

II.

Die stille, heilige, zalige, Godverheerlijkende Sabbath, die feestdag van den mensch is, helaas! voorbijgegaan. De rustdag der schepping Gods is ondergegaan door de zonde van den mensch, aan wien hij was gegeven ter volmaking en meer volkomen openbaring van het heilig, lichtend, zalig leven, om met dat leven tot zijn levensbron te keeren, en met alles te rusten in zijn God. De mensch vond het niet goed in God, zijn eeuwig goed te rusten; niet goed zich te verlustigen in Gods algenoegzaamheid. Hij kwam er toe te willen rusten in zichzelf, waar geen rustpunt of voldoening is te vinden voor zijn geest, die het geeste-

lijke, het oneindige behoeft; te berusten in zijn eigen werk, zich te verlustigen in de schepselen. Hij zag den boom aan en zijne vrucht als goed tot spijsze, goed ter voldoening der begeerte, goed om verstandig te maken-wijl hij de slang, welverre van te sterven door de vrucht, hoorde spreken als met engelenstem en wijsheid. Hij nam van het verbodene en at en... stierf aan zijne rust en lust in God. Hij vluchtte voor zijn God, hij vlood voor zijn Maker, rusteloos voortgejaagd onder 't schaduwrijk gebladerte van Edens luthof, waar hij geen rust in God voor 't angstig hari meer vinden kon. Ontrust en opgeschrikt door 't naderend geruisch der stemme Gods, biedt het gansche Paradijs geen enkele rust- of schuilplaats aan. Inplaats van rust en vreugd in God, nu de onrust der verschrikking en angstige vrees voor God. In steê van lust en verlustiging in den Volzalige, nu beroerende schaamte en rusteloos zoeken naar verbergung; en de liefde, eertijds brandend in zijn hart, heeft plaats gemaakt voor vijandschap en beschuldigung tegen God, wiens schuldenaar hij was. Vervloekt zal nu het aardrijk zijn, dat geschapen en geboden was den mensch te eeren en te dienen als zijn koning. Doornen en distelen zal het nu uitschieten, zonder een rustplaats meer te bieden voor den zondaar, die met God niet wilde wandelen; zonder een lustplaats meer te ontsluiten voor des zondaars hart, dat in God noch rust noch lust had willen vinden; het zal zich verzetten tegen den mensch en hem niet meer gehoorzamen, wijl de mensch ophield te gehoorzamen aan zijn God. De rechterlijke straf: verbanning uit het Paradijs, wordt door Gods verzoenende genade in het beloofde Zaad, kastijding van een Vader. Verdreven uit Gods luthof op een aardrijk, dat worstelt met den zondigen mensch, in onlust om den versmader van zijn Schepper te dienen, zal het, ja vruchten dragen,

maar niet zonder doornen, beide besproeid met zweet en tranen van den mensch, dien het slechts om Gods wil dienen zal. O! die doornen van ellende en smart, van moeite en verdriet, van onrust en teleurstelling, wat zijn ze snerpnd voor des zondaars voet bij elken tred! Hij zoekt nu rust op aarde, helaas! hij vindt haar niet. Geen Paradijs ontsluit zich weer op aarde, waarin hij waren vrede en rust genieten zou, wjl hij de voorwaarde van een Paradijs niet meer bezit: rusten en verlustiging in God, met Hem alleen tevrêe te zijn. Geen luthof, een onmetelijk graf ontsluit zich voor uw oog, werwaarts gij u wendt, ge vindt geen ruste voor uw voet, tot ge daalt en rust in 't graf. En die ziel, beroofd van 't heilig, zalig, lichtend leven, ontbloot van 't lichtend kleed der onschuld? De Heere zij geloofd! zij zwerft op aarde niet rond zonder hope eenmaal rust te vinden, of zonder uitzicht op overwinning in den strijd des levens en des doods. Door heiligende genade, gevloeid uit de troostbron der belofte Gods, moet elke doorn van smart den geloovige verhinderen te rusten in het aardsche, hem beletten zich te verlustigen aan den boom der zonde, of in iets buiten en zonder God, maar drijft hem uit, zij het ook met weenend oog en zuchtend hart, om weêr rust te zoeken in zijn God. Geen Sabbathrust kan hij meer in 't genot der schepselen vinden. Onder naamloos gevoel van ledigheid en smart schreeuwt zijn hart tot God: „wanneer zal ik de rust ingaan en verschijnen voor Uw aangezicht, om mij te verlustigen in U, mijn God van algenoegzaamheid? De armoê, die zijn geest, en de ellende, die zijn lichaam op deze aarde lijden moet, doen hem opstaan om weêr te keeren naar zijns Vaders huis, wjl de Sabbath der aardsche schepping is ondergegaan. Met die gansche schepping is hij als in barenswêe, uitzierende naar verlossing, in ver-

wachting van een nieuwen hemel en een nieuwe aarde, waar de Sabbathsrust volkomen wezen zal.

Zoolang de belofte van overwinning en van rust niet door den tweeden Adam was vervuld, moest de scheppings-Sabbath blijven. Hij behoorde, nu de zonde ingetreden was, tot de bediening der verdoemenis, wyl het gebod: Gedenk den Sabbathdag!" veroordeelend en smartelijk herinnerde aan de verloren rust en versmaadde verlustiging en zaligheid in God. Zag de zondige mensch Gods heerlijke schepping aan, gedacht hij op den Sabbath, dat deze de feest- en kroningsdag van al het geschapene was, inzonderheid van den mensch, ach! die gansche schepping zag hij als in barensnood, zuchtende onder den vloek der zonde van haar koning.

In het heilige zevental van dagen was de schepping volkomen en voltooid; goddelijke volheid in de volkomenheids des heelals geopenbaard; Schepper en schepsel, geest en stof, lichaam en ziel vereenigd en alles in de schoonste en heilige harmonie. In het Sabbathslid deed zich nu een weklacht hooren, omdat alles door de zonde was verstoord. Ach! als Israël zijn verheven Sabbathslid deed hooren van Israëls God:

Een Koning, die het zaligst lot
Ver boven alle goôn kan schenken,

En zoo veelbeteekenend spelende:

't Is al gehoorzaam op zijn wenken,

Ach! dan klaagde de hemel, dan zuchtte de aarde, ja dan klaagde God: „Alles is gehoorzaam, uitgenomen de mensch!" Ja, die mensch ontstemde juist de harmonische tonen van het Sabbathslid, door hemel en aarde aangeheven, met den wanklank zijner zonde. Welk een strijd zag Israël in

de schepping veroorzaakt door de zonde! De mensch in opstand tegen zijnen Schepper en Koning; de schepping tegen den mensch; de menschen tegen elkaar, en geest en stof strijden elk voor zich om de heerschappij. Nu het Sabbathslied gezongen was, kon men een weeklacht hooren bij de puinhoopen van gevallen grootheid van den mensch.

De mensch, de beelddrager Gods, de spiegel van het leven en de liefde Gods, is vleesch geworden, wiens ledigheid van geestelijk, van Goddelijk leven gij in de uitgieting van den zondeestroom, vooral op Gods dag, dien hij tot *zonedag* gemaakt heeft, aanschouwen kunt. En wat die vleesch geworden mensch u toont in zijn eer- en heerschzucht, in dronkenschap en wellust, in de lazarets en op het bloedig oorlogsveld, en eindelijk in de rustplaats, die de dood u biedt, in het geopend graf, doet u verstaan wat het beteekent te gedenken aan den Sabbath, die door den mensch ontheiligt, en aan den Heer des Sabbaths, die door den zondaar verlaten en versmaad is, en gij stemt mij toe, dat bij zulk een smartelijke herinnering, de viering van den scheppings-Sabbath tot de bediening der verdoemenis behoort, wijl die dag den zondaar herinnerde aan het goede, dat verloren was, en het kwaad, waarin de zondaar zich moedwillig heeft gestort. Toch was door de verbondsbelofte: „Ik ben de Heere uw God!” de Sabbathsheiliging, belofte en gebod van het Genadeverbond, waarin alles uit genade wordt beloofd.

Zoo gaat de belofte van de Sabbathsrust vóór den arbeid van het gebod, en alzoo de belofte van rust vóór den eisch van het gebod, wijl de voorwaarde om de ruste te genieten door den Wetgever op zich genomen wordt. Eertijds werd de mensch na zesdaagschen arbeid geroepen tot de rust, hier in Sinaï's wet is aankondiging en profetie, dat eerst de rust in God, als zijnen God genóten, en daarna

de arbeid der gehoorzaamheid volgen zou. O! welk een dierbaar Evangelie van rust en zaligheid in God, zij het ook in een wettische bedeeling en bediening aangekondigd en geschonken, die Israëls harte beven doet, te heerlijker zal de Sabbath lichten, op welken deze Evangeliebelofte in vervulling treden zal. Vrij veroordeele en verdoeme de scheppings-Sabbath de zonde, die de rust en harmonie der schepping heeft verstoord, voor Israël was hij teeken Gods, dat Hij het is, die Israël heiligde, om het te brengen tot de rust; was hij profetie, heenwijzing naar den Silo, den Rustaanbrenger, die straks komen zou, om gelijk Jezus, de zoon van Nun, Israël leidde in Kanaän, als het land der rust, ten onderpand van het hemelsche Kanaän, de ware Silo: Jezus, Israël brengen zou naar dat betere vaderland, in het land der eeuwige rust. Zoolang moest de Sabbath, de feest en kroningsdag der eerste schepping blijven, en geheiligd worden, om bij herinnering aan het verleden en verloren Paradijs, met zijne rust en zaligheid te vuriger te doen verlangen naar de komst van Hem, die 't Paradijs ontsluiten en Sabbathsrust en vreugde brengen zou. Tot zoo lang moest hij profetie en afschaduwing der nieuwe schepping zijn, en ten teeken wezen, dat Israël tot verbondsvolk geheiligd was; ten teeken dat Israël als volk van God in heiliging van dezen dag in God geloofde, zich verlustigde in Hem, berustte in Zijn wil, van Hem zijn heil verwachtte, wandelde voor Zijn aangezicht, en Hem als Heer en Koning erkende, Hem vertrouwde als God des verbonds. Op dezen dag zou Israël zich openbaren, wie het was in het verborgene voor God. Helaas! op dezen dag openbaarde Israël in afgoderij en zondedienst, dat het zoo telkens God zijn Maker vegeten en verlaten had. Alleen de geloovigen hadden een welbehagen in den Sabbath Gods, en vonden hun verlustiging in God en Zijnen dienst.

Denk aan den Psalm van het gejaagd en hijgend hert, aan het bezwijkend hart in Psalm 84; aan dat ééne ding door David begeerd in Psalm 27, en zoovele Psalmen, die openbaring zijn van wat verborgen was in 't hart, dat behoefte aan den Sabbath had, om te rusten en zich te verlustigen met de feestvierende menigte in de tegenwoordigheid Gods; want daar verlustigden zij zich in de aanschouwing van den dienst en arbeid van den grooten Rustaanbrenger, dien zij in den tempeldienst in zijn lijden en heerlijkheid afgeschaduwd zagen. Hoe verlangend zien zij uit naar zijnen dag, naar welken zoo veel eeuwen reeds zoo smachtend was verlangd, als wachters naar den morgen!

D. DE PRÉE.

(Wordt vervolgd.)

EEN EN ANDER.

HOE DE GEREFORMEERDE KERK DER VADEREN EEN NEDERLANDSCH HERVORMD KERKGENOOTSCHAP WERD.

(Vervolg van bladz. 154.)

II.

Dat koning Willem I en zijne mannen alle geldelijke ondersteuning, aan de oude, van de Kerk zelve uitgaande, organisatie in Classes, Provinciale Synoden enz. geweigerd hadden, en de geestelijken door ruime bezoldiging aan de Regeering hadden verplicht, hebben wij reeds aangewezen, alsmede dat de „verlichte” woordvoerders in de Kerk volkomen op de hoogte waren van de nieuwe organisatie-plannen, die de koning dacht in te voeren, en waarbij de oude orde van zaken geheel op zij zou worden gezet. Men was natuurlijk wijs genoeg, om niet met veranderingen

gen in de *leer* der Kerk te beginnen, want dat kon verkeerd gewerkt hebben. Daarbij de verlichting was immers reeds tot de meeste harten en kansels doorgedrongen. Des gevorderd, verklaarde men veeleer, dat men geen plan had aan de *leer* der Kerk iets te veranderen. Alleen het bestuur en de versletene inrichting der Kerk — als of die wat de hoofdlijnen aangaat niet evenzeer als de leer in Gods Woord waren voorgeschreven en van de Kerk zelve moesten uitgaan — zouden voor nieuwe plaats maken. En gelijk men voorzichtig genoeg was, de door den koning benoemde corporaties en besturen met de oude kerkelijke namen van *Synodale*, *Provinciale* en *Classicale* te doopen, verzweg men natuurlijk ook, dat men door alle *wetgevende*, *besturende* en *rechtsprekende* macht der Kerk in de handen dezer nieuwe corporaties overtebrengen, door middel der ingevoerde reglementen reeds in beginsel over de leer beslist had.

Reeds den 26. April 1814 had de voormalige Commissaris-Generaal van den soevereinen Vorst voorgesteld, dat deze de oude classicale en provinciale vergaderingen niet meer zou doen samenkomen, maar zelf een (zoogenaamde) algemeene Synode zou samenstellen, door en met welke dan alles op den nieuwen voet kon geregeld worden. Den 14 Mei kwam dit voorstel in handen van den Raad van State, die het wel wat al te radicaal vond. De Kerk kwam dan weer onder een vreemde oppermacht, waarvan men gedurende de Fransche overheersching zooveel afkeer had betoond; zulk een Synodale macht zou niet strooken met den aard der Herv. Kerk; de rust des lands kon er door worden in gevaar gebracht; er was dus geen waarborg dat zulk eene Synode gematigd genoeg in zake de *leer* zou zijn — eene vrees, die niet alleen tamelijk overbodig bleek, maar die ook den achtergrond schijnt aan te wijzen,

waaruit de bedenkingen vooral voortvloeiden; — en het was ook de vraag of art. 139 van de Grondwet's Vorsten bemoeingen met de kerkgenootschappen wel verder dan tot finantieële schikkingen gedoogde. Alle dergelijke bedenkingen werden door den Raad van State geopperd, en den Vorst geraden, indien deze toch aan de Kerk wat wilde veranderen, dat hij een consuleerende (raadgevende) commissie zou benoemen, samengesteld „uit eenige bijzondere verlichte leeraars der Hervormde Kerk in de onderscheidene provinciën en andere kundige lidmaten der Hervormde gemeenten.” Al deelde de Vorst al die bezwaren niet, hij vond echter het voorstel van een consuleerende commissie toch niet ongeraden. Men durfde haar evenwel nog niet samenroepen, of in 't openbaar laten vergaderen, weshalve men besloot in stilte voort te gaan.

De Secretaris van Binnenlandsche zaken stelde den koning voor, „om de leden eener commissie bij geheim besluit te benoemen, teneinde men met dezelve afzonderlijk, in vertrouwen, briefwisselen, of door onderling gesprek handelen konde. Op die wijze zouden de werkzaamheden kunnen worden voorbereid zoo, dat, wanneer de tijden daartoe gelegener mochten geoordeeld worden, een samenroeping der commissie geschieden, en deze hare werkzaamheden in *weinig zittingen vollooien konde.*” Dit voorstel nam de koning aan 28 Mei. Elf heeren (natuurlijk „verlichte”) werden tot leden dier Commissie gekozen. nl. de HH. Donker Curtius, pred. te Arnhem, W. L. Krieger, pred. te 's Hage, W. Broes, pred. te Amsterdam, A. van Deinze, pred. te Middelburg, C. v. d. Leeuw, pred. te Utrecht, N. Loebry, pred. te Leeuwarden, C. Franssen van Eck, pred. te Deventer, D. Hendriksz, pred. te Groningen, J. de Jongh, pred. te 's Hertogenbosch, G. Benthem Reddingius, pred. te Assen en D. Delprat, pred. bij de Waalsche gem. te 's Hage.

Na onderhandeling met sommige leden dezer commissie had de Secretaris van Staat voor Binnenlandsche zaken een „*Algemeen Reglement voor het bestuur der Herv. Kerk van het Koninkrijk der Nederlanden*” ontworpen, dat met eene memorie van toelichting over den grondslag, waarop het gebouw zou worden opgetrokken, aan al de leden werd toegezonden, met verzoek er hunne op- en aanmerkingen aan toe te voegen en het daarna terug te zenden. Dit geschiedde.

Bij een aanschrijving van 9 Oct. 1815 werd den leden der Commissie kennis gegeven, dat het Concept-Reglement met het oog op de ingekomen adviezen nogmaals was omgewerkt, en dat ze op den 25 dezer te 's Gravenhage verzocht werden samen te komen. De consuleerende Commissie kwam en hield haar eerste zitting van 25 Oct. tot 4 Nov. 1815. De Secretaris van Staat presideerde. Al de leden teekenden het ontworpen Algemeen Reglement, hetwelk daarop aanden koning ter bekrachtiging voorgelegd, en door dezen, na nog eerst met een drietal leden van den Raad van State geconfereerd en eenige wijzigingen aangebracht te hebben, op den 6 Jan. 1816 geteekend werd.

Met de *bekrachtiging, invoering en aanvaarding* van dit Reglement was de stervensure voor de oude *Christelijke Gereformeerde Kerk* der vaderen geslagen. Zij werd in een *Nederlandsch Hervormd Kerkgenootschap* gemetamorphoseerd. Kwamen tot dus ver, zooals volgens Gods Woord behoort, de verordeningen en besturen in de gemeente des Heeren van het verheerlijkt Hoofd der Kerk door of uit de gemeente, dus van onderen naar boven, in het nieuwe genootschap kwamen ze nu van den aardschen koning door zoogenaamde synodale, provinciale en classicale besturen, (allen creaturen van den koning) dus van eene vreemde macht boven de Kerk tot haar naar beneden. Dus

hoe nu ook deze machiné van Staatskerkelijke wettenmakerij in het vervolg werkt, doet minder ter zake, nu men haar oorsprong maar kent. Elk, die een gezond en bijbelsch begrip van Kerk en Kerkregeering heeft, zal zien, dat zulk een organisatie met haar bestuur, van geheel vreemde natuur, niet kan worden verbeterd of gereformeerd, maar dat ze, met heel den aanleve van die, eenvoudig moet worden opgeheven en plaats maken voor eene uit den boezem der gemeente zelve voortgekomenene.

Om den lezer evenwel eenig begrip van de nieuwe organisatie te geven, kunnen we niet veiliger doen, dan hier letterlijk te laten volgen wat A. Ypey en I. J. Dermout hierover schrijven. De laatste was de door den koning benoemde Secretaris der Synode, „... De belangrijkste punten in dat reglement zijn de volgende:

„Het bestuur der Hervormde kerk werd synodaal, provinciaal, klassikaal en gemeentelijk uitgeoefend. Alle hervormde kerken in het koninkrijk, zoowel Waalsche, Presbyteriaansche en Schotsche als Nederduitsche, behooren tot het zelfde geheel, en zijn onder het zelfde gemeenschappelijk bestuur geplaatst. Het hoogste kerkelijk bestuur is opgedragen aan de Synode. Elk provinciaal kerkbestuur, gelijk ook de Commissie tot de zaken der Waalsche kerken, benoemt uit zijn midden één lid tot het bijwonen der eenmaal 's jaars in 's Gravenhage te houden Synode op den eersten Woensdag in Hooimaand en volgende dagen. In de synode heeft bovendien zitting als lid, één ouderling of oud-ouderling, door de provinciale kerkbesturen bij beurtwisseling te benoemen.

Insgelijks wordt door elke Theologische fakulteit op de drie hoogeschoolen, te Leyden, te Utrecht en Groningen uit haar midden een hoogleeraar benoemd, om de Synode, als preadviseerende leden bij te wonen, zonder echter

eene stem te hebben tot het nemen van besluiten. De voorzitter wordt jaarlijks voor iedere synodale vergadering door den koning benoemd. De Synode heeft een vasten secretaris uit de predikanten van 's Gravenhage en een vasten quaestor uit de ouderlingen of oud-ouderlingen van Amsterdam. Beide worden door den koning benoemd. De Synode is belast met de zorg voor de algemeene belangen der Hervormde kerken, en in het bijzonder voor alles wat den openbaren godsdienst en de kerkelijke instellingen betreft. De Synode staat in een onmiddellijk verband met het ministeriëel departement voor de zaken van den Hervormden eeredienst. — De leden van de onderscheidene provinciale kerkbesturen worden uit de onderscheidene classikale ressorten, en wel voor elke classis één predikant, door (en hier lette men wel op, want deze besturen kozen gelijk we zooeven zagen de Synode. Red.) den koning benoemd, en voor één der classen, bij jaarlijksche beurtwisseling, een ouderling of oud-ouderling. De vergaderingen van dit bestuur worden gehouden driemaal 's jaars, op de eerste Woensdagen van Bloemaand, Oogstmaand en Wijnmaand. Hetzelve beslist alle verschillen, welke bij de classikale besturen, of tusschen dezelve mochten ontstaan. Hetzelve verleent de toelating tot den predikdienst, oefent de kerkelijke tucht, (doch deze nemen ook hun oorsprong uit dit vreemde door den koning gedolven kanaal. Red.) ontzet, wanneer de zaak zulks vordert, predikanten en kandidaten van hunne waardigheid, welke daarna, als zoodanig, niet weder kunnen worden aangenomen, en zorgt voor de kerkelijke weduw-fondsen van zijne provincie. — De kerken onder elk provinciaal kerkbestuur worden verdeeld in classen. Elk lid van het provinciaal kerkbestuur neemt den post van voorzitter bij zijn classikaal bestuur waar, hetwelk bestaat uit eene Commissie van eenige pre-

dikanten, ouderlingen en oud ouderlingen van het klassikaal ressort, die door den koning benoemd worden. Het Klassikaal bestuur houdt zijne vergaderingen op den laatsten Woensdag van Louwmaand, Bloeiimaand, Hooimaand, Herfstmaand en Slachtmaand. Dit bestuur zorgt voor de belangen der kerken in zijn ressort, en houdt toezicht over de gemeenten. Ook behartigt hetzelfde de belangen van predikanten, weduwen en weezen in zijn ressort."

Tot zoo ver Ypey en Dermout. Dl. IV, p. 659—661.

Het nieuwe Algem. Reglement met heel zijne organisatie, werd werkelijk ingevoerd. Al de leden van bovengenoemde „Consuleerende Commissie" werden, benevens J. J. Scholten, pred. te Breda en A. Goedkoop, pred. te Gent, tot leden der nieuwe Synode door Z. M. den koning benoemd. De hoogleeraren J. van Voorst, H. Rooyaards en H. Muntinghe, van de theol. faculteiten Leijden, Utrecht en Groningen, dienden met praeadvies. Als ouderling werd nog benoemd J. van Leeuwen uit Arnhem, tot president Ds. W. L. Krieger, tot secretaris Ds. I. J. Dermout, en tot quaestor, d. i. opziener over de algemeene kerkelijke kas, F. Tayspil Jansz., ouderling te Amsterdam. Natuurlijk allen door den koning benoemd.

De oude classicale en provinciale vergaderingen kwamen op bevel des konings niet weer samen, of gingen op dit hoog bevel tot de ontbinding over. Schier alle gemeenten en classen lieten zich de nieuwe organisatie zonder eenig tegenspreken welgevallen. Of de Kerk dan niet door den koning en zijne mannen gedwongen werd? Ja, even als een meisje, dat wel verleid wil wezen, gedwongen medegaat om door een slechten guit hare eer te laten rooven. Wie nu lust heeft en er kans op ziet, make uit, wie van beide de meeste schuld heeft aan het treurige feit, dat de eerbare maagd een schandelijke hoer werd.

Onze hervormde vrienden hebben het, vooral in later tijd, laten voorkomen alsof Willem I en zijne handlangers, die men dan usurpateurs enz. noemde, hier alleen de schuldingen waren, en de Kerk, geheel tegen haar wil, deze nieuwe organisatie met al hare zoo fijn gemaasde netten van kerkelijke reglementen over het hoofd hadden gehaald. Dit is geheel eenzijdig en onwaar, gelijk we hebben aangetoond. De Kerk, ja iedere gemeente accepteerde deze nieuwe organisatie, onderwierp zich dadelijk en onderwerpt zich nog, tot op dezen dag, aan hare wetten.

Of er dan niemand tegen pruttelde? Zeker werd dit gedaan, doch over het algemeen bepaalde zich deze tegenspraak tot enkele personen, die deswege met niet zeer eervolle titels werden begroet. De Classis Amsterdam echter — eere wien eere toekomt — heeft hare stem tegen dezen staatskerkelijken kerkmoord verheven.

In een volgend nummer zullen we D. V. zien hoe ze hare bezwaren, zoowel tegen de herkomst als tegen den aard dezer nieuwe organisatie en wetten heeft kenbaar gemaakt, en met welk gevolg.

DE SCHOOLQUAESTIE.

De schoolquaestie blijft nog altijd bestaan. De klove, door haar tusschen de kinderen onzes volks teweeg gebracht, wordt nog van dag tot dag grooter. Deze quaestie heeft niet alleen onzen politieken dampkring door en door bedorven, maar ook zoo menige zaak, die zoo dringend op afdoening wacht, voor langen, wie weet voor hoe langen tijd achteruit geschoven. Zoolang deze quaestie niet wordt opgelost, opgelost n. l. naar recht en billijkheid — want doorhakken maakt de zaak nog veel erger dan ze is — zoolang zal onze natie met een kogel in 't been blij-

ven loopen, die den voortgang met vasten tred op de bane der zoo noodige ontwikkeling al meer en meer belemmert, ergere pijnen veroorzaakt, en vroeger of later gevaarlijke operatiën, indien maar geen amputatiën, als in de dagen van Willem I, toen België, onder meer, ook over de pijnen van dergelijke wonde schreeuwde, onvermijdelijk maakt.

Op het terrein der school zal, in ieder geval, het hoofd-treffen moeten plaats vinden. Iedere partij schijnt dan ook, als bij instinct, de waarheid der spreuk van Mr. Groen van Prinsterer: „*die de jeugd heeft, heeft de toekomst,*” te gevoelen.

De legers groepeeren zich om deze drie verschillende grondbeginselen: het eene wil de school doen uitgaan van de *Kerk*; het andere van den *Staat*; een derde van de *ouders*.

Alle onderwijs, dus ook de school, te doen uitgaan van de *Kerk*, is het beginsel van Rome. Op haar standpunt is dit zeer consequent, ja onvermijdelijk, wijl de *Kerk* de hoogste, de onfeilbaarste macht op aarde bezit. Jammer dat ook enkele Protestanten, deels zonder het te bevroeden, met Rome op denzelfden bodem staan, en de school, wel niet van Rome's kerk, maar dan toch van de *Kerk* willen doen uitgaan, waardoor ze, eer ze het vermoeden, in de stad der zeven heuvelen terecht komen. Wat we van Rome zouden te wachten hebben, indien het haar ooit gelukte de liberale partij uit den zadel te lichten, en zelve het ros der Regeering bestijgende, den teugel in handen te nemen, is niet twijfelachtig.

De andere partij, de liberale n. l., wil daarentegen alle onderwijs, dus de school van den *Staat* doen uitgaan. Zij ijvert even sterk voor het staatsabsolutisme als Rome voor de *Kerk* en den *Paus*. Alleen stuit het van Rome

minder, wijl het bij haar uit haar aangenomen en steeds beleden beginsel voortvloeit; terwijl het liberalisme, dat vrijheid en gelijkheid predikt voor allen, alleen den staatsinvloed exploiteert, omdat het voor het tegenwoordige zelf de macht in handen heeft. De liberalen willen zelve voor het onderwijs in hunnen geest geen penning betalen uit eigen beurs, maar eischen voor het door hunne hand en naar hunnen zin ingerichte staatsonderwijs enorme sommen uit 's rijks schatkist, waaraan allen moeten opbrengen. Dat is onbillijk; dat is misbruik maken van macht, die men voor het tegenwoordige in handen heeft. En zoo iets heet nu gelijkheid voor de wet en vrijheid voor allen.

Ook de vrije school, zoo antwoorden de liberalen, mag immers bestaan en leeren wat ze wil, mits ze maar blijft onder toezicht van de Regeering en binnen de perken van de wet, die ook haar voorschrijft welke personen onderwijs mogen geven, en voor hoeveel kinderen ieder, en hoe de lokalen ingericht moeten zijn. Is dat nog geen vrijheid genoeg?

Wij antwoorden: Ja, dat zou genoeg zijn, als men ditzelfde, en ook niets meer dan dit aan alle scholen deed, zonder enkele uit de algemeene kas te bevoordeelen. Dan konden alle scholen van allerlei kleur met elkander wedijveren. Beginselen en degelijkheid van onderwijs zouden dan over het al of niet voortbestaan en over den bloei van iedere school beslissen. — Maar nu men de staatschool aan de liberale secte heeft dienstbaar gemaakt, en deze als haar troetelkind voedt en koestert, nu is zulk eene vrijheid voor de bijzondere school eene vrijheid om zich dood te spartelen. Het is de vrijheid van twee bakkers, zou Dr. Rutgers zeggen, die in dezelfde plaats wonen en met elkaar concurreeren. Maar nu besluiten Minister en Tweede Kamer aan den eenen gratis meel, brandstof, oven en werklieden te verschaffen, zeg-

gende tot den anderen, als deze klaagt, dat dit voor hem is om arm te worden, en dat hij natuurlijk zóó onmogelijk concurreeren kan: wel vriend, gij zijt immers volkomen vrij om brooden te bakken, groot en klein, precies zooals ge wilt, en ze zoo duur van de hand te doen als u mogelijk is. Wij doen u immers volstrekt geen hinder, wij houden van vrijheid voor allen!

Op deze wijze deden de mannen der Staatsschool tot dusver met de bijzondere school, wier voorstanders dit natuurlijk schatten gouds, uit eigen beurs, heeft gekost, om haar overeind te houden, terwijl de tegenpartij nog veel grooter schatten uit de staatskas nam, waartoe allen, ook de voorstanders der bijzondere school, hadden bijgedragen. En toch was dit alles nog niet voldoende om de bijzondere school ten onder te brengen, zij bleef nog altijd, dank zij de veerkracht en offervaardigheid van het christelijk geloof en de deugdelijkheid van 't bijzonder onderwijs, een lastige concurrentie, en die daarbij gestadig om verandering, om herziening der wet blijft roepen.

De liberalen, die tot dusver de schoolwet met hare „christelijke deugden” boven geloofsverdeeldheid, als een wonderstuk van wetgevendens arbeid hadden geroemd, en van wetsherziening niets wilden weten, komen, nu de uitslag der verkiezing van de helft der Tweede Kamer verleden zomer hun verzekerde, dat gedurende een viertal jaren tenminste de meerderheid der stemmen op hunne zijde zou wezen, op eenmaal tot de ontdekking: dat de schoolwet gebrekkig en 't onderwijs zóó ellendig is, dat dadelijk tot een radicale wetsverandering dient besloten te worden. De apostelen van 't staatsabsolutisme Moens en Kerdijk bereisden 't gansche land, predikende de noodzakelijkheid van zeer ingrijpende maatregelen op 't gebied van 't lager onderwijs. De heer Moens heeft bereids een con-

cept van schoolwetwijziging bij de Tweede Kamer ingeleverd, dat zeker eerstdaags in behandeling zal komen. Volgens dit concept moeten er — geen kweekelingen, maar enkel hoofd- en hulponderwijzers in de school werkzaam zijn — moeten er 13 rijkskweekscholen komen, om de noodige onderwijzers te leveren — moet er aan elke school een hoofdonderwijzer staan, die voor 30—60 kinderen door één, van 60—120 door twee, van 120—160 door vier, en voor elk 40 tal meer door één hulponderwijzer meer wordt bijgestaan — moet de jaarwedde van elken hoofdonderwijzer minstens *f* 1000, van elken hulponderwijzer met hoofdonderwijzers-acte *f* 800, van elken hulponderwijzer minstens *f* 500 bijdragen — moeten alle kosten voor de openbare scholen gedragen worden voor de helft door de plaatselijke gemeente en voor de helft door het rijk — moet bijna alle macht over de school in handen der inspecteurs en schoolopzieners, geleiddraden der Regeering, om geheel het organisme te electriseeren, gelegd worden.

Zij, die dan hunne kinderen niet op de openbare school willen of kunnen zenden, mogen zelven weten vanwaar zij de gelden zullen halen, om bijzondere scholen, op welke de geldelijke druk dezer nieuwe wet ook toepasselijk zou zijn, overeind te houden. Voor het bouwen van nieuwe zal hun de lust dan wel vergaan.

Wordt dit ontwerp wet, dan ziet het er met de bijzondere scholen ellendig uit. Elke opdrijving van de kosten voor het onderwijs is, zoolang de bestaande schoolquaestie niet opgelost en gelijkheid voor allen als beginsel met de daad aanvaard is, een aanslag op 't leven der christelijke school. Het is ook daarom, dat de Provinciale vergadering van Noord-Holland een adres aan de Tweede Kamer heeft gericht, waarin verzocht wordt, dat deze voor elke opdrijving wake, zoolang aan de bijzondere scholen

in dezen geen recht is gedaan. Wij laten dit *adres* hierachter volgen.

Wat we dan toch wel verlangen van de Regeering? Dat ze niet in naam, maar in de daad gelijk recht aan allen gunne. De school van de eene kleur niet bevoordeele door ze staatsschool te maken, boven de andere. Het onderwijs moet volgens onze innige overtuiging, als regel, niet uitgaan van de Kerk, ook niet van den Staat, maar van de ouders. De kinderen zijn door God aan de ouders gegeven. De natuur, de aard der zaak en de H. Schrift leggen op de ouders den plicht hunne kinderen op te voeden en te onderwijzen of te doen onderwijzen.

Dit moet men evenwel niet zóó verstaan alsof Kerk en Staat met het aan de ouders geschonken kind niets te maken hadden; integendeel: het staat van zijne geboorte af tot beide in betrekking. Uit kracht van 's Heeren verbondsbelofte, indien de ouders Christenen zijn, ontvangt het den H. Doop, en wordt alzoo de Gemeente Christi ingelijfd, die daardoor het recht en den plicht heeft toezicht te houden op zijn zedelijke en godsdienstige opvoeding, of de ouders het »in de voorzeide leer des Verbonds doen en helpen onderwijzen.» Vandaar behoort ook de Kerk toezicht te hebben op de school, d. i. op het godsdienstig element in het onderwijs der school, waarop dit kind wordt onderwezen. Dit toezicht moet zich niet verder uitstrekken dan tot het godsdienstig element. Maar dit toezicht mag men evenmin ignoreeren, door het b. v. gelijk te stellen met het recht (vergunning), dat ook mijn kindermisje bezit, om van tijd tot tijd op de school een kijkje te nemen. Het is bekend, dat sommige Christenen zelfs, in hun gespartel om de Christelijke, ja zelfs om de Gereformeerde school van de Kerk vrij te houden (om welke redenen dit geschiedde, onderzoeken we thans niet)

in hunne nederbuigende goedheid ook zoodanige *vergunning* aan de Kerk hebben willen toestaan, en dan dit povere voorrecht met den naam „*kerkelijk toezicht*” hebben willen doopen. Doch we zullen thans over zulk woordenspel geen woord meer verspillen. Het is ons nu alleen maar te doen om te constateeren, dat de Kerk recht en plicht heeft om *werkelijk* toezicht op 't godsdienstig element in 't onderwijs te houden, en dat op de ouders de plicht rust, dit recht der Kerk te erkennen en te waardeeren.

Gelijk mijn kind dus bij de geboorte reeds in betrekking staat tot de Kerk, zoo staat het ook, met en door zijne geboorte in dit land, in betrekking met den Staat, die niet minder één der door God gewilde machten is, dan de Kerk. Al is het *mijn* kind, het is tegelijk van zijne geboorte af burger van den Staat en onderdaan van de Regeering. Deze heeft dus op en jegens mijn kind rechten en plichten in acht te nemen. Waar ik dit misken, versmaad ik de ordeningen Gods. God heeft mij mijn kind gegeven en mij den plicht opgelegd het te onderwijzen en op te voeden als een gezegend lid Zijner Gemeente, en tot een bekwaam burger in de maatschappij; maar op Staat en Kerk rust evenzeer de plicht, om toe te zien of en hoe ik aan deze roeping beantwoord; en zij hebben, elk naar den aard van de macht en de middelen hun door God gegeven, beide het recht en den plicht om mij, ingeval ik mijne roeping, *dus ook 't heil van mijn kind* verwaarloos, tot plichtsbetrachting te noopen of te dwingen.

Het is dus niet tegen de handhaving van het recht en den plicht onzer Regeering dat we heden ten dage opkomen, als we over conscientiedwang en staatsonderdrukking klagen; maar tegen het misbruik maken van die macht, ten believe van een welbekende godsdienstige partij, ten

nadeele van onze kinderen en ten trots van het geweten en het recht der ouders.

Op de vraag: hoe ver zich het recht van den Staat, om op het maatschappelijk onderwijs toezicht uit te oefenen, dan wel uitstrekt? zouden we antwoorden: Over alles wat tot het maatschappelijk onderwijs behoort. Over het godsdienstige niet: althans niet voor zoo ver dit binnen de perken der openbare zedelijkheid, of die der zedelijke wereldorde blijft. Dus de Staat zie toe:

a. dat er onderwijs worde gegeven, hetzij op school of elders; des noodig dwinge hij de onnatuurlijke ouders, die hun kind zonder onderwijs zouden laten opgroeien;

b. dat het onderwijs minstens zoo hoog worde opgevoerd, voor ieder gezond kind, dat het, groot geworden zijnde, zich in de maatschappij kan bewegen, d. i. dat het lezen en schrijven kan; en voor het opkomend geslacht in 't algemeen, dat Neerlands jeugd bij die der ons omringende beschaafde volken niet achter sta;

c. dat het onderwijs door geen onbevoegde, d. i. onbekwame of onzedelijke personen worde gegeven;

d. dat geen lokalen in gebruik worden genomen of gehouden, die voor de gezondheid der kinderen schadelijk kunnen zijn.

Maar waar we dit een en ander als recht en roeping van den Staat erkennen, verlangen we op grond van het recht der ouders ook wederkeerig:

a. dat de Staat geen scholen oprichte, of in standhoude, dan alleen waar en voor zooverre er door particulier initiatief niet in wordt voorzien;

b. dat de Staat op iedere school, die aan bovengenoemde vereischten voldoet, òf de kosten van het onderwijs — uitgezonderd de onvermogenen — doe dragen door hen die er gebruik van maken, òf, ingeval van subsidiëering, aan

iedere school, om 't even van welke godsdienstige richting ze zij, naar gelang van het getal harer leerlingen, gelijkelijk ondersteune;

c. dat het bestuur der door den Staat opgerichte scholen voor minstens één meer dan de helft worden gekozen door de ouders der aldaar schoolgaande kinderen.

AAN DE TWEDE KAMER DER STATEN-
GENERAAL TE 'S HAGE.

Mijne Heeren!

De Provinciale vergadering van Noordholland der Christelijke Gereformeerde kerk, vergaderd te Haarlem 25 April 1876, acht zich geroepen in het belang van het onderwijs der Vaderlandsche jeugd in 't algemeen en van de kinderen der Kerk in 't bijzonder, U dringend te verzoeken te willen te gemoet komen aan de bekende bezwaren, die de talrijke voorstanders van Christelijk onderwijs tegen onze wetgeving op het Lager onderwijs hebben.

Zoolang dat niet is geschied, moet elke poging om het, slechts voor een bepaalde godsdienstige partij bruikbare, Staats-onderwijs op te drijven, op kosten van allen, noodwendig uitloopen op vermeerdering van den druk, waaronder reeds te lang een groot deel der natie zucht.

Uwe Hooge Vergadering toone, tegenover het drijven dergenen, die oor noch oog schijnen te hebben voor de teederste grieven, het waar belang van heel het volk te begrijpen, dat alleen gebaat kan worden door zulk eene bevordering van het onderwijs, die aan allen ten goede komt.

Uwe Vergadering zal onpartijdig genoeg kunnen zijn om te erkennen, wat door een bevoorrechte partij voor-

bijgezien wordt, dat het den voorstanders der bijzondere, Christelijke school niet minder dan dien der openbare om degelijk en doelmatig onderwijs te doen is.

Zijn niet de vruchten van het zoogenaamd *neutraal* onderwijs zeer beschamend? Zou het belang van het *Volks-onderwijs*, waarom het dan toch te doen moet zijn, geen groote schade lijden, indien door verzwaaarden druk het bijzonder onderwijs achteruitging?

Met de bede, dat God u lust en wijsheid schenke om de wezenlijke belangen van heel het volk te behartigen, tot bevordering van deszelfs degelijke ontwikkeling en van den onderlingen vrede, leggen wij dit verzoek voor Uwe Hooge Vergadering neder.

Hetwelkdoende,

Met verschuldigten eerbied, en toebidding van 's Heeren zegen op Uwen gewichtigen arbeid, de Provinciale Vergadering van Noordholland der Christelijke Gereformeerde kerk, en in haar naam.

(was get.)

H. BEUKER, *President*,
W. SIEDERS, *Secretaris*.

Haarlem, 25 April 1876.

In een extra No. van de „Bazuin” gewerd ons heden een dergelijk adres uit Kampen, waarmede wij (al hadden we in zulk een volksadres wel wat minder pathos en wat meer betoog gewenscht), om des beginsels wil, van harte instemmen. Vinde het allerwege navolging. Het luidt als volgt:

AAN DE TWEEDE KAMER DER STATEN-
GENERAAL.

Hoogedel Gestrenge Heeren!

Met gepasten eerbied komen ondergeteekenden, allen huisvaders of burgers van Nederland, en gebruikers of voorstanders van het Bijzonder onderwijs, tot U, om, gedrongen als wij worden door een veeljarigen druk en door nog dreigender banden, U ernstig te wijzen op het knellende juk, dat het Bijzonder onderwijs nog tenonder houdt.

De geschiedenis der wording van de Wet van 18 Aug. '57 is aan niemand beter dan aan de leden Uwer hooge vergadering bekend.

Dat die wet een gevolg is, ook van de jarenlange worsteling om Bijzondere scholen te kunnen oprichten zonder bemoeielijking van regeerings-lichamen, is historisch, en de verkregen vrijheid wordt dankbaar door ons erkend.

Doch nimmer had eenig wetgever de intentie, naar wij vertrouwen, die vrijheid te besnoeien; en niemand der belanghebbenden in het Bijzonder onderwijs durfde ooit denken: dat de eenmaal gegeven vrijheid zoo deerlijk in de praktijk zou geknot worden, als sinds jaren geschiedt.

Wie zou ooit hebben durven vermoeden, dat het woord „*overal*” in al. 3 van art. 194 der Grondwet, tot die buitensporige praktijk zou gebruikt worden, als de heer Groen van Prinsterer reeds in 1848 voorspelde aan G. Graaf Schimmelpenninck, met de woorden:

„De school zou kwijnen, de school zou te niet kunnen gaan; maar altijd zou er een schoolgebouw, al mocht het ledig blijven, open moeten staan; altijd zou er een schoolmeester al mocht zijne school *pro memoria* bestaan, moeten worden betaald; de Staat zou verplicht zijn tot

onderhoud van scholen, tegelijk kostbaar, slecht en overtollig . . .”?

Wie zou hebben durven veronderstellen, dat het woord „*Christelijk*” niet alleen als een uitlokkende *naam* zonder beteekenis, maar ook als een wettelijk instrument dienst zou doen, om naar gelang der plaatselijke gesteldheid, zekere godsdienstig-zedelijke kleur van het onderwijs meer of minder schel te doen schitteren?

Hooged. Gestr. Heeren, wie zou gemeend hebben, dat het woord „*kan*” in art. 33 der Schoolwet tot zulk een verpletterende finantiëele concurrentie zou worden misbruikt, als waarvan de vele gemeenten in ons land getuigen, waar weinig of geen schoolgeld geheven wordt?

Wij doen een beroep op de stem der gerechtigheid en vaderlandslievendheid in uw geweten, en vragen U: kunnen deze en nog andere praktijken geoorloofd genoemd worden, en overeenkomstig de vrijheid van Bijzonder onderwijs, ons overigens in de Grondwet en de Schoolwet duidelijk gewaarborgd?

Daarom dringer wij, met verschuldigde hoogachting maar ook met een sinds jaren klimmenden ernst, bij U, Hooged. Gestr. Heeren, aan: neemt die kluisters weg, neemt die boeien uit de handen onzer verdrukkers, geeft ons de vrijheid in al hare volheid, ontheft ons van die allesverterende concurrentie van het Staats-onderwijs, waar gij, met recht en reden, elk ander Staats-monopolie vijandig zijt.

Hooged. Gestr. Heeren, wij smeeken U, staat niet langer toe, dat de met bloed gekochte Nederlandsche gewetensvrijheid, in die honderdtallen van Bijzondere scholen en in die machtige partij van het Bijzonder onderwijs langer verkracht, ja vermoord worde. In plaats van gewetensdwang op schoolgebied te verzwaren, en de overheersching

der Staatsschool te verscherpen door aannahme van het voorstel-Moens, roepen wij U toe,

Hooged. Gestr. Heeren,

geeft meerdere vrijheid, handhaaft de wettige vrijheid van onderwijs, opdat de kiemen van burgerwist verstikken, vóór zij door de drukking van Staatswege, van wege het eeniglijk gepriviligiëerde Openbaar onderwijs, op onzen Vaderlandschen bodem jammerlijk uitschieten.

't Welk doende,

Hooged. Gestr. Heeren,

Uw onderdanige dienaren,

KAMPEN,
Mei 1876.

A. BRUMMELKAMP.
C. MULDER.
S. VAN VELZEN.
M. NOORDTZIJ.
H. DE COCK.
CHR. KNAP.
G. PH. ZALSMAN.
W. G. KNAP.
A. STEKETEE.
G. BOS,

en anderen.

GEMEENSCHAP VAN KERKEN.

Onze Christ. Geref. kerk staat, krachtens haar standpunt en belijdenis, in gemeenschap met verschillende Vrije kerken in andere landen. Met de Geref. kerk in Amerika, met de Oud-Geref. kerk in het voormalig koninkrijk Hannover, met de „Freie Evangelische kirche” in Sileziën en met de Vereenigde Presbyteriaansche kerk in Schotland wordt die gemeenschap geoeffend doordat we van tijd tot tijd afgevaardigden van deze kerken op Synodale

vergaderingen ontvangen, die ons de zuster-groete benevens verschillende mededeelingen van hunne kerken brengen. Dezen dag gaat de Commissie van onze Kerk op reis naar Schotland, om de Synode van laatstgenoemde kerk bij te wonen en er onze hartelijke groete te brengen. Make de Heere de reis onzer broeders voorspoedig, en zij hunne tegenwoordigheid op die gewichtvolle vergadering dienstbaar aan versterking van den reeds zoo innigen zusterband, tot heil der wederzijdsche kerken, en bovenal tot glorie van Hem, die der gemeente gegeven is tot een Hoofd boven alle dingen.

H. BEUKER.

Waarde Broeder D!

Uw laatste schrijven was voor mij niet bijzonder opwekkend en verkwikkend. Dit is evenwel uwe schuld niet. De toestanden zijn nu eenmaal zoo. En gij doet wel met de dingen bij den waren naam te noemen. Van mooie woorden voor slechte zaken te gebruiken, waarin onze eeuw het onrustbarend ver heeft gebracht, ben ik ook een vijand. De inhoud moet aan het etiquette beantwoorden. „Wees waar!” dat schoone woord van da Costa geldt ook hier. Daarom dank voor uw openhartig en rondborstig woord.

Toch zult ge mij toestemmen, dat het niet opwekkend en verkwikkend is, telkens het oog te moeten laten gaan over zoovele splinterige quaesties, over zoovele spitsvondige uitvluchten, over zoovele onschriftmatige toestanden, over zoovele ongerijmde, ja ongeloofelijke verbindingen, als uwe weinige letteren in overvloed aanwijzen. Het jaagt mij tenminste een onbehagelijk gevoel door de leden. Maar het gaat u gelijk mij. Het gerucht er van doet u pijnlijk aan, en toch kunt ge er het oog niet afhouden.

Er staan nog zooveel broeders aan de overzij, die we gaarne met ons rondom één banier vereenigd zagen. Och, of men die quaesties eens bij het rechte licht mocht bezien, in het licht van 's Heeren Woord en Geest, staande in den geest tegenover de vlammen van 's Heeren ontzaggelijk oordeel, zij zouden spoedig zijn opgelost. Dan zou men zich schamen over zijn eigen uitvluchten; men zou zonder verwijl breken met elken onschriftmatigen toestand; het zou uit zijn met al die ongerijmde verbindingen, als waarvan de Herv. kerk thans een treurige staalkaart te aanschouwen geeft. Och of we er van verlost waren, en alle geloovigen in den lande op denzelfden bodem van Schrift en belijdenis elkander weer de hand konden reiken, om te zamen ééne gemeente te vormen, die, vrij van alle ongoddelijke banden, zich slechts verbonden wist aan God en Zijn Woord. Daartoe moet het komen. Meer dan ooit roept God er ons thans toe door den drang der tijden. Doch op de vraag: „Wachter! wat is er van den nacht?” wordt nog altijd het teleurstellend antwoord vernomen: „de morgenstond is gekomen, maar het is nog nacht. Nog altijd dezelfde verhoudingen, zoo niet erger.

God evenwel heeft trots en tegenover dat alles onze uitgeleide en door Hem vrijgemaakte Kerk gebouwd. Zij is tot duizenden, ja tienduizenden in den lande geworden, en staat alleen in de kracht des geloofs aan het souveraine koningschap van Christus, haar Hoofd en haar Heer. Dit belijden en erkennen we met dankzegging tot God. Niet om in zelfgenoegzaamheid en met een onzinnig: „wij zijn er” daarop rustend en roestend in te slapen, maar biddend en werkend voort te gaan in den van God zoo duidelijk aangewezen weg. Ik zou zoo gaarne zien, dat onze Kerk door haar geloof en belijdenis, door haar

gebed en arbeid, door haar ijver voor God en gebondenheid aan Christus, door haar godzaligheid en heiligen wandel, door hare werkzaamheid tot bekeering van zondaren en liefde onder elkander, in één woord dat zij zelve in hare geheele openbaring meer en meer het bewijs der bewijzen werd voor ieder, die niet willens blind is, dat de „Afscheiding” uit God is, en hij die dat alles gebouwd heeft, niemand kan zijn dan God in zijn vrijmacht en almacht zelf. En als God zelf mij het aanzijn geeft, heb ik niet noodig mijn recht van bestaan voor de menschen te bewijzen. Voor God heb ik toe te zien of ik mijn aanzijn gebruik, waartoe Hij het mij gegeven heeft.

Zoo heeft ook onze Kerk te handelen, en in afhankelijkheid van God en in gemeenschap met Christus is dit ook haar wensch en haar streven, trachtende immer meer overvloedig te zijn in het werk des Heeren. En al zegt dan ook de geheele wereld: „gij moogt er niet zijn;” zij is er en leeft en groeit, niet bij de gratie der menschen, maar bij de gratie Gods. Dat ze slechts zoeken een eere van Christus en een zegen voor het land te zijn. Dan zal ze in Gods gunst deelen. 'sMenschen gunst zal dan wel volgen, en blijft die achter, welnu, de martelaarskerk van alle tijden heeft door Gods genade getoond, dat ze bij Gods gunst alleen ook wel kan leven.

Ruim veertig jaren heeft onze Kerk nu bestaan. Ongeveer evenveel jaren heeft de worsteling geduurd om „de Kerk in de Kerk” te herstellen. Beider geschiedenis zou ik wel eens wenschen naast elkander te zien liggen. De geschiedenis onzer Kerk en de geschiedenis van het herstellingswerk in het Genootschap. Ik geloof, dat ze zeer leerrijk zou zijn. Misschien zou de slotsom geen andere wezen, dan wat de Bijbel ons ergens bericht van het huis van David en het huis van Saul. 't Is hier de plaats niet

om ook maar in ruwe trekken van beider werking en gang een schets te geven. Terwijl ik zoo hier aan mijn tafel zit te schrijven, en veel van wat er op beider terrein gebeurd is vluchtig mijn oog in de gedachten voorbij gaat, dunkt me dat het onze Kerk moed mag geven om met haren God en Koning voorwaarts te gaan en niet te verslappen. Of het onze broeders in de Herv. kerk zou overtuigen, tot mijna leedwezen meen ik het te moeten betwijfelen. Zij zijn op dat punt met al hun scherpzinnigheid „hardleers.” Van het volk voegen zich jaar aan jaar meerderen bij ons, minder conservatief en meer Gereformeerd als het is dan de leiders, bij name de predikanten. Van deze verwacht ik helaas! in zake de vrijmaking der Kerk niets... dan woorden. Getuige nu weder hun houding bij de aanneming van de Wet op het Hooger onderwijs. Op de vraag: wat zullen we doen, mannen broeders! telkens weer hetzelfde nu reeds veertig jaren lang herhaalde antwoord: een brochure schrijven, protest aantekenen, den vijand zeggen: dat hij heen moet gaan, afgewisseld met het refrain: „wij blijven.”

In uw schrijven gebruikt ge meer dan eens het woord: „rechtens.” Dat woord bekleedt een gewichtige plaats in de jaarboeken der jongste kerkgeschiedenis. De formule: wél *feitelijk* maar niet *rechtens* is de Kerk los van Schrift en belijdenis, wél *feitelijk* maar niet *rechtens* is de band der belijdenis verscheurd, werkt betooverend. Doch welk een armzalig redmiddel. Met die formule, zoo toegepast, zoudt ge lid van de Roomsche kerk, ja van de Synagoge kunnen zijn. Ook die zijn niet rechtens, wat ze feitelijk in den loop der eeuwen zijn geworden. De Synagoge had geen recht om Christus er uit te bannen en de Roomsche kerk evenmin om af te glijden van het fundament der Profeten en Apostelen. Zij had de zuivere Apos-

tolische Kerk *moeten* blijven, en dat ze het niet meer is, daarover zal God haar eenmaal oordeelen, maar ook daarom hebben onze vaders haar verlaten. Ook dezen hadden Paus en kardinalen en bisschoppen kunnen toevoegen: wat ge van de Apostolische Kerk hebt gemaakt, hebt ge wederrechtelijk gedaan. *Rechtens* mag zij niets anders zijn dan gelijk Christus en de Apostelen ze u hebben nagelaten. Dat wisten zij ook wel, doch zij braken met den ongoddelijken toestand en aarzelden niet dezelfde Kerk, die rechtens de Apostolische Kerk was, de Kerk van den Antichrist te noemen. Die onderscheiding tusschen „feitelijk” en „rechtens” moge in het afgetrokken schoon klinken, in de werkelijkheid en in de toepassing op de onderhavige zaak is zij onzinnig. Niet één ongoddelijke toestand bestaat er rechtens voor God. De duivel zelfs is rechtens geen duivel. Hij had zijn woonstede in den hemel moeten bewaren. Zoo zoudt ge kunnen zeggen: Abel is gedood, maar niet *rechtens*. Kaïn mocht het niet doen. Maar leeft Abel daarom? Deze bleef dood, trots de schoone formule: en God gaf Seth in zijn plaats. Gelukkig voor Seth, dat onze broeders uit de Herv. kerk er toen nog niet waren. Zij zouden zijn recht van bestaan hem hebben betwist. En al mocht hij hun dan gewezen hebben op zijn gestorven broeder, in wiens plaats God hem had gesteld, het mocht niet baten. Abel mag dood zijn, hij is het niet *rechtens*; Kaïn, de goddelooze Kaïn heeft het gedaan, en daarom mag hij feitelijk dood zijn, *rechtens* is hij het niet; voor ons leeft hij. Met dat al blijft Abel evenwel een lijk. (Tusschen twee haakjes: Niet ik, maar Dr. Kuyper en meer mannen van naam, hebben de Herv. kerk een lijk genoemd.) Gij zegt: het is onzinnig. En toch van hetzelfde, hoe onzinnig ook, zal men zich bedienen tegen uw laatste schrijven.

De confessie is verloren, zegt gij met Groen. Niet *rech-*
tens, is het antwoord. Het verwaterde verbindings-formu-
 lier gedooft het prediken van de meest Godonteerende
 stellingen, beweert gij. 't Is *feitelijk* zoo, voegt men u toe,
 maar niet *rechters*. Naast een Oosterzee, roept ge uit,
 staat een Scholten, naast een Doedes doceert een Opzoo-
 mer, naast een van Ronkel beklimt een Hugenholtz Jr.
 den kansel, naast een Deetman staat een Hooijkaas aan
 den Avondmaalsdisch; hoe is het mogelijk! Zij zijn er —
 feitelijk geeft men u toe, maar niet *rechters*. En waar gij
 apodictisch beweert, dat niemand, die Bijbelsch en Gere-
 formeerd wenscht te *prediken* en *handelen*, leeraar in de
 Herv. kerk kan blijven, spreekt men u dat niet tegen?
 Ontkennen kan men het niet, dat de *feitelijke* toestand
 zulk een handelen onmogelijk maakt. Maar als ge nu ze-
 ker van uw zaak, met den Bijbel voor u, tot een breken
 met dien toestand opwekt, slaat men u het zwaard van
 Gods Woord uit de hand met de bedwelmende formule:
feitelijk is het zoo, maar niet *rechters*, en daarom... wij
 blijven.

En meen nu niet, dat enkele duistere koppen zich van
 die uitvlucht bedienen. Neen! heldere denkers en be-
 roemde geloovigen dekken er zich meê. Ik zou de namen
 van een Groen en Felix kunnen noemen. Groen verschuilt
 zich zelfs in het laatste No. van zijn Nederl. Gedachten achter
 de bewering, dat de Kerk in een tijd van overgang en
 voorbereiding is. Daarmeê wekt hij „tot blijven in het ge-
 nootschap vooralsnog” op. Ware mijn brief niet al zoo
 lang, ik had nog al een en ander over dat No. te schrij-
 ven. Naar mij dunkt komen er stellingen in voor van
 zeer betwistbaren, zoo niet van voor de kerkelijke quaestie
 zeer bedenkelijken aard. Daarover D. V. een volgende
 maal. Alleen nu moet me een woord van het hart over

de vermelding in dat No., „dat ook door de Afgescheidenen (onze Afgescheidenen geloofsgenooten, gelijk Groen ze noemt) de vermaning is gedaan om in het „Herv. genootschap” te blijven. Met kennelijke ingenomenheid wordt dat door Groen bericht. Ik moet bekennen; dat mij van zulk een vermaning, van ons uitgegaan, niets bekend is. Tegen een blijven, gelijk onze broeders dat tot nog toe verstaan en beoefenen, hebben wij altijd gewaarschuid. Wel heb ook ik zelf meer dan eens tot een geloovig predikant gezegd, waar hij meende, dat wij te veel op Afscheiding aandrongen: welnu! scheid u niet af, maar wees getrouw, handel gelijk gij spreekt, en gij zult over drie maanden evenzeer afgescheiden zijn als ik. Opwekken tot blijven onder schier elke voorwaarde, is in strijd met geheel ons zijn, het kan niet van ons worden geëischt. Opwekken tot blijven en tegelijk tot plichtsbetrachting, ik doe het nog heden, want als ge dat in toepassing brengt, dan moet een van beiden òf het genootschap moet veranderen òf gij wordt er uitgeworpen. Dit behoeft geen beoog. Edoch zoo ge het verlangt, ik ben bereid het te leveren.

Voor ditmaal genoeg. Anders zou ik u wel willen verzoeken aan A. V. te zeggen, dat hij de debatten over de subsidie en restitutie-quaestie nog niet voor gesloten moeten houden. Ondergeteekende wil bij gelegenheid met ZEW. er nog wel een woordje over wisselen.

D. K. WIELENGA.

KERKNIEUWS.

Beroepen :

Bij de Vrije Evangelische Gemeente te Brussel, Ds. C. de Best van Tilburg; te Zegwaard, Ds. J. Strijks van Hattem (2e roeping); te Ureterp, Ds. F. Breitsma van Schoonebeek; te Nijeveen, Ds. L. Meijering van 't Zandt; te Zuid-Beierland, Ds. E. F. Smit van Gorinchem; te Zuidhorn, Ds. H. Scholten van Sellinge; te Edam, Ds. L. Neijens van Amsterdam; te Sauwert, Ds. L. Meijering van 't Zand; te Haarlemmermeer, O/Z., Ds. Ph. J. Wessels van Zierikzee; te Gameren, Ds. Contant van Brielle; te Kollum, Ds. L. van Dellen van Veenvoudsterwal; te Holten, Ds. van Apeldoorn van Bolsward.

Bedankt :

Door Ds. P. Diermanse van Nieuw-Vennep, voor de roeping van Colijnsplaat; door Ds. W. Sieders van Enkhuizen, voor Maassluis; door Ds. J. van Anken van Hellum, voor Theesinge; door Ds. F. A. Bergsma van Zaamslag, voor Alblasserdam; door Ds. R. H. Vos van Ruinerwold, voor Steenwijk; door Ds. Hummelen van Idskenhuisen, voor Schildwolde; door Ds. L. Neijens van Amsterdam, voor Edam; door Ds. F. Breitsma van Schoonebeek, voor Ureterp; door Ds. E. F. Smit van Gorinchem, voor Zuid-Beierland.

Bevestigd :

Te Broek op Langendijk, Ds. J. Bakker van Stroobos, door Ds. S. Goslinga. Bevestiger had tot tekst 1 Petr. 4: 18a; terwijl de Bevestigde zijne intrede hield met Efez. 6: 18.

Te Terwispeel werd den 9 April Ds. G. A. van Wageningen bevestigd door Ds. Miedema van Zalk, met 1 Tim. 4: 16. Z.Eerw. hield zijne intrede met eene rede over Lukas 14: 23.

De Cand. J. N. Lindeboom, is te Dussen in de heilige bediening bevestigd door zijn broeder Ds. L. Lindeboom van Zaandam.

Afscheid :

Ds. Ph. W. Eskes nam den 23 April afscheid van de Gemeente te Alblasserdam, naar aanleiding van Psalm 122: 8.

Varia.

Ds. Sipkens van Delftzijl, vierde gedachtenis van zijn 25-jarigen Evangeliedienst.

Ds. S. O. Los, van de Classis Goes, eervol emeritaat verkregen hebbende, nam den 30 April afscheid van de Gemeente te Baarland met 2 Thess. 3: 18.

Aan de Lemmer is eene Gemeente gesticht.

Ds. de Best heeft de roeping der Vrije Evangelische Gemeente te Brussel aangenomen.

AVONDMAALS-KOMMER.

Weer is de tijd aangebroken, dat de gemeente des Heeren den dood van haren Verlosser gedenken en aan den Avondmaalsdich verkondigen mag: „Alzoo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij zijn eeniggeboren Zoon gegeven heeft,” gegeven voor haar in den dood, om haar het leven te verwerven. Welk een liefde, die bewoog tot zulk een overgave; welk een trouwe zorg, die zulk een Avondmaalstafel schonk! De voorganger geeft er plechtig en tijdig kennis van. Veertien dagen tevoren reeds wordt het in de meeste Gemeenten aangekondigd. Gewenschte tijding, zou men kunnen vermoeden, er zal dan toch weer feest zijn, men zal weer gelegenheid vinden, vereend aan den heiligen disch, te belijden: „Ons Pascha is voor ons geslacht, namelijk Christus.” Nu, het geschiedt ook maar zoo zelden; reeds drie maanden zijn vervlogen, sedert men kon aanzitten. En toch, gij zoudt u vergissen, zoo ge denken mocht, dat een glans van genot ieders geelaat doet blinken. Neen, voor een gedeelte slechts is die boodschap tot vreugde. Deze verlangen naar de instelling des Heeren, gelijk naar Hem, die ze gaf, dewijl ze weten, dat Hij zich daar te genieten geeft. Anderen, wellicht niet het kleinste getal, zijn onverschillig aangaande 't geen ze daar vernemen; zij laten zich er nimmer meê in. Doch er is ook een deel, in onderscheiden Gemeenten een aanzienlijk deel, dat zich door zorg voelt aangegrepen, en sommigen van hen betuigen u, dat hun een rilling door

de ziel vaart, als zij die aankondiging hooren. Wat is toch wel de oorzaak van den toestand dezer laatsten? Zij is, onzes bedunkens, bij allen niet gelijk. Bij sommigen is zij van *persoonlijken*, bij anderen van *kerkelijken* aard. Dit opstel, waartoe ik volgens mijn gegeven woord verplicht was, is een poging, om de bezwaren dier oprechte Christenen te doen inkrimpen, en zoo mogelijk uit den weg te ruimen.

PERSOONLIJK BEZWAAR.

Het Sacrament, zoo redeneert men, is alleen voor de ware geloovigen ingesteld, opdat daardoor hun geloof verzegeld worde. Zij echter durven zich onder dezen niet rekenen, en zouden, als ze in zulk een toestand aanzaten, zich een oordeel kunnen eten en drinken: derhalve zij blijven òf terug, òf naderen onder zorg en angst de tafel des Heeren.

Wanneer het waar is, dat het Sacrament de oprechtheid van iemands geloof verzegelt, dan kan hij, wij moeten het toegeven, niet aanzitten zoolang hem niet op degelijke gronden de echtheid van zijn geloof bleek. Hij mag zich niet laten verzegelen, bij hem is iets, waaromtrent onzekerheid bestaat, of hij het al dan niet bezit. — Maar hier bestaat eene vergissing, waardoor men de zaak moeilijker maakt, dan zij is. Het heilige Avondmaal verzegelt niet ons geloof, maar Gods beloften, die aan ons geloof worden voorgesteld, om ons op haar te verlaten. Het Bondzegel geeft ons den Christus, den Man der smarte. Het voert Hem voor onze oogen, opdat wij Hem zien, voor onzen geest, opdat wij Hem zonder schroom aannemen mogen. Het Sacrament is een zegel van Gods genade — men versta mij wel — van de genadige beloften, die in Christus ja en amen zijn, en door het Sacrament bevestigd worden.

„En hij (Abraham n.l.) heeft het teeken der besnijdenis ontvangen, tot een zegel der rechtvaardigheid des geloofs, die hem in de voorhuid was toegerekend.” (Rom. 4: 11). Paulus wil ons hier zeggen: de besnijdenis was een zegel — een zegel van de toegerekende rechtvaardigheid, de rechtvaardigheid van Christus, die de rechtvaardigheid des geloofs wordt genoemd. Zij, voorgesteld als een feit, (daadzaak) is neergelegd in de beloften, door welke wij kennis van haar erlangen. Het geloof alleen echter neemt ze aan en eigent ze zich toe. Dat Abraham met die toegerekende rechtvaardigheid niet zou beschaamd worden, werd hem in de besnijdenis vergewist en verzegeld. Evenzoo is het in 't Avondmaal. De vruchten van Christus lijden en sterven worden ons daar geschonken, en verzekerd, niet dat onze hand onbedriegelijk is, maar dat wij met de gerechtigheid des Zoons Gods nimmer zullen beschaamd worden.

Zoo vat het ook de Heidelb. Katechismus vr. 66 op: „Sacramenten zijn,” zoo luidt het daar, „zegelen, van God ingesteld, *opdat* Hij ons door het gebruiken derzelve, *de beloften des Evangelies* des te beter te verstaan geve en verzegele. — Welke beloften? Deze: „dat Hij ons vanwege het eenige slachtoffer van Christus, aan het kruis volbracht, vergeving van zonden en het eeuwige leven uit genade schenkt.” Zoo ook vr. 67. „Zijn dan beide het Woord en de Sacramenten daarheen gericht, dat ze ons geloof op Jezus Christus, als den eenigen grond onzer zaligheid wijzen?” En het antwoord is: „Ja zij toch, enz. Woord en Sacramenten gaan dus in dezelfde richting. Zij wijzen beide — niet op ons geloof, maar op Christus, opdat ons geloof van alles af en alleen op Hem leere zien.

Ook het avondmaals-formulier spreekt in dezelfde richting. Zoo luidt het toch: „Uit deze inzetting des heiligen

Avondmaals onzes Heeren Jezus Christus zien wij, dat Hij ons geloof en vertrouwen op zijn volkomen offerande, eenmaal aan het kruis geschied, als op den eenigen grond en fundament onzer zaligheid wijst." Dit is zoo duidelijk mogelijk. Wij besluiten derhalve: niet ons geloof, maar Gods beloften aangaande de vergeving der zonden en het eeuwige leven worden ons in het Sacrament des Avondmaals verzegeld. Is het nu onze begeerte, alleen door Christus die vergeving en dat leven te erlangen, dat wij dan toch zonder schroom toetreden, en ons niet langer door bekommelingen van bovengenoemden aard laten ophouden, wijl Hij zich daar geeft, die om ons allen twijfel des ongeloofs te ontnemen, eenmaal zeide: „Neemt, eet, dit is mijn lichaam, dat voor u gegeven wordt."

Men meent echter, dat de beproeving, of men al dan niet in het geloof is, de viering des Avondmaals moet voorafgaan, en al naardat deze uitvalt, onze keus zich moet richten, of wij al dan niet mogen aanzitten. Men wijst dan vooral op 1 Kor. 11: 28; 2 Kor. 13: 5, als ook op het Avondmaalsformulier. Vergunt mij echter de opmerking: de zelfbeproeving, die ons soms zooveel zorg verwekt en nog dikwijls in het onzekere doet blijven, is naar mijn bescheiden oordeel, niet aangaande onzen *staat*, of wij wel ware geloovigen zijn, — dan ook zouden alleen de bekommerden haar behoeven — maar ten opzichte van onzen *toestand*, als ook om de behoefte aan en de kennis van ellende, verlossing en dankbaarheid in ons te verlevendigen. In 1 Kor. 11: 28 wordt niet bevolen zich te beproeven of men wel een waar geloovige is, maar of men zich in zulk een toestand bevindt, dat men op een behoorlijke en godvruchtige wijs het Avondmaal kan vieren. Duidelijk toch is het, dat de Korinthische Gemeente in dien toestand niet was. De Apostel zegt tot hen (vs. 20, 21):

„Dat is niet des Heeren avondmaal eten, want in het eten neemt een iegelijk tevoren zijn eigen Avondmaal, en deze is hongerig en de andere is dronken.” Hij doelt ongetwijfeld op de zoogenaamde liefdemaaltijden, welke men vóór het Avondmaal gebruikte, en ook in de Korinthische Gemeente schijnen in zwang te zijn geweest. De spijzen, aangedragen door de deelgenooten, en wel een ieder naar zijn vermogen, werden op een gemeenschappelijken disch geplaatst, om ze met elkander, als een bewijs der onderlinge liefde, te gebruiken. Door de scheuring (vs. 18 gemeld), ontstonden echter twee partijen, — aanzienlijken en geringen. — De eersten vonden niet goed, hunne kostbare gerechten te voegen bij het sobere deel der laatsten. Zij aten derhalve elk op zichzelf, sommigen vroeger en anderen later, naardat ze in de vergadering aankwamen. Hieruit ontstond, dat de eene partij zich ruim te goed deed, en de andere weinig of niets vond om te genieten. Ook uit zulk een gedrag moet verklaard worden, wat de Apostel hun ten laste legt: „de eene is hongerig en de andere is dronken.” Maar in dien toestand gebruikten zij evenwel het heilig Avondmaal. Gij zult nu ook, zonder dat er nader op gewezen wordt, begrijpen, hoe onbehoorlijk dit was. De Apostel houdt hun daarom de instelling des Heeren voor, om hen tot een betere viering op te wekken. Hij zegt, dat als zij op bovengenoemde wijze, en niet naar des Heeren bevel, het Sacrament hielden, zij het onwaardig doen, zich schuldig maken aan het lichaam en bloed des Heeren, hetwelk zij, zoo handelende, niet onderscheiden van een gemeenen maaltijd. Hij roept hun derhalve met Apostolischen ernst toe, dat ze zich moesten beproeven, of ze in een gepasten toestand waren. En zoo ze het tegendeel bevonden? — Ongetwijfeld, dan moesten ze den weg inslaan, langs welken ze

in staat werden gesteld, om beproefd uit te komen, en het Sacrament op een Gode behagelijke wijs te kunnen gebruiken. Van de leer: als ik mij ongeschikt bevind, dan moet ik het maar nalaten, mij maar van de tafel des Heeren onttrekken, schijnt Paulus geen voorstander te zijn geweest, en ze de Korinthiërs niet te hebben onderwezen. Neen, zij schijnt zoowel van lateren oorsprong als uit andere bron te zijn. Dat de Apostel *alleen* op bovengenoemde *ongeregeldheid* en *zondige gedraging* bij het avondmaalsgebruik ziet, en niet ook op een beproeven, of zij geloovigen waren, blijkt duidelijk uit het volgende (vs. 33): „Zoo dan, mijne geliefde broeders, als gij samenkomt om te eten, verwacht elkander,” enz.; want daarbij sluit hij alles in, en doet gevoelen, dat hetgeen van af vs. 20 was gezegd, op bovengenoemde misbruiken zag.

Dezelfde gedachten liggen ten grondslag van het zelfonderzoek, in het formulier des Avondmaals aanbevo'len. Daar toch is het: „Opdat wij nu tot onzen *troost* des Heeren Avondmaal mogen houden, is voor alle dingen van noode: eerstelijk, dat wij ons tevoren recht beproeven en — de waarachtige beproeving bestaat in deze drie stukken. Ten eerste bedenke een iegelijk bij zichzelf zijne zonden en vervloekingen' — tot wat einde? om te weten of men de vereischte zelfkennis bezit? — neen, maar wel, „*opdat* hij zichzelf mishage, en zich voor God verootmoedige” — dus, zichzelf mishagen enz. is het doel der beproeving, ten opzichte van het Sacrament des Avondmaals. „Ten andere, onderzoek een iegelijk zijn hart, of hij ook deze *gewisse belofte Gods gelooft*, dat hem al zijne zonden, alleen om het lijden en sterven van Christus, vergeven zijn.” Deze belofte, vergeving der zonde, alleen om Christus wil, heeft God in het Evangelie gedaan, en Hij verzegelt ze door het heilig Sacrament. De disch-

genoot moet zich derhalve onderzoeken, hoe hij, thans vooral, omtrent haar verkeert. Gelooft hij ze niet, of ook: meent hij buiten Christus vergeving te kunnen verwachten, dan is hij ongeschikt, dat brood te ontvangen. Is echter zijn oog, hoewel onder bestrijding des ongeloofs, alleen op Christus, en mag hij zich in zulk een toestand bevinden, dat hij van zichzelf niets, en van Hem alles verwacht, dan is hij vatbaar voor het Gode behagelijk gebruik des Avondmaals. „Ten derde — zegt het formulier — „onderzoeken een iegelijk zijne conscientie, of hij ook *gezind* is,” enz. en wederom: „Allen, die alzo *gezind* zijn, die wil God in genade aannemen, en voor waardige deelgenooten der tafel Zijns Zoons Jezus Christus houden.”

Hier wordt derhalve ook van geen onderzoek gewag gemaakt, of men een geloovige is, maar wel, of men zich in een toestand bevindt, om een waardig dischgenoot te kunnen zijn; en zoo men het tegendeel mocht ontdekken, is het voorzeker een hooge noodzakelijkheid, in allen ootmoed God om die zoo gewenschte gezindheden aan te roepen.

Maar aan 2 Kor. 13: 5 denkt gij misschien; daar toch leest men duidelijk: „Onderzoekt uzelfen of gij in het geloof zijt, beproeft uzelfen,” enz. Zeker moet men zich onderzoeken of men in het geloof staat. Te allen dage is men daartoe geroepen. Ook elders in Gods getuigenis wordt tot dit noodzakelijk werk opgewekt. Zelfs zou men mogen aannemen, dat zij, die zich nog nimmer met ernst en als in de tegenwoordigheid des Heeren onderzochten, of zij de bewijzen van het genadeleven in zich ontdekten, zulk een leven ook nog missen en derhalve tot de zorgeloozen, tot de ongeloovigen behooren. Maar hier is geen spraak van een beproeven in betrekking tot het Sacramentsgebruik. Noch in den tekst, noch in zijn verband wordt een enkel woord

gevonden omtrent het Avondmaal. De Korinthiërschenen lust te hebben, om anderen, zelfs Paulus te beproeven, en met het oog hierop, voegt de Apostel hun toe: onderzoekt *uzelven*. En dit, wie zou er aan twifelen, was voor hen noodzakelijker, gemakkelijker, en ook veel voordeeliger.

Gij houdt aan en zegt: men kan zich, volgens 1 Kor. 11: 29, Geloofs-Belijdenis Art. 35 en Katech. vr. 81 toch een oordeel eten en drinken. Volkomen waar. Houdt echter in gedachten, het Sacrament brengt die straf niet aan. Zijn aard en bedoeling is zegen, is enkel behoudenis. Ook de Heere brengt ze niet door het Sacrament, Hij gaf het tot voordeel, en volgens zijn inhoud kan het niets dan heil toebrengen. Wat dan? Dit: het Sacrament wordt gegeven, om ons de beloften des Evangelies des te beter te doen verstaan, en is daartoe uit zijn aard zeer gepast. Ontvangen wij echter die duidelijker kennis daardoor niet, dan wordt ons deze onleerzaamheid tot zonde, — of ook: wordt dit wel begrepen, worden de in het Avondmaal verduidelijkte en verzegelde beloften wel verstaan, en toch niet in waarheid aangenomen, wordt Christus niet in waarheid, niet geestelijk gegeten en gedronken, dan zal dit ongeloof tot verzwaring van ons oordeel worden. — Nog meer: het Sacrament is om ons aan den Heere, zijn Woord, volk en dienst plechtig te verbinden; maar viert men het alleen om vertooning te maken, of neemt men de beloften slechts in schijn aan, dan wordt zulk een hypocrisie tot verzwaring der straf. Eindelijk: het Bondzegel zal ons ten spoorslag strekken van een ootmoedig, nederig, dankbaar en godzalig leven. Heeft echter hij, die aan den disch des Heeren zit, daartoe geen lust of voornemen, en leeft hij vervolgens gelijk ieder wereldling leeft, dan wordt hem dit leven — niet zijn Avondmaalhouden — maar dit onchristelijk gedrag tot verzwaring des gericht.

Eindelijk, om van dit stuk afstapten, het resultaat van ons onderzoek, hetwelk ik als een deelnemende raad aanbiedt, is: vraagt niet zoozeer, als gij tot de tafel des Heeren geroepen wordt: ben ik wel waarlijk bekeerd? om daarna een besluit te nemen om al of niet te gaan; want in zulk een tijd zijt gij vaak het minst in staat een onbevungen antwoord op die vraag te vinden, terwijl het u bovendien zeer aan het weifelen zou kunnen brengen, waar beslistheid diende te zijn. Maar vraagt u liever, of gij de vereischten van een Avondmaalganger in u bevindt, of gij uzelf van wege uwe zonden mishaaft, of gij behoefte aan Jezus hebt, met den weg des heils zijt ingenomen, en of het uw lust is God naar Zijne bevelen te dienen. — Komt gij dan tot dezelfde slotsom, dan is het, naar ik meen, langs een gemakkelijkeren en beteren weg. — En mocht gij deze vragen toestemmend kunnen beantwoorden, hetgeen ik van harte wensch, laat u dan niet terughouden van een tafel, die de Heere u schenkt, en aan welke gij in uw zwakken toestand zulk een dringende behoefte hebt. Een oordeel eten en drinken — neen, dat zult gij waarlijk niet. Integendeel, en wilt toch ook dit niet uit het oog verliezen, gij kunt, door u te onttrekken aan hetgeen uw Zaligmaker zoo dringend aanbeveelt, ik zeg niet een oordeel, maar dan toch een donkerheid, een groote duisternis over uwe ziel, over uw geestelijk leven brengen. Gewis, wat de Heere beveelt en tot ons vóordeel heeft verordend, kunnen wij, zonder Hem oneer aan te doen en onszelfen te benadeelen, nimmer nalaten. Wilt toch ook steeds in gedachten houden, dat gij alleen in den weg van een kinderlijke gehoorzaamheid — dat wil hier zeggen, Zijn dood verkondigen — vrede en troost kunt vinden. Hoe dikwijls heeft Hij Zijn volk aan die tafel zaligheid doen genieten, die de gansche wereld niet bij machte was te geven of te

rooven. Ook gij verlangt daarnaar in den strijd, den vaak bangen strijd des levens. Welaan dan, zoekt ze in den weg zijner instellingen. Gij klaagt dikwijls, en zeer terecht ook, dat uw geloof zoo zwak is. Gij bedoelt, zoo ik hoop, die zwakheid, waardoor men verhinderd wordt, zich op den Heere te verlaten, en al zijn vertrouwen met een kinderlijke vrijmoedigheid op zijn kruisverdiensten te vestigen — en niet de twijfeling aangaande uw genadestaat, want deze laatste is een gevolg van de eerste; en als uw ongeloof omtrent Christus wordt weggenomen, dan zal dat omtrent uw aandeel in Christus van zelve ophouden. — Daar aan het heilige Avondmaal is juist de plaats, daar het middel en de gelegenheid, waardoor het zwakke geloof versterking kan erlangen. Daar zien uwe oogen, daar nuttigt gij met uwen mond, wat gij uit het Evangelie hoort. Gewis, dit zijn twee machtige getuigen, van des Heeren oneindige liefde en onwankelbare trouw. Zegt derhalve: nu zal ik mij opmaken — nu mij steeds houden aan Zijne verordeningen, nu mij werpen in de armen van Hem, die zoo nederbuigend als duidelijk heeft gezegd: dit is mijn lichaam, dat voor u gebroken wordt; gezegd heeft: doet dat tot mijne gedachtenis en — verkondigt den dood des Heeren totdat Hij komt.

Indien de Red. ons nog eenige ruimte kan afstaan, dan hierna 't vervolg en slot.

Pernis.

J. H. Vos.

DE DAG DES HEEREN.

(*Vervolg van bladz. 194.*)

III.

Eindelijk, na 4000 jaren ziet de schepping, des zuchtens en verlangens moé, het Hoofd der schepping neder-

dalen van den hemel, om te herwinnen wat verloren, te herstellen wat verbroken, te vereenigen wat gescheiden was. En wat aanschouwen wij? Tusschen de doornen en distels van een vervloekte aarde is een rijsje, een wortel uit een dorre aarde, een heerlijk spruitje uitgesproten, wiens Naam men noemt: „JEHOVA ONZE GERECHTIGHEID! Schepper en schepsel, hemel en aarde, God en mensch vereenigd voor eeuwig. Halleluja! De volheid Gods geopenbaard in de volkomenheid van de heilige menschheid, in Jezus! God geopenbaard, niet slechts zooals in de eerste schepping, aan den mensch, maar in den mensch, ja in het vleesch, al de gevolgen van des menschen vleesch worden in zich opnemend. Het heilige zevental, in Jezus, Zoon van God en Zoon des menschen, volmaakt! Het uitnemendste des hemels: Gods eeuwige, eenige Zoon, in wien de volheid van het Goddelijk leven en der liefde, het wezenlijk beeld des Vaders is, en het uitnemendste der aarde, Jezus heilige menschheid, voor eeuwig nu vereenigd! De volheid Gods woont in Hem lichamelijk, en al wat God is, is volkomen geopenbaard! Ziet nu den Heer des sabbaths, den Heer uit den hemel, neêrgedaald uit Vaders schoot en van 's hemels troon, om in plaats van den eersten Adam de werken Gods te werken in Zijn arbeidsweek, den Sabbath Gods te heiligen en voor het ontruste hart de sabbathruste te verwerven. Ziet! hoe Hij de Sabbathswet vervult! Hij rust in God, berust in Zijnen wil met en door en onder alles, in lijden en verblijden, in vernedering en verhooging, in versmading en verheerlijking. Hij verlustigt zich in God te allen tijde. „Wist gij niet dat Ik moest zijn in de dingen mijns Vaders!?” „Mijne spijs is niet, mijn wil, maar den wil mijns Vaders te doen!” „Niet mijn wil, maar de uwe geschiede!” Zijn afhankelijkheid van en onderwerping aan God betoonde Hij in alles. Zijn macht

gebruikte Hij niet tot verlossing of verheerlijking van zichzelf, hoe ook door satan steeds daartoe verzocht. Hij berustte in Gods welbehagen, ook toen de lijdensbeker op Zijn hand gesteld werd. Hij verlustigde zich in God, zelfs toen Hij tot dat naamloos lijden werd geroepen. „En als zij den lofzang gezongen hadden, gingen zij uit naar den Olijfberg.” O! wij weten waartoe Hij Gethsemané bezocht. In het vooruitzicht van het vreeselijk lijden, dat Hem wachtte, zong Hij Zijn Paaschlied bij het gebraden Paaschlam, dat op Hem wees: „God heb Ik lief!” En dat zong Hij, toen Hij niet een luthóf, maar een lijdenshof zou intreden, om een bloedigen arbeid te verrichten. In 't bloedig zweet Zijns aangezichts wierp Hij zich op een vervloekte aarde neêr, om zich te buigen voor Zijn God en te be-tuigen: „Uw wil geschiede!” De vloek des aardrijks, saâm-gevlochten in een doornenkroon, werd op Zijn gezegend hoofd gedrukt, dat met den vloek beladen werd. Ja! als-of Hij de zondaar ware, die de hand had uitgestoken naar verboden vrucht, werd Hij veroordeeld en genageld aan een slavenkruis, en toch erkent Hij God nog Zijn God te zijn. Zelfs, toen Hem door God den beker, overvloeiende van onvermengden toorn des Almachtigen, aan de lippen werd gezet. Hem werd geen rust gegeven in Zijn leven, geen rustplaats vóór Zijn dood! De Zoon des menschen heeft niets om 't hoofd op neêr te leggen. Zelfs geen steen voor 't stervend hoofd! Zijn zwoegende borst moest Zijn hoofd tot rustplaats dienen. Toen de hemel zich voor Hem gesloten hield en de aarde Hem als een vervloekte niet langer wilde dragen, was Zijne rustplaats aan een vreeselijk slavenkruis.

Zoo voleindigde Hij in gehoorzaamheid aan God Zijn arbeid in Zijn levensweek en rustte op den scheppings-sabbath naar het gebod. Zijn lichaam rustte volmaakt in 't graf; Zijn geest in de handen van Zijn Vader, tot wien

Hij na volbrachten arbeid wederkeerde, om Zich te verlustigen in God; en in Zijn arbeid, die volbracht was, berustte Hij in de tegenwoordigheid van God. En God zag al wat Hij herschapen had, en ziet „*het was zeer goed!*” God berustte in het werk des herschepping, door den Zoon gewrocht, en verlustigde Zich in Zijne werken met voldoening en bevrediging. Hij berustte in 't volbrachte werk, want het was zeer goed, wijl God in het volbrachte werk zichzelf zag, en het beantwoordde aan het doel, dat hiermeê van eeuwigheid was beoogd: Een nieuwe hemel, een nieuwe aarde, een nieuw verbond, een vernieuwde menschheid, God en mensch vereenigd in en door den Middelaar Gods en der menschen, ter volkomene openbaring van de volheid der eeuwige liefde Gods. De herschepping was volbracht, de Sabbath der herschepping brak nu aan: de overgang van arbeid tot rust, de ontwikkeling van het herschapene; wijl de oude schepping was voorbij gegaan, moest de nieuwe in hare volkomenheid geopenbaard worden. Het eeuwige licht verrijst *uit* de duisternis des grafs; het eeuwige leven uit den kerker van den dood; onsterfelijkheid en onverderfelijkheid uit de groeve der vertering; de Sabbath, de feest- en kroningsdag der herschepping, der voltooide werken Gods is aangebroken, en voorwaar! de dag van dezen sabbath is groot, is de aanvang van den sabbath der eeuwigheid. Loof den Heere, mijne ziel! en vergeet geen van Zijne werken, die Hij in Zijne arbeidsweek voor u heeft gewrocht!

Alzoo is de eerste schepping, na Jezus' arbeidsweek op den eersten dag der week herwonnen en vernieuwd. De eerste dag der week openbaring van het voltooide werk Zijner herschepping, in Zijn levensweek gewrocht. De eerste dag der week, dag der openbaring van de volkomenheid

Zijner werken. God zag al dat werk en het was *zeer goed* in Zijne oogen, en zette, door Christus op te wekken uit de dooden, den stempel Zijner Goddelijke goedkeuring op het volbrachte werk der herschepping, door den Zoon tot stand gebracht. De eerste dag der week, openbaringsdag van de volheid van Gods eeuwige liefde, die hooger is dan al onze nooden, reikt tot de bovenste hemelen, tot den troon en schoot van God, om van daar Gods Zoon te zenden naar dit aardsche stipje van 't heelal, om te strijden en te lijden en te sterven in de plaats van menschen, die hun God beleedigd hadden; een liefde, dieper dan de aarde, dan de Ellende van den diep gevallen mensch; de Zoon der eeuwige liefde daalde neêr ter hel in Zijn benauwdheid, daalde tot in 't graf, in den kerker van den dood, om in den dood den dood te overwinnen en hem, die het geweld, de macht des doods in handen had; een liefde, breeder dan al uw behoeften, wijl deze liefde paal noch perken kent; een liefde, langer dan de tijd, wijl God de wereld, die Hij scheppen zou en verloren zag, alzoo lief gehad heeft, dat Hij Zijn eengeboren Zoon voor haar gegeven heeft om haar te herscheppen en te verlossen, opdat het blijke, dat Zijne liefde een eeuwige is, die duurt in eeuwigheid. De eerste dag der week, kroningsdag der voltooide werken van Gods liefde. O! op dezen eersten dag der week zien wij met ongedekten aangezichte de heerlijkheid van al Gods deugden in Christus geopenbaard en voldaan; zien wij het graf des zondaars, in wiens plaats Jezus als de veroordeelde en gestorvene om der zonde wil gelegen heeft, bestraald met het licht der eeuwige liefde Gods, in welk licht wij aanschouwen hoe een vlekkeloos heilig en onkreukbaar rechtvaardig God den onrechtvaardige rechtvaardigen en toch rechtvaardig zijn en blijven kan, wijl Christus is gestorven om de zonde en opgewekt

tot onze rechtvaardiging. De eerste dag, feestdag der herschepping, daar het Hoofd der schepping, verrezen uit den dood, nu alle macht ontvangen heeft in en over aarde en hemel, om de gansche schepping dienstbaar te maken aan de verheerlijking van God, en alles weg te nemen wat haar der ijdelheid doet onderworpen zijn; feestdag voor een nieuw Verbond, gegrondvest in den dood van Christus, bevestigd en bezegeld door het bloed van Gods eeuwigen Zoon; feestdag, wijl het nieuwe, het eeuwige Testament in het licht van Gods eeuwige heerlijkheid op dezen dag geopend en te lezen werd gegeven, volgens hetwelk het Gods wil is, dat *genade heerschen zou door rechtvaardigheid tot het eeuwige leven, door Christus Jezus onzen Heer!* Een feestdag van een nieuwe menschheid, wijl het Hoofd dier menschheid zegevierend over zonde en dood, hel en graf op dien dag is opgestaan; feestdag, nu de geloovige in dien verrezen Christus zijne wijsheid en rechtvaardiging, zijne heiligmaking en verlossing, zijne rust en vrede heeft; feestdag om ons in God te verblijden en Hem dankend te erkennen voor hetgeen Hij in Zijn levens- en lijdensweek voor ons heeft gedaan. Geheiligde dag, afgezonderd om met die nieuwe menschheid te toonen ons geloof in Jezus Christus, die dood geweest is, maar nu leeft in eeuwigheid, die de sleutels heeft van dood en hel, ook van mijn hart.

Geheiligde herkenningdag, om vereend met de geloovigen ons te verlustigen voor het aangezicht van een verzoend God en Vader in Christus, in den Volzalige en in Zijne werken, en te berusten in wat Hij geopenbaard en voor ons heeft gedaan; ons te verlaten, te rusten op Zijne beloften en te genieten de vrucht van Christus bloedigen arbeid; te berusten in Zijn werken, in Zijne tranen, Zijne voorbede en dankzegging, in Zijn gehoorzaamend lijden; Zijn Geest in ons te laten werken het werk des geloofs

met kracht; den eeuwigen sabbath in dit leven aan te vangen, en alzoo het schriftwoord te bevestigen: „Wij die gelooven gaan in de rust!” gaan nu reeds in de rust.

(Slot volgt.)

DE PREE.

EEN EN ANDER. 1).

DE BELGISCHE CHRISTELIJKE ZENDINGSKERK.

België, dat in de dagen der Hervorming vooral de bakermat van het Protestantisme in de Nederlanden was, en dat in Voës en Esch, gewezen Augustijner monniken, de eerste martelaren in deze landen geleverd heeft, is ondanks dat heerlijk begin later, tot op het Weener Congres in 1815, toen het met de noordelijke Nederlanden tot een koninkrijk vereenigd werd, toch in de macht van Rome gebleven. In België, kan men zeggen, is de Hervorming verstikt. Slechts enkele Protestantsche, met name Hervormde gemeenten, bleven, hier en daar verspreid, over. Gelijk het ten ouzent met de Hervormde Kerk is gegaan, zoo werden ook die weinige Gemeenten en Gemeentetjes in België, dat sedert 1830 weer van Nederland was afgescheurd, de kweekplaatsen van rationalisme en ongeloof. Deze Gemeenten zijn weinig in getal en daarenboven klein. Zij dragen thans den naam van „de Nationale Kerk,” schoon voor het epitheton „Nationale,” met het oog op de bestaande leervrijheid, een ander bijvoegelijk naamwoord, b. v. „bandelooze”, meer waar zou geweest zijn. In sommige Gemeenten, zoo als te Maria-Hoorebeke door Ds. Wagener en te Brussel door Ds. de Jonge, wordt gelukkig weer waarheid verkondigd. Zijn we goed ingelicht, dan worden de leeraars dezer Hervormde Gemeenten in

1) Het vervolg van 't art.: »Hoe de Kerk der Vaderen een Nederlandsch Hervormd Kerkgenootschap werd,” moeten we, wegens plaatsgebrek, tot een volgend Nr. verdagen. Zoo ook »Onze Leestafel.”

België, evenals de Roomsche priesters, ook door den Staat gesalariëerd. Dat dit de veiligheidsklep voor het ongelooft en voor elke leugen in de Kerk is, behoeven we nu niet opzettelijk aan te wijzen.

Naast dit geliberaliseerde kerkje verrees in 1838 een waarlijk „Vrije” Kerk, namelijk „*de Belgische Christelijke Zendingskerk*.” Zij is ontstaan onder de leiding van Ds. M. Goedkoop, die zich vroeger, evenals Ds. Molenaar in ons land, wegens zijn ijver voor de Kerk en beginselen der vaderen eene bestraffing van Koning Willem I had moeten laten welgevalven, toen de vorstelijke goedheid de drie nog overgebleven oude Geuzen-Gemeentetjes — Maria-Hoorebeke, Maeter en Etickhoven — na ze met enkele andere uit verspreide Protestanten bijeengebrachte Gemeentetjes verrijkt te hebben, tot een zoogenaamde „Nationale” en naar ’s Konings genoegen georganiseerde „Kerk” had omgesmeed. Het is bekend, dat Willem I zijne zuidelijke onderdanen ook met een zoogenaamd „collegium philosophicum” begiftigde, waarin de Roomsche geestelijken meer wetenschappelijk zouden worden ontwikkeld, opdat zoodoende die zalige dagen mochten aanbreken, waarin Protestanten en Katholieken als verlichte leden van een even verlichte Kerk boven geloofsverdeeldheid en belijdenis-verschil, elkaar de hand zouden reiken. Minder bekend is ’t echter, dat juist deze doctrinaire kerk- en schoolijver des Konings aanleiding en een der hoofdoorzaken geworden is, dat hij de zuidelijke Nederlanden, die 15 jaren tot zijn rijk hadden behoord, jammerlijk heeft verspeeld.

Ik was echter aan ’t spreken over de Vrije Kerk in België sedert 1838 ontstaan. Van ’34 af had het „Britsch en Buitenl. Bijbelgenootschap” in België een aantal Bijbels verspreid. Aan dezen arbeid der Britten sloot zich het „Belgisch Evangelisch Genootschap” (*Société évangélique*

Belge) onder leiding van Goedkoop, en sedert '54 „Belgische Christelijke zendingskerk” geheeten, aan. Deze nieuwe Kerk, waaraan zich ook de Vlaamsch-Hollandsche Evangelische Gemeente” te Brussel sedert 1842, onder leiding van den gewezen priester H. van Maasdijk ontstaan, had aangesloten, werd in het begin niet weinig ondersteund met het geld van rijke waarheidlievende Nederlanders, die echter de Vrije Kerk in hun eigen land (de „Afgescheidenen”) den rug toekeerden, indien niet nog erger. Deze „Belgische Christelijke Zendingkerk” is gelukkig op echt Evangelischen en Gereformeerden grondslag opgetrokken, en heeft dien grondslag tot nu toe bewaard. Zij is de zoogenaamde „Nationale,” ook wat getal en omvang der Gemeenten betreft, verre boven 't hoofd gegroeid. Zij telt thans 24 Gemeenten — waaronder van 1000 zielen — en een aantal stations, d. z. plaatsen waar bestendig dienst wordt gedaan door Evangelisten of naburige predikanten, doch waar nog geen Gemeente is gesticht.

De beide eerste artikelen harer „Constitutie” luiden als volgt:

„Art. 1. Het „Belgisch Evangelisch Genootschap,” de eigenschappen van een behoorlijk georganiseerd kerkelijk lichaam bezittende, voegt bij zijn naam dien van *Belgische Christelijke Zendingkerk*.

„Art. 2. Het „Belgisch Evangelisch Genootschap,” of de „Belgische Christelijke Zendingkerk” erkent geen anderen Meester dan den Koning en het eenig Hoofd der Kerk, onzen Heer en Zaligmaker Jezus Christus, Gods Zoon, God geopenbaard in het vleesch; en het ontvangt Zijn Woord met eene volkomen onderwerping, als het hoogste en volstreckte gezag, in zake van geloof en zeden. — Tevens overtuigd dat het de plicht der Kerk is

de waarheden bekend te maken, die in de Heilige Schrift geopenbaard zijn, en *dat iedere Kerk* (wij onderschappen, Red.) *die alle leerstellingen zonder onderscheid in haren boezem laat prediken*, onvermijdelijk haar ondergang tege- moet gaan, neemt de „Belgische Christelijke Zendings- kerk” de oude Belgische Geloofsbelijdenis aan, als de uit- drukking in de hoofdpunten van haar geloof. Zij verblijdt zich dit heerlijk gedenkteeken van het geloof onzer vade- ren weder op te richten, en aldus haar werk aan de Kerk- hervorming der XVIde eeuw in België vast te knopen. Maar deze Geloofsbelijdenis aannemende, verwerpt zij noch- tans uitdrukkelijk hetgeen in art. XXXVI aangaande de uitoefening van het burgerlijk gezag in zake des geloofs vermeld is.”

Overigens heeft de inrichting dezer Zuster-Kerk dit eigenaardige, dat al de Gemeenten en stations staan onder een algemeene Synode, die telken jare vergadert en uit afgevaardigden van iedere Gemeente bestaat. Zij heeft en duldt dus, evenals onze Christ. Geref. Kerk, geen ander bestuur dan dat naar den Woorde Gods uit haar zelve is opgegroeid. Verder zijn de Gemeenten ingedeeld in „Sec- tiën,” niet ongelijk aan onze klassen. — Alle collecten en geldelijke bijdragen van al de Gemeenten en stations vloeien in een centrale kas, die door een algemeen „Comité,” door de Synode benoemd, beheerd wordt. Uit deze kas worden de tractementen der leeraars. enz. enz. betaald. Voor het tegenwoordige geniet ieder leer- aar een salaris van 2000 frank. Voor het eerste kind, dat hem geboren wordt, 150 fr. daarenboven; voor het twee- de kind nog 100 fr. en voor het derde 75 fr. daaren- boven.

Een algemeene secretaris wordt door de Synode be- noemd en bezoldigd, die voor schier alle zaken de Ge-

meenten, zendingsposten en scholen betreffende, het orgaan der Synode en van het centrale Comité is, en aan wien van zedelijke en stoffelijke zaken — tot kerkmeubelen toe — elke drie maanden, of van sommige iedere maand, schriftelijk verslag moet worden gedaan. Geheel de inrichting is zoodoende wel wat centraliseerend, en de zelfstandigheid en zelfwerkzaamheid der Gemeente komt niet zóó goed tot haar recht als bij ons. Er is dan ook een conrôle over iedere gemeentelijke zaak en werkzaamheid, die men zich in onze Kerk niet zonder wederspraak zou laten welgevalen, terwijl er aan de andere zijde ook veel gevonden wordt, waaraan wij wel een voorbeeld mochten nemen.

Wat ons al jaren lang bevreemd heeft van deze Belgische zuster is, dat ze zich, ondanks we burinnen zijn en in grondslag geheel en in vorm en organisatie, ja in geschiedenis en taal zelfs voor een groot deel met elkaar overeenkomen, van onze Christ. Geref. Kerk schier zoo vreemd mogelijk heeft gehouden. Terwijl we van zusterkerken uit andere landen en werelddeelen zelfs commissiën op onze Synoden ontvingen, vernamen we van de „Belgische Christelijke Zendingkerk” zoo goed als niets.

Hoe is dit te verklaren?

Bij het beantwoorden van deze vraag moet, dunkt ons, niet uit het oog worden verloren dat, hoezeer haar grondslag en beginsel ook met dat van onze Kerk overeenkomt, haar toestand en omgeving wel wat anders is. Al is haar afzonderlijk ontstaan en voortdurend bestaan ook stilzwijgend een veroordeelend protest tegen de zoogenaamde „Nationale Kerk,” zij had wegens de betrekkelijke onbeduidendheid van deze, van die zijde minder strijd te verduren, terwijl ze ook van de vervolging eener door geprivilegeerde kerkbesturen aangehitste Regeering niet te

lijden had wat b. v. onze Kerk daarvan geleden heeft. De felle vijandschap tegen de „gescheidenen,” die onzen Hervormden zoo diep in het bloed is gevaren, en de domme miskennis, die zich nog velen hunner jegens onze Kerk meenen te moeten veroorloven, is niet alleen uit het groote verschil van beginsel ontstaan, maar dient ook nog elken dag om het verschil van beginsel in al zijn omvang en scherpte aan 't licht te doen treden en levendig te houden. Dit kan de Zendingskerk van België noch begripen noch waardeeren. In stede van deernis te hebben met het lot van hare vrije zuster, scheen ze zich, luiserende naar hare weldoeners, onze kerkelijke tegenstanders, een meer ongunstige voorstelling van onze Kerk te hebben laten aanleeren. Wij waren in hare verbeelding veel eer de kinderen der bekrompenheid, die niet het beginsel van Evangelische vrije Kerken, maar het oude afgezaagde Staatskerkbegrip huldigden en eerden. Daarbij komt, dat haar arbeid meer naar de zijde van Rome was gericht; zij was in dien zin, schijnbaar althans, meer eene Zendingskerk. Het lijdt geen twijfel of dit zal wel anders worden. Door den tijd vallen de private begunstigers meer en meer weg, en dan komt de behoorlijke onderscheiding tusschen personen en beginselen, tusschen hoofden en bijzaken aan de beurt. Private liefhebberijen, hoe heilig ook gemeend, kunnen het op den duur echter tegen beginselen en daarop gebaseerde kerken niet uithouden. Beginselen blijven, personen gaan voorbij. Daarbij God heeft Zijne beloften aan Zijne Gemeente, en in verband met haar aan iederen geloovige vermaakt, maar niet aan andere ondernemingen. Als de nevel van omstandigheden straks zal zijn opgetrokken, zullen, er is geen twijfel aan, deze twee Zusterkerken elkaar wel herkennen en wel gevoelen, dat ze om meer dan ééne reden bij elkander behooren.

De beroeping van broeder C. de Best van Tilburg naar de Vlaamschsprekende Gemeente te Brussel is, dunkt ons, een goed begin van wederzijdsche toenadering. Ds. de Best, die deze roeping heeft aangenomen, zal met Juli aanstaande derwaarts vertrekken. Van harte hopen we, dat ZEW. mag blijken, de rechte man te wezen voor dezen belangrijken werkkring en voor de bevordering der gewenschte gemeenschap tusschen de twee Kerken, die reeds veel te lang van elkaar vreemd zijn gebleven.

EEN NIEUWMODISCH KERKBEGRIIP.

De belangrijkste van alle quaesties is de kerkelijke. Dat dit door geleerden en ongeleerden gevoeld wordt, blijkt onder meer ook uit de velorlei, soms wanhopige pogingen om haar op te lossen, of door te hakken. Deze quaestie heeft verschillende vertakkingen, men kan ze beschouwen al naar gelang ze te maken heeft met de betrekking tusschen Kerk en Staat, tusschen de leden en het bestuur der Kerk, tusschen de Kerken onderling enz. Verschillende zijden dezer kerkelijke quaestie kunnen dus op den voorgrond worden gesteld.

Op de vraag: wat is de Kerk des Heeren? wordt in onze dagen meestal zulk een antwoord gegeven als hij die 't geeft, het ter rechtvaardiging van zijn eigen Kerk, en van zijn eigen gedrag in die Kerk, noodig acht. Geen wonder dat men zoo loende soms wonderlijke beschrijvingen van de Kerk van Jezus Christus hoort geven. Eén van die nieuwmmodische kerkbegrippen, — en dat nog wel meer dan eenig ander zijn ontstaan en handhaving te danken heeft aan de poging, om een door Gods Woord veroordeeld blijven in een misvormd en afvallig kerkgenootschap te vergoelijken — had het geluk van meer opgang te maken dan al zijne medegenooten.

Het is dat begrip, volgens 't welk *Kerk* iets geheel anders is dan *Gemeente*. Niet in dien zin, dat men het ééne de uitwendige en het andere de inwendige zijde van een en hetzelfde lichaam acht te zijn, in welken zin sommige ouden van de zichtbare en onzichtbare zijde der *Kerk*, of ook wel, schoon min juist, van eene zichtbare en onzichtbare *Kerk* spreken, maar in den zin dat de *Kerk* wordt geacht te zijn het in de wereld optredend lichaam, hetzij op eene plaats of in een geheel land; dat dus voor menschen waarneembaar is, het zichtbare; de *Gemeente* daarentegen is onzichtbaar, is louter geestelijk, om niet te zeggen ideëel. Er kan dus volgens dit kerkbegrip in zekere plaats of in een of ander land wel eene gemeente bestaan, zonder dat er schijn of schaduw van eene *Kerk*, van een voor menschen waarneembaar lichaam bestaat. Geen wonder, dat bij het beroep op zulk een onzichtbare *Gemeente* de *Kerk* als iets uitwendigs, vrij onbelangrijk wordt, bij welke men ja wel kan behooren, bij welke het, vooral om haar privilegiën en prestige geraden kan zijn zich aan te sluiten, maar wier lidmaatschap toch geen vereischte is, want zij is niet de gemeente Gods; deze is van haar onderscheiden. Nu moge het al niet zijn goed te keuren, dat de *Kerk* genoemd wordt „eene samenvloeiing van Godonteerende dwalingen,” zooals Bilderdijk het Nederl. Herv. kerkgenootschap placht te noemen, doch dit is maar de *Kerk*, het uitwendige, het raakt de *Gemeente* niet. En als ge vraagt: wat men dan toch met de kerkelijke tucht moet doen? dan antwoorden de voorstanders van dit nieuwmodische kerkbegrip, dat zij van de kerkelijke tucht, in den van ouds gebruikelijken zin, ook niet houden: zij laten de tucht over aan den H. Geest. Heel vroom voorwaar! En is er dan nog meer verdediging van noode, welnu, dan zijn de gelijkenissen des Heeren van het on-

kruid onder de tarwe en van het vischnet in de zee, die eerst in den dag des oogstes en aan den oever der eeuwigheid afzondering en uitwerping gedoogen, bij de hand om, na door een eigenaardige exegese toepasselijk gemaakt te zijn, hare volle werking te doen tot het over boord werpen der oude en verouderde kerkelijke tucht. De voorstanders van dit nieuwe kerkidée kennen dan ook deze twee gelijkenissen, die ze meenen dat de tuchteloosheid in zake de leer der Kerk wettigen, met de stereotype uitlegging derzelve letterlijk van buiten. Van daar zijn ze ieder oogenblik bij de hand.

Zoo al niet de geboorteplaats, dan toch de bakermat van dit om zijn oorsprong en vruchtgevolgen zoo ellendig en gevaarlijk kerkbegrip is Utrecht; zoo al niet het vaderschap, dan toch de voogdijschap over dit kind der verlegenheid komt toe aan de professoren Doedes en Van Oosterzee. Deze twee mannen, die we anders in velerlei opzicht hoog schatten, en wier grondig wetenschappelijke werken vooral door de jongere theologen ook in onze Kerk met ijver gelezen en bestudeerd worden, en waaraan ook wij zooveel hebben te danken, hebben in de latere jaren over het jongere geslacht der Herv. predikanten en leden, betrekkelijk het begrip van de „Kerk” of „Gemeente” des Heeren eene bedwelming uitgegoten, die van verreikende gevolgen zal blijken te zijn, en die te gereeder wordt ingedronken naar mate de namen dezer mannen op christelijk en wetenschappelijk gebied hooger staan aangeschreven. Schier al hunne discipelen zijn op dit punt met hunnen geest gedrenkt.

Dat zij, althans ten onzent, de voorname woordvoerders van dit nieuwmodisch en schadelijk kerkbegrip zijn, is geen verborgenheid. Zij zelve komen er in hunne geschriften allerwege mede voor den dag. Vooral Doedes

komt er in zijn „Leer der zaligheid volgens het Evangelie” enz., in 1870 uitgegeven bij Kemink te Utrecht, openlijk en rond voor uit. Men zie vooral pag. 287—305 van genoemd werk, en Van Oosterzee’s „christelijke Dogmatiek” II. 2. pag. 733—751; zoo ook Van Oosterzee over „den Heidelbergschen Catechismus Zond. 21.

Er zijn verscheidene verwarringen en dwalingen, en van welke dit nieuwmodische kerkbegrip stilzwijgend uitgaat en die het van zelf in zijn schoot medevoert. De voornaamste fouten zijn deze:

a. Dat men zoodoende het begrip *Kerk* te zeer *uitrekt* en aanneemt dat de Kerk van Christus zich even zoo ver uitstrekt als het naam-christendom, zoodat allen, die tot het eerste behooren ook tot de laatste gerekend worden, dus allen, die geen Joden, Heidenen of Mahomedanen zijn, tot leden der Kerk verklaart, even alsof er geen afvallige en valsche kerken waren, in wier schoot slechts enkele (rudera, zou Calvyn zeggen) brokstukken zijn overgebleven, zonder dat zulke lichamen geacht kunnen worden tot de Algemeene Christelijke Kerk te behooren, waarvan ze schier alle wezenlijke kenmerken missen.

b. Daarentegen *krimpt* men het begrip *Gemeente* te zeer *in*, door het alleen tot het geestelijke, tot het onzichtbare, of ook tot de som van louter wedergeboornen te beperken. Het geestelijk beginsel, dat de behoefte en de machtmiste om zich te belichamen en naar buiten te openbaren, zou niet slechts een geheel ander dan dat der wedergeboorte zijn, zou om zoo te zeggen een dood leven zijn, maar zulk een onlichamelijke gemeente, noch eene bestaande uit louter wedergeboornen, heeft op aarde ooit bestaan en zal er volgens Gods Woord gedurende deze aardsche beëindiging ook nimmer komen.

c. Zoo doende schijnt men het Koninkrijk der hemelen,

hetwelk toch zeker niet anders is dan het geestelijk levensbeginsel uit God, de onzichtbare zijde der Kerk, dat zich in de Kerk, zij het hier op aarde ook nog gebrekkig, belichaamt, niet alleen van wat men de „gemeente” noemt nog onderscheiden, — maar men *scheidt* ook het *Godsrijk*, de *Gemeente* en de *Kerk* als verschillende zaken te veel van elkaar af, in stede van de laatste door het eerstgenoemde te laten doordringen, zóó, dat deze zonder gene onmogelijk kan bestaan. Door deze afscheiding helpt men veel verwarring en onwaarheid in de wereld, alleen om toch maar „Kerk” te kunnen blijven noemen, wat zonder dit nieuwe kerkbegrip een geheel anderen naam zou moeten dragen. Is het wonder, dat hetgeen Doedes en Van Oosterzee in onderscheiding van de Kerk „Gemeente” gelieven te noemen, onder hunne handen, tijdens de bewerking en toelichting, dan ook gedurig en ongemerkt weer een lichaam wordt, dat b. v. het Evangelie aan de Heidenen brengt, dat belijdenissen opstelt enz., dus dingen doet, die gewone menschen tot dus ver niet aan *geestelijke* en *onzichtbare*, maar aan *in de wereld optredende lichamen* hebben toegekend, aan welke men b. v. een brief zou kunnen richten en adresseeren, evenals Paulus aan de Gemeenten te Rome en Corinthe deed. Als het zoo voortgaat dan behoeven we niet alleen een nieuw woordenboek van de taal der modernen, maar dan is er ook weldra een tweede noodig, om de bedoelingen en den zin der moderne orthodoxie te verstaan.

d. Wat echter nog erger moet heeten is, dat geheel het N. Testament van zulk een kerkbegrip niets weet. De N. T. schrijvers gebruiken slechts één woord, *Ekklesia*, waardoor zij aanduiden: *vooreerst* de geheele Kerk of Gemeente van Christus uit alle plaatsen en landen als één geheel. Zie Matth. 16: 18. Hand. 20: 28. 1 Kor. 10: 32;

11: 22; 15: 9. Gal. 1: 13. Efez. 1: 22. Koll. 1: 18. — *ten tweede* de gemeente van een of andere stad of plaats als afdeeling van de geheele Kerk, zooals bij Hand. 8: 1; 13: 1. Rom. 16: 1. 1 Kor. 16: 19. — *ten derde één* der verschillende gemeenten of gemeentetjes uit eene of andere stad, waar er meer dan ééne waren, en die in een of ander bepaald huis plachten samen te komen, zooals bij Rom. 16: 5. 1 Kor. 16: 19. Koll. 4: 15 en Philem. 2. Het woord „Kerk” komt in 't N. Testament niet voor; maar dit ziet men duidelijk uit al deze plaatsen: 1° dat zij hetzelfde woord gebruiken voor het geheel en voor de deelen der Kerk; 2° dat zij *gemeente van Christus* heeten de vereeniging van al de plaatselijke gemeenten, die wij thans „Kerk” noemen; 3° dat zij onder het woord „Ekklesia” niet iets onzichtbaars, afgetrokkens, louter geestelijks verstaan, maar lichamen die hetzelfde zijn als onze Kerken. Het verdient opmerking, dat dit Ekklesia, gemeente, in stede van in geestelijken zin zelfs enkele keeren van Israelietische, ja van wereldsche volksvergaderingen gebezigd wordt, als bij Hand. 7: 38. Hebr. 2: 12 en Hand. 19: 32, 39 en 41. Doedes erkent dan ook, dat de door hem gemaakte onderscheiding van Kerk en Gemeente in Gods Woord niet gemaakt wordt, maar beweert dat ze in later tijd noodig is geworden.

e. Daarbij komt ook, dat de Kerk zelve, blijkens haar eigen verklaringen, zoowel van de tijden der eerste kerkvaders als van die der Hervorming, van zulk eene onderscheiding niets heeft geweten noch willen weten. Al hare belijdenissen, zoowel als hare woordvoerders doen duidelijk uitkomen, dat zij de Kerk, hoe gebrekkig en ellendig ze soms ook was, voor de Gemeente Gods, voor het lichaam Christi hielden. Van Oosterzee zegt dan ook in dl. II. 2 pag. 745 zijner christelijke Dogmatiek: „wat deze onder-

scheiding betreft, moet terstond worden toegegeven dat ze niet of nauwelijks wordt gemaakt door de oudste leeraars en vaders der kerk." Dit wordt door Doedes evenzo erkend, als hij zegt: „Ook wordt, zooals wij reeds herinnerden, het onderscheid tusschen de „Gemeente” en de „Kerk” niet gemaakt in de schriften des N. Verbonds, zoodat ze van die zijde geen ondersteuning vindt.” — *Van die zijde geen ondersteuning*, wij cursiveeren deze bekentenis en achten het van groot gewicht, dat er geen mogelijkheid bleek te zijn haar te ontgaan.

f. En eindelijk strijdt de meergemelde onderscheiding van „Kerk” en „Gemeente” tegen de belijdenisschriften der Gereformeerde Kerk. Evenals in de algemeene zogenaaamde Apostolische Geloofsbelijdenis met haar: „Ik geloof eene heilige algemeene Christelijke Kerk” (niet Gemeente, maar eene Kerk, die niet als gekend maar geloofd wordt voorgesteld), zoo spreekt ook de Nederl. Geloofsbelijdenis in art. 27—32 over de Kerk, op zulk eene wijze dat men niet behoeft te vragen of ze door „Gemeente” en „Kerk” ook een en hetzelfde heeft verstaan. Dat er in de Kerk onder de goeden ook hypokrieten schuilen, die de waarheid belijden en uitwendig zich aan geen buitensporigheden schuldig maken, maar voor Gods oog bekend zijn als niet tot de Kerk te behooren, zie dat is wat alle Protestantsche belijdenissen toestemmen; maar daarom zijn bij geen van allen „Kerk” en „Gemeente” twee verschillende zaken. Moest deze onderscheiding doorgaan van „Kerk” en „Gemeente” dan zouden we onze Fransche naburen wel mogen condoleeren, omdat ze wel een „Eglise” (van het Grieksche Ekklèsia en het Latijnsche Ecclesia Gemeente), maar geen woord hebben dat „Kerk” beteekent; en de Engelschen nog veel meer, die wel een „Church” (van het Grieksche Kuriakos, des Heeren, Gotisch „Kyrke,”

Duitsch Kirche, ons Kerk, afkomstig) maar geen „Gemeente” in hunne taal kunnen noemen. Dan zijn de Duitschers en Nederlanders in deze de gelukkigen, die de beide woorden „Kirche” en „Gemeinde,” „Kerk” en „Gemeente” in hunne woordenboeken aantreffen.

Als men nu deze gewraakte onderscheiding, die in den mond van den eenvoudigen leek vaak vrij onschuldig kan zijn, in de hand- en leerboeken der professoren vindt, en ze in 't dagelijksch spraakgebruik in de gemeente al meer en meer tracht door te drijven, dan is het volstrekt niet te verwonderen, dat zulk een nieuwerwetsch — min of meer Montanistisch kerkbegrip in het Herv. Kerkgenootschap de oplossing van den kerkelijken strijd meer dan iets anders tegenhoudt. Ook van haar mag men betrekkelijk zulk een gewenschte oplossing zeggen, wat Paulus van den Antichrist zeide: nu wat haar wederhoudt weten we, en die haar nu wederhoudt zal haar voor de toekomst ook zoo lang haar mogelijk is wederhouden, tot dat deze met opzet ingevoerde onderscheiding uit het midden weggedaan worde. Het jongere geslacht der rechtzinnige predikanten is geheel is dien geest onderwezen. En of men nu in den kerkelijken strijd al vraagt: *wat moet er gedaan worden?* en beweert: *de Gemeente is er niet rijp voor*, enz. enz., de waarheid is, dat de Gereformeerden onder het volk in de Herv. Kerk staan te stampvoeten, omdat men toch niet doortast; maar de heeren predikanten willen van dat breken met een antichristelijk kerkbestuur niets weten; want zij bevroeden zeer wel, dat dan het zogenaaemde „rechtens,” waarop Br. Wielenga in ons vorig nummer zoo juist den vinger zette, en waarmede die heeren voor het volk blijven schermen, voor het „feitelijk” en „wettelijk” derj liberalen wel zou moeten onderdoen, en zij zouden moeten kiezen tusschen het dulden en gehoor-

zamen van de leugen, of uitgeworpen worden buiten het genootschap. Het laatste zou jammer wezen, want men gaf dan ja de erve der vaderen (?) en nog zoo veel andere goede en aangename dingen prijs, evenals de afgescheidenen en hield alleen de leer en beginselen der vaderen over! Daarbij, de „Kerk” is immers ook de „Gemeente” niet. De aardsche vormen gaan toch maar voorbij, alleen de „Gemeente” blijft eeuwig, zie, en die kan men toch wel behouden, al huldigt men een onwaar kerkbestuur.

O tempora! o mores! (o tijden! o zeden!) zou Cicero uitroepen als hij deze dingen kende, en hoorde dat eene geheele vergadering van zulke rechtzinnige Herv. predikanten siede en trappelde tegen Dr. Vos en Kuyper, die op de noodzakelijkheid eener oplossing durfden wijzen.

HET NOODIGSTE VERZWEGEN.

Onze tijd is rijk aan quaesties. Bijna alles wat vroeger òf vanzelf sprak en vaststond, òf als uitgemaakt door iedereen voor vast en bondig gehouden werd, is nu in onze dagen van ongeloof en twijfel losgewrikt: het is quaestie, vraagstuk geworden. Zoo hoort men allerwege, behalve van geheele zwermen van politieke en godsdienstige quaesties, ook spreken b. v. van koloniale quaestie, van arbeidersquaestie, van schoolquaestie, van kerkelijke quaestie, ja van wat quaesties niet al. Het ligt voor de hand dat de laatstgenoemde, de kerkelijke namelijk, de gewichtigste, de diepst ingrijpende van alle quaesties is. In ons land is dit vooral het geval. Deze quaestie beheerscht als 't ware alle andere; is zij opgelost, dan lossen de andere zich schier van zelve op.

Hoe dwaas is het dan als men, vooral in deze dagen, nu

de kerkelijke quaestie alles verdeelt en bederft, ja zelfs de kinderen Gods, die bij elkander behooren, van elkaar verwijderd houdt, openbare meetings en samenkomsten organiseert, waar men de geloovigen van alle gezindten laat optreden om over allerlei en alles te spreken, behalve over dat eenige, het allernoodigste, over de *kerkelijke quaestie niet*.

Waarom dat? Is men bang dat het beginsel 't welk men huldigt, of den weg dien men volgt en de daden die men verricht als onbijbelsch en zondig aan 't licht zullen komen? Het heeft er al den schijn van.

Zegt men dat de vraag, of men al of niet lidmaat van Christus Kerk is, hoe gewichtig anders ook, toch niet kan opwegen tegen, dus ook niet moet voorafgaan aan de nog gewichtiger vraag: in welk eene verhouding staat uwe ziel tot God? Als men de zaak zóó voorstelt, dan klinkt zulk eene terugschuiving van 't kerkelijk vraagstuk zelfs zeer vroom. En geheel waar zou het zijn, als men op de opwekkingsmeetings te samen kwam om onboetvaardige zondaren tot Christus te brengen. Tot hen zouden ook wij zeggen: o mensch! bekommer gij u niet allereerst met de zoogenaamde kerkelijke quaestie, maar vraag: hoe krijg ik deel aan Christus en hoe word ik van mijn schuld ontheven. Doch dit is niet het geval; men komt te samen om opgewekt en tot hooger graad van geestelijk leven opgevoerd te worden, dus te samen met zulken, die òf weten òf wanen kinderen Gods te zijn. Deze kinderen Gods, die tegen elkaar verdeeld zijn op kerkelijk gebied, komen te samen om over alles en allerlei te spreken, om alles te critiseeren, zelfs elkanders geestelijke bevinding, maar het critiekste niet, zou de Génestèt zeggen; van wat hen verdeeld houdt, wordt gezwegen. Men heeft reeds in enkele samenkomsten van zijn misnoegen laten blijken, dat som-

mige broeders in de vergadering durfden bidden om de vereeniging der nu van elkaar verwijderde kinderen Gods. Dat was kerkelijke geschilpunten aanvoeren!

Nu weet ik zeer goed, dat door de kerkelijke strijd-vragen vaak eene verwijdering, ja soms vijandschap is ontstaan, die aan de vereeniging der geloovigen en gemeenschapsoefening der heiligen veeleer afbreuk deed dan bevorderlijk was. Maar ik vraag in allen ernst:

Is bij het koesteren van zulk een vijandschap, die, als men het verschilpunt maar aanroert, al ontbrandt, een wezenlijk geestelijke gemeenschapsoefening met God en de verschillende broeders, beide zielkundig en zedelijk, mogelijk, al verzwijgt men ook kunstmatig het zoo gewichtige verschil? En moet dit euvel dan bestondigd?

Is er, zoolang dit kerkelijk verschil stilzwijgend de klove tusschen Gods kinderen open houdt, en daarbij niet alleen eene bron van allerlei zonden blijft, maar als *de* ban in 't leger oorzaak is en blijft van veel nederlagen van Israël en van de juichtoonen der vijanden, is er, zeg ik, dan wel iets noodzakelijker te doen, in dezen tijd, dan op allerlei middelen bedacht te wezen, waardoor deze ban zou kunnen worden weggenomen?

Kan er aan opheffing van dezen ban wel gedacht worden, zonder dat men grondig en in kalmen gemoede bespreekt of onderzoekt, welke dan toch de klove is, hoe diep ze is en hoe ze kan worden weggenomen? Kan eene wonde genezen zonder dat ze wordt gepei'd? En zou men dan nog durven verbieden er consult over te houden? Of meent men minder liefde en overeenstemming te behoeven om gemeenschappelijk te bidden, dan om met elkaar te spreken over wat ons verdeelt? Waar een kerkelijk indifferentisme, dat bij velen, zoolang het woord „scheiden” niet wordt genoemd, het hatelijkst kerkisme in

den plooi van zijn mantel bedekt houdt — aan 't woord is en van een ruimte zonder grenzen zwetst, die de Heilige Schrift niet kent, daar wordt het voor een Bijbelsch kerkelijk Christen uiterst moeielijk om meê te bidden.

DE AMSTERDAMSCH E BRIGHTON-MEETING.

Het bovenstaande gedeelte was geschreven al eer de meeting ter opwekking tot hooger geestelijk leven in 't Paleis voor Volksvlijt alhier was begonnen. Thans is ze zoo goed als afgeloopen. Mijne gedachten en indrukken, die ik van geheel deze beweging van den beginne af gehad heb, zijn, door wat ik dezer dagen zag en hoorde, niet gewijzigd, wel versterkt. Men zie ons Nommer van October 1875, pag. 29—35.

Ik herinner mij nog levendig, dat op de eerste algemeene vergadering voor „Inwendige Zending” in de Parkzaal alhier, broeder Esser 't denkbeeld opperde, om ook hier in 't leven te roepen, wat men vooral in Engeland begonnen was, en wat hij toen, minder gelukkig, met den naam van „Vereeniging voor Heiligmaking” bestempelde. Ik dacht onder die improvisatie: indien zulk een vereeniging tot stand komt en wat opgang maakt, dan krijgen we langs dien weg allicht een *geijkte heiligmaking*, gelijk we uit vroeger eeuwen, toen de drijverij van de zoogenoemde „trapsgenade” nog voor kenmerk van het „echte” gold, eene *geijkte rechtvaardigmaking* hebben ontvangen. Eu als dan gene nog zooveel bederven moet als deze bedorven heeft, dan hebben we ons niet slechts in zulke verschijnselen niet te verblijden, maar dan kunnen de vruchten niet gemakkelijk onschadelijk gemaakt worden. Het deed mij dan op dat oogenblik ook goed, dat Dr. Capadose

— zaliger gedachtenis! — er met al zijn Oostersch vuur tegen opkwam.

Men wist namelijk in dien goeden ouden tijd precies hoe 't geen men *de* rechtvaardigmaking geliefde te noemen, in zijn werk moest gaan. Men moest, om b. v. iets te noemen, in „'t gericht" geweest zijn — anderen spraken van „de vierschaar in de conscientie" — en de Rechter, de beschuldigers, de Voorspraak, het vonnis enz. moesten niet alleen in de rechte volgorde in de conscientie geopenbaard worden, ieder met de daarbij behoorende aandoeeningen en bijbelteksten, maar daarop moest men in 't verbond, of ook wel „in den Persoon zinken." En was het met iemand daartoe niet gekomen, dan mocht hij een hongerige en dorstige naar de gerechtigheid zijn, of zich op grond van Jezus noodiging op Hem verlaten en Hem vasthouden bij zijn woord, dat was op zijn hoogst maar voorbereidend werk, zoo iemand had de „grootte zaak" nog niet, hij was nog niet in de vierschaar geweest. En of ge dan al inbracht, dat Paulus in Rom. 3 en 4 de rechtvaardiging beschrijvende, van al die trappen niets schijnt gekend te hebben enz., dan „heeldet gij de breuk op 't lichtst" en moest zelf „de beenen nog breken." Men was eenmaal gewoon uit het zware van iemands werk tot de waarheid van hetzelfde te besluiten, al was het ook dat de gezondste oude schrijvers voor dergelijke overdrijvingen waarschuwd. Vooral sommige schrijvers uit de 17de eeuw — die van de 16de, de eeuw der Hervorming, zijn evenals onze belijdenisschriften meest al gezonder — hebben dit systeem der „trapsgenade" in de hand gewerkt en gevoed. De vrouw met die preek, waarin 16 kenmerken als onmisbaar werden voorgesteld alvorens men zich een kind Gods kon noemen, waarvan Prof. Brummelkamp op de Amsterdamsche meeting sprak, en die alle 16 uit

het vuile menschenhart in stede van uit de Heilige Schrift geput waren, behoorden zeker ook in dat tijdvak tehuis. Hoe weinig dacht onze goede Professor er aan, dat hij in zijn vurigen ijver voor de Brighton-conventies en tegen bovenbedoelde bedorvene mystiek, op hetzelfde oogenblik druk bezig was, door middel van het eerste, voor het laatste praedispositie (voorbeschiktheid) te bereiden.

Of we dan meenen dat in de tegenwoordige opwekkingsbewegingen geen goede en heerlijke zaken zijn gesproken, en in sommige harten waarlijk ervaren zijn geworden; en of we denken dat de woordvoerders dezer beweging van plan zijn een nieuw stel van bekeeringen in te voeren? Neen, wij gelooven het niet, evenmin als we gelooven dat er onder de zoogenoemde „trappen” der ouden uit de 17de en het begin der 18e eeuw niet soms heerlijke en bijbelsche zaken verborgen lagen; evenmin als we gelooven dat sommigen van bedoelde schrijvers, zoo ze voorzien hadden, aan welken tempel ze hielpen bouwen, niet liever hunne boeken en preeken zouden verbrand hebben. Wij gelooven van de meesten hunner, dat ze ter goedertrouw zijn. Daarbij, de omstandigheden vormen de menschen. Toch vreezen we ook, dat men nu langs een weinig anderen weg tot dezelfde uitkomsten zal komen, voor zoover namelijk deze veel minder oorspronkelijke en minder veerkrachtige beweging ingang vindt. Destijds moest men door een zeer bijzondere rechtvaardigmaking tot „de groote zaak” komen, en nu door een eigenaardige heiligmaking; toen drong men aan op wat men noemde „eene ouderwetsche bekeering,” nu op een zoogenaamde „tweede” of Brighton-opwekkingsbekeering, naar Engelsch-methodistisch, Wesleyaansch model. Ons komt ’t voor dat we ’t met een gewone, bijbelsche wel doen kunnen, en dat die ruim zoo zeker, meer bestendig en voor ’t Godsrijk tienmalen vruchtbaarder is.

De gevaren die, onzes erachtens, uit het vroeger en tegenwoordig drijven noodwendig ontstaan, zijn, onder meer andere, deze:

a. dat men door zulke opgeschroefde bekeeringen en opwekkingen, zonder het te meenen, den armen zondaar veel meer naar deze dan naar den Christus der Schriften leert verlangen; men leert hem zoo licht in zijn geloof, in zijne opwekking, m. a. w. in zijn staat en bevinding gelooven, in plaats van in Hem, die de goddeloozen rechtvaardigt, en komt nolens volens tot het tegendeel van wat men beweert te willen;

b. dat men eerstbeginnenden en zwakken, en vooral hen, wier hart onder de bearbeiding van het Evangelie met Gods waarheid en het geloof in Christus bezwangerd is, zonder dat ze dit plotselinge en buitengewone doorbreken kennen, neerdrukt en terugstoot, als dezulken, die in elk geval „de groote zaak” nog niet kennen. Zulke zielen, wel ontdekt aan hun hart, dat zoo bedriegelijk en aan Jezus, die zoo dierbaar is, maar niet boven allen twijfel verheven, beginnen onder zulk eene bearbeiding ook te gelooven dat haar de „groote zaak” ontbreekt, en zeggen met Groenewegen: „Mij dunkt, ik zie met klaarheid. Mijn werk is niet oprecht.” Alsof er nog *grootere* zaak ware dan het wonder der genade, dat in het centrum van ons wezen door Gods Woord en Geest een levende heilbegeerte naar Jezus verwekt, die uit haar eigen aard naar Hem heen vlucht en Hem aanneemt. Zuigen is naar zich nemen, zoo is geloof van zelf ook Jezus zich toeëigenen. En die zuigelingen zijn ook menschen, menschen even volledig als wij, al weten zij nog niet precies hoe een mensch is samengesteld. En dat ze geboren werden, dat was de groote, ja de allergrootste zaak, waar het op aankomt. Zij moeten later wel groeien om wijzer en sterker te wor-

den — wat ook meestal niet bij schokken maar geleidelijk gaat — doch nieuwe deelen, als handen of voeten b. v. behoeven er niet aan te komen; er worden, ook op geestelijk gebied, geen halve of driekwart, maar heele menschen, zij het ook kinderen, geboren.

c. Het leidt bij velen o zoo licht tot zelfbedrog. Hoevelen zijn er niet, die wel kennis aan groote ontroeringen hebben en aan een soort van oogenblikkelijke verruiming en opgewondenheid, niet zelden onder het voorkomen van bijbelteksten ontstaan (en hoevele bijbelteksten werden ook op deze meeting weer verknoeid en misbruikt) en door uitwendige uitreddingen en wonderlijkheden vaak gesteund, maar bij wien van eene levende vereeniging met en een dagelijks aankleven aan Christus, dus van geestelijke armoede en geestelijke levenservaring weinig of niets wordt gevonden. Zij zijn Christenen, en zij weten wat er eenmaal gebeurd is. Het ware voor dezulken wel te wenschen, dat ze niets bezaten van 't geen waarop ze nu rusten. Ook hier geldt: „Er is een die rijk is, en hij heeft niet met al; en er is een die arm is, en hij heeft veel goed.”

Al deze gevaren gaan zoowel met de buitengewone *rechtvaardigmaking* van vroeger als met de extra-heiligmaking onzer Brighton-mannen gepaard. Er zijn echter ook bezwaren, die aan de vroegere beschouwingwijze niet kleefden en die op de tegenwoordige beweging onmiskenbaar blijven drukken.

Het eerste is het verzoenings- en geloofsbegrip. Hierin waren de ouden zuiverder dan vele woordvoerders der tegenwoordige beweging. Het is ook nu weer openlijk gepredikt: De Schepper heeft, schoon de mensch Hem losliet, zijn schepsel niet losgelaten. Dat kan Hij nooit doen. Hij zond dan ook Zijn Zoon, om voor een zondige wereld

te voldoen. Geloof dat, o zondaar! en gij zijt zalig, want gij behoort immers ook tot de wereld? Het ligt voor de hand, dat men zodoende den volke eene verzoening in de handen speelt, die de H. Schrift nergens leert en die met andere leerstukken in flagranten strijd is, gelijk men zodoende ook een geloof krijgt, dat wel op de onvermijdelijke gevolgtrekking uit onware praemissen, maar niet op de vrijvergunning van 't Evangelie steunt en met het zaligmakend geloof geenszins zal erven. Vooral de echte Brighton-mannen maakten zich daaraan schuldig en spraken in den geest alsof ze Wesleyanen waren.

Het tweede bezwaar, dat niet op de mannen van de oudere methode der rechtvaardigmaking maar wel op die van de nieuwere methode van heiligmaking drukt, is, dat hunne beweging het individualisme ten toppunt voerend, door en door onkerkelijk is. Wel is men niet ongenegen de samenkomsten, waar 't gelegen komt, door kerkelijke personen prestige te laten bezorgen en door plechtigheden alleen aan de Gemeente van Christus toekomende te laten opluisteren, als of zulke samenkomsten van geheel particulieren aard en van geheel verschillende, vaak tegenstrijdige elementen, eene gemeente des Heeren waren. Dat zoo iets ook nu weer is geschied, door dat Ds. Smitt alhier de driedaagsche samenkomsten met een avondmaal in zijne Wetering-kerk heeft besloten, is reeds alom door de pers bekend gemaakt. Zulke zaken bedroeven ons. Zij zouden in geen andere gemeente, van welk kerkgenootschap ook, in ons land althans, worden toegelaten. De Sacramenten, door God uitsluitend aan Zijne gemeente en ter harer opbouwning gegeven, worden zodoende, door ze aan private ondernemingen dienstbaar te maken; schromelijk ont-heiligd. Dat men het quasi in de gemeente heeft gehouden, die anders natuurlijk nooit het Avondmaal op een

avond in de week viert, is blijkbaar geschied met het doel, om daardoor, zoo mogelijk, van de eene zijde eene kerkelijke bestraffing te ontgaan en te kunnen zeggen: het is immers de Gemeente, die Avondmaal houdt, en om aan de andere zijde tegenover de vrienden der beweging te kunnen volhouden: wij sluiten immers de meeting met het Avondmaal. Die tweeslachtige houding kwam dan ook reeds op het predikbeurtenbriefje aan het licht, op 't welk de dienst, waarin bedoeld avondmaal zou gehouden worden, twee malen voorkwam: eerst als eene beurt in de gemeente, en later als sluiting der samenkomsten. Dit maakt de zaak wel ingewikkelder, maar niet heiliger. Men blijkt zich niet ontzien te hebben zelfs eene geheele gemeente tot zulk een onwaardige manoeuvre te misbruiken. Als de opwekkings-meetings zulke zaken noodig hebben, en hare heiligmaking zulke vruchten afwerpt, dan zijn, naar ons oordeel, beide diep te beklagen.

Wat in 't publiek wordt gedaan en verkondigd, mag zeker ook in 't openbaar worden beoordeeld. Dit is de reden waarom we ook het laatste hier hebben besproken.

HET DOCENTEN-GESCHENK.

Van verscheidene gemeenten hebben we reeds of een postwissel of iets in geld voor bovengenoemd doel ontvangen. We hopen dat de overige, die ons tot dusver niets hebben gezonden, ons hare gewaardeerde bijdragen spoedig zullen willen overmaken.

Als iedere gemeente iets doet, dan komen we er gemakkelijk en zonder dat het iemand behoeft te hinderen. Een geschenk is echter van dien aard, dat groote aan-

drang om toch iets te geven, minder gevoelig geschieden kan. De welwillenden gevoelen wel waarom niet, en hebben over het noodzakelijke, nuttige en geoorloofde evenmin een breed vertoog noodig, als wanneer ze een of ander geschenk geven aan een leeraar, vriend of bloedverwant, die „jarig” is. En hun, die dit wel noodig achten, verzoeken we vriendelijk zich liever tot de Commissie ad hoc dan tot de publieke pers te wenden.

We hopen later al de ons daarvoor toevertrouwde gelden behoorlijk te verantwoorden.

Amsterdam,
Spinozastraat No. 19.

H. BEUKER,
Penningm. der Comm. a. h.

DE DRIEDAAGSCHE SAMENKOMST TE AMSTERDAM
OP 30 EN 31 MEI EN 1 JUNI 11.

(Een weêrgegeven indruk.)

Reeds vroeg had ik mij op den laatsten Maandagmorgen van de Meimaand dezes jaars naar de Hoofdstad begeven, met het bepaalde voornemen om van meetaf de samenkomsten bij te wonen, welke „ter opwekking van het geestelijk leven” aldaar zouden gehouden worden. Met aandacht heb ik mij ten vorigen jare op de hoogte gesteld van hetgeen de Christelijke pers aangaande de beweging op geestelijk gebied in Engeland ons ten beste gaf. Ook bleef ik met de litteratuur, welke van die beweging de vrucht was, niet onbekend. „Levenswoorden” las ik van Moody en „Toespraken” van Pearsall Smith, benevens het een en ander dat hunne vrienden en geestverwanten in den vorm van tijdschrift en brochure de wereld hebben ingezonden. Ontging alzoo de beweging zelve en hetgeen zij te zeggen had mijne opmerkzaamheid niet, evenmin was

dit het geval met het woord dat van anderen, die buiten haar stonden, over haar werd gezegd. Van libellen las ik geen ander dan dat van Ds. Kocken: „Antwoord aan den heer Bromet,” terwijl de „Wolven in de schaapskooi” en meer andere brommende titels niet in staat waren mijne kalmte te verstoren en mijne aandacht tot zich te trekken. Naar hetgeen Dr. Bronsveld te zeggen had — en soms wat al te ironisch, om geen ander woord te gebruiken — heb ik geluisterd; vervolgens staat mij nog duidelijk voor den geest de brief van prof. Van Oosterzee aan eene Christelijke vriendin, onder het opschrift „Hooger Heiliging,” geplaatst in „Voor Kerk en Theologie” 1), en eindelijk ligt mij nog versch in het geheugen de inhoud der brochure „Amerikaansch Methodisme in Duitschland” enz. door den theol. doctor uit Haarlem voor Nederlanders bewerkt. Zoo goed mogelijk heb ik dus dit teeken des tijds, indien ik alzo de geestelijke beweging in Engeland noemen mag, gadegeslagen; alsmede het overbrengen, de navolging, de vrucht (?) dier beweging op onzen bodem. De samenkomsten te Neêrbosch, Leiden en Brussel toch stonden niet geheel en al buiten verband met hetgeen onder onze Angelsaksische naburen had plaats gegrepen, al is dit verband, voor mij althans, nog niet recht duidelijk. — En thans zou de vierde samenkomst op het vasteland van ons werelddeel, te Amsterdam worden gehouden; hetgeen voor mij zooveel zeggen wilde, als dat dit eene gelegenheid voor mij zou zijn, welke ik wenschte, om dit verschijnsel in de theologische wereld van nabij te kunnen waarnemen. Zeer kalm aanvaardde ik mijn tocht. Buitengewone sympathie leefde er evenmin in mijn hart, als dat er vooroordeel of antipathie in schuilde; ik was m. a. w. noch optimistisch,

1) II, 5 bl. 341.

noch pessimistisch. Tot eenige verklaring van deze stemming moet ik opmerken, dat ik mijne „reinigmaking en zaligheid *buiten* mijzelfen heb leeren zoeken en nog zoek, en tot den einde toe hoop te blijven zoeken, zoodat ik hoe langer hoe minder met mijzelfen tevreden geraak, en met Christus hoe langer hoe meer voldaan word. Bij hetgeen wij in *Christus* hebben, nl. de afwassching onzer zonden en de dagelijksche vernieuwing onzes levens, bepaal ik de gemeente en alzoo ook mijzelfen elken rustdag. Eene aankondiging van „samenkomsten ter opwekking van het geestelijk leven” vervult mij dientengevolge min of meer met verbazing, en doet mij vragen: „wat wil men toch?” Is men niet tevreden met de bedeeling van het Verbond der Genade; kan men niet genoeg worden gesticht, d. w. z. opgebouwd in het allerheiligst geloof door het Woord van God en de zuivere prediking van dat Woord; of kan men de gemeente (dit woord niet in den zin genomen van: de menigte der individueel geloovigen, maar in dien van stichting Gods) niet langer als voertuig erkennen van de voedings- en dus ook opwekkingsmiddelen voor het geestelijke leven? In 't kort, een antwoord op deze en zoovele andere vragen zou, zoo dacht ik, te Amsterdam mij gegeven worden, en daarom was het, dat ik mij op Maandagavond den 29en van Bloeimaand te acht ure in de Schotsche Kerk bevond. Den indruk, dien ik daar én op de bijeenkomsten ontvangen heb, zal ik trachten weér te geven. Zoo veel mogelijk onthoud ik mij van het vellen van een bepaald oordeel, waartoe ik mij niet bevoegd acht, en dat ik dus aan anderen, mannen van rijpe ervaring en helder doorzicht, overlaat; ten hoogste verstout ik mij tot het doen van eenige opmerkingen. Een verslag te geven ligt evenmin in mijn plan, daar de pers zich zeker wel met deze taak zal belasten. Een persoonlijken indruk, hoog-

stens eene persoonlijke beschouwing van hetgeen er te Amsterdam in het Paleis voor Volksvlucht plaats greep, ziehier de taak welke ik op mij genomen heb.

De samenkomst in de Schotsche Kerk had ten doel het houden van een bidstond. Met een kort woord wees Dr. Hoedemaker, na de lezing van eén gedeelte van den honderd negentienden Psalm, op het verschil in den toestand des psalmdichters en dien van de Christenen thans. Dit woord diende ter inleiding, om de reden van dezen bidstond en tevens die der samenkomsten uiteen te zetten. Vervolgens merkte ZEerw. op dat er thans *bidstond* gehouden werd; d. w. z. er zou niet gepreekt, maar gebeden worden. Dit geschiedde dan ook werkelijk. Dr. Hoedemaker, die de vergadering leidde, verzocht beurtelings een der leden van het comité om voor te gaan in den gebede, telkens nadat een Psalm- of Gezangvers was gezongen. Wat de gewoonte vermag, heb ik bij deze gelegenheid bij mijzelve waargenomen. Het was mij vreemd, zóó vreemd, dat ik mij dien avond althans, maar niet verzoenen kon met hetgeen er gebeurde. Meermalen had ik een bidstond bijgewoond, ja zelfs bid- en dankdagen zijn voor mij geen vreemdelingen, maar bij die gelegenheden hoorde ik preëken, gelijk ik zelf ook nog op den laatsten biddag *gepreekt* heb. Toen ik echter op de terugreis eens ernstig over deze voor mij zoo vreemde manier van bidstond houden nadacht, vroeg ik mijzelve af, of het niet veel eigenaardiger, niet meer met de beteekenis overeenstemmend wezen zou, indien in de gemeente bij zulk eene gelegenheid wat minder gepreekt en wat meer gebeden werd. Zou het niet goed zijn als bijv. de predikant, aan wien altijd de leiding der gemeente en harer vergaderingen moet toevertrouwd blijven, bij beurte de ouderlingen verzocht, om der gemeente voor te gaan in gebed of dankzegging?

In geen geval zal het schaden als deze zaak eens ernstig besproken wordt. — Op gelijke wijze als dien Maandagavond werd de bidstond Dinsdagmorgen en volgende dagen gehouden, met dit onderscheid evenwel, dat tal van voorbeden op verzoek gedaan werden voor bijzondere personen in bijzondere gevallen, waaronder, opmerkenswaardig genoeg, ook een verzoek tot voorbede was van een modern predikant, die met het verwoestend modernisme geen vrede had. De steeds aangroeiende menigte van zulke bijzondere verzoeken gaf aanleiding dat er, vooral op den laatsten dag, telkens na eene gehouden toespraak, een gebed gedaan werd.

Op den bidstond volgde, zooals ook was aangekondigd, de eigentlijke samenkomst. Deze was vooral gewijd aan het spreken over onderwerpen voor de heiliging (heiligmaking staat er in het program, maar heiliging vind ik, evenals rechtvaardiging juister uitdrukking van de bedoelde zaak dan het achtervoegsel *making* achter rechtvaardig en heilig, dat mij maar nooit bevallen wilde.) De indruk, door die toespraken op mij teweeggebracht, was even verschillend als de toespraken zelve. Veel, zeer veel goeds en waars en schoons heb ik gehoord, maar ook veel, zeer veel zelfs dat den toets van waarheid en gezond verstand niet zou kunnen doorstaan. Of er nu bepaald ketterij is verkondigd, wil ik niet beslist uitmaken. Ik ben te irenisch van natuur om ketterjager te zijn, en vooral ben ik er afkeerig van om uit enkele uitdrukkingen eene acte van beschuldiging wegens leugen op te stellen. Wil men dit doen, en uit sommige volzinnen het bewijs leveren, dat een toestand van volkomenheid voor den Christen op aarde is geleerd, of dat sommige uitdrukkingen sterk aan de leer der algemeene verzoening deden denken, of dat hierin een mysticisme van verdacht allooi was te bespeu-

ren, en men daarin weêr duidelijk een verkeerd subjectivisme kon ontdekken, dan zal ik de laatste zijn, geloof ik, die dit zal tegenspreken. Men heeft gedachten uitgesproken, welke voor het minst verdacht zijn, en die bij nauwkeuriger toetsing zeker op de lippen zouden zijn gebleven. Indien men op dit punt van Jakobus' spreuk gebruik wil maken: „Indien iemand in woorden niet struikelt, die is een volmaakt man,” enz. dan zal het zeker niet moeielijk vallen om de onvolmaaktheid van vele sprekers te constateeren. Hierom was het mij echter niet te doen; ik wilde de bedoeling en de beteekenis der „samenkomsten” leeren kennen. Hierin meen ik op den derden dag geslaagd te zijn. Tot zoolang had ik voor mijzelfen nog geen voldoende antwoord op de vraag: „wat wil men toch?” Nu eens ontving ik den indruk, dat men sterk een soort methodisme in zake de heiliging dreef, met zijn tweelingtakken myticisme en subjectivisme; dan weêr ontving ik den indruk, dat men dit toch eigenlijk niet scheen te willen.

Ten laatste vatte de meening bij mij post, dat de tendenz (de eigenlijke strekking) van geheel de samenkomst was, om den strijd aan te binden tegen een ongeloovig, troosteloos en hopeloos Christendom als er onder velen, die we zoo gaarne voor vromen willen houden, ook nu nog maar al te veel wordt aangetroffen. Die meening werd overtuiging, nadat ik er in bevestigd werd door een der leden van het Comité, aan wien ik persoonlijk haar meêdeelde. Zulk een strijd zal voorzeker van harte worden toegejuicht door ieder, die voor zichzelfen met het ongeloof, ook waar het zich in den vorm van geloof, vertoont, geen vrede heeft. Daar is — het feit valt niet te loochenen — een Christendom zonder kracht, zonder vreugde, zonder heiligend levensbeginsel, zonder geloof en zonder hoop, m. a. w. een negatief Christendom. Dat Christendom

heeft lang veler meening beheerscht, en och! of het geheerscht *had*. Dat Christendom, hoe onbijbelsch en onpractisch ook, hoe geheel afwijkend ook van het apostolische, van *hét* Christendom, werd nochtans als echt geijkt, en wordt dit door velen nog. Dat Christendom deed reeds als reactie het modernisme ontstaan, hetgeen niemand, die eenigermate over de zaken nadenkt, in ernst verwondert. Ook nu nog zou ik niet aarzelen, om wanneer ik voor het dilemma geplaatst werd, door dr. A. Kuyper in zijne „*Fata Morgana*” eens gesteld: het modernisme of dat Christendom, met beslistheid het modernisme te kiezen. Gelukkig heeft zich een trilemma (een driesprong) voor mij opgedaan: het ongelooft in den vorm van ongelooft, waar de philosophie zich bijna van mij had meester gemaakt; het ongelooft in den vorm van vroomheid, en — het levend welbewust geloof in den levenden Christus, die — hetgeen ik toen leerde inzien en thans volkomen erken, bij den doop mij reeds geschonken was wijsheid van God, rechtvaardiging, heiliging i. e. w. volkomen verlossing. O! die doop, hoe is hij ook in de Gereformeerde Kerk miskend en tot eene eerbiedwaardige gewoonte zonder beteekenis, tot eene kerkelijke plechtigheid zonder meer, verlaagd. Hoe heeft men in volbloed rechtzinnigheid geijverd tegen den gezangregel:

„Wij, door den doop herboren,”

terwijl men zonder tegenspraak (gevolg wellicht van onnadenkendheid) als leer des doops bleef voorlezen en liet lezen, dat als wij gedoopt worden in den naam des H. Geestes de H. Geest ons *verzekert*, dat Hij bij ons wonen en ons tot lidmaten van Christus heiligen wil, ons *toe-eigenende* hetgeen wij in Christus *hebben* nl. de afwassching onzer zonde, en DE DAGELIJKSCHE VERNIEUWING VAN ONS LEVEN enz. Ook ik heb mijn bezwaar tegen bovenaangehaal-

den regel uit den gezangbundel, waar men hem nl. leest in dien zin alsof aan de toediening des doops op zichzelf een soort van magische werking verbonden ware. Tegen zulk eene opvatting van den doop hecht ik nog altijd groote waarde aan de vraag van onzen Heidelbergischen catechismus: „is dan het uitwendig waterbad de afwasching der zonde zelve?” en het antwoord dat daarop volgt. Zoo heftig als ik er mij tegen verzet om den doop uit „gewoonte” te gebruiken, zoo sterk wil ik er tegen ijveren om hem uit „bijgeloof” te gebruiken. Eene verheffing op onzen doop, zooals er bij de Joden was op hunne besnijdenis, is zeker even zondig als eene miskenning van den doop als teeken en *zegel* van het verbond der genade. Aan zulk eene miskenning heeft men zich evenwel schuldig gemaakt, en uit deze miskenning heeft zich een Christendom ontwikkeld, dat van het oorspronkelijke in elk opzicht ontaard is. Indien het ooit den moed had om zich eerlijk uit te spreken, zou van zijn catechismus de eerste vraag luiden: „Wat is uw eenige *twijfel* in leven en in sterven?” — Dat Christendom kent geen verlossing, omdat daarin eene klove, eene geopende klove is tusschen den zondaar en Christus. Dat Christendom kent geen troost, omdat vrees, en niets dan vrees in het hart woont. Dat Christendom kent ook geen vreugde, omdat klagen, eindeloos klagen zijn grondtoon is; en evenmin kent dat Christendom kracht, omdat het wel van de menschelijke onmacht (welke de geloovige echter alleen ten volle belijden kan) maar niet van eene verlosseude almacht weet te spreken. Dat Christendom te bestrijden is noodzakelijk. — Of men dit nu juist in den vorm van „Samenkomsten ter opwekking van het Geestelijk Leven” moet doen, wil ik niet beslissen, en evenmin, of men bij alle goede bedoelingen, te Amsterdam wel van de rechte wapenen een recht gebruik

gemaakt heeft. Wat het eerste aangaat wil ik ronduit bekennen, dat mij voor dit doel de noodzakelijkheid van zulke samenkomsten niet gebleken is. Ieder evangeliedienaar, die zijne roeping verstaat, zal, waar hij in de gemeente dat onchristelijke Christendom aantreft, het tegengaan, zij het dan ook met bedachtzaamheid, wijsheid en voorzichtigheid, omdat de ervaring hem leert, dat onkunde meer nog dan moedwil in dat Christendom eene bepaalde rol speelt. De overtuiging is mij nog niet ontnomen, dat wij aan de gemeente — wederom dit woord opgevat niet in den zin van individueel geloovigen, maar in dien van stichting Gods — niet genoeg zouden hebben ook tot zuivering en loutering van onzuivere toestanden. De Kerk moet ons altijd de Godmenselijke stichting des Heils op aarde zijn. Waar men dit tweevoudig, maar onafscheidelijk karakter der Christelijke kerk uit het oog verliest, valt men m. i. in uitersten. De kerk van Rome bijv. heeft de menschelijke zijde der Christelijke kerk verloochend, en is er niet voor teruggedeeind om aan hare besluiten even veel goddelijk gezag, zoo niet meer, als aan de H. Schrift toe te kennen. Thans vrees ik, dat men uitsluitend een oog heeft voor de menschelijke zijde der Kerk, en zich daardoor in individualisme verliezen zal. Omtrent de vraag of men te Amsterdam van de rechte wapenen een recht gebruik gemaakt heeft, had ik meermalen de bedenking, welke prof. v. Oosterzee had tegen de Oxfordbeweging. In den reeds genoemden brief „Hooger Heiliging” eischte de Utrechtsche hoogleeraar ook van den evangelist, dat hij het woord der waarheid recht snijden zou, m. a. w. dat hij zich zou onthouden van scheeve uitleggingen. Tegen het goed recht van dien eisch zal wel niemand en vooral geen bedienaar des Goddelijken Woords, de stem verheffen; en toch is dat recht niet altijd gehandhaafd. Ik heb den Bijbel hoo-

ren gebruiken, maar ik zeg tegelijk: hooren misbruiken. De eerbied, dien ieder geloovige aan de Schrift verschuldigd is, vordert dat men haar ernstig onderzoekt en juist toepast; en haar niet iets zeggen laat, wat zij niet zegt. Maar al te lang en te dikwijls heeft men den Bijbel geëxploiteerd voor lievelingsideën, zoodat het meer dan tijd is om daarmee te eindigen, en te vragen wat de Bijbel ons, en niet wij den Bijbel te zeggen hebben. Vooral in de theologische wereld bestaat te dien opzichte een oneerlijkheid, welke groot is, en waartegen ik met een enkel woord op de predikanten-vergadering meende te moeten getuigen. Ofschoon ik daar niet alles gezegd heb, wat ik te zeggen had, en het niet zóó gezegd heb als ik het wel wilde, heb ik toch tot mijne blijdschap bemerkt, dat men begreep dat het mijne bedoeling was, om tegen de tweeeerlei theologie te ageeren, welke sommige theologen er op na houden, nl. eene voor de studeerkamer en eene voor het volk. Met temeer vrijmoedigheid spreek ik het dan ook thans uit, dat ik niet gesticht en opgewekt ben door het gebruik, dat ik te Amsterdam in de toespraken van den Bijbel hoorde maken. Wil men gebreken in het Christelijke leven bestrijden, men hanteere dan ridderlijk het zwaard des Geestes, hetwelk is Gods Woord. Veroorlooft men zichzelve de vrijheid om uitspraken van dat Woord enkel op den klank af te gebruiken, zonder naar de juiste beteekenis te vragen, men is dan ook genoodzaakt, zal men eerlijk zijn althans, om die vrijheid evenzeer aan anderen te gunnen. Van zulk eene vrijheid wacht ik echter weinig heil voor het geestelijke leven. In elk geval zal zij niet tot eene overeenstemming brengen, waar men niet eensgezind is, terwijl ik haar als een groote hinderpaal beschouw om het verstand gevangen te leggen onder het Woord Gods. Zuivering van het geestelijke leven en over-

eenstemming wacht ik ook niet van al den nadruk leggen op bepaalde toestanden. Als men zich de vrijheid veroorlooft om uitspraken als: „Ik ellendig mensch, wie zal mij verlossen” en meer dergelijke „strikken” te noemen, dan moet men niet boos worden als anderen, met gebruik van dezelfde vrijheid het „Ik danke God” en soortgelijke roemtaal, „inbeelding” en „opwinding” schelden. Het vrome ongeloof, dat van zulke diepgaande klachten als Rom. 7: 24 en andere „strikken” gemaakt heeft, door tusschen vers 24 en 25 scheiding te maken, wordt niet geloogenstrafd door die scheiding te bestendigen, en vers 25 afgedacht van het voorgaande te lezen. Beide verzen behooren bijeen. De klacht wordt niet geuit zonder dat onmiddellijk daarop de groote apostel den danktoon laat hooren, en deze komt eerst daar op zijne lippen waar hij geheel onvoldaan is met zichzelf. Klacht en danktoon behooren bijeen; wie ze scheidt, handelt tegen de psychologie (den aard) van het Christelijke leven. De klacht zonder danktoon is geveinsd of wanhopig, en de danktoon zonder klacht is onmogelijk en onwaar. De onafscheidelijke eenheid van beiden ligt niet in eenig stelsel of richting, maar in die dubbele, gelijktijdige, onafscheidelijke beschouwing van deze beide peillooze diepten: de menschelijke zonde in ons en de goddelijke genade buiten ons.

Over de vraag: of samenkomsten als te Amsterdam met het methodisme in verband staan, en in welk verband? wellicht een volgende maal.

de Lier,
Juni 1876.

J. GRAANSMA.

BRIEF VAN DS. WIELENGA.

Waarde Broeder D.!

Naar den drang van mijn hart kan ik dezen niet anders beginnen, dan met ook mijne deelneming te betuigen in het „heengaan” van onzen edelen Mr. G. Groen van Printerer. Met u en tienduizenden in den lande betreur ik zijn verscheiden diep. Er is in lange niet iemand door de zeis des doods geveld, over wien de rouw zoo algemeen en innig was. Van paleis tot stulp is de schok gevoeld. Onze geliefde koningin sprak zich op treffende wijze uit door bezoek en lijkkrans. De verzameling rondom de geopende groeve getuigde dit meer dan iets. Zij vormde een welsprekende staalkaart. Dag- en weekbladen laten *eenstemmig* een weemoedig klinkenden echo hooren van water in de harten wordt gevoeld. Ja zelfs eenvoudige daggelders, die verre achteraf op een beperkt terrein levenslang niets anders hanteeren dan schop en spade, heb ik met een weemoed en hartelijkheid over Groen's heengaan hooren spreken, die mij goed deden en hoop gaven voor ons volk. Ons eenvoudig Christenvolk, ook waar het Groen niet altijd begreep en dus niet kon volgen, gevoelde als bij instinct, dat Groen *hun* man was. Met vertrouwen zag men tot hem op. Het klinkt vreemd, maar toch is het naar waarheid opgemerkt, dat, terwijl „de grooten en geleerden” immer klaagden dat ze Groen niet begrepen en niet wisten wat hij wilde, juist de kleine burgerman of het eigenlijke volk hem las en genoot. De snaren, die Groen aanraakte en deed trillen, zijn helaas! in onze hoogste krin-

gen het meest verslapt. In het hart des volks vindt gij deze nog het meest ongeschonden bewaard. Daarom vond zijn woord daar weerklink. Al sprak hij hunne taal niet, hij bepleitte hunne zaak. Al stond hij boven hen, hij leed en streed met hen en droeg hunne belangen op het hart. Onder dat volk zal hij blijven voortleven nog vele geslachten. En dat verwondere u niet. Groen was een man, zooals nauwelijks elke eeuw er een oplevert in ons land. Hij was een diepzinnig geleerde, een uitstekend staatsman, een beroemd geschiedschrijver, een groot parlementair redeenaar, en wat meer dan dat alles is, een waar, een geloovig, een ootmoedig Christen, die met vorstelijke mildheid en christelijken zin, met manlijken moed en kinderlijken geest, met taaie volharding en innemende zachtheid overal in de bres sprong voor de belangen van het rijk des Heeren, voor kerk en school, voor onderwijs en opvoeding.

Ook wij, leden der vrije Kerk, hebben aan hem groote verplichting. De heer Brummelkamp Jr. verdient onzen dank voor het woord, bij Groen's graf gesproken. Reeds ten jare 1837 nam Groen het voor ons op. Hij toetste „de maatregelen tegen de Afscheidenen aan het Nederlandsch Staatsrecht” en brandmerkte ze als in strijd met de Grondwet en verwerpelijk. Mannelijke, Christelijke geloofsmoed sprak er in dat pleidooi. En ook niets minder dan zulk een moed was er voor noodig. Vergeet het niet, dat Groen destijds verkeerde in de onmiddellijke nabijheid van Koning Willem I, wien de vervolgingen tegen de Afscheidenen niet onwelgevallig waren, om maar tot elken prijs de schijneenheid in het door hem gecreëerde genootschap te behouden. Bedenk daarbij, dat we toen nog niet 1876, maar 1837 schreven. De stroom der publieke ineening was in elk opzicht tegen ons. Het behoorde tot den goeden toon op de Afscheidenen te schelden, hen

te verjagen, te beboeten en in de gevangenis te werpen. Wie het voor hen durfde opnemen, werd met hen onder de paria's gerekend. Zij, die met mij bijna een halve eeuw na Groen zijn gekomen, kunnen zich nauwelijks voorstellen, wat er voor een man als hij was, toe vereischt werd om zulk een ongehoord stuk te durven bestaan, om zulk een smaad op zich te laden. De tijden zijn sedert veranderd en Groen heeft onder den zegen des Heeren daaraan een eersten stoot gegeven. Nu schrijft zelfs Dr. Cohen Stuart, dat er aan de zijde van de vervolgende regeering en de vervolgende kerk dweepzucht en bekrompenheid was. Dat is thans de algemeen gevestigde overtuiging. Niet de Cock, van Velzen, Brummelkamp of Meerburg waren dweepziek en bekrompen, de regeerings- en synodale mannen van dien tijd waren het, een Donker Curtius, Dermout, Jansen, van Spal, en hoe ze ook meer mogen heeten, welke in die dagen een treurige vermaardheid hebben verkregen.

Trots alles wat er tegen was, ging Groen voor ons in het gevecht. Dat hij dit durfde en deed, wij, Afscheidenen, zullen het nimmer vergeten, al heeft hij zich ook nooit bij onze Kerk aangesloten. Wij achtten en eerden er hem niet te minder om, en in trouwe afhankelijkheid deden we, blijkens den uitslag van menige verkiezing, voor onze broeders in de Herv. kerk niet onder. Hij kon op ons rekenen, en dat was hij zich bewust. Toch wisten wij wel, dat zóó lief hij *de Afscheidenen* had uit kracht der geloofseenheid in Christus, hij ook zóó zeer tegen *de Afscheiding* zelve gekant was. „De Kerk in de Kerk te herstellen” was zijn leus. Staande op den bodem van de, gelijk hij het noemde, wel feitelijk, maar daarom niet rechtens afgeschafte confessie, trachtte hij de Kerk der vaders weer voor de echte zonen dier vaders te veroveren. Hij

was, zou ik haast zeggen, te veel patriciër om lid eener vrije Kerk in Holland te kunnen zijn. Hoe krampachtig hield hij zich aan elken stroohalm vast, om zijn blijven in „het genootschap” te rechtvaardigen en anderen tot blijven op te wekken. Ik kan het mis hebben, maar mij dunkt, als hij daarmee bezig was, begaf hem dikwijls zijne gewone helderheid van redeneering en bondigheid van betoog. Het laatste Nr. der Nederlandsche Gedachten draagt, dunkt mij, bij al het waarlijk grootsche en echt Christelijke, dat het bevat, en mij tot tranens toe roerde, daarvan de kennelijke bewijzen. Bij zijn pas gesloten graf kan ik het niet van mij verkrijgen om, gelijk ik van plan was, daarover meer te schrijven. Alleen moet ik zeggen, dat het mij leed doet dat er iets van dien aard in doorstraalt, omdat ik vrees dat het tot veel getwist zal aanleiding geven. Behalve dat de kerkelijke quaestie achter de onderwijsquaestie wordt geschoven, wordt er zoo problematisch en weifelend over het blijven in en afscheiden van „het genootschap” geschreven, met zooveel veronderstellingen en wendingen, waarbij de woordjes *indien*, *dan*, *wanneer* en soortgelijke zoo herhaaldelijk gebruikt moeten worden, dat het geheel voor mij raadselachtig klinkt, iets onbestemds heeft, en helaas! nu vooral, na Groen's verscheiden, niet strekken zal om de gescheiden broeders in en buiten het genootschap nader tot elkander te brengen. Ieder zal er zich, al naar het hem gelegen komt, op beroepen en van bedienen. Lees eens met aandacht (maar dat doet getrouwens altijd) pag. 53 en 54 van het bedoelde Nr. 7. Voor mijn gehoor geeft de bazuin daar een onzeker geluid. Er ontbreekt voor mijn gevoel besliste uiting van overtuiging over den tegenwoordigen toestand. Het luidt niet: zoo ziet het er uit, en nu is dit de weg. Maar *indien* dit mocht gebeuren, dan zoo; *indien* het echter zoo

is, dan dit. *Indien het evangelisch-confessioneele* der Belijdenis gemeenschappelijk standpunt *is of wordt* van etisch-irenischen en confessioneele, dan blijven; indien de Kerk ontzield, ontbonden is, dan wordt er niet onduidelijk op scheiden gezinspeeld. Maar op de vraag: hoe nu, is er zulk een evangelisch-confessioneel standpunt, of is de Kerk ontzield, ontbonden, zwijgt uw gids. Indien ik in dezen mis zie, of misschien volgens sommigen door een kerkelijken bril lees, dan bid ik u: wijs me terecht.

Volgens denzelfden Groen hebben wij ons van *het genootschap* afgescheiden om *Gereformeerd*, om bij de *Kerk* te blijven. Dat versta, dat beaam ik. Houd dat onder het oog en bewandel voorts geloovig en gemoedigd in Gods trouw den weg, u van Hem aangewezen. Het trof me, dat ik dezer dagen in de *Standaard* na een uiteenzetting van den bekenden strijd over art. 11, aan het slot van dat stuk de vraag las: „Wat dan te doen?” Doch ik vergis me. Niet de vraag trof me. Die zijn we van die zijde tot vervelens toe gewoon. Wat mij trof was het antwoord. Het luidt:

„Laten we elkander goed verstaan.

Rechtstreeks niets om tot het einde te komen van den weg, dien we insloegen.

Zoo mogelijk iets om tot het begin te geraken van den weg, dien we hebben in te slaan.

Hoe daartoe te komen?”

Na veertig jaren zwoegens en strijdens nog een zoeken naar *het begin* van den weg! De reis van de kinderen Israëls door de woestijn is er niets bij. Zij zwierven ook even zooveel jaren. Doch zij hadden Egypte achter zich. De weg was ingeslagen. Het ging er soms wel wat schuins langs, maar zij volgden toch de vuur- en wolkkolom, en zij kwamen er. Wij zijn wel eens de voorhoede genoemd. Maar waar blijft het leger? Volgens het bovenstaande zoekt

het nog altijd naar *het begin* van den weg, en dwaalt het nog rond. Och! ik bid u, laat er u niet door ophouden. Door de voorhoede alleen te laten trekken, heeft men het tot een zelfstandig legertje laten worden. Wel nog altijd zwak en gering en onaanzienlijk. Maar het groeit toch aan. Al strijdende wordt het geoefend. Het heeft een bannier, die het volgt. Het weet waarheen het wil. Omtrent den weg verkeert het niet in het onzekere. God zelf heeft door Zijn woord en de leidingen. Zijner genade dien afgebakend en gebaad en er hen met eigen hand op gebracht. Dus voorwaarts! Ootmoedig, geloovig voorwaarts. Wij hebben al veertig jaar dien weg behandeld zonder dat de macht van *het talent*, van *de wetenschap*, van *het geld* en van *het aanzien* op onze zijde was. Met enkele uitzonderingen was dat alles tegen ons. Doch ook nu krijgt geen mensch, maar alleen God de eer.

God heeft ons wonderbaarlijk en verrassend geleid. Hij heeft van ons gemaakt, door de worsteling van verschillende elementen heen, wat we in den beginne zeker zelfs niet hebben gewenscht te worden: *een vrije Kerk*, vrij van den onchristelijken Staat en diens kluisters, gebonden aan God en Zijn Woord. Van zulk een Kerk hadden de voorgelachten nauwelijks een flauw begrip en ze stond zeker ook niet op het program van de uitgeworpenen van vóór veertig jaren. Trouwens, zij hadden ook geen uitgewerkt program, evenmin als Calvijn en Luther. Ziende in het gebod en blind voor de uitkomst, werden ze door God gebruikt om diens werk tot stand te brengen. Door den drang en onder den storm der tijden heeft de Heilige Geest, vaak zelfs tegen menschelijke bedoeling in, iets nieuws in de gemeentelijke verhoudingen in ons land willen formeeren. Ook in den gang en werking des Geestes in Zijne gemeente is geen eentoonige en eenvor-

mige herhaling van het eenmaal gebeurde. Altijd hetzelfde maar in schoone verscheidenheid naar den drang en de behoefte der tijden, door den Geest zelven voorbereid en gewekt.

In de Hervorming vóór drie eeuwen trad meer het hoogepriesterlijke werk van Christus op den voorgrond. Niet door gril of luim van de toenmalige leiders. Naar den vasten en wijzen gang Gods in Zijn heiligdom, overeenkomstig de verhoudingen dier dagen. — Christus, als de eenige Hoogepriester, die met ééne offerande in eenwigheid volmaakt heeft allen die geheiligd worden, werd toen gepredikt en in al Zijne volheid gesteld en gehandhaafd tegenover de afvallige Roomsche kerk. Bij en ten gevolge van onze „uitwerping,, voor veertig jaren, trad naar diezelfde leiding des Geestes weer het koninklijke ambt van Christus op den voorgrond. Hij werd als Koning gepredikt en geëerd, als Koning in Zijne souvereine heerschappij over Zijne gemeente, en als zoodanig gehoorzaamd tegenover de wetten van een bekrompen regeering en dweepzieke Synode. Ook in dezen zie ik in de leiding des Geestes met de Gemeente niet maar een bloote voortzetting van het eenmaal begonnene, neen, veel meer een uitzetting, een volmaking. Christus, de souvereine Koning Zijner Kerk, en die Kerk vrij van alle machten, buiten of tegen Hem, alleen aan Hem, haar Heer en Hoofd gebonden, dat heeft de Geest zelf met duidelijke letters in onze banier geschreven. Daarin ligt, dunkt mij, het *kenmerkende* van het werk Gods vóór veertig jaren. Daardoor heeft God de openbaring Zijner Kerk in ons land een schrede voorwaarts gebracht, hoe klein en onaanzienlijk ook het begin geweest zij; al waren ook visschers en tollenaars hare eerste herauten.

Ik zou wel wenschen, dat dit wat meer onder het oog gehouden werd, ook bij de bespreking van het al of niet

wenschelijke van subsidie en restitutie. En dan zeg ik: niet terug, mannen broeders! vooruit, ziende op onze bannier, vooruit op de van God zelve aangewezen baan. Wat God in de worsteling der tijden afgebroken heeft, niet weer opbouwen. Het kind, dat onder smartelijke barensweeën als een vrije ter wereld is gekomen, geen banden aangelegd, zelfs geen koorden van zijde en geen ketenen van goud. Christus alleen is de wortel, waarop wij groeien; het fundament, waarop we staan; de Koning, dien we volgen; de Zaligmaker, door wien we uit grooten nood en dood verlost zijn. Zelfs van de overzijde is het gezegd: aan de vrije kerken behoort de toekomst. Dit is ook de overtuiging van, mij dunkt, ik mag zeggen van alle leer-aars en leden onzer Kerk. Want zij zelfs, die nog voor subsidie of restitutie zijn, willen het alleen onder het uitdrukkelijk voorbehoud, dat het niet den minsten inbreuk op onze vrijheid mag maken. Of dat laatste niet het stellen van een onmogelijke voorwaarde is, wil ik thans niet onderzoeken. Mijn doel is alleen, hier te constateeren, dat we het allen eens zijn in de verklaring, dat de ons van God in Christus geschonken vrijheid onder diens koninklijken scepter *boven alles* gaat, zelfs boven duizenden van goud of zilver.

Ongemerkt zou ik, zoo voortschrijvende, thans reeds aanlanden bij de subsidie- en restitutie-quaestie. Dit mag evenwel thans niet. Ik zou de gestelde ruimte overschrijden. Mijn brief zou te groot worden en . . . misschien zou dubbel port er het gevolg van zijn, en dat . . . nu ik wil maar niet zeggen, waarom ik dat minder gaarne zou zien. Dus, bij welzijn tot later.

Als altijd de uwe in Christus,

2 Juni 1876.

D. K. WIELENGA.

Na het vorenstaande over Neêrlands *grootsten Staatsman* kunnen wij voor dit oogenblik van hem zwijgen. Wij danken br. Wielenga voor dit woord, dat van het begin tot het einde als uit ons hart, en wij gelooven ook, als uit het hart van ons Christ. Geref. volk is geschreven. Wat de beginselen betreft, had Groen geen oprechter volgelingen dan de Christ. Gereformeerden. En nu na zijn dood de dienstvaardigheid der praktijk, die in zake Kerk en kerkgenootschap ook hem parten bleef spelen, den invloed van zijn woord op ons volk niet meer hinderen zal, zullen, naar wij zeker vertrouwen, zijne werken onder ons des te ijveriger gelezen en zijne beginselen des te beslister in toepassing gebracht worden.

Red.

KRONIEK.

10 MEI—10 JUNI.

Door den geachten Redacteur van „de Vrije Kerk” verzocht, om voor dit maandschrift eene korte Kroniek te schrijven, heb ik volgaarne op mij genomen, om althans eens een proeve te leveren. Slechts enkele bijzonderheden kunnen echter in de Kroniek van deze maand meêgedeeld worden, omdat genoemd verzoek werd gedaan kort vóór het ter perse gaan van dit Nummer, en er dus geen aantekeningen zijn gehouden van 't geen ons merkwaardigs onder de oogen kwam.

Wat we, — ook zonder aantekening — niet vergeten hebben en zeker door velen nog lang onthouden zal worden, is de bijzondere koude, die zich, de gansche Mei-

maand door, liet gevoelen en ook in de eerste dagen van Juni nog bleef aanhouden.

Deze koude verhinderde echter niet, dat met warmte gedacht, geschreven en gesproken werd over de belangen van het Schoolonderwijs. Eene eerste aanleiding daartoe was het wetsvoorstel Moens, dat — wordt het door de Tweede Kamer tot wet verheven, — het Christelijk Onderwijs genoegzaam onmogelijk zal maken. Een tweede; het request aan de Tweede Kamer van de H.H. A. Brummelkamp, e. a. uit Kampen, met de vraag om „handhaving van de wettige vrijheid van Onderwijs.” Niet zoodra werd dit adres bekend gemaakt, of door velen, uit alle oorden des lands, werden adressen van „adhaesie aan hetzelfde,” naar de Kamer gezonden. De beweringen, — dat „de strekking van het ontwerp Moens” door het volk niet begrepen werd en het zich door den schijn zou laten misleiden, „dat in het adres-Brummelkamp iets anders werd gevraagd dan in het ontwerp-Moens werd bedreigd, — door sommigen tegen een algemeen petitionnement als bezwaar ingebracht, werd hierdoor niet onduidelijk gelogenstraft. Toch heeft de vraag: Algemeen petitionnement — of niet? nog steeds zeer uiteenlopende antwoorden opgeleverd.

Intusschen werd onze aandacht gedurig getrokken door het lezen der smartelijke tijdingen aangaande de ziekte van den grooten Christen-Staatsman, Mr. G. Groen van Prinsterer. Gewaagden die berichten van groote zwakte, van gestadige afnemng der krachten, zij deden onze vrees steeds toenemen, dat weldra aan het werkzaam, nuttig, onzes inziens nog onmisbaar leven van den zoo talentvollen Belijder en onvermoeiden, edelmoedigen Strijder, een einde zou worden gemaakt. Op den 19n Mei kwam de droeve mare: „Mr. Guillaume Groen van Prinsterer is

heden morgen overleden." Hij mocht den gezegenden ouderdom van 75 jaar bereiken, en stierf in vast vertrouwen op den eenigen Heiland, Jezus Christus. Bij de droefheid over zijn verlies worde de dank niet vergeten, die Gode toekomt voor 't geen Hij in hem ons vaderland heeft gegeven! Heil dat Vaderland, zoo de beginselen door onzen Groen zoo onvermoeid voorgestaan, beleden en gehandhaafd blijven!

Daags vóór het overlijden van den heer Groen van Prinsterer, den 18n Mei, werd te Amsterdam het standbeeld onthuld van zijn grooten tegenstander, Mr. Jan Rudolph Thorbecke. Aan festiviteiten heeft het bij die gelegenheid niet ontbroken. Eene feestcantate werd ten gehoor gebracht in de Parkzaal. Concerten werden gegeven in het Vondelpark en het Park in de Plantage; terwijl een vuurwerk op den Amstel het feest van den dag besloot. Was er aan die festiviteiten misschien behoefte, om de onthulling werkelijk een feestelijke te doen zijn? Om feestgenooten te lokken? Naar wij vernemen, moeten bij de onthulling wel stemmen zijn vernomen, die van alles, behalve ingenomenheid blijk gaven. In ieder geval is de titel, voor het standbeeld en deszelfs onthulling gekozen: „*Nederland* aan zijn grooten Staatsman," wel wat stout. Mogen wij niet zeggen: — onwaar? —

Nog vóór de koude Meimaand dezes jaars ten einde was, verspreidde zich de tijding, dat de Sultan van Turkije, overeenkomstig den wensch der bevolking was, ontroond en zijn opvolger, onder den titel van Mourad V, tot Sultan uitgeroepen. Deze tijding is later bevestigd. Wanbestuur, geldverkwisting, verrijking van eigen beurs, waardoor het rijk in groote schulden en volslagen wanorde

was gebracht, hebben tot die ontrooning geleid. In de volmaaktste orde schijnt zoowel de ontrooning als ook de uitroeping van den nieuwen Sultan plaats gehad te hebben; terwijl de bevolking allerwege de grootste vreugde aan den dag gelegd heeft. De ex-Sultan is onder militair geleide — met 58 bootsladingen vrouwen — uit het paleis naar het oude serail gevoerd. Aldaar heeft hij zich, — door zich met eene schaar de aderen te openen — van het leven beroofd. Volgens een ander bericht is hij door vergift omgebracht.

Omtrent de erkenning van Mouïad V door de groote Mogendheden, zijn de berichten niet eensluidend.

De arme, ellendige man! Toen de ex-sultan van Turkije voor eenige jaren Engeland bezocht, heeft de Engelsche pers niet weinig opgeschroefde artikelen aan hem gewijd. Nu is zijn val met luid gelach in het huis der gemeenten vernomen. Niet een enkel woord van deernis wordt thans vernomen. Zijn val was — zijn eigen schuld. 't Is waar. Die schuld werd echter niet geteld, zoolang hij zich handhaven kon. Eenmaal gevallen echter — wordt hij weggeworpen.

De wereld is wreed. In den val helpt zij heur dienaars niet; maar lacht over hun ondergang.

Zalig wij, Lezers! zoo God in Christus ons deel is en zijn dienst ons vermaak. Met Hem worden wij nimmer beschaamd.

A. 12 Juni '76.

N.

KERKNIEUWS.

Beroepen :

Te Giesendam, Ds. P. Nieuwenhuis van Uithoorn; te Brouwershaven, Ds. J. Verhaven van Noordwijk aan Zee; te Enschedé, Ds. J. A. Bult van Wolvega; te Ridott, (Staat Illinois, N.-Amerika), Ds. G. Hemkes van Bunde; te Alblasserdam, Ds. C. L. Quèré van Vlissingen; te Hillegom, Ds. H. Elffers van Herwijnen; te Wissekerke, Ds. B. Veenstra van Siddeburen; te Baarland, Ds. de Bruin Em. pred. van Goes; te Zegwaard, Ds. H. Alting van Waardhuizen; te Edam, Ds. S. A. v. d. Hoorn van Breukelen; te Grand-Rapids, (N.-Amerika), Ds. H. van Hoogen van Hoogeveen; te Katwijk aan Zee, Ds. D. Thijs van 't Hollandsche veld; te Colijnsplaat, Ds. J. Verhaven van Noordwijk aan Zee; te Dinteloord, Ds. J. W. de Lang van Hasselt; te Thesinge, Ds. J. Groenewegen van Uithuizermeeden; te St. Anna Parochie, Ds. H. Alting van Waardhuizen; te Veenwoudsterwal, Ds. J. F. ten Hoor van Ferwerd; te Haarlemmermeer Oostz.; Ds. J. van Anken van Hallum.

Aangenomen :

Door Ds. H. Scholten van Sellingen, de roeping naar Zuidhorn; door Ds. L. van Dellen, de roeping naar Kollum; door Ds. Nieuwenhuis van Uithoorn, de roeping naar Giesendam; door Ds. C. L. Quèré van Vlissingen, de roeping naar Alblasserdam; door Ds. H. Elffers van Herwijnen, de roeping naar Hillegom.

Bedankt :

Door Ds. L. Meijerink van 't Zandt, voor de roepingen van Nijveen en Sauwert; door Ds. J. Strijks van Hattem, voor Zegwaard; door Ds. Wessels van Zierikzee, voor Haarlemmermeer; Oostz.; door Ds. A. van Apeldoorn van Bolsward, voor Holten; door Ds. J. Constant van Brielle, voor Gameren; door Ds. J. J. Kuiper van den Ham, voor Ambt Vollenhove; door Ds. J. A. Bult van Wolvega voor Enschedé; door Ds. S. A. v. d. Hoorn van Breukelen, voor de roeping van Edam.

Afscheid :

Ds. Engelbrecht nam den 7 April afscheid van de Gemeente Haarlemmermeer Oostz., met eene rede over Efez. 3: 14—19.

Ds. de Best van de Gemeente te Tilburg, met eene rede over Fil. 1: 27a.

Bevestiging en Intrede:

Den 15 Mei werd Ds. Ph. W. H. Eskes te Franeker bevestigd door Ds. W. Kaptein, naar aanleiding van 2 Cor. 5: 11. Des avonds verbond ZEW. zich plechtig aan de Gemeente met eene leerrede over 1 Cor. 3: 7.

Ds. Engelbregt werd den 29 Mei bevestigd te Spijkenisse door Ds. J. Schuurman van Zwartewaal. De bevestiger had tot tekst Hand. 26: 14 en 18, terwijl de Bevestigde des avonds zijne intrede deed met 1 Thess. 5: 25.

Varia.

De Gemeente te Heemse herdacht den 23 Mei haar veertigjarig bestaan.

Den 28 Mei werd in de beide Kerken der Christ. Geref. Gemeente te Leiden het veertigjarig bestaan dier Gemeente herdacht.

Te Lemelerveld in het Ambt Ommen is Zondag den 21 Mei eene Christ. Geref. Gemeente gesticht en op Hemelvaartsdag te Baarn.

ONVOEGELIJKE AVONDMAALS-PRACTIJKEN.

Werd in een voorgaand opstel gewezen op persoonlijk bezwaar tegen Avondmaalsviering, wyl men in onzekerheid verkeerde aangaande de oprechtheid van zijn geloof en boetvaardigheid, het artikel „bezwaren,” gemeenlijk rijk van inhoud, noopte toen, wegens gebrek aan plaatsruimte, eenige nog overblijvende tot een volgend nummer te verschuiven. Zijn de reeds genoemde, gevolg van 's Christens onvolkomenheid, niet te billijken, van de volgende mag men aannemen, dat ze in werkelijke zonde wortelen en nog minder mogen vergoelijkt worden. Derhalve ook nu nog eenige gedachten aan *persoonlijke*, daarna aan *gemeentelijke* (1) en eindelijk, gelijk beloofd werd, aan *kerkelijke* bezwaren gewijd.

Men kan zich den toestand van een Christen denken, en meer dan wellicht vermoed wordt zal deze zich voordoen, als hij in een verborgen zonde is gevallen, welke bekend zijnde, ten gevolge moest hebben, dat hij kerkelijk behandeld werd. Hoe heeft zich deze te gedragen? mag — moet hij niet, geheel uit eigen beweging, van de tafel des Heeren terug blijven? Geenszins. Gelijk geen enkel geval zich kan voordoen, dat verlof tot zonde geeft, of vrijheid daarin

(1) Dit »gemeentelijk» was in het vorige stuk pag. 24, reg. 4 v. b. uitgelaten: gelijk in reg. 21 v. b. het: »Hij mag zich niet laten verzegelen wat bij hem in het onzekere is of hij het al dan niet bezit,” was veranderd in een: »bij hem is iets, enz.” We verzoeken br. Vos en onzen lezers dit te willen verschoonen, en onzen drukker en corrector voor zulke onaangenaamheden zooveel mogelijk te waken.

voort te leven, evenzoo mag men ook nimmer een uitdrukkelijk bevel des Heeren nalaten, want hierop zou moeten gezegd worden: „wie weet goed te doen, en het niet doet, dien is het zonde.” Neen dit zou zijn: zonde tot zonde toe te doen. Wat dan? zich zoo maar begeven tot de tafel des Heeren? Onmogelijk; want ligt er een schuld op het geweten, is men daarover niet verootmoedigd, en wordt het ernstig voornemen gemist, er afstand van te doen, dan zou men, aan 's Heeren tafel verschijnende, daar komen met het zwaard in de hand, om het tegen Hem te keeren, wiens dood wij verkondigden. Wel moet het bij ons steeds vaststaan, den dood des Heeren te gedenken, maar niet minder ernst zijn, dit op de rechte wijs te doen — Daarom, schuldbelijdenis voor God. — Misschien, gedachtig aan het: belijdt elkanders zonden en bidt voor elkander, ook voor den broeder, van wien men weet, hij kan met ons gevoelen, en wil met ons bidden. Afstand van zonden, zonder verwijl God ernstig aangebeden om vergeving in Christus en een vast voornemen des harten, of volharding daarin, en wij zouden langs dezen weg in staat gesteld worden, ons naar zijn wil te openbaren.

Waarlijk! met verborgen zonden moeten wij het niet te licht opnemen, of zij zullen, gelijk verouderde kwalen, denkelijk langzaam en onmerkbaar, maar niet te min doo-dend werken. Wel zal het niet moeielijk vallen een veel-tal verontschuldgingen aan te voeren, maar men heeft hier met Hem te doen, die met een enkelen blik zijner mis-kende liefde een wezenlijken van een voorgewenden Avond-maals-kommer onderscheidt.

GEMEENTELIJKE BEZWAREN.

Versta men hierdoor zulke, die voortvloeien uit een min gunstigen toestand, in welken men zich tot de gemeente

hare opzieners of wellicht tot een enkel medelidmaat bevindt. De verschijnselen op dit gebied zijn zoo menigvuldig, dat men ze voor het grijpen heeft. Er zijn er, die bij het minste voorval van verdenking, van onmin of onrechtmatige behandeling, die men tegen zich meent te ontdekken, zonder vertoef en wellicht zonder veel smart, zich onttrekken aan de gemeenschap van des Heeren tafel. In het eerst is dit meestal drukkend, en men voelt zich dikwijls aangespoord om aan de opruiming der zaak te arbeiden. — Gelukkig, zoo het niet bij een wensch of voorneemen blijft. — Maar gaat men die betere indrukken een tijd lang tegen, heeft men zijn karakter niet mee, of vindt men zich door anderen in dien toestand gerugsteund, men kan er jaren in blijven en voelt het ten laatste nauwelijks meer. De last van weleer wordt lichter. Men tracht zich te dekken voor de menschen, voor zijn eigen geweten en helaas! ook voor den Hartenkenner. Niet alzoo, mijne broeders! Neen dat is de weg, in onzen reisgids voorgescreven, zeker niet. Gij oordeelt dat de schuld geheel of meerendeels bij uwe partij ligt, — maar deze zal denkelijk geheel het tegendeel beweren. En ondersteld, dat uw oordeel waarheid behelst, is dan uwe handelwijs goed te keuren? Laat ons zien. Uw broeder heeft tegen u misdaan. Zeg, hebt gij gearbeid om hem tot belijdenis te bewegen? hebt gij dat bij herhaling, onder biddend opzien tot God, gedaan? was uw gemoed daaronder in een kalme stemming, en genoot gij de volle bewustheid, dat het u in dit alles niet om eigen eer, maar om de terechtbrenging van den op het dwaalspoor geraakten broeder was te doen? Zijt gij ten volle overtuigd, in alles gedaan te hebben, wat u van den Heere bevolen is? Durft gij op dit alles, of op eenige dezer vragen geen vrijmoedig ja uitbrengen, dan ligt daarin het bewijs, dat gij, al was ook de oorsprong des verschil-

niet aan uwe zijde, toch schuldig zijt geworden, en bij u gebrek aan liefde tot den broeder en denkelijk te veel zelfzucht wordt gevonden.

Onderzoek uzelf. Vraag u in de tegenwoordigheid Gods, wat toch wel de oorzaak is, dat gij niet tot den broeder zijt gegaan, om hem terecht te brengen, of hem met u te bevredigen, en ik houd mij overtuigd, dat in negen van de tien gevallen, het niet bestraffen van uw naaste voortvloeit òf uit een helder òf uit een meer duister bewustzijn van eigen schuld. Men durft noch wil komen (wij men niet bereid is) tot dat deel der schuldbekentenis, die men weet dat door ons zou moeten geschieden. Is er dus in waarheid schuld bij u, dan moet gij die ook onder de oogen durven zien. O! ik bid u, maak u van haar niet af, maar beken ze voor God en menschen. En is het er u waarlijk om te doen, met beiden vrede te erlangen, in vrede en liefde aan den Avondmaalsdich te mogen zitten, het zal gemakkelijk vallen, ze te verkrijgen. Wilt gij echter niet, weet dan, dat gij vroeger of later met Hem zult te doen krijgen, wiens verbond gij ontheiligt, en wiens woorden gij achter uwen rug geworpen hebt.

Aangenomen echter, dat gij in de zaak onschuldig waart en nog zijt, wat, hoe zeldzaam ook, toch mogelijk is; dat gij met medelijden omtrent den dwalenden of zondigenden broeder vervuld zijt; dat gij hem zelfs nu, schoon hij u steeds beleedigt, van harte blijft liefhebben, wat verhindert u dan aan eene instelling deel te nemen, die de Heere u heeft gegeven? Zult gij u door schuldige stervelingen laten onttrekken wat door de gifte des Heeren het uwe is? zult gij dat vrijwillig doen en voortdurend ook? Zulk een gewoonte volgt men in andere aangelegenheden niet, en deed het iemand, men zou meenen, dat het niet wel bij hem was. Neen broeders! in zulken toestand, waar ik mij

vrij gevoelde, zou ik in stillen ootmoed des Heeren instellingen volgen en mij herinneren een woord van Paulus, ook hier toepasselijk: „De broeder of zuster worde in zoodanige gevallen niet dienstbaar gemaakt.”

Niet minder is het opgemerkt, dat men zich somwijlen aan de breking des broods onttrekt, wijl onbekeerden aanzitten en hierin niet worden bemoeielijkt. Waar kan het zijn, wat hier als vermoeden wordt geuit; ook is het niet te verdedigen, wanneer dit plaats vindt. Onbekeerd, ongeloovig mag men niet zijn, maar evenmin des Heeren verbond in den mond nemen, waar men zijne woorden niet acht. Ik moet echter bekennen, niet zoo bedreven te zijn in de rechte beoordeeling van iemands inwendig bestaan, of van den toestand zijns harten voor den Heere, om daarop zijne weering of toelating te bouwen. Ook ben ik niet zonder zorg, of de maatstaf, dien gij hem aanlegt, wel het merk des hemels draagt. Zeg eens, waar hebt gij hem gevonden; of wie is hij, die hem u gaf? Gij vindt hem immers niet in de goddelijke waarheid, maar in uzelf. Hij is u toch niet gegeven van God, maar door uw eigen persoon of door uwe medestervelingen. Of is er mogelijk een klasse lieden in des Heeren gemeente, die God in last gegeven heeft, hunne broeders en zusters te onderzoeken? Waarlijk niet! en daarom, bij de herinnering aan het Woord des Heeren: „Nu dan wat oordeelt gij uwen broeder, hij staat of valt zijnen eigenen Heere,” ontvalle hij voor altoos onze onbedrevene handen. Is iemands belijdenis bijbelsch, en houdt zijn wandel daarmee gelijken tred, dan moge men vermoeden, wellicht op hoogen toon verzekeren, dat hij onbekeerd is (verondersteld eens dat hij het werkelijk ware), bij ons staat het reeds lang vast, dat niemand ter wereld in staat is het te bewijzen. Wij menschen kinderen oordeelen alleen over leer en leven. God is Hartenkenner,

Hij ziet tot op den bodem der ziel en aan Hem mogen wij dit zijn werk gerustelijk overlaten.

Nog is er meer, dat als gemeentelijk bezwaar sommigen hindert — het zijn de zonden, die men in zijn medelidmaten meent te ontdekken, en die naar men vermoedt, niet naar behooren gestraft worden. Maar wat bedoelt men toch? Een gemeente van louter heiligen, van volmaakte Christenen? En als zulk eene bestond zou die ons niet moeten weeren? Zouden wij het wagen dan met haar aan te zitten, en zou ons bezwaar in dat geval niet nog veel grooter moeten zijn? Doch zij zal op aarde nimmer gevonden worden. Zij, die ten avondmaal geroepen worden, belijden volgaarne: „wij allen zijn als onreine” en „onze misdaden voeren ons henen weg als een wind.” — Maar de zonden, die openbaar zijn, zoo zegt men, worden niet gestraft. Door niemand? ook niet door u, die er zulk een bezwaard gemoed over hebt? hebt gij uwe roeping aangaande uw schuldigen broeder ook niet behartigd? hem niet bestraft tusschen u en hem alleen? of zoo dit niet baatte, hervattet gij het toen niet in gezelschap van twee of drie anderen? en waar dit mede vruchteloos afliep, hebt gij het toen der Gemeente (hare opzieners) te kennen gegeven? of zoo die, misschien door slapheid en te weinig belang in het heil der Gemeente, hunne roeping verwaarloosden, hebt gij toen de zoo gewichtige zaak niet nog verder aangedrongen? want de kerkeraad is aan hoogere besturen wederom verantwoording schuldig. — Dit, mijn broeder! is de bijbelsche en kerkelijke weg. Hebt gij dien in het geheel niet, of misschien maar ten deele bewandeld, dan ontvalt u hierdoor het recht anderen te beschuldigen, dan paste het u beter uzelfen te oordeelen. Hadt gij dezen weg wel ingeslagen, hoe gunstig zou het gewerkt kunnen hebben, wijl toch in onze kerk-gemeenschap, door 's Heeren goedheid, nog recht kan wor-

den gevonden, waar men het langs den rechten weg en uit het rechte beginsel zoekt. Daar gij echter, in stede van dezen kerkelijken weg te bewandelen, uw onkerkelijk gedrag volhoudt — afblijven van het Avondmaal des Heeren — doet gij een dubbel kwaad: gij laat uw broeder in de zonde, bedrijft er zelve eene, en beschuldigt bovendien anderen van ontrouw. Voorzeker, dit kwaad is grooter dan wat gij meent te bestrijden. Dan, laat het ons hiermede genoeg zijn. Een paar regels worden echter nog gewijd aan hetgeen men zou kunnen noemen:

HET KERKELIJK BEZWAAR

ten opzichte der Avondmaalsviering. Ook hier wordt slechts op geloovigen gedoeld. Bij honderden worden er nog in den lande aangetroffen, die zich in een kerkgemeenschap bevinden, waar ze den dood des Heeren niet kunnen, niet durven verkondigen, terwijl ze daar, waar dit naar Gods Woord zou kunnen plaats hebben, geen lidmaatschap bezitten en zich ook vooralsnog met die Gemeente niet wenschen te vereenigen. Het gevolg voor velen van deze is, dat ze nimmer of zelden daaraan deelnemen, het met een bezwaard geweten doen, of het op een zeer schuldige wijs waarnemen.

Dat de staat van zaken alzoo is, behoeft geen bewijs. Alom in de Herv. Kerk worden er gevonden, die zonder Avondmaalsviering hun christelijk leven slijten. Reeds lang zijn ze hieraan zóó gewoon, dat 't hun bijna geen zonde meer schijnt. Men kan ze aanwijzen, die reeds een hoogen ouderdom bereikten, voor jaren den Heere leerden kennen, en toch *nimmer* belijdenis deden, *nooit* ten Avondmaal verschenen en u verwonderd aanzien, als gij hun van uwe verbazing over zulk een handelwijs doet blijken. Zij kunnen u zoo moeielijk verstaan, als gij hun gaat zeggen, dat ze,

dus handelende, zoo veel in hen is, hun doop krachteloos stellen, Christenen zijn van een met Christus instellingen strijdig gedrag, en, om geen sterker uitdrukking te bezigen, het minste begrip niet hebben van het Woord huns Zaligmakers: „verkondigt den dood des Heeren tot dat Hij komt.”

Anderen houden Avondmaal; zij doen het in hun eigene Gemeente. Vroeger zaten ze aan onder den indruk dat het alzoo niet moest geschieden, nu echter gaat het reeds gemakkelijker. Zij weten wel, dat aan dezelfde tafel ook zitten, die door belijdenis en gedrag openlijk toonen van de waarheid afkeerig te zijn, en het eenig zoenoffer van Christus, dat zij zich daar laten toereiken, met kracht verloochenen. Zij trachten zich echter zoo goed mogelijk te dekken. Immers, zij houden *met den Heere* en niet met *die ongeloovigen* Avondmaal. Zij zijn het met hen volstrekt niet eens. God weet hoe zij zich ergeren, en den oprechten, die mede aanzitten, is dit evenzeer bekend. Zij schijnen echter te vergeten, dat zij niet *met den Heere*, maar des Heeren Avondmaal *met de aanzittenden* houden; niet opgemerkt te hebben, dat de dienaar, als hij nog zoo Geref. mocht zijn om met het gewone formulier Avondmaal te bedienen, zoo aanstonds *allen* heeft aangesproken en samen gevoegd onder het: *Geliefde broeders en zusters in den Heere!* en allen zoo aanstonds de belijdenis in den mond heeft gelegd, dat ze *hun leven buiten zichzelf in Christus Jezus zoeken*. Zij houden zich als of ze niet begripen dat dit voor velen een openbare leugen is, en zij, door met dezulken aan te zitten, daartoe medewerken. Zij kunnen het zoo moeielijk verstaan, dat door *gemeenschappelijk* Avondmaal houden, wat men ook met woorden moge ontkennen, gemeenschap wordt geoeffend, wijl men door daden zegt: „Eén brood is het, zoo zijn

wij velen één lichaam, dewijl wij allen ééns broods deelachtig zijn, en daarom ook, als leden eens lichaams, door waarachtige broederlijke liefde met elkander verbonden worden. — Verbonden?! ja, zegt men door zijn aanzitten — met allen die zich aan de tafel nu of vervolgens begeven, — verbonden door waarachtige en *broederlijke* liefde? ook met de sabbathschenders, met de verloocheuurs van Christus, de verguizers van zijn zoenoffer, de spotters met alles wat den waren Christen heilig is?! Neen broeders! als dat kan, dan is bijna niets van dien aard onmogelijk; dan kan ook evenzeer het goede kwaad en de ongerechtigheid deugd hechten; dan de tafel der afgoden met den Avondmaalsdich gelijk gesteld worden. Zegt gij ook niet: Liever nooit dan zoo Avondmaal houden?

Een waar genoegen is het ons daarom ook, steeds te mogen vermoeden, dat het getal der laatstgenoemden betrekkelijk gering is. Velen toch, die van zulk een samenkoppeling van Christus en Belial een afkeer voelen en desniettemin behoefte aan deze instelling hebben, pogen die te bevredigen in de Chr. Geref. Gemeente. Zij zouden daar bestendig willen aanzitten, ter plaatse waar ze ook voortdurend kerken, werden zij maar niet genoodzaakt, om zich vervolgens door belijdenis bij haar te voegen. En in sommige gemeenten is men toegevend genoeg, om dit nog onbepaald toe te staan. Beider gedraging is voor mij onverklaarbaar. Ik versta niet, hoe men door de *daad* van gemeenschappelijk aanzitten, belijden kan: Ik ben het met leer en leven, door u voorgestaan, eens; maar met belijdenis zal ik het niet bevestigen. Ook is het mij tot dus ver niet minder raadselachtig, hoe men de Geref. belijdenis zoo op den achtergrond schuiven durft, zich, ik zou bijna willen zeggen, laat ontfutselen, dat men zulke onkerkelijke, zulke in het stuk der belijdenis en het zich

niet voegen bij de Kerk, dwalende Christenen, durft toelaten tot de heilige tafel, en ze met der daad noemt „zeer geliefde broeders in Christus.”

Gewis, in zulk een weg moet men niet voortgaan. Tot het bijbelsch en gereformeerd standpunt dient men terug te keeren. Ook weet een ieder, die maar een weinig ernstig en onpartijdig nadenkt, spoedig op welk een spoor ons dit moet leiden. Avondmaal houden is beslist bevel, heilige roeping en zalig voorrecht. Alleen in de gemeente, waar belijdenis en wandel volgens 's Heeren voorschrift zijn, kan het Gode behagelijk geschieden. Met die gemeente moet zich ieder christen, wil hij zijne roeping volgen, tot belijdenis der waarheid vereenigen. Ei zoo! roept men misschien uit, ten laatste komt de aap uit de mouw; hadden we het niet gedacht, gij preekt ons de afscheiding, gij ijvert voor uw kerkje. Neen beste, zoo ver zijn we nog niet. Wij scheiden ons niet af — wij *blijven*. Ik weet het, dat men zelfs met een enkele zinspeling, op „afschieden” zich in verdenking kan brengen — zich den toorn van hen, die u anders nog al mogen, kan op den hals halen. Maar het zij zoo! Gij zegt: niet afscheiden. Waarvan niet? Is het van een genootschap, waar men Christus' Evangelie en instellingen niet alleen *kan* en *wil* handhaven, maar dat ook *met der daad doet*, scheid u daarvan nimmer, al is er overigens ook veel gebrek. Zijt gij daarentegen ongezind u te scheiden van een vereeniging, waar leugen en waarheid gelijke rechten genieten — waar de laatste slechts wordt geduld, op voorwaarde, dat ook de eerste vast kwartier hebbe. Of is het wel anders in het Herv. kerkgenootschap? — Zie toe wat gij doet. God zal eenmaal richten. Integendeel, moest gij dan dien stap niet met blijdschap en dankzegging doen? — moest gij dien niet zonder langer dralen terstond volbrengen, gedachtig aan

het woord van Hem, die ons allen steeds, maar ook bijzonder in opzicht van het Sacrament des Avondmaals, toeroept en in heiligen ernst herinnert: „Een iegelijk, die uit de waarheid is, hoort mijne stem.” Bij de vaste overtuiging, dat de waarheid eene macht is, dat elk Christen, zoover zijn kennis gaat, haar liefheeft, en dat zij gewis zal zegepralen, voegt den zoodanigen dunkt mij, de bede: „Leer ons Heere uwen weg, en vereenig onze harten tot de vreeze uws naams, zoo zullen wij wandelen in uwe waarheid al de dagen onzes levens.”

Pernis.

J. H. Vos.

DE DAG DES HEEREN.

(Vervolg van bladz. 238.)

IV.

Is het dan gewaagd, de heiliging of ontheiliging van dezen dag, den toetssteen van ons geloof, maatstaf van het Christelijk leven, aanwijzing van den afstand, van der volkeren afstand van God en kenmerkend teeken van ouden tijd te noemen? Sedert wanneer is de Sabbath geen dag van openbaring van het verborgen leven, geen uitdrukking van het leven in de dagen van de week? Jezus heeft na Zijne opstanding telkens den eersten dag geheiligd en afgezonderd, om de voltooide werken der herschepping aan Zijne vergaderde discipelen te openbaren en de volheid van Gods liefde, genade en vrede meê te deelen aan die voortgejaagde en ontruste zielen. Of was het niet op den dag der opstanding, dat Hij zich als de Opgewekte openbaarde met mededeeling van licht, vrede en rust? Niet wederom de eerste dag, toen Hij Thomas rust en vrede schonk in zijn voortgedreven ongeloofig hart? Niet de eerste dag,

toen Hij de volheid des Geestes, de zeven Geesten Gods, die voor Zijn troon zijn, openbaarde en mededeelde op den Pinksterdag, als vrucht van Zijnen arbeid? Niet de dag des Heeren, toen Hij Johannes de *zeven* kandelaren, het Lam met *zeven* hoornen, de *zeven* engelen, de *zeven* zegelen, de *zeven* bazuinen, het heilige Jeruzalem, de heilige Bruid van Jezus en een nieuwen hemel en nieuwe aarde deed aanschouwen, in de volle openbaring van Gods eeuwig raadsbesluit, en het eeuwige halleluja van heilige engelen en verlost van de *vier zijden* der aarde, als slotsom der voltooide werken Gods, als einddoel en uitkomst der eeuwige liefde Gods hooren deed? Of zou de Sabbath tot de schaduwen behooren en met de komst van Christus zijn afgeschaft? Doch wat beteekent dan het woord van Jezus: „bidt dat uw vlucht niet geschiede op een Sabbath?” wanneer Jeruzalem veertig jaren na Jezus opstanding verwoest worden zou. Of hebben de Apostelen door hun voorbeeld en bevel aangaande den dag des Heeren, Hand. 20: 7; Openb. 1: 10, niet erkend, dat de eerste dag de Sabbath des Nieuwen Testaments, der herschepping is? De leerlingen der Apostelen en die hen onmiddellijk volgden, hebben den eersten dag der week als dag des Heeren gevierd. Althans Justinus Martyr, die in het begin der tweede eeuw leefde, en in het jaar 166 voor de waarheid het leven liet, bericht ons, dat op Zondag al de Christenen, die in de stad en op het land woonden, samen kwamen om de Schrift te lezen, te bidden en brood te breken. Hij beschouwde dezen dag als een heilig karakter te bezitten, daar zij er eenparig over spraken als *den dag des Heeren* en als een wekelijksch feest, waarop vasten en elken schijn van rouw terzijde moesten gezet, als onbestaanbaar met het heilig karakter en doel van dezen dag. Hij was *geheel gewijd* aan de godsdienst oefeningen, die door Tertullianus (gestorven

220) „de plechtigheden van *den dag des Heeren*” genoemd worden. „En niet alleen werd deze heilig geacht, maar ook *geheel en al* heilig gehouden, en de gedachten en gevoelens moesten geheel in overeenstemming met zijne heiligheid zijn.” Vooral is de getuigenis van Clemens van Alexandrië (gestorven 220) merkwaardig: „Een waar Christen viert volgens de bevelen van het Evangelie den dag des Heeren, door alle goedheid lief te hebben en de opstanding des Heeren te vereeren, die op dezen dag plaats had.” En Eusebius zegt: „Dezen dag vieren de Christenen over de geheele wereld *in stipte* gehoorzaamheid aan de geestelijke wet. Gelijk de Joden offeren zij het morgen- en avondoffer met reukwerk van liefelijken geur.” „De dag,” voegt hij er bij, „werd algemeen even streng als de Joodsche sabbath gehouden, terwijl alle brasserie, dronkenschap en *uitspanning* gegispt werd, als ontheiliging van *den heiligen dag*.” Ignatius (gedood 116) getuigde, dat allen die den Heer beminden, *den dag des Heeren* als den koning der dagen hielden, als een bemoedigenden, levengevenden dag, den besten van al onze dagen.”

Wij willen geen getuigenissen aangaande dezen dag meer aanhalen, die in de homiliën der kerkvaders overvloedig voorkomen, daar de bovengenoemde voldoende zijn om ieder te doen zien, hoe de Christenen der drie eerste eeuwen het woord en voorbeeld van Jezus en de Apostelen hebben opgevat en behartigd. Zij hadden licht genoeg om te zien, dat de beteekende zaak van den Oud-Testamentischen Sabbath en de besnijdenis hun in Christus was gegeven, en beiden in Hem waren vervuld.

Den achtsten, dus den eersten dag der geboorteweek, wanneer het eerste zevental voorbij gegaan en afgesloten en een nieuw zevental ingetreden was, moest het kind besneden worden. Het eerste zevental, vertegenwoordigende

het natuurlijk leven. was voorbij gegaan en als afgesneden, terwijl met den nieuwen, den eersten dag het vernieuwde, het verbondsleven geacht werd aan te vangen en zijn volgend leven te beheerschen als geheiligde Gods. Vooral kwam dit uit in de vrouw, aan welke dit teeken niet moest of kon geschieden, wijl zij in den man begrepen en door hem geheiligd was. Wat Christus doet en in Hem is volbracht, moet door de geloovigen niet meer gedaan worden, wijl zij in Hem gerekend en door Hem geheiligd zijn. De oude schepping, het oude zevental is met Christus opstanding afgesloten, een nieuwe schepping is aangevangen op den eersten dag als begin, als eersteling van het tweede zevental, van de nieuwe levensweek, van de eeuwige rust in God. Van daar dat voor de eerste Christenen deze dag een bemoedigende, een levengevende dag was, de beste aller dagen, de koning der dagen, die als eersteling des Nieuwen Testaments, hoofd der dagen van de nieuwe schepping, gelijk de Heer van dezen sabbath, als de eersteling uit de dooden, het Hoofd der vernieuwde menschheid staat. Niet de sabbathsrust en lust, slechts de sabbathsdag moest *noodzakelijk* veranderd, wijl het leven Gods, dat in genade eeuwig heerschen zal, in Jezus opstanding in al zijn volheid is geopenbaard. Daarom door hen een levengevende dag genoemd, en zoo hoog gewaardeerd, dat alles, wat den zegen van dezen dag voor hen zou kunnen doen verloren gaan, op het zorgvuldigst werd vermeden. Niet op Joodsche, op wettische wijze, maar met Joodsche stiptheid werd hij op Evangelische wijze door hen gevierd, om geheel ontvankelijk voor den sabbathszegen te zijn en het leven en de kracht van Christus opstanding in hen ten volle te openbaren. Zij hielden feest op de overwinning van hun Koning Jezus, op dezen dag behaald; en die feest viert, wil niet werken, maar genieten en vroolijk zijn.

Men viert alleen geen feest, de liefde en blijdschap hebben behoefte aan feestgenooten, die denzelfden feestdrang hebben in de ziel. En welke edele vrouw zou zich schamen feest te vieren uit liefde en ter eere van haar man? De wereld mag wel weten, wat wij aan Jezus zijn verschuldigd, wat bloedig werk Hij voor ons heeft gedaan, hoe zegevierend Hij uit den bloedigen strijd, om onzentwil gestreden, gekomen is. Laat de wereld ons alleen staan, veracht zij onzen Koning, deelt zij niet in onzen jubel, zoo veel te meer zij dan de viering van Zijn dag ten teeken, dat wij niet van deze wereld, maar van Christus zijn, en openbaring van ons leven, dat met Hem nog in God verborgen is. Maar is de heiliging van Christus' dag openbaring van den Geest van Christus en van de kracht zijner opstanding in een ieder, die gelooft, zeg mij dan welke geest er in het hart der volkeren schuilt, zoo gij de viering van den Zondag ziet. Is hun Zondagsviering de openbaring van hun geloof in den opgewekten Christus tot rechtvaardiging des zondaars; van dat geloof, dat ons met Hem vereenigt; dat zeker vertrouwen in de beloften Gods, of gelijk de Latijnsche catechismus zoo schoon heeft uitgedrukt: „het geloof waardoor ik rust in God?” ziet ge in die viering dat geloovig rusten in God, dat berusten in het werk van Christus, dat zich verlustigen in de openbaring Zijner heerlijkheid; dat tevreden zijn met God, dat alles in Hem hebben voor tijd en eeuwigheid? Ach! men weet wel beter. Juist het tegenovergestelde van wat is genoemd, is de Zondagsviering van de Christennatiën. De Zondag getuigt het luide, meer dan een andere dag. Men kent en vreest, men gelooft en lieft, men looft en leeft God niet meer! Men wendt zich van Hem af, om rust en lust, verzorging en voldoening buiten Jezus te zoeken. Het ongeloovig hart, dat in God geen almachtig, geen barmhartig

Vader in Christus ziet, zoekt zichzelf te troosten en te verlossen; zoekt in vermeerdering van aardisch bezit, waartoe de Zondag mede dienen moet, onafhankelijkheid van God en bevrediging voor het ledig hart. De onheilige geest, God niet kennend noch binnend, doch in en met zichzelf onvoldaan, zoekt voldoening in de zinnelijkheid des vleesches, de begeerlijkheid der oogen, de grootschheid des levens, waartoe Gods dag, miskend in zijn beteekenis en doel, ontdaan van zijn heilig karakter en wijding, verlaagd tot dag van ledigheid en van aardse en zinnelijke lust, de aangewezen dag is. De Zondag wordt de *Zonnedag*, op welken de zondedroesem opschuimt, gistend door het gif der zinnelijkheid, dat vooral op dezen dag, in allerlei vorm, alom zoo overvloedig in het vleeschelijk hart gestort wordt. De historie der Fransche revolutie wijst ons zoo veelbeteekenend op de beteekenis die zelfs de vorst der duisternis aan den Zondag hecht. Waarin vond toch het ongelooft zijn hoogste openbaring? De godverzaking en versmading van Voltaire's ongelooft met zijn afgrijselijk: „Ecrasez l' infâme!” „verdelg den eerlooze!” door zijn geesteskinderen, de Encyclopedisten, demonisch nagevolgd, en aangewend tot 's menschen vrijmaking van alle goddelijk en menschelijk gezag, droeg in de revolutie van '89 afschuwelijke vrucht. Doch wanneer en waarin was deze vrucht des ongeloofs gerijpt, werd zij volkomen openbaar? Neen! men wilde niet het geloof des volks, maar slechts de heerschappij der geestelijken, der „clericalen” ter zijde schuiven, waarom voortaan de godsdienstleeraar door den ongeloovigen Staat bezoldigd worden en daardoor onder Staatsheerschappij wezen zou. De zonde eenmaal ontvangen, rust niet voor zij haar vrucht voldragen en gebaard en volkomen geopenbaard heeft. Eerst het schrikbewind der Nationale conventie baarde en openbaarde

de voldragen vrucht. Ziet hier de vrucht! Het bracht den koning op het schavot, verbood alle christelijke gebruiken, weerde alles wat *openbare* godsdienst en wat daartoe dienstbaar was; (bij staatsbesluit werd het Christendom afgeschaft) liet meer dan 2000 kerken verwoesten en uitbranden en richtte een „temple de la Raison,” een „tempel der rede” op, waarin een lichtekooi, een zeer onzedelijk vrouwspersoon, als de godin der rede voorgesteld en vereerd werd, die, opmerkelijk, voor weinige jaren te Weenen, ontbloot van al haar goddelijke glorie, op 36jarigen leeftijd in de grootste armoë en ellende den geest uitblies. God bespot en vernedert zulke goden van de aarde en toont, als Hij opstaat, dat zij slechts „*goden van aarde*” zijn. En waarin was de openbaring des ongeloofs volkomen? Mede door staatsbesluit schafte men *het teeken* des Christendoms, schafte men *den Zondag* af, wijl deze de Christelijke feestdag van Christus’ overwinning, erkentenis van zonde en verlossing, uitdrukking van het geloof in den God der wonderen, belijdenis van een opstanding en toekomstend oordeel is, en het volk leidt tot afhankelijkheid aan God en tot geloof in Jezus. Niet de *zevende*, de *tiende* dag zou feestdag zijn; niet der schepping of herschepping, aan de natuur en het natuurlijk leven zou de feestdag zijn gewijd, en alzoo volkomene openbaring des ongeloofs. Niet het heilig zevental als vereeniging van Schepper en schepsel, God en mensch, maar de tiende, het getal der wereld, der natuur, der wording, der vermenigvuldiging, van rustelloozen arbeid. Vat dit alles saâm, en vergelijkt het heden bij dat verleden, en vraagt hoe ver zijn thans de volkeren verwijderd van God en Zijnen dienst, en welke beteekenis heeft de stem, alom gehoord, tot viering van den Zondag? Het vereenigd God belijden en vereeren op den rustdag, ter openbaring van den geest der liefde en des geloofs, in

God rustend en berustend in 't herscheppingswerk van Christus, zich verlustigend in God en Zijnen dienst, diene nu tot maatstaf en ter toetsing van den geest, die op Gods dag alom zich openbaart. De kerken schier ontvolkt, de scholen onchristelijk; in 't ouderlijk huis de Bijbel niet te vinden, en wat men van Gods Woord nog weet, meer voorwerp van vilainen spot en laffe boerterij, dan kracht tot zaligheid. De Sabbath, ontwijd tot lagen zelfdienst, tot zonde en werelddienst. Kroeg en schouwborg vol; plaatsen van vermaak, hetzij fatsoenlijk of zeer onfatsoenlijk, bezocht. In plaats van in den tempel Gods opgebouwd te worden tot een woonstede Gods in den Geest, en daar openlijk God te prijzen, bouwen in het *verborgene* millioenen gedoopte Christenen in broederschap met Jood en Heiden, met Hindoe en Mahomedaan aan den Tempel der toekomst, ter eere van „den Bouwmeester van het Heelal!” Een Bouwmeester, van wien de vrijmetselaar geen hooger belijdenis aflegt, dan Robespierre, toen hij in '94 bij besluit der Conventie liet afkondigen: *Le peuple français reconnaît l'Être suprême et l'immortalité de l'âme!* „Het Fransche volk erkent het Opperwezen en de onsterfelijkheid der ziel!” Maar zoo min door de orde van 't groot Oosten” als door Robespierre meê beleden wordt, of dat „Hoogste wezen” de God van den Deïst of Pantheïst, van den Materialist of Naturalist is; doch zeer duidelijk wordt een „godsdienst boven geloofsverdeeldheid beleden in dezen tempel, waar de Deïst en Pantheïst, de Naturalist en Materialist eendrachtig kunnen arbeiden en broederlijk hun God belijden. Sabbath van het voltooide wordt in dezen tempel, als onmogelijk, niet gekend. Zij zoeken naar de waarheid, zonder haar te vinden. De godsdienst der *wijsbegeerte*, niet die des geloofs. Slotsteen voor den tempel is op verre na nog niet te vin-

den. Merkt men 't nog niet op, dat duizende gedoopten de kerken der Hervorming verlaten, om òf in den goddienst des bijgeloofs in Romes tempel, of in den natuurlijken godsdienst, voor velen reeds natuurdienst, in dezen tempel van „'t Groot Oosten" rust te zoeken voor het onrustig en vertwijfelend hart? Merkt men niet op, hoe uit die geheime „orde" zich een geheimzinnige kracht ontwikkelt, die reeds Staat en maatschappij beheerscht? Let slechts op den krachtigen en eendrachtigen, den hardnekkigen en fellen strijd, die voor de school en tegen al wat Christelijk is gestreden wordt in Nederland, in gansch Europa, ja de geheele wereld door, waar slechts aan den tempel der verlichting en beschaving door de broeders dezer orde wordt gebouwd. De strijd is een en algemeen in beginsel, karakter en bedoeling. En wel verre dat de geloovigen dit bemerken en behartigen, om vereenigd als een eenig man voor God en Zijne zaak te staan, en eindelijk te verstaan dat „in ons isolement," in het met zijne goddelijke, geestelijke, bijbelsche, geloovige beginselen, scherp geteekend, afgezonderd staan tegen den geest der wereld en des ongeloofs, waarlijk onze kracht ligt, ziet men alom karakter- en beginselloosheid, of een vlottend beginsel, een laveeren tusschen vóór of tegen Christus, tusschen vriend of vijand der waarheid. Doch dit vlottend beginsel zal weldra in den felle strijd, die aanstaande is, te zwak bevonden worden tegen den stroom des ongeloofs, gelijk reeds in zoovele Christen kinderen is te zien; het zal hen niet kunnen dragen, en het is te vreezen, dat Christus hen met hun nuttigheidsbeginsel niet lang meer dragen, maar haastig uit Zijn mond spuwen zal. Het bevreesde niemand, dat waar zooveel belijders met hun Zondagsgodsdienst en Zondagsbelijdenis en wandel toonen, dat hun beginsel niet in Christus en Zijn eeuwige waarheid en liefde wor-

telt, waardoor de Sabbath Gods zoo rusteloos en lusteloos en ledig voor hen is, en daardoor in hun ongeestelijkheid en vleeschelijkheid en wereldzin juist op Gods dag zich openbaren, die dag ook voor hen ter openbaring is, welke geest in het harte schuilt en rusteloos werkt tot de afval van de waarheid zij voltooid. Alleen wie door het geloof vereenigd leeft met Jezus, den Vorst des levens en des vredes, en door Hem rust in God, heeft Sabbath voor zijn ziel, ruste voor zijn hart; is deze dag de beste aller dagen, verlustiging, feest- en kroningsdag, gelijk voor 30 à 40 jaren onder de vervolging hij dit was voor de kinderen Gods, wat hij voor de eerste Christenen is bevonden: een dag van verlustiging en rust in God. Heeft toen het hart zoo teêr geklopt voor den Sabbath Gods en het geweten zoo menigmaal beangstigd over zijne schending, men keere weêr, door Gods genade, tot die eerste werken, of liever tot die eerste rust, om door het geloof te rusten op Jezus zoenverdiensten, te berusten in het volbrachte werk van Hem. Men zoeke op te staan en weêr te keeren naar het huis des Vaders met belijdenis van zonde, om verzoening, om een Vaderkus der liefde, om feestkleedij te ontvangen, om te eten van het geslachte lam en te drinken van den vreugdewijn. Men ruste uit in de armen Gods van onzen langen zwerftocht en van den zondearbeid, en verlustige zich in den Volzalige, verblijde zich in Zijne werken, houde eerst Sabbath, om gesterkt en verblijd in te gaan tot den arbeid Gods, als medearbeiders Gods in onze levensweek, om, terwijl de volken zwoegen zonder Christus, zonder Sabbath, zonder rust en zonder uitzicht voor de eeuwigheid, onder het Vaderlijk oog en gezicht den kinderarbeid der liefde en des geloofs te verrichten. Daartoe heilige men den Sabbath en gedenke, wat God voor ons heeft gedaan in Zijnen Zoon, dan zult gij Sabbaths rust en vreugd

genieten. Weet echter dat ge met onverzoende schuld en onbetreunde zonde op het geweten geen Sabbath hebben kunt. De zonde is de grootste doorn, gewetenspijn de zwaarste pijn. Laat Gods Geest maar in u werken, opdat als Hij straks komt om de volkeren te richten, gij bereid moogt zijn om met Hem in te gaan in de rust, die er overblijft voor het geloovig volk, om in een nieuwen hemel en op een nieuwe aarde, waar de liefde Gods volkomen zal geopenbaard en genoten worden, eeuwig Sabbath te houden in de verlustiging Gods. Wij die gelooven gaan in de rust van God, die alles in allen wezen zal.

Goes, Febr.

D. DE PREE.

GEMEENTELIJKE ZENDINGSARBEID.

BRIEF AAN F. OVER GEMEENTELIJKEN ZENDINGSARBEID.

Amice!

Onlangs hebt ge mij per brief verzocht, u iets mede te deelen aangaande onze werkzaamheid in zake de zending.

Gaarne voldoe ik aan uwe begeerte, maar neem de vrijheid u in de „Vrije Kerk” te antwoorden; dan zijn ook anderen in de gelegenheid te lezen wat ik u schrijf, en misschien zal deze of gene er door opgewekt worden en er nut van hebben.

Met mij — vroeger heb ik dat al eens gehoord van u — stemt ge in, dat onze Kerk een Zendingkerk is. Ik meen, dat gij toen ook zeldet: in zending ligt onze kracht, zending is onze roem. Hoe dit ook zij *Amice!* dit weet ik wel, dat wij tot heden in dat werk — de Binnenlandsche zending n.m. daarop doeldet gij toen — bijzonder zijn

gezegend. Door zendingsarbeid zijn wij geworden wat wij zijn. Welk een rijken zegen heeft de Heere op dien arbeid al geschonken!

Vele van onze Gemeenten zijn reeds moedergemeenten, andere schijnen het spoedig te zullen worden. Met moed voorwaarts op den ingeslagen weg, ter Zijner tijd zullen ook wij maaien, zoo wij niet verslappen. Dat meer en meer al onze krachten besteed worden in den dienst des Heeren, en gebruiken wij elke gelegenheid om voor onzen evenmensch nuttig te zijn. Op velerlei wijze kunnen wij dit

Mijn overtuiging is, dat in de prediking van Gods Woord de opwekking tot zendingswerkzaamheid niet kan worden gemist zonder dat de H. Schrift geweld wordt aangedaan. Maar het is niet genoeg alleen in de prediking op te wekken en elkaar op onze verplichting te wijzen, neen, er moet buitendien worden gewerkt.

Wij hebben dit tot nu toe zooveel wij konden gedaan, en met den besten uitslag. Wij werken aan de zending in den ruimsten zin van het woord, maar inzonderheid in onze naaste omgeving. Men kan in deze het eene doen en behoeft het andere niet natelaten. Wat die werkzaamheid in naaste omgeving betreft, het is hiermede gelijk met elke Zendingswerkzaamheid, zij kost moeite, geld, geduld en gebed; maar de vrucht loont de moeite overvloedig. Dit is, althans tot nu toe, mijne ervaring.

Bij mijn komst alhier — 't was in Oct. 1871 — vond ik een groot arbeidsveld. De gemeente, die ik dienen zou, was reeds moedergemeente. Het naburig U., vroeger ook tot haar behoorende, was voor eenige jaren een eigen gemeente geworden en had het voorrecht zich ook langzamerhand uittebreiden. Maar nevens U., ten oosten en O. ten westen, waar reeds lang een gemeente was, lag op een uur afstand ten noorden het dorp R., en evenzoo la-

gen op ruim één uur afstand ten zuiden de dorpen B. en K. Uit de dorpen R., B. en K. kwamen er bij ons ter kerk. Alleen in het dorp R. (1) moest ik 's winters catechiseeren, omdat hier verscheidene leden der gemeente woonden.

Wanneer ik daar was, dan zeiden wij menigmaal tot elkaar: hier moest meer worden gedaan; maar de vraag was steeds: hoe zullen wij beginnen, wat zullen wij doen?

Ik bood aan om, zoo er plaats was te krijgen, er eens te spreken. De kerk der Herv. Gemeente werd daartoe gevraagd, maar geweigerd. Wat nu te doen? God baande den weg. Iemand, die tot de Doopsgezinde Gemeente behoorde, had een schuur op een geschikte plaats in het dorp, bewoond door iemand, die tot onze Gemeente behoorde. Eigenaar en bewoner stonden beide toe, dat er in de schuur gepredikt werd.

Aan den avond van den 9den Febr. 1873 ging ik onder ernstige verzuchting tot God en met een stille hoop in het hart naar R., om er voor het eerst te spreken. Mijn hoop werd niet beschaamd. Ik sprak over Luk. 19: 1—10 tot een schare, grooter dan iemand had durven verwachten, en die tot het einde toe met belangstelling luisterde. Dit moedigde aan. Spoedig ging ik er weër heen. Wederom was er veel volk.

Nu werden de klassikale Broeders en enkele naastburige predikanten uitgenoodigd ook eens te komen. De uitnoodiging werd bereidwillig aangenomen, en wie kwam, had het voorrecht voor eene bijna altijd grooter schare te spreken. Slechts enkelen bleven, na er een paar keer geweest te zijn, terug; er kwamen echter steeds zooveel nieuwen bij, dat het getal altijd grooter werd. Menigmaal ben ik er geweest, veelal 's Zondagsavonds, als derde preek-

(1) Rottevalle.

beurt, maar altijd met veel genot voor mij zelve. Het was mij daar vaak zoo goed.

Wij gingen vooruit. De schuur, waarin wij samenkwamen, en die gehuurd was, werd gekocht. Men kreeg hoop, dat er eerlang een Gemeente kon worden gesticht. En dat is geschied. In Febr. 1874 kwamen sommige Broeders van R. te B. op de klassikale vergadering met het verzoek: dat er te R. een Gemeente gesticht werd. Na die Broeders gehoord en hunne stukken ingezien te hebben, werd hiertoe door de klasse met alle stemmen besloten. Op den 1sten Maart 1874 had ik het voorrecht dit voor mij zoo gewichtig werk — het stichten van eene Gemeente — te verrichten.

Nu werd er besloten om kerk en pastorie te bouwen. De aanzienlijksten tastten flink in den zak en de armen droegen hun penningske bij. Het ging gemakkelijk. Gij moest eens in dien tijd onder dat volk verkeerd hebben, Amice! Er was een hart om te bouwen, en dan is er ook wel geld. De oude schuur bleef men gebruiken, en daarnaast verrees fluks een nieuwe kerk. Op den 10den Sept 1874 kwamen wij voor het eerst in dit gebouw samen. Het was niet zoozeer om de kerk te wijden, maar om God te danken en God te bidden. Mijn tekst Ps. 48: 10 gaf mij daartoe wel gelegenheid.

Ondertusschen was de Gemeente al werkzaam geweest om een predikant te krijgen. Na enkele keeren teleurgesteld te zijn, werd de man gevonden, die op het: „Kom over en help ons!” antwoordde: „Ik kom.”

In Aug. 1875 ging Broeder W. van D. naar R. heen. Hij vond hier een kleine Gemeente in het bezit van een nette kerk en pastorie en verder een bevolking, waarvan een gedeelte tot de Herv. Gemeente en een ander gedeelte tot de Doopsgezinde Gemeente behoorde, en boven

dien een groot getal, die wegens onkunde en onverschilligheid zonder godsdienst leefden.

En wat is nu gebeurd? Dit: dat de kerk steeds vol is; onderscheidenen reeds belijdenis des geloofs hebben afgelegd, en van die onkundige en onverschillige menigte velen trouw ter kerk gaan, de kinderen naar de catechisatie zenden, in huis Gods Woord onderzoeken en in de samenleving zich geheel andere menschen betoonen dan vroeger, ja dat men hopen mag, dat voor dezen en genen het Evangelie een kracht Gods tot zaligheid is geworden. Iemand, die van nabij met deze verandering onder dit volk bekend is, verhaalde mij eenige dagen geleden, dat het bijna ongelooflijk is, welk een verandering er is tot stand gekomen sedert er te R. gepredikt was. Dit verblijdt.

Onze wensch is, dat het verder te R. welga en het werk aldaar voor velen ten zegen zij.

Was het ons zoo ten noorden gelukt, spoedig wendden wij nu het oog naar het zuiden. Uit het dorp B. en het dorpje K. kwamen er in den laatsten tijd meer en geregelder bij ons ter kerk dan vroeger. Wij dachten na, wat voor de bevolking van deze plaatsen te doen en hoe te beginnen.

Ondertusschen toen wij nog dachten wat te doen, en hoe te doen, was er iemand uit onze plaats, geen lid der gemeente, maar vurig bevorderaar van de uitbreiding van Gods Koninkrijk, die naar B. ging, om te zien of hij er een Zondagschool zou kunnen beginnen. Zijn poging slaagde. Een schuur van een' voorstander onzer gemeente werd hem ten gebuike afgestaan; de Zondagschool werd geopend en het getal leerlingen was boven verwachting groot; ook kwamen vele bejaarden om te hooren wat den kinderen geleerd en verteld werd.

De schuur was steeds vol. In het eerst dacht men: dat zal zoo niet blijven; maar de belangstelling bij groot en klein bleef. Onze vrienden daar kregen moed. Wie weet, zoo sprak men, wat hier nog gebeuren kan; hier woont toch zooveel volk, wij moesten nevens de Zondagschool hier Zondagsavonds preek hebben; hoeveel menschen zouden er niet komen.

Men toog aan het werk. Er werd een Vereeniging opgericht voor inwendige zending, en op den 12den April 1875 werd ik door het Bestuur dezer Vereeniging uitgenoodigd om, wanneer ik in de gelegenheid was, daar te spreken. Gaarne nam ik deze uitnoodiging aan. Aan den avond van den 15den April 1875 sprak ik er voor het eerst. De opkomst was boven verwachting groot. Van alle zijden was een schare opgekomen, die zoo het scheen, met belangstelling luisterde naar de verkondiging van Gods woord.

Het was mij daar recht aangenaam. Mijn gehoor bestond wel niet uit rijken en edelen; ook lokt onze geïmproviseerde kerk tot geen kennismaking uit — het was een schuur — en wie in deze kennis van zaken heeft, weet de betekenis van dat woord. En toch, het was mij daar zoo goed.

Nog eens kwam men samen in dezelfde schuur, nu onder leiding van Broeder v. G. van O. Dit zou vooreerst aan deze plaats de laatste keer zijn. Het huis was verkocht en overgegaan aan personen van wie wij voor onze zaak niet veel goeds konden hopen.

Wat zouden wij nu doen? Ophouden? Maar dat mocht immers niet voor dat elk middel was beproefd? Er werd gebeden en in stilte gewerkt, terwijl de vijand reeds juichte: het is met hen gedaan! Zoo dachten wij soms ook. En zie wat gebeurt. Op het onverwachts wordt ons van iemand, op wien wij het oog niet hadden, zijn schuur

te huur aangeboden. Omtrent de huur was men het spoedig eens, en zoo kon er dan met Zondagschool en Evangelisatie worden voortgegaan.

Broeders, die in de gelegenheid waren er te komen, hielpen ons; de Vereeniging voor inwendige Zending in Friesland gaf f 50 tot het verspreiden van Bijbels, en de plaatselijke Vereeniging bracht geld bijeen voor onze zoogenaamde kerk en voor wat verder noodig was.

Zoo ging 1875 heen. Tijd en eeuwigheid zullen leeren welke vruchten ons werk dragen zal. Onze Gemeente heeft dus weer een Evangelisatie-station. Onze Gemeente zeg ik, want de plaatselijke Vereeniging heeft, na hare werkzaamheden aan de Gemeente op- en overgedragen te hebben, opgehouden te bestaan. Met alle stemmen werd hiertoe op den 27sten Febr. 1876 besloten, zoodat de werkzaamheid aldaar nu geheel van onze Gemeente uitgaat. Misschien verblijdt u. dit. Mij wel, maar onze bezwaren zijn er weêr door vermeerderd. Al aanstonds stonden wij voor een moeielijkheid. Wij hoorden spoedig, dat wij met Mei weer zouden moeten verhuizen. Hoe nu weer te doen? Kerkje bouwen gaat nog niet, en ophouden — dat mag niet; dus maar weer een schuur gezocht. 't Is ons weer gelukt. Zooeven heb ik een huurkontraakt getee-kend, dat wij van Mei 1876 tot Mei 1877 de schuur van B. F. — 't is dezelfde, waar wij begonnen zijn — in huur hebben ontvangen voor f 60. Ons doel nu is om weder door Zondagschool, Evangelieverkondiging, en zoo wij in de gelegenheid zijn, voor catechisatie in deze streek te arbeiden. Geve God, voor velen ten zegen. Tot dit werk van Evangelisatie hebben wij de hulp van Broeders ingeroepen, en wij hebben alle hoop, dat die hulp ons zal worden geschonken.

Eendracht maakt macht.

Hiermeê punctum.

Mocht ge ook iets van ons werk voor de Buitenlandsche Zending wenschen te vernemen, gaarne wil ik u hieromtrent bij gelegenheid het een en ander meêdeelen.

Met veel hoogachting, Gode bevolen van

Dragten, uw medebroeder E. DOUMA.
27 April 1876.

EEN EN ANDER.

HOE DE GEREFORMEERDE KERK DER VADEREN EEN NEDERLANDSCH HEERVORMD KERKGENOOTSCHAP WEERD.

(*Vervolg van bladz. 201.*)

III.

„Van nu af,” zegt Professor Roijaards, „ging de ontbinding van 't oude Kerkbestuur stil in zijn werk. Het hield op te bestaan.” Wij hebben in ons vorig nummer beloofd te zullen aanwijzen, dat er ten minste nog ééne classicale vergadering tegen pruttelde, al legde ze ook zonder eenigen werkelijken tegenstand, toen ze gelast werd uiteen te gaan, gehoorzaam aan den Koning, het hoofd in den schoot. Het was de classis Amsterdam. Was deze classis aan den Koning der Kerk en aan haar tot dusver gehandhaafd beginsel getrouw gebleven, dan zou de scheiding niet in 1834, maar in Januari 1816, niet in Ulrum maar in Amsterdam zijn begonnen. Zelfs zou het de vraag geweest zijn of ze toen, volhardende bij de oude beginselen, de stoffelijke goederen der Kerk niet hadden kunnen behouden. De gemeenten, die zich verzetten, zouden er ten minste een wettig recht op hebben behouden, wat men nu aan eene orthodoxe *partij* in het nieuwe genootschap niet toe-

kennen kan, evenmin als aan de Christ. Geref. gemeenten, die zich na eene acceptatie en onderwerping van circa 18 jaren lang van het nieuwe genootschap hebben afgescheiden, om te kunnen blijven, of liever, om werkelijk weer te worden een Christelijke Gereformeerde Kerk.

Doch ik wilde zeggen, dat de classis Amsterdam tegenpruttelde en wat ze inbracht. Hare bedenkingen zijn vervat in haar adres deswege aan den Koning gericht. Daarin komt ze op tegen de *herkomst* zoowel als tegen den *inhoud* der nieuwe regeling. En hoe flauw en onmannelijk ze zich in zulk een quaestie van leven of dood ook betoonde, zij zag en zei toch, dat de organisatie en wetten, die men invoerde, van vreemde macht afkomstig, ongereformeerd, onbijbelsch en dus onwettig waren; dat deze zaak vroeger of later eene afscheiding van zulk eene Kerk zou moeten ten gevolge hebben. Wij schrijven het belangrijk adres over, en laten het onze Lezers zelve beoordeelen. Het luidt aldus:

AAN Z. M. DEN KONING DER
NEDERLANDEN ENZ. ENZ.

Sire!

„De classis van Amsterdam, van Zijn Excellentie den Heer Commissaris-Generaal, provisioneel belast met de zaken der Hervormde Kerk, ontvangen hebbende het *Algemeen Reglement voor het bestuur der Hervormde Kerk in het koninkrijk der Nederlanden*, heeft niet kunnen nalaten, hetzelfde, als een stuk, den welstand harer gemeenten betreffende, ernstig te overwegen, en vindt zich onvermijdelijk verplicht, hare bezwaren over den inhoud van hetzelfde, met den diepsten eerbied ter kennis van Uwe Majesteit te brengen.

Bekend met de verhevene hoedanigheden van eenen Koning, die als de Vader zijns volks, zoo gereed is, de be-

kommeringen van Hoogstdezelfs kinderen weg te nemen, hebben wij geene vrijheid gevonden, die te verzwijgen. Nimmer is de overtuiging eenpariger en levendiger bij ons geweest van onze dure verplichting, om te spreken voor de belangen der gemeente, van welke wij de eer hebben, de Leeraars, Herders en Opzieners te wezen; nimmer de vrees grooter, dat wij, nalatende, eenen zoo goedertierenen vorst, deswegen ootmoedig te naderen, onze verplichting tot getrouwheid jegens onzen dierbaren Heer Jezus Christus, grootelijks zouden krenken; — naar waarheid intusschen betuigende, dat het besluit tot dezen stap ons veel gekost heeft, die zoo ongaarne, zelfs in de minst aangelegene zaak, van een Gouvernement verschillen, aan hetwelk wij geheelijk verknocht zijn.

Bij de treurige gewaarwording daardoor in ons verwekt, kunnen alleen Uwer Majesteits hartelijke door ons menigmalen vernomene betuigingen van aankleving aan de Hervormde Kerk, van welker Dienaren Hoogstdezelfs weldadige hand reeds de voornaamste wonden geheeld heeft, onze harten verkwikken, terwijl wij ook nog de levendige voorstelling van alle de genoemde redenen noodig hebben, om met die vrijmoedigheid te spreken, waardoor wij alleen in staat gesteld zijn, aan Uwe Majesteit het gewicht van onze bezwaren te doen gevoelen.

Vóór wij eenige punten over den inhoud van het Reglement zelve voordragen, zij het ons vergund bescheidenlijk aan te merken, hoe vurig wij gewenscht hadden, dat, indien eenige nieuwe verordening, betrekkelijk ons kerkbestuur, noodig ware geoordeeld, dezelve uit den boezem onzer kerkelijke vergaderingen, onder approbatie van Uwe Majesteit hadden mogen voorkomen.

Van den oorsprong af der Christelijke Kerk, hebben de apostelen onzes Heeren en andere Leeraars inrigtingen gemaakt op het bestuur der gemeenten, oordeelende, dat zonder de regeling daarvan, ook deze Geestelijke Maatschappij niet doelmatig zoude kunnen bestaan.

De macht deswegen aan haar opgedragen is blijkbaar uit de benamingen van Voorstanders, Huishouders, Opzie-

ners en Herders, en wij weten ook uit gegevene voorbeelden in de Heilige Schrift opgeteekend, dat de Apostelen en eerste Leeraars werkelijk vergaderingen hebben gehouden, tot regeling van hetgeen de omstandigheden voor den welstand der Gemeenten kwamen te vorderen.

De latere Leeraars en Opzieners, aangesteld volgens den last des Heeren, tot Herders en Leeraars, tot opbouw van het lichaam, dat is de gemeente van Christus, hebben alzoo, uit kracht van hunne zending, insgelijks zulke inrichtingen beraamd, daartoe bijeen gekomen in Conciliën en Synoden, en heeft men deze gewoonte ook in volgende tijden van het Christendom zien stand grijpen, nadat de vorsten in de beschaafde wereld, met al hunne onderdanen in ééne en dezelfde belijdenis van den christelijken godsdienst waren vereenigd, en de eerstgenoemden de beschermers daarvan geworden waren.

Van de eerste oprichting af der Hervormde Nederlandsche Kerk, hebben de Leeraars en Opzieners de gemeente geheel op zich zelve, in onderscheidene Provinciale en Nationale Synoden, Kerkordeningen vervaardigd en ingevoerd. Ook in het jaar 1586 is dit geschied in het Synode van 's Gravenhage, zijnde de aldaar vastgestelde kerkordening, door den toenmaligen Gouverneur-Generaal Leijcester en de Staten van Holland geapprobeerd. Naderhand is die kerkordening niet anders dan blootelijk overgezien, en overeenkomstig de tijdsomstandigheden eenigszins veranderd; maar ook dit is geschied in en door het Nationaal Synode van Dordrecht in het jaar 1619, en hebben Heeren Commissarissen Politiek, op dat Synode tegenwoordig, in naam der Staten-Generaal, dezelve insgelijks geapprobeerd.

Hoezeer moesten wij wenschen, Sire! dat onze sedert meer dan twee eeuwen gevestigde kerkelijke vergaderingen opgeroepen waren geworden, om indien veranderingen in onze kerken-orde noodig waren geweest, dezelve onder approbatie der Gemachtigden van U.M. daar te stellen.

Zooveel meer reden hadden wij, dit te verlangen, omdat die veranderingen, uit den boezem der kerkelijke vergaderingen voortgekomen, bij onze gemeenten minder aan

tegenzin blootgesteld, en door deze moesten beschouwd worden, eenen volledigen grond van wettigheid te hebben.

Maar, ten opzichte van den *inhoud van het Reglement* zelve, hebben wij geene geringe *bekommeringen*.

Veelvuldig zijn de aanmerkingen, welke, zoo over den aard van den besturingsvorm, bij het Reglement bepaald, als over de *grootte* veranderingen, die daaruit zullen voortvloeien, gemaakt worden.

Niet minder over *vele bijzondere artikelen* van het Reglement; als, om iets op te noemen, dat Oud-Ouderlingen, schoon zij geene leden zijn van de oorspronkelijke vergaderingen, voor welke zij geacht worden te verschijnen, echter tot leden van de Synodale en andere vergaderingen kunnen benoemd worden; en voornamelijk omtrent het kleine getal der bestuurders in alle de collegiën, — aan welk klein getal in de Provinciale Besturen eene zoo gewigtige zaak, als het admitteeren tot den predikdienst, en, zoo het schijnt, ook het examineeren der aankomende predikanten is toevertrouwd.

Huiverig, Uwer Majesteits aandacht te veel te vergen, zullen wij ons *voornamelijk* bepalen tot die *bezwaren*, welke veelal in een nauw verband met onze *leer* geplaatst zijn, of dezelve onmiddellijk betreffen; omdat deze punten de gewigtigste van alle zijn.

Eéne *hoofdzaak*, waaromtrent wij niet zonder becommerring verkeerren, *betreft de onbepaaldheid* van den invloed, welke aan het Ministeriëel Departement voor de zaken der Hervormden wordt toegekend.

Volgens het 21e art. staat het Synode *in een onmiddellijk verband* met dat Departement; maar geenszins wordt de aard van de betrekking en verplichting van het Synode tot hetzelfde nauwkeuriglijk genoeg, naar ons inzien, aangewezen en bepaald; — hetgeen ons voorkomt, Sire! van geen gering belang te zijn.

Volgens art. 23—29 schijnt wel het recht tot het ontwerpen en *daarstellen* van bijzondere Reglementen op alles, zoowel wat de leer, of het godsdienstig onderwijs, als de orde en tucht betreft, aan het Synode te worden toegekend, met bijvoeging, dat *dezelve*, aan het *Ministeriëel*

Departement zullen worden voorgedragen, teneinde daarop de goedkeuring van Uwe Majesteit te erlangen: — maar, bij art. 4 van het besluit van 7 Januari j.l. wordt, tengevolge van art. 30 van het Algemeen Reglement, het vervaardigen van bijzondere Reglementen opgedragen aan den Heer Commissaris-Generaal, welke dit wederom aan de respectieve leden der consuleerende Commissie verzocht heeft, en zullen deze bijzondere Reglementen door voornoemde Zijne Excellentie aan de eerste Synodale Vergadering worden aangeboden, ten einde daarop te besluiten

Uit de woorden van het 21ste art. vergeleken met hetgeen omtrent de bijzondere Reglementen nu geschiedt, welke *niet door het Synode zullen ontworpen en vervaardigd worden, maar, vervaardigd zijnde, aan de eerste Synodale Vergadering, zullen worden aangeboden*; wordt de vrees geboren, dat welligt op gelijke wijze, volgens de concept-besluiten, ook betrekkelijk tot de leer, de leerwijze en het godsdienstig onderwijs, door den Heer Commissaris-Generaal aan het Synode zullen worden voorgedragen, — hetgeen volgens het Reglement kunnende geschieden, men geenszins als nuttig beschouwen kan voor de bevordering der belangen van den Godsdienst; waarom men dan ook verlangd had, nauwkeurig bepaald te zien, waarin *het onmiddelijk verband* van het Synode met het Ministeriëel Departement zou bestaan.

Indien men oordeelt, dat het Synode *zelve*, op alle belangrijke zaken de besluiten en Reglementen zou kunnen vervaardigen, gelijk wij nauwelijks twifelen, of dit zal aan hetzelfde geoorloofd zijn, blijven er echter onzekerheden over, die bekommelingen verwekken. — Niet zonder reden vraagt men, of, tengevolge van *het onmiddelijk verband* van het Synode met het Ministeriëel Departement, het laatstgenoemde ook bevoegd zal zijn, de door het Synode vervaardigde Reglementen en besluiten te veranderen? Of dit ook zal kunnen geschieden ten aanzien van zulke zaken, die de leer, de leerwijze en het godsdienstig onderwijs betreffen? — en of zoodanige veranderingen al dan niet aan het Synode zullen moeten worden voorgesteld,

en deze Vergadering de *vrijheid* zal hebben, dezelve *al dan niet aan te nemen?* — welk alles men oordeelt, dat, tot voorkoming van groote ongelegenheden, had kunnen bepaald worden.

Het zij verre van ons, Sire! dat wij, van den tegenwoordigen Heer Commissaris-Generaal, bekend wegens zijne gehechtheid aan onzen Godsdienst, immer eenig misbruik van zoodanig eenen onbepaald gelaten invloed zouden vreezen, maar, provisioneel slechts belast met deze zaken, zou de opvolger, van denzelven, of ook in volgende tijden een of ander der opvolgers min gunstig over onze Kerk kunnen denken.

Men houdt het voor eene zaak van groot belang, den *aard* en de *grenzen* van deszelfs invloed te *bepalen*, ook uit aanmerking, dat het *hoofd* van het Ministeriëel Departement, volgens art. 18, *geen* lid van den Hervormden Godsdienst behoeft te wezen.

In plaats van zich te bepalen bij de oefening van eene *uitwendige politie*, de bescherming der Kerk, de regeling der tijden en plaatsen van godsdienstoefening, het geven van handopening, het goed- of afkeuren van beroepen Predikanten, het zorgen, dat geene kerkelijke besluiten de grondbeginselen der Regering, de rust van den Staat zouden kunnen benadeelen, zou bij zoodanig eenen onbepaald gelaten invloed, ook onder de opvolgers van Uwe Majesteit, het Ministeriëel Departement zich bevoegd kunnen achten, een wetgevend gezag te oefenen over het *innerlijk* bestuur der Hervormde Kerk. Alzoo zou het gezag der opzieners, altijd erkend in zaken, die de orde van bestuur, vooral de *Leer* en het *Godsdienstig onderwijs* betreffen, *steeds* beschermd door Uwer Majesteit Voorzaten, *geheel* in handen van zoodanig Departement kunnen overgaan.

Op deze wijze zou zulk een Minister zich kunnen beschouwen als bekleed met dezelfde magt *in het godsdienstige*, als elk zijner ambtgenooten *in zaken van den Staat en van de Regering*, en alle Leeraren en Opzieners, alle Leden van den Hervormden Godsdienst als zijne onderge-

schikten in deze betrekking, welke zijne wetten omtrent kunne *geestelijke* belangen zouden moeten gehoorzamen.

Alzoo zoude de Hervormde Kerk, het geloof, de belijdenis en verkondiging van de Christelijke Leer, afhankelijk geworden van vreemde grondbeginselen, alle *godsdienstige vrijheid*, welke de Protestanten op het hoogst waardeerden, en die eene der voorname redenen was, waarom zij zich aan de heerschappij van den Roomschen Paus onttrokken hebben, geheel verloren kunnen gaan.

Volkomen ons verzekerd houdende, dat het nimmer de bedoeling van Uwe Majesteit of Hoogsteszelfs Minister geweest is, ook de mogelijkheid toe te laten, dat zoodanige gevaren immer verwezenlijkt zouden worden, durven wij veilig hopen, dat op onze aanwijzing, de noodige behoedmiddelen daartegen, onder approbatie van Uwe Majesteit, zullen mogen worden vastgesteld.

Vooraf, Sire! hebben wij een allergewigtigst bezwaar, geboren uit de groote magt van het Synode, aan hetwelk, volgens Art. 16, *het hoogste kerkelijk bestuur zou worden opgedragem*, en waarvan de Leden, naar Art. 4, *altijd hoofdelijk zouden moeten stemmen, zonder aan lastbrieven gebonden te zijn*.

Verondersteld, dat de bedoeling is van Art. 23, en volgende, dat het Synode, zonder te zeer afhankelijk te zijn van het Ministeriëel Departement, belast zou wezen met *het ontwerpen en doen invoeren van alle inrigtingen op de examina der aankomende Leeraren, de plaatselijke Kerkeraden, de Predikantberoepingen, en inzonderheid met het regelen en verbeteren van het Godsdienstig onderwijs*; welk eene groote magt wordt dan niet aan hetzelfde toegekend!

Was dezelve betrekkelijk tot zaken van minder gewigt, wij zouden er ons niet zoo zeer over bekommeren, maar hier geldt het inrigtingen, die met onze belijdenis in het naauwst verband staan, — inrigtingen, die de wijze der openbare verkondiging van het Evangelie en het bijzonder onderwijs der Christenen regelregt betreffen.

Naar de grondbeginselen, door onzen Heer en diens Apostelen voorgeschreven, en naar de wetten onzer Kerk

verklaren wij Art. 31, van onze Nederlandsche Geloofsbelijdenis, één der formulieren van de vereeniging onze Opzieners en Belijders, *dat de Dienaars des Woords, in welke plaatsen zij zijn, een zelve magt en autoriteit hebben, zijnde allemaal Dienaars van Jezus Christus, den eenigen algemeenen Bisschop en het eenig Hoofd der Kerk, en wij betuigen te gelooven, dat de Dienaar des Woords Gods, Ouderlingen en Diakenen, tot hunne ambten behooren verkoren te worden door wettelijke verkiezing der Kerk.*

Iudien aan zoo weinige Leden van het Synode, het hoogst, het oppermagtig bestuur in de Kerk zou worden opgedragen, zou dan niet het eerste gedeelte van het aangehaald artikel worden tegengesproken?

Indien zij verordeningen kunnen maken *op de plaatselijke Kerkeraden*, uit welke de magt van Kerkelijk bestuur oorspronkelijk is, zoo zouden zij ook wel de beroeping der Predikanten en anderen, tegen het tweede gedeelte van het artikel kunnen veranderen, die alzoo zouden ophouden, hunne Zending uit de Gemeente te hebben.

Het regt, om het Godsdienstig onderwijs te regelen en te verbeteren, — om het misschien in te rigten naar de nieuwe verordeningen omtrent het lager schoolwezen, — het regt, om welligt onze formulieren van eenigheid en onze liturgie te veranderen, behoort, Sire! naar ons inzien, niet toegekend te worden aan een Synode, van zoo weinige personen, welke, zelfs in de allergewigtigste zaken, aan geenen lastbrief van hunne vergaderingen zouden gebonden zijn.

Sire! daar alle deze onderwerpen van zulk eenen teederen aard zijn, hebben de grondleggers van de Hervormde Nederlandsche Kerk wijselijk gezorgd, dat het gezag in kerkelijke zaken niet aan een klein getal personen werd opgedragen, maar aan alle de Dienaren en aan eenige Ouderlingen, in klassen vergaderd, — een getal van omtrent meer dan tweeduizend uitmakende, welke gewoon zijn, Gecommitteerden naar het Synode te zenden met bepaalde lastbrieven.

Deze vaststellingen hebben zij geoordeeld, de beste waarborg te zijn voor onze Kerkelijke vereeniging en het be-

houd van de regten des gewetens.

Zich te moeten onderwerpen aan hetgeen weinige Mededienaren zouden goedvinden voor te schrijven, te gelooven of niet te gelooven, te leeren of niet te leeren, zou in den grond weinig verschillen, van op nieuw onderworpen te raken aan zeker soort van *Pauselijke of Bisschoppelijke heerschappij*, tot afwerping van welke onze vaderen zoo veel geleden hebben.

Het kan niet anders of Uwe Majesteit moet met ons gevoelen, dat over hetgeen men gemeenschappelijk gelooft en leert, zoo veel mogelijk, allen behooren gekend te worden en te besluiten.

De éénheid, in onze Kerk stand grijpende, was de vrucht, zooveel mogelijk, eener langdurige vereeniging van aller begrippen en gevoelens.

Zou men eene andere éénheid in geloofs- en leerpunten willen daarstellen; wij bidden U, Sire! te overwegen, hoezeer daardoor inbreuk zou geschieden, niet alleen op de regten van ons geweten, maar op die van zoovele duizenden, voor het behoud van welker dierbaar eigendom wij de bescherming van Uwe Majesteit inroepen.

Zoo groot de bekommelingen zijn, welke bij ons ontstaan over de gevolgen, die uit de invoering van het dikwijls gemelde Reglement zouden kunnen voortvloeijen, zoo zeer gebiedt ons ook onze ongeveinsde liefde voor Uwe Majesteit, dezelve voor te dragen.

Wij houden ons verzekerd, dat zoo niet alle, ten minste verre de meeste Leeraren diep bedroefd zullen wezen. Moede van zoo vele worstelingen en verdrietelijkheden, hadden zij gehoopt, vrij van ontmoedigende zorgen, hunne ambtsbezigheden genoegelijk te zullen kunnen waarnemen en hunne Lidmaten, afgeleid door zoovele gebeurtenissen, van de ware kennis en beoefening des Godsdienstes, zachtelijk te zullen kunnen terugleiden; en zou dan die hoop hen nu moeten ontvallen? zouden wij, nu zoo vele beoeringen, in den schoot van burgerlijken vrede en onder eene Vaderlijke regering teruggebracht, de stormen in de Kerk moeten zien opsteken, en zoo vele in den avond van

hun leven, waarin zij meestal niet dan ellende gezien hebben, nog meer van nabij dan te voren, door tweespalt en alle hare rampzalige gevolgen, gekweld moeten worden?

Indien de Leeraars verplicht worden, zich te onderwerpen aan de verordeningen, welke, ingevolge het Reglement, vervolgens zouden kunnen worden vastgesteld, voor vervallen moetende houden alle daarmede niet overeenkomende wetten en inrigtingen, zullen zij welligt, naarmate zij door de Gemeenten geacht worden, het met meerder of minder genoegen te doen, beschouwd en behandeld worden als meerder of minder getrouwen, en zullen sommigen wel voor vrijwillig afvalligen en trouweloozen worden gehouden.

Ligtelijk zullen er twee partijen opstaan, welke men van eenen anderen kant wederom als gehoorzame of tegenstrevige onderdanen zal aanmerken.

Aan deze partijen zullen zich de Godsdienstige meeningen verbinden, en men heeft groote verdeeldheid, zoo geene scheuring, te vreezen.

Met al den aandrang onzer zielen, Sire! heffen wij opwaarts ons oog, en smeeken onzen verhoogden Heer, die zoolang de Hervormde Kerk behoed heeft, dat deze gevaren mogen worden afgewend! maar wij, die bekend zijn met den *innerlijken* toestand van onze Gemeenten, weten, hoe weinig er zelfs noodig is, om schadelijke vermoedens en wantrouwen omtrent oogmerken tegen de Hervormde Kerk te doen ontstaan. Wij weten, hoe bekommerd de meest Godsdienstigen zijn, dat men, tredende buiten de inrigtingen, die de wijsheid der Vaders heeft vastgesteld, van schrede tot schrede zal voortgaan in het veranderen der *meest gewigtige* Leerstukken, en door eene ongeregelde zucht tot het nieuwe, den Godsdienst in *de hartader* zal aantasten.

De ondervinding heeft in het *Burgerlijke* zoo smartelijk geleerd, welke de gevolgen zijn der verandering van regeringsvorm, dat men, zelfs bij het invoeren van blijkbaar nuttige veranderingen in het *Godsdienstige*, geene te groote voorzigtigheid kan aanwenden; want elke nieuwigheid in de zaak, bij welke allen een onschatbaar belang

hebben, boezemt reeds vrees in, en wekt slapende driften op.

Sommigen onzer belijders zijn zoo onverschillig ten aanzien hunner verbintenis met eenig Kerkgenootschap, dat zij slechts een voorwendsel noodig hebben, om zich aan onze Kerkgemeenschap te onttrekken; en hoevele voorwendselen zouden zij vinden, die den schijn van voldoende redenen zouden vertoonen! Anderen, vervoerd door onedele driften, zullen waarschijnlijk allerlei twisten en verdeeldheden weder doen opwakkeren; en het gevolg van dit alles zal zijn, dat de plaatsen in onze bedehuizen ledig zullen staan, en de ware belangen van den Godsdienst, op de klippen van wantrouwen, liefdeloosheid en bitterheid schipbreuk zullen lijden.

Ach, Sire! dat onze oogen deze rampen niet mogen aanschouwen! Neen! zij zullen afgewend worden, zoodra zij tot kennis van Uwe Majesteit zullen gekomen zijn!

Vervuld met deze vertroostende hope, leggen wij *onze bezwaren* neder aan de voeten van Uwe Majesteit, niet twijfelende of Hoogstdezelve zal die volkomen doen opheffen, en op deze onze voordragt in Hare wijsheid zoodanig besluiten, als onder den Goddelijken zegen strekken kan tot bevordering van den duurzamen welstand der Nederlandsche Kerk en onze bijzondere Gemeenten.

Vuriglijk God biddende, dat het Hem behagen moge Uwe Majesteit eene langdurige en gelukkige regering te verleenen, tot heil van het lieve Vaderland en vermeerdering van deszelfs herlevenden voorspoed, noemen wij ons met diepen eerbied:

van Uwe Majesteit,
de gehoorzaamste en getrouwste onderdanen.

De Classis voornoemd,

(Get.) R. J. VAN DER MEULEN, *Praeses,*
D. G. VAN VOORST, *Scriba,*

uit onze vergadering den 4^{den} Maart 1816.

Hoe juist heeft de Classis Amsterdam reeds in 1816 de **zaken** gezien. Van vele dingen zou men haast zeggen: het

is alsof ze niet in 1816, maar in 1876 geschreven zijn. In andere ziet men ook weer dat ze kinderen van hunnen tijd waren en stillekens toegaven, wat wij op Geref. en Bijbelsch standpunt onmogelijk toegeven kunnen. Vooral leggen die mannen den vinger juist op de wonde als ze verklaren:

1. dat geheel deze nieuwe kerkorganisatie met al hare wetten van onkerkelijken, ongereformeerden en onbijbelschen oorsprong, dus geheel onwettig is. [Deze eene opmerking had genoeg moeten zijn om te zeggen: „en dus zullen wij zulk eene kerkorganisatie niet aannemen noch hare wetten gehoorzamen, maar Gode meer gehoorzamen dan U, o Koning, en uwe zoogenaamde Synode! Maar dan waren ook op die oogenblik de scheiding en vervolging begonnen, die nu later in 1834 begon.];

2. dat de nieuwe zoogenaamde Synode geheel van de luimen der Regeering afhankelijk bleef;

3. dat deze Synode van de andere zijde weer veel te gering in aantal personen was en veel *te groote macht* bezat, want zij was noch door nadere instructie van de Regeering noch door lastbrieven van de Gemeente (waaruit alleen hare herkomst en macht had moeten afgeleid zijn) gebonden. Van een met zóó groote macht bekleed lichaam zou het later zelfs een voorrecht kunnen geacht worden, dat het in zijne macht, zoo al niet door de Kerk of de Belijdenis, dan nog maar door Staatsbepalingen kon beteugeld worden. [Hoe heeft de geschiedenis dit bevestigd! De Herv. Kerk zou minder ongelukkig zijn, indien ze zich tegen zulk eene wereldsche tyrannische Synode nog op de Regeering kon beroepen, dan nu ze aan dit wonderlijk gedrocht is ten prooi gegeven.];

4. dat zulke machtsoverbrenging van de Kerk naar een Collegie van wereldschen oorsprong, en van al de opzieners der Gemeente naar enkele personen, tegen Gods woord

is, tegen den oorsprong en tegen de leer der Kerk in art. 31 van hare Geloofsbelijdenis;

5. dat zulk eene Kerkmisvorming, verzet, ja scheuring zal kunnen ten gevolge hebben, gepaard met groote verdeeldheid onder de leden der Kerk, zoodat de een het verzet *getrouwheid*, de ander het *trouweloos verlaten der Kerk* zou noemen. [Is het niet als of ze de afscheiding der Chr. Geref. Kerk al voor zich zagen, en als of ze de machteloze en afgezaagde uitvluchten van onze broeders, die nog onder die Synode zitten, hadden hooren uitspreken?].

Men mag bij dit alles met billijke bevreemding vragen: maar Classis van Amsterdam, als Gij dat dan alles zoo zaagt, zooals het later werkelijk geworden is, waarom hebt Ge u dan toch onderworpen en als wettige vertegenwoordigster der gemeenten u ontbonden, en zijt op 's Konings bevel uiteengegaan?

Wij weten dat, helaas! ook deze zwakke tegenstand is bezweken voor den Koninklijken aandrang. En te verklaren moge het in zekeren zin zijn, goed te keuren is het in geenen deele. Hoe jammerlijk is echter later elken tegenstand, uitgezonderd die der Chr. Geref. Kerk, òf verstomd òf alleen tot klanken beperkt gebleven. Zelfs houden zich velen thans, alsof ze niet wisten dat de Kerk der vaderen een godsdienstig-politiek genootschap was geworden. Waarom het volk deze dingen niet duidelijk gemaakt, en gezegd dat bij een beroep op art. 11 b. v., waarin het woord „leer der Kerk” nog voorkomt, niet moet gedacht worden aan den ouden grondslag als of de Herv. Kerk nog eene leer had, maar dat zulk een woord niets anders is dan een ouden verroesten spijker, dien men nog in eene plank heeft laten zitten, omdat men hem onschadelijk achtte, en het volk er toch zand door in de oogen kon strooien.

H. BRUKER.

CONFERENTIE VOOR BINNENLANDSCHE ZENDING.

De Commissie voor Binnenlandsche Zending in Noord-Holland van de Chr. Geref. Kerk zal D. V. Woensdag den 9 Aug. a. s. hare vergadering houden te dezer stede. Hare beraadslagingen beginnen des namiddags te 2½ ure en zullen 's avonds gesloten worden met een bidstond, die geleid zal worden door Ds. Kapteijn van Amstelveen.

Ook op dien eersten dag zal het der Comm. zeker aangenaam zijn vele Zendingsvrienden tegenwoordig te zien; maar op Donderdag den 10 Aug. zal des morgens ten circa 10 ure in de kerk op de Keizersgracht alhier eene conferentie worden gehouden, waarop de belangen der Binnenlandsche Zending zullen worden besproken, en waarop bepaald velen worden verwacht. Verschillende onderwerpen zullen door verschillende sprekers worden ingeleid en daarna in eene vrije discussie worden behandeld, door wie maar lust heeft iets goeds in 't midden te brengen. Onderwerpen als:

„Wat is Inwendige Zending?” — „Noord-Holland en de Inwendige Zending.” — „Verspreiding van traktaatjes en volksboekjes.” — „De Kerk en de Inw. Zending.” — „Zending onder Israël.” — „Bezoekbroeders en Bijbelcolportage” enz. zijn allen zeer belangrijk en zullen na eene korte en zoo we hopen degelijke inleiding, die ons op de hoogte van het onderwerp brengt, zeker rijke en nuttige stof ter bespreking bieden.

Wij hopen van harte, dat velen van onze broeders en zusters, zoowel uit andere provinciën als uit Noord-Holland aan deze samenkomst, die bepaald van kerkelijken en echt Evangelischen aard zal zijn, zullen deelnemen. Die wil en de gelegenheid er toe heeft, kome en geve

er te voren per briefkaart kennis van aan het adres der Comm., dat zeker nader in de bladen zal worden gepubliceerd. Voor gratis logies zal zoo veel mogelijk gezorgd worden. Niet alleen verwachten we velen onzer leeraars, maar we hopen dat ook onze kerkeraden, onze Zendingen en Zondagschool-vereenigingen niet zullen nalaten minstens één of twee uit haar midden te zenden.

Hetgeen onze Herv. broeders „de kerkelijke quaestie” believe te noemen, maar wat in werkelijkheid niet anders is dan àl of niet gehoorzamen aan de uitspraken der H. S., bestaat gelukkig! onder ons niet. Wij behoeven niet samen te komen om te vragen: „Wat moet er gedaan worden?” Wij weten wat de Heere van ons vordert. Maar over de wijze waarop en de middelen waardoor we den wil des Heeren volbrengen en het voorgestelde doel het best bereiken kunnen, zie daarover hebben we elkanders raad en voorlichting noodig.

De Heere brenge ons samen, en doe ons ervaren dat het waarlijk goed is dat broeders samen wonen.

DE VEREEN. VOOR GEREf. SChOOLONDERWIJS

zal eerlang — den Juli — te Utrecht weer hare Algemeene Vergadering houden. Het is voor de reeds merkbaar kwijnende vereeniging te wenschen, dat hare rechte verhouding tot de Kerk niet langer worde tegengehouden, indien het voor hare herleving maar niet reeds te laat is. De Vereen. v. N. O., die bij voorkeur steun van en voor de Herv. kerk zoekt, heeft reeds getoond, op dit punt althans, haar belang beter te begrijpen. Wat Geref. onderwijs thans wervdervaat is lang genoeg voorzien en voorzeggd, al scheen vooral de meerderheid van het H. Bestuur, van dit alles niets te kunnen noch te willen zien.

Eene bloemlezing uit al de verslagen, van de uitvluchten, die men altijd op nieuw weer te berde bracht, om de scholen der Vereen. van een wettig aanvaard toezicht op het godsdienstige in 't onderwijs van wege de de Kerk, vrij te houden, zou wezenlijk vermakelijk zijn, indien de zaak niet zoo bedroevend ware.

Op 't gevaar af van in sommige oogen in dezen onbescheiden te schijnen, wenschen we der aanstaande Vergadering in deze zaak wijzer geest en edeler gedachten toe.

Later hierover meer.

H. BEUKER.

KRONIEK.

Juni—Juli.

Sedert we onze vorige Kroniek schreven, werd onze aandacht allereerst getrokken door het voorloopig verslag over het voorstel van den heer Moens. Over het algemeen luidde dat verslag niet zeer gunstig. Én met het oog op het voornemen der Regeering om een voorstel tot wetsherziening te geven, én met het oog op de enorme verhooging der staatsuitgaven, zoo het voorstel tot wet werd verheven, én met het oog op verscheidene andere bedenkingen, — werd het voorstel-Moens niet aanneembaar geacht.

Sommigen zagen in het voorstel eene strekking, om — in plaats van gemoedsbezwaren uit den weg te ruimen, — den toestand van het Christelijk onderwijs nog erger, ja onhoudbaar te maken, en verklaarden zich ook op dien grond tegen hetzelfde. De meesten echter oordeelden, dat men — door het voorstel uit dit oogpunt te bestrijden, — op geheel verkeerd standpunt zich plaatste. Natuurlijk! Aan gemoedsbezwaren zich storen, zou immers van de grootste bekrompenheid getuigen!

Het voorloopig verslag was niet gunstig voor het wetsvoorstel Moens. Dat verblijdde ons. Maar wat hebben de Kamers van hetzelfde gezegd? „De Kamers zijn,” meldde een onzer groote Dagbladen, „omdat het zoo de parlementaire gewoonte is, naar huis gegaan, onafgedaan latende vele *kleinigheden*, in den vorm van even zoovele wetsontwerpen.” Onder deze kleinigheden behoort ook het voorstel-Moens. —

Wat er dan gebeurd is? De Militie wet is door de tweede Kamer afgestemd en de gesamenlijke Ministers hebben hunne portefeuilles ter beschikking van Z. M. den Koning gesteld. Eene Ministerieele crisis behoort in ons land niet tot de zeldzaamheden. Sedert '66 geregeld om de twee jaren een ander Ministerie. Zeker niet in 's lands belang! —

Uit Turkije hoorden we van een vreselijken moord door zekeren Hassan volvoerd.

Deze had gehoopt, dat prins Yoessoef Izzedin, wiens bijzondere gunsteling hij was, tot opvolger van den Sultan zou worden benoemd, en rekende daarbij op den steun van Hussein-Avni-Pacha, Minister van oorlog. Hij faalde echter in zijne rekening, daar Hussein een groote rol speelde in de omwenteling, waarbij Moeraded V tot Sultan werd uitgeroepen. In zijne belangen zich gedwarsboomd ziende, trachtte hij zich te wreeken en doodde den Minister van oorlog met een revolver. Tevens wondde of doodde hij de Ministers van buitenlandsche zaken en van marine, benevens een bediende Ahmed Agha en Chukri Bey, aide de camp van den Minister van marine. Aanstonds gevat, werd hij den volgenden dag aan een moerbeiboom opgehangen, die in Stamboul als de „galgeboom” bekend staat. Op zijn borst was een groot plakkaat gehecht, waarop zijne gruwelijke misdaad vermeld stond.

De geruchten, dat een oorlog aanstaande zou zijn, die nu eens tegengesproken, dan weêr bevestigd werden, zijn eindelijk voor goed bevestigd geworden. Servie en Montenegro hebben aan Turkije den oorlog verklaard. Berichten van overwinningen en nederlagen komen reeds dagelijks tot ons. Deze zijn echter nog weinig te vertrouwen. Of ook andere mogendheden in dezen oorlog de hand hebben? Wij weten het niet. Evenmin weten wij, met welken uitslag deze oorlog gevoerd zal worden.

Maar wij zien, dat God toont geen ledig aanschouwer te zijn der grnwelen, die ook door en in het rijk der halve Maan zijn geschied. De Heer is Rechter, en wij — laat ons met lijdzaamheid wachten op het einde zijner wegen.

Uit Zuid-Duitschland en Zwitserland lazen wij treurige berichten van overstromingen. In Thuringen waren de rivieren buiten de oevers getreden en was dientengevolge eene groote schade aangericht. Te Worms had de waterstand van den Rijn bijna dezelfde hoogte bereikt als in Maart j.l. De gansche vlakte bij Worms stond onder water. Den 16 Juni brak de dijk bij Straatsburg op vele plaatsen door, waardoor verscheidene dorpen ten zuiden der stad onder water werden gezet, met zoo veel spoed, dat de bewoners ter nauwernood het leven konden redden.

Ook daar was 's Heeren tuchtroede dus zichtbaar; — maar werd ook zijne hand goedgunstig gewend en zijn oordeel opgeheven.

Oorlog, overstroming, — wij zijn nog aan 't einde niet van de mededeeling der ellenden. Te Ayr in Schotland woedde een vreeselijke brand in de wolspinnerij van den heer Templeton, waarbij 29 personen, meest allen vrouwen en meisjes, omgekomen zijn. In Québec en Neder-Canada

(N. A.) woedde insgelijks een ontzettende brand. Een gedeelte der stad is daardoor verwoest, terwijl de brand zich over eene lengte van een mijl en eene breedte van 600 voet uitstreckte. Zeven hotels, twee bankinrichtingen, 250 pakhuizen of depôts, negen kerken, enz. enz. zijn vernield en verscheidene menschen omgekomen.

In Indië heerscht de Cholera buitengewoon. Bijzonder hevig in het dorp Galwood, dat 200 inw. telt. Binnen drie dagen stierf aldaar de helft der bewoners.

Hoe worden wij nog gespaard, Lezers! Laat ons bij 't genot van Gods weldaden en bij de uitstorting der zegeningen Gods over ons Vaderland, gedachtig blijven aan het: „Indien gij u niet bekeert . . .” Laat ons in ootmoed en gehoorzaamheid wandelen! En smeeken wij zonder ophouden om den Geest der bekeering ook voor anderen!

Wij moeten u in onze Kroniek nog op eene tegenstelling wijzen, die ons trof. Gij weet van de groote-tentoonstelling in Philadelphia. Op den Zondag is deze tentoonstelling — — gesloten, en wat er ook is beproefd, dit kan en mag niet veranderd worden.

In ons land — — de Zondag een tentoonstellings-dag bij uitnemendheid. Pleiziertreinen — vooral op Zondag. Concerten — bij voorkeur op Zondag. In het koninklijk park op het Loo eenige concerten dit jaar; maar . . . N°. 1 en 2 op Zondag. Is er geen behoefte, den geest der bekeering af te smeeken?

Nog iets. In Frankrijk heeft de Senaat Woensdag 21 Juni een voorstel tot afschaffing van doodstraf van de hand gewezen. Het voorstel werd gedaan door den heer Schoelcher, die reeds in 1850 in de Nationale vergadering de afschaffing van de doodstraf voorstelde, in '72

zijn voorstel herhaalde en nu voor de derde maal daarmee schipbreuk leed. De liberale bladen ten onzent hebben zich niet weinig vroolijk gemaakt met het rapport door Bertauld uitgebracht, „dat de doodstraf in Italië, Duitschland, de Vereenigde Staten en in *alle overige beschaafde landen* behouden is.” Alsof Nederland onder de beschaafde landen niet behoort?!

Zulk een oordeel zouden wij niet gaarne onderteekenen; maar toch beweeren wij, dat eene beschaving, die afschaffing van doodstraf eischt, een gansch verkeerde richting neemt.

A. 10 Juli '76.

N.

A G E N D A

VOOR DE VIERDE ALGEMEENE VERGADERING DER GEREFORMEERDE ZONDAGSCHOOL-VEREENIGING »JACHIN,»

te houden, D. V. te DELFT, 25 JULI a. s., in het Kerkgebouw der Chr. Geref. Gemeente (Voldersgracht.) Aanvang 's voorm. 9 uur.

Opening der Vergadering door den President.

Verslag van Secretaris en Penningmeester.

Verkiezing van twee Bestuursleden volgens rooster van aftreding.

VOORSTELLEN.

Van de afdeeling *Huigsloot*:

- a. De Verg. neme het nieuwe Reglement-concept aan;
- b. vervange de Toelichting door een Zondagschoolblad (volgens art. 6 Regl.);
- c. geve op den Kalender de eene week een les uit het O. T., en de andere week uit het N. T.
- d. »Jachin» late zich erkennen als rechtspersoon.

Van de afdeeling *Delft*:

- a. Het Hoofdbestuur zorge dat maandelijks een tractaatje uitgegeven worde;
- b. het Hoofdbestuur zorge ook voor Paaschboekjes;
- c. het Hoofdbestuur besta uit 12 leden, waarvan 6 Zondagschoolonderwijzers;

Van de afdeeling *Zaandam*:

- a. In den Kalender worden voortaan minstens 4 lessen aan het lijdens des Heilands gewijd;
- b. de Toelichting bevatte, zooveel mogelijk, verhalen uit de geschiedenis der Kerk, der Zending en des Vaderlands, passende bij het behandelde onderwerp;
- c. de Algemeene Vergadering wekke de afdeelingen op om zich geregeld van de traktaatjes der Vereen. te bedienen en het Hoofdbestuur zorge dat elke maand een tractaatje verschijne;
- d. het Hoofdbestuur zorge voor de uitgave van een diploma voor de leerlingen, die met goedvinden der onderwijzers de Zondagschool verlaten.

Ten einde de Algem. Vergadering in belangrijkheid te doen toenemen, wenscht het Bestuur in de namiddag-zitting gelegenheid te geven tot vrije bespreking van de belangen der Zondagschool, waaraan ook niet-afgevaardigden kunnen deelnemen. De volgende onderwerpen zullen door een korte voordracht worden ingeleid:

GRONDSLAG EN NUT DER ZONDAGSCHOOL

door *DS. P. KAPTEIJN.*

OPLEIDING VAN ZONDAGSCHOOLONDERWIJZERS

door *DS. L. LINDEBOOM,*

en wellicht ook:

DE GESCHIEDENIS DER ZONDAGSCHOOL

door een ander lid des Bestuurs.

Namens het Bestuur:

L. LINDEBOOM, Voorz.

P. KAPTEIJN, Secr.

KERKNIEUWS.

Beroepen :

Te Woerden, Ds. D. van Brummen van Oud-Beijerland; te Oud-Loosdrecht, Ds. C. Kuiper van Amersfoort; te Ambt-Vollenhove, Ds. H. Vissink van Suawoude; te Hazerswoude, Ds. W. Sieders van Enkhuizen; te Wissekerke, Ds. A. G. de Waal van Naaldwijk; te Nijveen, Ds. R. Vos van Ruinerwold; te Schildwolde, Ds. G. Broekhuizen van Oldekerk; te Sauwert, Ds. J. Kerssies van Beetgum.

Aangenomen :

Door Ds. J. W. de Lang van Hasselt, de roeping naar Dinteloord; door Ds. H. Alting van Waardhuizen, de roeping naar St. Anna Parochie; door Ds. J. Groenewegen van Uithuizermeeden, de roeping naar Theesinge; door Ds. J. van Anken van Hallum, de roeping naar Haarlemmermeer (Oostz.)

Bedankt :

Door Ds. H. van Hoogen van Hoogeveen, voor de roeping naar Grand-Rapids (N. Am.): door Ds. B. Veenstra van Siddeburen, voor de roeping naar Wissekerke; door Ds. J. Verhaven van Noordwijk a. z., voor de roeping naar Brouwershaven; door Ds. J. J. Dekkers van Joure, voor de roeping naar Maassluis; door Ds. J. Groenewegen van Uithuizermeeden, voor de roeping naar Steenwijk; door Ds. D. J. van Brummen van Oud-Beijerland, voor de roeping naar Woerden; door Ds. J. F. ter Hoor van Ferwerd, voor de roeping naar Veenwoudsterwal.

Bevestiging en Intrede :

Ds. L. van Dellen is den 18 Juni te Kollum bevestigd door den Consulent, met eene leerrede over Hand. 8: 35. Des namiddags verbond Z.Ew. zich aan de gemeente met de woorden uit 2 Cor. 4: 7.

Varia.

Door Ds. H. de Cock is te Nieuwendam een Evangelisatie-gebouw, door de gemeente van Landsmeer aangekocht, aan dezelfs bestemming gewijd. Z.Ew. sprak bij die gelegenheid naar aanleiding van Hand. 2: 16.

Te Hoogvliet is den 15 Juni eene gemeente gesticht.

NOG IETS OVER DE DRIEDAAGSCHE SAMENKOMST TE AMSTERDAM.

Om de vraag te beantwoorden: of samenkomsten als de bovengenoemde met het Methodisme in verband staan, en in welk verband? zal het goed zijn, dat men eerst wete wat men door het Methodisme te verstaan heeft. Eene historische toelichting zal dus niet overbodig geacht worden, om in deze zaak tot duidelijkheid te komen.

Het Methodisme is Engelsch van oorsprong en Engelsch-Amerikaansch van karakter. Als geestelijk verschijnsel in de Christelijke Kerk heeft het groote overeenkomst met het Piëtisme in Duitschland en het Labadisme in ons land, in zoover nl. als ook deze beiden aangemerkt kunnen worden als eene reactie tegen de geesteloosheid, in welke de kerken van het Protestantisme verzonken waren. Eene schoone lichtzijde kan alzoo aan het Methodisme niet worden ontzegd, ofschoon het, zooals dit met eene reactie meestal het geval is, niet minder eene groote schaduwzijde vertoont. Onder den naam Methodisme verstaat men in de wetenschappelijke theologische wereld het eigenaardige in de leer en practijk van hen, die door hunne tegenstanders den naam „Methodisten” ontvingen, en zelve zich met dien naam hebben genoemd. Oorspronkelijk is alzoo de naam „Methodist” geen eertitel, maar eene uitdrukking van spot, niet ongelijk aan het ons welbekende „fijne” of „dweeper” enz; hoewel hij later dit karakter verloren en een zuiver historische beteekenis verkregen heeft. Het

eerst droeg hem John Wesley, die met zijn broeder Karel en zijn vriend George Whitefield met eenige gelijkgezinden zoo genoemd werden, omdat zij, naar de meening hunner tegenstanders, angstig oplettend waren op het vervullen van godsdienstige plichten en oefeningen. Als wij nu in aanmerking nemen, dat zij, die deswege den naam „Methodist” verzonnen, volstrekt niet oplettend, laat staan angstig oplettend waren op het vervullen van godsdienstige plichten en oefeningen, dan is het niet moeielijk de vijandschap te bevroeden, welke in deze naamgeving verholen is. Die vijandschap moet als vijandschap tegen innige en nauwgezette godsvrucht worden gebrandmerkt. De geschiedenis toch is deze:

In het begin der vorige eeuw heerschte er in de kerken der Hervorming eene geesteloosheid, welke haren ondergang tengevolge zou gehad hebben, waren zij niet onder het voorzienig bestuur van God door eene krachtige reactie daarvan gered. Deze geesteloosheid was ook tot de universiteit te Oxford doorgedrongen, en had de studeerende jongelingschap van den geest en de godsvrucht van een Wycliffe en Knox vervreemd. Toen nu John Wesley als student met eenige vrienden eene vereeniging oprichtte ter bevordering van een vromen levenswandel, en alzoo door zijne godzaligheid een krachtigen dam tegen den stroom des tijds poogde op te werpen, gaf men zijne afkeuring over dit streven te kennen door den naam „Methodist” hun toe te voegen, die dit streven voorstonden. Niet minder werd deze afkeuring uitgesproken in de houding, welke de Engelsche geestelijkheid tegen Wesley en Whitefield, toen deze als predikers optraden, heeft aangenomen. Was innige godsvrucht hun streven aan de universiteit, voor het werkelijke leven hadden zij geen ander doel dan de bevordering van het heil van onsterfelijke zielen. Als

predikers opgetreden, onderscheidten zij zich dan ook geheel van andere kanselredenaars. In krachtige taal spraken zij tot het hart hunner hoorders, terwijl zij dezen met de sterkste kleuren het naderend gericht van God afschilderden, om hen op deze wijze den toekomenden toorn te doen ontvlieden door het geloof in Jezus Christus. Deze prediking bleef niet zonder vrucht. Het aantal dergenen die bekeerd werden was groot, en opmerkelijk dikwerf het gehalte, waaruit deze bekeerlingen bestonden. De meest ruwe en verharde zondaren kwamen tot bekentenis hunner zonden en het geloof in Jezus Christus, terwijl niet zelden op de zwarte aangezichten der mijnwerkers op eenmaal een blanke streep zich vertoonde, door de tranen uit het oog daarop getrokken. De eerste Methodisten zijn dus der Kerk van Engeland ten zegen geweest, of liever zij zouden haar ten zegen geweest zijn, indien zij hen niet van zich gestooten en daardoor hen gedwongen had op zichzelf te blijven voortleven. Dit hebben zij onder den historischen naam van Methodisten, ook door hen aangenomen, gedaan, en doen dit heden nog.

Nemen wij nu van de Methodisten afscheid, om ons meer bepaald met het Methodisme bezig te houden, dan zullen wij dit niet in zijn afdeelingen en onderafdeelingen, maar in zijn eigenaardig onderscheid van de overige kerken der Hervorming, bij name de Gereformeerde, gadeslaan. De scheiding toch, welke er tusschen Wesley en Whitefield ontstaan is, omdat eerstgenoemde de Arminiaansche en laatstgenoemde de streng Calvinistische opvatting van de leer des heils was toegedaan, alsmede de verschillende nuances van Methodisme in Amerika, tengevolge deels van maatschappelijke, deels van kerkrechterlijke toestanden, hebben het eigenaardige van het Methodisme als bijzondere afdeeling der Christelijke Kerk niet opgeheven. Dit eigenaardige

is hoofdzakelijk gelegen in zijne geagiteerde houding. Hierdoor moest eene geheel andere practijk ontstaan, dan de kerken der Hervorming volgden. In deze was eene grondig wetenschappelijke theologie voor hare dienaren en eene geleidelijke opvoeding en bevestiging in de leer der waarheid voor hare leden eene zaak, welke hare positie gebiedend vorderde. Tegen de dwaalleer van Rome stelden zij hare belijdenisschriften op, en spraken daarin haar geloof uit, d. w. z. zij wezen daarin niet slechts den grond aan, waarop zij stonden tegenover eene kerk, welke van de waarheid was afgeweken, maar om daarmede vooral te toonen op welken grond het gebouw hunner zaligheid was gevestigd. In het belijden der Waarheid ligt dus een harer hoofdtrekken; de kerken der Hervorming waren belijdeniskerken bij uitnemendheid. Om dit zuiver objectief karakter ongeschonden te bewaren, moesten hare voorgangers mannen zijn, die, wél onderwezen, in staat waren de „zuivere Religie” niet slechts den volke te onderwijzen, maar ook tegen de tegenstanders te handhaven. Jammer maar, dat men, in de Luthersche kerk vooral, hoewel de Gereformeerde er niet van vrij bleef, den vruchtbaren bodem van het belijden voor den schralen grond van stelselzucht heeft ingewisseld. Dit euvel heft daarom het goed recht van het beginsel niet op, omdat dit beginsel geen ander dan het Schriftbeginsel was. Het nauwkeurig en grondig onderzoek der H. Schrift bragt Luther eerst tot rust voor zijn eigen hart, daarna tot handelen tegen Rome en vervolgens tot vorming van predikers des Evangelies, bedienaren des Woords. Dit laatste had ook prins Willem I op het oog toen hij Leiden haar Academie gaf; en geen ander doel beoogde de Chr. Afg. Ger. Kerk indertijd met de oprichting der theol. School te Kampen, welke zeker geen seminarie maar universiteit zou zijn,

indien de omstandigheden dit niet beletten. Als beginsel van de kerken der Hervorming mogen wij alzoo vaststellen, dat zij tengevolge van haar schriftbeginsel van hare dienaren verlangen, dat zij mannen zullen zijn, die de H. Schrift in hare eigen taal kunnen lezen, en alzoo in staat om met die Schrift menselijke dwalingen te wederleggen, en de van God geopenbaarde waarheid te onderwijzen; m. a. w. dat eene wetenschappelijke theologie bij haar in hooge eere is. Bij het Methodisme is dit zoo niet, of beter gezegd: was dit zoo niet, want van lieverlee is men ook daar tot het inzicht gekomen, dat eene wetenschappelijke vorming op den duur een onmisbaar vereischte is, waarom men dan ook hier en daar zijn seminarie en college heeft gesticht. In Amerika vooral beschouwde het Methodisme theologische vorming en wetenschap als iets onverschilligs, zoo niet als iets overbodigs, of zelfs schadelijks. Besef van roeping tot den predikdienst, eene duidelijke uiteenzetting van eene grondige bekeering en levensbevinding, alsmede de geschiktheid om toespraken te houden voor het volk waren hoofdvereischten. Ook nu nog bekleedt het leerelement eene zeer ondergeschikte plaats; de practijk is in het Methodisme alles. Vraagt men nu waarin deze practijk bestaat, en waarin zij zich van die der overige kerken onderscheidt, dan zou wederom het antwoord kunnen gegeven worden in dit eene woord: agitatie. Om dit te verstaan is eene enkele vergelijking tusschen de kerken der Hervorming en het Methodisme onvermijdelijk. De Hervorming der 16de eeuw was Kerkhervorming in den vollen zin des woords. De hervormers namen niet het standpunt is van het individualisme, zij bleven niet op zichzelf, maar hadden den moed (vrucht van geloof en overtuiging) om zich als de zuivere voortzetting der Apostolische Kerk uit te spreken. Geen nieuwe Kerk werd door

hen gesticht, maar de Kerk uit haar vooral opgebouwd. Zij vatte alzoo den arbeid op, waar die door Rome was gestaakt, en ging in zekeren zin tot den arbeid van deze in. Wat Rome had verbasterd werd door haar gezuiverd, maar niet van zijne waarde beroofd. Zoo golden haar Doop en Avondmaal als Sacramenten, welke echter niet op magische of stoffelijke, maar op geestelijke wijze de verdiensten van Christus en daarin de genade van God te genieten geven. Hierdoor bleef de opvatting en de bedeeeling van Gods verbond ongeschonden bewaard, en behandelde zij dienovereenkomstig hare leden, zoowel kinderen als volwassenen, als erfgenamen des Rijks Gods en Zijns verbonds. „Van een ingaan in het verbond” zooals een latere tijd dit verzon, wist de Kerk der Hervorming niets. Volgens haar kwam niet de mensch tot het verbond Gods, maar dit verbond tot den mensch. Overeenkomstig dit beginsel was de taak, welke de Kerk bij hare leden had te vervullen, van zuiver opvoedkundigen aard. Daarom legde zij, zoo dikwijls als een ouderpaar met zijn spruit ter doopvont kwam, dit de verplichting op, om het kind te „onderwijzen, te doen en te helpen onderwijzen in de voorzeide leer,” dus in de leer des verbonds. Deze verplichting rustte wel op elk ouderpaar in 't bijzonder, maar tevens op de Kerk in 't algemeen; vandaar hare catechisatiën en scholen voor de jeugd. Bij zijne verstandsontwikkeling moest alzoo het kind bepaald worden bij het verbond, waarin het reeds opgenomen was, en waarvan het den doop als teeken en zegel ontvangen had. Geen ouderpaar had alzoo het recht zijne kinderen eene buitensporige, rigoristische kloosterachtige opvoeding te geven, waarin hoepel en knikker of springtouw en pop als ijdel en zondig worden afgespiegeld; maar evenmin stond het den ouders vrij hunne kinderen vrij spel te laten in dingen, welke schadelijk waren voor

hun zieleheil, onder het voorwendsel dat zij toch maar tot de natuur behooren, zoolang zij niet wedergeboren worden. De opvoeding in de Ger. Kerk mocht volgens het beginsel des verbonds evenmin beperkt worden tot een klacht over den natuurstaat der kinderen en een zucht dat God hen bekeeren mocht; verplichting bleef, de kinderen als „geheiligd in Christus” bekend te maken met hetgeen zij in Christus hebben, om hen daardoor te bewegen, dat zij in den weg des verbonds zouden wandelen, opdat de hemelsche erfenis, in het verbond hun beloofd, door hunne schuld niet voor hen te loor ga. De arbeid der Ger. Kerk is alzoo eene geleidelijk en voortgaande opvoeding in het verbond der genade. Het Methodisme daarentegen, met de bedeeing dezes verbonds minder rekenend, legt allen nadruk op eene persoonlijke bekeering, welke in eene oogenblikkelijke verlossing van de zonde bestaat. Inzonderheid maakt zich het Wesleyaansche Methodisme met dit soort van bekeering sterk, en spreekt als zijne hoofdleer uit, die van eene volledige, vrije en tegenwoordige zaligheid. Op een gegeven oogenblik tot bekeering, d. i. tot volkomen verlossing van zonden te geraken is in het Methodisme regel, terwijl dag en uur van zulk eene bekeering meestal met groote nauwkeurigheid wordt vermeld. Nu kan het niet worden ontkend, dat het Methodisme in 't eerste optreden met zijne dringende prediking tot bekeering een krachtige en heilzame reactie was tegenover een diep vervallen toestand; maar evenmin kan geloofchend worden, dat de reactie, zoo spoedig zij uitgewerkt heeft, agitatie wordt, indien zij zich dan nog wil doen gelden. Deze algemeene waarheid geldt ook voor het Methodisme; en juist met het oog op de agitatie, waarin het verviel, noemde ik het Engelsch-Amerikaansch van karakter. Het heeft toch iets excentrieks, iets wat geheel van

het gewone zich onderscheidt. Het zoekt dan trouwens in allerlei ongewone middelen heil. Onder deze mogen de zoogenaamde camp-meetings, welke vooral in het begin dezer eeuw sterk gedreven werden, en die juist in een land als Amerika met succes konden ontworpen worden, niet onvermeld blijven. Met deze zoogenaamde camp-meetings zijn de insgelijks zoogenaamde revivals onafscheidelijk verbonden. Hoorde men nl. hier of daar van eenige geestelijke opwekking, of wilde men deze in het leven roepen, dan werd tegen een bepaalden tijd een camp-meeting georganiseerd. Zulk een camp-meeting is een bijeenkomst in de open lucht, waartoe de boschrijke streken van Amerika zeer geschikt zijn. Zij werd samengesteld uit bewoners van een bepaalde streek lands van eenige uren in omtrek, en duurde soms eene maand lang. Door tal van predikanten werd zij geleid, en van tal van gemoedsbewegingen was zij het tooneel. Bevindingen, stortvloeden van tranen en allerlei hartstochtelijkheden vonden er plaats, en als de meeting opgeheven werd, kon men er zeker van zijn, dat men weldra van een revival d. w. z. eene ontwaking, eene herleving op geestelijk gebied hoorde. Desniettemin bleef de slavenhandelaar voortgaan met zijne levende waar in boeien te kluisteren, en gaf de eigenaar, wiens slaaf was ontvlucht, den slavenjager last om het verloren eigendom optesporen, welken last deze eveneens gewillig met geweer en speurhond ten uitvoer legde. In 't kort, ondanks meeting en revival bleef de toestand zooals hij tevoren was, terwijl velen wellicht in beiden een pijnstillend middel zochten om hun geweten, dat van een schromelijk bestaand kwaad overtuigd was, gerust te stellen. *)

*) Ieder, die een camp-meeting naar het leven geteekend wil zien, raad ik ten zeerste de lezing aan van een hoofdstuk met dit onderwerp ten titel, voorkomende in het vervolgwerk op de Negerhut, van Mevr. Beecher Stowe, getiteld: »Dred,» dl. II. blz. 65.

Vatten wij nu ons overzicht in korte trekken samen, dan kunnen wij het Methodisme beschouwen als een verschijnsel op geestelijk gebied, dat in zijn eerste optreden heilzaam, ofschoon daarom, zoomin als het Piëtisme en Labadisme, geheel zuiver mag genoemd worden; dat het meer op gemoedsbeweging dan op een kalm en geleidelijk leven in het verbond der genade nadruk legt; en eindelijk dat het, na zijn eersten bloeitijd, in ongewone middelen zijn toevlucht zoekt. Dit laatste moet volgens de jongste brochure des heeren Jüngst, het Amerikaansch Methodisme in Duitschland, zoover gaan, dat men inplaats van het dikwijls ver gedreven enthousiasme van vroeger, thans als bijzonder kenmerkend eene buitengewone kalmte bij de prediking aan den dag legt.

Wanneer wij nu samenkomsten als te Amsterdam met het Methodisme vergelijken, dan is het niet moeielijk om niet slechts enkele, maar vele punten van overeenkomst tusschen beiden aan te wijzen. Ten opzichte van den vorm alleerst zou een Amerikaansch Methodist vollen vrede gehad hebben met de organisatie; het eenige wat zijne ergernis wellicht gewekt had, zou het Hollandsche phlegma geweest zijn, dat tot op het laatste oogenblik in ongestoorde rust bleef. Een grooter punt van overeenkomst meende ik op te merken in den „Sturm und Drang” zooals onze Duitsche naburen zouden zeggen, waarmee men op geheele toewijding aandrong. Deze drang toch was niet ongelijk aan den methodistischen aandrang om oogenblikkelijk tot verlossing van zonden te komen. Tot volkomen duidelijkheid van hetgeen men eigenlijk bedoelde kon ik maar niet komen. Soms kwam het mij voor, dat men er door verstond een volkomen breken met de zonde, en wel bepaald met karaktergebreken of boezemzonden. Nu is er zeker niets meer noodig dan krachtig hiertoe op te wekken

en te vermanen, omdat de mensch en ook de Christen voor niets zoo blind is, als juist voor zonden van dit soort. Juist omdat zulke zonden zoo onafscheidelijk schier aan onze natuur, aan onze persoonlijkheid verbonden zijn, valt ons haar koesteren zoo licht en haar bestrijden zoo zwaar. Tegen haar is daarom het „ken uzelfen” van zoo groote waarde, waar men tenminste bij het licht door den Christus Gods ontstoken, en in Zijne kracht, deze spreuk in practijk zoekt te brengen. Eene ernstige opwekking hiertoe moet dus de volle sympathie wegdragen van ieder die de afschuwelijkheid der zonde leerde inzien. Tegen de wijze echter, waarop men te Amsterdam deze opwekking uitvoerde, heb ik twee ernstige bezwaren. Vooreerst ben ik versterkt in den indruk, dien ik ten vorigen jare ontving uit de lectuur der Brightonbeweging, dat men nl. de zonde beschouwt als een hinderpaal om tot Jezus te komen. Dit is ongetwijfeld waar ten opzichte van hen, die met zelfbewustheid de zonde willen en daarom van een Verlosser der zonde afkeerig zijn. Van zulken heet het: „Die kwaad doet haat het licht en komt tot het licht niet, opdat zijne werken niet bestraft worden.” Dezulken bekommeren zich dan ook over een komen tot Jezus al zeer weinig. Stelt men zich echter personen voor, die zich wel hierover bekommeren dan gaat het niet aan hen op deze wijze toe te spreken: Gij zijt nog niet tot het geloof in Jezus Christus gekomen! — Is hiervan ook het aan de hand houden van eene of andere zonde oorzaak, zoo ja, dan moet gij *beginnen* met die zonde te laten. Hierdoor geeft men, wellicht ondanks zichzelf, de voorstelling dat eene overwinning op zichzelf aan de verlossing door Christus moet vooraf gaan, zoodat men groot gevaar loopt de bekeering vóór het geloof en de heiliging vóór de rechtvaardiging te plaatsen. Naar mijne bescheiden mee-

ning staat deze voorstelling in het nauwst verband met eene tweede bedenking, en wel deze, dat m. i. de overwinning op zichzelf niet in één oogenblik maar na voortdurenden strijd tot stand komt. Het: „nog steeds tot alle boosheid geneigd” blijft de belijdenis van den gelovige, die zich door Christus gerechtvaardigd weet, en dien overeenkomstig een strijd tot het einde toe heeft te voeren. Wanneer nu het komen tot het geloof in Jezus Christus vrucht is van het loslaten van ons welbewuste zonden, dan kan men ja, van eene volkomene verlossing spreken, welke in één oogenblik tot stand is gekomen, en in vrome gemoedelijkheid uitroepen: „nu weet ik dat ik volkomen verlost ben,” maar te vreezen is het alsdan, dat men zich over eene schijnoverwinning verheugt. Volkomen verlost toch zal de Christen wezen als ook zijn lichaam verlost is, tot zoolang zucht hij, die de eerstelingen des Geestes heeft. Rekent men met dit zuchten niet, maar ziet men met voorname minachting op de zonde neêr, dan blijft eene verrassing door de zonde gewoonlijk niet uit, en de ontnuchtering hierdoor teweeggebracht, zou zeker niet minder pijnlijk wezen als de vreugde over het volkomen verlost zijn, groot was. Salomo's spreuk: „Welgelukzalig is de man, die geduriglijk (de zonde) vrees” is tot dusver als christelijke levensbeschouwing en christelijke levenservaring proefhoudend gebleken. Heeft men nu werkelijk met de toewijding een breken met de zonde bedoeld, dan zou het zeker goed zijn geweest duidelijk te doen uitkomen, dat zulk eene toewijding niet voorwaarde, maar vrucht des geloofs wezen kan, en dat dit breken niet een oogenblikkelijke verlossing maar een levenslangen strijd in zich sluit. Soms echter dacht ik, dat men er eene persoonlijke opoffering door verstond, als ik telkens met zoo veel nadruk hoorde: „alles voor Jezus te zijn,” „lichaam

en ziel, alles voor Hem over te hebben." Heeft men daarbij de apostolische vermaning op het oog gehad: „verheerlijkt dus God in uw lichaam en ziel, welke Godes zijn,” en die zoo juist in het: „gij zijt duur gekocht” gegrond is, dan zou ook op dit punt meer duidelijkheid geen over-tolligheid geweest zijn. Nu heb ik meestal den indruk ontvangen, dat men eene zelfopoffering predikte voor ieder, waartoe slechts enkelen door God worden verwekt. De verheerlijking door Paulus bedoeld, was meer een reine en heilige wandel en niet bepaald zelfopoffering, en hier-toe is elk gedoopte den Heere gewijd, zooals mij telkens uit de schoone Bazuinartikelen van Ds. Gispen met het opschrift „Toewijding” voor de aandacht kwam.

Een derde punt van overeenstemming tusschen samenkomsten als te Amsterdam en het Methodisme was naar mijne beschouwing het voorkomen van iets bijzonders, iets buitengewoons te zijn, dat men aan haar gaf, en waardoor men evenals het Methodisme een min of meer geagiteerde houding aannam. Niet eens, maar vele malen heette het, dat de Heere krachtig met Zijn Geest werkte, dat de Heere iets groots deed, enz. Met deze samenkomst vergeleken, waren eigenlijk de gewone samenkomsten der gemeente iets zeer alledaagsch, iets, wat zoo geheel in het kader der gewone dingen tehuis behoort, iets wat alzoo niet op gloed en geestdrift aanspraak kan maken. Neemt men nu in aanmerking, dat er op de samenkomst te Amsterdam niets anders gedaan werd dan toespraken gehouden, welke dikwijls in degelijkheid voor eene goed doordachte preek moesten onderdoen, en ter helfte niet het genot opleverden, dat ik op zondingsfeesten heb gesmaakt, dat deze toespraken werden afgewisseld door gezang en gebed, en dat ik niet tot de excentriciteiten behoor, dan kan men mogelijk eenigermate begrijpen, dat het mij met alle op-

lettendheid maar niet gelukken wilde, om iets buitengewoons te zien, en ik dus vragen bleef, waarin toch dit buitengewone mocht bestaan.

Een laatste, maar niet het onbeduidendste punt van overeenkomst was, zooals ik reeds met een enkel woord opmerkte, het spreken over de volkomen verlossing, in woorden, die sterk aan het gevoelen van Wesley over een toestand van volkomenheid voor den Christen op aarde deden denken. Eene bekeering voor bekeerden werd zoowel als door Wesley ook hier voorgestaan. Zulk eene tweede bekeering is eigenlijk de intrede in het hoogere geestelijke leven; zoolang men tot haar nog niet gekomen is, heeft men ja wel leven, maar eigenlijk het lagere. De onderscheiding tusschen deze beide bekeeringen werd zelfs zoover gedreven dat op de eerste predikantenconferentie een der warmste voorstanders van dit gevoelen het noodzakelijk achtte, zijne hoorders van zich te onderscheiden door het gebruik van gij en ik; waarbij „gij” sterk werd aangedrongen om te komen waar „ik” reeds was. Dat hiermeê „praedispositie” (voorbeschiktheid) gesteld werd, voor een Methodisme in zake de heilgiging, zooals eene vorige eeuw de rechtvaardiging in zulk een stelsel belichaamde, behoeft slechts te worden opgemerkt, en is dan ook de vorige maal door den geachten redacteur van dit Tijdschrift duidelijk aangetoond. Daar deze bij die gelegenheid kort en zakelijk eene Nederlandsche bewerking van het Methodisme, toegepast op de rechtvaardiging, helder heeft uiteengezet, kan ik mij van deze taak ontslagen rekenen, temeer daar het mijn doel was eene proeve van vergelijking te leveren tusschen het Methodisme, het stelsel nl. dat in de theologische wetenschap onder dezen naam bekend is, en samenkomsten als te Amsterdam.

Overigens geloof ik, dat elk Christen én voor zich én

voor zijne omgeving bevordering van geestelijk leven eene wenschelijke zaak zal rekenen. Of het stille bidvertrek en de dagelijksche strijd tegen de zonde in ons daartoe niet veel geschikter middel is dan samenkomsten, is eene vraag welke ik voor mij toestemmend beantwoord; evenzeer als de vraag of eene dagelijksche bekeering, welke vrucht des geloofs is, niet heilzamer is te achten dan een eerste of tweede bekeering, welke tot een lang vervlogen oogenblik bepaald blijft; en insgelijks, of dagelijks gezond voedsel niet te verkiezen is boven buitengewone prikkelende en licht verteerbare spijzen. Dit zal in elk geval goed zijn, als men het woord des Apostels ter harte neemt: „Het Koninkrijk van God bestaat niet in een woord, maar in kracht.”

de Lier,

J. GRAANSMA.

7 Juli 1876.

KERKELIJKE TUCHT OVER DE LEER.

Ter rechtvaardiging van een onhoudbaren kerkelijken toestand is door de moderne orthodoxie een splinternieuw kerkbegrip uitgedacht, en met al het zelfvertrouwen aan onze eeuw eigen, verdedigd. Dit geschiedde zonder dat er eenige grond in Gods Woord voor werd gevonden en evenmin in de geschiedenis der oude Kerk. In dat nieuw, onbijbelsch kerkbegrip is geen plaats overgelaten voor de kerkelijke tucht over de leer. De leervrijheid is een zijner eigenschappen. Over het leven, of liever over de daden der lidmaten, zoo die in het ooglopend zijn, mag nog in sommige gevallen tucht worden geoefend, vooral wanneer die daden aanloopen tegen de synodale reglementen. Of er afgeweken wordt van de leer, ja of alle stellige leer-

stukken worden ontkend en bespot; of de waarheid door God geopenbaard en het geloof daarin op de ruwste wijze worden aangevallen, en honderden en duizenden zielen worden weggevoerd en tot practische godloochening komen, doet niets ter zaak; kerkelijke tucht mag er niet worden uitgeoefend. De uitdrijving van alle ketterijen en het brutaalste ongeloof — zoo zegt men — moet aan de tucht des Heiligen Geestes worden overgelaten. Zoo de Heilige Geest het ongeloof en de dwaling niet uitwerpt hetzij doordien de ongelovigen de Kerk verlaten, of uitsterven, of tot God worden bekeerd, kan er niets aan gedaan worden; laat ze samen opwassen tot den oogst. Dan moeten de rechtzinnigen met de grootste ongelovigen samen wonen, prediken, doopen, avondmaal vieren, leden aannemen, kerkelijke vergaderingen houden, en beraadslagen wat het meest tot heil der Kerk kan strekken, en zich onderling gedragen als broeders van hetzelfde huis. Om de Christelijke Gereformeerde Kerk te bestrijden, de genootschappelijke eenheid voort te slepen, en het beter Ik tevreden te stellen, wordt dit wapen aangewend en wonderen van dapperheid daarmede verricht. Evenwel wordt de deugdelijkheid van dat wapen niet al te zeer vertrouwd, en worden alle pogingen aangewend om het modernisme te verdringen. Allerlei vereenigingen worden opgericht, vergaderingen belegd, courantenartikeltjes geschreven en vlugschriften in de wereld gezonden, ter „handhaving van de leer en de rechten der Hervormde Kerk,” terwijl er duizenden malen is gevraagd: wat moeten wij doen? Als antwoord daarop is er nu en dan eenig vuurwerk ontstoken, en daardoor eene hoop op uitkomst gegeven, maar het was eene hoop, aan welke slechts een dag levens was gegund. Het barste revolutiemiddel is aangegrepen en getracht door de stemmenmeerderheid de overwinning te be-

halen. Waar dit werkelijk schijnt gelukt, en Satan door Satan uitgeworpen is, wordt victorie geblazen alsof de grootste heldendaad was verricht en aan het Koninkrijk Gods een dienst bewezen.

Maar moet de uitwerping des ongeloofs aan de onmiddellijke tucht des Heiligen Geestes worden overgelaten? Of is de Gemeente geroepen, als de woonstede Gods en de tempel des Heiligen Geestes, strijd te voeren voor het geloof eenmaal den heiligen overgeleverd (Jud: 3) en alles uit haar te verwijderen (Joh. 2: 15) wat met den eenigen regel der goddelijke waarheid niet overeenkomt (Jes. 8: 20)? De Heiland wil dat zijne discipelen zich zullen wachten van den zuurdeesem der Farizeën en Sadduceën, dat is: dat zij toch waken zouden tegen hunne leer. (Matth. 16: 6, 12.) Paulus wil, dat de broeders acht zullen nemen op degenen, die ergernis aanrichten tegen de leer, die zij van hem geleerd hadden, en vermaant hen door tot hen te zeggen: „Wijkt af van dezulken.” (Rom. 16: 17.) Die vermaning wordt door hem aan Timotheus herhaald (1 Tim. 6: 3—5), terwijl hij Titus beveelt, om een ketterschen mensch na de eerste en tweede vermaning te verwerpen, namelijk uit de gemeente, opdat hij daar niet langer tot verderf van anderen kunne werkzaam zijn. (Tit. 3: 10) Zelf gaf hij een krachtig voorbeeld, waar hij Hymeneus en Alexander, die schipbreuk geleden hadden aan hun geloof, den Satan had overgegeven, opdat zij leeren zouden niet meer te lasteren. (1 Tim. 1: 19, 20.) Dezelfde uitdrukking wordt dus hier gebezigd van dezulken, die zich bezondigden tegen de leer (de loochening der algemeene opstanding? 2 Tim. 2: 17, 18) als welke in 1 Cor. 5: 5 gebruikt wordt van den bloedschender, ten bewijze dat ter bestraffing van beiden — zondigen in leer en leven — denzelfden weg

werd ingeslagen. Wil Johannes niet — ik geloof ingeval er gevaar van aanmoediging van of besmetting door een andere leer bestaat — dezulken niet te ontvangen in huis, of te zeggen: weest gegroet (God zegene u), want dat wie dit doet, gemeenschap met hen heeft? (2 Joh.: 10, 11.) En als Paulus dan (Gal. 1: 8) zegt, dat die een ander Evangelie verkondigt buiten hetgeen verkondigd was, vervloekt is, dan dunkt mij, dat wel geen strenger tucht kon worden geoefend, dan met het anathema uit te spreken,

Ook de verheerlijkte Heiland wekt uit den hemel de engelen der Gemeenten op, om tucht te oefenen. Hij prijst dien van Efeze, dat hij de kwaden niet kan verdragen, en dat zij die zich uitgaven apostelen te zijn, door hem waren beproefd en leugenaars bevonden. (Openb. 2: 2) Die van Pergamus wordt bestraft, omdat hij duldt, dat Bileamiten en Nicolaiten in de Gemeente hunne leer verspreiden, (vs. 14, 15) waarom hij wordt vermaand zich te bekeeren. De engel van Thyatire ontvangt evenzeer eene bestraffing, omdat hij de vrouw Jezabel *liet* leeren (vs. 20), en Jezus dreigt haar en allen die het met haar houden, te zullen ombrengen, zoo zij zich niet bekeeren. (vs. 21—23.)

Waar Gods Woord zoo duidelijk heeft gezegd, dat in de Gemeente over de leer tucht moet worden geoefend, en er dus geen recht bestaat, om met verzaking van eigen plicht, en ter voorkoming van moeielijkheden, het over te laten aan de zoogenaamde tucht des Heiligen Geestes, zoo als men het met een indrukmakend en schoon woord heeft weten te betitelen, om eigen ontrouw te verbloemen, is het onverantwoordelijk voor God, geen kerkelijke tucht over de leer te houden. Waar deze niet gehouden worden kan, omdat het kerkgenootschap de leervrijheid heeft aanvaard, en mitsdien eene bepaalde belijdenis heeft prijs gegeven,

in weerwil van alles wat nog van een rechtens bestaan daarvan wordt gedroomd, is het dus evenzeer onverantwoordelijk in gemeenschap te blijven met hen, die een ander Evangelie verkondigen dan dat des Bijbels, die de opstanding loochenen, niet belijden dat Jezus is de Christus, in één woord, met allerlei ongeloovigen, die de goddelijke openbaring ontkennen, zelfs twijfelen aan de persoonlijkheid en zelfbewustheid Gods, en wat verder in Gods Woord als onverdraagbaar wordt aangewezen.

Wat zou Johannes zeggen van de tegenwoordige orthodoxen, wanneer hij hen zag samen leven en aanzitten aan een zoogenaamden avondmaalsdich met dezulken, die in Jezus niets dan „een wijze van Nazareth” „een dweependen Jood” of iets dergelijks zien; die Johannes, die te Efeze niet in het badhuis wilde blijven, omdat zich de ketter Cerinthus daar bevond? Hoe zou Polycarpus oordeelen, die, waar hem Marcion verzocht om kennis aan te knooopen, ten antwoord gaf: „Ik ken u te zijn de eerstgeborene des Satans,” en daarmede het verzoek ontzeide?

Indien er nu naar heiligmaking wordt gezocht, en naar verzeckerder en blijmoediger geloofsleven, dat er dan toch geen kunstmiddelen mochten worden aangewend, maar de van God verordende weg worden ingeslagen. Dat dan het leven niet in wederspraak zij met het gebed, en derhalve eerst in onderwerping aan Gods Woord, de gemeenschap met de ongeloovigen verbroken, om te komen tot de gemeenschap der heiligen en de gemeenschap met den Heilige bovenal.

Waddinxveen.

N. J. ENGELBERTS.

EEN BELANGRIJK GESCHILPUNT.

Siads de Gereformeerde kerk in ons land een bestaan mocht krijgen, heeft het niet aan mannen ontbroken, die haar erg vijandig waren. Steeds was de leer, die zij predikte en zocht te handhaven, voor allen die buiten haar waren en voor menigeen, die tot haar behoorde, een „steen des aanstoots en eene rots der ergernis.” De Kerk der martelaren is vaak al zwaar beschuldigd door hare vijanden. Men heeft haar het verwijt gedaan, dat zij eenzijdig was in hare leeropvatting, bekrompen in hare levensbeschouwing, somber in hare Godsvereering, en wat nog erger is, men heeft haar zelfs bloeddorstig durven noemen tegenover andersdenkenden.

Voor al zijn het meer bepaald enkele leerstukken, die haar gehaat maakten en nog maken bij de groote menigte. Daar hebt ge b. v. de praedestinatie en de voldoening van Christus, beide leerstukken, die de Gereformeerde kerk in den geest van den grooten Calvijn belijdt en handhaaft; wat heeft men haar daarover al hard gevallen!

Hoe menig tegenstander heeft zijne pen in gal gedoopt, om toch eens goed de hatelijkheid dezer leerstellingen te doen uitkomen, terwijl hij niet scheen te bemerken, dat zijne bestrijding een veel hatelijker geest openbaarde dan hetgeen hij meende te moeten bestrijden. Och ja, al had men ook overigens niets op de Gereformeerde kerk tegen, om deze reden meenden Sociniaan en Remonstrant, Rationalist en Piëtist in hun goed recht te zijn, als zij tegen haar een onverzoenlijken haat bleven koesteren. Zelfs meen ik, dat het, zonder nog te overdrijven, gezegd kan worden, dat menig Protestant van den nieuweren tijd in de transsubstantiatie-leer der Roomsche kerk niet zoo-

veel aanstootelijks vindt, als in de Gereformeerde praedestinatie, en dat hij met minder ergernis eene mis zou kunnen bijwonen dan eene leerrede hooren, die de praedestinatie tot onderwerp heeft.

Ook de voldoening van Christus heeft veel tegenstand gevonden. Dit leerstuk moge zoo algemeen niet bestreden zijn als de verkiezing, minder heftig zeker niet. Van menige zijde is beweerd, dat de voldoenings-leer geen grond heeft in de Heilige Schrift, maar uitsluitend gebouwd is op begrippen en denkbeelden, die Anselm van Canterbury op het voetspoor van Tertullianus ontleend heeft aan het Romeinsche strafrecht. De voldoenings-leer, heeft men gezegd, is kerkleer, geen Bijbelleer; zij gaat niet uit van de absoluut zedelijke natuur d. i. de liefde Gods, maar van het rechterlijke in God: niet wat God geeft, maar wat Hij eischt is haar hoofdmoment; zij doet Gods liefde te kort, verzwakt het humaniteitsgevoel en is Gode onwaardig. Dat zijn voorzeker beschuldigingen, die men geen kleinigheden kan noemen en waarover men zoo maar niet heenstappen mag. Zijn die beschuldigingen op waarheid gegrond, dan dwaalt de Gereformeerde kerk op dit punt grootelijks, ja dan heeft zij haar recht van bestaan verbeurd. Maar gelukkig is elke beschuldiging nog geen bewezen beschuldiging. Zoo dacht ik ook, toen ik onlangs in nr. 276 van het Oosten, Weekblad van 't Lindenhout, den open brief las van den heer Adama van Scheltema, pred. te Amsterdam, aan het adres van Ds. P. Huët. Zijn Eerw. beweert daarin onder anderen het volgende:

In geheel het N. Testament zoekt men te vergeefs één bewijs, dat Christus in onze plaats zou zijn gestraft. Schijnbaar rust de geheele theorie op Jes. 53: 5, maar in waarheid is het Hebreeuwsche woord, dat 50 maal voorkomt; 49 maal anders vertaald, en wel door onderwijs, tucht enz.,

allen woorden behorende tot het gebied der opvoeding, terwijl alleen hier ter wille van de reeds in de Latijnsche kerk gevestigde theorie het woord in gerechtelijken zin als straf is gebezigd. Verder verklaart hij, dat men geen recht heeft om het Bijbelsche woord vloek door straf te vervangen, en evenmin om de handoplegging op het hoofd der offerdieren in den zin op te vatten van verontreiniging des offers door de zonde van den offeraar, waardoor het slachten eene daad van zelfexecutie zou worden, omdat geheel deze opvatting in strijd is met Lev. 1: 4. Eindelijk komt Zijn Eerw. tot het besluit, dat de Schrift niet getuigt van eene strafesichende, maar van de heiligheid en dus wedergeboorte, een geheele vernieuwing eischende gerechtigheid Gods. Geen straf, alleen wedergeboorte door den dood van Christus kan zondaars in een nieuwe, in betrekking van kinderen tot den Vader brengen.

Na dit gelezen te hebben, behoeft men zeker niet meer te vragen of Ds. A. v. Scheltema een belijder dan wel een bestrijder is van de satisfactie- of voldoeningsleer. Hij noemt haar o. a. in zijn open brief ook nog plat-juridisch, en dit zal hij wel niet doen, omdat hij met die leer zoo ingenomen is, terwijl hij haar bovendien nog als hinderlijk beschouwt om te komen tot dien trap van „hooger heiliging,” waarop Pearsall Smith door zijne toespraken de geloovigen in verschillende landen heeft trachten te brengen. Dat Ds. A. v. Scheltema met het streven naar „hooger heiliging” ontzachtelijk veel op heeft, is alleszins begrijpelijk. Kan een Gereformeerd mensch aan zoo iets, als wat men onder „hooger heiliging” verstaat, alleen bij eene koortsachtige gemoedsopwinding zijn bijval schenken, bij hen, die er zoo over denken, als A. v. Scheltema, is dit geheel natuurlijk. Wel zeker. Bij hem, die uit een zoogenaamd ethisch beginsel de voldoening meent te moeten

bestrijden, valt het geheel in den smaak om als een vurig voorstander van de volmaaktheidsleer in 't strijdperk te treden.

Maar ik moet niet van 't spoor afdwalen. De heer A. v. Scheltema spreekt van eene plat juridische opvatting der voldoeningsleer. Hij had echter, naar het mij voorkomt, het woordje „plat” wel weg mogen laten, omdat hij hierdoor den schijn aanneemt, als of hij met de juridische voldoeningsleer — kan er ook, heb ik gedacht, eene niet juridische zijn? — vereenigd is en alleen hare ultra opvatting bestrijdt. Doch werkelijk mishaagt hem deze leer zelve, gelijk uit zijn eigen woorden blijkt, waar hij verklaart, dat *er niet één bewijs in geheel het N. Testament te vinden is, dat Christus in onze plaats zou zijn gestraft.* Gaarne zou ik gezien hebben, dat Zijn Eerw. de teksten, op welke hij zich tot rechtvaardiging van zijne beschouwing beroepen heeft, wat meer toegelicht had, misschien zou dan zijn open brief mij en wellicht menig ander beter overtuigd hebben van de noodzakelijkheid, om met de juridische satisfactie-leer voor goed te breken. Nu ben ik daarvan nog niet overtuigd. Daarom kan ik er niet toe komen om met deze leer te breken, en zij blijft voor mij, in vereeniging met geheel de Gereformeerde kerk, nog altijd Bijbelleer, terwijl ik mij zelfs verplicht acht om als zoodanig haar te verdedigen. Voor eene ons heilige en dierbare waarheid ontziet men immers het slagveld niet en wordt de strijd gewaagd. De redacteur zij daarom zoo goed, om aan eenige artikelen, die de voldoening van Christus betreffen, in zijn Maandschrift „de Vrije Kerk” wat plaatsruimte te geven.

Voor eene juiste opvatting van de teksten, die over de verzoening spreken, hangt er zeker veel af van de vraag :

hoe denken wij over Gods heiligheid en de zonde des menschen? terwijl het antwoord hierop weer zeer verschillend zal zijn, al naarmate onze voorstelling is omtrent het gezag der Heilige Schrift. Daarom over dit laatste eerst een enkel woord. De vraag is: heeft de Bijbel voor ons een absoluut of slechts een relatief goddelijk gezag, m. a. w. is de geheele Schrift d. i. zoowel de boeken des O. als des N. Verbonds, Gods Woord, of is Gods Woord daarin alleen begrepen? In het eerste geval onderwerpen wij onze rede aan de Schrift en we laten ons door haar voorlichten, haar goddelijk gezag is ons eenige kompas, dat beslissen mag en moet of onze godsdienstige denkbeelden en beschouwingen den rechten koers houden. In het laatste geval matigt zich onze rede (rationalisme), of wat zoo goed als hetzelfde is, ons geloofsbeginzel (Gunning c. s.) het keurmeesterschap over de Heilige Schrift aan, de inhoud der Schrift wordt door haar onderzocht, beoordeeld en geschift, en op haar gezag hebt gij dus aan te nemen, dat dit in den Bijbel goddelijke waarheid, dat daarentegen menselijke dwaling is. Dat men met dit verschil in beginzel, toegepast op de Schrift, een geheel verschillende uitkomst krijgt, gevoelt een ieder bij een weinig nadenken. Volkomen onderwerping van onze rede aan het gezag der Schrift plaatst ons als het ware op een rots, die alle vloeibare dwalingen van ons verstand terugwerpt, terwijl het tegenovergestelde beginzel gelijk is aan welzand onder onze voeten, want wat gisteren nog voor ons heilige goddelijke waarheid was, dat kan morgen door onze rede gehouden worden voor persoonlijk inzicht des schrijvers, tegemoetkoming aan het volksgeloof, menselijke dwaling enz. Die bij het onderzoek der Schrift van het eerste beginzel uitgaat, zal niet gemakkelijk met allen wind der leer omgevoerd worden, terwijl in het laatste de

kiem tot vernietiging van alle Schriftgezag verborgen ligt, en dat iemand, die zich eenmaal op dit standpunt geplaatst heeft, niet zoover doorvloeit, dat heeft hij m. i. dan alleen aan eene gelukkige inconsequentie te danken.

En toch, niettegenstaande dit zoo klaar is als de dag, zijn er velen, en daaronder mannen van naam in de theologische wereld, met dit slinger-beginsel hoogst ingenomen. Door vele godgeleerde werken, tijdschriften en brochures, die in den jongsten tijd zijn uitgegeven, speelt dit het gezag der Schrift verzwakkende, denkbeeld henen. Dit beklag ik, maar verwondering baart het mij niet. Wie weet niet, dat vrees voor de oude dogmatiek op het gebied der exegese, een instinctmatige zucht om wat nieuws voort te brengen en achterstelling van de leer bij het leven, aan dit beginsel vele vrienden hebben verschaft! Wat mij betreft, ik hoop niet, dat iets van zoodanigen aard mij ooit verleiden zal om het beginsel: wat leert de Bijbel mij? dat zulk een vasten grond onder de voeten geeft, in te ruilen voor hetgeen daartegenover staat en dat neerkomt op: wat wil ik liefst, of wat wil deze of gene autoriteit op theologisch gebied dat de Bijbel mij leeren zal. Door dit beginsel nu namelijk, dat de Bijbel Gods Woord is en waarvan zooveel afhangt voor onze Gereformeerde belijdenis, zal ik mij laten leiden, om te onderzoeken, hoe wij volgens den Bijbel te denken hebben over Gods heiligheid en de zonde des menschen. Doch voor ditmaal genoeg.

A. KOPPE.

DE ULTRAMONTANEN.

I.

Sints in Duitschland de nieuwe kerkwetten worden toegepast, wordt menige zoogenaamde geestelijke orde van den Duitschen bodem verdreven, en zoeken velen hunner een veilige wijkplaats op onzen vaderlandschen grond. Tot in het hart des lands dringen zij door, en overal worden door hen vaste goederen aangekocht, waaruit blijkt, dat zij zich voor goed hier komen vestigen. Is ons land van oudsher een toevluchtsoord voor verdrukten en verdrevenen geweest, dan is het zeker nog tot onzen roem dat, wat ook veranderd is, de oude gastvrijheid en herbergzaamheid bij ons nog niet is verdwenen. Maar stellen wij op herbergzaamheid prijs, en gunnen wij volgaarne aan den verdreven en verdrukten mensch een rustig plekje op onzen geboortegrond, waar hij kan leven naar de begeerte van zijn hart, gansch anders denken wij er over, indien die verdrevene gevaarlijk is voor de rust, de vrijheid en onafhankelijkheid van eigen Kerk en Vaderland. Of past het niet, als de heiligste plicht ons opgelegd, om de rust, de vrijheid en onafhankelijkheid, gekocht met het bloed onzer vaders, te bewaren, en te zorgen dat die ons niet worden ontnomen, om van alles beroofd onder het tirannieke juk des vreemdelings te zuchten.

Wij verdedigen Bismarck niet, en wij hebben een afkeer van het „macht gaat boven recht,” zoowel als afgetrokken leer als in het werkelijk leven. Maar zijn de verdreven mannen en vrouwen, die zich geestelijk noemen, wel waarlijk zulke doodonschuldige personen, die louter

om hunnen godsdienst worden vervolgd, gelijk zij het willen doen voorkomen, en zooals dit door de Roomsche pers wordt verbreid? Geen verstandig mensch die dit meer gelooft, en een enkele, maar aandachtige blik op het woelen en werken vooral der Jezuiten geslagen, is meer dan genoeg om ons Nederlanders, die den tachtigjarige krijg en de brandstapels en pijnbanken nog niet zijn vergeten, te overtuigen dat hier wat meer en wat anders dan zuivere godsdienst in het spel moet zijn. Te meer moeten wij daarvan overtuigd worden, wanneer wij op de laatst in Rome gehouden kerkvergadering letten, en weten, dat deze met haren onfeilbaar verklaarden Paus een opperste geestelijke en wereldlijke macht vereischt, om hare besluiten uit te voeren, en den oorlog heeft verklaard aan godsdienstige en staatkundige vrijheid en de onbepaalde beoefening der wetenschap. In den zoogenaamden Syllabus en de Encyklië, door den tot God verklaarden Paus beschreven, wordt alles veroordeeld wat niet tot blinde onderwerping aan zijn gezag bereid is, maar integendeel het bezit en genot van waarheid en vrijheid zoekt en verdedigt.

Zien wij de gevaren dan niet, waaraan wij ook in Nederland zijn blootgesteld? Maar wat is dan vooreerst het doel dier zoogenaamde geestelijke heeren en dames? De glorie en macht van Gregorius VII staat het Pausdom nog levend voor oogen, en nog immer wordt het als iets boven alles begeerlijks geacht, uit de vensters van Cannossa een Duitschen keizer, barvoets en bloothoofds, in de sneeuw te zien wandelen en de Pauselijke genade inroepen. De herstelling van de wereldlijke macht van den Paus, de vernedering en onderwerping der vorsten en volken aan die macht, met vernietiging der staatkundige en burgerlijke vrijheid, het in gevangenschap brengen van de

wetenschap, de uitroeiing der ketterij en de herstelling van de eenheid van godsdienst, eigenlijk de algemeenheid van den Mariadienst, ziedaar het doel, waarnaar de Jezuiten en de meeste andere monniken en nonnenorden met al hun kracht streven.

Om dat doel te bereiken wordt geen middel onbeproofd gelaten. Zij dringen in de kabinetten der vorsten en stulpen der armen binnen. Grijsaard en kind, man en vrouw worden gebruikt als instrument, en de biechtstoel vooral is de plaats, waar zij de draden weten in handen te krijgen om hunne maatregelen te nemen. Geen plaats is te berucht of te slecht om er de voeten te zetten, en geen middel te onheilig om niet te worden gebruikt, zoo slechts het doel kan worden bereikt of nader gebracht. Daartoe moet keizerin Eugenie worden gebruikt om Napoleon tot een oorlog met Duitschland te doen besluiten, opdat het Romanisme over het Protestantisme zegevieren zou. Daartoe moet in Spanje de burgerkrijg ontbranden en aan Don Carlos geld verstrekt om Spanjes troon te bemachtigen, om dan als getrouwe zoon der kerk zijne legers en vloten te zenden, om den rooverkoning Victor Emanuel te verdrijven en Pius te herstellen in zijn gezag, wellicht met uitbreiding van zijn gebied. Daartoe moet in Beieren het Parlement in verzet komen tegen koning en ministers, om zoo mogelijk de eenheid van Duitschland te verscheuren, den godsdienstkrijg tegen de kettters te beginnen, en door die verdeeldheid Italiës bondgenoot te beletten hulp te verschaffen; en Frankrijk met Hendrik V of Napoleon IV aan het hoofd, naardat de kans voordelig is, te gebruiken, om de wereld uit het Pauselijk paleis te regeeren. De belachelijkste leugens, als dat de Paus op nat stroo slaapt en in de gevangenis ligt te kermen, om daardoor de hartstochten der domme menigte

op te wekken, worden verbreid. De zotste wonderverhalen, zelfs van koeien, die Mariabeeldjes op de knieën aanbid- den, en de laaghartigste moordaanslagen als van een Kulmann op von Bismarck, zooals vroeger Balthazar Gerards op Prins Willem I, worden daartoe gebruikt. De vuilste lastertaal wordt tegen de grootste en eerbiedwaar- digste mannen van het verleden en heden door hen uit- gebraakt, en de vernederendste kuiperij aan verraders des vaderlands, die hen ten dienste staan, betoond. De uitlokkendste vooruitzichten voor tijd en eeuwigheid wor- den ontsloten: geld, eer, ambten, vergeving der zonden en zaligheid beloofd, of de zwartste toekomst bedreigd door den ban, door vernedering en pijniging hier en eeuwige pijnen in het vagevuur of de hel, naardat men het noodig keurt. Kortom, geen middel blijft ongebruikt en geen weg onbetreden; en waar het doel de middelen heiligt heeft men voor niets terug.

De Jezuiten vooral zijn tot alles instaat. Zij zijn de getrouwe, de blinde dienaren van het Pausdom, die met opoffering van alles wat een mensch dierbaar is, slechts de bevelen van Rome volbrengen. Zij hebben geen vader- land, geen bloedverwanten, geen eigen verstand, geen eigen wil of geweten. Zij kennen geen verantwoordelijk- heid voor hun spreken en doen, dan alleen aan Rome. Als blinde werktuigen hunner meerderen volvoeren zij met ongeschokte gerustheid den last, die hun opgedragen is. Of zij den giftbeker toereiken dan wel een liefdegave aanbie- den is voor hen volkomen gelijk; en met dezelfde bedaard- heid richten zij het pistool op de borst des tegenstanders als zij den kranke verplegen in het gesticht der liefda- digheid.

Ongehinderd houden zij hun intocht in ons land en sluiten zij zich aan hen, die zich hier reeds bevinden, om

met vereenigde kracht hunne plannen uit te voeren. Of iets onbeproofd zal worden gelaten, om het in vele opzichten zorgeloos en verwaterd Protestantisme geheel te vernietigen, en dan met kracht op te treden, om het reeds zoo diep gezonken Nederland geheel te brengen onder de tirannieke macht van den Paus? Of onze gastvrije bodem zal worden misbruikt, om tegen Duitschland samen te spannen, waaruit onaangenaamheden kunnen ontstaan, die onze onafhankelijkheid zullen bedreigen? De geschiedenis is een voor ons te onbedriegelijk antwoord dan dat wij Romes getrouwen in iets kunnen vertrouwen, dan in de bevordering van hun eigen zaak. En toch, tegen dat dreigend gevaar wordt niets gedaan. De wateren stijgen en de vloed dreigt, doch dijken en sluizen blijven onbewaakt. Integendeel vindt Rome een steun in het beleid van Neerlands regeering. Het wordt ontzien, en reeds dat is genoeg om ongehinderd den weg te vervolgen. Met angstvalligheid wordt naar de klachten en eischen van Rome gehoord, en in de ambtenaarswereld zooveel Roomschen geplaatst als het eenigszins kan gedoogen; de rijks uitgaven voor Roomschen eeredienst worden telken jare buiten verhouding met andere verhoogd, en de bijdragen tot het bouwen van Roomsche kerken boven die voor Protestanten geschonken.

Met de grootste onverschilligheid wordt dit aangezien, en in de diepste zorgeloosheid gedompeld, slaapt het grootste gedeelte der Protestanten voort. „Vrede, vrede en geen gevaar!” is het lied dat op hoogen en lagen toon wordt gezongen, terwijl men opzettelijk de oogen sluit, en ziende blind blijft voor het al hooger opstekend gevaar. Zoetsappig wordt door de Lauwheid over „onze Roomsche medechristenen” gesproken; met halstarrige onverzettelijkheid door de Waanwijsheid de beteekenis van leerstel-

lingen en het wezenlijk onderscheid van geloofsbelijdenis en geloofsbelijdenis ontkend; terwijl door de valsche Verdraagzaamheid en Vrijzinnigheid onder het vaandel: „recht voor allen” het onderscheid tusschen godsdienstige gezindte en gevaarlijke staatspartij wordt uitgewischt. Dit is juist naar het hart der Jezuiten, en allen die met hen ijveren voor de macht van den Paus.

Zou ons dan geen waakzaamheid passen?

Waddinxveen.

N. J. ENGELBERTS.

BRIEF VAN DEN HEER DIJKMAN.

Waarde Broeder W.

Uw laatste brief, voorkomende in het Juninumnummer der Vrije Kerk, heeft mij en velen met mij getroffen. Wat gij van wijlen ouden waardigen Groen van Prinsterer zegt, is zoo waar. Ook niet minder waar en treffend uwe beschouwingen over de Kerk van Christus in ons Vaderland, die als Gereformeerde kerk, zich in eene op Gods woord gegronde en nimmer gekende vrijheid mag verheugen. — Onze geloovige voorgangers wisten slechts van ééne zaak, namelijk: dat het hunne roeping was de hand aan den ploeg te houden zonder om te zien, gehoorzaam aan 's Heeren woord, voorwaarts te gaan, en noch door vleitaal, noch door bedreiging, zelfs niet door geldboete en gevangenisstraf, het door Gods woord afgebakende spoor te verlaten. Dat gedrag was mannelijk! Die onwrikbare geloofsmoed doet ons denken aan Luther, Calvyn, de Erskine's, Chalmers enz. Als die voorzichtigheidspredikers een Luther op het gevaar wijzen, dat hem in dien weg van trouwe wacht, dan is het zijn taal: „al waren al de pannen op de daken binnen Worms duivels, ik ga er

heen." Slechts voor het woord zijns Zenders heeft hij een oor. En als men een Calvyn smeekt de kerk (dat is de R. C. kerk) niet te verlaten, dan wijst hij even mannelijk als beslist, zelfs een anders godvruchtige vorstin, de hertogin van Parma, koningin van Navarre, van zich af. Dan zien wij de Erskine's zich liever aan vervolging en lijden overgeven, dan op ontrouw aan 's Heeren Woord, betrappt te worden; ja! dan hooren wij een Chalmers van onze eeuw verklaren: „wij kunnen het gezag van onze anders geliefde koningin in de Kerk van Christus niet erkennen." Zie, geliefde broeder in Chr.! dat waren mannen die wisten wat zij wilden: noch de eer der wereld, noch de grootschheid des levens was instaat hen tot ontrouw te bewegen, terwijl zij de vervulling van dat apostolisch woord ervoeren: „als ik zwak ben, dan ben ik machtig." — Hoe nietig, ellendig, bekrompen steekt hierbij af dat hoofdbuigen, dat redeneeren, dat angstvallig berekenen, dat besluiten, en niets-doen der ontrouwe broeders in het tegenwoordig Herv. genootschap.

Wat zeg ik, niets doen? Ja zij doen wel iets, n.l. trouw gehoorzamen aan al de bevelen van een Christus vijandig kerkbestuur, en dit in strijd met hun lastbrief, in strijd met 's Heeren Woord, kortom in strijd met de roeping van elk geloovige. En verbeeld u! dan komt men mij nog meêdeelen, dat zeker predikant, thans alhier leeraar in het Herv. genootschap, vroeger predikant in onze kerk, bij ZEWS. intrede van den kansel zou hebben gezegd: dankbaar te zijn dat hij thans leeraar was in een kerk, waar Christus No. 1 en de Kerk No. 2 was. Als of het Hoofd van het lichaam kan gescheiden worden, of in deelen afgezonderd. Maar al nemen wij voor een oogenblik dien onzin over, oordeel zelf hoe die woorden met de werkelijkheid in strijd zijn. Zondag 9 Juli werd in de

Hervormde gemeente in vijf kerkgebouwen het nachtmaal des Heeren bediend, en wel door drie volboed moderne ambtsbroeders en door twee rechtzinnige Collega's, terwijl in den avond van dien zelfden dag een leeraar, en wel de hierboven door mij bedoelde, geroepen was de dankzegging voor die avondmaalsviering uit te spreken. Hij had mitsdien den Heer te danken, dat door drie zijner ambtsbroeders met hunne geestverwanten gedachtenis was gevierd aan den dood van een overleden vriend, wiens lichaam nog in het graf rust, en dat door twee zijner Collega's avondmaal was gevierd in den geest des bijbels, dat is, die aan dien disch hadden beleden, dat de zoendood van Christus een eeuwige oorzaak was van de vergeving hunner zonden en de aanneming tot kinderen Gods. Hoe zal, indien zijn geweten nog spreekt, hem die eervolle (P) taak moeielijk zijn gevallen, en toch, krachtens de eenheid van het zedelijk lichaam, waaraan hij thans werkt, en met de voorwetenschap, dat die modernen rechtens hun plaats daar innamen, was hij gehouden aldus te danken. *) Waarlijk ik gevoelde medelijden met dien zoo zeer dwalenden broeder, en ik doe hiervan geen melding uit een soort van leedvermaak, maar wek u, en onze Kerk op, voor dien, en voor zoo vele dwalende broeders, tot God te bidden, opdat zij eens leeren getrouw worden aan het woord van Christus, dat hun en ons verkondigt, dat een huis tegen zichzelf verdeeld niet kan bestaan. Jezus Christus en Zijn Woord wordt daar ter zijde gesteld en moet wijken voor menschelijke redeneeringen.

Gode bevolen van uwen vriend en broeder

Amsterdam.

DIJKMAN.

*) Nooit beter bewijs dan zulk eene avondmaalsviering, met hare vreemdsortige nabetrachting, voor juist het omgekeerde van wat bedoelde leeraar bij zijn intrede had beweerd. Gelijk iederen rust-

TE KAMPEN.

Op mijn jaarlijksche familie-reis heb ik ook ditmaal wederom Kampen aangedaan. Gelijk vele mijner ambtgenooten tracht ik immer, zoo eenigszins mogelijk, de examenweek in den schoot onzer Alma mater door te brengen. In den regel verschaft mij dit een wezentlijk genot. Er valt dan nog al dikwijls een kruimke van de tafel der rijken, dat mij arme zeer goed smaakt en tot meer genieten prikkelt. O het is zoo goed, al is het dan ook in den vorm van een soms vervelend examen, het breede veld der wetenschappen te worden rondgeleid. Onwillekeurig wordt ge geoefend op vaak beschamende wijze in de zoo nuttige wetenschap van zelfkennis. Terwijl anderen worden gewogen, maakt ge soms op smartelijke wijze kennis met de zwaarte van uw eigen gewicht. Ik zou niet gaarne altijd luide uitspreken wat eene stem onder die bedrijven daar binnen fluistert. Meermalen „dicteert” mij mijn wetenschappelijk geweten, terwijl anderen ondervraagd worden: „ook gij kondt en moest daar meer van weten.” Het herinnert me dikwijls aan een door mij minder ge-

dag en bij iedere kerkelijke handeling, zoo bleek ook bij dit Avondmaal, dat in het Herv. Genootschap de *Kerk* — en nog wel die van Koning Willem I — No. 1 en *Jesus* No. 2? ... neen, No. 0 is. Met *Jesus* moogt ge doen wat ge verkiest, al wilt ge Hem ook voor een bekrompen dweeper houden, die zijn tijd niet kende, als gij aan de wetten en reglementen der Herv. kerk maar gehoorzaamt, want dit blijft altijd No. 1. — Daarentegen hebben de eerste afgescheidenen, door het Herv. Genootschap deswege uitgeworpenen, juist getoond dat gehoorzaamheid aan Christus No. 1 moest zijn. En dit te *toon*en kostte heel wat meer dan J. Brummelkamp (deze wordt hier bedoeld) zijn *uitspreken* van zulk eene tastbare ongerijmdheid. Wij zien ook hier waartoe wereldzin en zonde een mensch in staat kunnen stellen.

RED.

liefd en daarom te zeer verwaarloosd gedeelte van den cyclus der wetenschappen. En ge kunt er zeker van zijn, terwijl de curatoren zitten te zwoegen en de examinandi te zweeten, wordt er in menig hart een goed voornemen geboren. Het goede zaad zal bij allen wel geen honderd- of zestigvoud opbrengen, maar dat het alles door de vogelen des hemels wordt weggepikt, geloof ik ook niet.

Dat het een genot is oude vrienden te ontmoeten, behoef ik u niet te zeggen. Nu nog ontmoette ik er enkelen, die ik in geen jaren gezien had, en het deed me goed aan het harte. Van elkander te vernemen, hoe men werkt en strijdt en onder dat alles de zegeningen Gods geniet, geloof me, het is meer dan iets anders nuttig en goed. En willekeurig leert men van elkander. „De meeste” zelfs van „den minste.” Boeken, goede boeken, ja ik heb ze lief met de liefde van mijn hart. Zonder hen was mijn arm leven nog onberekenbaar veel armer. Maar ten slotte zeg ik: geef me *menschen*, menschen met een hoofd en een hart; menschen die denken en spreken; menschen, die neen! durven zeggen, waar het ja! in goeden gemoede en naar ik meende onwedersprekelijk door mij werd uitgesproken. Het moeten sterke beenen zijn die de weelde verdragen kunnen. Daarom is het niet te verwonderen, dat wie jaar uit jaar in schier niemand hoort en ziet dan zichzelf, ten slotte meent, dat hij het één en het al is in eigen persoon. Wie op zulk een erbarmelijke wijze uitdroogt is voor niemand iets dan alleen voor zichzelf.

Tot mijne blijdschap wordt dit door schier allen gevoeld en meer en meer gevoeld. Van jaar tot jaar neemt het getal predikanten toe, die de examen-week te Kampen doorbrengen. Op een gegeven oogenblik telde ik er in de groote zaal niet minder dan ongeveer vijftig. En hoevelen, die werden verhinderd, hadden zich gaarne

derwaarts begeben! Meen niet dat ik dit zoo maar zonder grond ter neer schrijf, alleen gedreven door eene mischien wel ietwat te gunstige gedachte van mijne ambtsbroeders. Ik zal al de gesprekken niet meêdeelen, die ik op mijn reis met meer dan een heb gehad, waarin dat verlangen onverholen werd te kennen gegeven. Maar, laat ik het maar ronduit zeggen, de minister van finantiën verbood om meer voor binnen- of buitenlandsche zaken te doen. Toch heb ik in dezen ook vooruitgang opgemerkt, en ik hoop dat onze kerkeraden hoe langer hoe meer het zullen verstaan, dat ze door hun leeraars in dien weg te dienen, zichzelf en de gemeente in de eerste plaats den grootsten dienst bewijzen. Niet dat er reden van klachte is. In meer dan ééne gemeente ben ik geweest en heb ik verbaasd gestaan bij hetgeen er gedaan wordt. Naar mijne overtuiging behoeven de kerkeraden er slechts op gewezen te worden om het in te zien, en ook dit zal beter worden.

Het litterarisch examen liep, dacht me, ditmaal bijzonder goed van stapel. Blijkbaar was er over het geheel goed gestudeerd. Sommigen der examinandi onderscheidden zich zelfs op verblijdende wijze. Van het negental behoefde niemand afgewezen te worden. Natuurlijk ook hier verschilde de eene ster in heerlijkheid van de andere ster. Deze uitslag was algemeen verblijdend, ja gunstiger dan men had durven verwachten. De studeerende jeugd was bij den aanvang niet gerust. De vorige week waren de overgangs-examina gehouden en niet ten algemeenen genoegen uitgevallen. Velen, die op verhooging hadden gehoopt, moesten blijven zitten. Men vreesde, dat dezelfde treurige uitslag zich bij de volgende examina zou herhalen. Meer dan men zichzelf wil bekennen is men in enkele gevallen ietwat bijgeloovig en spreekt men van ongunstige voortekens. Ditmaal had echter de zwarte raaf het mis, en

het angstige voorgevoel werd niet bewaarheid. Gij moet weten, dat de overgangs-examina dit jaar voor het eerst in dien vorm werden gehouden. Naar mijn bescheiden meening moet men dit bij den min gewenschten uitslag goed onder het oog houden. Min gewenscht noem ik den uitslag alleen van het standpunt der betrokken personen. Anders, doch ook voor hen zelfs noem ik hem goed; er ligt een wenk in om zich inzonderheid op de initia, op de eerste beginselen toe te leggen, zich á goed eigen te maken voor men met b en c begint. Om meer dan ééne reden juich ik de overgangs-examina toe. Zij zullen, dunkt me, op de methode van de studie en ook op den voortdurenden, op den bestendigen ijver gunstig werken.

Het Theol. examen wekt gelijk bekend is en zich verklaren laat nog meer belangstelling dan het litterarisch. Het aantal hospitanten nam dan ook nog zichtbaar toe. Voor dit examen hadden zich zeven broeders aangeboden, behalve dat nog een achtstal het eerste gedeelte van het Theol. examen wenschte afteleggen. Gelijk ge weet, is de Theol. cursus thans van driejarigen duur. Ter vergemakkelijking in de studie heeft echter de synode ten vorigen jare besloten, dat dan na tweejarige studie het examen in sommige vakken kan worden afgenomen. Aan de andere vakken kon men zich dan in het laatste jaar meer onverdeeld wijden. Het examen na tweejarige studie loopt over Bijb. Geographie, Hebr. Antiquiteiten, Bijb. Geschiedenis, Hermeneutiek, Exegese en Isagogiek op O. en N. Testament. Aan alle acht kon het getuigenis „voldoend” worden gegeven. Ook die verandering zal, naar 't mij voorkomt, goed werken, tenminste de eerste proef is naar wensch geslaagd. Ik zeg dit in de onderstelling, dat het bij het eind-examen niet zal blijken dat de studiosi bij de gedachte aan de eerste helft van het examen in de studie

eenzijdigen nadruk op de daar te behandelen vakken hebben gelegd.

De uitslag van het eind-examen was niet zoo algemeen verblijdend. Een der examinandi werd in zijn verlangen teleurgesteld. Iets kwaads schijnt in deze zondige en onvolmaakte wereld bij het goede te behooren. Over het geheel voldeed het examen vrij wel. Of het echter in de jaarboeken der Theol. school een plaats verdient onder de meest schitterende laat ik aan meer bevoegde beoordeelaars ter beslissing over. Dat het veel verblijdends openbaarde zal geen onpartijdige ontkennen. Zelfs was er vooruitgang in meer dan één opzicht waar te nemen. Wij twifelen niet of de vermeerdering van het docenten-personeel zal ook bij voortduring gunstig werken. En zoo moet het ook, want stilstand is achteruitgang. Te midden van den algemeen afval heeft onze Theol. school een schoone, maar ook gewichtige taak te vervullen. Dat blijve ze diep gevoelen. Rijk gezegend heeft ze gedurende haar ruim twintigjarig bestaan gewerkt. Die zegen *kan*, die zegen *moet* nog grooter worden. Hij *zal* dat ook, indien wij maar blijven op den levenden wortel Christus, in wien al de schatten der wijsheid en genade verborgen zijn. Met een bede in het hart voor haren klimmenden bloei verlieten we haar, tegelijk met den wensch ons in een volgend jaar weer eenige dagen in haar koesterende stralen te mogen verkwikken.

Juli 1876.

DEKA.

EEN EN ANDER.

De aangekondigde conferentie is op Donderdag 10 Aug. gehouden in het kerkgebouw der Chr. Geref. gem. op de Keizersgracht alhier.

Men kan deze eerste proeve uitnemend geslaagd noemen. De opkomst ook uit andere plaatsen en provinciën, except de noordelijke, die weinig vertegenwoordigd waren, overtrof onze verwachting. De onderwerpen waren belangrijk, de discussie levendig en zeer broederlijk, de stemming opgewekt en ongedwongen, de belangstelling, tot het laatste oogenblik toe, steeds klimmend.

Den avond te voren werd terzelfder plaats een bidstond gehouden, waarin ds. Kapteijn van Amstelveen ons voor-
ging en ons, naar aanleiding van Jezus woord tot den bezetene van Gadara „vertel wat groote dingen God u gedaan heeft” enz. (Luc. 8: 39) tot trouwen Zendingarbeid opwekte. De conferentie werd geleid door den voorzitter der Prov. Com. voor Inw. Zend. van NoordHolland Ds. L. Lindeboom, die uitnemend voor die taak berekend bleek te zijn. — Van de 7 punten op de Agenda voorkomend, konden wegens den tijd maar vier in behandeling komen.

„Noord-Holland en de Inwendige Zending” werd ingeleid door Ds. E. S. Postma.

„Wat is Inwendige Zending” door Ds. L. Lindeboom.

„Het kenmerkende en onmisbare der Inwendige Zending vanwege de Kerk” door Ds. H. Beuker.

„Vervaardiging en verspreiding van Gereformeerde Volksboekjes en Traktaatjes,” door Ds. A. v. d. Sluys, in de plaats van Ds. L. Neyens.

Al de onderwerpen dezer referaten, waarvan we, daar-

toe verzocht, het derde hierna laten volgen, en de andere later zeker door de Com., hetzij geheel of bij uittreksel, wel zullen publiek gemaakt worden, werden nadat de referent was afgetreden, besproken, sommigen breedvoerig behandeld.

De werkzaamheden werden met gedurig gezang afgewisseld, waarbij zich eenige malen een kinder-zangkoor van de in deze gemeente bestaande vereeniging „de Zendingszaak” liet hooren onder de voortreffelijke leiding van den heer Selzer, begeleid met een zacht en lieflijk orgelspel door den president dier vereeniging, broeder Mijnaernds. Dit zangkoor verdient lof voor de wijze, waarop het de vergadering diende.

Een door velen gekoesterd en aan het einde uitgesproken verlangen, dat er een volgend jaar weer zulk eene conferentie worde gehouden; dat ze dan twee dagen dure; dat zal in vereeniging met de commissiën van onze Kerk in andere provinciën georganiseerd en vroeger uitgeschreven worde enz. enz., werd beantwoord met de opdracht aan de Noord-Hollandsche Commissie voor Inwendige Zending, om over dit een en ander met andere corporaties in correspondentie te treden.

Na eene dankbetuiging van den voorzitter aan allen die deze samenkomst met hun referaat, advies of tegenwoordigheid hadden vereerd, werd de vergadering gesloten met een hartelijk dankgebed en den Apostolischen zegen door prof. Brummelkamp.

„HET KENMERKENDE EN ONMISBARE VAN INWENDIGE
ZENDING VANWEGE DE KERK.” 1)

Ook dit onderwerp, Gel. moet, blijkens de Agenda, op deze conferentie worden besproken, en men heeft mij

1) Referaat op de conferentie voor Inw. Zending te Amsterdam.

verzocht het met een kort woord te willen inleiden.

„Inwendige Zending” en „Kerk.” Om te weten wat deze beide met elkaar te maken hebben, ben ik zoo vrij u vooraf te herinneren, wat we door Zending en wat we door Kerk hebben te verstaan.

Zending is de poging om door verbreiding van het Evangelie zielen voor Jezus te winnen en alzoo den voortgang en bloei van 't rijk van Christus te bevorderen. — Dit heet „*Binnenlandsche Zending*,” zoodra men dit pogen binnen het land zijner inwoning beperkt, en „*Inwendige Zending*” zoo lang het binnen de door Evangelie en Christendom veroverde landen geschiedt.

De „*Kerk*” is de door Christus gestichte gemeenschap dergenen, die in Hem gelooven, geroepen om Zijn Woord en instellingen ongeschonden te bewaren en om door dezelfde de wereld voor Christus te winnen en het gewonene voor Hem optekweeken.

Uit deze twee omschrijvingen — en wij meenen zeker te weten, dat ze, althans in de hoofdzaak, juist zijn — zien we terstond, dat de werkzaamheid der Zending een deel is van de roeping der Kerk. Is daarenboven de Inwendige Zending gericht op die elementen, welke, schoon ze zich in een christelijk land bevinden, òf nog niet voor Christus zijn gewonnen, òf bezig zijn zich van den Christus aftekeeren, dan blijkt ook daaruit reeds dat deze arbeid én van natuurwege én wegens het terrein, waarop hij plaats vindt, behoort tot de Kerk.

Het is thans echter niet de vraag hoe de zaken van natuurwege behoorden te zijn, maar hoe ze werkelijk zijn. Vooral in onze dagen en in ons land is er onderscheid tusschen Zendingsarbeid van wege *particulieren*, hetzij van vereenigingen of van enkele personen uitgaande, en *dien vanwege de Kerk*. Het kenmerkende, zoowel van kerkelijke

als van particuliere zending, treedt vooral in deze drie dingen aan 't licht, namelijk: in den *oorsprong*, de *leiding* en het *resultaat* dezer werkzaamheid. En daar nu ook juist in deze drie eigenschappen het „*onmisbare*” der kerkelijke Zending aan het licht komt, daarom van ieder nog een enkel woord.

De oorsprong.

De werkzaamheid der Zending, met name ook die der Inwendige Zending, moet *zooveel mogelijk* uitgaan van de Kerk. — Aan de Kerk toch is opgedragen den akker der wereld voor Christus te veroveren; aan haar alleen zijn de middelen toevertrouwd, nl. Woord en Sacramenten, waardoor het alleen kan geschieden; aan haar is de belofte gedaan dat de H. Geest haar in alle waarheid zal leiden, dat Jezus met haar zal zijn en dat de poorten der hel haar niet zullen overweldigen. Dat de door Jezus uitgezonden Apostelen gemeenten hebben vergaderd, dus eene Christelijke Kerk hebben gesticht, is bekend. En dat de gemeenten, zooals die te Jeruzalem en te Antiochië mannen uitzonden om onder Joden en Heidenen òf het zaad voor 't eerst te strooien, òf het door uit Jeruzalem naar Samarië en elders verdrevenen Christenen gestrooide zaad te wijden en verder te ordenen, is in de Hand. der Apostelen duidelijk genoeg te lezen. De gemeente zelve, eene stichting des Heeren en bezig in het werk door Jezus haar toebetrouwd, mag dan ook door geen discipel des Heeren worden miskend. De zending is en blijft dus het werk der gemeente, gegrond in haar leven, dat zich ontwikkelen en meêdeelen wil en in hare roeping, die ze nimmer verwaarloozen mag. — Als wij spreken van de Zendingswerkzaamheid der gemeente, dan denken we niet bloot aan eene zoogenaamde „geestelijkheid,” maar aan de gemeente als organisch geheel met insluiting van ieder

harer leden. De Zending der gemeente sluit de werkzaamheid harer afzonderlijke leden niet uit, maar in. De zelfwerkzaamheid en vrijheid van ieder lid wordt door met geheel het lichaam der Kerk in levend en organisch verband te staan, niet belemmerd, maar daarentegen voor bekrompen eenzijdigheid gevrijwaard en tot veel hooger grad ontwikkeld. Mijne hand werkt in gehoorzaamheid aan het hoofd, niet op zichzelf, maar door en in vereeniging, in harmonie met het lichaam. Is ze nu, omdat ze niet onafhankelijk van het lichaam, geheel op zichzelf kan werken, daardoor in haar vrijheid belemmerd en tot een doodschachtig niets-doen gedoemd; of is ze, door in vereeniging met het lichaam en op de van God haar aangewezen plaats en wijze te werken, niet juist eerst volkomen vrij en tot volle krachtsontwikkeling en krachtaanwending instaat? Elk Christen is, krachtens de genade van den Heere ontvangen, geroepen naar de geschonkene krachten en gaven, zijn gansche leven door, aan 't Godsrijk mede te arbeiden; alleen arbeide hij niet buiten, veelminder tegen de gemeente. Op de vraag: of een Christen dan nooit geheel op zichzelf aan 't Godsrijk mag arbeiden? zouden wij antwoorden: Is er in zijne woonplaats eene gemeente van Jezus Christus, dan behoort hij aan haar verbonden te zijn en met haar als een levend lid en trouw discipel van Jezus vlijtiglijk te arbeiden in de wegen door den Heere verordend en geopend. De gemeente, die den arbeid der leden niet verlangt, bevordert en controleert, vergeet gedeeltelijk hare roeping. De Christen, die met voorbijgaan van Gods gemeente, op zijn eigen hand voor den Heere wil arbeiden, heeft zijn roeping niet goed begrepen en bezondigt zich tegen den Koning der Kerk. Is er daarentegen geen Gemeente des Heeren in de plaats zijner woning, dan arbeide hij met

anderen of alleen, gelijk de uit Jeruzalem verstrooide Christenen te Samarië en elders, die Jezus en zijne gerechtigheid verkondigden tot er gemeenten ontstonden.

De *leiding* van den Zendingsarbeid maakt kerkelijke Zending onmisbaar. Bij de Zending door particulieren is ze toevertrouwd alleen aan hem, die ze verricht en is dus uit haren aard licht eenzijdig, zwak en onbestendig; bij die van wege de Kerk kan ze van dit alles meer het tegendeel wezen. Zij kan dus niet zonder groot gevaar aan de hand van individuën worden toevertrouwd.

Denk allereerst aan de behoefte aan bekwame arbeiders, die behoorlijk zijn toegerust. Wat is wel noodiger dan dit? Waar het woord eerst op den ruwen wereldakker gestrooid is, en zielen voor Jezus gewonnen of het woord der waarheid genegen beginnen te worden, daar is aan niets zoo groote behoefte als aan wijze, voorzichtige en trouwe leiding. Hoeveel arbeid is niet vaak door gebrek aan deze verloren gegaan. De akker der Kerk is de wereld met al hare zonde en jammer, vijandschap en dood. Maar het gebied van Inwendige Zending hoeveel moeilijker is het in vele opzichten niet, dan dat van de uitwendige. Men heeft hier met een afval van en met tegenzin en wapenen tegen het Christendom te doen, die men op 't veld der Uitwendige Zending niet aantreft. Of is het niet veel moeilijker om met het Evangelie optetreden tegen den modernen tijdgeest, die met alles heeft leeren spotten, vooral in onze dagen en in ons land, dan b. v. onder Alfoeren, Indianen of Zuidzee-eilanders? Wie zal voor zulken arbeid de meest geschikte krachten leveren, eene vereeniging van particulieren of de Gemeente des Heeren? Toegestemd, dat ook de gemeente in het kiezen van arbeiders niet altijd even gelukkig was; maar dat men ook in

onze dagen vaak voorgangers ziet optreden, hetzij geheel op eigen gezag of in naam van eenige vrienden, die zelve hoog noodig hadden nog de eerste beginselen der waarheid grondig te leeren, kan geen geheim zijn voor iemand, die ook maar een weinig met dat soort van arbeid en arbeiders bekend is geworden. Het spreekwoord, „de wereld wil bedrogen wezen,” wordt in zulke gevallen maar altezeer gerechtvaardigd.

Denk daarbij aan den zoo noodigen steun, dien de arbeider op 't gebied der Inwendige Zending in zekeren zin nog meer dan anderen behoeft. Wat zal hem ten dage der teleurstelling, miskennen en smart meer steunen. de hulp, raad en invloed der particulieren, of die van de Kerk? Wat zal hem op den duur voor oppervlakkigheid en eenzijdigheid vrijwaren, de invloed van geheel eene Kerk, of die van vaak even bekrompen en partijdige vrienden?

Hoe zal bovenal bij het vaak plotseling wegvallen van een of ander persoon, op wien schier geheel de arbeid dreef, of bij de zinsverandering van den particulieren arbeider, die nu steenen voor brood, of brood met steenen gemengd gaat aanbieden en zijn eigen persoonlijkheid en opinie gewichtiger keurt dan 't oordeel van alle Kerken, de zoo onmisbare eenheid en stabiliteit bewaard blijven? Hoeveel vereenigingen zagen we ook ten onzent plotseling verrijzen en spoorloos verdrijven? Hoeveel arbeiders en herders zijn niet geheel op eigen handje opgetreden, om de kuddekens of om zichzelf te weiden, wier arbeid grootelijks heeft gestrekt, om onder erbarmelijk misbruik vaak van de heerlijkste en aan de belijdenis der Kerk ontstolen waarheden, de Kerk zelve tegen te werken en, om zoo te zeggen, op geestelijk gebied de markt te bederven.

Wij komen eindelijk aan het *resultaat* van den arbeid der Inwendige Zending. Dit resultaat moet van echt bijbelschen aard zijn en duurzaam tevens.

Zal de arbeid der Zending zich in bijbelsche resultaten verheugen, dan moet hij de strekking hebben om gemeenten te vormen. Dient alle evangeliearbeid om allereerst zielen te redden en tot het ware leven te brengen, dit leven is, blijkens zijn aard en de geschiedenis tegelijk, een gemeentelijk, een kerkelijk leven. Christus gemeente is geen agglomeraat van enkelingen, maar een organisch geheel, een lichaam. Ontstaat er door den arbeid des Evangelies hier en daar geestelijk leven, dan loopt zijn stroom van zelve en uit zijn eigen aard in eene gemeentelijke bedding. Gij behoeft deze bedding niet te graven, het water graaft haar zelf. Alleen, houdt het niet door dijken en dammen van allerlei reglementaire bepalingen en kansberekening tegen. Jezus en zijne Gemeente, Hoofd en lichaam mogen nimmer gescheiden worden. Ik beroep mij op de dagen der Apostelen en hunnen arbeid in Samarië, Anti-ochië, klein-Azië en Griekenland, ja overal waar 't Evangelie kwam, al vertrok ook de arbeider, een gemeente of gemeentetje achter, met al zijn toebehooren. Hoe klein het dan soms ook mocht wezen, het had en hield zijn opzieners, diakenen, sacramenten en tucht. — Niet alzoo met de Zending van particulieren in ons land. Of door dien arbeid dan, ondanks zijne onkerkelijkheid, geen leven ontstond? Zeker wel! God bekeert vaak menschen, wel niet door de dwalingen, maar ondanks de dwalingen der menschen, enkel door de kracht en terwille zijner waarheid, zonder daardoor de dwalingen ook maar in 't minst te sanctioneeren. Of zulk leven ten onzent dan zulke neigingen om in gemeentelijke bedding te loopen niet bezit? Zeer zeker wel! maar men trachtte het zoo veel mo-

gelijk binnen de muren en dammen van het door Willem I gestichte genootschap te houden. Het is van algemeene bekendheid, welke wonderlijke, steryotype, vaak fanatiseerende oefenaars en evangelisten-argumentatie dienst moet doen om de gemeentelijke aspiraties van dit leven te breiden. Op sommige plaatsen was echter het leven zoo sterk, dat het de kluisters, die kansberekening en kerkisme het hadden aangelegd, verbrak en vaarwel zeggende aan 't Genootschap van Willem I met al zijn eigen of gestolen titels, gebouwen, subsidies en reglementen, werd wat onze vaders waren, eene wettige Christelijke Gereformeerde gemeente. — Op andere plaatsen echter gelukte het, het aanvankelijk gewekte leven binnen het geknutseld staketsel van zoogenaamde voorgangers, die gaarne hun eigene zaken doen, of achter het traliwerk van vaak ongoddelijke reglementen der Haagsche Synode te dwingen, waar het, wegens aanhoudende miskenning van wat Jezus en de Apostelen hebben verordend, bereids uitliep of nog bezig is uit te loopen op een van deze drie ellenden: dat geheel het resultaat van zulk een privaten Zendingarbeid:

a. Wordt ingepalmd door het Herv. Genootschap, buiten en tegen hetwelk het was opgetreden, om, na ingekerkerd te zijn en eenige partijen of personen aldaar op 't kussen geholpen te hebben, aan de anti-christelijke besturen en wetten te gehoorzamen, waartegen men vroeger getuigde, en om later weer van voren af mede te zuchten: „*Wat moet er gedaan worden, broeders?*”

b. Of het rekt, in den vorm van verkapte gemeentetjes, zonder Doop, Avondmaal, opzicht of tucht, een kwijnend leven en blijft, dwaas genoeg, tot een privaat jachtveld verstreken van hier of daar verongelukte, zoo niet afgezette arbeiders, wier reputatie niet zelden zeer veel te wenschen

overlaat. Zijn zulke voorgangers goede Christenen, dan raken zij met hun eigen figuur zoowel als met hun kuddeke verlegen.

c. Op andere plaatsen heeft zich, na het wegvallen van dezen of genen arbeider of voorstander geheel het resultaat van eerst gezegenden arbeid reeds opgelost, of is nabij de verdwijning, om een opnieuw beginnen van den goeden arbeid op die plaats zoo goed als onmogelijk te maken.

Dat het resultaat van eene Bijbelsch-Kerkelijke Zending schier allerwege geheel anders is, kan onze Christelijke Gereformeerde Kerk met hare kleine en grootere gemeenten op afdoende wijze getuigen.

Ik resumeer aldus: Men bevordere zooveel mogelijk kerkelijke Zending:

I. Die uitgaat van de Kerk: a. omdat het haar is opgedragen; b. omdat haar de genademiddelen zijn toevertrouwd, waardoor het kan geschieden; c. omdat haar de belofte van 's Heeren bijstand is gegeven; d. omdat het door de Apostelen en de hunnen alzoo is geschied; e. omdat de persoonlijke werkzaamheid der leden alzoo tot de grootste vrijheid en ontwikkeling komt;

II. Die staat onder leiding van de Kerk; in het belang: a. van de bekwaamheid der arbeiders; b. van den steun die ze behoeven; c. van de eenheid van hunnen arbeid;

III. Die resultaten levert, die: a. strekken tot bouwing van Gods Kerk; b. duurzaam zijn van aard.

Leve de Kerkelijke Zending!

H. B.

EEN GEPAST ANTWOORD.

Niet lang geleden kwam een Hervormd leeraar, van de orthodoxe partij, met eene vrouw in gesprek, die lid

is van een onzer Christ. Geref. gemeenten. Wij hebben het genoeg beiden te kennen, en gelooven van beiden dat ze kinderen Gods zijn.

Het gesprek liep eerst over geloof en bekeering en over andere godsdienstige zaken. Weldra kwam men echter ook op de afscheiding van het Hervormd Kerkgenootschap. — „Tot welke Kerk behoortet gij toen de Heere u bekeerde?” vroeg de predikant. „Tot het Nederl. Herv. Kerkgenootschap,” was het antwoord. „Hoe is 't mogelijk,” liet de eerste er op volgen, „dat gij u dan hebt kunnen afscheiden van eene Kerk, waarin Jezus u heeft opgezocht; waarom dan ook niet in die Kerk gebleven?”

„Omdat de Heere Jezus,” antwoordde de vrouw, „toen Hij mij opzocht, mij Hem deed liefkrijgen; en nu ik Hem heb liefgekregeu zou ik mij natuurlijk voor Hem en de menschen schamen, in gemeenschap te blijven met hen, die mijnen Jezus voortdurend openlijk smaden en lasteren. Daarom heb ik mij van uwe Kerk, waarin dit schier allerwege geschiedt en geschieden mag, afgescheiden.”

Wat de predikant daartegen inbracht, is mij niet medegedeeld, maar dat er niet veel met grond tegen ingebracht kan worden is zoo klaar als de dag. En als die vrouw de zaak eens had omgekeerd en aan den rechtzinnigen predikant had gevraagd: Dominé, hoe is 't mogelijk, dat gij na dat God u bekeerde, u durft verwijderd houden van eene Kerk, die met u den Heere Jezus gelooft en belijdt en naar die belijdenis handelt, en durft blijven in gemeenschap met en in onderwerping aan de vijanden van Christus en van uw geloof? wat zou dan met grond kunnen geantwoord worden? Met grond? Niets wat tot rechtvaardiging van zulk een gedrag zou kunnen strekken, Wel weten wij van welke redeneering men zich bedient om aan een door de H. Schrift veroordeeld gedrag nog

een glimp van recht, soms zelfs van getrouwheid te geven; maar hoe onze broeders in de Herv. Kerk het met hun geweten in 't verborgene voor God klaren, dit, bekennen we, gaat ons begrip te boven. Het bevel des Heeren geldt hun evenzeer als ons, en Gods Woord wil evenmin van hunne „excepties” en „jamaar's” weten als van de onze.

Wat men onder de broeders in de Herv. Kerk door allerlei uitvluchten en redeneeringen verdonkert en dan „de Kerkelijke quaestie” gelieft te noemen, is dan ook niets anders dan de vraag van al of niet gehoorzamen aan Jezus en zijn woord. Quaestie is het in werkelijkheid niet, maar de menschen maken er dit van. Met welke bedoeling dit geschiedt, mogen die broeders zelve verantwoordden. Dat men zodoende de onkundige menigte laat blijven, ja zelfs nog versterkt in den waan der oude sprookjes: „Ieder moet bij zijn eigen geloof blijven,” en „die zijn geloof verlaat verlaat God” enz., is duidelijk. Dergelijke volksoptinien, vooral in onze dagen zoo vaak herhaald, hebben waarlijk al genoeg kwaad gesticht en begunstigd. Men moet zulke zotternijen veel liever tegenspreken, door te vragen: waarom Jezus en de Apostelen de Christelijke Kerk dan niet binnen maar buiten de Synagoge der Joden hebben gesticht, en waarom Luther en al de Hervormers dan niet in de moederkerk van Rome zijn gebleven? De duivel zou lachen als hij alle menschen in den waan kon brengen en houden, dat een ieder altijd bij zijn eigene Kerk en geloof moest blijven, in welke hij geboren is. Dan was het beginsel der Hervorming geoordeeld, Gods Woord op non-activiteit gebracht en aan 't rijk der leugen de zegepraal verzekerd. Neen, in een verkeerd geloof en eene afvallige Kerk mag men volgens Gods Woord geen enkelen dag blijven vertoeven. Met onze geloofsbelijden. art. 28 zeggen wij: „... Zoo is het ambt aller ge-

loovigen volgens het Woord Gods, zich aflescheiden van degenen, die niet van de Kerk zijn en zich te voegen tot deze vergadering, 't zij op wat plaats God ze gesteld heeft, alware 't schoon dat de magistraten en placaten der prinsen daartegen ware en dat de dood of eenige lichaamlijke straf daar aan hinge. Daarom al de gene, die zich van de zelve (van de ware Kerk van Christus) afscheiden of niet daarbij voegen, die doen tegen de ordinantie Gods."

Amsterdam, Aug. '76.

H. BEUKER.

KRONIEK.

Juli—Augustus.

Daar we ons op reis bevonden, is ons wel een en ander ontgaan, dat misschien der vermelding waardig was. Toch hebben we iets, om onder de aandacht onzer lezers te brengen.

Wij beginnen weder met ons eigen land. Het Ministerie heeft zijn ontslag genomen, schreven we in onze vorige Kroniek. Wij kunnen nu melden, dat de Koning het ontslag der Ministers niet heeft aangenomen. Een ander bericht luidt: Z. M. heeft het „collectief ontslag” niet aangenomen.

Zullen wij dan nu hetzelfde Ministerie behouden? Of hetzelfde met eenige wijziging? — Hiervan later.

Wederom moeten we op een groot verlies wijzen. Ds. O. G. Heldring, em. pred. van Hemmen, overleed op 72 jarigen leeftijd te Mariënbad in Boheme. Zijn naam zal zeker bij velen in zegening blijven.

„Steenbeek,” „Bethel,” „Thalitha Kumi,” Heldring's gestichten, getuigen van zijne werkzaamheid en zijn met recht genoemd: „zoovele schakels in de gulden keten van zijn liefdewerk.” Van harte vereenigen we ons met den wensch, elders uitgesproken „dat de Heer den man wijze, die niet onwaardiglijk de plaats van Heldring inneme en ons leere met verdubbelden ijver waken en werken, en het Evangelie belijden als een kracht Gods tot zaligheid!”

Van het oorlogstooneel komen zeer onzekere berichten. De berichten der eene partij zijn veelal juist het tegenovergestelde van die der andere. Toch wil het ons voor-

komen, dat de toestand der Serviërs niet gunstig is. De Turken maken zich aan gruwelijke mishandelingen schuldig, niet alleen aan overwonnenen, maar zelfs aan weêrloozen, aan vrouwen en kinderen. Velen roepen wraak er over, dat de groote Mogendheden niet tusschen beiden treden. Reeds wordt dan ook gemeld, dat de Keizers van Oostenrijk en Duitschland het te Salzburg eens zijn geworden, dat de handhaving der politiek van non-interventie onmogelijk is, met het oog op het moorden en bloedvergieten op het schier-eiland van den Balkan. Ook moet de Czar van Rusland zich tegen den nieuw benoemden Turkschen gezant uitgelaten hebben, dat de interventie van Rusland welhaast te verwachten is.

Welk een troost is er in het geloof, dat God zit boven het woelen der volken, en dat Hij het al zal dienstbaar maken aan de vervulling Zijns Woords en de komst van Zijn rijk.

De toestand van Murad V is zeer treurig. Ieder oogenblik wordt zijn dood verwacht; zijn geest en lichaam schijnen door allerlei uitspattingen zoodanig geleden te hebben, dat hij niet meer denken kan en letterlijk versleten is.

Van zijn vermoedelijken opvolger Abdul Hamed wordt gezegd, dat hij even energiek, hartstochtelijk, krachtig is, als zijn broeder Murad zwak, onverschillig en ziekelijk. Hij is zeer godsdienstig en hoogst gevoelig voor alles, wat de leer des Profeets afbreuk zou kunnen doen, en derhalve weinig toegankelijk voor Europeesche denkbeelden. — Toch moet de leer des Profeets afgebroken worden en 't rijk der Halve Maan vallen!

De ex-koningin Isabella van Spanje is naar haar land terug gekeerd, — na haren dank aan den maarschalk Mac-

Mahon en in hem aan het Fransche volk te hebben be-
tuigd voor de haar bewezen gastvrijheid. Geve God, dat
met haar terugkomst haar beginsel niet zegeviere. Laat
ons den Heer bidden, dat Hij daarvoor Spanje beware.
Gij kent immers haar beginsel wel? Den Bijbel verbannen!"
„Dood aan de ketters!" zoo spreekt het zich uit. — Mo-
gen wij tegen den triumpf van zulk een beginse! niet
bidden?

Schoone vruchten draagt de Evangelieprediking aan-
vankelijk in Spanje. O dat het licht der waarheid meer
en meer schijue in dat land der duisternis en der doods-
schaduwen.

Den 17den Juli is te Weenen een hevige aardbeving
waargenomen. De eerste schok was zoo hevig, dat de geheele
stad het bespeurde. Men gevoelde, dat er wat buitenge-
woons geschiedde. De huizen trilden en onmiddellijk na
den schok geraakten alle meubelen min of meer in be-
weging. De personen, die zich in huis bevonden, vlogen
op straat, de lieden op straat keken elkander met stomme
verbazing aan, als het ware in afwachting van hetgeen
verder gebeuren zou. Van persoonlijke ongelukken is nog
niets vernomen.

Hoe groot zijn, Heer! uw werken. En hoe groot is
God die ze doet! Lezers! is die groote God — onze
God? Zijn wij met Hem verzoend door het geloof in
Christus, zijn Zoon? — Wat dan ook gebeure — zoo Hij
met ons is — wie zal tegen ons zijn!

Amsterdam, 12 Aug. '76.

N.

KERKNIEUWS.

Beroepen :

Te Dordrecht (Kuipershaven), Ds. D. J. van Brummen van Oud-Beierland (2e roeping); te Donkerbroek, K. Kuiper, Kand. te Kampen; te Gameren, Ds. A. van Wijk van Sappemeer; te Haren, Ds. H. Renting van Bodegraven; te Wormerveer, Alkmaar en 's Hertogenbosch, A. Brummelkamp Jr., Kand. te Kampen; te Friesland Mich. (N. Am.). Ds. J. H. Vos van Pernis; te Sauwerd, Ds. Kerasies van Beetgum; te Schildwolde, Ds. G. Broekhuizen van Oldekerk; te Enschedé, Ds. M. v. d. Mast van Zutfen; te Veenwoudsterwal, Kand. K. Kuiper; te Hallum, Ds. G. A. Gezelle Meerburg van Puttershoek; te Herwijnen, Ds. J. Boss; te Stroobos, Kand. J. W. v. d. Kouwe; te Ureterp, Kand. Breitsma.

Aangenomen :

Door Ds. J. Kerssies van Beetgum de roeping naar Sauwerd; door Ds. D. v. Brummen de roeping naar Dordrecht; door den Kand. A. Brummelkamp Jr. de roeping naar Alkmaar.

Bedankt :

Voor de roeping naar Donkerbroek, door Ds. E. Bronsema; voor de roeping naar Ambt Vollenhove, door Ds. H. Vissink van Suawoude; voor de roeping naar Hazerswoude, door Ds. W. Sieders van Enkhuzen; voor Nijeveen, door Ds. R. Vos van Ruinerwold; voor Geesteren, door Ds. J. Kerssies van Beetgum; voor Wissekerke, door Ds. A. G. de Waal van Naaldwijk; voor Schildwolde, door Ds. G. Broekhuizen van Oldekerk; voor Enschedé, door Ds. M. v. d. Mast van Zutfen; voor Wormerveer en 's Hertogenbosch, door A. Brummelkamp Jr. Kand.; voor Oud-Loosdrecht, door Ds. C. Kuyper van Amerstoort.

Afscheid, Bevestiging en Intrede :

Ds. J. W. de Lang nam den 23 Juli afscheid van de gemeente te Hasselt naar aanleiding van Hand. 20: 32 en hield den volgenden Zondag zijne intrede te Dinteloord met eene rede over Gal. 1: 9b. en 10, na des morgens bevestigd te zijn door Ds. Jakobs met Tit. 2: 15.

Te Giesendam is Ds. Nieuwenhuis bevestigd door zijn schoonvader, Ds. Koopmans van Holwerd. Z.E. deed zijne intrede met de woorden: »Wij prediken Jezus Christus den Gekruiste.»

Ds. J. Groenewegen is te Thesinge bevestigd door Ds. M. Stadig van ten Boer.

Ds. A. de Bruin, em. pred. te Goes, is te Baarland bevestigd door Ds. W. F. van Wijk van Heinkenszand, met Hand. 20: 28 en deed zijne intrede met Ps. 71: 17, 18.

Na des voormiddags bevestigd te zijn door Ds. H. Renting van Bodegraven, met eene rede over 1 Thess. 5: 12, 13, deed Ds. H. Elffers des namiddags te Hillegom zijne intrede met een woord over Joh. 20: 21.

Ds. H. Scholten is te Zuidhorn bevestigd door Ds. M. Brouwer. De bevestiging sprak naar aanleiding van 2 Petr. 2: 1 en de bevestigde naar aanleiding van Neh. 2: 20a.

Varia.

Te Kampen zijn beroepbaar gesteld de H.H. M. v. d. Boom, R. Breitsma, A. Brummelkamp Jr., H. Dam, J. W. v. d. Kouwe en K. Kuiper.

Te Alphen is een nieuw kerk-orgel aan zijn bestemming gewijd.

ONZE KERKELIJKE LIDMAATS-ATTESTATIEN.

I.

Nog zoover is de tijd op zijne snelle wieken niet voorbijgevlogen, dat hij aan onze herinnering geheel en al ontvoerd zou hebben hetgeen in het laatste tiental jaren belangrijks voorviel. Het optreden van dr. A. Kuyper, dat voorzeker een niet onbelangrijk verschijnsel heeten mag, staat dus een ieder nog levendig voor den geest, die aan de gebeurtenissen van den dag op kerkelijk gebied zijn aandacht en belangstelling wijdt; bij zoo iemand zal dan ook de belangrijke brochure „Kerkvisitatie te Utrecht in 1868” niet geheel uit het geheugen gewischt zijn. Trouwens, ten opzichte van deze brochure, zoowel als van al de pennevruchten van dezen geleerde, geldt het woord, dat hijzelf in betrekking tot dr. A. Pierson sprak: „Sommige auteurs bezitten het benijdenswaardig talent, van wat ze zeggen zóó te zeggen, dat zelfs temidden van den koortshonger, waarmee onze tijd geheele problemen en tijdvragen verslindt, verzwelgt en spoorloos verdwijnen doet, aan hun woord voor 't minst een levensduur van ettelijke jaren in de herinnering hunner tijdgenoten gegund blijft. ¹⁾ Ook hetgeen dr. Kuyper in zijne „Kerkvisitatie” te zeggen had, heeft hij zóó gezegd, dat het op dezen oogenblik althans nog niet aan volslagen vergetelheid is prijsgegeven. „De leugen in de Kerk” — die echter ondanks het krachtige woord des doctors nog altijd voortduurt — werd uit al haar schuilhoeken opgeschrikt, en in haar afzichtelijke gestalte

¹⁾ Kerkvisit. bl. 1.

in het volle licht der werkelijkheid geplaatst. Tot haar gebied werd ook gerekend het *attesteeren van vertrekkende lidmaten*.

Of nu de Christelijke Geref. kerk ten opzichte dezer zaak wel geheel waar is, is eene vraag, die zeker niet door allen zonder eenige bedenking toestemmend beantwoord zal worden. Wellicht zou menige reserve worden gemaakt, als men zich tegenover eene besliste vraag op dit punt geplaatst zag. In elk geval zal het niet overbodig zijn, in het belang der Kerk, op dit onderwerp onze aandacht te vestigen, en onze kerkelijke lidmaats-attestatiën een weinig van nabij in oogenschouw te nemen. Wij beginnen daarbij met een kort overzicht van hun geschiedenis.

Opmerkenswaardig is al aanstonds het feit, dat de Gereformeerde kerk hier te lande nimmer eene attestatie-formule heeft vastgesteld, waaruit blijkt, dat de thans gebruikelijke aan niet ééne Synode haar ontstaan te danken heeft. Slaat men de handelingen der eerste Synoden op, dan ontvangt men onwillekeurig den indruk, dat het afgeven van attestatiën in den beginne in sommige gevallen, en in later tijd algemeen plaats vond. Waar toch op de Synode te Emden in 1571 van het afgeven van attestatie sprake is, geschiedt dit in het nauwste verband met de verzorging van *behoefte* gemeenteleden, waarbij alsdan minder op de geestelijke dan wel op de stoffelijke belangen der gemeente en der betrokken personen acht gegeven wordt. Men lette slechts op hetgeen men in art. 44 van de bepalingen der bovengenoemde Synode leest: „Op dat men” — zoo heet het daar — „de sware belastingen der Kercken voor-come ende verlichten, welcke daghelijcx toecomende, door de lichtvaerdicheyt der gheuer die al te lichtelick hare woon-plaetsen veranderen, ende der gheuer die onder 't deksel datse gheloovigh ende behoestigh zijn,

d' Aelmoessen, den huysghenoten des Gheloofs, toe-comende ende van noode zijnde, ontrecken. Soo hebben wij voor raetsaem aenghesien, dat in allen ende yegelijcke Kercke vercondight werdt, dat de genen die van daer vertrecken, voort aen niet en sullen als huys-ghenooten des Gheloofs geholpen werden in andere Ghemeenten, ten zij datse *attestatie ofte getuyghenisse* hebben, hoe sij sich te voeren in leere ende leven bij de Ghemeente, van daer sij ghecomen zijn, ghedragen hebben." — Insgelijks komen in het volgende artikel slechts de stoffelijke belangen in aanmerking. Volgens dit art. is de attestatie voor sommigen de slagboom, welke hen verhindert om wilskeurig hunne woonstede met eene andere te verwisselen; voor anderen weder een verlofpas naar een andere woonplaats; terwijl eindelijk tegen het misbruik gewaarschuwd wordt, hetwelk kerkeraden van het afgeven van attestatiën maken konden, waar zij dit deden om de armverzorging van zich aan andere gemeenten op te leggen. Men oordeele zelf, waar men leest (art. 45): „De Dienaren sullen daer op letten, dat se allen den genen die Attestatie ofte ghetuyghenisse begheeren, vraghen, uyt wat oorsaecke zij begheeren te vertrecken, ende bevindende d'oorzaeck des vertreck, niet ghenoechaem te zijn, sullen soodanigen attestatie weygeren. De Dienaren ende Diaconen sullen ook toe-sien, datse niet te zeer gheneghen zijn, hare Kercken van de armen te ontlasten, met welken sij andere Ghemeinten, zonder eenigen nood bezwaren. So wien sij attestatie geven, sullen haer naem, toe-naem, Vader-landt, ende hand-werck in den Brief uyt-drucken, mitsgaders de oorsaeck hares vertreck, ende hoe langhe sij in de Ghemeente verkeert hebben, hoese zich ghedraghen hebben, wanneer sij vandaer ghescheyden zijn, waerse henen gaen willen, ende andere dierghelijcke dingen." — Op eene volgende Synode, die van

Dordrecht des jaars 1574, treffen wij de attentatie aan als bewijs van toelating tot het Avondmaal des Heeren, zonder dat door haar van eenige maatschappelijke betrekking melding wordt gemaakt. Het gebruik der attestatie schijnt hier reeds algemeen te zijn, en haar inhoud meer bepaald naar den gemeentelijken toestand van het lidmaat ingericht. Uitsluitend schijnt men hier op belijdenis en leven het oog te hebben. Doch hooren wij de bepaling zelve, zooals zij in art 71 vervat is: „Die een Wettelijk ghetuygenisse brengt, sal totten Nachtmale toe-ghelaten worden, ten zij datse langhe te vooren geschreven is geweest; want alsdan moet-men nae sulcken vernemen, even als ofse geen ghetuygenisse en hadden. Doch soo betaemt dat wij geneygder zijn die toe te laten, dan af te sluyten, welcker Godsalicheydt bewesen word, ofte door schriftelijke, ofte door levendighe ghetuyghenissen.” — De Synode, welke vier jaren later terzelfder plaatse gehouden werd, beschouwde de attestatie ook als niets anders, dan als een bewijs van lidmaatschap en toelating tot het H. Avondmaal. Aldus toch verklaarden zich de beschreven vaders in art. 65 hunner besluiten: „Aengaende den genen die met Getuyghenis-Brieven uyt andere Ghemeenten coomen, sullen sonder belijdenis des Geloofs te doen tot den Avondmael toe-ghelaten worden. Maer die gheen gheschreven ofte levendig ghetuyghenis hebben, van geloofwaardige personen, sal-men op dat-mael niet toe-laten.” — Alvorens wij de oorkonden der oude synodale bepalingen sluiten kunnen, moeten wij nog even luisteren naar den inhoud van art. 43 der Synode te Middelburg, gehouden in het merkwaardige jaar 1581. Dit art. luidt: „Men sal niemandt tot het Avondmael des Heeren toe-laten, dan die na de gewoonheyd der Kercken (tot welcken hij hem voegt) Belijdenisse der Gereformeerde Religie gedaen heeft mitsga.

ers hebbende getuygenisse eens vromen wandels: sonder elcke ook de gene die van andere Kercken koomen, niet wegelaten sullen worden." — Met de opmerking, dat wij t artikel bijna onveranderd in de bepalingen der Synoden van 's Gravenhage van het jaar 1586 (art. 54) en ten laatste in die van den jare 1618—19 te Dordrecht (art. 61) terug vinden, kunnen wij de uitkomsten van dit gedeelte van ons onderzoek in enkele woorden samenvatten, om daarna de behandeling van ons onderwerp verder voort te zetten.

Allereerst kunnen wij duidelijk ontwikkeling waarnemen in het gebied der attestatiën. Hun gebruik wordt meer algemeen; hun maatschappelijk karakter verdwijnt, komt thans niet meer in aanmerking en hun inhoud raakt noodzakelijk belijdenis en leven. Ter andere zijde zoeken wij te vergeefs naar eenige vastgestelde formule; zelfs eene schriftelijke attestatie werd niet eenmaal volstrekt noodig geoordeeld. De Synoden van Dordrecht van 1574 en '78 kennen aan mondelinge attestatiën (levendighe ghetuyghenissen) gelijke waarde toe als aan de schriftelijke, eene vrijheid, met welke men thans waarschijnlijk niet algemeen redenen zou zijn.

Wij zetten wij nu op hetgeen zich tegenwoordig aan ons voordoet, dan zien wij dat de attestatieformule over algemeen eensluidend is, en dat men zich, ook nagevolgd algemeen, van gedrukte attestatiën bedient; m. a. w. de gewoonte eindelijk een vasten vorm heeft aangenomen, waar eene voorgeschreven regeling ontbrak. In deze richting worden wij bevestigd, als wij een oogenblik luisteren naar hetgeen een verdienstelijk oudheidkenner in kerkelijke zaken, dr. G. D. J. Schotel, ons op dit gebied deelt. „Eene vaste formule voor attestatiën — zoo

schrijft hij *) — werd nimmer voorgeschreven. Zij kwamen alleen in de hoofdzaken overeen, doch verschilden in stijl en woorden. Sommigen verrieden den Voetiaanschen of Cocceaanischen steller. De oudsten zijn geschreven, doch sedert het midden der 17e eeuw schijnt men ze te hebben laten drukken, schoon er nog velen in schrift voorkwamen.” — Of dat drukken nu op bestelling van den kerkeraad geschiedde, of eene boekdrukkersactiviteit was, is moeielijk uit te maken, ofschoon het eerste wel het waarschijnlijkste is. Zooveel is zeker, dat de gedrukte attestatiën in hunne herkomst duister zijn, sedert twee eeuwen bestaan en ook in de Gereformeerde Kerk van thans (de Chr. Ger.) de geschrevene geheel of bijna vervangen hebben, en dat door hun gebruik onwillekeurig eene vaste formule is aangenomen.

Nu zal niemand in gezonden verstande het gebruik van gedrukte attestatiën en daarmee het gebruik eener bepaalde formule veroordeelen, indien zulk eene formule — ik zeg niet, eene volledige attestatie in bijzonderheden aflegt; of: zóó ondubbelzinnig gesteld is, dat zij volstrekt niet tot eenig misverstand aanleiding zou kunnen geven, maar den toets der werkelijkheid kan doorstaan. De vraag of onze thans gebruikelijke attestatieformule zulks kan, stellen wij nu ter behandeling aan de orde.

de Lier, Aug. 1876.

J. GRAANSMA.

Wordt vervolgd.

*) De Openbare Eeredienst der Nederl. Herv. Kerk in de 16e, 17e, 18e eeuwen bl. 473.

JAN LUIKEN.

Wellicht vraagt de een of ander: Wat bracht u op de gedachte om over Jan Luiken te schrijven? Ik zou dien vrager moeten antwoorden: Dat weet ik zelf niet recht. Misschien deden het de indrukken, die ik in mijne jeugd van dien man kreeg. Want ik weet nog wel, dat ik als een kind van een jaar of zes, een groot gedeelte van mijn tijd doorbracht met het bekijken- en nateekenen van de plaatjes uit een boekje, waarvan mijne ouders Jan Luiken als maker noemden. De kinderspelen, die er in afgebeeld stonden, zooals tollen, hoepelen, knikkeren enz., bevielen mij. Toen boeiden mij de gravuren, later zijne geschriften. Hoe het zij ik wensch over Jan Luiken een oogenblikje te handelen.

In het midden van de 17de eeuw woonden er in Amsterdam een paar echtelieden, die door vroomheid en ingetogenheid uitmunten. Het waren de godsdienstige Kasper Luiken en zijne stille vrouw Hester Coores. Op den 16den April 1649 werden zij verblijd met de geboorte van een zoon, dien ze den naam van Jan gaven. Daar ze nog al bemiddeld waren, gaven ze Jan gelegenheid om veel en velerlei te leeren. Het plan van den ouden Luiken was, om een schilder van zijn zoon te maken! Nu hiervoor bestond gelegenheid in overvloed, want in dien tijd leefden de beroemde schilders Jan Steen, Rembrandt, Hals, enz. Maar de natuur laat zich niet dwingen. Jan was van nature geen schilder, maar meer dichter. Dit bleek al zeer spoedig. Zoolang het bij teekenen bleef, ging het vrij goed, maar toen hij met het eigenlijke schil-

deren een aanvang zou maken, mislukte hij. In het graveeren op koperen platen echter werd hij een kunstenaar, Zelfs nu besteedt men groote geldsommen voor platen, die door hem gegraveerd zijn.

Een bevoegd beoordeelaar schrijft over zijne kunst: „Wie is onbewust welk een indruk de stichtelijke prentverbeeldingen van den beroemden Meester in de Etskunst, Jan Luiken aan veelen hebben gegeven? Wat kunstenaar staat niet opgetoogen, die zijne werken met oplettendheid en oordeel beschouwt, waarin door kleine figuren met eene luchtige en vaste hand getekend, duizend wonderen zich voor het oog vertoonen? Alles vloeijt er in over, wat tot de kunst vereischt wordt, als: zijne rijke Vinding, geestige Koppeling en Welstand der Beelden, natuurlijke Beweegingen, kragtige Hertstochten, eigenlijke Kleeding in zeden der Volken, treffelijke Gebouwen, Dieren en verrukkelijken Landschappen, mitsgaders eene schoone houding in dag en schaduw, zonder gezogte gemaaktheid. Niemand denke dat we hem dezen lof uit ons zelve geven, geenszints, wij spreken dus uit de mond van Konstenaars en Liefhebbers, die hem voorlang grooter roem gegeven hebben als onze geringe pen hem zoude kunnen bijzetten, en de menigvuldige Kunstwerken des arbeidzaamen Mans, die in de Boekerijen en Kabinetten der verstandigen als Juweelen bewaard worden, zullen genoegzaam zichzelf vereeuwigen.”

Zijn omgang met mannen van 't vak werkte hoogst naideelig op hem. Hij leefde slechts voor zijn vermaak. Volgens zijn eigen getuigenis bracht hij zijne jongelingsjaren op eene lichtzinnige en goddelooze wijze door. Zijne kunst bezigde hij maar al te vaak tot onheilige zaken. Zoo vervaardigde hij een werkje, dat hij versierde met eene menigte gravuren, die hij voorzag van rijmpjes vol spot. Om

zijne geestigheid en zijn vernuft stond hij bij zijne makers hoog aangeschreven. Dit was juist zijn ongeluk. Hij geraakte hoe langer hoe meer van den goeden weg af. Op zijn 19de jaar trad hij in 't huwelijk met Maria den Oude, een meisje dat heerlijk zingen kon. En zoo leefden ze samen voort, onbezorgd en vroolijk, totdat de Heere sprak: „Tot hiertoe, en niet verder!” In 1675 werd hij door eene hevige ziekte aangegrepen, die hem maanden lang aan zijn leger kluisterde en aan den rand des grafs bracht. Van dichten en graveeren kwam nu natuurlijk niets. Doch zijn werkzame geest was altijd bezig. Eens sloeg hij zijn blik op zijne vermagerde hand. Daar zag hij onder het rimpelige vel die menigte aderen en spieren elkander kruisen. Hij bewonderde die schoone samenstelling en dacht: „Hoe groot en machtig moet toch de Maker van zulk een kunststuk zijn!” En ziet! deze gebeurtenis bracht een geheel omkeer in zijn levenswandel teweeg.

In zijne ziekte was hij ook in aanraking met eenige vrome menschen gekomen, die hem wezen op den gevaarvollen toestand, waarin hij verkeerde, vooral met het oog op de eeuwigheid. Hij begon Gods Woord te onderzoeken en las ook veel in de werken van den Duitscher Jakob Böhme en van de Fransche schrijfster Antoinette Bourignon. Vooral door het lezen van laatstgenoemde schrijvers verviel hij weder tot een ander uiterste, Hij verliet zijn onbekommerde leven en sloeg den weg der verloochening met groote getrouwheid in, kloekmoedig afstervende al wat de natuur lief was, dezelve niet gevende, als dat hij niet ontberen konde, nauwelijks bloote nooddrift nemende van spijs, drank, slaapen, kleeding, enz. hoewel hij hetzelfde rijkelijk konde winnen.” Het geld, dat hij nog verdiende, gebruikte hij om zijne vroegere werken optekopen en ze dan te vernietigen. Ook de armen werden mild

door hem bedeed. Verscheidene bundels gedichten, die hij met gravuren versierde, en die allen van godsdienstigen inhoud waren, schreef hij na zijne bekeering, totdat hij, zooals een zijner levensbeschrijvers zich uitdrukt, „zijn sterfelijken rok uittrok op den 5den April 1712, des avonds tusschen 6 en 7 uren.”

Na in 't kort de levensgeschiedenis van Jan Luiken te hebben medegedeeld, willen we nagaan, welken invloed zijn leven op zijne dichterlijke pennevruchten uitoefende. Daar zijne poëzie uit 't hart voortkwam, moest vanzelf de gesteldheid van zijn gemoed merkbaar zijn in zijne verzen.

De gedichten zijner jeugd toonen allen een vroolijken, onbezorgden levenswandel. Wat vorm aangaat maakte hij toen zijne beste verzen. Zijne *Duitse Lier* verwierf hem eene plaats naast onze beste dichters. Jammer dat de zinnelijke geest dier eerstelingen den Christen soms afstoot. Hoe lief toch klinkt :

Ter middernacht, bij soete somertijt,
 Zag Veldenrijk de blanke en volle maan
 Haar spieglen in den Rijn, daar hij so wijd,
 Zoo ver van huis, op 't kantje zat. De blaân
 Des wilgenbooms die ruysten met de vliet,
 Terwijl hij fluyte, en tuyte, en song dit lied :
 „Den Reiger mind, met d'Essenboom den poel ;
 De Waterwilg den oever van een stroom ;
 Den roden Denne en IJp beminnen 't koel ;
 De steenklip haagt d' onvruchtbare Elscheboom ;
 Op heuvels heeft de druif zijn beste tier ;
 Maar Veldenrijk bemint sijn Dianier.”

Of is dit geen zangerige poëzie :

's Uchtends, als het haantjen kraayt,
 Onder 't klappen van zijn wicken,
 Als de dag begint te kriecken,
 Ber de Huisman ploegt of zaayt,

Gaat Lucella bloempjens pluiken,
 Daar zij 't gretig oog mee streelt :
 Bloempjens, die naar houing ruiken,
 Daar de lekk're Beij in speelt, enz.

En dan vooral het vierde couplet, waarin hij den lief-
 denschof aldus beschrijft :

Liefdens hof braveert het al :
 Laat het haag'len, laat het waayen,
 Laat den Hemel blixems swaayen
 Met een zwaare Donderval :
 Laat de guere winter beven,
 Dat al 't geurig groen bederft,
 Liefdens bloemen blijven leven,
 Laat het sterven, wat er sterft!

Doch nauwelijks verandert de stemming zijner ziel, of
 zij merkt het in zijne zangen. Zoudt ge 't hebben ver-
 moed, dat de dichter van :

O geurige Amstelbloem,
 Uw lippen en uw kaken,
 Die als rozen blaken,
 Verdienen den roem
 En lof en eer, dat ik ze heilig noem.
 Ja heilig mondje, mocht ik in
 Een dauw veranderd worden door de min
 En eeuwig blijven
 Op uwe lipjes drijven,
 'k Had geen leven in mijn zin,

ik vraag u, zoudt gij toen vermoed hebben dat deze
 poëet eenmaal zou uitroepen :

Weg ijde wereld! weg dan aard!
 Met uw bedrieglijk vroolijk leven.
 Gij zijt geen *stip* des harten waard!
 En zou men U het *halve* geven?

En al is het waar, dat zijne poëzie na zijne verande-
 ring veel verloor van hare frischheid, toch zouden we
 uit zijne werken van godsdienstige strekking, zooals: zijn

Bijkorf des Gemoeds, zijne Werken der Barmhertigheid, zijn Vonken der Liefde Jezus, zijn Beschouwing der Wereld, zijn Menschelijk Bedrijf, die allen met kunstige gravuren waren voorzien, eene heerlijke bloemlezing kunnen samenstellen. Is het niet, alsof gij in de duistere bosschen dwaalt, of op de woedende baren dobbert, terwijl de bliksems de lucht doorklieven, als hij zingt:

Al ruischen alle wouden,
 Al bruischt het woeste meer,
 Al beeft het al van donder,
 Al straalt de bliksem neer...
 Mijn hart blijft zonder vreezen
 In zijn wezen.

En vindt ge u niet teeder aangedaan, klopt uw hart niet verlangend, wanneer hij u een schets geeft van 't paradijs en dan in deze woorden van de bloemen spreekt:

Schoon kleurtje, lieflijk geurtje,
 Waar komje toch van daan?
 Wat wonderdaad gebeurtje,
 Hoe trek je 't siersel aan?
 Wij zien slechts 't zwart der aarde
 Die u baarde.

Of als hij den dageraad toezingt:

O, welkom, schoone dageraad!
 Die uit een gulde kamer gaat
 Met glans van heldre stralen.
 'k Ontsluit mijn venster voor uw licht,
 Om met een vrolijk aangezicht
 U minn'lijk in te halen, enz.

Ook van alliteratie wist hij soms een 'sierlijk gebruik te maken, bijv. in

Al was 't belang ook nog zoo hoog
 't Beslag, 't beschik, 't bedrijf en woelen
 Van hoofd en hart, van oor en oog,
 Van suedigheid en wijslijk doelen,
 't Valt alles weg, en wordt te niet.

Uit zijn „*Bijkorf des Gemeeds*, honig zaamelende uit allerlei Bloemen,” zouden we verscheidene geestige stukjes kunnen nemen, bijv.

DE AAPENVREUGD.

Haast vergeten
Dit 's niet alleen in 't Aapenland
Maar overal, aan alle kant.

Het aapje hippeld in de boomen,
Aan 't kantje van de waterstroomen,
Van tak op tak, met gróot vermaak ;
Tot dat er iemand van haar allen,
Van boven neder komt, te vallen,
Dan is 't een schroomelijke zaak.
Elk schrikt, en vierd van vrolijkheden,
En ziet van boven na beneden
Op zijnen ondergang, zolang,
Als 't weezen kan, na hun vermogen,
Tot dat hij weg is, uit haar oogen.
Dan gaat men weer zijn oude gang.
De Mensch die ziet het, zonder leeren,
Om wijslijk tot zich zelf te keeren,
Terwijl hij op de wereldboom,
Breed, over dood en hel gehangen,
Gedurig gaat zijn oude gangen,
Gelijk het Aapje, zonder schroom.
Want valt er een van zijn gezellen,
Door dood en Graft, misschien ter hellen,
Zoo geeft het wel in 't eerst een schrik,
Maar raakt het weer wat in de verte,
't Is uit de oogen, uit het herte,
Het leven blijft bij 't oude stick,
Hoewel men van 't verstand der menschen,
Meer vrucht als van de Aap zou wenschen.

Met genot leest ge in den zelfden bundel: „Het Been,” „de Papegay,” „de Engel,” „de Rentebrief,” enz., hoewel somtijds wel wat valsch vernuft de hoofdgedachte ontsiert.

Voor al in zijn *Vonken der Liefde Jezus*, van het God begeerende zielenvuur: zijnde Bloempjes der zalige Hoop,

tot verheugelijkheid der wandelaars, langs den weg, na
 Vreden Bijk," zult ge veel schoons ontmoeten, bijv:

ALLES HEEFT ZIJN MOND.

Aanmerkt de Lelien des Velds.

Wijze Ps. 24.

Als wij door groene beemden gaan,
 Daar veelerhande Bloempjes staan,
 Die tot ons al iet willen spreken,
 Met wit, en blaauw, en rood, en geel,
 Vermengt, besprengt, zoo schoon en eêl,
 Hoe wel, hoe nauw eu dicht bekeeken;
 Terwijl zij haaren geest van geur,
 Door 't aangenaame Lijf, van kleur;
 Zo hert-verkwik'lijk van zich geeven,
 En 't windje, veegende over 't Hof,
 Met bloeisel reuk, het ruizend lof
 Der hooge Popelaars doet beeven,
 De morgenzon zoo heerlijk blinkt,
 En koele dauw van kruidjes drinkt
 Bij 't tuitren, fluiten, zingen, kweelen
 Van 't luchtig, vluchtig pluimgediert,
 Dat tussen Aarde en Hemel zwiert,
 En door de takjes heen gaat speelen;
 Dan denken wij in ons gemoed:
 O Paradijs, wat zijt gij zoet! Enz.

De meeste dezer „Vonken" kunnen gezongen worden
 op Psalmwijzen, of op andere bekende melodiën.

Voordat wij onze bijdrage over Luiken eindigen, willen
 we nog even zien hoe hij omging met huisgenooten en
 vrienden. Dit kunnen we, dunkt me, niet beter doen, dan
 door een paar brieven van zijne hand mede te deelen. Wij
 nemen ze uit een bundel, getiteld: *Geestelijke Brieven*"
 door J. Luiken.

Deze brieven zijn geschreven tusschen de jaren 1685
 en 1712, meestal aan innige vrienden. Een vijftal is ge-
 richt tot zijn eenigen zoon Casparus. Vooral uit deze
 laatste spreekt zijne bezorgdheid voor het eeuwig welzijn

van zijn kind. Wij zullen een gedeelte van een dezer brieven mededeelen:

„Ik zeg wederom, het is geen ding om te waagen, of in de waagschaal te laten hangen, zalig of verdoemt te worden; rold de ongestuime blinde wereld zo met mal-kander voort, gelijk de onrustige woeste baaren van de wilde zee, laat ons die niet volgen, maar uit eigen oogen zien, waar wij staan, en waar wij zullen belanden. Grootte en gewichtige dingen eissen een vasten voet; niet, lukt het zo raakt het, en bij deze grootheid zijn alle dingen te zaamen klein.

„En zo der geen konsten, ja geen slechte handwerken zonder oeffening geleerd worden, hoe is dan de mensch zo zeer achteloos, als of hem de grootste gesteldheid tot zijn eeuwige geluk in de mond waaijen zoude.

„Die de handen aan 't werk slaan bevinden het anders, ende leeren de spreuk verstaan: „„Indien de rechtvaardige naauwlijks zalig word, waar zal de goddelooze en zondaar verschijnen?"" Daarom leid het geen uitstel, en 't is immers overlang genoeg de behertiging van de grootste aangelegenheid verzuimd, en 't geluk getergd, dat de bij-slag dus lang heeft opgehouden, van het vallen des ont-vruchtbaaren booms.

„Nu staat men noch, nu is het tijd, nu niet verzuimd, eer de knaagende spijt, als een worm in 't herte trekt.

Aldus zijn somtijds mijne zuchtinge over u: „„Och Heere! Heere! Ik heb noch een doolend schaapje in de woestijn van deze wereld, in 't gevaar om van de wolf verscheurd te worden: Zoekt het en vind het, gelijk gij mij onwaardige gezocht en gevonden hebt. Amen.""

UL. Toegeneege en Gunstige Vader.

En zijne gebeden werden verhoord. Mij dunkt dat we

Jan Luiken met recht onder de rij dier mannen mogen plaatsen, die zich niet alleen een naam wisten te maken op 't gebied van kunsten en wetenschappen, maar die ook hunne gaven dienstbaar maakten tot uitbreiding van Gods Koninkrijk.

Met Hofdijk zeggen we: „Eere den man, die in oprechtheid van gemoed beleefde wat hij geloofde!”

J. A. G. DE WAAL.

HET ZONDAGSNUMMER VAN DE STANDAARD,
VAN 27 AUG. 1876.

BRIEF AAN DEN WELEERW. ZEERTEL. HEER DS. H. BEUKER,
REDACTEUR VAN DE „VRIJE KERK.”

Mijnheer!

Onlangs maakte een vriend mij de opmerking, dat de „Standaard” niet meer was zooals vroeger. Deze opmerking vond ik juist. Ook ik had reeds sedert lang niet meer het genot gesmaakt, dat de lezing van genoemd dagblad mij gewoonlijk verschafte. Voornamelijk is dit met het Zondagsnummer bij mij het geval. Wel wil ik gelooven dat ook de leading-artikelen in de gewone nummers eene daling hebben ondergaan sedert de ontstentenis van den leader der antirevolutionairen, maar ik ben te weinig politicus om daarover met zelfstandigheid en juistheid te kunnen oordeelen; bovendien ben ik te weinig met politiek ingenomen, om hierover mijn hoofd, veel minder mijn hart warm te maken. Zwaarder dan de dagelijksche nummers weegt mij het Zondagsnummer, en wel om zijn theologischen inhoud. Nog staan ze mij levendig voor den geest die artikelenreeksen van de meesterhand van dr. Kuy-

per, welke ook thans, nu ze onder den naam van bijbel-studiën in deftige boekdeelen meer gemakkelijk en onafgebroken te genieten zijn, tot eene herlezing uitlokken. Aan stoffe tot denken, tot leering en stichting waren ze rijk; vol schoone en verheven gedachten, aan welke de stoute en krachtige uitdrukkingen, waarin ze tot ons kwamen, evenredig waren. Hoe konden ze niet tot diep in de ziel treffen, die artikelen, welke aan onze hooge Christelijke feesten voorafgingen, waarin het harte tot heilige feestvreugde opgewekt, maar tegelijk, met het oog op der tijden nood, tot droeven ernst gestemd werd? Die herinnering doet in betrekking tot de Standaard, van een verleden spreken, waaraan het heden niet meer in elk opzicht gelijk is. Reeds sinds een jaar, dacht me, was er verandering merkbaar. Het duidelijkst valt dit in het oog, waar de invloed zich gelden deed, onder welken de St. sedert de Oxfordsche beweging zich plaatste. Bracht de ingenomenheid met die beweging eene wijziging aan in de hoofd-artikelen, de rubriek, waarin de kerkelijke toestanden in oogenschouw genomen werden, bleef onveranderd. Steeds vond de Gereformeerde partij (dat woord wil me achter het bijvoegelijke naamw. „Gereformeerd” maar nooit bevallen, omdat we zoo gewend zijn van eene Gereformeerde kerk te hooren en te spreken, dat het woord „partij” achter Gereformeerd ons vrij sectarisch in de ooren klinkt) — haar gevoelen uitgedrukt in hetgeen die rubriek te lezen gaf, zoodat het den eenvoudigen Kattenburgers dan ook niet aan eene trouwe verdediging in haar kolommen ontbrak. Sedert de verantwoordelijke redacteur zich niet meer met haar inhoud kan belasten, is echter ook in deze rubriek eene zwenking niet te ontkennen. Gaarne geloof ik, dat het interim *) voor den tegenwoordigen redacteur

*) Gewoonlijk duidt men met dit woord aan, regeeringloosheid, hier

of redacteurs (?) een pijnlijke toestand is; eigen overtuiging niet prijs te geven en anderer overtuiging niet te quaetsen is waarlijk eene taak, waartegen een openbaar onderwijzer zou opzien, maar die in den kerkelijken strijd onuitvoerbaar is. Men moet dan ook de wijsheid bewonderen, waarmee men zooveel mogelijk de zaak in quaestie wil laten zooals ze is. Toch gelukt dit niet volkomen. Wel breekt men niet openlijk met de gedragslijn van dr. Kuyper, maar haar volgen wil men kennelijk niet. Dientengevolge heeft de kerkelijke strijd in de Herv. kerk, welke toch al niets hartverheffends had, thans een voorkomen verkregen, waarin zelfs de lust tot aandachtig toeschouwen zou vergaan. Ook om die reden beviel mij dus de lezing van de „Standaard” niet zooals vroeger.

Toch bleek ook hier de regel weêr niet zonder uitzondering. Het nummer van 27 Aug. ll. nl. bezat weer het vermogen mijne aandacht tot zich te trekken, en mijne opmerkzaamheid in klimmende mate te verhoogen. Het leverde mij weêr stoffe op tot denken, en — duid het mij niet ten kwade, M. d. R., wanneer ik er bij zeg — tot spreken tevens. Gij moet echter niet denken, dat ik u bij deze deelgenoot wil maken van mijne vreugde, want dan zoudt gij u vergissen. Met de aandacht en opmerkzaamheid van vroeger is echter het vorig genot niet gekeerd. Integendeel: allerlei onaangename stemmingen werden door de lezing van genoemd nummer bij mij opgewekt, en daar het wellicht nuttig kan zijn, om de gedachten, welke bij mij oprezen, uit te spreken, ben ik zoo vrij om ze zonder verdere inleiding in den vorm van een brief u, M. d. R. toe te vertrouwen.

zou het redactieloosheid moeten beteekenen. Men moet er echter de tijdelijke waarneming eener zaak door verstaan, hier dus de tijdelijke waarneming der redactie.

Tot bevordering van de duidelijkheid zal ik beginnen met het stukje over te schrijven, dat de 3^e kolom van de tweede bladzijde van het Zondagsnummer van 27 Aug. II. te lezen geeft. Daar staat letterlijk aldus: „De vragen, te doen bij de bevestiging van lidmaten, zijn door de Synode, blijkens het verslag harer handelingen, uit de Kerk. Cour. in onze kolommen overgenomen, verplicht gesteld.

Dit was te wachten.

Op de classicale vergaderingen hadden de liberalen en zelfs moderneren zich tegen de voorgestelde wijziging verklaard.

Het besluit is door de liberale meerderheid genomen.

Maar hoe dit ook zij. De uitslag verblijdt ons; niet omdat wij gelooven dat de quaestie hiermede beëindigd, veel minder opgelost is, zelfs niet omdat wij in de meening verkeerden, dat wij hierdoor op den weg tot de beste oplossing zijn gebracht, maar omdat er eene beslissing genomen is, die iets *beslist*, omdat er thans niet getransigeerd werd, omdat men recht heeft gesproken.

De moderneren zijn thans in eene groote moeilijkheid gebracht.

Het geweten sprak zoo luide, beweerden zij, tegen deze vragen, dat zij verplicht waren vrijheid te vragen om ze te wijzigen.

Zal het geweten zwijgen, nu ze verplicht zijn ze voortaan onveranderd te doen?

Wat zal er worden van die duizende beangstigde gewetens, wier noodkreet door Chavannes was vernomen?

Wij spotten niet.

Wij hebben eerbied voor anderer overtuiging.

Zal er een middel worden gevonden om hen, die deze overtuiging zijn toegedaan, te brengen ter plaatste, waar ze haar niet alleen kunnen uitspreken, maar ook kunnen

naleven — buiten de Kerk, buiten ons Kerkgenootschap?

Daar moet het heen.

Het initiatief is ditmaal aan de moderneren overgelaten.

Voor hen is er *pericula in mora* (levensgevaar).

Indien het waar is, dat het *geweten* hen deed aandringen op de wijziging van art. 38."

Gij weet, M. d. R., dat dit art. betrekking heeft op de beweging, welke van moderne zijde gedaan is tegen de vragen, welke men, zoo dikwijls als er in eene Herv. gemeente leden bevestigd werden, aan dezen gewoon was te doen. Die vragen zijn, evenals zoovele andere zaken dit waren en nog zijn, een langen tijd de kaatsbal geweest tusschen de onderlinge partijen, of juist gezegd tusschen de moderneren onderling. Als vrucht van Synodale wijsheid kunnen deze artikelen niet van orthodoxe herkomst verdacht worden, en toch wilden ze den moderneren maar niet bevallen. Vergis ik mij niet, dan heeft men tot driemaal toe de lezing dier artikelen gewijzigd, om met behoud van den schijn, de uitdrukking te vinden voor het minimum (het allerminste) geloof, dat de moderneren goedvonden om uit te spreken. Tot mijn leedwezen heb ik de (Mei- of Juni-) aflevering niet bij de hand van het Maandschrift: „Stemmen voor Waarheid en Vrede, waar, in een zeer lezenswaardig opstel, de geschiedenis dier artikelen en de quaestie er aan verbonden is behandeld, waarom ik dus genoodzaakt ben, daarheen te verwijzen, als men in bijzonderheden deze zaak wil leeren kennen. Eindelijk scheen dan de steen der wijzen door de Synode gevonden te zijn. Maar neen, de ontwikkelingsgang des ongeloofs (want ook het ongeloof ontwikkelt zich, maar altijd in eene afdalende richting) had niet stil gestaan, en de noodkreet, door den heer Chavannes, predikant bij de Waalsche gemeente te Leiden, uitgegild, kwam al spoedig de mee-

ning dat allen bevredigd waren, op onzachte wijze versto-
 en. Het handelend optreden van den modernen predikant
 Joh. Hooykaas Herderschee deed bovendien de laatste illu-
 sie van vrede spoorloos verdwijnen en door sommigen,
 der modernen zou de aanval tegen de bewuste artikelen
 worden gewaagd, om zelfs het minimum geloof te doen
 verdwijnen. Andermaal wordt eene wijziging der artikelen
 door de Synode voorgesteld, maar — zonder gevolg. Het
 besluit dat de zaak besliste, deed aan het welbekende ant-
 woord van Pilatus aan de Joden denken, op hun verzoek
 tot verandering van het opschrift des kruises. Er zal dan
 nu toch iets te belijden vallen in de Herv. kerk, en hoe
 modern de intentie (de bijzondere opvatting) der can-
 didaten tot het lidmaatschap ook moge zijn, de algemeene
 oofdbuiging bij de bevestiging zal dan nu toch het tee-
 en van instemming met eenige belijdenis wezen. „De mo-
 dernen zijn thans in eene groote moeielijkheid gebracht,”
 verzekert de „Standaard” zeer naïef. Hoe zal het nu met
 die duizenden gewetens gaan, wier noodkreet door den
 heer Chavannes zoo hartstochtelijk vertolkt werd! Zoo
 onaidelijk had deze Leidsche predikant het aangetoond, dat
 de moderne catechisant op achttien- of twintigjarigen leef-
 tijd wel volleerd kon zijn in het ruïneeren van het voor-
 nderlijk geloof, maar van niets anders, zelfs niet eenmaal
 in de vage algemeenheden der belijdenisvragen zeker-
 eid kon hebben, en dus onmogelijk een bevestigend ant-
 woord geven kon, waar voor het minst aanhoudende twij-
 l, zoo niet besliste ontkenning zijn hart vervult. Die
 me gewetens, ze zullen nu erg in het nauw komen.
 Wat zal het nu zijn? Ja, wat juist? De „Standaard” houdt
 zich ook met deze vraag bezig. Zij heeft den moed om
 venlijk te vragen, of het moderne geweten nu zwijgen
 wil of niet? Alsof het orthodoxe geweten nooit beklemd-

heid gekend had, zoo stelt zij zich aan. Het spijt mij, M. d. R., dat ik geen lijst heb van al de forten en versterkingen, welke in den loop des tijds achtereenvolgens door de orthodoxen zijn prijsgegeven, het zou anders niet ondoelmatig zijn om ze te noemen; zeker zal het opsporen en in orde stellen dier verlaten bolwerken de moeite des onderzoeks rijkelijk loonen. Wat al sensatie in den lande toen de nu reeds langs gestorven en begraven lidmatenquaestie te Sneek het licht zag; welk eene onrust in den Utrechtschen kerkeraad bij gelegenheid der kerkvisitatie; welk eene hartstochtelijkheid bij de Doopquaestie in het algemeen, en bij die te Harlingen in het bijzonder; welk een deftig pathos te Amsterdam ten opzichte van het inschrijven als lidmaten van Van Gorkom's leerlingen! Eerst gaf men de z. g. ondergeschikte punten prijs, maar als men eens de hoofdwaarheden des Christendoms dorst aanranden dan!... Quos ego! (ik zal ze!) — En de hoofdwaarheden des Christendoms werden van vele kansels geloochend. Ja, maar als men eens die loochening dorst te wettigen door schending der sacramenten bijv dan!... Zou het toch al te ver gaan! — En of men doopt *in* den naam, of *tot* den naam des Vaders, en des Zoons, en des H. Geestes, of onder het uitspreken van de woorden: liefde, vrede en verdraagzaamheid, of iets anders, een kinderhoofdje met eenig water besprenkelt — het gaat ver, maar *te* ver toch nog niet. Maar er zou toch wel eens een einde aan kunnen komen, indien het Avondmaal werd opgeheven? — Och neen! ook dan niet. Of men eens of nooit Avondmaal wil bedienen, men mag. — En met deze en zoovele andere geschiedenissen achter zich, durft de „Standaard” nog zeer bedaard over de moeilijke positie van het geweten der modernen spreken, en dat wel onder de verzekering, dat er niet ge-

spot wordt; ridicule dictu! (men kan het zonder schaterlach haast niet zeggen). Onwillekeurig kwam mij de kwalificatie (kenschetsing) voor de aandacht, welke de Bazuin onlangs in betrekking tot de „Standaard” bezigde. Die kwalificatie heette „onbeschaamd.” Ik zal dit woord aan zijne plaats laten, maar toch zou ik geneigd zijn, indien de „Standaard” het niet wat al te logisch (redkundig) zou vinden, dit dilemma (tweevoudige stelling) te stellen: Of de beweging op leerstellig, kerkelijk en praktisch gebied in de Herv. kerk ging geheel en al buiten het geweten der orthodoxen om, maar hoe dan toch die beweging te verklaren? Of het geweten was met die beweging wel zeer eker gemoeid, maar is dan ook meer dan eens moedwillig tot zwijgen gebracht. Indien het laatste waar is, en het geweten der modernen is even rekbaar en taai als dat der orthodoxen, dan is het leven der kerkelijke quaesitie nog voor een geruimen tijd gewaarborgd. Toch schijnt de „Standaard” eene beslissing van die zijde niet voor onmogelijk te houden. „Het initiatief is ditmaal aan de modernen overgelaten,” zoo oordeelt zij. Mij scheen het toe, alsof de „Standaard” met dit woord aan de moderne partij wilde zeggen: „de beurt van zetten in het kerkelijk schaakspel is thans aan u, mon frère (mijn broeder;) maar ik heb er u bij te zeggen, dat gij schaakmat zijt. Immers, er is „pericula in mora” (de kaus staat hachelijk.) Wellicht vindt gij mijne voorstelling van de zaak wat ongepast, maar ik vraag u, M. d. R., of zij gezocht of gegeven is? Krijgt de strijd in de Herv. kerk niet al den schijn van een onheilig spel, dat in zijn duur het best nog bij het schaakspel te vergelijken is, maar in ridderlijkheid bij dit spel moet achterstaan? Voor de eer der orthodoxen wil ik hopen, dat het geweten der modernen minstens even elastisch is als het hunne, anders zouden zij

van die zijde weleens in den vorm eener overwinning eene duchtige zedelijke nederlaag kunnen ondervinden. Waarlijk ik weet niet welke houding de minste achting verdient: die der ethische partij, die met alles genoeg neemt, maar zich ook nimmer ernstig tegen den bestaanden toestand heeft verzet, of die der orthodoxe partij, die hemel en aarde in beweging brengt en — het hoofd in den schoot legt.

Een andere rubriek in hetzelfde blad trof niet minder mijne opmerkzaamheid, en ik ben daarom zoo vrij, M. d. R., ook uwe aandacht er voor te vragen. Het is het „Algemeen Overzicht,” dat thans aan de beurt is. Het geheel bevat eene beschouwing van de synodale organisatie in Amerika, met eene van ouds bekende klacht over de Synode in de Herv. kerk hier te lande. Allereerst trof mij het vonnis, dat over de Synode der Herv. kerk werd geveld. Gij zoudt mogen meenen, M. d. R., dat uwe opstellen: „Hoe de Herv. kerk in 1816 eene staatskerk werd,” duidelijk hadden aangetoond, dat de Herv. kerk de Haagsche Synode als hare Synode heeft erkend, door zich stilzweigend haar gezag te laten welgevalen, ja, zelfs door hare reglementen als hare wetten te eerbiedigen, zoodat zij inderdaad de mogelijkheid heeft aanvaard van heterodox (afwijkend) te worden ten opzichte van de Formulieren van Eenheid, om orthodox (overeenstemmend) te blijven ten opzichte van de reglementen; of omgekeerd: orthodox te blijven ten opzichte van de belijdenis, maar dan ook heterodox te worden aangaande de reglementen, d. i. aangaande de officieele waarheid, en daarmee heterodox te worden tegenover de Kerk, welke die officieele waarheid huldigt (zooals de behandeling der eerste afgescheiden predikanten bewezen heeft) — uw arbeid is echter ijdel geweest als gij er meê bedoeld hebt, om te bewijzen dat de

Herv. kerk en de Haagsche Synode één is, en geen twee. Die opstellen (waarvoor ik u intusschen vriendelijk dank-eg) mogen goed wezen om het tweede geslacht, dat thans eeft, en het geslacht, dat opkomt, het beginsel aan te wij-en, waardoor de Herv. kerk steeds dieper en dieper zonk, n waaruit eene afscheiding *moest* tot stand komen, en oor de goede leiding onzes Gods ook tot stand gekomen s — gij ziet u echter teleurgesteld, als gij gemeend hebt et goed gevolg onze Herv. broeders de kranke plek te ebben aangetoond, waaruit zooveel jammer voor hen ont-oud; zij weten het ook wel. Wat heeft die Synode al iet te verduren gehad? Zou er uit de hatelijkheden, haar an mannen uit de Herv. kerk toegevoegd, niet een vol-dig register van scheldwoorden kunnen worden saamge-zeld? Ook het Zondagsnummer, dat wij thans bespreken, lijft hiermeê niet in gebreke. De Synode is „een fictie en hersenschim) van een Synode, eene coterie (een par-culiere vriendenkring), die de Kerk heet te vertegenwoor-igen, maar die noch wat de getalsterkte, noch wat het andaat, noch wat de wijze van verkiezing, noch wat het antal ouderlingen, noch wat de verhouding tot de ge-eente aanging, iets anders met de vroegere wezenlijke ynode (de Synode van Dordrecht 1618-19 is bedoeld) eemeen had dan den naam! — Maar toch den naam!” — o geeft de „Standaard” tot voortdurende verachting der ynode nieuw voedsel, of neen, eigenlijk zegt zij nog eens at al zoo dikwijls, wat tot afmattens toe van alle zijden erd herhaald. Gelukkig dat de echte Synodale inrich-ng, die hier verdrongen werd, elders blijft bestaan. Doet n en ander u niet denken aan den slaaf, die zijn mees-r verwenscht, maar hem toch dienen blijft, en tegelijk ch vroolijk maakt dat met zijne gewillige slavernij toch e vrijheid niet verloren is? Welk een geluk, dat er toch

nog eene echte Synodale inrichting elders gevonden wordt. O! zegt gij, dat is eene vingerwijzing naar de Christelijke Gereformeerde kerk, eene erkenning ondanks zichzelf van het Gereformeerde standpunt en het vrije karakter, dat die Kerk kenmerkt! — Vermetele! — waaraan denkt gij? Aan de Chr. Ger. kerk? Hoe is het mogelijk? Neen, weet gij waar het dichtst bij een ware Synode te vinden is? In Oost-Friesland? — Schaam u! In België? Neen, ook niet! Laat ik het u zeggen: in Frankrijk, in Engeland, in Z. Afrika, in Amerika — maar in Nederland! — Bijna zou ik voorstellen, dat de Synode der Chr. Ger. kerk het voorbeeld van de Haagsche Synode volge, en hare deuren sluit; men neemt toch geen notitie van haar.

Gaarne zou ik u nog meer schrijven, want de curiositeiten zijn nog niet ten einde. Zoo zou ik bijv. wel eens een onderzoek willen instellen naar het kerkelijk standpunt van „onze landgenooten,” die zich aan de Gereformeerde kerk in Amerika hebben aangesloten, en naar de omstandigheden, die hen grootelijks tot verhuizing drongen. Vervolgens zou ik gaarne een enkele opmerking willen maken over de aanhaling uit het Wag. Weekbl., in het „Persoverzicht” in betrekking tot samenkomsten als te Amsterdam; maar ik moet het in de pen houden, mijn geschrijf raakte anders niet aan een einde. Ééne zaak echter nog. Als gij ds. Gispen eens ontmoet, feliciteer hem dan ook van mij (want ik heb er thans geen gelegenheid toe) met de eer, die hem te beurt viel, van het eerst iets te hebben geleverd, dat in de oogen van de St.-redactie (en van hoevele orthodoxen nog meer?) op een argument geleek. Waar:chuw hem evenwel bij die gelegenheid voor zulke domme zetten, die weer alles bederven (sic). Die blunders! die blunders toch! Ze ontstemmen zelfs een „vocaal” als de gevierde prediker uit „Zwolle”.

Thans echter moet ik de pen nederleggen. Vooraf echter nog een ernstig woord, en wel dit, dat het meer dan tijd is, dat men eens waar wordt ook, en ik zou zeggen, vooral op kerkelijk gebied. Juist die innerlijke onwaarheid maakt eene Kerk tot eene aanfluiting, en, wat meer zegt, de waarheid zelve wordt er grootelijks meê onteerd. Het is niet te verwonderen, dat ernstige en eerlijke gemoederen niets dan verachting over hebben voor iets, dat van de Kerk niet meer heeft overgehouden dan den naam. Zulke gemoederen moeten afkeerig zijn van eene Kerk, waarvan de naam van de hoogste en heiligste belangen de meest oneerlijke praktijken kunnen plaats vinden. Is het te verwonderen, dat men in oprechtheid aan de waarheid twijfelt, als men hare waarde berekent naar de trouw harer gelijders? Tegen het ongeloof baat geen politiek, ook geen kerkelijke, maar alleen het geloof, dat zichzelf overleeft aan de onzichtbare leiding van den almachtigen God.

U en mijzelven de bevestiging in dat geloof meer en meer toewenschend, blijf ik, M. d. R., met alle achtung en toegenegenheid,

de Lier,

9 Aug. 1876.

Uw dw. Vr. en Br.

J. GRAANSMA.

IETS UIT HET LEVEN EN DE GESCHRIFTEN VAN BERNARDUS SMIJTEGELT.

Waarde Vriend!

Volgens belofte ga ik u iets mededeelen uit het leven en de geschriften van hem, die in de godvruchtige kringen van ons Vaderland met den eervollen naam van „Vader Smijtegelt” genoemd wordt. Ik doe dit temeer, omdat er, behalve u, velen worden gevonden, wien eene korte schets van zijn leven en werken niet onwelkom zal zijn. Wie toch, die in waarheid Christen is, kent hem niet door zijne zalvende geschriften? Doch niet alleen in ons vaderland, maar verre daar buiten, in Engeland, Schotland, Duitschland, zelfs in Amerika en Afrika wordt zijn naam met eere genoemd. En wie kan 't getal berekenen van hen, voor wie Smijtegelt het middel was tot waarachtige bekeering? Wie de duizenden, die door hem werden bemoeidigd op den weg des levens? Zeker, zoo ooit van iemand, dan van hem geldt het woord: „hij spreekt nog, nadat hij gestorven is.”

't Is mij evenwel niet onbekend, dat er velen gevonden worden, die zich hoogst ongunstig over zijne geschriften uitlaten. De oorzaken hiervan op te sporen zou wellicht niet moeielijk zijn, schoon waarschijnlijk minder passend voor het Tijdschrift, waarin we elkander ontmoeten. Ik hoop in mijne mededeeling zoo onpartijdig mogelijk te zijn. Met den bekenden regel voor oogen, dat iemands geschriften moeten worden beoordeeld naar den tijd, waarin ze geschreven werden, deel ik u 't voornaamste mede, wat ik uit de mij ten dienste staande bronnen, van Smijtegelt's leven en geschriften, heb bijeenverzameld.

Bernardus Smijtegelt werd in 1665 te Goes, uit deftige en godvruchtige ouders geboren. Als een andere Samuel werd hij reeds vóór zijne geboorte den Heere gewijd en later naarstig in de vreeze des Heeren opgevoed. Vroeg droeg dit ouderlijk onderwijs vrucht. Want reeds als kind gaf hij blijken van de vreeze Gods en legde hij eene ernstige denkwijze aan den dag, zoodat hij zijne speelmakkers, wanneer die zich onbehoorlijk gedroegen, placht te bestraffen. In zijne geboortestad voorbereid tot de hoogere studiën, werd hij in 1684 naar de beroemde academie te Utrecht gezonden, om er zich op de Godgeleerdheid toe te leggen. Hier dwong hij door zijn gedrag weldra aller achting af. Inzonderheid stond hij bij zijn leermeester Hermanus Witzsius hoog aangeschreven, dien hij ook wederkeerig hartelijk beminde. Door noeste vlijt maakte hij groote vorderingen, zoodat hij na een vierjarig verblijf aan de hoogeschool tot Proponent bevorderd werd.

Zulk een vroom en bekwaam jongeling zou, naar ons oordeel, niet lang op eene roeping behoeven te wachten. En toch gingen er nog twee jaren voorbij eer de vurigste wensch zijns harten vervuld werd. Zijn roem als kanelredenaar verbreidde zich weldra door ons vaderland heen, ja zelfs in Engeland werd zijn naam vermaard, zoodat er sprake ging, dat men hem daar wilde beroepen. Spreekt wel vanzelf, dat dit gerucht Smijtegelt en zijne ouders een zaak van ernstig gebed werd. Niet dan ten ooste van veel strijd kwamen ze tot het: „de wil des leeren geschiede.” De wil des Heeren was evenwel anders.

Op zekeren tijd, toen Smijtegelt om zaken in Middelburg zich ophield, werd hij, uit de kerk komende, gefeciteerd met de roeping naar de Gemeente Borselen, een dorp op het eiland Zuid-Beveland gelegen. Deze roeping werd met blijdschap aanvaard. Door de Klassis met gun-

stig gevolg onderzocht, deed hij weldra in Mei 1689 aldaar zijn intrede. Drie jaren werkte hij hier onder kenelijken zegen des Heeren. Velen toch werden toegebracht tot de zalige kennis en gemeenschap van Christus. Doch de gemeente Borselen mocht zich niet lang in het bezit van haar waardigen leeraar verheugen. Er kwam eene roeping uit zijne vaderstad tot hem, die hij niet kon afwijzen. Zijn verblijf in Goes was echter nog korter van duur. Na twee jaren weder met vrucht te hebben gearbeid, gaf hij gehoor aan eene met eenparigheid van stemmen op hem uitgebrachte keuze der groote gemeente te Middelburg. Hier werd hij in Jan. 1695 door zijn oom Petrus Smijtegelt in den Heiligen dienst bevestigd. „Bij zijne komst,” zegt zijn levensbeschrijver: „werd hij met groote blijdschap ontvangen. Ieder gaf hem de hand van verwelkomst; de stad was verblijd, de vromen dankten den Heer met tranen in hunne oogen, ze gaven hem de hand en zeiden: gij hebt welgedaan, dat gij tot ons gekomen zijt. De kerken, waarin hij predikte, liepen vol. Hij had eene stem als een klok, die het gebouw tot in de hoeken vervulde. De toehoorders kwamen van alle kanten toelopen, om Gods Woord uit zijnen mond te hooren. Het aangename, dat God in zijn talent gelegd had, kon niemand een naam geven. Er lag een goddelijke glans op de bediening. God zegende zijn dienst en arbeid, door velen te overtuigen van zonde en ze te trekken uit de duisternis.”

De belofte: „uwe leeraars zullen niet meer als met vleugelen wegvliegen, maar uwe oogen zullen uwe leeraars zien,” het Woord, waarmede Smijtegelt door zijn oom bij de gemeente te Middelburg werd ingeleid, werd volkomen vervuld. Bijna veertig jaren wijdde hij zijne krachten aan den welstand dezer gemeente, totdat hij in

1734, vijf jaren vóór zijn dood, wegens lichaamszwakte zich genoodzaakt zag zijn emeritaat aan te vragen. De gemeente te Middelburg was aan Smijtegelt dierbaar. Terwille van haar sloeg hij drie beroepingen af, eene naar Rotterdam, twee naar Utrecht. Doch bij zulke gelegenheden bleek het ook hoe hoog Smijtegelt stond aangeschreven. Dan was zijn huis zelfs met weezen omringd, die aan zijne deur stonden te weenen. 't Moet ons echter niet verwonderen, dat er ook velen waren, die Smijtegelt geen goed hart toedroegen. Als een getrouw prediker, als iemand, die ieder onbeschroomd de waarheid zei, had hij ook zijne bittere vijanden.

„Zijne gesten,” zoo verhaalt zijn levensbeschrijver, „werlen nagebootst; zijne woorden verdraaid; men zag met verachting en smaad op hem neder; men heette hem een tijfkop, een fijmelaar. 't Ontbrak aan geen namelooze asterschriften, pasquilen, vledermuizen en nachtuilen.” Zelfs verkeerde hij menigmaal in levensgevaar. Erg moet het soms geweest zijn, wanneer hij toch in particulier gesprek er over klaagde, dat er gezegd werd: „Was die ude van den Singel maar weg.” Toch mag men veilig annemen, dat hij de algemeene achting der burgerij genoot. Dit blijkt ten duidelijkste uit een feit, dat ons in 't Archief der hoogleraren Kist en Roijaards wordt medegedeeld. (1) Ik ben zoo vrij dit voor u over te schrijven.

„Op zekeren tijd was er groote beweging in de stad. Volk morde over eene nieuwe door de Regeering ingevoerde belasting, en weigerde hardnekkig aan dezelve zich te onderwerpen. Reeds dreigde de zaak een ernstigen keer te nemen, toen de Magistraat op 't denkbeeld kwam, om in dezen neteligen toestand van Smijtegelts invloed zich te bedienen. Men zendt eene commissie tot den predikant,

1) Zie aldaar D. VIII blz. 455 en vv.

die zich zeer verwonderd betoont, dat heeren, welke van zijn dienst zoo schaars gebruik maakten, juist zijne hulp, niet die zijner ambtgenooten inroepen. De Magistraats-leden verontschuldigten zich zoo goed mogelijk, ook door den langen duur zijner leerredenen, en gaven te kennen, dat, bij de minste inschikkelijkheid van zijne zijde, het Regeeringsgestoelte voortaan onder zijne prediking niet meer zal ledig blijven. De leeraar laat deze amende honorable zijner Regenten voor hetgeen zij is, maar neemt op zich, aan hunnen wensch te voldoen, mits de Magistraat zich op den volgenden dag des Heeren onder zijn gehoor liet vinden. De godsdienstoefening neemt een aanvang, en de naar gewoonte in grooten getale verzamelde menigte bespeurt, niet zonder bevreemding, ook de heeren der Wet in hun gestoelte gezeten. Met reikhalzend verlangen verbeiden dezen des leeraars toespraak, welke hun een pak van 't hart moet lichten; maar de predikatie, welke zij aanhooren, schijnt van het begin tot het einde er toe ingericht, om hen van schaamte en spijt te doengloeien. Een strafpreek tegen het volk hadden zij gewacht; maar het zijn de in hoogheid en eere geplaatsten, welke de vermaning en bestraffing schier bij uitsluiting geldt. De langgerekte rede wordt nog langer door de verkropte spijt, waarmede zij onder dezelve gezeten zijn, zonder dat iets vernomen wordt, dat naar de vervulling hunner verwachting gelijk. Reeds is het nagebed uitgesproken, de laatste lofzang gezongen. Eerbiedig rijst de geheele gemeente op, om den plechtigen zegen te ontvangen. Maar ziet! de leeraar maakt zich gereed, om, zonder zegen te spreken, den predikstoel te verlaten. „Gij wacht op mijne zegenspraak,” dit zegt hij in het heengaan, „maar hoe zou ik een volk, dat tegen zijne wettige overheid wederspanning is, den zegen geven kunnen?”

Langzaam klimt hij nu af. De getroffen menigte blijft eerbiedig staande en wachtende. Reeds is hij aan de laatste trede. Daar schijnt hij eensklaps zich te bedenken, want nogmaals tot de gemeente zich wendende, zegt hij: „Ik zie het, ongezegend kunt gij niet van hier gaan; welaan ik zal u mijnen zegen geven. Hij is voor de berouwhebbers, die van hunne weerspanning tot onderwerping en gehoorzaamheid wederkeeren.” En nu vloeit eene zegenpraak van zijne lippen, die aan alle onrust en tweespalt een einde maakt.

Gij merkt dus, welk een achting 't volk hem toedroeg, en over welk een invloed hij beschikken kon. Gaarne zou ik u in dezen brief nog melden, hoe hij aan zulk een invloed kwam, maar ik durf voor ditmaal geen ruimte meer vergen. Den volgenden keer iets over zijn persoon, karakter, werkzaamheid en geschriften.

Zijt tot dien tijd Gode bevolen van uw vriend

STRIK.

DE HEILIGHEID GODS.

God is heilig. Gods heiligheid is een gouden lijn, die op merkbare wijze geheel de Schrift doorloopt. Aan geen der andere volmaaktheden, die der Godsnatuur eigen zijn, ondergeschikt, stempelt zij integendeel met haar merk al de andere. Brakel noemt haar: „den glans van al Gods volmaaktheden.” Inderdaad, dat is zij. Wat zou b. v. de liefde Gods zijn, als die liefde in haar beginsel, openbaring en doel niet absoluut of volstrekt heilig ware? Gods liefde zou dan het peil der menschelijke liefde weinig overtreffen, ze zou dan niet volmaakt zijn, ze zou het egoïsme niet geheel buiten sluiten, gelijk er immers al-

tijd nog zoo iets, wegens de onvolmaaktheid onzer natuur, in de menschelijke liefde overblijft, zelfs daar nog, waar die liefde, zooals dit bij den Christen het geval is, opschiet uit den wortel van een levend geloof in den Heiland. De menschelijke liefde, in haar edelste openbaring, gaat het peil der mogelijkheid om voor den goede te sterven niet te boven, en er komen slechts enkele voorbeelden in de geschiedenis van ons geslacht voor, die bewijzen, dat die mogelijkheid werkelijkheid kan worden, maar de liefde Gods, volkomen vrij van zelfzucht als zij is, wegens hare absolute heiligheid, gaat voor vijanden in den dood. 1)

In hetzelfde licht kan men Gods macht beschouwen. Zoo Gods almacht niet aan de immanente wet der absolute heiligheid Gods gebonden ware, zou zij verschrikkelijk voor het schepsel kunnen worden. Treedt Gods macht nu nog veelszins, zelfs voor den onbekeerden zondaar, zegenend en verlossend tusschenbeiden, wat zou hare openbaring ontzettend zijn, ja, wat verdeling en verwoesting zou zij brengen over den mensch en het schepsel in 't algemeen, ingeval Gods absolute heiligheid niet elk misbruik Zijner macht, hoe gering ook, geheel onmogelijk maakte. Onwederlegbare bewijzen hiervoor kan men vinden in het misbruik, dat gekroonde hoofden van het hun opgedragen gezag gemaakt hebben. De vorst moet zonder twijfel nog geboren worden, die, hoezeer zijne regering ook de blijken mocht dragen van rechtschapenheid en trouw, nimmer zijne machtsbevoegdheid overschreed en immer vrij bleef van handelingen, welke, aan den maatstaf van het goddelijk en menschelijk recht getoetst, voor het minst willekeurig en onrechtvaardig waren. Geen wonder. Bij den

1) Rom. 5: 7—10.

mensch, in zijn zondigen toestand, heeft het heiligheidsbeginsel niet zooveel kracht, dat hij daardoor altijd de macht, waarmede God hem over anderen bekleed heeft, tegen willekeur breidelen kan, en waar misbruik van macht plaats grijpt, daar zit het geweld op den troon. Bij God berust de hoogste macht, Hij is de opperste Souverein en in al zijne handelingen volkomen vrij; maar wie verstaat nu niet, dat Gods macht tirannis en Zijne vrijheid de hoogste willekeur zou zijn, wanneer deze volmaaktheden niet aan de wet Zijner volstreckte heiligheid gebonden waren? Zoo zou ik voort kunnen gaan met den innigen samenhang aan te toonen, die er bestaat tusschen de heiligheid en nog andere eigenschappen Gods. Doch voorhands genoeg. Uit het beredeneerde blijkt, dunkt mij, zonneklaar, dat de heiligheid Gods eene *wezenlijke* volmaaktheid Zijner natuur is, waardoor de andere eigenschappen wel bepaald worden, maar die zelve tot geen der anderen in ondergeschikte verhouding staat. Wij besluiten dan, dat het wezen Gods absoluut heilig is, d. w. z. *dat God niet anders dan heilig kan zijn.*

Ook de Schrift toont duidelijk aan, dat heiligheid onder de volmaaktheden Gods behoort, welke God almede het eerst en niet het minst voor den mensch heeft ontsluit. Zij leert ons, dat God reeds bij de schepping aller dingen de heiligheid Zijns Wezens heeft geopenbaard. De mensch werd geschapen naar Gods beeld, waarvan heiligheid een der kenmerken of eigenschappen is. 1) Maar juist daardoor dat God den mensch de innerlijke kracht schonk om heilig te zijn, heeft Hij zichzelf als den absoluut Heilige doen kennen. Immers, het heiligheidsbeginsel, dat als inwendige levenswet den rechtschapen

1) Gen. 1: 26, 27. Eph. 4: 24.

mensch vervulde en waaruit bij hem den drang naar gelijkvormigheid met God voortvloeide, was hem als het ware een spiegel, die hem helder te aanschouwen gaf, hoe heilig zijn Schepper en Heer was. Door den mensch het heilighedsbeginzel mede te deelen, kan men zeggen, werd Gods heiligheid *in een feit belichaamd en naar buiten geopenbaard*.

Daarna gaf God een blijk Zijner heiligheid in het proefgebod, dat de mensch ontving. 1) Met het geven van dat proefgebod heeft de Heer toch niets minder beoogd dan om den mensch, door gehoorzaamheid en zelfheiliging, op een nog hooger trap van geestelijke en zedelijke volmaking te brengen. 2) De mensch heeft echter niet getracht om dien drang tot gehoorzaamheid in den rechten weg d. i. naar Gods gebod te verwerkelyken, maar hij maakte misbruik van de gave zijner geestelijke vrijheid — het hoe daarvan kan ik niet verklaren — en de zonde kwam in de wereld. 3)

Actie wekt reactie. Uitteraard begon God Zijn heiligheid tegenover het zondewezen krachtiger te openbaren. Door de zonde wordt bij den mensch het beeld Gods tot een spotbeeld verlaagd. Daar de mensch, als beelddrager Gods, bekwaam en bestemd was, om onder al het geschapene de meest zichtbare uitdrukking van zijns Scheppers heerlijkheid te zijn, maakt hij in zijn gevallen toestand, juist omdat hij een schepsel Gods en wel een redelyk schepsel blijft, Gods heerlijkheid tot schande. De Heilige Schrift bevat dan ook een doorlopend protest, dat van den hemel gehoord wordt tegen die verschrikkelijke Majesteitsschennis. God komt voor Zijne heiligheid op. In de

1) Gen. 2: 16, 17.

2) Gen. 2: 3.

3) Rom. 5: 12.

wet der zeden, die den hoogsten eisch der liefde vertolkt, in de profetische en apostolische boete- en strafredenen en in de heilige symboliek des Ouden Verbonds van priester-schap, reiniging en offer klinkt dit bevel van Israëls God ons tegen: „Zijt heilig, want Ik ben heilig.” 1) Het mag ook opmerkelijk heeten, dat het woord „heilig” in de Schrift zoo veelvuldig voorkomt en met zooveel andere woorden, verschillend in beteekenis, verbonden is.

Geen deugd in God, die in den Bijbel meer verheerlijkt wordt dan deze. God is heilig, dat is de gedachte, die telkens in de Schrift terugkeert en het thema uitmaakt van zoo menig Godgewijd en hartverheffend lied, hetwelk met Gods Geest bezielde zangers vervaardigd hebben; hierin bestaat de grondtoon van den jubel der heilige Serafs voor den troon Gods, gelijk het ook het eerste woord is, dat bij onze geboorte uit God op de tafelen van ons hart geschreven wordt. *Alzoo geven Woord en Symbool een krachtig getuigenis van de heiligheid Gods aan den zondigen en schuldigen mensch.*

Wij weten echter, dat de openbaring van Gods heiligheid op bovengenoemde wijze geen genoegzamen weerklank kan vinden bij den zondigen mensch, om hem met ernst naar heiligheid te doen streven. God moest, om de schending Zijner heilige Majesteit tegen te gaan, nog op krachtiger wijze dan in Woord en Symbool Zijne heiligheid aan den dag leggen. De Schrift stelt ons dan ook in menig tafereel voor, dat God dit gedaan heeft en doet in den weg der rechtvaardige strafgerichten. Gebeurtenissen als de zondvloed, de ondergang van Sodom en Gomorra, Israëls wegvoering naar de ballingschap, de verwoesting van Jeruzalem en de verstrooiing der Joodsche natie moe-

1) Levitic. 19: 2. 1 Petr. 3: 15.

ten ons leeren, dat de heilige toorn Gods geopenbaard wordt over de goddeloosheid en ongerechtigheid der menschen. 1) God is een rechtvaardig Rechter. 2) Gods rechterlijke rechtvaardigheid, waardoor Hij het goede beloont en het kwade straft, is gegrond in de absolute heiligheid Zijner natuur; door het ontstaan der zonde is de openbaring dezer volmaaktheid noodzakelijk geworden, terwijl de zedewet, die den mensch in kennis stelt met de eischen van Gods heiligheid, hem evenzeer Zijne straffende gerechtigheid openbaart. Omdat God heilig is, moet Hij de zonde straffen, want ten eerste is Hij dit — met eerbied zij 't gezegd — aan zichzelf verschuldigd, omdat de zonde het Hem en Zijn rijk vijandige beginsel d. i. aarandring Zijner natuur is, en ten anderen wordt de straf der zonde geëischt om het geluk van den mensch, naardien deze hieruit leert verstaan, hoe ernstig God het meent met de handhaving Zijner heiligheid tegenover de ongehoorzamen, opdat dit hem met eerbied en ontzag voor Gods wet zou vervullen. Met deze beide argumenten mogen, geloof ik, de loochenaars van de straf der zonde het niet zoo licht opvatten. Immers men wordt hierdoor voor het alternatief geplaatst: of de zonde is de grootste majesteitsschennis, maar dan wordt zij ook gestraft, omdat God Zijne heiligheid liefheeft en Hij den mensch voor de zonde wil doen vreezen om diens geluk te bevorderen; of de zonde is dat niet, maar dan is haar bestaan voor God meer een onverschillige zaak; straffen doet Hij haar dan niet, en hiermede vervalt dan van zelve de krachtigste drangreden ter opwekking van den mensch om 't met de onderhouding van Gods wet zoo nauw mogelijk te

1) Rom. 1: 18.

2) Gen. 18: 25. Job 9: 15. Ps. 7: 12. Nah.: 2, 3. 2 Tim. 4: 8. Hebr. 12: 13.

nemen. Dit alternatief kan m. i. moeilijk uitgaan worden. Wordt de eerste dezer praemissen verworpen, dan moet men de laatste wel voor zijn rekening nemen, of men wil of niet, en licht zou het vallen om de waarheid dezer praemissen uit het verschil van levens-practijk, dat men bij de aanhangers dezer twee uiteenlopende zienswijzen vindt, aan te toonen.

Maar al mogen deze praemissen of stellingen met een sluitrede, in een logisch opzicht, juistheid hebben, de eerste alleen is Bijbelsch en Gereformeerd, de andere daarentegen is het niet, maar behoort in het liberale legerkamp tehuis. De liberale denkwijze betrekkelijk dit punt nog een weinig breedvoeriger te beschrijven, kan voor sommige lezers der Vrije Kerk zijn nut hebben en daarom zal ik dit doen. Van liberale zijde wordt beweerd, dat het denkbeeld van richterlijke rechtvaardigheid in vroeger eeuw ter wille van de voldoeningsleer aan het menselijk strafrecht ontleend en op God zou overgebracht zijn. Men acht dit denkbeeld ook in strijd met Gods zedelijke volmaakt-*heid en gaat van de voorstelling uit, dat God niet straf-*fend, *maar alleen in den genezenden en opvoedkundigen weg het zedelijk kwaad zoekt te overwinnen.* Het beginsel, waaruit deze rationalistische voorstelling ontstaat, is dat eener ziekelijke filantropie, die het bijbelsch dogma: de mensch is om zijn God, 1) omkeert in de fatale leugen, dat God om den mensch zou zijn. Ten dienste dezer voorstelling wordt het Vaderschap Gods tot alle menschen zonder onderscheid uitgestrekt, en is er alleen een verschil in graad tusschen het kindschap der Christenen en dat der menigte. De zonde is slechts menselijke zwakheid, waardoor wel eenigszins de verhouding van den mensch tot

1) Spreuk. 16: 4. Rom. 11: 36.

God, maar geenszins die van God tot den mensch gewijzigd is, terwijl men haar, zonder dat daartoe nog de herscheppende werking des Heiligen Geestes in het hart noodig is, door zedelijke energie en het gebruik van zedelijke middelen moet trachten meester te worden. Ook de zedelijke wet blijft geen uitdrukking van Gods heilig wezen, noch de maatstaf, naar welken God, als hoogste Wetgever, onze daden en haar innerlijke drijfveeren beoordeelt en vonnist; maar de eenige beteekenis, die zij nog behoudt, is die van tucht- en opvoedingsmiddelen, waarvan de hemelsche Vader zich onder meer middelen bedient, om Zijne kinderen deugdzamer en heiliger te doen worden. Zooals licht te begrijpen is, moet men, ten gerieve van dit stelsel, sommige bijbelsche dankbeelden als heiligheid, haat, toorn en gramschap Gods van hunne kracht berooven, terwijl men anderen, zooals richterlijke rechvaardigheid, straf der zonde en voldoening geheel over boord werpt. Dat dit stelsel elken bijbelschen grondslag mist, verstaat ieder die niet wijzer wil zijn dan God in Zijn Woord, en daarom ook geen gedachte van eigen opkooxsel voor Bijbel laat gelden. *Niet rechterlijk, maar genezend en opvoedend* gaat God omtrent de zonde te werk, doch dat opvoedende noem ik, met het oog op feiten als de ondergang der eerste wereld en zooveel andere, eene opvoedkundige dwaasheid, omdat daarmede aan God iets ten laste gelegd wordt, waarvoor men een aardsch vader veel te goed zou achten! Welk vader toch zal het ooit in den zin komen, om onverdiend het geluk van sommigen zijner kinderen ten offer te brengen, met geen ander oogmerk, als om daardoor de anderen op den weg der verbetering te leiden?! Dat zou eene hoogst onzedelijke daad zijn. En toch ik kan niet anders zien of dit is de onverbiddelijke consequentie eener voorstelling, waarbij, met wegcijfering van Gods heiligheid, als voornaamste be-

weegreden om de zonde te straffen, Zijne gerichten eeniglijk gehouden worden voor middelen tot verbetering en gelukzaligheid van den mensch. Daarom weg met zoodanige remedie, die nog erger is dan de kwaal!

Gods richterlijke rechtvaardigheid is, in verband met de zonde, onafscheidelijk van Zijne heiligheid, en het rechterlijke is zoo weinig in strijd met Zijn zedelijke natuur, dat het veel meer tegenover de zonde, het karakter der hoogste zedelijkheid in God draagt. De diepste grond van vergelding te doen ligt alzoo in Gods eigen Wezen, en de wet, die uitdrukking van Gods heiligheid is en 's menschen verhouding tot God qualificeert, verkrijgt juist daardoor haren grootsten glans; want eene wet, wier handhaving achterwege blijft, is een doode letter en beteekent in zekeren zin niets. Maar hieruit volgt dan ook met noodwendigheid, dat *voldoening voor de zonde eisch van Gods absolute heiligheid is*, zoo men althans het schriftmatig heiligheidsbegrip niet verzwakken, de wet tot nul reduceeren en de zonde vergoelijken wil!

Ten slotte kan nog de opmerking nuttig zijn; hoe verkeerd het is om, gelijk F. Burman doet, Gods heiligheid van Zijn wil afhankelijk te maken én omdat hierdoor der wille Gods een voldoende grond tegen willekeur moet ontbreken, én omdat men met deze voorstelling de wettige gevolgtrekking niet ontgaan kan, dat het niet beslist uit te maken is, zooals Burman dan ook toegeeft, 2) of God de zonde straft uit kracht van de heiligheid Zijner natuur, of alleen wegens de door Hem vastgestelde orde. Deze beschouwing acht ik uiterst gevaarlijk. Men plaatst zich daarmede op glad ijs. Wanneer men toch de noodzakelijkheid van de straf der zonde niet uit de heiligheid van

1) Kort Begr. der heilige Godgel. pag. 155.

2) Idem pag. 159.

Geds Wezen afleidt, maar bloot uit zija wil, dan laat men m. i. logisch een der deugdelijkste gronden voor de voldoening-leer los, omdat dan de vraag, die moeielijk te beantwoorden is, voor de hand ligt: waarom heeft God juist bepaald om de zonde te straffen? Bij de opvatting echter van de heiligheid, als eene *wezenlijke* volmaaktheid Gods, wordt voldoening voor de zonde onontwijkbare eisch, en mitsdien is er dan voor een soortgelijke vraag geen plaats. Zoo moet het zijn, want zonder voldoening, geen verzoening!

Gasselter-Nijveen.

A. KOPPE.

BEN EN ANDER.

NOG IETS OVER SUBSIDIE.

(Aan broeder A. V.)

In het April-nummer van dit Maandschrift heb ik op uwe bedenkingen geantwoord en aangewezen waarom ze onhoudbaar waren. Later las ik in de *Wekstem*, dat gij mijn artikel met nog een paar broeders, die ge op uwe studeerkamer hadt verzocht, bedaard hadt gelezen en overwogen, en dat ook het oordeel van die broeders was geweest: „Zulk strijdvoeren is afmattend.” Dat gij met uwe broeders mijn art. zulk een ernstige overweging hebt willen waardig keuren, doet mij, vooral om de zaak waarover het gaat, bijzonder genoegen. Ook ben ik dankbaar voor den waardeerenden toon, waarop ge mij steeds geantwoord hebt. Dat ik met dat al het oordeel van u en de bedoelde broeders evenwel niet deel, zal u niet bevreemden.

Zie hier wat ik dacht:

Afmatten, ja, dat is hoogst onaangenaam en voor een rid-

derlijk mensch, als waarvoor ik A. V. ken, geschikt om akelig te worden. Maar wanneer kan men zeggen zijn tegenpartijder in den strijd *aftematten*? Zekerlijk dan, als men een beslist treffen op 't open veld blijft vermijden, en hem door allerlei niets beduidend schermutselen over bijzaken bezig en van den beslissenden slag terug houdt. Dezelfde tactiek, waardoor don Carlos zich in de ontoegankelijke bergholen van Spanje zoo lang heeft kunnen staande houden. — Maar Broeder, waarvan ge mij ook hebt te beschuldigen, van zulk een ontwijken van het punt in quaestie zult ge mij toch zeker niet kunnen aanklagen: integendeel, ik heb juist getracht u tot den diepsten grond der quaestie te drijven en u willen nopen op 't open veld slag te leveren. Alle bijkomstigheden daarlatend heb ik het beginsel, slechts het beginsel besproken, dat men of aanvaarden of verwerpen moet. Als ge daardoor afgemat zijt, dan houd ik het er voor, dat mijne argumenten u te machtig zijn geweest, want aan de onbruikbaarheid van uw wapentuig, aan de zwakheid van mijn tegenstander, noch aan de behendigheid van eigen beweging zal ik het, in dit geval, lichtelijk toeschrijven, dat ik u zou afgemat hebben. Doch hoe dit ook zij, wij blijven van elkaar gelooven, dat het ons niet om een schijnbare zegepraal, maar om een groot beginsel te doen is. Al was er dan ook eene fout in onze redeneering en gevolgtrekking, dan houden we het er toch van weerszijden voor, dat zulk eene fout er ondanks onszelfen is ingeslopen. Daarbij, onze eindbedoeling is één: wij willen beiden recht voor allen; beiden Gods Gemeente voordeel bezorgen. De wegen, langs welke we daartoe komen willen, zijn in deze quaestie verschillend. Gij wilt onze Kerk zal, aandringerende op recht voor allen, daartoe ook subsidie voor onze Gemeenten eischen en aannemen. Ik wensch daarentegen, dat onze

Kerk den Staat voor oogen stelle, dat hij door het heffen en uitkeeren van gelden, om er kerken mede te subsidieeren, onrecht doet: onrecht jegens zijn eigen aangenomen beginsel der scheiding van Kerk en Staat, onrecht jegens de kerken en onrecht jegens al zijne onderdanen; en dat onze Kerk weigere subsidie te vragen, wijl ze daardoor eigen protest tegen dat onrecht verlammen en de Regeering in hare verkeerde handelingen stijven zou.

Doch uwe afmatting; Broeder! is, dunkt me, niet zoo heel erg geweest, wijl gij, bij uw bezoek, tijdens uwe vacantie, ook ten mijnen huize gebracht — waaraan ik nog steeds met genoeg denk en waarvoor ik u nog erkentelijk ben — mij een drietal stellingen, rakende dit onderwerp, hebt laten opteekenen, die nogal van beteekenis zijn en niet aan groote afmatting doen denken. Ik zou over die stellingen eens nadenken, en er later mijn oordeel in de V. K. over meêdeelen.

Dit heb ik aanvankelijk gedaan, en deel daarom hier de opgeteekende stellingen en mijne gedachte er over voorloopig mede, om zoo noodig later deze zaak nog nader met elkaar te bespreken. Zoo mogelijk zonder elkaar afstemmen.

Uwe stellingen luiden aldus:

1. „*Het is gevaarlijk voor de Kerk, om zich te bemoeien met de organisatie van den Staat. Doet ze het, zij vervalt in ekklesiopapie* (heerschappij van de Kerk over den Staat).”

2. „*Het is zeer gevaarlijk voor den Staat, om zich te mengen in de regeling der Kerk. Doet hij het, hij vervalt in caesaropapie* (heerschappij van den Staat over de Kerk).”

3. *Onverantwoordelijk is het voor de Kerk, om de gelden, die de Staatsregeling haar rechtmatig toekent, ongebruikt te laten liggen, wijl dit leidt tot Darbisme.*

Als ik nu deze drie stellingen in oogenschouw neem,

dan vraag ik allereerst: wat wil de steller, wil hij ze alle drie als een geheel, dus als logische sluitrede in verband met elkaar beschouwd hebben, of iedere stelling op zichzelf? Indien het eerste, dan zal hij nu, bij eenig nadenken, dadelijk met ons gevoelen dat de sluitrede niet deugt, omdat de 1e en 2e stelling eigenlijk gelijk zijn, d. i. samen maar ééne algemeene stelling vormen, die in dit geval de major van eene (hypothetische?) sluitrede moet heeten. De minor ontbreekt, ergo is de 3e stelling eene conclusie, die niet klemt, dus eene zaag, die geen hout snijdt. Verlangt ge dus alle drie als eene sluitrede beschouwd te zien, wees dan zoo goed en giet de stellingen in anderen vorm, die althans logisch niet hokt.

Doch verlangt ge elk der drie stellingen op en voor zichzelf beoordeeld te zien, wat ik wel vermoed, dan volsta ik ditmaal met u als mijne gedachte te melden:

a. dat ik de 1^e en 2^e stelling — indien ge namelijk de woorden „organisatie” en „bemoeien” in de eerste en „regeling” en „inmengen” in de tweede stelling in den gebruikelijken zin opvat — gaarne onderschrijf. Het is waar en recht, Kerk en Staat moeten niet elkanders, maar ieder zijn eigene organisatie regelen. Of geldheffen voor en subsidieeren van sommige of van alle kerken ook tot die organisatie van den Staat behoort, waarmede de Kerk zich dus niet bemoeien mag, dan of ze een voorwendsel, ja bene ongerechtigheid is, tegen welke men getuigen moet, aanwijzende dat ze met de Staats-organisatie niets te maken heeft, ja zelfs tegen de aangenomen organisatie indruischt, zie dat is een zaak, die we dan later wel vinden zullen;

b. dat de 3e stelling van eene onwaarheid uitgaat, indien ze nl. niet van een land, welks onderdanen allen tot ééne kerk behooren, die dan tevens staatskerk is, maar

aan ons land wil gedacht hebben. Zij ondersteelt dat onze staatsregeling zou kunnen medebrengen gelden van burgers te heffen, om er allerlei geliefkoosde godendiensten mede te salarieren. Deze onderstelling is in strijd met wat in de 1e stelling is beweerd:

Het schijnt mij uwe fout te wezen, Broeder, dat gij, die nu ieder oogenblik beweert niet meer aan de politiek te doen, eene willekeurige grens trekt tusschen het gebied van Kerk en Staat, bij welke de geldheffing voor godendiensten en het salarieren van leeraren enz. valt onder het gebied van den Staat. Als gij dus de grens verlegd en het Staatsgebied form uitgebreid hebt, dan treedt ge terug en zegt: Ik verlang van dat geld ook mijn aandeel. Hoe de Staat er aankomt, dat is zijn zaak, ik doe niet meer aan de politiek! Zie Broeder, dit noem ik een zeer fijne politiek, bij welke men een ieder, die tegen zulk eene staatsinmenging getuigt, voor een politicus qualificeert. Moet ik kiezen, dan houd ik meer van zulke veroordeelde politici, die het geld der politiek verfoeien, dan van de vonnisende politicophoben, die er naar verlangen.

Dat ik u, die dit geld verlangt, daarom geen minder liefde voor de Kerk, ook niet voor onze Kerk, toeschrijf dan mijzelven, behoef ik u niet te verzekeren. Gij weet hoe ik vroeger gezegd heb, dat ik deze quaestie geen quaestie van leven of dood reken, ook niet voor onze Kerk, al meen ik ook uw beginsel te moeten bestrijden. Met u en andere broeders, die in dit belangrijke, doch ondergeschikte punt, van mij en anderen verschillen, roep ik aan 't Wageningeche Weekblad, dat hierop doelende getuigt: „Zie zij hebben toch ook al verschil!” toe: **Verblijd u niet, o onze vijand, want dit verschil zal onze eenheid en liefde niet schaden.**

IN JEZUS NAAM JEZUS EIGEN GEZAG EN WOORD
TERLIJDE GESTELD.

De ontrouw aan Jezus en Zijn Woord is altijd eene zware zonde, die nimmer nalaat haar eigenaardige verblindend met zich te brengen over alken belijder, die haar bedrijft. Wil men haar vergoelijken, zij wordt er slechts erger door. Maar aller afschuwelijkst wordt zij als ze die vergoelijking niet eenmaal meer noodig keurt, maar onbeschroomd haar hoofd opheft en verklaart, dat ze geen overtreding, maar martelaar voor Gods eere en zaak is. Tot zulk eene dwaasheid komen al meer en meer onze broeders in 't Herv. genootschap, om zodoende hunne onderdanigheid aan de vijanden des Heeren en de verloochening hunner roeping voor hun geweten en voor anderen te rechtvaardigen.

Het Zondagsnummer van de Standaard van 27 Aug. herhaalt ook voor de duizend en eerste maal op de oude wijze die oude dwaasheden, die het ons ten plicht maken er gedurig tegen te getuigen en het onbijbelse en zondige zoowel van zulk een blijven als van zulke nitwachten aantewijzen.

Broeder Hoedemaker heeft onlange verklaard: „Wij kennen al uwe argumenten en redeneeringen, die gij tegen ons blijven in dat genootschap aanvoert, al lang.” Alsof hij zeggen wilde: houdt daar gerust mee op, want wij zullen er ons toch niet aan storen. Wij antwoorden: Broeder Hoedemaker, dat wisten we ook al lang; maar wij zullen daarom toch voortgaan tegen uw gedrag en dat van wels rechtzinnigen met u, te getuigen. Wij doen dit niet om maar aan 't twisten te blijven, maar: a, omdat wij onze roeping moeten vervullen; b, omdat we weten dat God

mchtig is, zelfs Achab neer te vellen door een man, die den boog spant in zijn eenvoudigheid en den koning treft tusschen de gespen en het pansier. Die zelfde God is ook machtig om u, die uit eene Vrije Gereformeerde kerk in Amerika, waarin Gods Woord geleerd en gehandhaafd wordt, in Nederland zijt overgegaan tot een genootschap, dat schier op elk gebied het tegendeel doet, terug te brengen tot hetgeen ge verlaten hebt; c, omdat we — waar de predikanten en hoogleraren vast besloten blijken, om op den zondigen weg voort te gaan — toch het volk wenschen te waarschuwen, dat al die plannen niet doorziet. Het volk, dat wezenlijk Gereformeerd en door God met een nieuw leven begunstigd is, heeft niet alleen roeping, maar ook innerlijke behoefte, om bij eene Kerk te behoreen, die Gods Woord in eere houdt.

Maar benevens dit alles, moeten we de Standaard toch ook opmerken dat zij, blijkens genoemd Zondagsblad, onze argumenten niet kent. Zij zegt dat sommige „afgescheidenen” broeders aldus redeneeren:

Major. „Indien gij uw plicht doet verlaat gij de Ned. Herv. kerk.”

Minor. „Gij verlaat de Ned. Herv. kerk niet.”

Conclusie. „Derhalve doet gij uw plicht niet.”

Deze sluitrede, zóó voorgesteld, klinkt natuurlijk zeer onnoozel. Maar waar heeft br. Hoedemaker of de Standaard ooit een „afgescheidene” zoo hooren redeneeren? Waarom laat hij bij de major weg, hetgeen ieder „afgescheidene” er aan toevoegt? n. deze woorden: *waar en wijl er in stede van Christus Belial gehuldigd wordt.* De Standaard kon weten, dat wij „afgescheidenen” niet zeggen „scheidt u af”, maar: gehoorzaamt aan Christus den Koning Zijner Kerk en niet langer aan onkerkelijke en ongereformeerde kerkbesturen, zelfs al moest ge ook uit-

geworpen worden, of des noods u afscheiden. Dus: hebt Jezus eer, Zijn Woord en Gemeente liever dan een door Willem I gevormd staatscreatuur, dat men den naam van „kerk” heeft gegeven. Gijzelf noemt het bestuur dier zogenaaemde kerk „in oorsprong onwettig en in karakter onge-reformeed.”

Alzoo óf de Standaard heeft de argumentatie der „af-gescheidenen” nog niet goed gekend, óf zij heeft ze verminkt, om ze belachelijk te doen schijnen. Het laatste durven we niet onderstellen.

Ja maar, zoo antwoordt ze aan broeder Gispen, wat ge mij daar over mijn blijven in die kerk ten laste legt is een smaad, dien ik mij juist ter wille van de kerk, dien ik liefheb en ter wille van Jezus, dien ik alleen als Heer erken, getroost te dragen. Deze verklaring is wezenlijk verregaande. Dus om Christus wil zich met Christus vijanden in bond begeven en aan hunne wetten onderworpen blijven; om Christus wille moet de waarheid de leugen verdragen, opdat ze zelve door deze niet uitgeworpen worde; om Christus wille de bevelen van Hem en Zijne Apostelen op non-activiteit brengen, opdat men met het kerkbestuur niet in botsing kome! O Paulus, hoe waart ge in de war toen ge te Efeze en later te Corinthe de discipelen afscheidet en stichttet eene gemeente niet in, maar naast de Synagoge en den Tempel; o Luther en Calvyn hoe waart ge zoo onvoorzichtig, dat ge in tegenstelling met den zeer wijzen en deftigen Erasmus, gehoorzaamheid aan de kerkbesturen weigerend, geheel dien kraam van ongoddelijke reglementen hebt durven verwerpen, om afgescheidene gemeenten te stichten, terwijl er toch nog o zooveel goede menschen in de groote kerk bleven zitten. Hebt gij allen er dan niets van begrepen, dat ge liever in de afvallige kerken hadt moeten blijven, om, wanneer

men u deswege trouweloos en vleeschelijk noemde, u zulk een smaad terwille van de lieve kerk en terwille van den Heere Christus te getroosten?

Doch gaan we niet verder door met vragen, laat ons bedenken dat er een tweëerlei soort martelaarschap blijkt te bestaan: een dat ons wordt aangedaan door de vijanden van Jezus als en omdat we ons niet aan hun gezag willen onderwerpen, even als Huss, Hieronymus, de Bree en anderen; een ander, dat ons gewordt van de belijders des Heeren over onze onderwerping aan een gemeenschap met de vijanden, zooals broeder Hoedemaker en anderen.

Luther zeide, dat in Godes naam schier ieder schelmstuk bedreven werd.

Wij voegen er bij, dat in Jezus naam Jezus eigen gezag en Woord terzijde wordt gesteld.

De drie vragen, door de Standaard gedaan: a. of het Reglement, in de Ministerieële vertrekken gemaakt, in de Herv. kerk werkelijk de hoogste wet is geworden?

b. Waarom de vergelijking, ontleend aan het gebied van den Staat, niet opgaat als men haar wil toepassen op het terrein van de Kerk? en c. of het Ned. Herv. kerkgenootschap eene *kerk* is?

zal broeder Gispén wel beantwoorden, wiens brief aan zijn Herv. vriend in No. 35 der Bazuin we met genoegén lezen.

In No. 36 der Bazuin is hij reeds bezig met een antwoord op de eerste vraag. Na duidelijk verklaard te hebben, dat hij niet spreekt van eene denkbeeldige kerk, die in werkelijkheid niet bestaat, maar van de bekende zichtbare en door den Staat erkende Ned. Herv. kerk, gaat hij aldus voort:

„Die wel onderscheidt leert wel. Deze regel komt vooral hier te pas. De heeren Groen en Wormser hebben

onderscheid gemaakt tusschen de Ned. Herv. kerk en het genootschap van dien naam, tusschen een feitelijke en een juridische Herv. kerk. Daardoor is een altoosdurende cirkel-redeneering ontstaan. Leveren wij het bewijs dat het reglement in de Ned. Herv. kerk de hoogste wet is, dan wordt ons van de overzijde geantwoord: met uw verlof, de Ned. Herv. kerk staat onder Gods Woord en hare eigene belijdenis, het „reglement is in oorsprong onwettig en in karakter ongereformeerd.” Dat wil zeggen: zij behoort onder het wettig gezag te staan en daarvoor te leven. In dezen cirkel loopt men rond en is men veilig tegen den aanval der gescheidenen, ongeveer als de geloovige roomschgezinde, die het gezag van de Kerk bewijst uit den Bijbel en het gezag van den Bijbel bewijst uit het gezag van de Kerk.

„Dat ook de Standaard nog in dezen cirkel rondloopt, bewijst haar vraag aangaande het gezag van 't reglement. Ik neem de vrijheid aan *de Standaard* te vragen:

„Is er één rechtsgeleerde, één verstandig mensch in Nederland, die onvooringenomen en nuchter de dingen beoordeelt, en er aan twijfelt of het reglement de hoogste wet is van de Ned. Herv. kerk? Heeft een geschiedenis van 50 jaren het niet bewezen? Volgens welke wet is de Cock van zijn leeraarsambt ontzet, en zijn Meijboom en Zaalberg in hun ambt gehandhaafd? Zie eens de kerkelijke vonnissen van al die jaren na en onderzoek of er van iets anders gekikt wordt dan van het reglement. Gods woord en de belijdenis bestaat niet meer in en voor de rechtspraak in de Ned. Herv. kerk, sinds zij reglementen heeft. De vraag, of het reglement de hoogste wet is geworden voor de Ned. Herv. kerk, kan dunkt mij, op 't oogenblik door niemand beter beantwoord worden dan door de ouderlingen der Amsterdamsche gemeente. Zekere jonge

menschen doen belijdenis van hun ongeloof. Zij verloochenen openbaar alle grondstellingen van de Algemeene Christelijke kerk. De ouderlingen zijn in hun geweten bezwaard om die belijdenis van het ongeloof voor belijdenis des geloofs te houden en de namen van deze openbare ongeloofigen in het lidmatenboek der gemeente in te schrijven, en oordeelen dat zulk een daad gelijk zou staan met verloochening van den Koning der Kerk. Maar die jonge menschen hebben belijdenis gedaan op wettige wijze voor de bevoegde autoriteit en zijn door de bevoegde autoriteit, op wettige wijze, openbaar in de gemeente bevestigd. De Synode, als de hoogste wetgevende en rechtsprekende macht in de Ned. Herv. kerk, krijgt de zaak ter beoordeeling, beslist dat de aanneming en bevestiging volgens de reglementen heeft plaats gehad, en gelast alsnog de inschrijving te doen geschieden. En de ouderlingen? O, mij dunkt, als zij in *de Standaard* lezen, of het bewezen kan worden dat het reglement de hoogste wet is in de Ned. Herv. kerk, moet een nameloos pijulijk gevoel hun aandoen. Zij hebben door hun gedrag beslist dat alles mogelijk is op het gebied van de Ned. Herv. kerk, en hebben 't ondervonden dat er voor die kerk geen hooger wet bestaat dan het reglement."

Wij hopen dat de *Standaard* het met ons eens zal zijn, als we verklaren: dat zulk een antwoord toch wel wat weg heeft van „iets, dat op een argument gelijk."

H. B.

KRONIEK.

Augustus—September.

Na langdurige droogte heeft de Heer eindelijk regen gegeven. Niet minder echter dan in 't begin en in 't midden der vorige maand over de droogte, wordt thans weêr over te overvloedigen regen geklaagd. Moet dat klagen veroordeeld? — — De ondervinding heeft ons wel geleerd, dat er licht al te spoedig en al te veel wordt geklaagd. Voorbarig, murmureerend, ondankbaar en ongeloovig is dikwerf onze klacht. Zulk een klacht moet zeker veroordeeld worden. Maar erkend mag en moet het toch, zoo de Heer ons tegenheden zendt. Ja, klagen wij dan! Zonder echter de weldaden Gods te vergeten. Zonder al te angstvallig vooruit te loopen en bij de ondervonden onheilen nog grooter, ongegrond dikwerf! te profeteeren. Ja, klagen wij vrij! Niet echter over Gods bestuur, maar over onze en des volks zonden, die helaas! de droeve oorzaak zijn van alle ellenden en met ootmoedig wederkeeren tot en vertrouwen op den Heere.

Een en andermaal schreven we over de Ministerieële crisis. Die crisis heeft lang geduurd; — bijkans drie maanden! — maar is nu toch afgelopen. Alleen de heeren Klerck en van Goltstein treden af. De overige ministers behouden hunne portefeuilles. In de plaats van laatstgenoemden is tot minister van koloniën benoemd de heer Alting Mees; terwijl de minister van marine ad interim (tot 30 Sept. e. k.) is belast met de portefeuille van oorlog.

Naar het oosten blijft steeds aller oog gericht. Over de Turksche gruwelen in Bulgarije gepleegd, worden steeds meerdere bijzonderheden bekend. De ontkenning of verkleining dezer gruwelen, — meer nog door het Engelsche ministerie, vooral door den heer Disraëli, dan door de Turken zelve, — hebben tot nader onderzoek geleid, waarbij de meest afschuwelijke misdaden aan 't licht zijn gekomen. De heer Eugène Schuijler, Amerikaansche Consul-generaal te Konstantinopel, heeft in gezelschap van den correspondent van Daily News, de verwoeste plaatsen van Bulgarije in oogenschouw genomen en zeer belangrijke, ofschoon treurige zaken meêgedeeld. Aangaande de Bulgaren deelt hij meê, dat zij geen halve barbaren, maar een beschaafde natie zijn, waarvan de overgrootste meerderheid tot den Griekschen godsdienst behoort en die hard werkt en spaart. In elk Bulgaarsch dorp heeft men een school, die uit een vrijwillige belasting, die het volk opbrengt, wordt onderhouden, niettegenstaande de tegenkanting der Turksche autoriteit. Er is bijna geen kind in Bulgarije, dat niet lezen en schrijven kan. De Bulgaren zijn een arbeidzaam, eerlijk, beschaafd, godsdienstig volk, werkzaam van aard, doch dat door de Mahomedaansche overheerschers wordt onderdrukt. — Toen in de Herzegowina en Bosnië de opstand tegen de dwingelandij der Mahomedanen uitbrak, werden in drie à vier dorpen van Bulgarije mede zwakke pogingen aangewend, om aldaar de vaan des oproers te ontplooien. Dit deed de Turksche regering besluiten, om zoodanigen schrik en ontzetting in Bulgarije te verspreiden, dat daar aan oproer niemand meer zou durven denken. De Bashi-Bazouks, beruchte ongeregelde troepen, onder aanvoering van Achmet-Agha en de geregelde troepen van Hasiz-Pacha werden tot dat einde derwaarts gezonden en een lange reeks van gruwelen werd

hiermede geopend, die de pen schier weigert te beschrijven. Vijf en zestig dorpen en steden werden vernield door deze troepen. Kerken en scholen lieten zij door kruit in de lucht springen of verbrandden zij door petroleum. Binnen enkele dagen werden vijftienduizend ongewapende mannen, vrouwen en kinderen op de ontzettendste wijze vermoord. De mannen werden vooraf vreeselijk verminkt, vrouwen en meisjes geschonden, terwijl men de kinderen eerst dwong met de hoofden hunner makkers te spelen, voor zij zelf werden geslacht. Al deze gruwelen werden in koelen bloede gedaan, daar aan de troepen weinig of geen tegenstand werd geboden en in de meeste gevallen de wapenen vrijwillig werden overgegeven.

Volgens berichten van het oorlogstooneel is op den 1ⁿ Sept. — verjaardag van den slag bij Sédan — door de Turken eene overwegende overwinning behaald onder de muren van Alexinatz — de deur, een der deuren althans van het Servisch huis. Zij kunnen nu gemakkelijk Alexinatz innemen en naar Belgrado optrekken. De *Times* waarschuwt echter de Porte daartegen. Vóór Belgrado bereikt ware — zegt dit blad — zouden de Serviërs versterkt worden door een zeer machtigen bondgenoot — Rusland. —

Uit Konstantinopel werd intusschen gemeld, dat den 31 Aug. in een ministerraad, waaraan de grootwaardigheidsbekleeders van het Rijk deelnamen, Abd-ul-Hamed is geproclameerd tot Sultan, ter vervanging van Murad.

Van Turkije wenden we ons oog naar Berlijn. Van daar vernamen we iets, dat we een opmerkelijk teeken des tijds noemen, waarop onze aandacht wel gevestigd mag

worden. Uit Berlijn wordt gemeld, dat de lagere standen aldaar zeer verbitterd en opgewonden zijn en dat overal in Duitschland de Socialistische volksmenners een groote partij vormen. Het is in de laatste dagen overtuigend gebleken, dat de 23 socialistische, staatkundige dagbladen meer dan 100,000 geabonneerden hebben, dat er geld genoeg in de socialistische kas is, om allerlei opruiende vlugschritten bij honderdduizenden te verspreiden, en dat door de arbeidende klassen, uit de zuur verdiende loonen, verbaazende sommen worden gestort in die kas, om werkstakers te ondersteunen en een stelsel van opruiing in practijk te brengen en gaande te houden.

Met diepe verontwaardiging en tevens met innig medelijden nemen wij hiervan kennis. Met verontwaardiging over de raddraaiers bij al deze bewegingen. Met innig medelijden over het arme volk, dat verleid wordt en verleid wil worden. En — laat het ons wel bedenken! — niet alleen in Duitschland, maar schier overal wordt dezelfde ontevredenheid, opgewondenheid en verbittering waargenomen, al openbaart het zich niet overal evenzeer en op dezelfde wijze. Vraagt ge naar de oorzaak daarvan? We antwoorden, dat — onzes inziens — het ontevreden volk zelf dit allerminst begrijpt. 't Eischt meer loon hier, minder werk ginds, meer onafhankelijkheid, meer genot en vermaak. Maar als het dit alles ook verkreeg, zou de behoefte nog vermeerdert worden en — de ontevredenheid voorwaar! niet verminderd. We willen hiermeê niet beweren, dat al des volks eischen onbillijk zijn; maar alleen dat de grond der ontevredenheid dieper ligt, dan in die eischen wordt aangeduid. De ware rust en tevredenheid is in God en Zijn dienst. Geeft het volk den Bijbel, geeft het zijn Sabbath, toent het oprechte belangstelling in zijn waarachtig heil — wilt ge het volk rustig zien en tot ware

tevredenheid leiden. Laat het Woord des Heeren en Zijne inzettingen, Zijn Sabbath vooral weer in eere komen bij aanzienlijken en geringen, bij heeren, vrouwen en dienst-knechten en maagden, en bij de rechte verhouding tot elkander zal ook de rechte vrede en rust worden geboren.

Tegenover de krankheid onzer Maatschappij — het Evangelie dus. Ter bestrijding van al de ontevredenheid en verbittering des volks, — meer of minder gegrond — — de inwendige Zending. Met blijdschap begroeten wij dan ook elke poging om de inwendige zending te bevorderen, en hebben wij ook begroet de tweede algemeene samenkomst voor Inwendige Zending in het Parklocaal in de Plantage te Amsterdam, den 7 Sept. l.l. — Tot ons leedwezen konden wij de vergaderingen der Sectiën, die van 9 tot 1 uur werden gehouden, niet geheel bijwonen. Belangrijke voorstellen zijn in die vergaderingen behandeld, volgens de drie hoofdrubrieken, Evangelisatie, Onderwijs, Filantropie en hunne onderverdeelingen.

In de vergadering van Sectie 5 „Jongelings-vereenigingen,” en Sectie 7 „Christelijke scholen en onderwijzers,” konden we nog even een kijkje nemen. Deze vergaderingen waren schaars bezocht. Even schaars bezocht was de vergadering Sectie 6 „Dagbladpers.” Met veel ernst en warmte werden aldaar door den heer A. Brummelkamp Jr. een drietal stellingen bepleit, de Christelijke Journalistiek betreffend: *a.* De Christelijke Journalistiek moet minder toevallig, en derhalve meer als beroep opgevat worden. *b.* Er moet meer esprit de corps (gilde-geest) heerschen in onze Journalistiek; *c.* De Christelijke Journalistiek moet, om als orgaan te kunnen optreden, meer naar programma werken. Na eenige besprekingen kwam men tot het practisch resultaat, dat eene commissie werd be-

noemd, die de verschillende redacteuren van onze dagen weekbladen tot eene samenkomst zal uitnoodigen, waarop de belangen onzer pers zullen besproken worden. — De avondbijeenkoms, waarin Ds. Nonhebel van Middelburg en Ds. de Graaf als sprekers optraden en de Muziekkapel en Zangschool van de Diakonie-weezen der Ned. Herv. Gemeente zich op zeer lieflijke wijze lieten hooren, was zeer druk bezocht. Menig goed en behartigingswaardig woord werd daar gehoord.

Bloeie de Inwendige Zending! Zij ieder, die den Heere vreest, elk in zijn kring een zending! Laat inzonderheid onze Kerk steeds meer hare roeping verstaan! Een schoone aanvang hier en daar, worde krachtig door gebed en gave gesteund! God, onze God geve zegen.

A. 12 Sept. 76.

N.

KERKNIEUWS.

Beroepen :

Te Ureterp, R. Breitsma, Cand.; te Waardhuizen o. a., Ds. W. F. van Dijk van Heinkenszand; bij de Ware Geref. Gem. te Grand Rapids (N. A.), Ds. A. van Apeldoorn van Bolsward; te Hardinxveld, Ds. Ja. van der Linden van Westmaas; te Nijveeen, Ds. G. A. de Jong van Schoonhoven; te Haren, R. Breitsma, Cand.; te Steenwijk (2e roeping), Ds. A. Brink van ter Neuzen; te Gemen, Ds. J. Meulink; te Maassluis, Ds. Ph. J. Wessels van Zierikzee; te Hasselt, Ds. Thijs van Hollandscheveld; te Hĳum, Ds. v. d. Lichte van Tiel; te Zuid-Beijerland, R. Breitsma, Cand.; te Zegwaard, Ds. G. A. de Jong van Schoonhoven; te Wormerveer, R. Breitsma, Cand.; te Katwijk a. z., Ds. Ph. J. Wessels van Zierikzee; te 's Hertogenbosch, Ds. J. Westerhuis van Landsmeer; te 's Gravendeel, Ds. Ph. J. Wessels van Zierikzee.

Aangenomen :

Door Ds. A. Brink van ter Neuzen, de roeping naar Steenwijk; door Ds. W. F. van Dijk van Heinkenszand, de roeping naar Waardhuizen o. a.; door K. Kuiper, Cand., de roeping naar Oud-Loosdrecht.

Bedankt :

Voor Haren, Ds. H. Renting van Bodegraven; voor Gemen, Ds. A. van Wijk van Sappemeer; voor Friesland (N. A.), Ds. J. A. Vos van Pernis; voor Herwijnen, Ds. J. Boss van Stellendam; voor Grand Rapids (N. A.), Ds. A. van Apeldoorn van Bolsward; voor Hardinxveld, Ds. Ja. van der Linden van Westmaas; voor Hallum, Ds. G. A. Gezelle Meerburg van Puttershoek; voor Nijveeen, Ds. G. A. de Jong van Schoonhoven; voor Donkerbroek en Veenwoudsterwal, K. Kuiper, Cand.

Afscheid, Bevestiging en Intrede.

Ds. H. Altling nam van de Gemeente Waardhuizen afscheid met eene leerrede over Phil. 1 vs. 27 en hield den volgende Zondag, des na-

middags, zijne intrede te St. Anna Parochie met 1 Petr. 1: 25a, na des voormiddags bevestigd te zijn door zijn vader, Ds. Alting van Heerde, met 1 Thess. 5: 12, 13.

Ds. J. van Anken werd bevestigd te Haarlemmermeer (Oostz.) door Ds. P. Kapteyn van Amstelveen, met eene leerrede over Marc. 16: 15. ZEerw. verbond zich aan de Gemeente met 2 Cor. 4: 7.

Ds. D. van Brummen van Zuid-Beijerland nam zegenend afscheid van zijne Gemeente naar aanleiding van Hand. 20: 32, en werd den 3 Sept. des morgens bevestigd te Dordrecht (afd. Kuijpershaven), door Ds. C. van Proosdij met Marc. 16: 15. Des namiddags verbond ZEerw. zich aan deze Gemeente met eene leerrede over Rom. 1: 16.

Overleden.

Te Zaamslag, Ds. F. Bergsma.

Varia.

De Classis Hoogeveen, bijgestaan door de Prov. Deputaten, heeft tot de H. Bediening toegelaten naar Art. 8 der kerkorde van Dordrecht, C. Wijdoogen van Zuidwolde.

De Gemeente te Nieuwedorp vierde den 3 Sept. gedachtenis van haar veertigjarig bestaan. Ds. C. Steketee, pastor loci, sprak bij die gelegenheid over *de wording der Gemeente en haar opkomst*, naar aanleiding van 5 Moz. 8: 2, 3.

ONZE KERKELIJKE LIDMAATS-ATTESTATIEN.

II.

(*Vervolg van bladz. 698.*)

„De kerkeraad der Christ. Geref. Gemeente, of de Opzieners der Gemeente Jezu Christi” — zoo luidt de aanhef der kerkelijke actestukken, welke thans onze aandacht bezig houden — verklaart, dat het lidmaat (volgt de naam van den betrokken persoon) zooverre ons bekend is, gezond is in het geloof en onbesproken in den wandel.” — Bij eenig nadenken valt het niet moeilijk op te merken, dat hier in schijn bijna alles, in werkelijkheid bijna niets gezegd wordt. Schier een brevet van volkomenheid wordt in deze formule den vertrekkenden broeder of zuster meêgegeven, ware het niet dat „zooverre ons bekend” geheel de verklaring van haar positief karakter berooft. Deze uitdrukking toch kan evengoed als batterij worden opgeworpen, achter welke de onbekendheid eens kerkerads met het vertrekkende lidmaat zich verschanst, als dat zij als grenspaal der menschelijke kennis de lijn aanwijst, welke in het afleggen van getuigenis aangaande personen, door niemand, hij zij zelfs ouderling of predikant, overschreden mag worden. Dat de laatste opvatting bij eenigen goeden wil wel als de bedoeling des stellers dezer formule zal aangemerkt moeten worden, is ten hoogste waarschijnlijk; maar dat evenzeer voor de eerste opvatting de mogelijk-

heid bestaat, m. a. w. dat deze ietwat ontwijkende uitdrukking misbruikt kan worden, is ontwijfelbaar zeker. Hoe schromelijk ver dit misbruik kan gaan, zegt ons een man, wiens gespierde taal en forsche uitdrukkingen niets aan de waarheid zijner voorstelling te kort doen, waar hij den treurigen toestand aantoonde, die ook in zake het attesteeren van lidmaten in de Nederlandsche Hervormde kerk heerscht. Had een Christelijke Gereformeerde zich zoo uitgelaten, zijn woord zou allicht van verholen vijandschap verdacht, voor het minst van hatelijke overdrijving beschuldigd zijn. Den man, op wien wij het oog hebben, kan echter noch vijandschap noch overdrijving te laste worden gelegd. Hij heeft de Herv. Kerk lief als zijne Kerk, en tot op dezen oogenblik haar, niettegenstaande de scherpte van zijn woord, als Kerk nog niet verloochend. Wij geven daarom aan hem het woord, om te weten wat de beteekenis wordt van het „zooverre ons bekend,” waar bij deze uitdrukking aan niet eenige bekendheid gedacht kan worden. Aldus laat dr. Kuyper — want aan hem geven wij het woord — zich dienaangaande hooren: „En zelfs daarmee (met de komedie der censura morum nl.) neemt de onwaarheid der Kerk in dit opzicht nog geen einde. Neen niet genoeg, dat zij gedurig en gedurig weer zichzelf en haar leden door de censura morum een stilzwijgend getuigenis van onberispelijkheid geeft, — neen ze is ook bereid, voor elk der leden individueel dat getuigenis in schriftelijk certificaat onder het stempel van haar zegel uit te reiken. Gij behoeft slechts bij de Kerk uwer woonplaats uw attestatie op te vragen, en wie ge ook zijt, ge zult in verreweg de meeste Gemeenten, na het doorloopen van enkele formaliteiten, dit getuigenis ontvangen: dat ge gezond in de leer en onberispelijk van wandel zijt, voor zoover tenminste den kerkeraad bekend is. Voor zoover be-

kend..., o! dat voor zoover bekend, het kan niet genoeg in zijn onwaar, ja huichelachtig karakter gebrandmerkt worden. Oordeelt zelve! Zoudt ge den man niet oneerlijk noemen, die u een schriftelijk getuigenis zond omtrend iemand, die dong naar uw gunst, en zonder iets van hem te weten, zonder hem te kennen, zonder ooit zijn aangezicht gezien te hebben, toch verklaren dorst, dat hij onbesproken van wandel en onberispelijk van leven was, en er dan pour acquit de conscience bijvoegde, *voor zooveel ik weet*. Neen, als ge zegt: *voor zooveel ik weet, voor zoover bekend*, dan neemt ge het air aan van toch iets te weten, en ge weet niets, volstrekt niets van dien man, en daarom moest ge weigeren getuigenis te geven, omdat ge niets te getuigen hebt. IK KEN DIEN MENSCH NIET — ziedaar de korte, eenig ware inhoud van het certificaat, waaronder uw handschrift volle waarheid zou geweest zijn. Maar nu, dat zelfde wat in de burgerlijke maatschappij als leugen, als oneerlijkheid, om niet meer te zeggen, zou verfoeid worden, — datzelfde is het wat in de Kerk der Hervormden door haar waardigheidsbekleeders, onder haar gezag, op haar last en voorschrift schier week in week uit plaats grijpt, zoo dikwijls het bundelke attestatiën weer ter kosterij gedeponoord wordt.” *) — Zulk een leugenachtige toestand bestaat gelukkig in de Christ. Geref. Kerk nog niet. Hij zou echter kunnen ontstaan, waar die Kerk het: „Reformanda quia reformata” (het Geref. beginsel eischt voortgaande zuivering) niet in gedachtenis hield. De onbekendheid met de leden der Gemeente, waardoor het „zooverre ons bekend” tot eene jammerlijke caricatuur verlaagd wordt, is een gevaar, waaraan talrijke en uitgestrekte Gemeenten, niet het minst in groote steden, bloot-

*) Kerkvisitatie enz. bl. 17, 18.

staan. Aan deze talrijkheid en uitgestrektheid, meer nog dan aan den verwarden kerkelijken toestand is het wellicht te wijten, dat het „zooverre ons bekend” eigenlijk een andere uitdrukking wordt voor: „geheel onbekend.” Ik kan mij tenminste moeielijk voorstellen, dat de toestand op dit gebied zooveel beter zou geweest zijn in de massale Staatskerk der 17^e en 18^e dan in de kerkelooze Kerk der 19^e eeuw. Voor de Geref. Kerk van heden in Nederland (de Christ. Geref. Kerk) is de zuivere oplossing dezer quaestie „vooralsnog van minder gewicht.” Deze Kerk is nog in den beginne, en hare Gemeenten zijn nog niet zó talrijk, dat zij het opzicht des kerkerads ontwassen zouden zijn, of dat het voor de kerkeraden een sisyphusarbeid (een onbegonnen werk, omdat men het niet ten einde brengen kan) zou wezen, om inderdaad het Christelijk opzicht uit te oefenen. Evenmin is zij tot op dezen oogenblik, dank zij de bewaring onzes Gods, aan verwarring ten prooi gegeven. Het Christelijk opzicht en de daarmede verbonden Christelijke tucht is bij haar nog in eere, en dientengevolge mag het „zooverre ons bekend” in dezen zin opgevat worden: „De kerkerad — — verklaart dat hij met het vertrekkende lidmaat bekend is, en op grond dier bekendheid getuigt hij, niet beter te weten of de broeder of zuster, die zich metterwoon naar elders begeeft, is gezond in het geloof,” enz. — Maar hier juist doet zich eene moeielijkheid op, welke m. i. nogal van gewicht is. Zij betreft de beteekenis en de toepassing der uitdrukking: „gezond in het geloof.” Wat is dier korte woorden ware zin? We willen thans niet onderzoeken welke beteekenis een voorstander van een enghartig subjectivisme er van geven zou; te minder willen wij dit, omdat wij overtuigd zijn, dat wij hiermeê een geheel onnoodig werk zouden verrichten. De Geref. Kerk was te zeer Bij-

belsch, dan dat zij de uitspraak der lippen niet als de oprechte belijdenis des harten aanvaardden zou. Ook wanneer wij op die belijdenis zelve letten, worden wij versterkt in de overtuiging, dat de Geref. Kerk noch in hare symbolen, noch in hare liturgie een enghartig subjectivisme gehuldigd heeft. Inhoud der belijdenis was bij haar — niet eenige aandoening der ziel, of eene vergankelijke beweging des gemoeds, maar — de waarheden des Bijbels, zooals zij in Jezus Christus haar eenig middelpunt hebben, als het vaste steunpunt des tegenwoordigen en de onvergankelijke hope des eeuwigen levens. Als eenige troost in leven en sterven noemde zij met beslistheid de gemeenschap met den Verlosser en Zaligmaker. In drie stukken trok zich de gansche inhoud harer leer samen, en waar men na genoten onderwijs door belijdenis in het lidmaatschap der Gemeente bekrachtigd wenschte te worden, verklaarde men „de leer des O. en N. Verbonds als de eenige en volkomene leer ter zaligheid te wezen. Men heeft dan trouwens onze schoone en helaas! maar al te weinig begrepen, en tengevolge daarvan ook weinig gewaardeerde formulieren van doop en avondmaal — die monumenten uit den bloeitijd onzer Geref. Kerk! — maar op te slaan, om te weten dat hunne opstellers het belijdende subject naar een object buiten zich heên wezen, om de zaligheid te zoeken. „De hoofdsom der leer des heiligen doops” — dus luidt de aanhef van het doopformulier — „is in deze drie stukken begrepen: Eerstelijk dat wij met onze kinderen in zonde ontvangen en geboren en daarom kinderen des toorns zijn, zoodat wij in het Rijk van God niet mogen komen, tenzij dat wij van nieuws geboren worden. Dit leert ons de ondergang en besprenging met het water, waardoor ons de onreinheid onzer ziel wordt aangewezen, opdat wij vermaand worden een mishagen aan onszelven

te hebben, ons voor God te verootmoedigen en onze reinigmaking en zaligheid *buiten onszelven* te zoeken." — Uit het gouden tijdperk, waarin deze schriften werden opgesteld, werd wellicht de schoone spreuk uitgesproken: „Ecclesia non judicat de internis” (de Kerk doet geen uitspraak over den inwendigen toestand des harten.) In Geref. zin zal dus het „gezond in het geloof” wel hetzelfde willen zeggen als: „gezond in de *belijdenis* en de *praktijk* des geloofs.” Met temeer grond spreken wij dit vermoeden uit, omdat wij in de H. Schrift meermalen de leer en dus ook de belijdenis des geloofs onder den naam van „geloof” zelf aantreffen. Paulus bijv. wist dat de Gemeenten in Judea van hem gehoord hadden, dat „degene die hen eertijds vervolgde, nu het *geloof* predikte, dat hij eertijds verwoestte.” *) Overbodig is hierbij de opmerking, dat het vroeger Paulus’ toeleg was, als zelotisch Farizeër, om de belijdenis te doen ophouden dat Jezus van Nazareth de Messias zou zijn der profetie. Zelfs vinden wij letterlijk de uitdrukking „gezond in het geloof” in de Schrift gebezigd met betrekking op de Christelijke leer tegenover de ziekelijkheid van het Judaïsme in de eerste Christ. Kerk. †) Wanneer wij nu eens aannemen, dat het „gezond in het geloof” van de attestatie-formule aan de boven aangehaalde woorden der Schrift is ontleend, en wij bij het licht dier woorden dit „gezond” in oogenschouw nemen, dan zien wij dat het de zuivere leer des Evangelies in- en alle onzuivere menschelijke meeningen en verkeerde menschelijke praktijken buitensluit. Letten wij nu op den werkelijken toestand, niet van enkele, maar zelfs van vele individuën der Gemeente, en toetsen wij dien aan het getuigenis „gezond in het geloof,” dan blijkt

*) Galaten 1: 23.

†) Titus 1: 13, 14.

het maar al te dikwijls, dat dit getuigenis niet van dezen toestand kan worden afgelegd. Ik heb hier niet het oog op den toestand van onvolkomenheid, tegen welchen de Gemeente des Heeren in deze wereld voortdurend te worstelen heeft, maar op praktijken in die Gemeente, wier beginselen onmogelijk met de H. Schrift en de belijdenis der Geref. Kerk te handhaven zijn. Den treurigen toestand van onkunde laat ik evenzeer buiten spraak, ofschoon ook hierover bij de behandeling van een onderwerp als het onze veel te zeggen zou vallen. „Gezond in het geloof” zal toch wel niet eene onbekendheid en misverstand ten opzichte der belijdenis huldigen, als men in de Gemeente maar al te zeer aantreft. Er zijn, wier namen als lidmaten der Gemeente te boek staan, met de bijvoeging dat zij belijdenis des geloofs hebben afgelegd, van wie het blijkt, dat zij ten eenemale onbekend zijn met de inhoud onzer belijdenisschriften, zelfs met de eerste beginselen van de leer des Heils. Nu is het ongetwijfeld moeielijk om met juistheid te bepalen, hoever de kennis der waarheid zich *minstens* moet uitstrekken bij iemand, die door belijdenis des geloofs in de Gemeente wenscht opgenomen te worden; toch zal elk weldenkende het in het belang der Kerk wenschelijk achten, dat die kennis zich zoover mogelijk uitstrekke. Onkunde toch is ook op godsdienstig en kerkelijk gebied eene bron van veel ellende. Hoe meer en zuiverder kennis van de H. Schrift er wordt aangetroffen in de Gemeente, hoe hechter haar steunpunt ook zijn zal, en hoe minder het gevaar zal wezen om met allerlei wind van leer te worden vervoerd. Reeds in de vroegste tijden was het onkunde, die dwalen deed, en ook nu nog hebben de dwalingen door haar teweeg gebracht niet uit.

Aan haar schrijf ik zooveel verkeerde praktijken toe,

als er ook ten onzent maar al te veel bestaan. Op eene van deze wensch ik in verband met het onderwerp, dat ons bezig houdt, inzonderheid de opmerkzaamheid te vestigen, en wel op de scheiding, welke men in vele Gemeenten aantreft, tusschen belijdenis en Avondmaal. Belijdend lidmaat der Gemeente te heeten, en zeer zelden, soms éénmaal of — maar gelukkig bij hooge uitzondering — niet eenmaal ten Avondmaal te komen, is iets dat in de werkelijkheid bestaat, dat op sommige plaatsen in de volksopinie als regel is aangenomen. Zelfs heb ik mij onlangs door een mijner oudere broeders in de Bediening laten verluiden, dat het niet ongewoon was, om den personen, die op belijdenis des geloofs als lidmaten der Gemeente ware aangenomen, te doen verstaan, wie hunner, naar den maatstaf des kerkerads altijd, ten Avondmaal naderen mochten en wie niet, zonder dat den laatsten het lidmaatschap ontzegd, of de kerkelijke tucht op hen toegepast werd. Of zulke verschijnselen geheel tot het verleden behooren, kan ik niet met zekerheid uitmaken; wel weet ik dat ongeregeld ten Avondmaal komen in vele Gemeenten nog regel is. De oorzaak voor dit verschijnsel is niet ver te zoeken. Zij is hoofdzakelijk in onkunde, misverstand en traditie gelegen. De laatste oefent wel den minsten invloed, en kan bijna niet in aanmerking komen; zij beperkt zich tot de gewoonte van enkelen, om op bijzondere tijden, met Paschen bijv. ten Avondmaal te komen, en overigens niet. De middelste (het misverstand) is de machtigste, en daarom zoo noemenswaard, omdat de schijn van waarheid, waarmee zij zich dekt, zoo groot, als hare heerschappij uitgestrekt en hare praktijk schadelijk en *niet* gezond in het geloof is. In kringen, waarin dit misverstand heerscht, legt men uitsluitend nadruk op den heiligen ernst, waartoe het Avondmaal verplicht.

Men is merkbaar bevreesd voor het oordeel, dat men zich aan de Nachtmalstafel eten kan, en de gelijkenis van den man zonder bruiloftskleed 1) is hem de geliefkoosde tekst ter voorbereiding. Nu is er zeker niets afkeurenswaardiger dan gedachteloosheid in het heilige, en niets meer gegrond dan de vrees voor zelfmisleiding; vandaar dat teksten als de hovenbedoolde, mits juist verklaard en toegepast, zich wel ter voorbereidingspreek gebruiken laten. Tot die juiste verklaring dient, dat men in het oog houde, dat het overzien van de aanzittenden door den Heer des huizes, waarvan wij in vs. 11 lezen, zal plaats hebben „als het uiterste oordeel zal gehouden worden,” zooals de kanteekenaars terecht opmerken; alsmede dat de man zonder bruiloftskleed ons denken doet aan iemand, die in ijdel zelfvertrouwen „Christus en Zijne gerechtigheid, aangenomen door een waar geloove” 2) niet noodig acht. Zóó verklaard, kan men met deze gelijkenis voorzeker krachtig tot ernst en oprechtheid, ook in betrekking tot het Avondmaal des Heeren aandringen, maar tevens de toepassing maken, dat de mensch wel met het vertrouwen op zijne vroomheid, maar nimmer met het vertrouwen op Christus beschaamd kan worden. Zonder dus in het minst te kort te willen doen aan den ernst der zelfbeproeving, waartoe ook ons schoon Avondmaalformulier opwekt, wijzen wij op het misverstand, dat ondanks al dien ernst, zich op dit gebied verschuilt. Door eene verkeerde opvatting toch van hetgeen Paulus in zijn eersten brief aan de Corinthische Gemeente zegt van het schuldig zijn (het zich vergrijpen) aan het lichaam en bloed van Christus 3) door het onwaardig eten van het brood en het

1) Matth. 22: 1—14.

2) Zie de kantt. 14.

3) 1 Cor. 11: 27.

drinken van den drinkbeker, is men tot die meening gekomen, dat hij, die ten Avondmaal nadert, zulks waardig moet zijn; alsof de apostel niet duidelijk een onwaardig gebruik, en niet zooals men veelal meent, een toestand van onwaardigheid veroordeeld had. Tengevolge dezer misvatting is er een soort avondmaalgangers ontstaan, die, we willen hopen zonder dat zijzelf het wilden, toch van de tafel des Heeren het altaar hebben gebouwd, waarop zij de vruchten hunner godzaligheid brachten, in plaats van die tafel inderdaad te erkennen, zooals zij waarlijk is, als de disch des N. Verbonds, aan welken wij naar luid van onzen Catechismus vermaand en verzekerd worden, dat de eenige offerande van Christus, eenmaal aan het kruis geschied, ons ten goede komt." Aan dit misverstand heeft onkunde zich gepaard. Was men toch meer van de beteekenis des Avondmaals doordrongen, men zou aan de vermaning des apostels, welke wij in het volgende vers aantreffen, voorzeker volle recht laten wedervaren en haar niet dus in beoefening brengen: „Maar de mensch beproeve zichzelf en blijve, na tot de overtuiging zijner onwaardigheid gekomen te zijn, van de tafel des Heeren verwijderd." Paulus wilde niet met zijne ernstige vermaningen het gebruik des Avondmaals tegengaan, maar bevorderen: „men gebruike het Avondmaal" is zijne bedoeling, maar men beproeve daarbij zichzelf, en ete alzoo d. w. z. en ete op deze wijze van het brood, enz.

Daar zich nu in de Gemeente toestanden voordoen, welke in scherpe weerspraak staan met het „gezond in het geloof" van de attestatieformule, toestanden welke bekend zijn, daar zij zich niet in het verborgen, maar in het openbaar vertoonen — zoo zal het niet als een strijd tegen de goede orde der Kerk kunnen aangemerkt worden, als we thans een enkel woord in het midden willen bren-

gen om de noodzakelijkheid aan te toonen van eene geheele wijziging der thans gebruikelijke wijze van attesteeren.

DE KERKVADER AUGUSTINUS.

(Vervolg van afl. 1, pag. 34.)

Niet door kracht, noch door geweld, maar door mijn' Geest zal het geschieden.

Zach. 4 : 6.

„Een kind van zoovele gebeden en tranen kan niet verloren gaan!” Die profetie van den vromen bisschop en ziener Ambrosius kwam spoediger tot vervulling, dan de godvruchtige en trouwe moeder Monica had durven verwachten.

En zijzelve had ook geprofeteerd. Of was 't niet, alsof zij een blik in de toekomst wierp, toen zij tot haren geliefden Augustinus zeide: „Mijn zoon! vóór ik dit leven verlaat, zal ik u nog een rechtgeloovig Christen zien; dat geloof ik in den Heer.”

Dat geloof, hoe zwaar ook beproefd, werd niet beschaamd. Hoevele heete tranen waren er geschreid; hoeveel vurige gebeden waren er gebeden; welk een felle strijd was er gestreden, vóór dat die teederminnende moeder den grijszen Simeon kon nazeggen: „Nu laat Gij, Heer! uwe dienstmaagd gaan in vrede, want mijne oogen hebben de vervulling Uwer beloften gezien; ik weet, mijn zoon leeft!”

Van 't eerste uur zijner natuurlijke geboorte had zij niets variger gewenscht dan ook getuige te mogen zijn van zijne wedergeboorte.

Haar geheele leven was dan ook uitsluitend aan haar zoon gewijd.

Haar geheele leven was één aanhoudend gebed, één voortdurende strijd, één onweerhoudbare tranenvloed geweest.

Toch zou Gods Woord bevestigd worden, dat het gebed des rechtvaardigen veel vermag; dat haar strijd met de heerlijkste overwinning zou bekroond worden; dat die moedertranen in 's Heeren flesh vergaderd waren.

't Zou in Augustinus waar worden: „Niet door kracht, noch door geweld, maar door mijn Geest zal 't geschieden.”

Aan het einde van de vorige bladzijde uit de geschiedenis van den grooten man is duidelijk geworden, hoe, tijdens zijn verblijf te Milaan, de eerste beweging en verandering in zijn gemoed plaats grepen. De prediking van Ambrosius had bij Augustinus herinneringen gewekt aan zijn vroeger leven in het ouderlijk huis, en sloot zich zoo geheel en al aan de lessen zijner moeder, dat hij nu begon in te zien, hoezeer zijn afgelegde loopbaan lijnrecht in tegenspraak geweest was met de heilzame levensregelen, hem van zijn prille jeugd af voorgeschreven. Wat er van dat oogenblik af in zijne ziel omging, wie kan het beschrijven? Ontelbare gedachten verdrongen elkander. Zijne onrust werd grooter, zijn zielsangst heviger, zijn geweten sprak luider, naarmate alle hoop, om zichzelf te kunnen redden, meer en meer begon te verflauwen. Er ontstond bij hem een strijd tusschen geest en vleesch, gelijk aan dien van het licht met de duisternis.

Alle middelen werden door hem beproefd, om uit dien treurigen toestand te geraken; hij bad, bezocht de kerk, zoo dikwijls het mogelijk was; hij las en herlas de H. Schrift, maar niettegenstaande zijne groote geleerdheid was Gods Woord voor hem nog een gesloten boek

En toch zou dat zelfde Woord, vroeger door hem uit nieuwsgierigheid gelezen, maar met minachtend vooroordeel terzijde gelegd, het middel zijn, waardoor hij den weg der zaligheid leerde kennen.

Had hij jaren lang, buiten dat Woord, naar *de Waarheid* gezocht, door en in dat Woord zou hij de Waarheid en het leven vinden.

Terwijl Augustinus en zijn vriend Alipius op zekeren dag bij elkander zijn en weder over de groote levensvraag, het eenige onderwerp van hunne gesprekken in dien tijd, zich bezig houden, komt Pontitianus, een vroegere landgenoot uit Afrika en getrouw belijder van het Christendom, hen bezoeken.

Tot zijne groote verwondering ontdekt hij op de speeltafel van Augustinus de brieven van den apostel Paulus. Stilzwijgend wenscht hij den welbekenden geleerde daarmede geluk. Tevens vindt hij daardoor aanleiding om aan Augustinus en zijn vriend te verhalen, hoe een zijner vrienden door het lezen van Athanasius' geschriften tot bekeering geleid was, en hoe deze op zijne beurt voor een ander persoon het middel was geweest om het leven te vinden. Dat verhaal treft Augustinus dermate, dat hij, diep geroerd, zijn vriend Alipius toeroept: „Wat gebeurt met ons? Hoe is het? Wat hebt gij gehoord? Ongeleerden staan op en nemen het Koninkrijk der hemelen met geweld, terwijl wij, met al onze geleerdheid, ons in vleescheelijke wellusten wentelen. Is het, omdat wij beschaamd zijn, hen te volgen? En toch schamen wij ons niet, om hen *niet* na te volgen!”

Augustinus kan niet langer in 't gezelschap blijven. Door zielsangst voortgejaagd, snelt hij naar den tuin; bevende en schreiende werpt hij zich onder een boom op de knieën, en bidt en weent en snikt om vergeving zijner zonden.”

Daar hoort hij op eens eene stem, als die van een kind, en hij onderscheidt duidelijk deze woorden: „Neem en lees!” Ontsteld springt hij op, om te zien of hij wellicht in zijne nabijheid kinderen gewaar worden kan die, spelend en zingend, deze woorden hebben geuit. Hij kan zich niet herinneren ooit iets dergelijks gehoord te hebben. Maar neen! 't is geen kinderstem, 't is eene stem van den Heer, het is een goddelijk gebod, zegt hij nu tot zichzelf, en even spoedig als hij naar den tuin was gesneld, ijlt hij nu naar de plaats, waar de brieven van den apostel lagen.

In de grootste spanning grijpt hij het boek, en met heilbegeerige oogen leest hij het eerste het beste, wat zijne aandacht trekt, Rom. XIII: 12, 13 en 14. Inzonderheid de laatste woorden treffen hem. „Doet aan den Heer Jezus Christus en verzorgt het vleesch niet tot begeerlijkheden” schijnt voor hem daar geschreven te zijn.

't Was hem genoeg. Die woorden gaven hem het noodige licht, en zij voerden hem tot den God, dien hij eerst veracht en gesmaad, later overal gezocht maar nergens gevonden had.

't Behoeft nauwelijks gezegd te worden, dat Alipius spoedig met het gebeurde bekend gemaakt werd. Was deze oor- en ooggetuige geweest van den vreeselijken strijd, hij zou ook getuige zijn van de overwinning. Wat meer zegt, Augustinus mocht het voorrecht smaken, het middel in Gods hand te zijn tot bekeering van Alipius.

Beiden spoeden zich nu naar Monica om haar deelgenoot van hunne blijdschap te maken. Vol aandoening verneemt zij wat er geschied is, en niet twijfelende, dat dit een werk des Heeren is, ontlast zich hare ziel in lof en dank. Vreugdetranen besproeien nu diezelfde wangen, die reeds zoovele jaren door andere tranen bevochtigd waren

geworden. Zij kan geen woorden vinden om haar dankbaarheid te uiten, en het is haar, alsof zij haren Augustinus uit den dood ziet verrijzen.

Het vervolg der geschiedenis leert, dat Monica goed gezien had, dat het de Heer was, die door Zijn Geest in het hart van dien afgedwaalden zondaar werkte, en dat hier niet te denken viel aan hartstochtelijke aandoeningen, of aan die plotselinge bekeeringen, die even spoedig verdwijnen als de morgenwolken, en die onze ouden gaarne altijd lieten overwinteren.

Meer dan vroeger werd nu het leven van Augustinus de getrouwe spiegel van zijne leer. Zeggen en doen waren in de schoonste harmonie. Van nu aan zou hij een vat ter eere zijn van Hem, die in Zijne reddende zondaarsliefde dien diepgezonken zoon had opgezocht, en zoo de gebeden van de vrome Monica verhoorde.

Hij, die gevierde en geleerde man, de welsprekende rede naar zou nu zijne talenten in den dienst van God op woeker stellen. De krachten van ziel en lichaam, tot hiertoe besteed in het dienen van den booze en in het najagen van vleeschelijke begeerlijkheden, zouden van nu aan geheel gewijd zijn ter zaligheid van anderen en tot eer van 's Heeren naam.

Augustinus staakt zijne lessen in de welsprekendheid en verlaat de stad Milaan. Hij begeeft zich met zijne moeder en eenige vrienden naar een buitenverblijf in de nabijheid van die stad. Hier vindt hij de schoonste gelegenheid om, afgezonderd van het gewoel en de bedrijvigheid van het stadsleven, zich door gebed, het lezen der H. Schrift en godsdienstige overdenkingen voor te bereiden tot het ontvangen van den H. Doop.

Nog eens moest hij echter Milaan bezoeken. 't Was op een der groote Christenfeesten. Dezelfde vrome bisschop

Ambrosius, door wiens prediking zijne oogen werden geopend en die later zijn leermeester werd, zou hem ook den H. Doop toedienen. Dit geschiedde op Paaschnacht van het jaar 387. Met hem werden ook zijn natuurlijke zoon en zijn vriend Alipius gedoopt. Volgens de begeerte van Monica zou Augustinus nu in het huwelijk treden. Daarin bewilligde hij echter niet. Hij wilde zich geheel aan den dienst des Heeren wijden, en meende dat niet beter te kunnen doen dan in eenzaamheid en afzondering zijne dagen te slijten, en al het aardsche vaarwel te zeggen. ('t Was vooral in de 2^e en 3^e eeuw dat zich bij vele Christenen de neiging begon te openbaren tot een bespiegeland, streng vroom (ascetisch) leven. Onthouding van alle wereldsch genot en losmaking van maatschappelijke en huiselijke betrekkingen beschouwde men als den hoogsten trap van Christelijke heiligheid.)

Augustinus wil nu met moeder en vrienden naar zijne geboortestad Tagaste in Afrika terugkeeren, om daar zijn voornemen ten uitvoer te brengen.

Maar nog bevindt het reisgezelschap zich in de stad Ostra, van waar de overtocht naar Afrika zou plaats hebben, of de goede Monica wordt plotseling gevaarlijk ziek, Zij ziet haar doodsuur naderen en hare laatste woorden, tot haar zoon gesproken, waren: „Mijn zoon! wat mij betreft, niets in dit leven heeft voor mij eenige bekoorlijkheid meer; mijn vurigste wensch, om u een Christen te zien, is vervuld, en wat zou ik dan nog langer hier doen?”

Augustinus was diep bedroefd over het verlies van zulk eene moeder; maar de Heer gaf hem het voorrecht, dat hij met geloovige onderwerping en in de vaste overtuiging van een zalig wederzien, dat leed kon dragen.

Nu werd het reisplan gewijzigd. Niet naar Afrika, maar naar Rome begaven zich de drie vrienden. Hoe ge-

heel anders was de groote wereldstad nu in de oogen van Augustinus, dan voorheen. Al dat grootsche, dat schoone kon hem niet meer boeien; — al die tempelen van geleerdheid en van menschvergoding, al die wijdberoemde scholen hadden voor hem o zoo weinig waarde. Is Rome voor hem niet geweest, wat hij gemeend had, het is toch voor hem geweest, wat hij niet gedacht had; want daar begon de zucht naar het zoeken van *de Waarheid* zich het eerst in hem te openbaren. Zóó had hij Rome verlaten, en nu hij die stad weder betreedt, heeft hij de waarheid gevonden, hoewel niet de waarheid, die hij toen zocht.

Zulke en dergelijke gedachten vervullen zijne ziel, wanneer hij die vroegere woonplaats doorwandelt. Na een verblijf van tien maanden vertrekt Augustinus naar Afrika, bewoont met eenige vrienden een klein landgoed, zijn vaderlijk erfdeel. Maar ook hier vertoeft hij niet lang. Hij verkoopt zijn buitenverblijf, geeft de opbrengst aan de armen, maar bedingt eene vrije woning, waar hij eenvoudig leven kan. Drie jaren slijt hij daar in landelijke rust en afzondering en houdt zich bezig met gebed, eenigen lichten arbeid en met de studie; toch kon hij nog den tijd vinden om de bewoners van den omtrek nu en dan te bezoeken en hun tot leids- en raadsman te zijn, zoowel in zaken van stoffelijk als geestelijk belang. Augustinus had zulk eene groote voorliefde voor het ascetisch leven gekregen, dat hij vast besloten had zoo zijne overige levensjaren te slijten. Maar de Heer had iets anders met hem voor. Hoeveel nut hij ook in zijne omgeving stichtte, hij was te groot voor zulk een kleinen werkkring. De menigvuldige en groote gaven en talenten moesten op groo-ter schaal aangewend worden. Hoe eenvoudig en afgezonderd hij daar in zijne kleine en nederige woning leefde, en hoezeer hij vermeed opspraak te maken, het was niet

onbekend gebleven, welk groot vernuft en welke vrome zin in dien kluisenaar woonden. Reeds geruimen tijd was de algemeene aandacht op hem gevestigd. De aanzienlijken en het volk in den omtrek kenden den vromen man zeer goed. Een hooggeplaatst beambte van den Romeinschen keizer, die tot het Christendom wilde overgaan, en daarom het onderwijs van Augustinus begeerde, verzocht hem naar de stad Hippo te komen. Aan dit verzoek had Augustinus zeker niet voldaan, zoo hij niet geweten had, dat daar een bisschop zetelde; want zoo zorgvuldig mogelijk wilde hij elke stad vermijden, waar geen bisschop was, omdat hij vreesde, dat men hem tot die waardigheid zou willen verheffen. Toch zou in Hippo gebeuren, wat hij niet verwachtten kon. Terwijl hij eens de prediking van den bisschop Valerius bijwoont, wordt hij door het volk opgemerkt. Weldra ziet hij zich door velen omringd en met eenparige stemmen verlangt men, dat Augustinus tot priester zal gewijd worden, om den bisschop in zijn arbeid bij te staan.

Valerius, die reeds lang naar zulk een persoon had uitgezien, was met die volkskeus uitermate ingenomen, en niettegenstaande de bedenkingen van den bescheiden vreemdeling, wordt deze tot priester gewijd. Augustinus begreep zeer goed, welk een gewichtig werk hem nu wachtte, maar in de kracht van zijn God aanvaardde hij het en leefde en arbeide met den bisschop geruimen tijd in de schoonste overeenstemming en tot zegen van het volk. Meermalen liet Valerius, die zijne minderheid in menig opzicht tegenover zijn priester wel gevoelde, hem tot de gemeente spreken, zelfs wanneer hij als bisschop den dienst kon en moest verrichten. Spoedig werd overal met grooten ophef van den nieuwen priester gesproken. Valerius inzonderheid wist de bekwaamheid en godsvrucht van zijn trouwen me-

dearbeider zoo te waardeeren, dat hij pogingen aanwendde om hem tot medebisschop te laten wijden. Zulk een uitstekend man wilde hij zoo gaarne in en voor zijn eigen bisdom bewaren, want niet ten onrechte koesterde hij de vrees, dat zijn vriend wellicht spoedig elders tot bisschop zou verkozen worden.

Na grooten tegenstand gaf Augustinus toe en arbeidde nu nevens Valerius met onverdroten ijver en met zeldzame vrucht. Door den dood van Valerius werd Augustinus in 395 zelf bisschop van Hippo. Vijf en dertig jaren lang bekleedde hij die waardigheid, zooals een man als hij dat alleen doen kon. Tot aan zijn dood toe was hij een onvermoeid prediker. Menigmaal sprak hij vijf dagen achtereen tot het volk en dan soms nog wel tweemaal op één dag.

Met zijn scherpzienden blik wist hij ingeslopen misbruiken en dwalingen te ontdekken en met wijze vastberadenheid en moed ze zooveel mogelijk uit te roeien. Zijne groote geleerdheid en welsprekendheid stelden hem in staat ook in wijder kring werkzaam te zijn. Zijne puntige pen werkte voor de geheele Christelijke kerk, ter bestrijding van de toen heerschende dwaalbegrippen en kettersche leerstellingen.

Voor zichzelf verkoos Augustinus nog steeds immer het eenzaam leven. Hij stichtte nabij zijne woning een klooster, om daar ongehinderd zijne geliefkoosde godsdienstoefeningen en studiën te kunnen voortzetten.

Spijs en kleeding waren altijd zeer eenvoudig. Zoo gaarne hij een nuttig en aangenaam gesprek mocht hooren, zoo afkeerig was hij van het onverhoord veroordeelen van afwezigen.

De armen beschouwden hem als een vader en verzorger. De verdrukten vonden in hem een voorspraak en beschermer en waar het mogelijk was bracht hij de onrust-

stokers en ontevredenen met liefde en ernst tot rust.

Zoo hartstochtelijk hij vóór zijne bekeering met lichaam en geest de wereld en de zonde gediend had, evenzoo vurig en onvermoeid was daarna zijn arbeid in den dienst van God en tot heil der zondaren.

Vroeger schitterde hij door woorden, die de mensche-lijke wijsheid leert, later wilde hij van niets weten dan van Jezus Christus en dien gekruisigd, en trachtte meer en meer in het bezit van die wijsheid te komen, die ha-ren bezitters het leven schenkt.

Toch rekende hij zijne vorige studie jaren niet verloren. Neen, de gaven en talenten hem zoo menigvuldig door den Heer geschonken, eerst aangewend om den Gever te bestrijden, brachten nu eerst meer dan honderdvoudige vruchten voort.

Nu eerst zouden zijne vroegere studiën met het heer-lijkste succes bekroond worden, Juist door zijne groote geleerdheid en wijdberoemde welsprekendheid, door zijn scherp vernuft en veelomvattende en diepe kennis, was hij de rechte man om niet alleen in zijn tijd, maar door alle eeuwen heen, de verstandige en degelijke tegenstander en bestrijder van vele, zelfs ook wetenschappelijke dwaalleer-aars te zijn. Zeker schrijver zegt daarom van Augustinus : „Gelijk aan een vuurbaak, die door eene weldadige hand temidden der zee werd opgericht, om den ongewissen zeeman gedurende den nacht op zijn weg voor te lichten, schijnt de groote man door de Voorzienigheid vóór aan de duistere tijden der middeleeuwen geplaatst en bestemd te zijn, om daarover een schitterend licht te verspreiden.”

De laatste levensdagen van Augustinus waren niet de aangenaamste.

Een leger van meer dan vijftigduizend roofzieke Wandalen was onder koning Genserik uit Spanje naar Afrika over-

gestoken. Alles, wat niet geroofd kon worden, werd verbrand, verwoest of verdelgd. Dit woeste volk, voor 't grootste gedeelte de dwalingen van Arius toegedaan, had het inzonderheid op de rechtzinnige Christenen gemunt. Hippo was een der drie steden van Afrika, waar de getrouwe dienaren des Heeren nog ongehinderd hun God konden dienen. Maar ook spoedig wordt het beleg voor die stad geslagen. Augustinus verlaat de zijnen niet, maar door gebed en bemoedigende toespraken wekt hij zijne Gemeente op, in 's Heeren kracht alles te beproeven wat tot behoud der stad leiden kan. Juist in die kommervolle dagen is zijn laatste uur nabij. In tegenwoordigheid van zijne getrouwe vrienden ontsliep hij op den 28 Augustus 430, in den ouderdom van 76 jaren. Tot op het laatste oogenblik behield hij het volle bezit zijner zinnen.

Het is van Augustinus waar geworden, wat de H. Schrift zegt: „De gedachtenis des rechtvaardigen zal tot zegening zijn.” Waarlijk hij leeft nog door zijne werken, nadat hij reeds zoovele eeuwen geleden gestorven is.

Ook nog in deze verlichte negentiende eeuw wordt hij niet vergeten. Zijne geschriften behooren tot de klassieken op godsdienstig gebied. Menigmaal hoort men de eene of andere uitdrukking van „vader Augustinus” door onze hendaagsche predikers herhalen.

Zijne geschriften zijn van stichtelijken en van wetenschappelijken aard, hoewel de eersten zoowel getuigen zijn van zijn verstand en diepe kennis als de laatsten. Bij een rijken schat van geestelijk leven bevatten zij de sprekendste bewijzen van nauwgezette studie van 't menschelijk hart, en tevens ademen zij vooral vurige liefde tot God. 't Was ook bij Augustinus: „hij dien veel vergeven is, heeft veel lief.”

Ik las ergens het volgende: „Waren er geleerder kerk-

vaders dan Augustinus, die in hunne schriften een beteren stijl hadden en een zuiverder smaak aan den dag legden, geen van hen echter wist het menschelijk hart zoozeer te treffen als hij; waarom de schilders hem een brandend hart tot een zinnebeeld gegeven hebben."

Zijne predikatiën en brieven medegerekend, schat men het aantal geschriften van Augustinus op meer dan duizend. Zijne beide meesterstukken, die vooral zijn roem als schrijver gevestigd hebben, zijn: „Over de stad Gods," en „Belijdenissen." Dertien jaren lang werkte hij aan zijn eerstgenoemd boek. Op twee en zeventigjarigen leeftijd legde hij er de laatste hand aan.

't Was in het jaar 410, dat de Goten de stad Rome veroverd en vooral daardoor de Romeinen diep vernederd hadden. Die arme heidenen nu meenden, dat de goden zich van die vijanden bedienden om hen te straffen en om wraak te nemen, daar die godheden niet zoo meer geëerd werden als vroeger. Nu waren, volgens het zeggen dier afgodendienaars, de Christenen in hun land de oorzaken en bewerkers van al de ellenden, die hen troffen.

Die valsche beschuldiging geeft Augustinus aanleiding om het Christendom tegen die snoode aanvallen te verdedigen; daarom grijpt hij naar de pen, een geducht wapen in zijne hand, en begint zijn arbeid „Over de stad Gods."

't Mag met recht een krachtig pleidooi genoemd worden. Eerst betoogt hij het onvoldoende en zondige van den heidenschen eeredienst tegenover den heilzamen invloed en de rechtmatige eischen van het Christendom.

Hij toont aan, dat de voorspoed, roem en grootheid der Romeinen geen geschenken hunner goden, maar die der Voorzienigheid waren. In het geheele werk stelt hij „de stad Gods," waardoor hij het Christendom, de Gemeente van Christus, verstaat, tegenover de „stad der we-

reld." Hij beschrijft beide steden met de grootste nauwkeurigheid en raadpleegt de geschiedenis, inzonderheid de Bijbelsche historiën. Hij zegt o. a. „Twee soorten van gemoedsaandoeningen hebben twee staten voortgebracht: de eigenliefde n. l. bracht eene aardsche voort ter ont-eering van God; de liefde Gods daarentegen de hemelsche ter beschaming van den mensch. De eerste roemt in zichzelf, de andere in den Heer. De eerste heft, prat op hare grootheid, het hoofd fier omhoog, de andere zegt tot haar God: „Gij zijt mijn roem, Gij zijt het, die mijn hoofd opheft," enz. Hij bespreekt in zijn boek het verschil in beginsel, in aard en geest, dat er bestaat tusschen beide steden, die hunne eigene geschiedenis hebben. Beginnende met Kaïn en Abel, als de eerste vertegenwoordigers, doorloopt hij zoo de geschiedrollen. Eindelijk gewaagt hij van het toekomstig lot van de burgers van beide steden. Hij zegt: „De burgers der wereldstad zullen de eeuwige verdoemenis niet kunnen outgaan; terwijl die der „stad Gods" aangekomen in het vaderland, in de eeuwige rust zullen ingaan. Daar zullen wij rusten en aanschouwen; daar zullen wij aanschouwen en beminnen; daar zullen wij beminnen en loven. Ziedaar wat het zal zijn aan 't einde, dat zelf geen einde heeft. Want wat anders is ons einde, dan te komen tot eene heerschappij, die geen einde ooit heeft?"

Het tweede hoofdwerk is getiteld: „Belijdenissen of Bekentenissen." Hij beschrijft daarin zijne levensgeschiedenis, en volgens zijn eigen getuigenis, dacht hij bij het samenstellen van dit boek minder aan zijne lezers, die hem als schaduwen voorbij zweefden, maar onderhield zich uitsluitend met zijn God.

Van daar dan ook die ridderlijke rondborstigheit, die kinderlijke eenvoud en ootmoed en die groote nauwkeu-

righeid, waarmede hij al zijne zonden belijdt. Hij oordeelt zeer streng over zichzelf en noemt zich de grootste der zondaren. Hoort, wat hij zegt: „Zoolang ik van U, den eenigen God, afkeerig was, verging ik in een vloed van ijdelheden. Want zelfs' in mijne jeugd brandde ik van begeerte om verzadigd te worden van verboden vermaken, en ik werd een walg in Uwe oogen, terwijl ik behagelijk in mijne eigene oogen, en in die der menschen zocht te zijn. Mijn onervaren jeugd, tot aan den rand van den afgrond der begeerlijkheid voortgedreven, verzonk in den poel der zonde. Uw toorn over mij, o God, was machtig geworden, doch ik wist het niet. Doof geworden voor Uwe stem door het rammelen mijner ketenen, straf voor den trots mijner ziel, verwijderde ik mij nog verder van U, en Gij liet het toe, vierde ik der wellust voortdurend den teugel, en Gij zweegt, o Gij, wien ik te laat mijne vreugde noemde.”

Eenzoo openhartig belijdt hij zijn verwerpen van de Heilige Schrift. Haar eenvoud kon hem, den geleerden en hoogmoedigen man, niet behagen.

Eenzoo openhartig belijdt hij zijne hartstochtelijke gehechtheid aan de dwalingen der Manicheërs. „Negen jaren lang,” zegt hij, „verkeerde ik in dwaling en voerde ik anderen op dwaalwegen, was ik te gelijk trotsch en bijgeloovig en in alle ding nietig. Ik was met hart en ziel aan het Manicheïsme verkleefd en sleepte ook mijne vrienden mede in mijne dwaasheden. De vermetelen, en allen, die nimmer, o mijn God! het heilzame werk der zelfvernedering voelden, hetwelk Gij in het harte werkt, mogen mij verachten; ik schaam mij niet U mijne eigene schande tot verheffing van Uw roem te belijden,” enz. Spreekt hij over de wetenschap, zonder godsdienst, dan heet het: „Ongelukkig de mensch, die al deze dingen (de

wetenschappen) kent en U niet. Welgelukzalig hij, die U kent, al ware hij dan ook onkundig van al het overige." En, met het oog op zijne wetenschappelijke vorming, zegt hij van zichzelf: „O, Gij, mijne hoop van mijne jeugd aan! waar waart Gij? Gij maaktet mij wijzer dan de vogelen des hemels, en echter wandelde ik in de duisternis op de glibberige paden.”

Erkent de schrijver zijne boosheid, nietigheid en ellende, tevens spreekt hij van Gods heerlijkheid, liefde en wijsheid. Hij denkt o, zoo gering van zichzelf, en zijne redding en verlossing dankt hij alleen aan Gods genade. Hij zegt: „Wat er goeds in mij is, is, o God! Uw bestel en Uwe gave, het kwaad daarentegen mijn schuld en Uw oordeel,” en — „Heb ik voor U mijne schuld niet beleden en hebt Gij mij niet vergeven de zonden mijner ziel? Nimmer zal ik mij verontschuldigen of recht willen hebben tegenover U, want wie kan bestaan, als Gij de zonde toerekent?”

En verlost zijnde, begrijpt hij zijne roeping; want wij lezen: „Naar God! Want Gij zijt groot, o Heer! en overwaardig onzen lof. Groot is Uwe macht en aan Uwe wijsheid is geen einde. Een mensch, die een klein gedeelte Uwer schepping uitmaakt, wenscht U te prijzen. Gij wekt hem op, dat hij zijne weelde er in vinde Uw lof te verheffen; want, tot U hebt Gij ons geschapen, o God! en ons hart is vol onrust, totdat het rust vindt in U!” Opmerkelijk is zijne bede: „Mocht ik sterven, om nooit meer te sterven, en U te zien. Mijne ziel is te eng, dan dat Gij er in zoudt kunnen komen; verruim haar. Deze woning is een bouwval; richt haar weder op. Zij heeft iets terugstootends voor Uw oog. Dit moet ik voor U erkennen en belijden. Maar wie zal haar reinigen, of tot wien zal ik roepen anders dan tot U?”

Wat zijne toekomst aangaat, heet het: „Wanneer ik eens met alles, wat in mij is, U zal leven, dan zullen smart en bekommernis mij verlaten; geheel van U vervuld, zal alles aan mij leven! Gij zijt mijn geneesmeester, ik ben krank. Gij zijt genadig, ik ben ellendig. Al mijne hoop is op Uwe oneindige goedertierenheid. Schenk mij, wat Gij beveelt en beveel, wat Gij wilt” — en „moogt Gij, mijn God! het begonnen werk niet laten varen, maar voltooiën, wat nog onvoltooid in mij is.”

In verscheidene geschriften, die tezamen een geheel vormen, bestrijdt hij meesterlijk en overtuigend de dwalingen der Manicheërs. De drie voorname vragen, die Augustinus daarin beantwoordt, zijn: Van waar het kwade? (en in verband met het antwoord, dat hij op die vraag geeft) Hoe is 's menschen vrije wil te rijmen met de voorwetenschap van God? — en — Wordt door de zonde, wier oorzaak niet bij God te zoeken is, Gods heerlijkheid niet verduisterd?

Meer bekend echter is zijn strijd met Pelagius. Zegevierend treedt Augustinus door zijn geschrift op en toont onomstootelijk de waarheid van zijn leerbegrip, op Gods woord berustende, tegenover de dwalingen van Pelagius aan. De punten van verschil waren: 's menschen vrije wil, de genade en de praedestinatie.

Zeer schoon is het gezegde van Augustinus betreffende de ketterijen. Hij zegt nl.: „God, die uit het kwade het goede weet voort te brengen, duldt alleen daarom dat er zich ketterijen opdoen, teneinde zij, die Hij bestemd heeft ze te bestrijden, Zijne kerk meer en meer, door nieuwe ontdekkingen in de Schrift, tot verdediging der waarheid, verrijken zouden.”

Er zijn ook van Augustinus verscheidene geschriften, waarin hij sommige Bijbelboeken uitlegt en verklaart.

Vóór zijne bekeering was hij reeds daarmede begonnen, doch bespeurde spoedig, dat het een werk boven zijne krachten was. Hij had toen een twintigtal verzen van Genesis I afgewerkt. Later schreef hij echter zijne twaalf boeken over Genesis. De brief van Paulus aan de Galaten is de eenigste van al de brieven van dien Apostel, dien hij geheel heeft uitgelegd.

Was Augustinus waarlijk een groot man, zijne werken zijn niet minder groot te noemen. 't Is mijn doel niet geweest een critiek te leveren over 's mans geschriften. Dat is geen werk voor mijne krachten geschikt. Mijn eenig doel was aan te toonen, wat groote geesten, als Augustinus, worden kunnen voor hun tijd en voor volgende eeuwen, als de wetenschap, de gaven en talenten gewijd worden aan den dienst en tot eer van den God der wetenschappen.

Delft.

M. SMINK JR.

MISKENNING.

Gods Gemeente moet zich van de wereld niet anders dan miskenning, spot en verachting beloven. Haar Heere en Koning voorspelde haar die. En moge niet immer op even hevige wijze de vijandschap zich lucht geven; moge zij zich soms achter den schijn van vriendschap vermommen; al komt ze zelfs met aanbod van gunst, eer en aanzien; altijd toch is 't hetzelfde beginsel, waardoor de wereld, onder invloed en leiding van haar overste, gedreven wordt.

Zij schijnt en is misschien zichzelf van dat beginsel niet altijd bewust. Althans zij geeft voor hare houding gewoonlijk redenen op, die, zoo ze werkelijk bestonden,

inderdaad haar doen in vele opzichten zouden rechtvaardigen. Of wat dunkt u, zoo 't waar ware: dat de Kerk de verstoorder is van den vrede; — dat zij de vijandin is der wetenschap; — dat zij de gewenschte ontwikkeling en welvaart der maatschappij in den weg staat; — dat zij de persoonlijke vrijheid vernietigt; — zouden wij 't dan iemand euvel duiden, zouden we zelfs niet veeleer verplicht zijn, zulk een inrichting tegen te staan en haar ondergang hoe eer hoe liever te verlangen?

In hoever de Kerk van Rome reden tot deze beschuldigingen gegeven heeft; of ook Protestantsche Kerken, door onprotestantsche handelingen, niet de aanleiding tot wantrouwen in al wat Kerk heet, hebben vermeerderd, onderzoeken we thans niet. Alleen meenen we met het volste recht te mogen verklaren, dat de Gemeente of Kerk 1) des Heeren al die beschuldigingen, als laster tegen haar aard, beginsel en doel, mag afwijzen. Dit door woord en daad der wereld duidelijk te maken, is, gelooven we, vooral tegenwoordig hare dure roeping. Niet als of we ons voorstellen, dat deze zich zal laten overtuigen; ach neen, zij zal uit beginsel in haar: weg met de Kerk, die zich niet aan mijn gezag onderwerpt! blijven volharden. Doch wat nood! zoo die haat niet de *schuld*, maar het *lot* der Gemeente is! Zij trooste zich dan met het Woord haars Konings: „Weet, dat zij Mij eer gehaat heeft dan u,” en met zijne onfeilbare toezegging: „Ik, die de wereld overwonnen heb, ben met u!”

De miskennis, door de wereld haar aangedaan, is ech-

1) Aan de onderscheiding van Kerk *en* Gemeente, door broeders in 't Herv. Kerkgenootschap bedacht en als reddings-plank aangegrepen, houd ik mij niet; 1°. omdat ik, als Gereformeerde, die niet ken, — 2° omdat ik die gelukkig ook niet noodig heb, — 3° omdat de positie, afhankelijk van zulk een reddings-toestel, mij toch hopeeloos zou voorkomen.

ter niet de eenige, immers niet eens de smartelijkste, waaraan de Kerk of een harer afdeelingen blootstaat. Uit een ander, maar toch ook onheilig beginsel veroorloven soms zij, op wier vriendschap ze minstens moest kunnen rekenen, zich jegens haar grievende behandeling. Of wat kunt ge van een vriend al grievender u voorstellen, dan dat hij in uwe presentie doet, als of hij u niet kent; zelfs als waart ge er niet eens?

Aan de houding van zulk een vriend dachten we bij 't lezen van de rubriek: „*algemeen overzicht*” in No. 126 van 't „Zondagsblad van de Standaard.” Ge hoort daar eerst eene jeremiade over de „leugen” in de regeering van de Ned. Herv. Kerk. Daarop volgt het verblijdend bericht, dat toch elders de Gereformeerde Kerkregeering, niet in naam maar ook in de daad, gelukkig nog te vinden is. In Engeland, Frankrijk, Zwitserland, Zuid-Afrika en Noord-Amerika zult gij ze niet vruchteloos zoeken. Of de oogen ook scherpziende zijn; of de bril ook helder moet wezen, om zelfs over de groote zee waarnemingen te kunnen doen! En toch is die bril zoo kerkistisch gekleurd, dat hij belet te zien wat daar in de nabijheid zich bevindt. Althans de Christ. Geref. Kerk in Nederland is er niet door te ontdekken.

Zou de schrijver van dat „*algemeen overzicht*.” die zich blijkbaar over 't bestaan dier Kerk niet verblijdt, zelf niet begrijpen, dat zijn ignoreeren haar toch geheel ongedeerd laat en haar niet het minste van haar levenssappen zal ontroofen? Doch al schaadt hij die Kerk als zoodanig niet, toch heeft zijne houding beteekenis. Immers, hij heeft daardoor broeders gegriefd; hij heeft toenadering tot en samenwerking met broeders' almeer belemmerd; hij heeft, ten slotte, ons weer laten zien, hoe bekrompen een menschenziel wordt, die door kerkisme is bevangen. Ja, zoo

bekrompen maakt ons dit, dat wij Gods werk niet erkennen kunnen, als 't zich niet langs den weg van ons denken of willen openbaart. En wien doen we daarmede grooter schade dan onszelven? Genoemde schrijver is dus te beklagen; en, zoo 't ons, klein en over het hoofd gezien als we zijn, vergund mocht worden, zouden we hem gaarne den raad willen geven: bid om van uwe bekrompenheid verlost te mogen worden, opdat ge niet langer miskent, maar u er in verheugt, dat ook in Nederland eene Kerk bestaat, die misschien niet in alles aan uwe wenschen beantwoordt, maar dan toch de door u geprezen Geref. Kerkregeering heeft.

Hazerswoude.

A. VAN DEN BERG.

BROCHURES.

„Van boeken te maken is geen einde.” En van brochure te schrijven ook niet.

Voor eenige jaren sprak Dr. Beets van *een zwerm* van brochures. Sedert heeft dat woord meer in betekenis gewonnen dan verloren. 't Kan ook wel niet anders. Wij leven, zegt men, in een tijd van quaesties; en welke quaestie is er, waarover geen brochures geschreven worden?

Zij volgen elkander dan ook in ons goede land met zulk een snelheid op, dat men nauwelijks tijd heeft om — elk haar beurt gevende — er goed kennis mede te maken. Men loopt inderdaad gevaar van in de kennis der verschillende brochures erg oppervlakkig te worden, wat zeker in geen geval goed te keuren is.

Of zou 't ook bij die soort lectuur tot een „vaugen en grijpen” moeten komen? Men ondervindt, dat het er niet ver van af is.

Toch behoort men daartegen op zijn hoede te zijn. *Jonathan* zegt ergens in zijn WAARHEID EN DROOMEN: „Ik geef niet gaarne voor eenige bezigheid meer tijd uit dan zij waard is.” Aan dat woord mag wel herinnerd worden, wanneer er sprake is van brochures te lezen. Ontmoet men er eene, die slechts voor een gedeelte van waarde is, — men legge die spoedig ter zijde, om des te meer tijd beschikbaar te hebben voor andere, die 't waard zijn, dat men er zijne volle aandacht aan wijden gaat.

Zoo maakt men scheiding tusschen 't kaf en 't koren, en dat is noodig.

Of het ook altijd zorgvuldig geschiedt?

Ik durf het niet verzekeren.

Wat is toch in den regel het lot van eene brochure?

Zij wordt gelezen, gerecenseerd, door nog anderen gelezen, en daarna — vergeten. Niet ongelijk aan den vlin-der, die eenige uren rustig rondfladdert en 's menschen oog verrukt, om vervolgens stil te gaan sterven. Toch heeft hij nog eerst zijne taak op aarde volbracht; maar kan men ook van deze en gene brochure zeggen, dat zij heeft bewerkt, wat zij kon en moest bewerken?

Ik weet wel, zoo iets zou te veel geveerd zijn. Men moet zijne verwachting in zulke zaken niet te hoog stemmen en wat nederig zijn in zijne eischen. Want zie, al vindt menig vlugschrift ook een goede ontvangst, zoo behoort het toch weldra tot het verleden, en er wordt niet meer aan gedacht. Is dat korte leven dan nog maar krachtig en opgewekt geweest, zoo heeft men weinig reden tot klagen, doch 't is vaak zoo niet. En dat is zeer te bejammeren.

Onder die geschriften toch zijn er, die door vele duizenden behoorden gelezen te worden, en als een bewijs, dat dit werkelijk geschiedde, zou ik minstens een tweeden en

derden druk wenschelijk achten. Denk onder meer aan de *Toespraak* van Dr. Bronsveld, bij de opening der Christ. school te Haarlem, alsmede aan *Het goed recht der Chr. school* van Ds. Nederhoed. Ik hoop daar later nog op terug te komen en stip ze voor ditmaal slechts aan.

Thans heb ik meer bepaald het oog op *De Christ. Geref. Kerk* van Ds. Lindeboom. Die brochure vond indertijd een goed onthaal, en geen wonder, 't is een kostelijk stuk.

Hoog waren velen er mede ingenomen. Met warmte, met geestdrift zelfs, beval men haar den kerkeraad- en gemeenteleden ter lezing en overdenking aan.

En nu, wie schrijft er nog over? Zou ze zelfs nog wel eens door dezen en genen gelezen worden? Of leeft men onder den indruk, als zou de brochure slechts verschenen zijn om wat opgang te maken en daarna vergeten te worden?

Men weet wel beter. Zij moet niet enkel gelezen, zij moet *bestudeerd* worden. De inhoud er van moet leven krijgen in onze zielen.

Mannen, der zake kundig, moeten mededeelen, wat ze dachten onder 't lezen. Dat is niet moeielijk, want ze geeft inderdaad veel te denken. Of is 't hun al ontgaan? Och, dat bezwaar wordt spoedig opgeheven, door de brochure nog eens met ernst en inspanning te lezen; dan zullen die gedachten zich, wellicht in grooter getale, wel hernieuwen.

't Is niet genoeg, als onze belangstelling zich bepaalt tot een oppervlakkig welbehagen in 't geschrevene; het geschrift behoort iets uit te werken in ons en rondom ons.

Indien het gansche lichaam der Kerk eens bezielde werd met een geest, als die uit deze bladen spreekt, wat zouden we dan heerlijke dingen zien.

Maar dat zal nog niet gebeuren, zegt ge.

Ik geloof het ook niet. We aanschouwen nog maar al te veel, dat ons op een gansch anderen toestand wijst.

Hoor wat de schrijver zegt:

„Vergissen wij ons als wij meenen, dat er onder onze leden, gemeenten, kerkbesturen wel zijn, die, uit gebrek aan opmerken, aan geloofsmoed, of door enghartigheid, traagheid, ziekelijke vroomheid of de koestering der zelfvoldaanheid, en wat dies meer zij, hiervan niet genoeg zijn doordrongen, het al te gemakkelijk er mede opnemen, of het bijkans geheel vergeten, en ook niet gaarne daarop gewezen worden?”

Ziedaar de kwaal met den vinger aangewezen.

Eilieve, sta een weinig bij die woorden stil, zoo zult ge zien, als ge aan opmerken en nadenken gewoon zijt, welk een reeks van droeve verschijnselen zij u voor den geest roepen.

Men klaagt algemeen over malaise, — is niet schier allerwege, ook op 't gebied van het gemeentelijk leven, haar verlamdende invloed op te merken?

De welgezinden, die de nooden onzer eeuw kennen en hebben leeren zien, waartoe de Gemeente des Heeren in onzê dagen geroepen is, — zij zuchten er onder, bezwaard zijnde.

Zij verblijden zich daarentegen, als er stemmen gehoord worden, als die van den heer Lindeboom, en gevoelen zich zijne geestverwanten, al zijn ze 't niet in alles met hem eens, al gelooven ze ook, dat hij zich illusies maakt.

't Bevreemdt mij dan ook volstrekt niet, dat de schrijver, blijkens zijn voorwoord, van vele ontwikkelde leden der gemeente blijken van instemming ontving. De heer Lindeboom, toch staat gansch niet alleen met wat hij wil. Velen werken in zijn geest of zouden het gaarne doen,

als ze maar konden. Er zijn er overal onder ons volk, van wie gezegd mag worden, dat ze hunne roeping verstaan, mannen van geest en kracht, die hun levend geloof toonen uit hunne werken. Ze zijn een zegen voor hunne omgeving, voor Land en Kerk. Zij laten hun licht schijnen voor de menschen en doen met kracht wat hunne hand vindt om te doen. Eene milde hand en een vriendelijk oog zijn hun niet vreemd. Zij gevoelen zich bekrachtigd tot het werk des Heeren, wijl de liefde Gods hunne ziel doorstroomt en hun 't hart verwarmt. Dezulken zijn als een schijnend licht en een zoutend zout; en wie met hen in aanraking komt, gevoelt er iets van, dat het geloof in Christus waarlijk de kracht heeft, om den mensch tot een nieuw schepsel te maken, geschapen in Christus Jezus tot goede werken. Zij maken het ongeloof te schande, wijl zij de krachten des nieuwen levens aan de wereld doen gevoelen. Van *hen* mag in waarheid gezegd worden, dat anderen door hun goeden wandel gewonnen kunnen worden.

De malaise haten ze met een volkomen haat. Dezulken had de heer Lindeboom dan ook niet op 't oog, toen hij de aangehaalde woorden neerschreef. Integendeel, waar hij den strijd aanbindt tegen alles wat den bloei van het Rijk des Heeren verhindert, tegen de macht van het „lijfelijk en het spiritueele vleesch” en de vrome machten des satans, — daar mag hij op hunne ondersteuning rekenen.

Zijn woord vindt weerklank in hun hart. Edoch, niet in het hunne alleen.

Zij, die tot nog toe zich niet in de Christ. Geref. Kerk konden vinden, maar wier harte zich toch tot haar geneigd gevoelde, zullen door het lezen der brochure allicht eenige schreden nader komen. Dat is volstrekt geen illusie. Mij is iemand van zeer nabij bekend, die na 't lezen en herlezen van 't geschrift tot een vriend zeide :

„Zie, als ik overtuigd ware geweest, dat de Christ. Geref. Kerk veel zulke mannen, als de heer Lindeboom, onder hare leeraren telde, ik had mij reeds voorlang bij haar aangesloten.” Thans is hij lid.

Schrijf nu dien mensch gebrek aan inzicht in 't wezen der Kerk toe, — het zij zoo, mits ge maar met het feit rekening gelieft te houden.

Ik geloof dan ook, dat de brochure in menig opzicht goed heeft gewerkt; en dat zou nog meer 't geval zijn, indien veel, van wat zij geeft, in onze bladen op nieuw ter sprake werd gebracht.

Du choc des opinions jaillit la vérité.

Laat ons dat niet vergeten. Doen wij ook in dezen wat onze hand vindt om te doen tot bevordering der eenheid en getrouwheid van Gods kinderen. De Heer schenke ons daartoe in ruime mate de kracht en den moed des geloofs.

Oud-Vossemeer.

J. C. Boot.

DOOLHOF VAN DEN LASTER.

Er leeft ergens een geheimzinnig persoon. Hij woont overal, en nergens is hij te vinden. Beurtelings is hij onnoozel en zeer scherpzinnig. Hij zegt nimmer kwaad te bedoelen, brengt echter diepe wonden, bittere tranen, grievende verachtingen en wat niet al teweeg. Hij is, zooals hij zelf schijnt te gelooven en zijne collega's van hem getuigen, niet kwaadaardig, soms ongemeen vriendelijk en meestal vlag ter taal. Zijn tong is — zou een oud teekenmeester zeggen — gladder dan boter. Dikwijls is hij der woorden zóó vol, dat 't hem een omogelijkheid is, die in te houden. Maar niettegenstaande al deze geruststellende getuigenissen, van hem en zijne familie, zult gij,

zoo ik denk, 't verstandigst doen, als gij hem in de meeste gevallen voor het gevaarlijkste wezen houdt, dat in uwe buurt woont. Zijn naam kunt gij misschien gissen, of als dit bij eenigen uwer niet zoo is, dan noem ik hem u op den koop toe — hij heet „Men.”

Ten bewijze van het bovenstaande geef ik u eenige van zijne karaktertrekken, of wilt ge liever, een fragment uit zijne geschiedenis.

Het gebeurde eens dat iemand — zijn naam mag ik niet noemen — mij verhaalde: de heer A. ons medelidmaat, had zich een tijd lang niet al te best gedragen.

Wat heeft hij dan toch misdreven? was mijne belangstellende vraag.

„Als 't waar is, niet al te eerlijk — sterke drank,” en nog een paar woorden meer, die ik niet kon verstaan en geweigerd werden, op mijn verzoek te herhalen, moesten, ietwat weifelend uitgesproken, ten antwoord dienen.

Ik vroeg, gelijk van zelve spreekt: Hoe weet gij dat? is er degelijk bewijs voorhanden; als ook: hebt gij er A. naar 's Heeren bevel, onder wier oogen over onderhouden?

Maar helaas! op deze drie, zoo ik meende, niet on gepaste vragen, ontving ik een onbeduidend: „Men” heeft het gezegd.

Ik hervatte — eenigszins geërgerd — wie is „Men” en waar woont hij?

Ik zeg dat liefst niet, was het aarzelend antwoord.

Een van beiden, gij moet hem mij aanwijzen of ik houd uzelfen voor „Men,” herhaalde ik op zooveel mogelijk stelligen toon.

Daar werd mij een achterbuurt genoemd — een buurt, waarvan bekend was dat er dagelijks drukke samenspraken werden gehouden, op de — — stoepen.

Ik ging derwaarts. Bij mijn onderzoek werden mij spoedig een tiental „Men's” opgenoemd, voor 't grootste gedeelte — het valt mij hard, dat ik dit zeggen moet — van 't vrouwelijk geslacht.

Nu zat ik niet weinig in de war.

Ik wist, helaas! dat ik in een strijd met haar licht eene, en dan ook eene geduchte, neêrlaag kon belooopen.

Hoe zou ik mij uit dezen doolhof redden. Het speet mij zeer, dat ik mij daarin had gewaagd; evenwel het was geschied en ik kon mij nu niet meer terug trekken; te minder kon ik dit, wijl al die „Men's” leden der Gemeente bleken te zijn.

Ik liet ze bij elkander komen. Nu ving het lieve levendje aan. Allerlei fraais werd vernomen. De eene wierp het op de andere, tot er ten laatste ééne voor bleefzitten, die er, gelijk nu de andere eenstemmig getuigden, eerst van zou gesproken hebben.

Deze echter hiermee minder ingenomen, bracht onder anderen ter harer verontschuldiging in, dat „Iemand (bovengenoemde aanbrengrer) er eerst van gesproken en haar uitgevraagd had.

Evenwel scheen 't mij, haar voor de echte „Men” te moeten houden en het einde van den draad nu in handen te hebben. — Ik gaf haar dit onbewimpeld te kennen.

Maar welk een teleurstelling! Begrijp eens, zij zeide nu op haar beurt heel naïf: „Men had het haar zóó verteld.”

Waarlijk, ik wanhoopte in dezen doolhof der „Men's” ooit terecht te komen.

Ik riep: Wijs mij op 't oogenblik aan waar die „Men” woont! En waarlijk, zij deed het.

Straat, huisnummer enz. werden genoemd. Ik vatte weer moed, en ging er derhalve dadelijk op af.

't Was een deftig huis. Ik moest aanbellen. Beleefd

werd ik ontvangen en het bleek mij spoedig, dat deze „Men” niet onnoozel was.

Ik deed mijne boodschap, en schoon hij zich eerst in wel zeven bochten wrong, ontkwam hij mij toch niet. Hij beleed: het in tegenwoordigheid der dienstbode te hebben gezegd. Deze echter had het hare moeder, de werkvrouw verhaald „net zoo,” gelijk zij zich uitdrukte, „als menheer het aan mevrouw had verteld.”

Nu dacht ik nog eenmaal, de rechte „Men” te hebben gevonden, een einde aan de lastige historie te vinden en dezen onplezierigen doolhof te ontkomen.

Maar helaas! 't was om te zuchten.

Deze „Men” zei heel koeltjes, dat hij het *ergens* had gehoord, waar, voegde hij er oogenblikkelijk bij, dat was hij — — vergeten.

Ik vond het miserabel. — Daar ik echter de treurige ondervinding had moeten opdoen tegen dit soort lieden niet opgewassen te zijn, dacht ik bij mijzelven, of het niet goed zou zijn mijne ervaring openbaar te maken.

Vindt de Red. der Vrije Kerk ze der plaatsing waardig, dan voeg ik er, vooral aan het adres der „Men's den vurigen wensch bij, dat zij zich uit eigen beweging mogen bekeeren — wijl ze ergens kunnen lezen: „geen lasteraar zal het koninkrijk Gods beërven.”

P.

J. H. V.

EEN EN ANDER.

PAROCHIALE GEMEENTEN.

Het „Zuiden” bericht ons, dat de Evangelisatie-vereeniging „Toevlucht” te Zierikzee eene ledenvergadering heeft gehouden op Zondag den 27 Aug., waarin met meerderheid van stemmen is besloten zich te voegen bij de Christ. Geref. Kerk, op de volgende voorwaarden: a. dat ze erkend worde als parochiale Gemeente naast de reeds bestaande; b. dat haar tegenwoordige voorganger tot predikant worde geordend.

De Bazuin betwijfelt dat men reeds zoo ver is gekomen. De Standaard geeft allerlei recepten om eene afscheiding te voorkomen. Het laatste verwondert ons niet, want dat blad, weleer mede door de hulp van ons volk in 't aanzijn geroepen, is, vooral nadat dr. Kuyper niet meer aan 't hoofd staat, van toon veranderd en kiest nu niet zelden openlijk tegen de „afgescheiden” partij. Men schijnt ons nu niet meer noodig te achten, en ons daarom niet langer te ontzien. Moge het ons volk leeren, niet zoo spoedig allerlei ondernemingen te steunen, van wier degelijke grondslagen en gezonde richting men niet volkomen zeker is. En of het niet hoog tijd wordt dat ons Christ. Geref. volk een dagblad krijgt, dat andere bladen van den 3^{en} of 4^{en} rang, voor hen althans, geheel overbodig maakt, is een vraag, die we gaarne aan de Christ. Geref. pers ter overweging aanbevelen.

Maar, om bij ons punt te blijven, wat zijn parochiale Gemeenten? Het woord komt van het Grieksche *par-aikia*,

bijwonen, buurtschap. — Wat het denkbeeld, met het oog op de Gemeente, aangaat, daarvan blijkt dat reeds de apostelen, in aangrenzende plaatsen of buurten, rondom de bestaande moeder-Gemeente, verschillende filiaal- of dochter-Gemeenten kenden, die later tot gewone zuster-Gemeenten aangroeiden, of ook nevens de oudere, op hare beurt weer moeder van andere werden. — Rome verloochende echter later al meer en meer de zelfstandigheid der bijzondere, plaatselijke Gemeenten en maakte ze pasklaar voor haar hiërarchisch stelsel. In naam der hiërarchie werd de Kerk dan ook in bepaalde parochiën of kerspelen ingedeeld. De geestelijke der moeder-Gemeenten had over al de filiaal-Gemeenten der parochie en hare voorgangers, die ook van lageren rang waren, te gebieden.

Wat men thans in ons land en met name in onze Kerk met den naam „parochiaal stelsel” betitelt, is echter veel eer het tegendeel van wat we boven noemden. Als nawerking van vroegere scheuringen, die later zijn opgeheven, vindt men ook in enkele plaatsen twee Christ. Geref. Gemeenten naast elkaar. Vooral is dit het geval na de vereeniging der vroegere Kruisgemeenten met onze Kerk op de Synode te Middelburg in 1869. Door die unie kwamen — gelijk in Leiden wegens vroegeren strubbel reeds het geval was — op sommige plaatsen twee Gemeenten naast elkaar te staan in dezelfde stad of plaats. De Synode van Middelburg vond het niet geraden zulke twee, tot dusver tegen elkaar overstaande Gemeenten zoo maar op eens, op hoog bevel, ineen te doen smelten. Om alle botsing te voorkomen liet ze deze niet alleen naast elkaar bestaan, aan den tijd overlatende dit euvel te doen vergroeien, maar zij gaf zelfs vrijheid dat eene Gemeente, die dit noodig achtte, den ouden titel vooreerst nog bleef voeren.

Dat zij, die zulk eene, wegens bijzondere omstandigheden en toestanden noodzakelijk geworden uitzondering, gaarne tot regel zouden willen verheffen, nu spreken: *wij zijn voor het „parochiaal stelsel,”* is eenvoudig belachelijk. Of het wenschelijk is groote Gemeenten, vooral in onze groote steden in bepaalde parochiën of kleinere Gemeenten in te deelen, elk met een eigen kerkeraad of leeraar, is nog een andere vraag, waarop wij nog niet ontkennend zouden durven antwoorden. Maar in zulk een geval zou men dan toch ook bepaalde grenzen moeten stellen, tot welke zich zulke locaal Gemeenten uitstrekten. Wat men echter nu met dien naam doopt zijn „parochiën,” (bijna schreven we parodiën) die zich over geheel de stad of plaats, ja zelfs uren ver daar buiten uitstrekken. Zijn er drie, vier of ook tien zulke parochiale Gemeenten te Amsterdam b. v. dan strekt zich het gebied van ieder derzulken uit over geheel de stad met hare omstreken. Wat men zodoende verkrijgt zijn geen parochiën, maar *geestes-districten*, gebaseerd, niet op de erkenning van de Gemeenten en dienstknechten Gods, noch op bijzondere beginselen in leer of regeering der Kerk, maar enkel op de persoonlijke en vaak wispelturige voorliefde der individuen voor geliefkoosde personen of eigenaardige gaven. Dat dit stelsel van zulke geestes-districten al de gebreken en ongemakken, als b. v. het te ver uit elkander wonen der leden enz. onzer Gemeenten niet opheft, maar daarentegen een aantal bezwaren meebrengt, ligt zoo voor de hand, dat schier ieder deze dingen tasten kan.

Het is dan ook niet waarschijnlijk, dat de Provincie Zeeland aan de Vereeniging „Toevlucht” te Zierikzee, (die toch in ieder geval geen bepaalde Gemeente of Kerk, maar slechts een kring van vrienden is, hoe gewaardeerd anders ook) zulke ingrijpende voorwaarden, zonder de Synode

daaromtrent gehoord te hebben, inwilligen zal. Als men geen bestaande Gemeente is, behoort men zich door toetreding tot de plaatselijke Gemeente aan onze Kerk te verbinden, wil men geen independentische, of ook zelfs revolutionaire neigingen begunstigen. Dat Toevlucht het niet met zulke verkeerde bedoelingen verlangt, willen we gaarne aannemen. Maar is dat zoo, dan dienen die broeders ook te bedenken, dat het beginsel onzer Kerk vordert, dat we de Gemeenten en leeraren, waar ook gesteld, als Gemeenten en dienstknechten des Heeren moeten erkennen en behandelen. In de Herv. Kerk is men dat, helaas! anders gewend. Als men nu een aantal vrienden buiten de Kerk staande op zulke conditie zal aannemen, waarom zal men dan later, als zich eens 25 van die nieuwe Gemeenten wenschten af te zonderen, om op hun beurt ook een afzonderlijke Gemeente te worden, en van het toestaan van dit verzoek — niet hun komen tot, maar hun blijven in de Kerk afhankelijk maakten, ook zulke broeders niet ter wille zijn? Maar waar belandt men dan? — Die zich, ook in dit opzicht, laat besnijden, is een schuldenaar om de geheele wet te doen. Beginselen zijn vaak lastig. Daarom zouden wij die broeders raden: trekt die voorwaarde in. Wel gelooven we, dat eene ineensmelting van een afzonderlijke vereeniging als deze, die met hare voorgangers al jaren naast — om niet te zeggen tegenover — de Gemeente onzer Kerk aldaar bestaan en gewerkt heeft, niet zonder moeilijkheden is; maar dit mag toch niemand verleiden, om de toevlucht te nemen tot middelen, welke nog erger zijn dan de kwaal, die men er door voorkomen wil.

En wat de tweede voorwaarde, de ordening van den voorganger tot leeraar, betreft, wij waardeeren den echt bijbelschen en kerkelijken geest, die daarin spreekt, als

die geen bediening der H. Sacramenten wil zonder wettige zending en ordening; alsmede de achting, die men den tegenwoordigen voorganger blijkt toettedragen. De voorwaarde zelve echter zouden we, zoowel in het belang van dien broeder als om den wil van het beginsel ten stelligste ontraden. Geen Kerk, welke ook, mag zich van te voren, door wie ook, laten verplichten, om iemand als leeraar aantestellen. Maar ook terwille van dien broeder en van zijn aanstaande Evangelie-bediening zou ik die voorwaarde willen hebben ingetrokken en in een *verzoek* veranderd, opdat later de lasterende wereld niet kunne zeggen, dat hij bij conditie en per gratie aan de bediening is gekomen. Temeer, daar we vernomen hebben, dat ZEd. het noodig onderzoek — dat vanzelf geen volledig examen behoeft te zijn, als in den regel te Kampen wordt geëischt, — niet behoeft te vreezen.

Er is in de pers aan de overzij reeds op gewezen, dat wij Christ. Gereformeerden natuurlijk zeer blij zullen zijn met zulk eene beslissing der broeders te Zierikzee. Wij antwoorden: natuurlijk! en wij zullen met open armen ontvangen alle broeders en zusters, die behoefte hebben als Geref. Christenen te leven, en met ons hebben ervaren, dat dit binnen den tovercirkel van het Herv. reglementengenootschap onmogelijk is, weshalve ze om Geref. Kerk te blijven vaarwel zeggen aan het genootschap van 1816 en met ons het door God geschonken eerstgeboorterecht van de Kerk onzer Vaders vasthouden, al moet de schotel moes, met „dat roode daar,” ook worden prijs gegeven. Maar wij betwijfelen niet, of het zal ook in dezen, temidden van zulk eene vreugde, indien de Heere ze ons bereiden wil, wel weer blijken, dat men bij ons toch niet zoo met beginselen omspringen kan, als men dat aan de overzij gewoon is te doen.

DE BLOEI ONZER THEOL. SCHOOL.

De eerste weldaad, waarop we de aandacht onzer lezers en van al de leden onzer Kerk wenschen te vestigen, is *de voortdurende bloei van onze Theol. School*. In zekeren zin mag men zeggen: zij is het hart van onze Kerk, waaruit de uitgangen des levens zijn. Deelt de School aan het lichaam der Kerk geen frisch en gezond levensbloed mede, dan zullen de ziekteverschijnselen zich eerlang allerwege openbaren. Gode zij dank dat het tegendeel al meer en meer kenbaar wordt. Onze School, al is ze nog niet wat we wenschen en wat ze al meer en meer worden moet, eene vrije *universiteit*, levert toch reeds een tal van heerlijke vruchten. Hoe menig lief jongmensch zagen we, vooral ook in de laatste jaren, van haar naar de Gemeenten gaan, toegerust met eene gezonde geloofsovertuiging, degelijke kennis en een vurigen ijver voor het heil der zielen en het beginsel eener vrije Kerk. Hoe goed doet het ons hart, als we allerwege merken, dat zulke jonge broeders optreden met eene vurige prediking van een levenden Jezus op de lippen; merken dat hun dienst in de Gemeenten begeerd en door den Heer gezegend wordt. Waarlijk dat is een bewijs dat de Heere ons gebed verhoort en Zijne Kerk nog bouwen wil.

Op 15 Sept. j.l. werd de nieuwe Cursus van de Theol. School weer geopend met een hartelijke toespraak van den Rector aan leeraren en leerlingen. Eenige dagen te voren waren door de leeraren der School, in vereeniging met de commissie ad hoc, na een met goed gevolg afgelegd admissie-examen, een *veertien*-tal nieuwelingen als student ingeschreven. Het geheele getal bedraagt thans 70. Wel

een aanzienlijk cijfer, maar toch nog veel te gering om in de bestaande behoefte, die nog dagelijks grooter wordt, te voorzien. Als we zien hoeveel Gemeenten er nog vacant zijn, die reikhalzend naar een leeraar verlangen; hoeveel Gemeenten er nog ieder jaar bij komen; hoeveel leeraars er sterven, emeritaat erlangen of naar andere landen, vooral naar Amerika vertrekken, dan zeggen we ook hier: wat zijn deze onder zoovelen? Doch laat ons den Heere bidden, dat Hij al onze studeerende jongelingen voor de Kerk beware en toebereide, opdat hun hart voor de strikken des satans bewaard blijve en meer en meer vervuld worde met dat ootmoedig armzondaars geloof, dat niets in zichzelf en alles in Jezus vindt, vervuld worde en blijve met een vurige liefde voor de studie en voor het heerlijk evangeliewerk, waartoe ze worden opgeleid. De Heere heeft ons al veel op ons gebed gegeven, en Hij heeft nog meer om ons te schenken. Laat ons daarom, voorzoover we bidden geleerd hebben, toch vooral de leeraren en leerlingen onzer Theol. School niet vergeten. Men hoort van andere landen en kerken, dat ze geen bouwstof voor het leeraarsambt in de gemeenten kunnen vinden, aangezien de jongelingschap voor alles hart en lust heeft behalve voor den dienst van Jezus; alles worden wil, uitgenomen predikant. Dit is, Gode zij dank, onder ons zoo niet. De Commissie der kas ex bonis publicis van N.-Holland deed dezer dagen eene oproeping van jongelingen, die lust en aanleg bezaten om predikant te worden. Er kwam een 14 tal opdagen, om zich ter onderzoeking aan te bieden. Er kon helaas! ditmaal maar één worden opgenomen. Bij het onderzoek bleek dat ver de meesten, bij een godvreezend gemoed, een vurigen lust en een gelukkigen aanleg bezaten voor het leeraarsambt. Jammer dat er geen geld was om velen aantenemen. Had de Com-

missie er 8 a 10 kunnen plaatsen, zij had, voorwaar! naar geen bouwstof behoeven te zoeken. Van sommigen verklaarden al de leden der Commissie: „Wat is het toch jammer dat men zulke jongelingen nog weer wegzenden moet.” — Toen ik gedurende de pauze een oogenblik luisterde aan de deur der kamer, waar alle 14 alleen bij elkander waren, en hen toen bij monde van één hunner een vurig gebed tot God hoorde opzenden, waarin op gepaste en hartroerende wijze gesmeekt werd dat God, wijl er maar een kon aangenomen worden, het zóo mocht besturen, dat diegene uit hun midden mocht verkozen worden, die het nuttigst voor 's Heeren Kerk en het meest tot Zijn eer kon strekken, toen kwam me een traan van aandoening in het oog, en ik dankte in stilte den Heere, die ons zulke vruchten op den arbeid des Evangelies in onze gemeenten aanschouwen deed. — Zou er niet hier of daar een tweede broeder Bos zijn, die, evenals die van Middelharnis voor de Zuid-Hollandsche weezen, ons een fonds wilde bereiden, waaruit we onvermogende jongelingen tot predikant konden opleiden, om alzoo onze Theol. School met godvruchtige studenten, en onze Kerk met getrouwe leeraren te bevolken?

GESCHENK VOOR EEN WEESHUIS.

Een oude broeder Bos woonde te Middelharnis (Overflakké) in een huis tusschen dit welvarend dorp en het daaraangrenzend Sommelsdijk gelegen. Naast het huis door hem bewoond staat een vrij groot vierkant gebouw, dat oorspronkelijk bestemd was voor een kerk, en daaraan weer een dito huis, als waarin Bos woonde, dat tot pastorie had kunnen dienen.

Door een samenloop van omstandigheden, die de oude-

man mij in 't jaar 67 vertelde, maar die mij gedeeltelijk vergeten zijn, is de kerk nimmer voor den dienst gebruikt en de pastorie nimmer door een predikant bewoond. Mijne wegen zijn hooger dan ulieder wegen en mijne gedachten dan ulieder gedachten, zegt de Heere. Dit bleek ook hier. De goede oude man kwam onlangs te sterven. Na zijn dood bleek dat zijne begeerte om voor 't Godsrijk bevorderlijk te zijn en zijne liefde voor de Christ. Geref. Kerk met het afnemen zijner krachten niet waren verminderd. Bij testamentaire beschikking heeft hij genoemde gebouwen aan de Christ. Geref. Kerk in de Prov. Zuid-Holland geschonken, met de helft van zijne overige nalatenschap, teneinde de gebouwen tot een Provinciaal weeshuis zouden worden ingericht en de gelden — die niet veel beneden de drie tongouds schijnen te bedragen, — zouden dienen om weeshuis en weezen te onderhouden. „Ik, de Heer, doe al deze dingen.” Dat ook ons volk dit nimmer vergete. Het is te hopen, dat de plaats en omstreken voor zulk een inrichting niet ondoelmatig zullen blijken te zijn; dat er geen al te bezwarende voorwaarden aan zullen verbonden wezen, en dat de liefdedaad van dezen geachten weldoener bij anderen, die de Heere eveneens met aardse middelen heeft gezegend, navolging zal vinden. Weeshuis en kapitaal staan onder beheer van eene door de Provinciale vergadering te benoemen Commissie. Wij wenschen onze broeders in Zuid-Holland van harte geluk met dit belangrijk legaat, en bidden hun toe wijsheid van boven om deze zaak naar eisch te behandelen. Worde het weeshuis in ieder geval een kweekschool voor godsvrucht en deugd voor onze lieve ouderloozen, die aldaar opname zullen vinden.

EEN KRONIEK VAN HET ONTSTAAN EN DE ONTWIKKELING ONZER CHRIST. GEREFORMEERDE KERK.

De Christ. Geref. Kerk is een stamboom, die gelukkig in een vruchtbaren grond zijn wortels heeft geslagen, zich in verschillende takken al meer en meer uitbreidt en, Gode zij dank, al een tal van vruchten heeft voortgebracht, waarvan sommige beginnen te ontsluiten, andere bezig zijn te volgroeien en waarvan ook bereids vele in de schuren daar boven zijn binnen gehaald. Deze boom heeft dus ook zijn stormen doorstaan en zijn zonneshijn en regendroppelen genoten: hij heeft zijn geschiedenis. — Het is van groot belang dat de geschiedenis van Gods-bemoeiingen met onze Kerk bewaard blijve. Zij moet voor de toekomst onze leermeesteresse zijn. Een tal van bijzonderheden en kleinigheden, die in den eersten opslag vaak weinig geacht en door gewone historieschrijvers onmogelijk kunnen geboekt worden, blijken later toch van groot belang te wezen. Vooral is dit het geval met alles wat samenhangt met het ontstaan en de eerste ontwikkeling van gemeenten en kerken. De geringste bijzonderheid, door Eusebius b. v. van de eerste Christen-gemeenten, of later door anderen van de Hervormers en de Hervorming bewaard, hoe worden ze niet nagesnuffeld en verslonden. Zelfs de gesprekken, die Luther over tafel vaak met zijne vrienden hield, heeft men uit den mond der laatsten opgevangen, of elders opgevischt, en zoo goed en kwaad mogelijk teboek gesteld, om de grootere zaken uit een tal van kleinere, schijnbaar oubeduidende, gegevens te beoordeelen.

Eene kroniek of kort min of meer tabellarisch overzicht, waarin zulke dingen worden aangestipt, ontbreekt

ons nog van onze Kerk. Wel hebben we de officieele stukken, „het leven van Hendrik de Cock” en enkele andere bijdragen, die ons in groote trekken het ontstaan onzer Kerk en ook van eene of andere enkele gemeente in 't licht stellen, maar van de meeste gemeenten weten wij zeer weinig en zal, als er niet in wordt voorzien, het nageslacht niets weten. Dit moet, mijne broeders, alzoo niet geschieden. Het deed ons dan ook groot genoeg dezer dagen zoo nu en dan iets in de *Wekstem* te lezen van de hand van Ds. Kuiper te Wildervank, over het ontstaan en de ontwikkeling van de gemeenten in de classis *Pekel-A.* Zie dat is wat we hebben moeten van geheel onze Kerk en van iedere gemeente. De bijzondere tact, waarmede br. Kuiper dit blijkt te kunnen doen, leidt er ons toe, om ZEW. bij dezen openlijk en ernstig te verzoeken zich tot taak te willen stellen het vervaardigen en bijhouden van een „Kroniek” of *Stamboek van al de gemeenten der Christ. Geref. Kerk.* Dat zulk een boek wel aftrek zou vinden en later van onbetaalbare waarde voor den geschiedvorschcr (in sommige gevallen zelfs voor de kerkelijke en burgerlijke rechtsspraak) zou zijn, lijdt geen twijfel. Daarbij komt, dat het nu nog de tijd is, nu er in iedere gemeente en classis nog levende getuigen van de wording der gemeenten te vinden zijn. Broeder Kuiper is daarvoor de aangewezen man: niet alleen omdat hij ons getoond heeft, hoe ongeveer zulk een werk moet aangelegd worden, maar ook, omdat hij de Kerk reeds zoo vele jaren diende, of in de omstreken waar de scheiding het eerst is begonnen en het diepst wortel heeft geschoten, zoodat hij haar stichter heeft gekend en haar geschiedenis mede doorleefde; dat hij steeds in veel zaken van zijne jeugd af mede een werkzaam aandeel nam, en van de andere zijde nog een man zóó in de kracht zijns levens is, dat

hij volkomen voor zulk een arbeid is berekend. Wij hopen dat anderen dit ons verzoek zullen steunen, en dat broeder Kuiper het zal inwilligen. Wij en het nageslacht zullen er hem dankbaar voor zijn.

H. BEUKER.

KRONIEK.

September — October.

Wij hebben in onze kroniek van deze maand weinig meê te deelen. De oorlog tusschen Turkije en Servië, de politieke toestand van Turkije, de verhouding tusschen de regeering en de onderdanen aldaar, vooral de onderdrukking der Christenen en dan — de houding der groote mogendheden tegenover dit een en ander, — zietdaar, waarop we dag aan dag worden gewezen, en wat het voornaamste is, waarmede de pers zich thans bezig houdt. De groote mogendheden hebben zich met de Turksche aangelegenheden in de laatste dagen meer ingelaten; zij kunnen het echter onderling daaromtrent niet eens worden. De eene is bang voor de andere, dat zij te grooten invloed zal verkrijgen, het evenwicht, het Europeesch evenwicht, — zag men kans om zonder dit te verbreken de zaak aan een einde te brengen — zeer spoedig zou de Turksch-Servische oorlog geëindigd zijn en de zieke man voor goed op zij gezet — gestorven en begraven.

Aan de Porte is het voorstel gedaan om een wapenstilstand te sluiten. Tevens hebben de mogendheden den eisch gesteld der autonomie voor Bosnië, Herzegowina en Bulgarije. Deze eisch is door de Porte beantwoord met de belofte, dat zij niet alleen den toestand van enkele gewesten zal regelen, maar het beheer van het geheele rijk.

op beteren voet brengen. „Eene nationale vergadering zal in het leven worden geroepen, en daarnaast in alle Vilayets eene soort van provinciale staten. In beide lichamen zullen ook Christenen zitting hebben, en over het geheel zullen aan de Christenen gelijke rechten verleend worden als aan de Mahomedanen.” Er is aan dergelijke hervormingen zeker groote behoefte. De heer Forster, die naar Konstantinopel gegaan is, om zooveel mogelijk van den wezenlijken staat van zaken te vernemen, heeft dit duidelijk aangewezen in eene rede te Bradford gehouden, die met buitengewoon groote belangstelling is aangehoord. Hij heeft onder anderen gezegd, dat hetgeen van de Bulgaarsche gruwelen is gezegd, waar is, ja dat die zaak erger wordt gevonden naarmate zij meer onderzocht wordt. Hij erkent voorts dat er opstanden zijn geweest en wil ook buitenlandsche invloeden daarop niet ontkennen; maar beweert, dat de wijze, waarop het Turksche bewind regeert, alles verklaart en dat, zoo daarin geen verandering wordt gebracht, nog meer oproeren te verwachten zijn. Volgens Forster wordt de geheele bevolking onderdrukt door de regeering en hare beambten, en dat niet alleen in Europa, maar ook in Klein-Azie. De Christenen echter worden daarbij nog onderdrukt door hunne Mahomedaansche landgenooten. Laatstgenoemden hebben tot onderdrukking de handen geheel vrij. Getuigenis van Christenen wordt niet aangenomen; zij mogen geen wapenen dragen, terwijl de Mahomedanen gewapend zijn, die daarenboven vrienden hebben in Konstantinopel. Het gevolg is, dat er voor de Christenen nergens veiligheid is en het gevaar te grooter, naarmate zij door hun vlijt hunne Mahomedaansche landgenooten meer overtreffen. Men behoeft — zegt Forster — „nog niet eens te spreken van staatkundige rechten, de gewone burgerlijke rechten zijn hun niet eens

verzekerd." Er is dus wel te hervormen in Turkije. De vraag is echter, of het Turksche bewind te vertrouwen is, ten opzichte van zijn hervormingsbeloften en of de mogendheden haar vertrouwen in dezen zullen schenken.

De Bulgaarsche natie vertrouwt de Turksche hervorming niet. Zij heeft dit uitdrukkelijk verklaard in eene memorie, ingediend bij de groote mogendheden. Zij vraagt aan het slot dier memorie, of het mogelijk is te onderstellen dat dit ongelukkig volk nog langer moet blijven zuchten onder het voortdurend juk, dat het nu reeds sedert vijf eeuwen draagt? en welke misdaad het heeft begaan, dat het dit wreede lot in Europa zou verdienen? „Geduldig — zegt de natie — heeft het lang zijn martelaarschap gedragen, maar het kan niet meer; de maat is meer dan vol, het leeft nog slechts half. En daar het niet inziet, waarom deze zijne slavernij *eene der noodzakelijke voorwaarden zou zijn voor het Europeesch evenwicht* (wij spatieeren,) of voor den vooruitgang der beschaving, richt het zich tot de Christelijke mogendheden van Europa, als vertegenwoordigers der beschaafde volken, om van haar een staat van zaken te vragen, waardoor het zal kunnen leven, niet als eene kudde schapen, geschoren en geslacht, naar het welgevallen zijner meesters, maar als menschen, in het genot van de onvervreembare rechten, noodig voor hunne verstandige, zedelijke en maatschappelijke ontwikkeling." „Het Bulgaarsche volk" — zoo eindigt deze memorie — „stelt geen het minste vertrouwen in de Turksche hervormingen, de ervaring heeft het daarvoor alle reden gegeven. Het verzoekt dus de tusschenkomst der mogendheden, die de beschermers zijn van de Christenen in het Oosten, opdat de Bulgaarsche natie het recht erlange, voortaan zichzelf te regeeren."

De Porte blijft beloven. Volgens de laatste berichten heeft zij toegestemd in een wapenstilstand voor zes maanden en zal in dien tijd de beloofde hervormingen gaan invoeren. Zij hoopt aldus zeker de verdere bemoeiing der groote mogendheden met hare zaken te voorkomen.

Of zij die zal voorkomen? — Wij zullen dit later zien, maar vergeten intusschen de onderdrukten niet in onze gebeden.

Terwijl we van onderdrukten schrijven, richt zich ons oog onwillekeurig ook naar Spanje. Hoe staat het daar met de Christenen? Ge zult u herinneren dat in den loop van dit jaar eene nieuwe Constitutie door de Spaansche Cortes is aangenomen. Van deze Constitutie luidt art. XI, na hevige debatten, welke veertien dagen aanhielden, vastgesteld, — aldus: „De R. K. godsdienst is die van den Staat. De natie is gehouden hem te handhaven en zijne dienaren te bezoldigen. Niemand zal op Spaansch grondgebied om zijne bijzondere meeningen of eeredienst bemoeielijkt of vervolgd mogen worden, mits de Christelijke zedeleer daarbij in acht worde genomen. Evenwel zullen er geen andere openbare vertooningen of plechtigheden toegelaten worden dan die van de Staatskerk.”

Wat door *openbare* plechtigheden verstaan moet worden, is voor meer dan eene uitlegging vatbaar en kan zeker tot moeielijkheden aanleiding geven. Nu reeds heeft de regeering van Spanje aan alle Protestantsche kerken en genootschappen bevolen, alle symbolen en teekenen te verwijderen van hunne gebouwen, waardoor te kennen wordt gegeven, dat zij strekken voor den Protestantschen eeredienst. Het bijbelgenootschap mag geen bijbels uitstallen; eene Protestantsche schoolmeesteres, die met 16 acht en tienjarige kettertjes uit wandelen ging, is beboet en met gevangenisstraf bedreigd, enz. enz.

Liever Turksch dan Paapsch? Of: liever Paapsch dan Turksch? Wij kiezen tusschen deze twee niet, Lezers! maar bidden, dat Christus' kruis triumfeere en het licht des Evangelies beide Turksche en Roomsche duisternis verdringe.

Maar het moderne ongeloof dan? — — Voorwaar, wij hebben daartegen niet minder te strijden en — te bidden. Wij werden daaraan bij vernieuwing herinnerd door 't geen uit Marseille werd meêgedeeld. „Gisteren avond vond de burgerlijke plechtigheid plaats, waardoor onze vriend, de burger Malancene, had besloten den kerkelijken doop voor zijn jongstgeborene te vervangen. Onze medewerker G. Hugues en mejufvr. L. Tardiff fungeerden als doopgetuigen. Dit kleine huiselijk feestje is naar wensch afgelopen. Onze dichtertlijke vriend doopte zijn kind met de woorden: „Daar Christus zelf, als hij op aarde wederkwam, geen Christen meer zou zijn, doop ik u tot burger, in naam van de gestrengte natuur.”

Dit bericht komt voor in het radicale blad l'Egalité.

Heeft dit in Frankrijk plaats gehad, de beginselen, waardoor zoo iets mogelijk wordt gemaakt, treffen wij ook ten onzent aan. Wij kunnen die beginselen niet te sterk veroordeelen, noch hen te zeer beklagen, die ze liefhebben en huldigen. Willen wij echter, dat onze veroordeeling en ons beklag kracht doe, laat ons dan onzen doop in den Naam des Drieëenen waardeeren. Omhelzen we dien God, als onzen volzaligen Verbonds-God, waartoe onze doop ons recht geeft. Leven wij dien God, door zijne kracht, ter eere, waartoe onze doop ons verplicht. Belijden wij zijn driemaal heiligen Naam, en laat ons, naar ons vermogen, de prediking van zijn Naam bevorderen.

Wij deelen ten slotte iets meê, dat ons verblijd heeft, en zeker onze Lezers verblijden zal. 't Is uit onze Weekbladen bekend, dat voor rekening van de kas Ex Bonis Publicis van de Prov. N. Holland een jongeling kon opgenomen en naar Kampen gezonden worden, ten einde daar tot leeraar in onze Kerk te worden opgeleid. Uit het geheele land werden jongelingen opgeroepen, die lust hadden, den Heere in het Evangelie te dienen en zelve geen middelen, om zich daartoe te bekwamen. Achttien jongelingen boden zich aan, veertien verschenen ter plaatse, waar een soort vergelijkend examen zou plaats hebben. Ziet, dat was een verblijdend verschijnsel. Bij de gedachte: „de oogst is groot, maar de arbeiders zijn weinige,” zulk eene schare jongelingen te zien, die lust hebben, om verkondigers van het Evangelie te worden, ja — dat deed het hart goed. En dit te meer, daar bij onderzoek bleek, dat verscheidene jongelingen werkelijk bij een oprechte begeerte een flinken aanleg toonden om tot predikant opgeleid te worden.

Die blijdschap zal niet weinig overschaduwd zijn door de smart, dat er maar één opgenomen kon worden! Dat laat zich verstaan, Lezers! maar we koesteren de stille hoop, dat onze mededeeling iets zal bijdragen, om de Gemeenten in N. Holland en in geheel ons vaderland te doen zeggen: „Geeft God jongelingen, — wij zullen dan zorgen, dat er meer geld kome,” m. a. w. „wij zullen nog eens goed nazien, of de Heer ons ook niet alreede meer geld tot hunne opleiding gaf, dan wij tot nu toe daarvoor afgezonderd hebben.”

Zoo kan 't, onder Gods zegen, goed gaan.

A. 12 Oct.

N.

IETS VAN ONZE LEESTAFEL.

„*Nieuw Geuzenlied-Boek*,” waarin begrepen is de gansche handel der Nederlanders, beginnende anno 1564, uit alle oude Geuzenlied-boeken bijeenverzameld. Versierd met schoone oude Refereinen en Liedekens, tevoren nooit in eenige Liedboeken gedrukt, uit verschillende uitgaven opnieuw bijeenverzameld door H. J. van Lummel, bij C. van Bentum te Utrecht.”

Wij danken broeder van Lummel, dat hij zich zulk een reuzen arbeid heeft willen getroosten, om deze schatten bij vernieuwing uit het stof op te halen en de liederen met eenige historische aanwijzingen te verrijken. Die zulk een arbeid gemakkelijk acht, heeft er niets van begrepen. Zoo ver wij het kunnen beoordeelen is deze arbeid uitnemend gelukt. Zij, die van nabij den worstelstrijd onzer vaders tegen Rome willen kennen, moeten niet alleen de geschiedenissen hunner lotgevallen lezen, maar ze moeten ze door de oude Geuzen hooren bezingen. Men kan nooit beter te weten komen wat en hoe het volk over Rome, over den Paus, over de monniken, ja over aflat, biecht en vagevuur dacht, dan door 't lezen dier oude Geuzenliederen, waarin zij deze zaken en een aantal bijzondere gebeurtenissen hebben bezongen. Schier iedere regel tintelt van geestigen spot.

Voor liefhebbers van onze vaderlandsche letterkunde en historie is dit boek een schat, die niet licht te hoog kan gewaardeerd worden. Vooral zij, die in den a. s. winter weer iets aan genoemde vakken willen doen, zullen het zich niet beklagen zoo ze zich dit niet dure boek (het is niet minder dan 560 pag. groot, en kost, in goed

perkamenten band, slechts f 4.90) te hebben aangeschaft. Het is een boek van blijvende waarde, maar dat vooral in onze dagen, nu Rome zich weer zoo begint te verheffen, moet gelezen worden.

„Een Arme Vrouw met een kind in de herberg, en nog iets, door Philantrop, bij Gt. Dekker Cz. te Zaandam.” Prijs 5 cent.

Een zeer geschikt traktaat om te verspreiden onder een volk, dat gaarne herbergen en kermissen bezoekt. Of de voorstelling op pag. 3, waar een jonge man, op het hooren van zulk een kinderlied, dadelijk dat kind bij de handjes grijpt, zeggende: „God zegene u, mijn kleine engel! gij hebt mij behoeft van 't verderf” enz., wel juist is, betwijfelen wij. Wonderboomen, die zoo in een oogenblik volwassen zijn, zijn zelden de stevigste. Doch het vervolg van dit tractaat toont duidelijk, dat het niet op zulk eene harddraversbekeering, maar op wezenlijke verlossing door Christus aandringt, iets wat in menig tractaatje niet zoo goed aan 't licht komt.

„Eenige verscheyde Predicaetiën van Bernardus Smytegelt, dienaer Jezu Christi tot Middelburg, opgeschreven door L. D. Camps 1704, met een voorwoord van J. H. Donner, pred. te Leiden, te Amsterdam bij P. v. d. Sluys Jr. 1876.”

De leerredenen van „Vader Smytegelt” behoeven, vooral bij het eenvoudige vrome volk, geen aanbeveling, ze zijn er bekend en geliefd. Ook deze tevoren nog nimmer gedrukte preeken, die een aardig boekske vormen van 14 vel 8°, dat maar f 1 kost, zullen zeker haren weg wel vinden. Dit neemt evenwel niet weg, dat we deze twee dingen jammer vinden: vooreerst, dat men letterlijk heeft

overgedrukt, wat Camps onder de preek van Smytegelt — want deze was gewoon te improviseeren — heeft opgeteekend, zelfs zijne fouten, waarvan Smytegelt, als hij het las, zeker zou zeggen: „ik heb wel dát, maar ik heb het niet *zoo* gezegd.” En daarbij, dat het lieve boekje, tot overmaat van ramp, in het jaar onzes Heeren 1876 nog verschijnen moest met een letter en spelling, die voor twee eeuwen gebruikelijk waren, maar door velen van ons jongere volk niet dan met moeite kunnen gelezen worden, is zeker eene „boekhandelaarspractyk,” die, als de titel ook maar met roode letters was, op de volle sympathie van sommige Veluwsche en Zeeuwsche lieden kon rekenen, maar die ons, vooral ook om de mannen van dat vak, pijnlijk aandoet. Doch die het doet moet 't weten.

„*Doctor Maarten Luthers tafelgesprekken*, naar het Hoogduitsch door P. G. Kamphuis,” mede bij P. v. d. Sluys Jr. te Amsterdam.

Dit werkje van 165 bladz. verdient naar inhoud en vorm hoogen lof; ook de vertaling, schoon hiet en daar wellicht wel genoeg aan de letter gebonden en dan iets minder vloeiend, is over het algemeen uitnemend gelukt. Het is een zeer geschikt boekje om ten geschenke te geven. Hij, die het zich aanschaff, zal er bij 't lezen geen berouw van hebben, en niemand, die dit werkje van eener der grootste Hervormers cadeau ontvangt, zal er zich door gecompromitteerd achten.

„*Bijbelstudien over het Nieuwe Testament*, door F. Godet, naar het Fransch, bij Hövker en Zoon te Amsterdam 1876.”

Dit werk van 346 pag., dat een beknopt maar helder overzicht over den oorsprong van onze vier Evangelien,

over den persoon en het werk van Jesus Christus, over de vier voornaamste Apostelen en over de Openbaring van Johannes levert, hebben we met groot genoeg gelezen en op sommige plaatsen herlezen. Dat velen onzer lezers, als ze er eenmaal kennis mee gemaakt hebben, het zich zullen aanschaffen, lijdt geen twijfel.

KERKNIEUWS.

Beroepen :

Te Nijveeen, Ds. G. A. Kempf van Zutphen; te Zuidwolde, Cand. C. Wijdoogen; te Hardinxveld, M. v. d. Boom, Cand.; te Westergeest, Ds. G. Broekhuizen van Oldekerk; te Edam, Cand. R. Breitsma; te Enschede Ds. J. N. Engelharts van Waddinxveen; te Colijnsplaat, Ds. M. van Minnen van Utrecht; te Holten, Ds. A. van Apeldoorn van Bolsward; te Geesteren, Ds. van Baalen van Weesp; te Herwijnen, Ds. J. Diemer van Drogeham; bij de ware Geref. Gem. te Grand Rapids, (N.-Amerika) Ds. J. Kremer van Wanswerd; te Woerden, Ds. A. Verheij van West-Barendrecht; te 's Hertogenbosch, Ds. H. Beuker van Amsterdam.

Aangenomen :

Door W. J. van der Kouwe, Cand., de roeping naar Stroobos; door Ds. Thijs van Hollandscheveld, de roeping naar Hasselt; door Ds. J. H. van der Lichte van Tiel, de roeping naar Hijum; door Ds. A. van Apeldoorn van Bolsward, de roeping naar Holten; door den Cand. R. Breitsma, de roeping naar Haren; door den Cand. C. Wijdoogen, de roeping naar Zuidwolde.

Bedankt :

Voor Maassluis, Ds. Ph. J. Wessels van Zierikzee; voor Uithuizermeeden, O. G., Ds. M. Hummelen van Idskenhuisen; voor Gameren, Ds. J. Meulink van Enter; voor Zegwaard, Ds. G. A. de Jong van Schoonhoven; voor Katwijk, a. z., en voor 's Gravendeel, Ds. Ph. J. Wessels van Zierikzee; voor Heusden, Ds. P. J. de Bruin te Andel; voor Westergeest, Ds. G. Broekhuizen van Oldekerk; voor 's Hertogenbosch, Ds. J. Westerhuis van Landsmeer; voor Ureterp, Wormerveer, Edam en Zuid-Beierland, Cand. R. Breitsma; voor Colijnsplaat,

Ds. M. van Minnen van Utrecht ; voor Enschedé, Ds. Engelberts van Waddinxveen.

Bevestiging en Intrede.

Den 24 September is te Sauwerd bevestigd Ds. J. Kerssies door Ds. J. Hessels van Bedum.

Te Steenwijk werd Ds. A. Brink bevestigd door Ds. M. Noordt zij, Docent te Kampen, met eene rede over Coll. I: 28, 29. De bevestigde verbond zich aan de gemeente met eene rede over Efez. 6: 19.

Varia.

Ds. Breukelaar van Aalten herdacht den 28 September zijne dertigjarige Evangeliebediening aldaar.

- De Classis Utrecht, bijgestaan door de Provinciale Deputaten, heeft den heer K. Kniper, beropen te Oud-Loosdrecht, het peremptoir examen afgenomen en met algemeene stemmen tot de H. Bediening toegelaten.

ONZE KERKELIJKE LIDMAATS-ATTESTATIEN.

III.

(*Vervolg van bladz. 462.*)

Indien er aangaande een onderzoek naar de noodzakelijkheid van eene geheele wijziging der thans gebruikelijke wijze van attesteeren bij iemand de vraag mocht oprijzen, of zulk een onderzoek wel noodig is, zoo wil ik hem bij voorbaat opmerkzaam maken niet alleen op de scherpe tegenspraak, welke in vele gevallen tusschen de attestatie en den werkelijken toestand der geattesteerden bestaat, maar vooral ook op de macht der gewoonte, welke in zake het attesteeren van vertrekkende lidmaten haren geweldigen invloed gevoelen doet. Laat men haar buiten rekening, dan zou men wel met eenige verwondering kunnen wijzen op de volkomen vrijheid, welke een kerkeraad heeft, om eene attestatie naar zijne meening te redigeeren. Het is zoo; men kan niet ontkennen, dat een kerkeraad het volste recht heeft om een attestatie te schrijven, welke naar vorm en inhoud geheel van de thans gebruikelijke afwijkt, omdat geen enkele bepaling dienaangaande bestaat, en dus ook hier, bij gebreke eener wet, geen overtreding zou wezen. In de werkelijkheid wordt van dit recht echter geen gebruik gemaakt, daar de geschreven attestatiën hetzelfde te lezen geven als de gedrukte. Hiermeê heeft evenwel de macht der gewoonte de grenzen van haren invloed niet bereikt. Volgens hetgeen ik uit goede bron vernomen

heb, zou zelfs dit recht worden miskend door het weigeren eener ingezonden attestatie, omdat zij niet overeenkomstig den gewonen vorm was ingericht. Hieruit kunnen wij dus veilig het besluit afleiden, niet slechts dat de algemeen gebruikte attestatieformule luidt: „zooverre ons bekend gezond in het geloof en onberispelijk in den wandel,” maar evenzeer dat deze formule uit kracht der gewoonte rechtsgeldigheid verkregen heeft. Zulk eene rechtsgeldigheid is echter evenmin wenschelijk, als de gewoonte, welke haar deed ontstaan. Zij mist alle vastheid, daar men haar al naar mate men dit goed vindt, ontkennen of erkennen kan. Wil men haar tegenover een ander in bescherming nemen, dan heeft men allen schijn vóór zich, als men den bestrijder toevoegt: „Gij vecht tegen windmolens; de Kerk heeft nooit door eenige harer besluiten de rechtsgeldigheid der thans gebruikelijke attestatieformule erkend of ontkend, zoodat er eigenlijk van geen rechtsgeldigheid sprake is.” — Allen schijn, zeg ik waar de conclusie luidt: „zoodat er eigenlijk van geen rechtsgeldigheid sprake is. De Kerk heeft zich bij monde harer Synoden nimmer op dit punt uitgesproken, alzoo kan men eigenlijk niet van rechtsgeldigheid spreken. Recht, beschreven recht, ontbreekt — en mitsdien heeft het getuigenis „gezond in het geloof” geen recht van bestaan? Natuurlijk volgens beschreven kerkorde niet; ook niet volgens de gebruikelijke? — Op deze vraag antwoordt de werkelijkheid, dat vele kerkeraden eene attestatie weigeren zouden, welke niet overeenkomstig den gewonen vorm is. Waarom? Omdat men — zoo zou het wederwoord wezen — nu eenmaal van een lidmaat, op wien de kerkelijke censuur niet is toegepast, getuigt dat hij „gezond is in het geloof,” en men van deze gewoonte niet behoort af te wijken. — Gezond in het geloof wordt nu

eenmaal het lidmaat genoemd, van wien het bekend is dat hij den rijkdom van het Verbond der Genade miskent, — omdat hij de leer van dat Verbond niet verstaat — door zeer sterk de „uitverkiezing en zaligheid” der gedoopte kinderen in twijfel te trekken. „Gezond in het geloof” heet het nu eenmaal van het lidmaat, van wien men weet, met zekerheid weet, dat hij van de weinige viermalen des jaars, welke de gemeente er toe bestemd heeft, om den dood des Verlossers te verkondigen, slechts éénmaal, soms niet eenmaal zich nederzet aan den disch des Nieuwen verbonds, omdat hij — hetgeen dikwijls niet minder bekend is — om allerlei beuzelingen zich de vrijheid veroorlooft, om zoo heilig eene roeping als de belijdenis van den gekruisten Christus is, na te laten. Gezond in het geloof is nu eenmaal de uitdrukking geworden voor zoo menigen toestand, die, niet naar eenigen persoonlijken indruk, maar naar den zuiveren maatstaf van Schrift en Belijdenis als zeer ongezond kan worden aangewezen. Neen, men behoeft nog niet eenmaal aan zoovele onaangename indrukken, als men dikwijls ontvangt, voedsel te geven, om te wenschen dat men met eene gewoonte breke, welke even ongezond is als de gezondheid door haar genoemd in vele gevallen aan ernstige bedenkingen onderhevig is. Maar waar is het geneesmiddel voor deze kwaal, of moet men als onverbeterlijk haar constateeren? Het laatste wordt dunkt me, niet vereischt, en het eerste is bij eenigen goeden wil wel te vinden. Ik zoek het evenwel niet in de streng juridische behandeling van gevallen als de bovengenoemde. Het toepassen der kerkelijke censuur zou hier, als geneesmiddel aangewend, wel eens erger kunnen blijken dan de kwaal. Daarenboven mag men nimmer uit het oog verliezen, dat de censuur, hoezeer ook aan haar bij eene gezonde opvatting eene reddende strekking moet worden

toegekend, toch altijd tot de „discipline der Kercke” behoort. Zij moet dus op den *schuldige* worden toegepast, om hem, die voor allen goeden raad en vermaning doof bleef, kon het zijn, door dit strafmiddel te ontzuichten, en tot besef van zijn gevaarlijken toestand te brengen. Het lichtvaardig aanwenden der censuur verdient dan ook geheele afkeuring, omdat men daardoor haar kracht verlamt, en hare heilzame uitwerking op den schuldige en op de gemeente vernietigt. Met dit in het oog te houden, laat zich de overtuiging gemakkelijk rechtvaardigen, dat er van de consequent doorgevoerde toepassing van de kerkelijke tucht, genomen in den zin van eersten en tweeden trap van censuur met de daaraan verbonden afsnijding, ter zuivering van onzuivere gemeentelijke toestanden, weinig heil te wachten is. Onzuivere toestanden toch zijn veelal niet aanstonds toestanden van moedwil en opstand, dus schuld, maar veelal toestanden van onkunde en dwaling, alzoo: ziekteverschijnselen. Waar aldus strengheid in het eerste geval volkomen op haar plaats zou zijn, daar kan alleen in het laatste aan eene zuiver medische bearbeiding volle recht wedervaren. Zuivere prediking des Goddelijken Woords, waarin eene juiste verklaring der Heilige Schrift de grootste plaats inneemt; grondig onderricht in de waarheden des Heils op de catechisatie; en in het gemeentebezoek eene duidelijke uiteenzetting van hetgeen God in Zijn Woord heeft geopenbaard, benevens eene gestadige opwekking om dat Woord te onderzoeken, en daaruit te leven, ziehier de middelen, welke m. i. onder den zegen des Heeren tot zuivering van het geestelijke leven der gemeente van groote waarde zijn. Hiermeê is niet gezegd, dat door zoo te handelen op eenmaal alle ziekteverschijnselen uit de gemeente verdwenen zullen zijn. Zij zullen blijven bestaan, zij het dan ook sporadisch; maar juist

daarom ook moeten zij als zoodanig worden erkend, en zou het slechts tot groote schade zijn, indien zij stoutweg werden verzwegen. Dat de thans gebruikelijk attestatieformule dit doet, ook al dekt zij zich met het ietwat ontwijkende „zooverre ons bekend”, meen ik duidelijk te hebben aangetoond, waarom ik mij dan ook ontslagen reken van de taak, om nog uitvoeriger op hare terzijdestelling aan te dringen.

Mocht er eenigen tijd aan dezen aandrang gevolg worden gegeven, dan zou men zich allereerst voor dezen tweesprong geplaatst zien: óf geen kerkelijk vastgestelde formule voor attestatie, zoodat elke kerkeraad vrij zou zijn ten opzichte van vorm en inhoud, de laatste altijd behoudens de waarheid; óf eene juistere formule dan de tegenwoordige, met kerkelijke sanctie. Vergelijken wij nu deze beide mogelijkheden met elkander, dan valt het voordeel van de laatste spoedig in het oog. Een geschreven attestatie, waarvan de redactie aan elken kerkeraad verblijft — wie zal al de moeilijkheden opsommen, welke zij met zich brengt; wie al de schier onoverkomelijke bezwaren noemen, waardoor zij gedrukt wordt? De eene kerkeraad zou met zulk eene taak verlegen wezen, en de andere zou haar gretig aanvaarden, om haar — zoo bespottelijk mogelijk ten uitvoer te brengen. Hier zou men in het meest dwaze subjectivisme vervallen, en daar aan de eenvormigheid ten slotte geen weêrstand kunnen bieden; terwijl eindelijk van een tal van verwikkelingen zulk eene geschreven attestatie de vruchtbare moeder zou zijn. Terwijl ik mij alzoo niet gaarne als advocaat eener geheel vrij geredigeerde attestatie zou opwerpen, waag ik nochtans wel een pleidooi voor eene kerkelijk vastgestelde formule. Voor haar is allereerst dit te zeggen, dat de attestatie eene zaak is van algemeen belang, dat eene goede rege-

ling op dit gebied hoogst wenschelijk maakt. Vervolgens lijdt het geen twijfel, dat de attestatie niet slechts voor eene bijzondere gemeente, maar voor geheel de Kerk moet kunnen gelden. Van Zuid-Holland bijv. zal men geen andere attestatie gebruiken voor Friesland, dan voor Zeeland, en eene attestatie welke in Noord-Brabant van kracht is, moet dit ook in Gelderland wezen. Daarbij leert de geschiedenis ons, dat men eene bepaalde formule aanneemt, ook al heeft de Kerk er geene vastgesteld. Dit te doen is dus als vanzelve de voor haar aangewezen taak.

Hoe deze taak kan worden uitgevoerd, nemen wij thans in oogenschouw.

IV.

In Amerika bestaat in de Dutch-Reformed Church de gewoonte, om bij de kerkvisitatie eene opgave te doen van den toestand der gemeente, aan welke opgave eene statistieke verbonden is. In deze vindt men ook het getal Avondmaalgangers van elke gemeente vermeld. Mocht iemand zonder nader onderzoek deze gewoonte echt Amerikaansch d. w. z. geheel uitheemsch vinden, zoo is de opmerking niet overbodig, dat dit niet zoo is. De Kerk in Amerika heeft met deze gewoonte wetens of onwetens een beginsel in practijk gebracht, dat reeds voorlang in de Ger. Kerk is uitgesproken. Onder de „particuliere vragen, beantwoord tot Middelburg Anno 1581” levert de 13de en het antwoord hierop gegeven voor dit beweerden het bewijs. „Oft niet nut is dat in alle Kercken een Boeck zij, in 't welcke de Namen der gener die ten avondmale gaen beschreven worden? Antwoort jae”. Waar men de toepassing van dit beginsel in de Ger. Kerk hier te lande — en wie weet hoe spoedig reeds — heeft laten

varen, is moeielijk te beslissen, maar dit is zeker dat de „Dutch-Reformed Church in Amerika de Chr. Ger. Kerk in Nederland in deze zaak ver vooruit is. De voortreffelijkheid van dezen maatregel moet zonder eenige achterhoudendheid worden erkend. De Dutch-Ref. Church toch, kan het getal Avondmaalgangers niet bepaald opgeven, zoo zij hierop niet nauwkeurig let, telkens als de disch des Nieuwen Verbonds in de gemeente wordt aangericht. Hierdoor kan zij in staat zijn om te weten wie harer leden hunne heilige Christelijke roeping ten opzichte van het Avondmaal betrachten, en wie haar verzuimen. Daarbij heeft men in de bekendheid van het getal Avondmaalgangers zekeren maatstaf ter beoordeeling van den toestand der gemeente. Wanneer men nu ten opzichte van vertrekkende lidmaten ook eens van dezen maatstaf gebruik maakte in het afleggen van getuigenis aangaande hunne verhouding tot de gemeente, zou men dan in de attestatie niet meer waarheid en minder alles-en-niets zeggende algemeenheid uitspreken? Tegen de zuiverheid van dezen maatstaf zal wel niet een Gereformeerde ernstige bedenkingen inbrengen. De Ger. Kerk toch merkt het Avondmaalgaan aan, niet als een soort vroomheidsbetoon, maar als eene heilige roeping, welke elk belijdend lidmaat dier Kerk te vervullen heeft, en aan welke men zich niet dan in strijd met zijne belijdenis onttrekt. Met zoo te spreken druk ik niet eene persoonlijke meening of overtuiging uit, maar een beginsel, dat reeds op de synode te Dordrecht anno 1618-19 beleden is. Zoo toch luidt art. 59 der kerkorde op die synode vastgesteld: „De bejaarde worden door den doop den Christelijken Gemeente ingelijft, ende voor lidmaten der Gemeente aangenomen, ende zijn *daarom schuldig* het Avondmaal des Heeren ook te gebruyken, 't welk sij bij haren Doop sullen beloven te doen.” — Dat het onzen

vaderen met dit beginsel ernst was, blijkt uit de vierde vraag van de „Aanspraake tot den Bejaarden die gedoopt sal worden” welke letterlijk luidt: „Ten vierden, of gij alle de Artijkelen der Christelijke Religie, gelijk die hier in de Christelijke Kercke, uyt den Woorde Gods geleert worden, toestemt, ende van voornemen zijt in de selve Leere ten eynde uwes levens stantvastelijk te volherden; ende benefens dien versaakt alle ketterijen ende dwalingen, met dese Leere strijdende; ende belooft dat gij in de gemeynschap van onse Christelijke Kerke, *niet alleen in 't gehoor des Woords, maar ook in het gebruik des Avondmaals sult volduyren?* — Getrouwe opkomst tot de prediking des Woords én getrouw gebruik van het Avondmaal des Heeren is alzoo een eisch, aan welken de Gereformeerde voldoet, niet uit nooddwang, maar vooral uit behoefte des harten. Voldoet men aan dien eisch niet, of slechts gedeeltelijk, zoo verlaat men het Ger. standpunt, en geeft zich aan een onzuiveren toestand over. Het lidmaat, dat enkel de prediking, zij het ook nog zoo geregeld, bijwoont, en nimmer of zelden ten Avondmaal nadert, kan bezwaarlijk „gezond in het geloof” genoemd worden, omdat volgens het beginsel der Ger. Kerk Belijdenis en Avondmaalgaan onafscheidelijk aan elkander verbonden zijn. Nam men nu eens beide zaken door onze Ger. vaderen genoemd tot maatstaf van getuigenis afleggen aangaande vertrekkende lidmaten, dan kon het „gezond in het geloof” achterwege blijven, en den toestand des geloofs indirect worden aangegeven, door eene vermelding van het gebruik, dat het vertrekkende lidmaat van prediking en Avondmaal heeft gemaakt. Wanneer men bij deze vermelding nu eens deze mogelijkheden aannam: *geen, weinig, ongeregeld, getrouw*, dan kon men uit deze vier ééne als

zeker constateeren. Men verkreeg dan eene attestatieformule van dezen inhoud :

L. S.

De kerkeraad der Christelijke Gereformeerde Gemeente te verklaart aangaande het lidmaat N. N. dat hij, zij, tijdens zijn, haar verblijf in onze gemeente *niet, weinig, ongeregeld, getrouw* de openbare godsdienstoefening bezocht; *geen, zelden, ongeregeld getrouw* gebruik maakte van het Avondmaal des Heeren, en een onbesproken leven leidde.

Wij verzoeken dus aan de Opzieners der gemeente te voornoemden N. N. als lidmaat der Chr. Ger. Kerk te erkennen, en als zoodanig in den kring hunner gemeente op te nemen, met de rechten en verplichtingen aan het lidmaatschap dier Kerk verbonden.

De Kerkeraad voornoemd enz.

Eene uitvoeriger bespreking van deze voorgestelde formule zal wellicht niet overbodig wezen. Laat ons met haar inhoud beginnen.

Er tegen zou men kunnen zeggen, dat hij het objectieve standpunt verlaat, en een subjectieven bodem onder zich heeft. Er wordt immers niet van elk lid hetzelfde gezegd, zooals dit door de thans gebruikelijke formule wel gedaan wordt, waarin het van ieder, wie hij ook zij, mits maar niet de kerkelijke censuur op hem toegepast is, heet: „gezond in het geloof”. In de voorgestelde formule wordt onderscheid gemaakt tusschen leden en leden, daar zij niet geattesteerd worden naar een idealen toestand, welke ook bij hen *moest* wezen, maar naar den werkelijken toestand, die bij hen *aanwezig is*. Dat dit echter aan eene gezonde objectiviteit geen schade doet, zal men bij nader overweging wel erkennen. Juist door de verhouding aan te geven, waarin de lidmaten zich bewegen ten opzichte van

de prediking des Woords en de bediening des H. Avondmaals heeft men objectief den toestand des geloofs uitgedrukt, zonder door een verboden subjectivisme over den verschillenden „staat des geloofs” uitspraak te doen. Ook deze regel moge zijne uitzondering hebben, als regel kan men nochtans wel vaststellen, dat men in het gebruik van de prediking des Woords én van het H. Avondmaal door de leden der gemeente, een waren en objectieven maatstaf heeft om getuigenis aangaande hen af te leggen.

Betreffende *den vorm* zou men kunnen vragen, of de gestelde mogelijkheden niet terstond als zeer groote moeilijkheden aan te merken zijn. Wanneer toch kan men van iemand getuigen, dat hij getrouw, en wanneer moet men getuigen, dat hij niet getrouw, dus weinig of ongeregeld van prediking of Avondmaal gebruik maakt? Het is zoo, hier schuilt, ten opzichte van de prediking vooral, een bezwaar dat groot is, maar daarom nog volstrekt niet onoverkomelijk kan genoemd worden. Zou men zich met eene spitsvondigheid van de zaak willen afmaken, dan zou men kunnen vragen hoe menigmaal een lidmaat zich aan verzuim van de openbare godsdienstoefening moet schuldig maken, om van hem te kunnen getuigen, dat hij weinig of ongeregeld de openbare godsdienstoefening bezocht. Men zou dan bij zulk eene gezindheid ten antwoord geven, dat „weinig” of „ongeregeld” evenmin te bepalen is, als het constateeren van kaalheid was voor zekeren wijsgeer uit de Megarische school omdat het voor dezen altijd de vraag bleef hoevele haren iemand zou moeten verliezen om hem kaal te kunnen noemen. Zulk eene spitsvondigheid willen wij echter ten opzichte van het onderwerp, dat ons bezig houdt, niet onderstellen, en gerustelijk spreek ik het vertrouwen uit, dat zij bij mannen van ernstigen gemoede niet als wapen ter bestrijding zal worden

aangewend. Het geldt hier immers niet zoozeer het aangeven van een meerder of minder als wel het constateeren van een bepaalden toestand. Hieromtrent geldt de vraag: is dit mogelijk? In bevestigenden zin zal ik trachten deze vraag te beantwoorden. Vooraf echter doe ik de opmerking, dat de eerstgestelde mogelijkheid „*geen*” zou kunnen vervallen, indien de werkelijkheid der dingen niet menigmaal op haar behoud aandrong. Wel bevat de „verzameling der synodale bepalingen van de Christelijke Gereformeerde Kerk” het besluit dat leden, die de openbare godsdienst-oefening verzuimen en daarin volharden, na verloop van een jaar van hun lidmaatschap vervallen verklaard worden,* maar deze maatregel kan bezwaarlijk algemeen worden toegepast. Kan men met deze bepaling vrijelijk hen treffen, die buiten de gemeenschap der Chr. Ger. Kerk hunne stichting zoeken, dit zal men niet kunnen met die leden, die in eene andere gemeente onzer Kerk dan de locale de prediking des Woords bijwonen. Daarom zou het m. i. geen bezwaar opleveren om van die leden bij hun vertrek te attesteeren dat zij tijdens hun verblijf in de gemeente, vanwaar de attestatie herkomstig is, *geen* gebruik hebben gemaakt van de openbare godsdienstoefening; omdat men bij het attesteeren, de verhouding heeft aan te geven, waarin het lidmaat staat tot de gemeente, welke hij verlaat. Ter bespreking blijven alzoo over de gevallen *weinig, ongeregeld, getrouw*. Ook van deze punten kunnen wij spoedig het einde bereiken, indien wij in aanmerking nemen, dat het kerkgaand publiek zich gevoegelijk in drie klassen splitsen laat. Daar zijn, ook onder de leden der gemeente, die slechts eenmaal des Zondags ter kerke komen, ofschoon zij tweemaal in de gelegenheid zijn. In de

* Zie Verz. Syn. Beal. enz. bl. 30. 3.

steden is, des zomers vooral, het kerkgebouw, dat des morgens nauwelijks de schare kon bevatten, des namiddags zoo ruim, dat de stem des predikers door het gebouw klinkt, ook zonder dat hij haar uitzet, terwijl de hoorders zich zeer gemakkelijk zouden kunnen neêrvleien, indien maar het houterige ameublement onzer kerkgebouwen zulk eene positie toeliet. Eene groote menigte ook van de leden der gemeente bevindt zich alsdan met gade en kroost buiten de muren der stad, om aan eene wandeling in de vrije natuur de voorkeur te geven boven het aanhooren eener verhandeling over de eene of andere afdeeling van den Heidelbergischen Catechismus. Nu zal niemand, die tenminste nog eenig medelijden met fabriek- en andere arbeiders heeft, het den lieden euvel duiden, dat zij na een zwaren slaafschen arbeid van zes dagen eene aangename zomerkoelte in de schoone schepping zoeken in te ademen; ook daarvoor is de Zondag ons geschonken; maar dat men dit doet op een tijd, waarin men „onze onderlinge bijeenkomsten” niet nalaten mag, dit verdient grootelijks afkeuring. Zij, die dit evenwel doen, gaan toch nog op hunne wijze geregeld ter kerke; maar hoe geregeld dit ook moge wezen, zoo zou een kerkeraad een alleszins juist oordeel uitspreken, wanneer hij van zulk een lidmaat bij diens vertrek uit de gemeente getuigde, dat hij *weinig* gebruik maakte van de prediking des Woords. Het „*weinig*” zou m. a. w. daar alzoo juist ter plaatse zijn, waar men buiten noodzaak het gedeeltelijk kerkgaan (voor de helft wel en voor de helft niet, of nog minder soms dan de helft) tot regel had aangenomen. Natuurlijk kan dit niet worden toegepast op lidmaten, die als leden van een huisgezin (man en vrouw met kleine kinderen) slechts eenmaal ter kerk kunnen komen, alsmede niet op leden, die op andere wijze verhinderd worden tweemaal ter kerk te

gaan; zulken handelen dan trouwens alzoo niet buiten noodzaak. „*Ongeregeld*” zou men die leden kunnen noemen ten opzichte van de prediking, die geheel buiten noodzaak slechts van tijd tot tijd, dus niet geregeld de kerk bezoeken, terwijl men *getrouw* hen zou kunnen heeten, die door eene geregelde en nauwgezette opkomst tot de vergadering der gemeente, van hun gemeentelijk leven blijk geven.

Waar alzoo de moeielijkheden, welke men in de gestelde mogelijkheden mocht zien, geen onoverkomelijkheden blijken ten opzichte van de prediking des Woords, daar zal dit nog duidelijker worden ten opzichte van het Avondmaal. Van het lidmaat, dat van de weinige viermalen des jaars eenmaal, soms niet eenmaal ten Avondmaal komt, kan men toch wel zonder bezwaar getuigen, dat hij *zelden* deze plechtigheid viert; en *ongeregeld* kan het genoemd worden als de lidmaten den eenen tijd wel en den anderen tijd niet hunne heilige roeping betrachten; terwijl eindelijk het getuigenis *getrouw* waarheid bevat ten opzichte van het lidmaat dat, zoo dikwijls de gemeente daartoe opgeroepen wordt, den dood des Heeren verkondigt, tot dat Hij komt.

Mocht men ten slotte nog eenige verklaring verlangen van „de rechten en verplichtingen” in de laatste alinea der voorgestelde attestatieformule genoemd, dan zoeke hij die in de liturgische en symbolische schriften der Ger. Kerk, waaronder ik de formulieren ter bevestiging van kerkeraadsliden (waaronder ook predikanten) met name noem.

En hiermeê reken ik mijne taak als afgedaan te kunnen beschouwen. In het belang der Chr. Ger. Kerk heb ik haar ondernomen. Heeft deze aan de handhaving der waarheid haar ontstaan te danken, en schijnt het meer en meer duidelijk te worden, dat zij door God als draagster der waarheid voor Nederland is aangewezen, eene harer

eerste levensvoorwaarden is dan ook om geen onwaarheid binnen hare veste te dulden. Dezen vijand te bestrijden is de roeping van elk, wien het welzijn der Kerk ter harte gaat. Indien de poging hiertoe, in dit stuk gewaagd, de belangstelling in de behandelde zaak opwekt, zoodat er tevens van meer bevoegde zijde de aandacht op gevestigd wordt, om alzoo eindelijk in een kerkrechtelijken weg door doeltreffende maatregelen tot zuivering van een onzuiveren toestand te geraken, dan acht ik een goed doel te hebben bereikt. Zij steeds onze bede voor de Kerk, welke wij met dankbaarheid aan God onze Kerk mogen heeten: *Laat oprechtheid en vroomheid haar behoeden.*

de Lier, Aug. 1876.

J. GRAANSMA.

II

IETS UIT HET LEVEN EN DE GESCHRIFTEN VAN BERNARDUS SMYTEGELT.

(Vervolg van pag. 425.)

Waarde Vriend!

Mijn vorige brief was hoofdzakelijk ingericht, om in korte trekken de levensgeschiedenis medetedeelen van vader Smytegelt. Deze tweede zal, volgens belofte, eenige bijzonderheden bevatten over zijn persoon, karakter, werkzaamheid en geschriften.

Reeds hebt ge opgemerkt; dat hij bij 't volk in groote achting stond; doch dit zal u niet verwonderen, als ge weet op welke wijze Smytegelt in de gemeente werkzaam was. Zal een leeraar achting verwerven in de gemeente, dan moet hij bij eene ijverige plichtsbetrachting bovenal zorg dragen, dat zijn leer en leven nimmer met elkander

in botsing komen. Zijn leven moet het zegel drukken op de waarheid, welke hij predikt. Eerst dan kan er sprake zijn van eene gewenschte verhouding tusschen leeraar en gemeente, eerst dan bestaat er tusschen beiden ware sympathie. Middelburg had in Smytegelt zulk een voorganger. Met leer en leven stichtte hij haar. Te prediken was zijn lust en leven. Nimmer veimoeide 't hem der gemeente de woorden des levens te brengen. Niet zelden beklom hij den predikstoel, als de toestand van zijn lichaam 't nauwelijks gedoogde. Veel werk maakte hij van de studie in 't algemeen en zijne preeken in 't bijzonder. Dikwijls kwam hij dan ook op den kansel, „dat hij meer gestudeerd had, dan hij voor die reis kon afpreken,” 'tgeen zich zeer goed laat verklaren, als men weet, dat Smytegelt steeds zijne preeken improviseerde. Nimmer, voor zoover mij bekend is, heeft hij zelf eene preek in 't licht gegeven. Alle preeken dan ook, die op zijn naam gedrukt zijn, werden uit zijn mond opgeschreven. Op die wijze heeft eene zekere Maria Booter, lid der Middelburgsche gemeente, 17 deelen in 4° met predikatieën volgeschreven. Smytegelts preeken werden in de volkstaal voorgedragen. In strijd met het algemeen gebruik verkondigde hij de groote waarheden des heils op eenvoudige en bevattelijke wijze. Wat de voordracht betreft, koos hij Ezechiël tot model: „hij sloeg met zijne hand en stampde met zijn voet.” Ge zijt 't voorzeker met mij eens, dat die wijze van voordracht in den tegenwoordigen niet mag nagevolgd, schoon ze begrijpelijk, ja verschoonlijk is met het oog op de eeuw, waarin Smytegelt leefde. Doch wat veel, ja alles zegt, hij wist zijne toehoorders te boeien, te bezielen en was hun tot grooten zegen.

Eveneens onderscheidde hij zich als herder der gemeente op eene gunstige wijze. Vriendelijk en bescheiden van aard,

was hij voor ieder toegankelijk. Oordeelde hij, dat zijn plicht hem riep, dan bezocht hij geringen en aanzienlijken beiden evenzeer. Hij had den vrede lief, maar nooit ten koste der waarheid. Deze ging hem boven alles en ter wille van haar getroostte hij zich gaarne hoon en smaad aan hare belijdenis en verdediging verbonden. Dat zulk een man door de kern der gemeente bemind werd, behoeft ons voorzeker niet te verwonderen. Tot zijn dood, ja zelfs lang na zijn dood was hij de gemeente te Middelburg tot kenelijken zegen.

Doch het wordt tijd, dat ik u eenigermate met zijne geschriften bekend maak. Zoo onpartijdig mogelijk wil ik er mijn gevoelen over uitspreken. Ge weet dat het oordeel zeer verschillend is, dat er over wordt uitgebracht. Als regel mag aangenomen, dat er slechts weinigen zijn, die Smytegelt recht laten wedervaren. Er zijn er, die zoozeer tegen hem zijn ingenomen, dat ze reeds genoeg hebben wanneer ze zijn naam hooren noemen. Dezulken doen hem onrecht, wijl ze niet onpartijdig zijn, ja dikwijls niet eens een enkel werk van zijne hand grondig hebben onderzocht. Anderen daarentegen dweepen met hem, om de eenvoudige reden dat hij tot „onze oudjes” behoort. Volgens hen is alles Evangelie wat onze vaders in hunne geschriften hebben gesproken. 't Moet erkend, dat velen van hen, zij 't niet in theorie dan toch in praktijk, hunne uitspraken met den Bijbel gelijkstellen. Vandaar dat ze, als hun eenig vreemd gevoelen ter ooren komt, gewoon zijn te zeggen, dat is in strijd met vader Brakel, Hellenbroek, Smytegelt, enz., maar nimmer de moeite zullen doen om den Bijbel daaromtrent biddend te raadplegen. En wat nog 't ergste van alles is, lezen ze onze vaders door hun eigen bril, zoodat ze hun dikwijls iets laten zegen, wat ze niet gaarne als hun gevoelen zouden wil-

len onderteekenen. Deze menschen, ge stemt het me ongetwijfeld toe, staan niet op Gereformeerden bodem, of op Protestantsch standpunt. Het vrije onderzoek, elk gevoelen getoetst aan het onfeilbaar woord van God, is niet alleen vrucht, maar ook uitgangspunt der Hervorming.

Voor beide uitersten moeten we ons wachten. 't Moet ons bovenal om de waarheid te doen zijn. We moeten het oude niet aannemen of verwerpen, omdat het oud is, evenmin het nieuwe wantrouwen of omkeeren, omdat het nieuw is. Van ieder, zelfs van den felsten tegenstander der waarheid kunnen we iets leeren, hoeveel te meer van mannen, die op den bodem der Schrift staan. Indien het waar is, dat we van den Bijbel het millioenste gedeelte nog niet kennen, dan moet het ons ook niet verwonderen, dat onder de voorlichting en leiding des Geestes, die in de gemeente woont en werkt, steeds nieuwe waarheden aan het licht worden gebracht, die wij te voren niet wisten of niet recht verstonden. Met deze waarheid voor oogen kunnen we veel winst doen met het onderzoeken der geschriften van hen, die eeuwen te voren hebben geleefd. We kunnen er meer of min de geschiedenis der onderwijzing en leiding des Heiligen Geestes van zijne gemeente uit leeren kennen. En bovenal past het ons den Heere te danken voor het goede, dat Hij in zijne leiding ons in de geschriften der vaderen geschonken heeft, terwijl het onze roeping is om, niet blind voor hunne gebreken, steeds meer en meer naar de volmaking te jagen en te betrachten wat tot den wezenlijken opbouw der gemeente strekt.

Doch het is hoog tijd, dat ik overga tot de bespreking van Smytegelts geschriften. Ik heb daarom eenige gezegden uit zijne werken bijeenverzameld, die ons in staat stellen over zijne richting te kunnen oordeelen. Er zijn, zooals ge weet, die Smytegelt eene bekrompen en ziekelijke

opvatting van het Evangelie toedichten, terwijl anderen, die inderdaad zulk eene zienswijze volgen, zich gaarne op hem beroepen. Tot hunne onderwijzing geven we Smytegelt zelf het woord.

Op de vraag: wat is het Evangelie? geeft hij ten antwoord: „Eene goede boodschap aan een verslagen en verlegen zondaar, dat hij kan genade krijgen in Christus, en dat er geen zondaar te groot, geen te oud, geen te verre afgedwaald is, of hij kan terecht gebracht worden.”

Doch ook zij, die eene milde en frissche Evangelieprediking als een verborgen Remonstrantisme brandmerken, en die zoo gaarne de leer van de menselijke onmacht ten goede gebruiken om zich te verontschuldigen, zouden er wel aan doen, zoo ze zich door Smytegelt lieten zeggen. Hoor hoe hij dezulken te woord staat.

„Het scho rter niet aan het „ik *kan* niet,” maar aan het: „ik *wil* niet.” Zoudt ge, als ge wildet, niet meer kunnen doen? Zoudt ge ten minste niet meer onder de middelen kunnen komen, daar God zegen geeft?”

Geen lijdelijk, maar een werkdadig Christendom staat hij voor. Mij althans trof de juiste redeneering, die hij aanvoert tegen hen, die zich meer met den verborgen dan met den geopenbaarden wil Gods bezighouden.

„Heeft God mij verkoren, om zalig te worden dan zal ik het ook worden,” zegt een lui Christen; „maar heeft God mij verworpen, dan zal het toch alles niet helpen, wat ik doe.” Wij antwoorden: „Gij redeneert zoo in het geestelijke; maar niet in het wereldlijke. Gij weet wel, dat het dwaas zou zijn, als een landman niet ploegde of zaaide; gij weet wel, dat hij dan niet maaien zal in den oogst. Als iemand ziek te bed ligt, hij zegt niet: „Ik wil geen middelen gebruiken; heeft God besloten, dat ik op zal komen, dan zal ik wel opkomen zonder

middelen te gebruiken." Gaat gij niet naar de middelen? Heeft God besloten, dat ge nog twintig jaren leven zult, waarom gaat ge eten en drinken? Ge zult immers wel leven zonder spijs of drank. Zoo ook, heeft God besloten, dat ge in den hemel zult komen, Hij heeft er ook bij besloten, dat ge u bekeeren zult, dat ge de middelen zult gebruiken. Bij het einde stelt God ook de middelen vast. Het is alzoo zot, alsof een landman onkruid zaaide, en hij wilde in den oogst goede tarwe maaien."

Ook over de wedergeboorte en bekeering heeft hij juiste opmerkingen. Vorderden sommigen het schuldgevoel bij allen in dezelfde mate, Smytegelt zegt daarentegen: „De een kent dit in een minderen en de ander in een meerderen trap."

Het aangevoerde zal zeker voldoende zijn om u eenigszins de richting en het uitgangspunt van Smytegelt in zijne prediking te leeren kennen. Doch wat ons in zijne geschriften nog meer aantrekt is de vrijmoedigheid of de cordaatheid, waarmede hij de zonden van zijne gemeente in het openbaar durft bestraffen. Met eene schier verbazende rondborstigheid trekt hij, vooral in zijne Catechismus-predikatiën, het zwaard tegen alles, wat naar zijn gevoelen onvoegzaam, schandelijk is. Hij legt zich bij lang niet toe op bemanteling, op verzachting van hetgeen in zijne oogen kwaad is. Hij noemt eenvoudig het kind bij zijn naam en ontziet daarbij rang noch stand. Alle maatschappelijke rangen en standen heeft hij iets te zeggen. Hoor slechts, om een enkel voorbeeld te noemen, hoe hij zich over de overheden uitlaat.

„Meent gij, dat wij een burgemeester respect zouden geven, die zeide, dat er geen God is. De plicht van overheden is, de godsdienst waartenemen. Zeggen ze: Gij zijt geen predikant naar onzen zin, dat kan wel wezen,

en we zouden ligt beter naar haren zin worden, zaten ze er maar wat meer." En ook: „De overheden moeten hare onderdanen niet te veel bezwaren, maar indien het mogelijk is, dezelve verligten; de schapen zijn de wol, maar niet de huid schuldig." Doch ook zijne ambtgenooten ontzag hij niet. „Er zijn weinige bekeerde predikanten, sommigen onder dezelve zijn luiaards, vadsige optooiers. Waren er predikanten, wier prediking lauw was, „dat schortte," zeide hij, „aan de schraalheid van hun harte." Inzonderheid ging de heiliging van den Sabbath hem ter harte. Vele van zijne predikatiën kunnen 't getuigen hoe hij te velde trok tegen hen, die hem dorsten ontheiligen. Doch meer. Hij kwam er tegen op, dat men zich in vormen verloor en er niet op uit was om hem in geest en waarheid door te brengen. Van velen moest gezegd, dat zij „met een gebed naar de kerk gingen." „Of gij daar," zoo spreekt hij, „op uwe plaats wat prevelt achter uw hoed of dekseltje, dat gij hebt, wat is dat? Wat is er weinig oplettendheid. De een heeft te veel gegeten, de ander te veel gedronken, ze zetten zichzelf tot slapen. 't Is niet, om te verantwoorden."

Doch reeds genoeg. Slechts dit eene voorbeeld nog tot de kerkelijke keurmeesters gericht. „Als de kinderen eens vroegen, wat toch hun doop beteekende, ge zoudt verstommen, en ge wilt dikwijls zooveel rammelen en rellen over 't prediken."

Uit dit alles blijkt, dat Smytegelt zijne heerlijke lichtzijde had, en dat hij veel heeft dat navolgenswaardig is. Maar ge vraagt me: „Had hij ook niet zijne schaduwzijde?" Deze vraag wil ik thans gaan beantwoorden, en dan is mijn brief voor dezen keer lang genoeg.

Smytegelt had als prediker ~~zijn~~ne schaduwzijde. Moet het hem tot verdienste gerekend worden, dat hij het Evan-

gelie op eenvoudige wijze verkondigde, nimmer mogen we het goedkeuren, dat hij zich menigmaal van eene taal bediende die, onkiesch en plat, allermint voor den kansel past. 't Is waar, dat ook zijn taal en stijl er zeker niet bij zullen gewonnen hebben, waar een eenvoudig meisje de taak op zich nam, om zijne preeken uit zijn mond in schrift te brengen.

Doch al houden we dit bij de beoordeeling zijner geschriften in het oog, ook dan nog ontmoeten we een tal van uitdrukkingen, die zich als kanseltaal zelve veroordeelen. Ik wil tot mijne rechtvaardiging eenige noemen. Of wat oordeelt gij als hij van den dood sprekende, zegt, „dat hij, op Gods bevel, een pijltje afschiet, dat den mensch bij de krage van zijn rok grijpt?” Profaan is schier de taal, wanneer we van de vromen lezen, „dat ze aan 't eind des levens al de bagasie neerzetten;” wanneer hij ze in 't laatste oordeel „onbeteuterd” laat zijn.

Wat dunkt u van de taal als Smytegelt de overheden, die de krijgsknechten omkochten na 's Heilands opstanding, „vervloekte fielten” durft noemen. Wat, als hij Abraham en den duivel beiden met den naam van „guiten” betitelt? Wat eindelijk als hij de uitdrukking bezigt: „Welke vervloekte kerkeraden kunt ge hebben? Ik zwijg van dat menigvuldig gebruik maken van verkleinwoorden als: deugdetjes, grondjes, stukjes, wurmpjes, openbaringtje, kruintjes, enz. die voor het kiesche gevoel aanstootelijk zijn. Bovendien kan ik het niet rechtvaardigen dat hij eveneens in vaak lijmige taal, God met den uitverkoren zondaar laat onderhandelen. Naar mijn innige overtuiging strijdt zulk eene voorstelling met de heiligheid en ernst der zaak, die niet dienstig kan zijn tot den opbouw der gemeente.

Ook heeft men wel eens gezegd, dat Smytegelt in plaats van den Christus den Christen predikte. Ik deel

dat gevoelen niet, omdat me juist uit zijne geschriften het tegendeel blijkt. Evenwel zouden de menigvuldige kenteekenen, die hij aangeeft als bewijzen van geestelijk leven, ons licht kunnen verleiden om hem een christenprediker te noemen. Verbazend groot was het aantal somtijds, dat hij in ééne preek ten beste gaf. Zoo zegt zijn levensbeschrijver, dat die over Jesaja 61: 9 er 304 bevat. Velen, inzonderheid zij die den Heere zoeken, beminnen derwege zijne schriften, terwijl er weer anderen worden gevonden, die ze juist daarom minder op prijs stellen. Ik acht mij niet bevoegd, om de deugdelijkheid van al die kenteekenen te beoordeelen, maar wel weet ik, dat de prediker, zoo hij ze aanwijst, overtuigd moet wezen, dat ze een bijbelsch karakter dragen.

Wat verder de verklaring van den tekst betreft, naar het mij voorkomt laat die dikwijls zeer veel te wenschen over. Of liever als een echte Voetiaan bekommerde hij zich om de schriftverklaring niet. Dit was onnoodig, want die was verklaard, zooals Dr. Schotel het terecht noemt, „in de stelsels hunner hoofden.” Liever gaven ze er „lang uitgesponnen en uitgerekte redevoeringen over den tekst, of eene anatomiseering er van” voor in de plaats. Vanhier dan ook dat Smytegelt 40 predikatieën hield over Coloss. 1: 20, 21 en over „het gekrookte riet,” Matth. 12: 20, 145 uitsprak. Hoewel we dit op een zuiver exegetisch standpunt ten strengste moeten afkeuren, toch moeten we erkennen, dat hij een rijkdom van denkbeelden bezat, die schier onuitputtelijk was. Dit gebrek aan zuivere, degelijke en wetenschappelijke schriftverklaring is dan ook wel de grootste grievé, die wij tegen Smytegelts predikatieën inbrengen. Dit neemt evenwel niet weg, dat ze veel zegen hebben verspreid en nog kunnen verspreiden, hoewel onze tijd naar zijn eigenaardig karakter hoo-

gere eischen den Evangeliepredikers stelt, wat vorm, voor-
dracht en ontwikkeling der waarheid aangaat. Ik zou op
nog wat meer kunnen wijzen dat in alles niet te verdedigen valt, doch voor ditmaal zij 't genoeg. Het was ook mijn plan niet om eene volledige schets te leveren, maar slechts eene kleine bijdrage om over Smytegelt en zijne geschriften eenigszins te kunnen oordeelen.

De beste predikant is, volgens Smytegelt de Heere Jezus. Laten we veel aan zijne voeten neerzitten, om van zijne lippen de woorden des levens en van hemelsche wijsheid op te vangen. Dan ook ontmoeten we elkander, daar waar Smytegelt reeds is.

Hoogachtend,
Heerenveen, Oct. 76.

Uw Vriend,
G. STRIK.

ONTWIKKELING.

In een tijd van zoo veel verwarring, oppervlakkigheid en beginselloosheid zou men haast met een panischen schrik bevangen worden, om over *ontwikkeling* te durven gaan spreken. Haast zou men geneigd zijn, om uit al zijne macht te roepen: houd toch het kleinood uwer overtuiging met beide armen omstrengeld *stevig* vast. Wees conservatief in den volsten zin van het woord en met de uiterste consequentie!

Maar aangezien de wet der ontwikkeling op alle gebied geldt, en zij trots allen tegenstand en alle misbruik voortgaat, zoo moet de Christen uiterst behoedzaam zijn om Gods oogmerk in die wet niet tegen te staan, maar aandachtig op te maken en geleidelijk te volgen. Want tegenstand baat op den duur niet, en misbruik kan voor een oogenblik wel eene verkeerde wijziging geven, maar zij gaat evenwel door en is niet te keeren.

Trouwens wordt men in Sion niet als een vader, maar

als een kind geboren, doch groeit men langs allerlei wegen en middelen van kind tot knaap, van knaap tot jongeling; van jongeling tot vader op, dan is *ontwikkeling* ook de wet voor het geestelijk leven. En men moet niet slechts in kennis, maar ook in genade opwassen.

Is dat nu de levenswet voor ieder lidmaat, dan is het ook niet minder waar voor de geheele gemeente. Al moet zij blijven staan op het eenmaal door God gelegde fundament, evenwel moet zij daarop verder opgebouwd worden en tot de volmaaktheid voortvaren. Gods gemeente moet voorwaarts streven en geen stilstaand meer, maar een vloeiende stroom zijn. Conservatief kan zij slechts zijn wat hare beginselen betreft, progressief wat haar ontwikkeling aangaat. Gods levende gemeente is dus niet *stationair*; was zij dat, dan miste zij het kenmerk van leven, dat aan den ontwikkelingsgang onderworpen is; dan zou zij tot versteening overgaan.

De levende God is aan geen wisseling, verandering en ontwikkeling onderhevig. Hij is die Hij is, was die Hij was, zal zijn die Hij zijn zal, de eeuwige, algénoegzame en onveranderlijke. Was Hij niet de persoonlijk levende God, o ja, dan kon Hij in zijne schepselen openbaar worden, en was dus eeuwig in wording en ontwikkeling. Maar erkent men hierbij slechts een immanenten God, men heft noodwendig zijn persoonlijk bestaan op, en huldigt een vermomd *atheïsme*, dat allerverfoeilijkst en godslasterlijkst is, en daarom van ons *moet* verworpen worden. Wij, die in den levenden God gelooven, gelooven stellig dat Hij onveranderlijk is.

Maar is nu de waarheid uit God en door Hem aan ons geopenbaard, ja is God en de waarheid één, dan staat het ook vast, dat de waarheid door alle tijden onveranderlijk dezelfde is, die niet wisselen kan. Zij is geen Protheus,

die dan deze en dan die gedaante aanneemt, eeuwig en onveranderlijk is zij dezelfde. En stellig gaat het door, dat die de waarheid gevonden heeft, maar met haar niet vergenoegd is, de leugen najaagt en in den doolhof der dwaling verward raakt. Want straffeloos slaan wij niet de schennige hand aan de waarheid; die misdaad der hoogste ondankbaarheid wreekt zichzelve, die menschelijke hoogmoed wordt *diep* vernederd en *zwaar* gekastijd met eene kracht der dwaling, om de leugen te gelooven. De waarheid is als porcelein, en men zij uiterst behoedzaam om niet met ruwe hand haar aan te raken; men late met eerbied haar staan en buige in ootmoed voor haar neder.

Als wij dan ook van ontwikkeling spreken, dan moet aanstonds scherp onderscheid worden gemaakt tusschen de ontwikkeling der geloofsleer en die der Christelijke heilsopenbaring. Draagt deze een historisch en bovennatuurlijk karakter, dan moet de heilsleer volmaakt zijn. Maar iets anders is het met de geloofsleer; deze is als zoodanig voor ontwikkeling en volmaking vatbaar en heeft daaraan voortdurend behoefte. Want het inzicht in de waarheid en de waarheid is niet een en hetzelfde, ofschoon men het gedurig verwacht. De waarheid is eeuwig, maar het inzicht kan gewijzigd, verhelderd en uitgebreid worden. Het pad eens rechtvaardigen is ook in dezen als een schijnend licht, dat voortgaat tot op den vollen middag. Het zielsoog kan door allerlei nevelen belet worden, om helder de waarheid in al hare diepten in te zien. Men kan te veel op eene zijde staren en de andere onopgemerkt laten. Naar mate men dus meer ontdekking der oogen ontvangt, naar die mate zal men dieper en helderder de waarheid inzien.

En gelijk er nog niemand op aarde is geweest, behalve onze Heere Jezus Christus, die een volkomen begrip van

God heeft gehad, zoo is er ook nog niemand op de wereld geweest, die de waarheid volkomen doorgrond en uitgedrukt heeft. Om de waarheid volkomen te begrijpen en uit te spreken zou men zedelijk volmaakt moeten zijn, want waarheid en leven zijn ook één.

En is nu het wezen der heilswaarheid niet in den vorm van een streng gesloten leerstelsel geopenbaard, maar veel eer in dien van een levensbeginsel, dat van lieverlede te voorschijn treedt, dan ligt hierin ook de grond voor eene voortdurende ontwikkeling der geloofsleer. Aan opwekkingen om in geloofskennis op te wassen, ontbreekt het niet in de Heilige Schrift. Is men door smartelijke misleiding bevreesd geworden, omdat de voorgespiegelde vooruitgang of ontwikkeling niet anders bleek te zijn dan ondermijning en vernietiging van het geloof, desniettemin moet de eisch tot ontwikkeling zonder wantrouwen worden aanvaard. Vrij onderzoek is zuivere leus van het Protestantsch en Gereformeerd beginsel. Hier ook geldt met al den nadruk van het woord: „graaft dieper en gij zult meer vinden.”

Heeft de hoogverlichte Paulus gezegd dat wij hier slechts ten deele kennen, en door een spiegel in eene duistere rede zien, dan spreekt het van zelve dat, al zullen wij ook in onze geloofskennis hier nooit tot de volmaaktheid komen, we echter naar die volmaaktheid moeten jagen. Gelijk de Christen van kracht tot kracht moet voortgaan, zoo moet hij ook van kennis tot kennis wassen en toenemen, niets tegenstaande hij door een spiegel ziet in eene duistere rede.

Maar hieruit volgt nu ook middagklaar, dat de eenige oorzaak van min helder te zien bij onszelfen of in den spiegel gelegen is. Het voorwerp — de waarheid — bestaat zooals het bestaat; maar de spiegel weerkaatst niet

altijd juist het beeld der waarheid, en het wordt ons niet altijd gegund de waarheid juist in al hare lijnen en omtrekken te beschouwen. En al moet men nu niet zeggen dat achter de waarheid nog eene waarheid verborgen ligt, gerust echter moet en kan men beweren dat er nog altijd zijden der waarheid zijn, die men door den spiegel niet juist opgemerkt had. †) Wellicht is het daarom beter uitgedrukt, dat men niet spreekt van eene ontwikkeling van de waarheid, maar van eene ontwikkeling in onze beschouwing. Wij kunnen haar juister, helderder en dieper inzien, zoodat wat ons eerst donker en nevelachtig toescheen, nu klaarder en helder geworden is. En gelooft men nu niet meer om het zeggen van een ander, maar omdat men zelfstandig de waarheid inzielt, dan is het ook zeker dat, al wordt men bij zijn onderzoek naar de waarheid op de schouders van achtbare voorgangers gedragen, men geroepen is om zelfstandig te zien en voort te arbeiden op den eenmaal gelegden grondslag.

Zoolang dus deze bedeeling duurt is er aan geen rust te denken. De arbeiders op Gods akker moeten er steeds op bedacht zijn om in de goudmijn der waarheid dieper te graven, en daaruit nieuwe schatten op te delven, wel wetende dat de goudmijn der waarheid onuitputtelijk is. Ontwikkeling ligt dus op de baan van een iegelijk, die het met Gods gemeente welmeent. Stilstand is achteruitgang, en zou, blijvend, den dood na zich slepen.

Tot hoe ver en op welke wijze die ontwikkeling zich moet uitstrekken bespreek ik thans niet opzettelijk. Wel weet ik dat het hier altijd ten deele zal blijven, zoodat volkomen doorgronding niet verwacht kan worden; ook weet ik dat ontwikkeling onderstelt, dat men blijft op

†) Wij laten deze beschouwing over wat de Apostel »een spiegel» noemt, voor rekening van den schrijver.

den weg, waarop men vroeger reeds was, zoodat men niet op eenmaal een tegenovergestelden verkiest. Het Christendom is een historische, bovennatuurlijke godsdienst; wordt dit zijn karakter ontkend, dan kan het nooit als ontwikkeling worden begroet, wat men daarvoor uitgeeft, maar moet terecht den naam van ondermijning en vernietiging dragen.

Maar al zijn wij voor dat slopend werk zeer bang, evenwel zijn wij er voor om op de rechte lijn voortwaarts te streven. Ontwikkeling bespeuren wij klaar zelfs in het leven der Apostelen. En wie dan ook een blik heeft geslagen in de kerkgeschiedenis, en de historie der dogma's heeft bestudeerd, dien zal het duidelijk wezen dat er steeds ontwikkeling heeft plaats gegrepen.

Maar waarom dit nu te berde gebracht? Eenvoudig om ons te herinneren dat we niet moeten meenen dat onze taak afgesponnen is en we slechts hebben te rusten op de lauweren door anderen behaald. Maar vooral om onze jonge theologanten te prikkelen, om de ontwikkeling in den legalen weg krachtig voor te staan en te bevorderen. Zijn velen met uitnemende gaven toegerust, hebben ze door niet al te groote standplaats wat meer tijd tot studie, het spreekt dan vanzelve, dat Gods gemeente èn van die talenten èn van dien tijd moet gediend worden. †)

Nu weet ik wel dat er moed toe behoort om zijne overtuiging te durven uitspreken; maar als het ons om waarheid te doen is, en we van anderen gaarne terechtwijzing ontvangen, waarom zullen we verzwijgen wat ons op het

†) Misschien wil de schijver, die in elk geval eene niet zeer groote gemeente dient, ons eerlang verrassen met een artikel over de vraag: of er, en zoo ja, welke ontwikkeling en vooruitgang er in het rechtvaardigingsbegrip in de geschriften van Paulus is waar te nemen. De Vrije Kerk houdt zich voor zulk eene studie aanbevolen. RED.

hart ligt en waarmede Gods Kerk gediend kan worden. En is het waar dat we dan alleen de ontwikkeling dienen kunnen, wanneer wij door Gods Geest meer licht in de waarheid hebben ontvangen, waarom zullen wij dan dat licht niet op den kandelaar durven plaatsen, opdat het geheele huis van Gods gemeente verlicht worde?

Wij leven toch in een tijd, waarin de godsdienstige quaesties zich opeenhopen. Men verlangt van ons dat we tot haar oplossing behulpzaam zullen zijn, en zullen we dan onze krachten daartoe niet leenen? Durven wij de ontwikkeling niet aan? Schuwen wij het licht, dat geschiedenis, critiek en philologie ontstoken hebben? Ik geloof het niet. En ga ik de aspiratiën na, die nu en dan openbaar werden, dan komt het mij voor, dat men meer uit zijn ingewikkelden toestand te voorschijn moet treden. Nederigheid is goed, maar zij moet niet tot traagheid des geestes leiden en ons tot stilstand doemen. Wij moeten niet aan den man gelijk zijn, die slechts met het getal zijner geestelijke muntstukken tevreden is, zonder zich over het gehalte te bekommeren. Ik geloof dan ook dat hoe nederiger wij zijn en hoe blinder wij ons gevoelen, hoe geschikter we zijn om van God zelve geleerd te worden. Want die Hem nederig te voet valt, zal Hij zijne wegen leeren en door Zijn Geest in alle waarheid leiden. Is ons oog dan voor een of ander punt der waarheid opengegaan, immers het licht verdrijft de duisternis en stelt ons in staat om klaar en onderscheiden mede te deelen, wat het oog des geestes aanschouwd heeft. Want intuïtie zal toch wel bij het inzien der waarheid de hoofdrol spelen, ofschoon wij de andere factoren geenszins voorbijzien en ook tot hun recht willen doen komen. En als nu de Dichter reeds bad: „Ontdek mijne oogen dat zij aanschouwen de wonderen uwer wet,” welnu als het ons ernstig streven en

vurig gebed is om al dieper en dieper in Gods geheimen te worden ingeleid, dan zal de Geest der waarheid ons zeker bij de hand nemen en klaar de verborgenheden van Gods koninkrijk doen verstaan. En wat wij door Hem inzien en verstaan, dat moeten wij dan uitspreken. We hebben daaraan behoefte én voor onszelven én voor anderen.

Laat men dan het licht willen uitblusschen, maar is het leven sterker dan de dood, ook het licht zal, al is het na bangen strijd, de duisternis verdrijven. En voor de waarheid moet men alles over hebben. Zij is waard dat men voor haar zich eens door het slijk laat sleuren, voor een tijd teruggedrongen, ja des noods uit de synagoge geworpen wordt. Gods waarheid moet voor ons alles zijn, en we hebben aan haar volkomen genoeg, al is het dat zij, ik weet niet van hoeveel achtbare mannen, wordt tegengesproken. Niets heeft Christus kerk meer nadeel gedaan dan dat men om allerlei oorzaken geplooid en geschikt heeft. Een Christen, vooral een leeraar, behoort in alles *waar* te zijn.

Maar men is dienaar eener Kerk, wier belijdenis men beloofd heeft te zullen handhaven en verdedigen. Goed, dat wil ook ik; neen ik wil haar niet terugdringen of op zijde zetten, of een ander fundament leggen, of op een tegenovergestelden weg treden. Maar neem mij niet kwalijk, ontwikkelen is toch heel iets anders dan op zijde zetten. Ik wil dan ook Gods gang in de ontwikkelingswet niet tegengestaan hebben. Bleek het op onwrikbare gronden dat hier en daar de confessie moest gerevideerd worden, wel wat zwarigheid zou daartegen zijn, indien het in den legalen weg plaats vond. Het beginsel zou dan alleen verderfelijk kunnen zijn, als men geheel op zichzelf zijn gehoor aan zijn meening verbond en buiten de gemeenschap omging. En dat zou leiden tot eene leer-

vrijheid, die zoowel de snoodste godslastering als de wildste dweeperij moest dulden, hetwelk allerverfoeilijkst en ontzettendst is. Neen, de legale weg is: de geesten der profeten zijn den profeten onderworpen. Wel weet ik dat zelfs eene Synode dat recht betwist; maar op wat grond men dat volhoudt, begrijp ik niet. Van Dordt heeft men dat niet geleerd, want daar heeft men de Remonstranten niet naar huis gezonden met: gijlieden wijkt af van de belijdenis; maar men heeft daar met Gods woord de ingebrachte bezwaren gewikt, overwogen en wederlegd.

En onze tijd is weer een andere; we hebben met nieuwe vijanden te doen, die geheel andere stellingen opperen, met nieuwe wapenen strijden en ons gedrongen hebben het een en ander nog eens ernstig te wikken en te overwegen.

Maar ik mag van dit Maandschrift thans niet meer vorderen; alleen heb ik een wensch, dat de Heilige Geest ons in alle waarheid leide en ons zoo verlichte, dat wij aan onze hooge roeping beantwoorden, om ook voor de wereld een licht op den kandelaar te zijn!

Rotterdam.

P. WAGEMAKER.

DE ULTRAMONTANEN.

II.

(Vervolg van pag. 366.)

Zou ons geen waakzaamheid passen, bij het voortstreven der Ultramontanen, welke met list en geweld de zegpraal van het Pausdom trachten te bereiken?

Deze past ons voor onze kinderen. Wij weten het immers dat ten behoeve der Roomschen Gods Woord is verwijderd van de openbare school, en er daar geen plaats voor den

van God gegeven Heiland en Zaligmaker wordt gevonden. Van Christelijke deugd moet tot het kind worden gesproken, maar een deugd, die in het beste geval geen andere dan Roomsche werkeilgheid is in beginsel en doel, in lijnrechten strijd met het „uit genade zalig worden” des Bijbels. Op zulk eene school mogen wij onze kinderen niet wagen.

Door Roomsche monniken en nonnen worden bewaar-, brei-, naai-, Fransche en Duitsche scholen geopend, en er zijn Protestanten in overvloed, die zoo uitnemend verdraagzaam zijn, dat zij hunne kleine en groote kinderen ter bewaring en opvoeding aan de vijanden der Hervorming vertrouwen, en er zelfs behagen in scheppen, wanneer de kleinen en grooten hun aanwijzen hoe een kruis wordt gemaakt, op zijn Roomsch wordt gebeden, en wat al verder hun den weg naar Rome ontsluit.

In hoe menig protestantsch huisgezin worden dienstboden van roomsche religie gevonden, en wie kent hunne bereidwilligheid niet om aan de kinderen des huizes en aan wie het wil hooren de wonderen der zoogenaamde lieve vrouw te verhalen, en liefde in te planten voor de Kerk van Rome. De voorbeelden zijn aanwezig, dat Roomsche kindermeiden de aan hunne zorg vertrouwde kinderen op de wandeling met zich naar de Roomsche kerk namen en hun voordeden hoe zij zich met wijwater moesten bekruisen.

En onze jongelingen en jonge dochters dan? Loopen er niet velen gevaar — de treurige ervaring heeft het geleerd — uit den schoot onzer Kerk naar die van Rome te worden overgevoerd, door het aangaan van een verkeer en huwelijk met eene Roomsche wederhelft. De listen, die daarbij worden aangewend, zijn vreeselijk. Een priester gaf zelfs vrijheid aan een meisje om in schijn Protestantsch te wor-

den tot dat zij eenmaal gehuwd was, en dan haar man te dwingen met haar Roomsche te werden.

Hoevele kinderen uit gemengde huwelijken worden door den Protestant gewillig aan Rome overgegeven, of door den Roomsche kwaadwillig daarvoor geroofd. Weten wij het niet, dat Roomsche vaders of moeders met de in de Hervormde kerk gedoopte kinderen in stilte naar den pastoor zijn gegaan, en hen door dezen hebben laten herdoopen?

Vreemdelingen nemen in stad en dorp, tegen grof geld, de winkels in bezit, om met het geld uit de kloosters geholpen, goedkoopere waren te leveren dan dit door Protestanten wordt gedaan. om hen alzoo te verdrijven.

En zijn er niet duizenden Protestanten, die door dat goedkoopere uitgelokt, den Jezuïten-winkel binnentreden, en alzoo medehelpen aan de verzwakking van het Protestantsch element in ons land?

Zien wij dat werken niet, om op geheel Protestantsche plaatsen eene Roomsche bevolking te brengen, en weldra eene kapel of kerk te bouwen, ja dien bouw ondernemen voor dat er nog bevolking is, om ze langs dien weg daarheen te lokken?

Weten wij het niet, dat de kloosters, die kweekplaatsen van allerlei zonden en dweepziek bijgeloof, vermeerderen bij den dag? Daardoor wordt de nationale rijkdom verminderd, de goederen in de doode hand vermeerderd, en alzoo bij verminderde registratie een middel van rijksinkomsten besnoeid, meestal de luiheid gekweekt en vele krachten aan het nationale leven onttrokken. Daarin vaak wapenen tegen de Hervorming gesmeed, om de onwetenden en zwakken te verleiden, om invloed te oefenen door de verkiezingen op de samenstelling van den raad in stad en land.

Het is ook bekend hoe de Roomsche pers in dag- en weekblad, en traktaat en prentverbeelding op de menigte werkt. Hoe zij onze historie vervalscht, onze helden lastert, onzen godsdienst bekladt.

Waakzaamheid past dus. Maar bij de waakzaamheid moet werken komen, en de strijd moet tegen Rome worden aangevoerd. Maar met wat wapenen zullen wij Rome bestrijden, verzekerd dat de overwinning aan ons behoort? Door een fel tegenpapisme te verwekken, dat even dweepziek als Rome zelve, in smaadwoord en spotternij het tracht te treffen en hatelijk of belachelijk maken wil? Maar satan wordt niet door satan uitgeworpen. Dan door vereenigen te vormen, ten einde door bijeenbrenging van kapitaal het grondbezit van Protestanten te verzekeren, en vooral in Roomsche streken land aankopen ter verdrijving der Roomschen? Maar wat hebben vereenigingen van dien aard uitgericht, waar voor alle dingen het allernoodzakelijkste, het bezielend element ontbrak, en slechts de vrees tot weer, niet het geloof tot aanvallen drong. Door ondersteuning der Gustaaf Adolf-vereeniging, die zwakke gemeenten en kerken in Roomsche streken steunt? Maar al wat uit het geloof niet is is zonde, en waar Christus belijders met Christus bestrijders in verband tegen Rome staan, kan die arbeid niet uit het geloof wezen. De wapenen onzes krijgs zijn niet vleeschelijk, maar geestelijk, en geen zondig of twijfelachtig wapen worde mitsdien door ons gebruikt. Alleen het oud en proefhoudend wapen, door Johannes genoemd: „Dit is de overwinning, die de wereld overwint, namelijk ons geloof.” Door dat geloof met zijne zelfverloochenende liefde tegen Rome ten strijde gegaan, en met het zwaard des Geestes, dat is Gods Woord, gestreden. Gestreden door *de waarheid te beleven*.

En moet dan niet voor alles de gemeenschap verbroken,

met de ongeloofigen, waar die nog bestaat? Jaren lang hebben wij het Godonteerend schouwspel gezien dat velen, die den Heiland als hun Zaligmaker belijden, evenwel met zijne vijanden, die Hem verloochenen en bespotten, in kerkelijke gemeenschap staan, en hoeveel groote woorden ook door hen werden gesproken, toch bleven gehoorzamen aan een antichristelijk bestuur, in zijn beginsel nog veel erger dan dat van Rome.

Hoevele gemeenten en geloovigen leven nog in verwijdering van en in strijd met elkander, en dat ter wille van een handvol goud. Moet niet de eenheid der geloovigen zooveel mogelijk worden gericht, om als een machtig leger tegen den gemeenschappelijken vijand van on-en bijgeloof te staan? Noodelooze scheidsmuren moeten vallen, menschelijke hinderpalen moeten opgeruimd; Gods Woord moet de lamp voor den voet en de regel des levens wezen, en liever kwalijk gehandeld worden met het volk van God om Christus wil, dan in gemeenschap met de ongeloofigen de schatten van Egypte te deelen, de keus.

En in het persoonlijk leven moet in den weg der godzaligheid worden gewandeld, en bewezen dat het Evangelie een kracht Gods tot zaligheid is; dat het uit genade zalig worden geen zorgelooze en goddelooze menschen maakt. Helaas! wat is de Hervorming toch door Hervormden met zonde bevekt, en in spreken en doen, in huis en op weg, in bedrijf en handteering op schandelijke wijze misvormd. Zoo worde er gestreden door het booze uit het midden te verwijderen, en het leven worde een leven der liefde tot verheerlijking van God.

Gestreden ook door *het Evangelie te verkondigen*.

Duizenden leven er om ons heen, die den naam Protestanten en Hervormden dragen, maar voor wien die naam niets dan een klank geworden is. In de diepste onwe-

tendheid leven zij voort, en de profetische klacht is van hen waarheid: „Mijn volk waren verloren schapen; hunne herders hadden hen verleid; zij hadden hen gevoerd naar de bergen: zij gingen van berg tot heuvel, zij vergaten hunne legering.” En moet hun niet het vriendelijk Evangelie worden gebracht, en de zondaarsliefde van Jezus verkondigd? Heeft niet de Christ. Geref. Kerk eene heilige roeping te vervullen; moet het niet geschieden door leeraars en leden, gedrongen door de liefde van Christus?

Hoe velen onder de Protestanten, die door Rome in de strikken verward, aan den grootsten twijfel zijn overgelaten, om eindelijk als een prooi door het Ultramontanisme te worden weggevoerd. Wat wordt er voor hen gedaan? Zijn zij niet grootendeels aan zichzelf overgelaten, of door raadslieden omringd wier geneesmiddelen erger zijn dan de ontzettende kwaal? Op hen, vermeen ik, moet vooral worden gelet; zij moeten worden geholpen en voorgelicht, opdat zij tot het kruis der verzoening geleid worden, in plaats van gebracht aan de voeten der Madonna. Als de barmhartige Samaritaan worden wij ter hulp geroepen bij hen, die onder de moordenaars vervallen zijn, en door priester en leviet worden voorbijgegaan.

Maar ook aan de misleide schare, die zich binnen de muren van Rome bevindt, moet Jezus Christus als de eenige Naam, die onder den hemel is gegeven tot wijsheid, gerechtigheid, heiligmaking en verlossing, gepredikt worden. Onder de Roomschen te arbeiden, om hen met den dierbaren Heiland als de volkomen Zaligmaker bekend te maken, is het geen schoone taak en heilige wraak tegenover al het onschuldig bloed, dat door de bloeddorstige kerk van Rome, ook in ons vaderland, is vergoten? Zie, zoo tegen Rome te strijden is een strijden, waarbij de over-

winning eindelijk ons behoort, al moge de zegen niet bij de maat of den tel zijn te aanschouwen.

Gestreden eindelijk door *den Bijbel te verspreiden*.

Geen wapen, dat meer gevreesd wordt door het anti-christelijke Rome dan het heilig Woord van God. Ja, Rome gevoelt het, dat zij „buiten de Schrift staat,” en tegen de Schrift leert en handelt, waarom zij dan ook al de vijandschap, die zij bezit, tegen Gods Woord en zijne verspreiding openbaart. Maar zullen wij dan Gods Woord niet onder Romes kinderen brengen, opdat het stelsel van leugen en bedrog, gelddorst en heerschzucht, waarop het is gebouwd, ontdekt en de waarheid, die den mensch kan vrij maken, bij hen bekend worde?

Offert een gave, opdat dat eeuwig Woord ook om niet kan worden verspreid, en in menig huisgezin, waar schaarsheid bestaat aan dagelijksch brood, het brood des levens door het lezen der Schrift mildelijk worde aangeboden. Bidt om een zegen, opdat God de harten ontsluit en wegen opene, waarin dat Woord het middel der genade en zaligheid zij voor vele zielen, opdat Gods Koninkrijk meer en meer worde uitgebreid, en het rijk des satans terneer geworpen, en daarin de heerlijkheid van onzen Heere Jezus Christus meer worde aanschouwd en geloofd.

Geen Ultramontaan doe ons dan vreezen. Wanneer wij in de kracht onzes Gods alzo den strijd aanbinden, hebben wij geen nood. En eenmaal zal de verlostte gemeente, als de strijd is volstreden, met blijdschap kunnen zingen: „Nu zijn de Koninkrijken geworden onzes Gods en van zijnen Christus.”

Werkt terwijl het dag is; de nacht komt, waarin niemand werken kan.)*

Waddingveen.

N. J. ENGELBERTS.

*) Deze door broeder Engelberts aan de hand gedane mid-

EEN EN ANDER.

STRIJD OVER DE BELIJDENISVRAGEN IN HET HER- VORMD GENOOTSCHAP.

Wie hoorde niet van het rumoer, dat nu een tijdlang in het Herv. Kerkgenootschap weer gemaakt wordt over de vragen bij het doen van belijdenis. Deze strijd is niets nieuws meer in dat genootschap. Wat nieuws zou het zijn als water en vuur, die hier toch altijd samen in hetzelfde vat blijven, geen geraas maakten. Het zou volstrekt niet te verwonderen zijn als onze lezers, door al het gehaspel en geharrewar, dat over deze zaak dag aan dag nog vermeerdert, het hoe van deze quaestie niet hadden begrepen. Als de partijen van weerszijden zoo moedwillig over de waarheid en werkelijkheid heen redeneeren, en zich den eenen dag houden als of hun alles klaar en uitgemaakt was, en den anderen, als of het nog eerst bewezen moet worden of 2×2 wel 4 is, dan is het niemand meer kwaa-lijk te nemen, als hij in zulk een doolhof van halve waarheid en heele leugen, den draad niet in handen heeft kunnen houden, of ook hem verontwaardigd heeft wegge- worpen, zeggende met Epiphanius, bisschop van Salamis, toen hij, tijdens de Origenistische twisten, Constantinopel verliet: „Ik laat u het hof en de huichelarij!”

delen in beoefening brengen, zal het Protestantisme meer ten goede komen dan al het fanatisme van het Wageningsche Weekblad, dat Rome de vrijheid niet gunt, die het voor zichzelf begeert. Die de vrijheid wil, moet haar ook aandurven. Als we Rome met andere dan zedelijke wapenen moeten overwinnen, dan zijn we verloren.

RED.

Wij kunnen dezulken daarenboven gerust stellen, dat zij, wanneer ze den brief van Ds. Graansma aan ons adres, in de Sept. aflev. der „Vrije Kerk” hebben gelezen en begrepen, met het niet doorworstelen van dien papieren berg van artikelen over deze quaestie, o zoo weinig verloren, zoo niet gewonnen hebben, tot recht begrip van al dat strijdrumoer.

Art. 38 van het Reglement op 't Godsdiensonderwijs is ook nu weer het doode paard, dat men aan den boom gebonden heeft. Gelijk alle andere bepalingen der oude Christ. Geref. Kerk zijn, bij de stichting van het tegenwoordig Hervormd Genootschap in 1816, natuurlijk ook die omtrent de aanneming van lidmaten enz. overboord geworpen. Het liberalisme, dat eene geheel nieuwe kerkorganisatie begeerde, kon natuurlijk die „versleten schoenen van Dordt,” bij welke men volkomen instemming betuigde met de leer, die in Gods Heilig Woord geopenbaard en in de Formulieren van Eenigheid uitgedrukt werd, het allerminst gebruiken. Zij werden dan ook door andere vervangen, die in zulke algemeene — alles en niets zeggende bewoordingen — uitgedrukt waren, dat men ze gerust gebruiken kon. Deze vragen zijn later wel weer gewijzigd en veranderd, maar altijd zóó, dat de verandering geschiedde door de liberalen en, naar hun beste weten, in hun geest en in hun belang, al moesten namen, titels en schijn van wettigheid ook behouden worden. Dat de orthodoxe partij zich ergerde aan zulk eene verliberalisering van 't geen men toch Kerk bleef noemen, is wel te begrijpen. Zij deed het met name aan de nieuwe belijdenisvragen en aan het nieuwe verbindingsformulier. Zij voelde zeer goed, dat door zulke vage termen als men met opzet voor deze belijdenisvragen en voor dit verbindingsformulier, 't welk door de aankomende predikanten moest

worden onderteevend, had gekozen, de klink van de deur was weggenomen, en er iedereen kon ingaan wie maar wilde. De heer Chavannes heeft volkomen gelijk, als hij beweert, dat genoemde belijdenisvragen, ook zooals ze in 1862 nogmaals gewijzigd zijn, aan niemand minder beviel dan aan de orthodoxen. De Standaard was dan in het Zondagsnummer van 23 April j.l. ook eerlijk genoeg om te verklaren, dat niemand bedoeld art. 38 „*bespottelijker of in den grond meer onzedelijk*” kon vinden dan de Redactie zelve. Doch gelijk in alle andere zaken deden de orthodoxen ook in deze. Zij pruttelden wel tegen, maar aanvaardden en gehoorzaamden evenwel de nieuwe orde van zaken. Zoo hadden dan al de liberalistische reglementen de eer van ook door haar eigen wederpartijders te worden gesanctioneerd. Het liberale beginsel had gezepaald: onderwerping van vriend en vijand aan de eene wetgevende, rechtsprekende en uitvoerende macht, de Synode.

De liberalen zijn geen mannen van stilstand, zij gingen steeds vooruit en sloopten het eene overblijfsel van vroeger dagen na het andere. Vandaar al die nederlagen, bijna altijd door de orthodoxe partij geleden; van daar die onophoudelijke wijziging van verschillende bepalingen. Sommigen onder hen gingen zoo hard vooruit, dat ze niet alleen elk leerstuk der belijdenis openlijk verloochenden, maar ook begeerden, dat elk overblijfsel, dat aan vroegere rechtzinnigheid scheen te herinneren, gesloopt zou worden. Zoo was hun ook het liberale art. 38 nog niet liberaal genoeg. Ook de schijn als of men nog iets positiefs geloofde, moest worden opgeheven. Daartoe vroegen ze aan de Synode wijziging van art. 38, opdat zij, die niet wisten of ze wel aan iets bovennatuurlijks konden gelooven, toch door een belijdenis van hun niet-gelooven, lid der Kerk konden worden. Kregen deze heeren hun zin, dan werd

het liberale genootschap spoedig een modern en radikaal genootschap, waarin, niet gelijk nu, waarheid en leugen, geloovigen en ongeloovigen gelijk recht hebben, als ze zich maar aan de Synode onderwerpen, maar waarin alleen liberalen en modernen zouden worden geduld.

Voor het verzoek dier heeren, dat de Synode hen nog verder helpen sloopen en nu ook art. 38 wijzigen zou, was de oude matrone van den Haag natuurlijk wijs genoeg te bedanken. Zij begreep, men moet ook eens éénmaal ophouden, anders zouden niet alleen de orthodoxen, maar ook de liberalen en Groningers, echte vrienden van Willem I, het te kwaad krijgen. Het is misschien bijna de eerste keer, dat de hoogwijze moeder hare meest verlichte kinderen hun zin niet kan geven. Maar dat kan niet helpen, moeder moet de oudste blijven. En nu van alle zijden een vreeselijk geschreeuw *voor* en *tegen* de wetsverandering wordt aangeheven, zet de Oude een heel stroef gezicht, en beduidt al hare, zoowel moderne als confessioonele, kinderen, dat ze hebben te kiezen: of zich onder haren pantoffel buigen; of de deur uit! De Synode heeft gelijk, zij ware zot als ze anders deed. Het eenige nieuwe dat er nu in haar besluit gelegen is, bestaat hierin, dat zij ditmaal besloot tegen het verlangen van enkele meest geavanceerde liberalen, om bij het oude te blijven.

Maar zijn, nu de wijze moeder gesproken heeft, de kinderen stil? Natuurlijk niet. De modernen pruilen, en de orthodoxen roepen: Ai! gij hebt toch uw zin niet kunnen krijgen. Dat wist ik wel, moeder houdt het met ons!

Nu zouden we beide partijen kunnen laten voortkibbelen zonder er een woord meer over te verspillen, tot dat ze straks van zelf weer bedaren en beide moeders wil doen, ware het niet, dat er in beider houding zooveel onwaars

er. huichelachtigs verscholen lag, dat we geroepen zijn aan te wijzen.

Het leugenachtige in de agitatie der geavanceerde moderneren gelegen, bestaat vooral hierin: dat ze het doen voorkomen :

Als of de Synode nu naar een *ander beginsel* had gehandeld dan voorheen, en de Kerk naar de heerschappij van Dordt, ja van Alva enz. wilde terugvoeren. Zij weten wel beter. Toen de Synode mede, of ook voorop ging bij het sloopingswerk, om het Gereformeerde en Christelijke uit de belijdenis, uit de verbindingsformulieren, uit den doop, uit het Avondmaal enz. wegtenemen, deed ze dat tegen den zin der orthodoxen en met den zin en in den geest der moderneren, maar zij deed het op grond van haar eigen gezag en reglementen. Nu de moderneren, eenmaal gewend altijd hun zin te krijgen, het zouden willen wagen ook zelfs den *laatsten schijn* van een Christelijke Kerk opteheffen, nu heeft de Synode natuurlijk ook volgens hetzelfde beginsel recht en roeping, om zulk eene uitspatting tegen te gaan. Men mag alles doen in die Kerk, maar aan het gezag en de reglementen der Synode raken mag men niet.

Even onwaar is ook der moderneren beklag alsof de *vrijheid* door dit besluit der Synode ware *benadeeld*. De vrijheid — indien men haar zoo noemen wil — in het door Willem I gestichte genootschap, door geheel de organisatie en al hare reglementen gewaarborgd, is zoo groot, dat ieder gelooven en leeren en prediken kan wat hem dunkt goed te zijn; want alle artikelen — zelfs tot het beruchte art. 11, het gouden kalf aller orthodoxen met zijn „*leer der Hervormden Kerk*” toe — zijn met opzet zóó gesteld, dat niemand ter wereld zeggen kan wat dan eigenlijk „de geest en strekking” of wat al of niet „leer der Herv.

Kerk" is. Zulk eene vrijheid is reeds naakte willekeur en vijandschap tegen de leer des Bijbels en der Geref. belijdenisschriften; maar nu vrijheid te vragen om niets te belijden dan dit: *dat men niets te belijden heeft*, dus eene belijdenis des ongeloofs afteleggen, ware de totale bandeloosheid geproclameerd, iets wat de Synode, die in naam der orde de afgescheidenen heeft uitgeworpen, ook om der orde wil onmogelijk kan toestaan. Men moet van geen „vrijheid” spreken als men bandeloosheid bedoelt.

Onwaar is dus ook hun spreken van „geloofsvervolging.” Zij worden noch om hun geloof, noch om hun ongeloof vervolgd. Wat hun belet wordt is alleen het wegrukken van een masker, achter hetwelk liberalen, modernen en orthodoxen al jaren lang hunne rollen hebben uitgevoerd, waardoor het volk min of meer belet wordt de werkelijkheid te zien. Daarenboven zonden wij Christelijke Gereformeerde weleens aan de modernen mogen vragen: of ze, toen dezelfde Synode van Groningers en oud-liberalen eenmaal de gehaatte „afgescheidenen” uitwierp en de Regeering aanzocht ze met het zwaard te vervolgen, of zij toen ook van „geloofsvervolging” hebben geroepen en het voor de vervolgdten hebben opgenomen? alsmede: of zij in het sloopen van alles wat nog aan de oude Christ. Geref. Kerk der vaderen herinnerde, waarin de Synode met hen jarenlang is voortgegaan, ook het geloof der orthodoxe partij in hun genootschap ontzien hebben?

Veel bedroevender nog is, na het besluit der Synode om bij het oude te blijven, de houding der rechtzinnige partij. Ofschoon in verschillende mate, heeft ieder orgaan der Gereformeerden zowel als der ethischen geholpen over de waarheid heen te redeneeren en den toestand te verleugenen. Het is nu niet alleen het Wageningsche Week-

blad, maar ook het K. W., de Stemmen voor Waarheid en Vrede, ja zelfs de Standaard, die de onware voorstellingen helpen verbroiden en bestendigen. De onwaarheden, waarover wij de behoudende partij in het Herv. genootschap aanklagen zijn o. a. deze:

1. Men doet het voorkomen alsof de modernen ditmaal door het *orthodoxe leger* waren teruggeworpen, schoon men weet dat de Synode geenszins tot behoud der orthodoxie, maar uit zucht tot zelfbehoud alzo besloten heeft, en dat er de orthodoxe partij niets door gebaat is dan dat ze een masker, hoe doorschijnend ook, heeft behouden, tegen hetwelk ze vroeger zelve heeft getuigd.

2. De voorstelling alsof nu door het niet toegeven van den eisch der radicalen *de Geref. belijdenis ware gehandhaafd*, en de hangende strijd ten gunste der rechtzinnigen ware opgelost. Al zegt men dit niet met ronde woorden, men spreekt in dien geest en met die onderstelling, en brengt alzo het publiek in dien waan. Waarom doet men dat?

3. In dienzelfden geest beweeren de Christelijke bladen, dat indien de Synode dit verzoek der modernen had toegestaan, de Kerk der vaderen zou gesloopt zijn en uitgaan uit dat lichaam plicht zou zijn geworden. Wij vragen: waarom toch? Toen door datzelfde liberalisme met behulp van Willem I in en na 1816 geheel de Kerk der vaderen het ondersteboven werd gehaald, en daarvoor een genootschap van koninklijke herkomst en wereldschen aard onder door den koning benoemde besturen werd in plaats gesteld; toen het recht der waarheid en van Koning Jezus moest plaats maken voor eene stemmenmeerderheid, door de liberale besturen verkregen; toen Gods Woord niets en de reglementen alles gingen beteekenen, gelijk ze nu heden ten dage doen; toen beurtelings elke ker-

kelijke handeling, belijdenis, doop, avondmaal, ja alles tot een onheilige karikatuur was gemaakt; toen schier van alle kansels de heiligste waarheden openlijk bespot en gehoond werden, gelijk ze nog worden; toen eindelijk zelfs de geloovigen onder u door de regeering der kerk genoodzaakt werden, besliste ongelooovigen als leden der gemeente aantenumen en in te schrijven, en attesten van gezond in het geloof en godvruchtig in den wandel aftegeven aan bekende spotters met Gods Woord en volk, *toen zelfs* was, volgens u, blijven geoorloofd en gehoorzamen aan zulke goddeloosheden geen zonde. Wel waarom zou dan nu de Kerk vallen door een enkelen stap voorwaarts op denzelfden weg, dien men jaren heeft bewandeld? Neen, de Kerk, die nu aan iedere leugen en ketterij tot schuilplaats en bakermat verstrekt, zou door dat besluit, voorwaar, niet onheiliger zijn geworden, maar wel meer waar en oprecht. Dan zou de werkelijkheid van haar karakter en beginsel *zonder masker* aan het licht treden. En dat ware eene aanwinst, in het belang, niet van ons, maar van waarheid, eerlijkheid en zedelijkheid. Het is daarenboven vrij gewaagd van Bronsveld, Buytendijk en anderen, alzoo te spreken. Het mocht eens gebeuren, dat de Synode er nu of later iets op vond, dat hare geavanceerde broeders toch hun zin kregen. Wat dan? Ik weet, God kan onze broeders in de Herv. Kerk getrouw maken en de door de zonde verdoofde consciëntiën wakker schudden, zoodat Gods Woord en ordeningen met snijdenden ernst door de ziel gaan, en er aan geen plooiën meer te denken valt; maar zulk een wonder — dat uit een menskundig zoowel als uit een historisch oogpunt zoo hoogst onwaarschijnlijk en zeldzaam is — zou ook moeten geschieden, of diezelfde broeders zouden ook dan wel weer iets vinden, om hun blijven te rechtvaardigen. Ik zie niet

in, waarom al de voorwendfels, waaraan we reeds jaren gewoon zijn, ook alsdan geen dienst zouden kunnen doen. Ten overvloede zou men er kunnen bijvoegen, gelijk de Standaard onlangs aan „Toevlucht” te Zierikzee deed: uwe afscheiding zou ten minste eene veroordeeling zijn van uwe sinds jaren gevolgde gedragslijn.

4. De orthodoxen roepen nu: waarom gaan de moderneren, als ze nog geweten hebben, nu dan niet uit de Kerk? Zulke redeneeringen, nu ze van die zijde komen, noemen we meer dan onbeschaamd. Zij, die ons „afgescheidenen” wel eens gaarne wenken willen geven, dat we toch vooral in den goeden toon moeten blijven, iets dat we van harte beamen, moesten zelve te veel schaamtegevoel hebben om zóó te kunnen spreken. Of hebben zij zelve niet tegen hun geweten in gehoorzaamd aan besturen en wetten, die ze „in oorsprong onbijbelsch en in karakter ongereformeerd” noemden, en bleven toch tot elken prijs in de Kerk? Moet hier niet het spreekwoord van den pot en den ketel onwillekeurig voor de aandacht komen? Wij willen de moderneren niet in bescherming nemen, en weten ook niet of de „nonpossumus-mannen” gehoorzaamheid aan de Synode weigeren zullen; maar dit is zeker, dat uit hunne houding, die ze nu aannemen, duizendmalen meer moed en geweten spreekt, dan in al de agitatiemakerij der orthodoxen nog ooit gebleken is. En voegen zij eenmaal bij het woord ook de daad, dan zal hun uitwerping om des gewetens wil, schoon uit een ander beginsel, met de uitwerping der afgescheidenen voor 40 jaren, de meest feitelijke en beschamende veroordeeling zijn van het gewetenloos gehoorzamen der orthodoxen aan en blijven in de Kerk der leugen en dwingelandij.

5. Wat bij hen, die zich orthodoxen noemen, het allermeest stuit, is het speculeeren op de zoogenoemde midden-

mannen, oud-Groningers en liberalen. Men doet alles om toch met dezen op vriendschappelijken voet te blijven. Vandaar dan ook de vermaningen van het Wageningsche Weekblad b. v. dat de orthodoxen nu niet al te zeer moeten drijven. Wij zijn nog banger voor de overdrijvingen der onzen, als voor de woede der modernen, zegt het blad. Men moet weten wat dit beduidt. Het Wageningsche Weekblad strijdt voor de ethisch-irenische partij, en noemt de Gereformeerden, als dr. Kuyper en de zijnen, die het genootschap van 1816 veroordeelen, en naar de beginselen der Gereformeerde vadersen terug willen, eenvoudig „drijvers” en „uitersten.” De ethische achterhoede der oude Groningers moet volgens Buytendijk de gematigde Gereformeerden, de rechtzinnige partij heeten. Zulk „liebaugeln” met de conservatieven en oud-liberalen is den Christen onwaardig en voor Gods zaak altijd nadeelig gebleken. Wil men echter in de eene hand vuur en in de andere water blijven dragen, ons wel, maar men neme dan niet langer het air aan als of men Gereformeerd wilde zijn en een voorvechter van de rechten en de Kerk der vadersen ware. Door oneerlijkheid wordt niemand gebaat. Dr. A. Pierson zou ook hiervan weer zeggen: dat is verraad aan de orthodoxie gepleegd!

DR. CRAMERS INAUGUREELE REDE.

Dr. Cramers „Kerk en Theologie,” redevoering bij de aanvaarding van het hoogleeraarsambt van de Groninger hoogeschool uitgesproken, die door schier alle Christ. bladen besproken en vrij gunstig gerecenseerd is geworden, werd ook door ons gelezen. De vorm, waarin Dr. Cramer gewoon is zijn denkbeelden mee te deelen, is buitengewoon

eenvoudig, helder en daardoor schoon. Deze rede mag, dunkt ons, in dit opzicht een meesterstuk heeten. Wat evenwel den inhoud aangaat, kunnen we niet zeggen er in alle opzichten mede te sympathiseeren. Sprekende in de inleiding over de nieuwe wet tot regeling van 't hooge onderwijs, in welke de zoogenaamde „Godsdienstwetenschap” het kennelijk van de Christ. Theologie wint, beweert de Hoogleraar pag. 8, dat de wetgever, die blijkt geen theologie van een of ander kerkgenootschap te willen, toch zou bedoeld hebben, dat het theol. onderwijs in de algemeene behoeften der Christ. Kerk moet trachten te voorzien. Deze meening wordt gebouwd op art. 1 der wet, dat zegt: „Hooger onderwijs omvat de vorming en voorbereiding tot zelfstandige beoefening der wetenschappen en tot het bekleeden van maatschappelijke (dus niet kerkelijke) betrekkingen, waarvoor eene wetenschappelijke opleiding vereischt wordt.” Waaraan de wetgever gedacht heeft weten ook wij niet; maar dat het uit de wet zou moeten afgeleid worden, ontkennen wij. Daarbij zouden we den Schrijver willen vragen: Komt ge niet tot dezelfde theorie als de schoolwet van '57 met haar godsdienst boven geloofsverdeeldheid, „Christelijke deugden,” en tot dezelfde practijk als de voorstanders der moderne secteschool, die den staat en de schatkist exploiteeren om hunne secte te bevorderen, gelijk gij de Herv. Kerk begunstigen wilt? Bestaat er een Christelijke Kerk, zonder de kerkgenootschappen en eene theologie zonder de hunne?

Dat verder de schrijver tegen de confessioneelen (Gereformeerden) te velde trekt en ze voorstelt als dezulken, die sidderen voor de wetenschap en het zwaard der kritiek, en zich, om aan deze te ontkomen, achter de muren der confessie verschuilen, is, hoe fatsoenlijk ook uitgedrukt, één van die partijdige voorstellingen, die we van de ethisch-

irenische richting reeds jaren gewoon zijn. Deze partij is veel meer gebeten op de aanklevers der Geref. belijdenis dan op de liberalen. En geen wonder: beiden ijveren tegen het dogma en wenschen „al die formules” teruggeschoven te zien; de liberalen om alles door de rede en het gezond verstand, de ethischen om alles door het Christelijk geweten en gevoel te doen beslissen. Wij confessioneelen zijn nu eenmaal wat wantrouwend jegens al die verschillende, door de zonde verontreinigde gewetens en benevelde verstanden, en hebben de door God geopenbaarde, in Christus belichaamde en door de Kerk beleden waarheden, of dogma's wel zoo lief, omdat ons deze als grondslag wel zoo secuur en als toetssteen wel zoo zuiver denken te zijn. „Het ethisch beginsel moet het winnen van het Rationalisme” zegt de Schrijver, en „Vinet van Wolff.” Het is wel mogelijk. Wij hebben echter liever dat de Heilige Schrift het wint van die allen tegelijk.

De eigenlijke rede splitst zich in twee deelen. De Hoogleeraar *wil* aantoonen a. „dat het alleen (?) door de theologie is, dat de Christelijke Kerk haar ideaal kan bereiken; b. dat het alleen door de Christ. Kerk is, dat de theologie aan hare roeping kan beantwoorden.”

Is de Gemeente, volgens Schrijver „de vereeniging, de gemeenschap, de societos van menschen, die Jezus van Nazareth belijden als den Christus, den Verlosser der wereld, en overeenkomstig die belijdenis hunnon eeredienst inrichten,” hoe kan hij pag. 15 dan verklaren, dat de Kerk door hare openbaring naar buiten „tot hare eigen ontwikkeling veel in zich moet opnemen, wat naar het wezen haar vreemd is.” Dat de gemeente ondanks haarzelve soms huichelaren voor ware leden aanziet en dus opneemt is waar, maar dit dient, voorwaar! niet tot ontwikkeling. Met de onderscheiding van ideaal en werkelijkheid, van

geestelijke en lichamelijke Kerk, mogen alle ethischen en moderne orthodoxen meêgaan, de Gereformeerde kent maar éene Kerk en gemeente van Christus, die hij noch voor louter geestelijk, noch voor louter lichamenlijk houdt. Doch dit alles geven wij aan den Schrijver en zijn ethische richting present. Hij kan moeielijk anders. Maar dat hij zijn eerste stelling, naar ons oordeel, niet bewezen heeft, is, dunkt ons, tegen zulk een rede en tegen zulk een man als dr. Cramer een grooter bezwaar.

Dat de Christ. Kerk door haar jagen naar de meest volkomen opvatting van de waarheid Gods en naar de zuiverste kennis van Hem, die de Waarheid is, komt tot eene theologie als resultaat van haar streven, is waar; en dat deze theologie haar dan ook mede gewichtige diensten kan bewijzen in het bereiken van haar doel, is ook waar; maar dat het „alleen” door de theologie is dat de Christ. Kerk haar ideaal bereikt, schijnt ons onjuist. In elk geval als men van „theologie” niet wat anders maakt, dan er gewoonlijk in de wetenschappelijke wereld door verstaan wordt. Want men zou in zekeren zin geheel de heilsleer der Heilige Schrift, de evangelieverkondiging theologie kunnen noemen. Dr. Cramer bewijst het dan ook niet. Wel zegt hij op pag. 20, dat de Kerk „bestemd is om den lof van haren Heer te verkondigen, Zijn beeld te vertoon, Zijn woord te verbreiden... de banier der waarheid en der liefde omhoog te houden” enz.; maar in stede van ons nu met klem te doen gevoelen, dat ze alleen door de theologie deze bestemming bereikt verklaart ZHEerw: „de Kerk kan aan die roeping beantwoorden. Want zij heeft Hem, die de Waarheid is, tot haar Stichter. Zij heeft de belofte van den Heiligen Geest, die haar in al de waarheid leiden zal,” enz. Dat de Kerk door Christus haren Stichter en door den Heiligen Geest tot die roeping bekwaam

is, alsmede dat de Kerkvaders, de Scholastieken, de Hervormers enz. allen veel aan theologie gedaan hebben, dat wisten we ook wel, maar wij hadden moeten gevoelen, dat de Kerk door de „theologie” tot haar doel komt.

Nog vreemder ziet men op, als men bemerkt dat de Schrijver pag. 26, 27, eene theologie bedoelt, die bij voorkeur door den Staat, althans van hare akademiën gedoceed, maar in geen geval door de Kerk gecontroleerd wordt. Zij moet vrij blijven en nooit onder voogdij komen, van welke Kerk ook. Dus vrij, ook van de Kerk, zonder welke ze niet eenmaal iets van haar eigen object, de Godsopenbaring, zou weten? ja zonder welke ze zelfs niet zou bestaan? Moet de Kerk alleen door die theologie haar ideaal bereiken?

Hoe de Schrijver nu verder in zijn tweede deel, na de theologie zóó totaal vrij verklaard, en aan haar o. a. zelfs het onderzoek van de beteekenis van het Christelijk geloof opgedragen te hebben (pag. 27), zijn tweede stelling: „dat het alleen door de Christ. Kerk is, dat de theologie aan hare roeping kan beantwoorden,” nog kan vasthouden, en door het verder aangevoerde bewezen kan achten, verklaar ik niet te begrijpen. Misschien ligt het aan mij. Aangenomen eens, dat Christendom en Christ. Kerk hetzelfde zijn; toegestemd dat vooral het godsdienstig leven voorwerp is van de onderzoekingen der theologie, welk leven in het Christendom het zuiverst wordt gevonden, dan voel ik wel dat de Kerk een geliefkoosd terrein moet zijn, op wier gebied de theologie ook hare pogingen aanwendt, maar dat het „door de Kerk is dat ze haar doel bereikt — hoe waar wellicht anders ook — zie dat wordt niet duidelijk bewezen. Veel minder dat het „alleen” door de Kerk zou zijn.

De aanspraken aan curatoren, ambtgenooten en studen-

ten kunnen modellen heeten. De ontboezeming, in de toespraak tot laatstgenoemden, „dat de Kerk — hier zeker de Hervormde — wel veel vergeven mag worden, omdat ze veel heeft liefgehad en nog liefheeft” wordt — schoon misschien in anderen zin — ook door ons toegeestemd. Zij had veel en velen, evenals het boeleerend Israël, zelfs hare boelen lief, weshalve haar veel zal moeten worden vergeven, indien niet het bloed van velen aan haar zal worden gewroken.

H. BEUKER.

KRONIEK.

October — November.

Mochten we ons in de eerste helft van October over warme, zonnige, zomersche dagen, over een lieflijken nazomer verblijden, deze namen plotseling een einde en maakten plaats voor vrij scherpe koude. In het laatst der vorige week scheen 't zelfs, of de winter in al zijne strengheid zou beginnen te heerschen. Die felle kou en vooral ook die vorst was zeker velen niet zeer welkom, waarom wij met dankbaarheid waarnemen, dat de vorst vooreerst is geweken en de koude verminderd.

Met dankbaarheid hebben velen zeker ook vernomen, dat in het Oosten een wapenstilstand is gesloten voor den tijd van twee maanden, die — zoo noodig — kan worden verlengd. Zal die wapenstilstand tot den vrede leiden? Dit weten wij niet en kan zeker nog door niemand gezegd worden. Volgens sommige geruchten en de verschillende eischen en belangen der groote mogendheden

is er misschien evenveel kans voor een meer uitgebreiden oorlog.

De gevangen man, voor wien zooveel medelijden onder de Roomschen is opgewekt, de Paus van Rome, heeft eene groote vertroosting in zijne ellende ontvangen door een tal van 8000 bedevaartgangers uit Spanje. De hulde dezer trouwe zonen heeft hem zoozeer opgebeurd, dat hij het voorwenden der bittere armoê voor eene wijle heeft gelogenstraft. Voor het eerst sedert 20 Sept. '70 heeft hij zich op den 16 Oct. l. l. in officiëelen vorm naar de St. Pieterskerk begeven. Voor het eerst sedert dien tijd is hij de kerk rondgetrokken met al de plechtigheden, welke vroegere feestelijkheden kenmerkten, en heeft hij zich door 17 kardinalen omringd en met al den praal van het pauselijk hof aan eene groote menigte vertoond.

De man heeft het nog zoo kwaad niet; zegt ge zeker op het bovenstaande. Maar voegt er dan bij: Hoe weet Rome zich nog steeds in allerlei bochten te wringen en met sluwe berekening nu door het voorwenden van armoê, dan door openbaring van pracht het volk voor zich in te nemen en aan zich te verbinden en verbonden te houden. En mocht dit niet genoeg zijn — ook door vertooning van vroomheid. Zoo heeft Pius IX in de laatste dagen een Requiem gezongen voor de rust der zielen van al zijne vijanden, die bij hun leven het meest hebben bijgedragen om hem te bedroeven en van zijne wereldlijke macht te berooven. Onder dezen worden onderscheidene Italiaansche staatslieden, te beginnen met Cavour, met name genoemd. „Konden die overledenen nu maar aan de nog levenden raad geven!” — zucht de *Unita Cattolica*.

In Spanje gaat men met de prediking des Evangelies zachtkens voort. Veel tegenstand is er, althans op vele plaatsen. Het dubbelzinnige van het door ons reeds meer genoemde Art. 11 der constitutie draagt daartoe veel bij. Maar de arbeiders verflauwen niet. Wij weten, ook bij ervaring, schreef Baldomira, dat eene geopende deur en veel tegenstanders veelal samengaan, daarom ontmoedigt ons de tegenstand niet. De Heer beschame de tegenstanders en doe het licht Zijns Woords meer en meer in dat duistere land stralen.

Ook in ons land worden van sommige plaatsen verblijvende tijdingen vernomen. Wij hadden dezer dagen gelegenheid persoonlijk kennis te maken met de Evangelisatie te Oostzaan. Bij eene prediking aldaar hadden wij het genoegen het voor korten tijd aldaar gebouwde kerkje vol aandachtige hoorders te zien. Geregeld wordt in dat kerkje des Zondags gepredikt, of eene preek gelezen met aanroeping van 's Heeren Naam en psalmgezing, gecatechiseerd en Zondagschool gehouden. God zegene den arbeid aldaar en op andere plaatsen. „Noord-Holland wordt eer Roomsch dan afgescheiden,” lazen we ergens. Wij antwoordden: „Noord-Holland worde voor de waarheid gewonnen!” Ziet daar ons doel, tot welks bereiking wij al onze kracht wenschen in te spannen.

Laat ons in 's Heeren Naam voortgaan. Zaaien wij het zaad des Evangelies, en vergeten wij nimmer al den arbeid des Evangelies biddende aan te bevelen aan God, die den wasdom geeft.

A. 14 Nov.

N.

IETS VAN ONZE LEESTAFEL.

Bij G. J. Reits te Groningen is verschenen „*Een vraagboekje over de Bijbelsche geschiedenis en de Waarheid des Bijbels,*” ten vervolge op Borstius, door H. de Cock.

Het boekske, oorspronkelijk door Ds. R. Pieters te Holland in Amerika geschreven, en door de Cock hier en daar gewijzigd, vermeerderd en omgewerkt, heeft dit eigenaardige, dat het den leerling op een zeer gemakkelijke wijze een helder, oordeelkundig overzicht geeft van de Bijbelsche Geschiedenis, door hem in weinige maar frissche trekken de gebeurtenissen, die een tijdvak beheerschen, zóó voor oog en te stellen, dat hij ze als het ware van buiten en van binnen te aanschouwen krijgt. Daarbij krijgt hij ongemerkt reeds dadelijk zóóveel ingrediënten der voornaamste bijbelwaarheden mede binnen, dat hem dit onderwijs een heilzame voorbereiding wordt voor het later te ontvangen onderricht in de godsdienstleer. Het is dan ook, naar ons oordeel, veeleer een deugd dan een fout, in zulk een boekje, dat het antwoord, in stede van altijd de vraag logisch en taalkundig juist te dekken, vaak veel meer geeft dan er gevraagd wordt, wijl dit meerdere zóó gegeven wordt, dat het de zaak, waarover gehandeld wordt, des te duidelijker in het licht stelt. Vergissen we ons niet, dan voorziet dit boekje in een door velen gevoelde behoefte. De sprong van Borstius naar het Kerkbegrip, Hellenbroek of welk ander handboekje men gebruikt, is te groot en daarenboven nog krom. Het zal, vooral in onze Kerk, zijn weg wel vinden. Onderwijzers en leeraars, die voor hunne jongere leerlingen nog een boekje kiezen moeten,

of voornemens zijn van handleiding te veranderen, raden we in elk geval er eerst kennis mee te maken. Uitgever en drukker verdienen ook lof voor de wijze van uitvoering. De prijs 15 cents is wel niet te duur, maar toch gelooven we, als men het waagt ze voor 10 cents van de hand te doen, dat men er zich later niet over beklagen zal.

„De Inwendige Zendings-conferentie, te Amsterdam gehouden den 10 Aug. 1876, bij P. v. d. Sluys Jr.,” is een alleraardigst boekje, waarin met korte trekken wordt geschetst hetgeen op dien schoonen dag is voorgevallen op de eerste Algemeene conferentie, gewijd aan Christ. Geref. Binnenlandsche Zending. Van de geleverde referaten wordt een uittreksel medegedeeld; zoo ook van de daarover gevoerde discussiën. Het Bestuur van de Noord-Hollandsche Commissie voor Inwendige Zending verdient onzen dank ook voor dit middel, om bekendheid met en liefde voor de Inwendige Zending optewekken Moge haar dit doel gelukken.

„*Europa's Eerstelingen*,” eenige bladzijden uit de geschiedenis der Hervorming in de 16e eeuw door J. Verhagen Jr., bij P. v. d. Sluys Jr. te Amsterdam,” is een geschikt boekje om als Kerstgeschenk voor de hoogste klassen der Zondagscholen te dienen. Wij twifelen niet of het zal wel aftrek vinden. Laten taal en spelling hier en daar nog al iets te wenschen over, en is de stijl soms een weinig gezwollen, de verhalen zijn niettemin ernstig en boeiend. De kleinen zullen de gebeurtenissen met Hendrik Voes en Jan van Essen, die eerste Nederlandsche martelaren, met genoegen lezen. En bij een tweede oplaag, die we het lieve boekje met zijn vriendelijk uiterlijk toewenschen, kunnen genoemde gebreken wel verholpen worden.

Bij B. H. Blankenberg Jr. te Amsterdam ziet het licht: „*Bethel*, Christelijke Stads- en Dorps-almanak, uitgegeven ten voordeele van het gesticht Bethel. Nieuwe Serie, 6de Jaargang,” met een sierlijk plaatje, voorstellende de „Begraafplaats der gestichten” (van Ds. Heldring). Prijs 40 cents.

Het bevat een zeer duidelijken kalender met dagteksten, en een groote verscheidenheid van over het algemeen degelijk mengelwerk in proza en poezie. Vooral „Herinneringen,” door H. M. L.; „Aandoenlijk Geval,” door P. H.; „Bij het beeld van Is. da Costa,” door J. P. Hasebroek, en andere stukjes, doen den lezer weldadig aan. Er zijn echter ook, als: „Pluksel voor de open wonde,” „Toewijding,” door Christina, en „Moría,” door L. J. van Rhijn, die, de eene om den inhoud, de andere om den vorm minder voldoen. De uitvoering mag prachtig heeten.

Bij H. J. Koebrugge te Dordrecht verschijnt: „*De Bode des Vredes*,” studiën, schetsen, verhalen en berichten, medegedeeld door eenige leeraars der Herv. kerk, onder redactie van Ds. J. G. Verhoeff, pred. te Maassluis.”

Dit Maandschrift ademt een positief Christelijken geest, en levert in de 1e aflevering enkele artikelen, die bepaald stichtelijk zijn. Vooral dat over „de Gemeente des Heeren en hare belijdenis,” van W. Vliegthart, ademt een ernstigen geest. Dat van Ds. W. J. Jorissen Mz.: „Waarom draagt de getrouwe prediking van 't Evangelie zoo weinig vrucht?” en dat van V.: „Een gevaarlijke tegenstander ontmaskerd,” zijn wel leerzaam, maar zullen door den denkenden lezer niet zonder enkele tegenbedenkingen worden ter zijde gelegd. De naam van den Redacteur, vroeger Redacteur van „de Hoop des Vaderlands,” is ons waarborg genoeg, dat het dit niet groote en voor het volk

bestemde Maandschrift aan degelijkheid niet ontbreken zal. Vinde deze „Bode des Vredes” in onze dagen van strijd een goede opname bij het Christelijk publiek, en blijke het ook zijn leuze te zijn: „Wilt ge den vrede, bereid u ten oorlog,” en: „Heb de *waarheid* en den vrede lief.”

De jongste Algemeene Vergadering der Vereeniging van Gereformeerd Schoolonderwijs heeft benoemd eene „*Commissie tot bevordering van genoemd onderwijs.*” Deze Commissie, bestaande uit de broeders S. A. van den Hoorn, J. Bakker en Jb. Olthoff, tracht haar doel te bereiken door een „Maandblaadje voor Gereformeerd Schoolonderwijs” in de wereld te zenden, met een traktaatje, waarin de belangen van Gereformeerd onderwijs worden behandeld. Van beiden ligt het eerste nummer vóór ons. Beiden hebben de grootte van een vel klein postformaat. Zij hebben een netten vorm en een schoone letter. Het blaadje is als eersteling vrij goed; het traktaatje is alleruitnemendst. Wij dachten bij het lezen: Zie, dat is nu de rechte kindertoon, en dat is nu echte Gereformeerde doopsbeschouwing! We wenschen van harte, dat al dadelijk deze eersteling in vele kinder,- maar ook in vele ouderhanden kome, opdat ze weten dát en hóe men onze kleinen bij hun doop moet bepalen. Voor 1 cent per week ontvangt men beiden van den uitgever P. van der Sluys Jr. te Amsterdam. Ook van het blaadje, maar vooral van zulke traktaatjes hebben we goede verwachting.

H. B.

KERKNIEUWS.

Beroepen :

Te Veenwoudsterwal, Ds. J. Noordewier van Rhooon; te Wissekerke, H. Dam, Cand.; te Naarden, Ds. W. van den Bosch van Oostereind (Texel); te Ureterp, Ds. F. Noordewier van Rhooon; te Donkerbroek, H. Dam, Cand.; te Hallum, Ds. J. Westerhuis van Landsmeer; te Zegwaard, Ds. P. Medema van Sexbierum; te Zuid-Beierland, Ds. J. A. Klercq van Tholen; te Beetgum, Ds. L. M. A. Scheps van Deventer; te Bergen op Zoom, Ds. J. A. Klercq van Tholen; te Westergeest, H. Dam, Cand.; te 's Gravendeel, Ds. J. Wisse van Sliedrecht; te Ambt Vollenhove, Ds. W. Diemer van Dokkum; te Haarlem (kl. H. land) Ds. M. Ochtman van Niczyl; te Edam, Ds. P. Medema van Sexbierum; te Veenwoudsterwal, Ds. G. Broekhuizen van Oldekerk.

Aangenomen :

Door Ds. J. Diemer van Drogeham, de roeping naar Gameren; door M. v. d. Boom, de roeping naar Hardinxveld; door Ds. W. v. d. Bosch van Oostereind op Texel, de roeping naar Naarden; door Ds. J. A. Klercq van Tholen, de roeping naar Zuid-Beierland.

Bedankt :

Door Ds. H. Vissink van Suawoude, voor Maassluis; door Ds. J. Diemer van Drogeham voor Herwijnen; door Ds. A. Verheij, van West-Barendrecht, voor Woerden; door Ds. J. Miedema van Zalk, voor Vollehove; door Ds. H. W. J. van Baalen, van Weesp, voor Geesteren; door Ds. A. Littooj van Middelburg, voor Hazerswoude; door Ds. H. Beuker van Amsterdam, voor 's Hertogenbosch; door Ds. T. Noordewier van Rhooon, voor de roepingen van Veenwoudsterwal en Ureterp; door Ds. G. A. Kempff van Zutfen voor Nijveeen.

Afscheid, Bevestiging en Intrede.

Ds. J. Diemer nam 29 Oct. afscheid van de gemeente Drogeham met eene leerrede over Fil. 4: 1.

Cand. K. Kuyper werd den 29 Oct. bevestigd te Oud-Loosdrecht, door zijn zwager, Ds. de Bruin van Meeden met eene rede over 2 Tim. 4: 2c. Des namiddags verbond ZE. zich aan de gemeente met eene leerrede over 2 Cor. 2: 16b. in verband met Hand. 3: 5b.

Ds. W. F. van Dijk werd don 29 Oct. bevestigd te Waardhuizen, door Ds. A. H. Gezelle Meerburg, met Hand. 1: 8. De bevestigde hield zijne intrede met Tit. 2: 11—15.

Te Gameren werd Ds. J. Diemer bevestigd door Ds. J. H. Meijer, die daartoe tot tekst had gekozen Jer. 3: 15. Des namiddags verbond ZE. zich aan de gemeente met Koll. 4: 3, 4.

Te Holten werd den 5 Nov. Ds. A. van Appeldoern J.L.z. bevestigd door Ds. Diephuis van Rijssen, met Joh. 21: 17*b*. ZE. deed zijne intrede met Koll. 1: 28*a*.

Ds. J. H. v. d. Lichte werd den 5 Nov. bevestigd te Hijum, door Ds. B. J. v. d. Berg, van Britsum met Joh. 1: 43 en deed zijne intrede met Koll. 1: 28.

Donderdag avond den 9 Nov. werd te Naarden bij de gemeente ingeleid Ds. W. v. d. Bosch, door den Consulent der gemeente, Ds. L. Neijens, met eene leerrede over 1 Thess. 5: 12, 13. ZE. verbond zich den volgenden avond aan de gemeente met eene leerrede over Ps. 124: 8.

Varia.

Te Stedum werd een nieuw kerkgebouw aan zijne bestemming gewijd door den pastor loci, Ds. J. O. Smith, met eene rede over 1 Sam. 7: 12.

Te Kookengen hebben twee broeders der gemeente een orgel ten geschenke gegeven.

Ds. Juch van Middelharnis, herdacht den 9 Oct. openlijk zijne volbrachte vijf-en-twintig jarige Evangeliebediening met eene leerrede over Hand. 26: 22.

Door de Classis Haarlem — Alkmaar, bijgestaan door de deputaten der prov. Noord-Holland, werd met goed gevolg geëxamineerd en tot de Heilige bediening toegelaten Cand. A. Brummelkamp Jr.

Cand. R. Breitsma werd door de Classis Groningen tot de Heilige Bediening toegelaten.

EEN WOORD TEN BESTE VAN DE VEREENIGING VOOR GEREFORMEERD ONDERWIJS.

I.

„Die wat over het onderwijs heeft te zeggen, kan er op rekenen, belangstellende hoorders te vinden.” Deze woorden, onlangs bij het openen eener Christelijke school door een geachten broeder gesproken, geven mij hoop, dat een geschreven woord, ten behoeve van de Vereeniging voor Gereformeerd schoolonderwijs, welwillende lezers zal vinden.

Wordt er in den laatsten tijd niet veel van haar gehoord, te weinig belangstelling in haar bloei getoond, moge dit mijn schrijven de aandacht op haar vestigen en meer belangstelling in hare herleving verwekken.

Al steunt zij volgens sommigen op min vaste grondslagen, al leidt zij sedert eenigen tijd een eenigszins kwijnend leven, zij heeft toch een edel doel; zij heeft reeds menig goed werk verricht, en daarom ook aanspraak op de belangstelling van ieder weldenkend Christen. Zij wenscht meer te doen, dan zij op dit oogenblik kon, daarom roept zij met ernst de hulp en medewerking in van allen, die met haar *beginsel* en *doel* vereenigd zijn.

De Vereeniging heeft tot beginsel de onveranderlijke waarheden door Gods Woord geopenbaard en in de Formulieren van Eenheid der Gereformeerde Kerk uitgedrukt. Dit is het eerste artikel van haar algemeen reglement.

Met die waarheden wil zij Neerlands jeugd naar hare vatbaarheid bekend maken. Daartoe zoekt zij werkzaam te zijn:

- a. om jongelingen tot Geref. onderwijs op te leiden;
- b. om Christ. Geref. scholen te ondersteunen; en
- c. om algemeene belangstelling te wekken voor het Geref. schoolonderwijs.

Die belangstelling schijnt in den laatsten tijd wat verflauwd te zijn. In elk geval kunnen de aanvragen van nieuw opgerichte scholen niet worden ingewilligd, en zijn er in den laatsten tijd geen jongelingen aangenomen tot opleiding van Geref. onderwijzers uit gebrek aan gelden in de kas van den algemeenen penningmeester.

Wat zijn hiervan *de oorzaken*, hoe geraken wij tot een *beteren toestand*? zoo heeft men gevraagd. Ik zal zoo vrij zijn eenige antwoorden op deze vragen te geven, in de hoop de gebreken aan te toonen en een weg tot meerderen bloei der Vereeniging aan te wijzen. Eerst negatief d. i. ontkennend. Er is door een geacht lid der Vereeniging gezegd: „er is geen *liefde* bij ons volk voor het Christ. onderwijs” — en daarmee zeker bedoeld geen genoegzame liefde — daarom kwijnt de Vereeniging.

Ik twijfel of dit wel juist is gesproken.. Wel is de liefde voor deze hoogst noodige zaak nog niet *volkomen* bij ons volk, wel is zij nog niet *algemeen* doorgedrongen en doen de rijken ook zeker hier niet naar vermogen, want dan zou er meer opgeofferd worden voor de Christ. school en ook de Vereeniging niet machteloos zijn om in de bestaande behoefte te voorzien. Maar in het niet kunnen voldoen aan de aanvragen om ondersteuning voor Christ. Geref. scholen door het hoofdbestuur ligt juist een bewijs vóór de liefde tot het *Christ. onderwijs*, wjl men voortgaat met scholen te bouwen niettegenstaande de hoop vermindert op ondersteuning van de Vereeniging en de vrees voor

nog meer druk door de regeering toeneemt. Bewijs hiervoor hebben wij in het feit, dat er in deze Provincie binnen twee jaren minstens vijf nieuwe Christ. Geref. gemeentescholen zijn opgericht. En vraagt slechts aan de gemeenten rondom ons, of zij er eene zouden verlangen; zoo zij slechts waarborg konden krijgen voor hun dagelijks onderhoud, het antwoord zou niet twijfelachtig zijn. Maar dat het hoofdbestuur de machteloosheid der Vereeniging om haar doel te bereiken niet langer kan verbergen, noch die leemte aanvullen, schijnt mij *a. eene eerste oorzaak* van haar verderen achteruitgang.

Zoolang de secretaris en penningmeester een gunstig verslag konden uitbrengen van den toestand der Vereeniging op hare algemeene vergaderingen, ging zij gestadig vooruit. De afgevaardigden keerden goedsmoeds en vol hoop terug en deden in dien geest mededeelingen in het midden der gemeenten en hulpvereenigingen, wat tot nieuwen ijver en volharding aanspoorde. Maar sinds dien loop veranderde, schijnt de liefde voor de Vereeniging wel ietwat verkoud en de ijver voor haar verflauwd; schijnt het de Vereeniging gegaan te zijn als zoo menige maatschappelijke zaak, die haar achteruitgang niet langer kan verbergen. Zoodra de burgerij dit begint te bemerken, trekt zij zich terug, meent meer kwaad te ontdekken, dan er aanwezig is, en de goede zaak van vroeger dreigt geheel te verloopen.

Wel heeft Salomo naar waarheid gezegd: „de arme wordt zelfs van zijn vriend gehaat.”

Op plaatsen, waar men langen tijd gecontribueerd heeft en met de hoop op subsidie eindelijk is begonnen te bouwen, doch nu de hoop niet schijnt verwezenlijkt te zullen worden met zorg de toekomst tegengaat, daar is het inderdaad eene conscientieuse zaak of men het lidmaatschap moet

opzeggen of niet. En een agent heeft moeite de leden aldaar tot volharding te bewegen. 1)

b. Eene tweede oorzaak van den weinigen bloei der Vereeniging ligt, dunkt mij, vooral in de belangloosheid, die velen onzer Predikanten tegenover haar, zelfs tegenover het Christ. onderwijs in het gemeen nog maar al te zeer betoonen.

Hoe is het mogelijk, dat op dit gebied nog zoovele eersten de laatsten zijn? Weten deze broeders dan niet, dat er tot vorming van ware en degelijke gemeenteleden o zooveel afhangt van eene echt Christ. onderwijzing en opvoeding op de school? Weten zij niet dat het *roeping* is voor de kerkeraden, om te trachten de ouders, hunne gemeenteleden, in staat te stellen hunne kinderen naar de Christ. school te zenden, teneinde hunne belofte, bij den heiligen doop aangaande hunne kinderen gedaan, te kunnen nakomen? Of hebben zij alleen geen open oog voor de gevaren, die onze kinderen bedreigen bij het ontvangen van een onchristelijk onderwijs op de zoogenaamde neutrale school? Gevaren toch voor ons geheele volksleven, dat voor een niet gering aandeel door het openbaar onderwijs in zake des geloofs op den weg des twijfels is geleid. Voorzeker mogen wij dit meer of min bij hen onderstellen en bovendien met grond vermoeden, dat hun geweten pijnlijk wordt aangedaan — gelijk het mijne klopte — zoo menigmaal de kerkvisitatie in de gemeenten werd gehouden. Dan toch worden wij geroepen vragen te beantwoorden, die betrekking hebben op het onderwijs en den onderwijzer der jeugd, waarover ons noch toezicht wordt verleend, noch waarop invloed wordt ge-

1) Bewijs heb ik hiervoor in mijn ressort. Van eene zoodanige gemeente heb ik voor dit jaar nog geen subsidie ontvangen.

gund, ja waarbij wij dikwerf weten dat de onderwijzer de grootste vijand van het Evangelie en de gemeente Gods is, zoolang daar ter plaatse geen Christ. school is verrezen. Wat is oorzaak dat deze broeders de Vereeniging noch het Christ. onderwijs met hunnen invloed en, zoo-veel het kan, met hunne gaven steunen?

Mogelijk geef ik bij het aanwijzen van den weg om tot beteren toestand te geraken een meer breedvoerig antwoord; voorshands denk ik, dat gebrek aan overtuiging, dat zij én als Christenen én als leeraars der gemeenten eene *dubbele roeping* jegens het Christ. Geref. onderwijs hebben te vervullen, hiervan de voornaamste reden zij. Wat niet op mijn weg ligt als leeraar der Kerk, nl. voor kiesvereenigingen te werken, hare vergaderingen bij te wonen, enz. laat ik liefst aan anderen over; mijn tijd, gaven en geld kunnen nuttiger besteed worden. Zoo denken deze broeders ook over de Vereeniging voor Geref. onderwijs. En toch is die gedachte niet goed, niet *waar*; maar *waar is* dit, dat de bloei en uitbreiding der Vereeniging voor een groot deel afhangt van de houding, die onze leeraren tegenover haar aannemen. *Waar is* het ook, dat het tot stand komen eener hulpvereeniging en het af en toenemen van haar ledental afhangt van de min of meerdere sympathie, die de leeraar der plaats haar toedraagt.

c. Als derde oorzaak voor den afnemenden bloei der Vereeniging in den laatsten tijd noem ik „gebrek aan wederkeerig vertrouwen.”

Hoe smartelijk het ook is, dit openlijk ter neer te schrijven, hoezeer ik ook gearzeld heb het te doen, het is eenmaal eene treurige werkelijkheid, en reeds vóór mij door het Hoofdbestuur zelf uitgesproken, op de algemeene vergadering ten vorigen jare te Utrecht gehouden.

Nu weet ieder, die in gemeenschap met anderen voor

eenige zaak heeft gewerkt, dat om met vrucht te arbeiden wederkeerig vertrouwen een eerste vereischte is. Kunnen de leden eener Vereeniging geen vertrouwen stellen in degenen, die haar besturen, dan moet noodzakelijk de liefde en ijver voor de zaak, die zij behartigen, bij haar verflauwen; en omgekeerd kan een bestuur bij het ontwaren van dusdanig vermoeden onmogelijk met toewijding de zaak dienen en naar wensch der leden zijn taak behartigen. Een huis tegen zichzelf verdeeld kan niet bestaan.

Het bracht dan ook een zeer pijnlijken indruk op de vergadering teweeg, toen de secretaris in zijn verslag ten vorigen jare deze klacht uitsprak. En hoewel er terstond een votum van vertrouwen in het Hoofdbestuur door de vergadering werd uitgesproken, hoorde ik toch na den afloop in de vrije avondbijeenkomst, dat er reden tot wantrouwen door het Hoofdbestuur gegeven werd. Er werd gezegd dat het te veel pressie op de vergaderingen uitoefende, naar een te voren gemaakt plan te werk ging enz., dus wel een bewijs dat er geen onwaarheid was uitgesproken, afgezien van de mogelijkheid, dat het Bestuur nog op iets anders het oog had. Hoe dit zij, gegeven of genomen, het kwaad mag niet bestaan, en elke aanleiding tot verkeerd vermoeden moet zorgvuldig vermeden worden.

d. De gebrekkige administratie is mede een der oorzaken, die verlamd werken op den goeden gang der zaken. Telken jare moet de penningmeester de verklaring afleggen, dat een zeer groot deel der verschenen contributiën niet ontvangen zijn. Bovendien verkrijgen wij dan nog zoo voor en na eene aanmaning in de Bazuin, die voor de slechte betalers wel noodig zal zijn, maar voor de trouwe en tijdige beheerders der zaken alles behalve liefelijk.

Zij zijn toch tegenover de leden hunner hulpvereeniging, of tegenover de afdeelingen van hun ressort door niets

gerechtvaardigd, dat ook zij niet trouweloos handelen. Geen schijn van reden dat gelden worden achtergehouden, waarom de agenten zelve aanmaning doen, mag gegeven worden. Veeleer zou ik telkens willen opgegeven hebben, van wien de gelden zijn ontvangen. En die zich aan schroomelijk verzuim of ontrouw schuldig maken door anderen doen vervangen. Waarlijk een agentschap voor de Vereeniging is een benijdenswaardige betrekking, want naast den algemeenen penningmeester en secretaris heeft hij de meeste drukten, de grootste verantwoordelijkheid, en kan, zoo hij het verkiest, voor eigen rekening naar de algemeene Vergadering reizen.

e. Nog ligt mij iets op het hart, dat ik gaarne aan mijne medewerkers en alle vrienden van het Christ. onderwijs in overweging wil geven, en dat is: of wij de oorzaak onzer krankheid ook allereerst bij ons zelve hebben te zoeken.

Wij willen door de Vereeniging de les van den grooten Meester: „Laat de kinderen tot mij komen” behartigen. Goed zoo. Maar vergeten wij daarbij ook te veel de ernstige les te beoefenen: „Zonder Mij kunt gij niets doen?”

Meermalen heb ik opgemerkt, dat men met veel ijver en in 't gevoel van onze diepe afhankelijkheid van hooger zegen eenige zaak kan beginnen; en neemt die zaak een goeden voortgang, zoo zijn wij wel te moede. Doch, al te spoedig verliezen wij dat gevoel, vermindert ons gebed en zijn wij niet meer met dien ernst en ijver werkzaam als voorheen. Komen er daarna bezwaren en moeilijkheden te voorschijn, zoo missen wij de noodige kracht om ze te overwinnen, want het geloof ontbreekt. En geen wonder, de Heer is miskend en daarom geweken. Vergis ik mij niet, dan is er zoo ver ik kan nagaan, dienaangaande een kennelijk onderscheid op te merken tusschen

onze eerste en laatste vergaderingen. Dit in te zien en zooveel mogelijk te verbeteren zal wel een eerste plicht zijn, zal aan de vereeniging niet bewaarheid worden wat de Dichter zegt: „Daarna verminderen zij, en komen ten onder door verdrukking, kwaad en droefenis.”

Over den weg om tot een beteren toestand te komen, zoo de Heere wil, in een volgend nummer.

Marum,

J. MEIJER.

29 Aug. '76.

EENE BESCHRIJVING VAN DEN ZALIGMAKER DOOR PUBLIUS LENTULUS

GEZONDEN AAN DEN ROMEINSCHEN SENAAT.

Er verscheen dezer dagen een man, die buitengewone deugden bezit. Hij verkeert onder ons en wordt met den naam van Jezus Christus genoemd. Door de heidenen wordt Hij aangenomen als een profeet van waarde, doch zijne volgelingen noemen Hem den Zoon van God. Hij wekt de dooden op en geneest alle soorten van kwalen.

Van gestalte is Hij tamelijk groot, met een eerwaardig voorkomen, hetwelk den beschouwer te gelijk liefde en vrees inboezemt.

Zijn haar heeft een donkerbruine kleur, dat krullend en golvend tot op zijne schouders afhangt. In het midden van zijn voorhoofd ligt zijn haar vaneen gescheiden, naar de wijze der Nazareners. Zijn aangezicht is zonder vlek of rimpel, schoon en buitengewoon blozend. Zijn neus en mond hebben beiden zulk eene veelbeteekenende gedaante, dat men er geen voorstelling van kan geven.

Zijn dikke baard, die van dezelfde kleur is als zijn hoofdhaar, is niet lang.

Zijn blik is onschuldig, doch vast. Zijne oogen zijn grijs, vurig en helder. In het bestraffen is Hij verschrikkelijk, in het vermanen gepast, in den omgang aangenaam, doch uiterst deftig. Niemand kan zich herinneren Hem ooit te hebben zien lachen, doch velen hebben Hem zien weenen.

De evenredigheid zijner lichaamsdeelen is behoorlijk, zijne armen en handen zijn wonderschoon om te aanschouwen.

In zijn spreken is Hij zeer gematigd, zedig en wijs.

Hij is een mensch van zonderlinge schoonheid, zich zeer onderscheidende van de overige kinderen der menschen.

Wat dunkt u, Lezer! van deze beschrijving door een geleerden heiden? 1)

Spreekt zij ook tot uw hart? Zegt ge ook: al wat aan Hem is is gansch begeerlijk, zulk een is mijn liefste, zulk een is mijn vriend?

H.

J. S.

1) Ons dunkt, dat — aangenomen dat het stuk van Lentulus echt en de beschrijving van den Zaligmaker juist is — de eenvoudige tobbert, die zijn eigen naam niet zetten kan, maar met het oog der ziele Jezus heeft aanschouwd als zijn Verlosser, ons heel wat meer en heel wat anders van zijne schoonheden zal weten meêtedeelen, dan ons hier ten beste wordt gegeven. Gelukkig het oog, dat het oog zijner liefde mag ontmoeten en den Koning mag zien in zijne schoonheid. Dezulken weten daarenboven, dat hun Verlosser niet meer in de gestalte van een zondig mensch, maar daar boven in heerlijkheid is en zij Hem eenmaal zullen gelijk wezen. Red.

DE GODHEID VAN CHRISTUS DOOR NAPOLEON I GESTAAFD.

De volgende opmerkelijke woorden worden gezegd door Napoleon I geuit te zijn tijdens zijne ballingschap op het eiland St. Helena. Wij achten deze overlevering geenszins onbetwistbaar, maar al is ze verdicht, toch behelst de gedachte, die in haar uitgesproken wordt, volkomen waarheid. De tegenstelling tusschen Christus, wiens liefde-rijk blijft bestaan, en Napoleon, wiens geweldige heerschappij zoo droevig eindigde, is merkwaardig. Als zoodanig geven wij haar in dit blad.

Na erkenning van de overwinnende kracht des Evangelies, door Christus verkondigd, vervolgt Napoleon zijn gesprek met generaal Bertrand, of liever zijn alleenspraak, waarbij de generaal tegenwoordig was, aldus :

„Welk een bewijs voor de Godheid van Christus? Met de stichting van zoo krachtig een rijk heeft Hij slechts *een* doel, de geestelijke herstelling der menschen, de reiniging des harten, de verbintenis aan de Waarheid, de heiligheid der ziel; en waarlijk, er is geen God in den hemel, indien het een mensch gelukt is zoo reusachtig te verzinnen en uit te voeren de vordering van een eeredienst voor zichzelf, waarin Hij zich laat aanbidden als God. Jezus is de Eenige, die het gewaagd heeft, de Eenige, die klaarlijk gezegd, die onwedersprekelijk getuigd heeft, Hij zelf van zichzelf, dat Hij God is. Dat is zeer verschillend van de betuiging: Ik ben een God, — of van die andere: Er zijn goden. De geschiedenis maakt geen melding van iemand anders, die voor zich den titel van

God, in die volstreckte beteekenis, geëischt heeft. Nergens verklaart de fabelleer dat Jupiter, of andere goden, zichzelf tot goden gemaakt hebben. Het ware van hunne zijde het toppunt van hoogmoed geweest, eene gedrochtelijke buitensporigheid. Het is de nakomelingschap, het zijn de opvolgers der eerste Alleenheerschers, die hen vergoddelijkt hebben.

„Omdat alle menschen van dezelfde afkomst zijn, heeft Alexander zich den zoon van Jupiter kunnen noemen. Maar geheel Griekenland heeft om dezen trots geglimlacht; en zelfs was de vergoding der Romeinsche keizers door de Romeinen nooit ernstig gemeend. Mohamed en Confucius gaven zich slechts uit voor werktuigen der Godheid. De goden Egeria en Numa waren slechts de persoonsverbeelding eener goddelijke kracht, ademende in de eenzaamheid der wouden.

„Hoe heeft dan een Jood, wiens geschiedkundig bestaan onwedersprekelijk waar is, Hij alleen, zoon eens timmermans, zich uitgegeven voor God, het Wezen aller wezens, door hetwelk alle dingen geschapen zijn? Hij eigent zich de aanbedding aller schepselen toe. Hij bouwt zichzelf een tempel, niet uit steenen, maar uit de harten der menschen. Men bewondert de overwinning van Alexander. Welnu! zie hier een overwinnaar, die voor zich neemt, die met zich vereenigt, die tot zijn eigen lichaam maakt, niet slechts een volk, maar uit de menschheid. Welk een wonder! 'sMenschen ziel met al haar vermogen wordt *een* met het bestaan van den Christus!

„En hoe? Door een wonder, hetwelk alle wonderen te boven stijgt! Hij eischt de liefde der menschen, dat is, dat wat ter wereld het meest bezwaarlijk te verkrijgen is, wat een wijze te vergeefs vraagt aan eenige vrienden, een vader aan zijne kinderen, een gade aan haren echtgenoot;

in *een* woord, *het hart*; dat is het wat Hij wil, wat Hij vordert, onbepaald, gebiedend, en Hij slaagt onmiddellijk. Daaruit besluit ik zijne Godheid. Alexander, Cesar, Hannibal, Lodewijk XIV, met al hunne kracht, zijn op deze klip vergaan. Zij hebben de wereld overwonnen, en hebben niet *een* vriend behouden. Ik ben wellicht de eenige in onze dagen, die Hannibal, Cesar, Alexander liefheb. De groote Lodewijk XIV, die Frankrijk met roem overdekt heeft, had niet *een* vriend in zijn koninkrijk, zelfs niet in zijn huisgezin. Wij hebben onze kinderen lief! het is waar; maar waarom! wij gehoorzamen aan den wil van God, aan eene noodzakelijkheid, door de dieren zelfs erkend en vervuld; maar hoe vele kinderen blijven ongevoelig voor onze liefkozingen, voor een leven van zorgen, hoe vele kinderen zijn ondankbaar! Uwe kinderen, Bertrand! hebben ze u lief? Gij hebt uwe kinderen lief, en gij zijt niet zeker van hunne wederliefde! Noch uwe weldaden, noch de natuur zal het ooit gelukken hen te bezielen met eene liefde, als die der Christenen voor hunnen God! Als gij sterft, zullen uwe kinderen uwer gedenken, terwijl zij uw vermogen doorbrengen; maar uwe kleinkinderen, zullen zich ter nauwernood herinneren, dat gij bestaan hebt. En gij zijt de generaal Bertrand, en wij zijn op een eiland, en gij hebt geen ander vermaak, dan de liefde van uw gezin!

„De Christus spreekt, en voortaan zijn de menschengeslachten zijne, door nauwer, inniger banden dan die des bloeds aan Hem verbonden; door eene vereeniging heiliger, gebiedender, dan welke ook. Hij ontsteekt een liefdegloed, die de eigenliefde overwint, die op elke andere liefde de overhand neemt. Wie erkent niet aan dit wonder van zijn wil het Woord, dat de wereld gemaakt heeft!

„De stichters der onderscheidene godsdiensten hebben

zelve geen denkbeeld gehad van deze geheimzinnige liefde, het wezen des Christendoms. Want zij wisten wel dat zij op die klip schipbreuk moesten lijden, omdat de mensch juist bij dezen eisch: „heb Mij lief,” het diep gevoel zijner machteloosheid omdraagt.

„Ook is het grootste wonder, dat de Christus ooit volbracht heeft, zonder tegenspraak dit: de heerschappij der liefde!

„Hem alleen is het gelukt, het hart des menschen op te heffen tot het Onzichtbare, Eeuwige, met achterlating van tijd en ruimte. Hij alleen, dit offer scheppende, heeft den band tusschen hemel en aarde gelegd.

„Allen, die in Hem gelooven, gevoelen de liefde zoo wonderbaar, bovennatuurlijk, verheven; dat verschijnsel, onverklaarbaar voor de rede, onmogelijk voor de kracht des menschen, onuitbluschbaar door den tijd, die al het aardsche verwoest. Dat is het, wat ik, Napoleon, het meest bewonder, waaraan ik meermalen dacht. Dat is het, wat mij geheel overtuigt van de Godheid van Christus!

„Ik heb de menigte in geestdrift vervoerd: zij zouden voor mij sterven. God verhoede! dat ik eene vergelijking maak tusschen de geestdrift der soldaten en de liefde der Christenen, zoo verschillend in wezen en oorzaak!

Maar toch, mijne tegenwoordigheid werd vereischt, het vuur van mijn blik, mijne stem, *een* woord van mij, en het bezielend vuur ontbrandde in alle harten... Waarlijk ik bezit het geheim dezer tooverkracht, die de geesten medevoert, en die ik niet kan meêdeelen aan iemand; geen mijner generaals bezit ze of heeft ze geraden... en toch — ik mis het geheim van mijnen naam te vereeuwigen en mijne liefde in de harten, of iets daar te stellen, zonder stoffelijke middelen.

„Nu ben ik op St. Helena... nu ben ik alleen, vast-

gekluisterd op de rotsen; welnu, wie strijdt, wie overwint nu voor mij? Wie verroert zich nu voor mij in Europa? wie is mij getrouw gebleven? waar zijn mijne vrienden? Ja twee of drie, die het loon uwer getrouwheid hebben zult, gij beklagt, gij vertroost den balling!..."

De stem van den keizer ging over in een toon van spotachtige droefgeestigheid en diepe treurigheid. Ja, eens heeft mijn aanschijn geschitterd met den glans eener kroon en der alleenheerschappij; en het uwe, Bertrand! werd bestraald door dien gloed, als de koepel der Invaliden door mij verguld, die het zonlicht weerkaatst. Maar de dagen des onspoeds kwamen, het goud werd allengs weggevaagd; de stortregen van rampen, waarmede men van dag tot dag mijn dorst lescht, heeft de laatste vonken gebluscht. *Wij* zijn niet meer dan lood, generaal Bertrand, en weldra zal ik aarde zijn!...

„En dit is het lot der grooten, het lot van Cesar, van Alexander; wij worden vergeten. En de naam eens overwinnaars, evenais de naam eens keizers, is alras niets meer dan een naam voor het schoolboek, onze daden worden verbaald en beoordeeld door een dwaas, die ons beschimpt of ons prijst.

„Men zegge van den grooten Lodewijk XIV wat men wil! ter nauwernood overleden, werd de groote koning zelfs alleen gelaten in zijne slaapkamer te Versailles... verwaarloosd door zijne hovelingen, wellicht tot hunne spotternij, het was hun meester niet meer. Het was een lijk, eene doodkist, een graf, en de afgrijselijkheid eener ontzettende ontbinding.

„Nog eenige oogenblikken — ziedaar ook mijn lot, mijzelf overkomen... vermoord door het Engelsch geweld, gestorven vóór mijn tijd; en ook mijn lijk wordt overgegeven aan de aarde, den wormen tot spijs.

„Ziedaar de naaste bestemming van den grooten Napoleon... welk een afgrond tusschen mijne diepe ellende en het eeuwig rijk van den levenden Christus, het voorwerp der prediking? Is dat niet leven? Ziedaar den dood van Christus, ziedaar den dood van God!”

De keizer zweeg, en de generaal Bertrand evenzoo. „Verstaat gij niet,” riep de keizer uit, „dat Jezus Christus God is?”

„Welnu, dan heb ik mij vergist, toen ik u generaal maakte!”

D.

H. D.

Uit De Wachter.

DE ZONDE.

Tegenover Gods heiligheid openbaart zich het ontzaglijk verschijnsel, hetwelk de Schrift „zonde” noemt. Wij hebben onder zonde niet bloot eene idéé te verstaan, die in het brein van denkende geesten is opgekomen, zonder daar buiten een bestaan te hebben, of die men eerst uit geschiedenis en ervaring afgeleid heeft, in plaats van haar als oorzaak te beschouwen van o zooveel gebeurtenissen, die geschied zijn, of nog dagelijks geschieden. De zonde is oorspronkelijk een feit, waardoor bij den mensch een valsche toestand in het leven is geroepen, die in de opeenvolgende geslachten zich organisch voortzet en op zijne beurt in eene onnoemelijke menigte van andere feiten belichaamt, waardoor de geschiedenis van het menschedom tot een werkelijk treurspel wordt.

De realiteit der zonde staat vast en wordt algemeen erkend. Geen mensch, die verstand heeft en wiens geweten nog aan geen stilstaand uurwerk gelijk is, zal den moed

hebben om het bestaan der zonde te loochenen en veel minder zal hij dit, God oonteerd en den mensch ontadelend beginsel durven verheerlijken. Mannen, als Feuerbach en Max Stirner, die de Godheid voor een droombeeld en het principie van den godsdienst voor zelfverheerlijking verklaarden, terwijl zij als hun ideaal de vereering der zondige menschheid en ten slotte van het „Ik” predikten, waren dan ook beter in een krankzinnigen-gesticht geplaatst dan geschikt om theologische verhandelingen te schrijven, en bakens in zee te zijn, die ons aanwijzen, tot welke dwaze en onzedelijke denkbeelden de mensch kan komen, die zich van het geloof aan de bovennatuurlijke Godsopenbaring der Schrift losscheurt. Gelukkig komen er weinigen tot het afschuwelijk uiterste van genoemde mannen. Hoe groot het zondebederf ook is, dat in de menschelijke natuur woont en hoezeer rede en geweten onder de macht van dwaling en leugen verkeeren, de menschen hebben toch over het algemeen nog te veel verstand en hun geweten spreekt nog te sterk, dan dat zij eene theorie niet verfoeielijk zouden achten, die goed en kwaad op ééne lijn stelt, en aan zonde en deugd gelijke rechten toekent. Zelfs de heidenen hebben het bestaan van het zedelijk kwaad niet ontkend, en bij sommigen hunner wijsgeeren en dichters sprak de innerlijke bewustheid dien aangaande zóó luide, dat zij in hunne geschriften daarvan, als van iets droevigs, als van iets, dat de menschelijke natuur ontsierde, gesproken hebben. Zoo zegt de Romeinsche dichter Horatius: „Niemand wordt zonder gebreken geboren en de beste is hij, die er de minste heeft.” 1) Bij Ovidius lezen we, dat hij Medea laat zeggen: „Ik zie hetgeen beter is en keur het goed, maar ik volg den verkeerden

1) Eerste Boek Satyr. III.

weg 1) en in de Schriften van Thucydides vinden we de merkwaardige woorden: „het is alle menschen van nature aangeboren om in het verborgen en in het openbaar te zondigen.” 2) Wanneer nu heidenen, alleen door rede en geweten voorgelicht, zóó spreken, dan is zeker hiermede het *reëel* bestaan der zonde, als een onbegrijpelijk treurig verschijnsel, boven elken redelijken twijfel verheven.

Maar vanwaar de zonde, die Gods gansche schepping zóó ontluisterd en het meest den mensch van zijn waarde en heerlijkheid berooft, omdat hij in de aardse schepping het hoogst was geplaatst? Op deze vraag geeft de Bijbel alleen het juiste antwoord, hoewel men niet zeggen kan, dat met dit antwoord dit vraagstuk voldoende voor ons denken wordt opgelost. Uit den Bijbel weten wij wel, dat de zonde het eerst is ontstaan in het rijk der hemelsche geesten, maar God heeft het niet noodig geacht om ons zoo volkomen met de *eigenlijke oorzaak*, het *hoe* en het *bepaalde* tijdstip van den afval in de engelen-wereld bekend te maken, dat er voor ons nieuwsgierig verstand geen vragen dienaangaande meer zouden overblijven. Mijns bedunkens, kunnen we echter uit Jud. vs. 6, waar we lezen, dat „de engelen hun beginsel niet bewaard maar hun eigen woonstede verlaten hebben,” in verband met Gen. 3 : 5 en 1 Tim. 3 : 6 besluiten, dat de zonde der engelen hoogstwaarschijnlijk het streven is geweest naar eene *absolute* kennis en macht, de uiterst roekeloze poging om meer te willen worden dan *geschapen* geesten *konden* wezen, de hoogst revolutionaire daad alzoo, die men zich denken kan en waarvan het doel was het bezit van hetgeen een onbereikbaar en verboden ideaal tot in

1) Metamorphos. Lib. VII.

2) Histor. Derde Boek.

eeuwigheid voor het schepsel zou blijven, m. a. w. om het, in de natuur der dingen gegronde, onderscheid tusschen den Schepper en het geschapene weg te nemen.

Doch al neemt men aan, dat dit de eigenlijke oorzaak van den afval der engelen is, er blijft dan toch nog veel duisters omtrent dit punt over, omdat de Bijbel hiervan zoo weinig zegt. Helderder is het licht, dat de Schrift doet opgaan over het ontstaan der zonde bij het mensche-lijk geslacht. In Gen. 3 vinden we eene beschrijving van de *eerste* zonde des menschen, hare *aanleiding* en *gevolgen*.

Gen. 3 is geen *mythe* 1) d. i. eene wijsgeerige gedachte, die onder de verdichte namen van Adam en Eva ons aanschouwelijk maken moet wat er met ieder mensch, die leeft en opgroeit, nog dagelijks plaats heeft; noch eene *sage* 2) d. w. z. een versierd verhaal, waaraan echter, wat bij mythen niet het geval is, een geschiedkundig feit ten grondslag ligt; maar eene ware geschiedenis, die niets mythologisch bevat, ofschoon er wegens den poëtischen tint, die aan de schrijfwijze der Hebreëen eigen was, wel het een en ander in voorkomt, dat nadere uitlegging en toelichting noodig heeft. Het verraadt voorzeker al een sterke vooringemenheid tegen de supranatureele wereldbeschouwing des Bijbels en een groot gebrek aan gezonden historischen zin, wanneer men boven dit hoofdstuk *mythe* of *sage* wil schrijven. Is men toch met geen vooroordeel tegen de Bijbelsche verhalen vervuld, zoo zal men gereedelijk toestemmen, dat Gen. 3, met hetgeen er voorafgaat en volgt, één geheel

1) Vele rationalisten in de 18de eeuw hebben Gen. 3 voor eene *mythe* gehouden en zijn hierin gevolgd door de moderne theologen van onzen tijd. Zie hiervoor ten bewijze Voorlezing van Ph. R. Hugenholz, over de zonde.

2) J. H. Regenbogen, Christ. Godgel. Blz. 272.

uitmaakt. En is dit waar, dan gaat het ook niet aan om het verhaal van den val voor louter verbeelding te houden, vermits Gen. 2 eene beschrijving levert van de aardrijkskundige gesteldheid van het Paradijs, en we in het 4de Hoofdstuk Kains broedermoord en de uitbreiding en ontwikkeling van zijn geslacht in kennis en macht beschreven vinden. Of moet men misschien de beschrijving van het Paradijs en van Kain's gruwel ook al voor een product van dichterlijk genie, of voor een wijsgeerige idee in een geschiedkundig gewaad houden? Welk een dwaze vraag! zal de lezer wellicht uitroepen, en ja, dat zeg ik met hem, maar ik doe haar — en meen hiertoe het recht te hebben — om te doen uitkomen, hoe anti-historisch en willekeurig de verklaring is, die door naturalist en rationalist van het verhaalde in Gen. 3 gegeven wordt.

Ook kan men bovendien nog de vraag doen, waar we ergens anders den oorsprong der zonde vermeld vinden, indien Gen. 3 geen geschiedenis behelst. Of moet het niet voor hoogst onwaarschijnlijk gehouden worden, dat elk *historisch* bericht over het ontstaan van zulk een kolossaal verschijnsel, als de zonde is, ontbreken zou? Zonder twijfel. Maar zijn nu de overleveringen der Perzen en Chineezen op dit punt meer historisch betrouwbaar dan de *gewijde* oorkonde der Hebreën? Wie dit meenen mocht, hij leze en vergelijkte met Gen. 3, wat Dr. Krafft in zijn werk: „Die Religionen aller Völker” schrijft over de aan de boeken dier volken ontleende voorstelling van den mensch en zijn val, en hij zal daarin niets meer dan eene fabelachtige nabootsing herkennen van de Mozaïsche oorkonde. Zoo groot is het verschil, dat ieder, wien de naturalistische wereldbeschouwing geen parten speelt, aan het Mozaïsch bericht omtrent den val geen geschiedkundig karakter zal kunnen ontzeggen, terwijl hij daarentegen aan

de overlevering der volken op dit punt geen historische waarde zal durven toekennen. 1)

Meer echter nog dan over de historische waarde van Gen. 3, loopen de gedachten uiteen over de vraag, *hoe* de zonde beschouwd moet worden? En het spreekt van zelve, het antwoord op deze vraag is verschillend, al naar de wereld- en levensbeschouwing is, waarvan men uitgaat. Het modernisme wijkt in de leer der zonde het verst van de Schrift af. Dat kan niet anders. In de moderne wereldbeschouwing is volstrekt geen plaats voor het *werkelijk* onderscheid tusschen Schepper en schepping, God en mensch, transcendentie 2) en immanentie, 3) geest en stof. Dit onderscheid wordt dualisme geheeten, hetwelk men op modern standpunt voor verouderd en door de nieuwere wetenschap overwonnen acht. Wat de moderne theologie leert, komen wij het best te weten uit het werk van prof. Scholten, getiteld: „de Vrije Wil,” een boek, dat met eene dialectiek geschreven is, die wel aan een betere zaak mocht gewijd zijn. Bij het lezen van dat

1) Volgens het Parsisme werd Kajomortz, de Oermensch, en Hermaphrodiet door een der booze geesten, die Ahriman, den god der duisternis dienen, gedood. Uit zijn zaad liet Hormuzd, de god des lichts, een boom opschieten, die de gestalte had van een man en vrouw en 10 menschenparen voortbracht. Van één dezer 10 menschenparen, Meschia en Meschiane genoemd, stamt het menschelijk geslacht af. Ahriman, die zelf in de gedaante van een slang van den hemel op aarde sprong, deed hen naar de ziel van het goede afvallen, en een van zijn booze geesten strafte hen lichamelijk door hun eene vrucht te geven, waardoor zij 100 gelukzaligheden verloren. Hoe fabelachtig!

2) Het bovenzinnelijke, dat wat boven en onafhankelijk van de natuur der geschapen dingen bestaat.

3) Hetgeen *in* de wereld is en mede tot haar behoort. In dezen zin spreekt de moderne theologie van Gods immanentie, doch de Bijbel leert ons juist het omgekeerde, zie Hand. 17: 28a.

boek dacht ik menigmaal: niemand zal den Leidschen hoogleeraar het recht en de vrijheid betwisten, om de begrippen zonde, schuld, toerekening, straf, genade enz. in modernen geest te ontwikkelen, maar dat hij hierbij de Profeten en Apostelen, ja zelfs Jezus moderniseert om, onder het schild hunner eerbiedwaardige namen, zijne moderne theoriën een bijbelsch voorkomen te geven, ziet, dat verdient nog erger naam dan dien van *inhumane* taktiek.

Volgens prof. Scholten leert de moderne theologie, dat geest en stof, God en de wereld één zijn. Er bestaat geen stof zonder geest en geen geest zonder stof, maar evenmin bestaat God zonder de wereld. 1) God is het zijn, het leven van alle leven, de kracht van alle kracht, de absoluut eeuwig werkende oorzaak, die in de wereld der eindige verschijnselen Zijn wezen, eigenschappen en werkingen openbaar doet worden. 2) Zou het dwaas zijn om de vlam van het vuur en het licht en de warmte van de zon te willen scheiden, zoo ongerijmd is het ook om God van de wereld en de wereld van God af te willen zonderen, want doet men dit, dan maakt men van beiden abstracties, d. i. gedachten-dingen, die geen *werkelijk* bestaan hebben. God bestaat niet *boven* of onafhankelijk van de wereld, maar leeft alleen *in* de wereld; Hij heeft zich nooit *aan* den mensch geopenbaard, want dit is niet mogelijk, maar openbaart zich wel *in* den mensch, m. a. w. de goddelijke kracht, het goddelijk leven, denken, willen en werken ontplooit zich en *gaat geheel op* in de onnoemelijke verscheidenheid van verschijnselen, die, als de golfslagen der zee, op natuurlijk en zedelijk godsdienstig gebied elkander rusteloos opvolgen.

Onder de zedewet moet men de *ontwikkelde rede* ver-

1) Vrije Wil, Bladz. 390, 391.

2) Blz. 342.

staan, die den mensch leert, wat hij naar zijn aanleg en bestemming, waarmede hij boven het dier begaafd is, zijn moet, en wat nu met dien hooger en aanleg overeenkomt is zedelijk goed, doch wat daarmede strijdt zedelijk kwaad. 1)

De zonde is eerst ontstaan, toen de menschelijke rede zich begon los te worstelen uit de banden van het animale of dierlijke leven en de mensch door middel van strijd tot de bewustheid kwam van zijn hooger en aanleg en bestemming. 2)

Wat de Gereformeerde kerkleer naar Gen. 3 gewoon is den val des menschen te noemen, is op modern standpunt het begin van den strijd tusschen vleesch en geest, het streven der rede naar de heerschappij over 's menschen zinnelijke en lagere natuur. De zonde is een negatie d. i. een *niet zijn* van hetgeen de mensch naar aanleg en bestemming behoort te wezen. 3)

Wat wij echter niet *behooren* te zijn, dat *moeten* wij zijn, we zijn gedetermineerd door het animale of dierlijke leven in ons, en al wat wij nu in dien toestand, waarin de lagere driften der natuur over onzen geest heerschen, doen, kan ons, zoo als vanzelve spreekt, niet tot schuld worden toegerekend. Die dat meent, hij staat nog op het wettelijk standpunt, dat door de ware zedekunde of het christendom overwonnen is. 4)

Ziedaar eenige moderne dogma's die we even zoovele ongerijmdheden kunnen noemen. Op modern standpunt kan er van de *persoonlijkheid* Gods geen sprake zijn. Wel zoekt de hoogleeraar Scholten de persoonlijkheid Gods

1) Blz. 179.

2) Blz. 181.

3) Blz. 188.

4) Blz. 235.

nog te handhaven, doch dit is een ijdele poging, daar zijn leer van het monisme, gelijk dit woord zelve reeds aanduidt, dit volstrekt niet toelaat, zoodat hij òf de persoonlijkheid des menschen moet loslaten òf de persoonlijkheid Gods wordt een *bloote abstractie*.

Ook gaat het bijbelsch openbaringsbegrip op dit standpunt geheel verloren. Bestaat dit openbaringsbegrip hierin, dat hetgeen de Profeten en Apostelen gesproken en geschreven hebben, hun van *buiten* door God op verschillende wijze is bekend gemaakt, de moderne theologie kan dat alles voor niets meer houden, dan voor eene vrucht van de zedelijk godsdienstige ontwikkeling der heilige mannen.

Evenmin kan het begrip behouden blijven van eene zedelijke wet, die, als objectieve maatstaf van goed en kwaad, door God aan Israël zou gegeven zijn. En wat wordt er van den zondeval? De zondeval, als ontwikkeling tot het goede, of aanvangspunt, waar de rede zich het eerst over het dierlijk leven in den mensch heeft doen gelden, wordt eene weldaad, waarvoor we niet genoeg dankbaar kunnen zijn. De zonde is een *noodzakelijk* verschijnsel en kan bij den moderne geen oprecht berouw verwekken, omdat, zoo zijn geweten ook al spreekt: „gij hadt dat niet mogen doen,” zijn determinisme zegt: „maar gij hebt het ook niet *kunnen* laten, uw toestand bracht het mede, dat gij alzoo *moest* handelen.”

Zonde in den zin van *schuld*, die ingevorderd kan worden, bestaat er niet, en voor straf heeft men niet te vreezen, omdat er geen wet noch rechter is, die de zonde straft. Tot zoover over het modernisme. Ik heb gemeend er dit een en ander over te moeten zeggen om de lezers der „Vrije Kerk,” die er nog niet goed meê op de hoogte mochten zijn, te doen verstaan, hoe de moderne theologie,

uitgaande van het Pantheïstisch dogma: „God en de wereld zijn één,” uit kracht hiervan in eene *omkeering* van alle bijbelsche begrippen moet bestaan, en hoe de moderne godsdienst in den grond *natuur- en schepselvergoding* is, *verheerlijking* van al wat bestaat in de vormen van ruimte en tijd onder het waas — zoo arm is de moderne theologie — van aan den Bijbel ontleende namen en uitdrukkingen.

Wij gaan er nu toe over, om de opvatting, die de Groninger school van de zonde heeft, te bespreken. Is het modernistisch zondebegrip geheel *negatief*, de Groninger school staat eene opvatting van de zonde voor, die positiever is, maar waarbij toch ook het bijbelsch zonde-begrip op verre na niet tot zijn recht komt. En dit heeft zijn reden. Met volkomen instemming las ik onlangs ergens 1) dat „de ontwikkeling en samenstelling van de dogmatiek uit den persoon van Christus in plaats van uit de betrekking tusschen God en mensch het *πρώτον ψεύδος* (hoofd-leugen) der Groningsche richting is.” Dit is volkomen waar en blijkt o. a. uit het werk van Dr. L. S. P. Meijboom, getiteld: „Het Leven van Jezus,” dat we zeker onder de hoofdbronnen voor de kennis van de leer der Groningsche school mogen rekenen. Te vergeefs zoekt men in dat „Werk” naar een enkele zinsnede over den val en de daardoor veranderde betrekking tuschen God en den mensch. Evenwel komt er veel in voor, waaruit we mogen besluiten, dat die val verzwakt en de daardoor gewijzigde verhouding tusschen den Schepper en Zijn zedelijk schepsel verloochend wordt. Zoo wordt er o. a. de volgende beschouwing van den mensch in gegeven:

„Elk mensch is van nature een kind Gods en aan Jezus

1) In het werk van Nippold, get. De Christ. Wereld.

verwant. Wat Jezus in zedelijke volmaaktheid in 't groot was, dat zijn wij in kiem. en er bestaat, wat zedelijke grootheid betreft, slechts een gradueël verschil tusschen den Heer en ons." 1) Welk een zedelijke grootheid is dus de mensch nog deelachtig?! Alsof er niets gebeurd is in het Paradijs, waardoor die zedelijke grootheid, blijkens Bijbel, geschiedenis en ervaring, tot een groote illusie is geworden!

Uit andere geschriften, toebehoorende aan deze richting, weten wij dan ook, dat de Groninger godgeleerden eene pelagiaansche of semi-pelagiaansche beschouwing van den toestand des menschen vóór den val hebben. De naaste oorzaak van de eerste zonde wordt door hen in de zinnelijkheid des menschen gezocht, en zij houden de woorden der slang — de slang heeft natuurlijk niet kunnen spreken en een duivel bestaat er niet! — voor gedachten en overleggingen, welke in het hart van moeder Eva zijn opgekomen. 2) Met deze voorstelling doet men, gelijk ieder verstaat, aan de oorspronkelijke rechtheid van den eersten mensch en hiermede aan de eere Gods veel te kort, terwijl het eten van de verboden vrucht ter nauwernood een *val* kan heeten, omdat door deze daad niet zoo'n groote omkeering in de zedelijke wereld is veroorzaakt. Terecht zegt de heer J. J. v. Toorenenbergen, dat de leer der zonde in den grond slechts het antwoord zijn moet op de vraag: *wat er van het beeld Gods geworden is.* 3)

De Groninger school verwerpt het denkbeeld, dat de mensch naar het beeld Gods geschapen is, voor zoover dit namelijk in bijbelsch-gereformeerden zin beteekent, dat God den mensch in zulk een toestand geschapen heeft,

1) Leven van Jezus, Derde deel, Blz. 79.

2) Hofstede de Groot, Opvoeding des menschedoms.

3) Bijdr. Blz. 101.

dat hij God zijnen Schepper *kon* en *wilde* kennen, liefhebben en dienen. Hierom kan in hare dogmatiek de zonde geen berooving zijn van de hoedanigheden, waarin volgens Eph. 4 : 24 en Coll. 3 : 10 het beeld Gods in den mensch heeft bestaan, noch eene erfelijke verdorvenheid, die onze *natuur* zondig en mitsdien verdoemelijk voor God maakt. Dat dit waar is, blijkt o. a. uit de beschrijving, die Meijboom van de zonde geeft.

De eigenlijke zonde is, zegt hij, wat haar wezen betreft een verkeerde toestand van den mensch, de toestand, waarin hij niet aan Gods wil noch aan zijne bestemming beantwoordt, niet is, wat hij krachtens zijn aanleg worden kan en tengevolge van Gods leidingen nu reeds had kunnen zijn. Die toestand is strafwaardig, als hij het gevolg is van eigen onwil of verzuim, maar niet strafbaar, voor zoover hij voortvloeit uit onzen samenhang met eene zondige maatschappij." 1)

Deze beschrijving, de lezer gevoelt het, raakt op verre na de diepte niet, waarin Bijbel en Kerkleer over de zonde spreken, en brengt ook op dit gewichtig punt, gelijk op zoo menig ander, de rationalistische oppervlakkigheid aan het licht. Het bederf onzer *natuur* wordt niet aangeroerd, en al wat hier overigens van de zonde gezegd wordt, verliest zijn kracht door den nadruk, dien de schrijver legt op den zedelijken aanleg van den mensch, welke door hem zoo hoog geschat wordt, dat de mensch daardoor — had hij slechts gewild! — de zonde had kunnen overwinnen. Inderdaad, maakt men der moderne richting het wel verdiend verwijt, dat zij de ontzaglijke beteekenis der zonde miskent en deswegens den heerlijken inhoud des Evangelies wel verloochenen moet, en heeft de heer Hugenholtz eenigen tijd geleden een totaal mislukte poging gedaan

1) Leven van Jezus, Derde Deel pag. 74.

om dit verwijt krachteloos te maken, 1) met bijna hetzelfde recht kan men dit verwijt der Groninger school voor de voeten werpen.

't Is waar, Dr. Meijboom geeft, in zijne beschrijving van de zonde, nog wel den schijn, alsof hij haar, in sommige gevallen, nog voor strafbaar houdt. Doch in welken zin hij dit „strafbaar” bedoelt, blijkt, waar hij zegt, dat „al wat in het leven van verstand, gemoed en uitwendigen wandel zonde genoemd wordt, niet werkelijk strafschuldig is, en zijn schuld- en strafbegrip opheldert met het voorbeeld van een kind, dat wegens brandwonden noodzakelijk pijn moet gevoelen, onverschillig of het die door eigen schuld of door schuld van een ander heeft bekomen.” 2)

Dit schuld- en strafbegrip is zuiver *ethisch* en *subjectief*. In denzelfden geest spreekt Dr. Rutgers v. d. Loeff. Volgens dezen woordvoerder der Groninger school moet het *schuldig* en *strafwaardig* karakter der zonde niet in de *zondige feiten op zichzelf* gezocht worden, maar in den mensch en zijne zedelijke verhouding tot dezelve, terwijl de schuld niets anders is, dan „de indruk van verantwoordelijkheid, die door eene onmiddellijke en onwillekeurige terugwerking van de overtreding op den overtreder wordt teweeggebracht. 3) 't Is dus duidelijk. De Groninger school, die de beteekenis van den val en de erfelijke verdorvenheid onzer natuur verzwakt, verwerpt evenzeer de *objectiviteit* der schuld en straf, en stelt hiervoor het *schuldgevoel* in de plaats. Alzoo kan het voor niemand, die weet, welk schuld- en strafbegrip de Groninger school heeft, een raadsel zijn, waarom de godgeleerden dezer school de noodzakelijkheid der voldoening bestrijden, want

1) In zijne voorlezing: de zonde.

2) Leven van Jezus, III deel, pag. 77.

3) Zie J. J. v. Toorenbergen, Bijdr. Noot pag. 174.

een der voornaamste oorzaken hiervan is gelegen in hunne verlooehening van het diep zedelijk bederf onzer natuur.

Na al het beredeneerde, behoeven we niet lang meer stil te staan bij de vraag, hoe we de zonde hebben te beschouwen bij het licht, waarin Bijbel en Kerkleer dit ontzettend verschijnsel plaatsen. Bijbel- en Kerkleer leiden de zonde af uit den val, en leeren dat door ééne misdaad de schuld of het oordeel (*κρμα*) over alle menschen is gekomen tot verdoemenis of veroordeeling (*κατ'ακρμα*) 1).

Adam's vergrijp tegen het proefgebod in verband met onze natuureenheid met hem is, naar het rechtvaardig oordeel Gods, de oorzaak van het zedelijk bederf, waarin allen verkeerren, die uit Adam geboren zijn. Wij zijn in de eerste plaats niet schuldig, *tengevolge* onzer aangeboren zedelijke onreinheid, 2) maar die onreinheid is gegrond in Adam's eerste overtreding, die ons *in hem* tot schuld toegerekend wordt, en behoort alzoo mede tot den vloek, waaronder het menschelijk geslacht verkeert.

Deze verdorvenheid maakt echter, op hare beurt, den mensch ook weer strafschuldig voor God, deels omdat zij per se *gemis, afwijking* 3) is van het beginsel der liefde tot God en den naaste, deels omdat zij de vuile bron is, waaruit de zondige daden d. i. wetsovertredingen voortkomen 4).

De zonde is derhalve niet slechts een verkeerde toestand, gelijk de Groninger school leert, maar bederf onzer natuur, een tegen Gods wil en wet *gekante* en mitsdien *strafschuldige* toestand. Zoodra nu die toestand (*habitus*) bij den mensch naar buiten treedt en zich in een daad

1) Rom. 5: 12, 16, 18 Catechism. Vr. 10.

2) Ebrard Dogmat. 1ste Deel Par. 342. Schuld van het aangebo-
ren kwaad.

3) 1 Joh. 3: 4, *ἄνομία, wetteloosheid.*

4) Matth. 15: 19.

(actus) belichaamt, overtreedt hij, bewust of onbewust, Gods wet, verloochent Zijn wetgevend gezag en maakt hij zich *metterdaad* schuldig voor God. Tusschen onzen toestand en onze daden bestaat een verband, als dat van oorzaak en gevolg. Is onze toestand geen schuldige toestand voor God, dan zie ik niet in, hoe onze daden ons schuldig en strafwaardig zouden kunnen maken, daar ze in onzen toestand gegrond zijn. Dat onze Geref. vaders dit verband goed ingezien en gehandhaafd hebben, blijkt wel uit onzen Catechismus, die ons leert, dat God zich schrikkelijk vertoort beide over de *aangeborene* en *werkelijke* zonden" en evenzeer uit art. 14 van onze Geloofsbelijdenis, waarin gezegd wordt, dat de *erfzonde* zoo leelijk en gruwelijk voor God is, dat ze genoegzaam is om het menschelijk geslacht te verdoemen."

Wij zijn alzoo door erf- en dadelijke zonde schuldig voor God. Schuld is verbintenis tot straf en ontstaat, waar de mensch niet is, noch doet, wat God in Zijne wet van hem eischt. Het schuldgevoel wijst beslist op het bestaan van eene *objectieve* schuld henen en van schuldgevoel te spreken, zonder de objectiviteit der schuld te erkennen, is, om deze reden, onzin te noemen.

„Straf is een kwaad des lijdens," dat den zondaar *tijdelijk* en *eeuwig* overkomt, die in gebreke blijft om de wet in- en uitwendig te volbrengen. 1) Bij elk mensch ontbreken echter de wil en het vermogen beiden, om zich van de verbintenis tot straf los te maken en zoo moet dan een ieder, uit kracht van Gods rechtvaardigheid aan den dood onderworpen blijven. 2) Maar hoe gelukkig! wat op het standpunt der wet onmogelijk was, openbaart het Evangelie, dat van den Middelaar, Jezus Christus ge-

1) Matth. 25: 46a Catechism. Vragen 10 en 11.

2) Rom. 8: 2, 3.

tuigt, die, *in de plaats* van zondaren, de straf ondergaan en de wet volbracht heeft. In Hem lost zich het vraagstuk van voldoening aan Gods gerechtigheid, voor het beschuldigend en naar verzoening dorstend geweten, bevredigend op. Dat door zulk eene beschouwing van de zonde, als Bijbel en Kerkleer geven, de voldoenings-leer een *noodzakelijke eisch* wordt, zal ieder lezer der „Vrije Kerk” verstaan. Zelfs prof. Scholten erkent dit meer dan eens, waar hij de Geref. leer ter sprake brengt. 1) Treffend, inderdaad schoon zijn de woorden. die Dr. Hase in zijnen „Hutterus Redivivus” over de voldoening laat hooren. „Het diepst gevoel der zondigheid,” zegt hij, „benevens het hoogste vertrouwen op de oneindige barmhartigheid (Gods, is in de leer der voldoening uitgesproken. De latere bedenkingen berusten meest op het oppervlakkig begrip der zonde. Voor hem is het licht tegen den Verzoener te argumenteeren, die de grootte zijner schuld niet overwoog. Is ’s menschen godsdienstige kracht onverlet door de zonde, dan is er gewis geen andere verzoening dan de zedelijke, en in zoover besluiten de Rationalisten naar hunne voorstelling juist. Wie echter zich van de onmogelijkheid bewust is, om door eigene kracht zich te verlossen, die zal de verdiensten van den goddelijken Verzoener dankbaar aangrijpen.” 2)

Gasselter-Nijveen.

A. KOPPE.

1) Vrije Wil. Blz. 226, 227.

2) Par. 101 Blz. 260, 261.

EEN EN ANDER.

AAN HET EINDE VAN HET JAAR '76.

Wij leven reeds bijna in 't midden van de laatste maand dezes jaars, nu wij ons neêrzetten om „Een en Ander” voor de laatste aflevering van den 2ⁿ jaargang der „Vrije Kerk” te schrijven. Al zijn we ook nog zoo kort aan het einde van het wegstervend jaar, wij menschen kunnen zelfs niet zoover vooruit zien, dat we zouden kunnen bepalen welke gebeurtenissen er in die spanne tijds van een paar dagen vóór ons liggen. Alleen God kent en beheerscht de tijden en stonden. Gelukkig dat dit alzoo is! Wat wij kunnen en aan het einde van het jaar behooren te doen, is: achterom zien naar wat ook in dit jaar gebeurd is, om in de geschiedenis op te merken den vinger des Allerhoogsten, die haar leidt, en om ons door haar, als eene voorname leermeesteres te laten onderrichten.

Het jaar 1876 was niet onvruchtbaar aan groote gebeurtenissen en treffende verliezen. Vooral niet voor ons Vaderland.

Vooral de „Oostersche quaestie” speelde dit jaar een voorname rol. Het hervormingsplan, door Andrassy voor Turkije opgesteld, werd (4 Januari) namens de keizerlijke mogendheden te Rome, Parijs en Londen overhandigd en door de twee eerstgenoemde hoven dadelijk, doch door dat van Engeland eerst later, en dat met een aanmerkelijk *voorbehoud*, toegestemd. Dit plan vroeg van Turkije: 1°. vol-

komen vrijheid van godsdienst; 2°. afschaffen van het verpachten der belasting; 3°. de aanwending van de opbrengst der directe belasting ten bate der provincie; 4°. instelling van eene gemengde commissie van toezicht op de uitvoering der verlangde hervormingen; 5°. verbetering van den agrarischen toestand der landbouwende bevolking. Tegen dit door de mogendheden goedgekeurde en door den Oostenrijkschen ambassadeur Zichy (31 Januari) overhandigd stuk, verklaarde de Porte (6 Februari) geen bezwaar te hebben. Voor de uitvoering echter ontbreken de waarborgen. De moord op de Duitsche en Fransche consuls te Saloniki (6 Mei) geeft een welsprekend antwoord van de Turksche bevolking op de vraag: hoe dit over de hervormingen denkt, al worden die daders (16 Mei) ook ter dood gebracht. En al wil de Turksche Ministerraad (12 Juni) ook constitutioneele hervormingen invoeren door het instellen van een Nationalen Raad, bestaande uit vier afgevaardigden uit elke provincie, dit kan echter niet voorkomen, dat Servië en Montenegro zich wapenen en aan Turkijë (2 Juli) den oorlog verklaren, terwijl inmiddels in Turkijë sultan Abdul-Aziz (30 Mei) door zijn eigen ministers onttroond en door Mehemed Mourad opgevolgd was, waarna eerstgenoemde zich (4 Juni) zelve vermoordde en de ministers van oorlog en marine, Hussein-Avni en Raschid op een zelfde oogenblik (16 Juni) vermoord werden. O tijden! o zeden! Dat Mourad, die „wat al te sterk geleeft” scheen te hebben, op 31 Augustus j.l. weer door Abdul-Hamid vervangen is, is onze lezers nog versch in het geheugen. Het verloop van den oorlog, die met een kleine nederlaag der Turken (bij Bichina, 29 Juli) was begonnen, en later na verschillende grootere en kleinere schermutselingen en veldslagen en na het allergruwelijkst moorden en plunderen door de Turken

met totale nederlaag der opstandelingen scheen te zullen eindigen, heeft ons tot op den huidige wapenstilstand, althans zóóveel wijzer gemaakt, dat we nu kunnen voorstellen: dat de Turk er nu, ondanks al de koopmanspolitiek van het tegenstribbelend Engelsch bewind, niet zonder kleerscheuren zal afkomen. Hij zal voor de gevraagde hervormingen goede... *beloften?* neen — *waarborgen* moeten geven. Doet hij dat niet, dan zal Rusland — dat ook wel weet waarom — of een andere mogendheid, bovengenoemde provincie gaan bezetten. Doet de Porte wel wat Europa verlangt, dan zal wegens het Mohamedaansch fanatisme het eene oproer na het andere uitbarsten en de mogendheden van Europa, willen ze niet al wat Christen heet laten vermoorden, zullen genoodzaakt zijn hunne legers het Turksche rijk te doen binnenrukken. Dus Turkijë zal zich eerlang, na al zijne gruwelijke zegepralen, binnen zijn eigen grenzen door vreemde troepen de wet gesteld zien. Zijn ze er eenmaal, dan is het wel te denken, dat ze niet zullen terugkeeren dan nadat eerst de Halve Maan, zoo al niet tot het laatste kwartier is gekrompen, dan toch voor goed tot andere gedachten gebracht zal zijn. Nog een paar zulke zegevierende oorlogen en Turkijë is verloren. Welk een Godsbestuur! Hoe leerde ook deze Oostersche quaestie ons in dit ééne afgeloopen jaar alweer, dat Gods albestuur — schoon het de gruwelen niet baart — toch over dezelve gaat, en dat de wereldgeschiedenis wel niet *het* wereldgericht, maar dan toch een wereldgericht is en, terwijl het de gedane profetiën en beloften helpt vervullen, het eindgericht met kracht blijft voorbereiden.

De zoo gewenschte scheiding van Kerk en Staat is in 't afgeloopen jaar niet veel verder gekomen. In Pruisen werd het onder pressie der Regeering geboren Synodaal

Reglement der Evangelische kerk (20 Januari) bij Koninklijk besluit bekrachtigd, en vervolgens (9 Mei) door den Pruisischen Landdag met 211 tegen 141 stemmen aangenomen. Door het Hooge Gerechtshof te Berlijn werd op 8 Maart bisschop Brinkman van Munster, en op 28 Juni de aartsbisschop van Keulen van zijn ambt ontzet. Hetzelfde beginsel van Staatsabsolutisme, dat alles, ook de Kerk onder de macht en het beheer van den Staat brengt, vindt ook ten onzent in Opzoomer, Moens e. a. zijn wegbereiders. Onze minister van Justitie, de heer van Lynden echter schijnt, hoe hij anders ook met Heemskerk mede zijn verleden verloochent, in dit opzicht aan betere beginselen vast te houden. Dit maakt dan ook dat het Nederl. Herv. kerkgenootschap aan de door den koning benoemde en door heel het lichaam aangenomen besturen van 1816 met den aankleve daarvan blijft overgelaten. Kon men zich tegen dat bestuur op den sterken arm der Regeering beroepen, de orthodoxe partij zou het niet hebben nagelaten, en de moderne partij zou er op dit oogeblik niet mee talmen.

De onderwijs-quaestie werd ook in '76 nog niet opgelost, schoon in schier alle landen van Europa aan de orde. Nadat (2 Januari) bij de opening der Portugeesche Kamer een wetsontwerp tot *verplicht* lager onderwijs (Pruisisch stelsel) werd toegezegd, kwam ten onzent (21 Februari) de heer Moens met zijn berucht wetsontwerp in de Tweede Kamer te voorschijn. 't Was een kind met een waterhoofd en had daarom geen levensvatbaarheid. En terwijl in de Fransche Kamer op 23 Maart het wetsvoorstel van minister Waddington, *om het recht tot het verleen van akademische graden wederom tot den Staat terug te brengen*, aanneemt, besluit onze Tweede Kamer, op den daaraan volgende dag (24 Maart) met 43 tegen 30 stem-

men om den titel *faculteit der godsdienstwetenschap*, in de door Heemskerk ingediende wet op het hooger onderwijs, door dien van *faculteit der godgeleerdheid* te doen vervangen: eene godgeleerdheid echter, waaraan de dogmatiek en praktische theologie, dus hart en pols is uitgesneden. Eene poging om het staatstoezicht ook over het *bijzonder* hooger onderwijs uittestrekken leed gelukkig (6 April) schipbreuk, daar ze met 44 tegen 21 stemmen verijdeld werd. De geheele nu door allerlei amendementen vervormde wet op het hooger onderwijs werd (7 April) in de Tweede Kamer met 66 tegen 7, en (27 April) in de Eerste Kamer met 28 tegen 4 stemmen aangenomen. Jammer dat ook in deze wet, enkel om een schijn zonder wezen te behouden en daardoor weer veler oogen te verblinden, met den naam godgeleerdheid wordt gedoopt, — wat niets anders dan *godsdienstwetenschap* kan wezen. De Synode der Herv. Kerk, hare bevoegdheid daartoe boven bedenking achtende, heeft zich dan ook gehaast te verklaren, dat zij ten bestemden tijde, in iedere plaats waar eene hoogeschool gevestigd is — uitgezonderd Amsterdam? — een paar professoren voor de dogmatiek en praktische theologie zal aanstellen. Dat ze daardoor over de toekomst der Herv. kerk beslist ligt voor de hand. Het is nog al een tamelijke machtsbevoegdheid voor een lichaam dat, volgens de orthodoxe partij in die Kerk, maar een administratief collegie is. Wij zullen dus over een niet zeer langen tijd aanschouwen, dat er professoren voor de zoogenaamde faculteit der godgeleerdheid benoemd worden door en naar het harte der Regeering; en voor de dogmatiek en praktische theologie door en naar het hart der Synode. Gelukkig de aspiranten, wier geestverwanten dan op het kussen zullen zijn gezeten! Gelukkig dan de professoren en domine's, die zich vooral in later dagen, de gunst der hoogerwaarde Synode

hebben weten te verzekeren, door toch vooral niet aan haar gezag te tornen noch zich aan *Kuyperiaansche drijfverij* schuldig te maken. Zeker is, dat sommigen, die vroeger gaarne het schip der organisatie van 1816 met al zijn tuig van nieuwmodische reglementen zouden hebben zien zinken, opdat de Gemeente Christi behouden mocht worden, in later tijd met alle macht aan het kalefaten zijn getogen, om den wel wat vermolmden romp toch zeewaardig te houden, en hebben de goedheid gehad aan de Synode blijken van waardeering en wenken te geven, in welken koers deze het vaartuig sturen moest, om niet in al te groote branding te komen.

Het ontwerp tot wijziging der wet op het lager onderwijs, dat de Minister van Binnenl. zaken ons nog vóór het aanstaand reces heeft toegezegd, wachten ook wij met ongeduld af. Het is onmogelijk te zeggen in welken geest die wijziging zal wezen, omdat Heemskerk getoond heeft ook met de meest heterogene beginselen vrede te kunnen hebben, als slechts de ministerieële portefeuille in zijne handen blijft. Of zijne Excel. dan al zegt: „men valt deze regeering aan, omdat ze geen partij-regeering is,” dit maakt de zaak, goed bezien, niet loffelijker. Geen partij-regeering, omdat ze geen beginsel-regeering durft zijn, en daarom desnoodig met prijsgeving van beginsel, alle partijen wil believen. Zulk eene partijloosheid heeft, wijl ze de vrucht van beginselloosheid was, juist den politieken dampkring ten onzent zoo jammerlijk bedorven.

Met het oog op het verlies van groote en goede mannen, dat vooral ons land gedurende dit jaar geleden heeft — wij zeggen het met dr. Bronsveld — kan men, naar krijgsmans zede, het jaar '76 een kampanje-jaar (dat voor

twee telt) noemen. Hoeveel edelmannen, mannen van erkende bekwaamheid, van christelijke beginselen, met onverdachte vaderlandschliefde en van belangrijken invloed gingen dit jaar ten grave! Wij denken vooral aan den dood van Mr. E. J. A. graaf van Bijlandt, weleer voorzitter der Eerste Kamer en gouverneur van Overijssel — van baron Mackay — van Jhr. Mr. J. W. v. Loon (7 Maart) — van Mr. G. Groen van Prinsterer, het hoofd der Christelijk historische partij (19 Mei, dus daags na de onthulling van het standbeeld van Thorbecke, zijn politieke evenknie en tegenstander) — van den bekenden philanthroop O. G. Heldring, terwijl we ook het verlies van mannen als generaal majoor Pel, de held van Atjeh — van den als dichter niet onverdienstelijken vriend van Potgieter, Dr. J. P. Heije en — van J. de Bosch Kemper met heel het vaderland blijven betreuren. Vooral heeft de antirevolutionaire partij zoo geducht geleden. Nu reeds laten zich de gevolgen bespeuren.

Hoe veel andere rampen bracht het jaar '76. Hoe veel leden sommige streken van Duitschland en van ons vaderland door overstroming. Wat al menschenlevens gingen te niet op de kust van Sumatra bij het verongelucken van „de Kroesen;” en was het niet, alsof het jaar '76 zich op 't allerlaatst nog haastte, om in den brand van den schouwburg te Brooklyn, die aan honderden het leven kostte, ons een tegenhanger te leveren van het bloedig drama der dynamiet-ontploffing te Bremerhaven, waarmede (11 Dec.) het vorige jaar van ons afscheid nam?

Verblijd ons, o Heer, naar de mate van onzen druk, naar de jaren, in welke wij het kwaad gezien hebben.

Doch wij mogen bij al het leed ook onze zware schuld, niet uit het oog verliezen, noch ook het vele goede vergeten,

dat de hand des Heeren ons bracht of behouden liet, en dat het kwade in ieder geval nog zeer verre overtrof.

Voor al heeft de Heere onze Christ. Geref. kerk ook dit jaar weer gezegend. Het gezaaide woord bleef — we waren er onderscheide malen, zelfs nog in den laatsten tijd getuige van — niet vruchteloos. Van meer dan eene gemeente vernamen we, dat ze zich in een lieflijken vooruitgang mochten verheugen. In een aantal plaatsen werd het 40-jarig bestaan onzer gemeenten herdacht, terwijl aan de twee oudste leeraren onzer Kerk, die voor 40 jaren, wegens het niet gehoorzamen aan anti-gereformeerde besturen en reglementen, uit het Herv. genootschap zijn uitgeworpen, van onderscheidene gemeenten, door middel eener Commissie, een blijk van hulde en waardeering (geen belooning) ja van gehechtheid en liefde aan en voor hunne personen en volgehouden beginselen terhand gesteld werd. Minstens een vijftal nieuwe gemeenten werden gesticht, als: te Lemelerveld, te Lemmer, te Hoogvliet, te Wormerveer en te Numansdorp. Een zevental broeders werd dit jaar tot leeraar bevorderd, nl. M. v. d. Boom, R. Breitsma, A. Brummelkamp Jr., H. Dam, J. W. v. d. Kouwe, K. Kuiper en (volgens art. 8) C. Wijdoogen. Drie predikanten verloren we: Ds. S. O. Los van Baarland, die emeritus werd, Ds. de Best, die naar de Belgische Zusterkerk vertrok, en Ds. Bergsma van Zaamslag, dien de Heere in Zijne ruste opnam. God beware onze Kerk verder bij den vrede en bij de waarheid, die tot dusver, Gode zij dank, van al hare kansels verkondigd wordt. En moeten wij bekennen, dat ze nog op verre na voor den Heere niet is wat ze behoorde te zijn, zoo bidden we dat haar Heer en Herder haar moge volmaken, heiligen en fondeeren, opdat ze eenmaal onstraffelijk voor Hem mag worden bevonden. Bereide de Heere vele harten, om haar

lief te hebben, veel gaven om haar te stichten en veel godzaligheid om haar te versieren, als zijne bruid.

.
 Om 's Heeren huis in u gebouwd,
 Daar onze God zijn woning houdt,
 Zal ik het goede voor u zoeken.

„ONHEILIGE NAIJVEE” OF PLICHTSBETRACHTING?

Ds. Bronsveld verklaart in zijne kroniek in de „Stemmen voor Waarheid en Vrede” dat hij de verschijning der „Vrije Kerk” met een hartelijk woord heeft begroet, en dat haar inhoud gaandeweg degelijker wordt. „De geeerde Redactie,” zoo gaat hij voort, „zal echter wel begrijpen, dat ik haar tijdschrift volstrekt niet altijd met instemming lees. Mij hindert de vinnige toon tegen onze Kerk in 't algemeen en vooral tegen de orthodoxen onder haar leden, meer dan ik zeggen wil. Zoo wordt nu over de krisis in onze Kerk in de rubriek „Een en Ander” gesproken op bijzonder onwelwillende wijze. Zou het den afgescheiden Broeders niet mogelijk zijn over ons toch een meer billijk oordeel te vellen? Is het te veel van hen gevergd zich een enkele reize in onze positie te verplaatsen, en, terwijl ze mede lijden met hetgeen ons blijven smartelijks heeft — zich toch ook te verblijden over de belangstelling in onze Kerk in de prediking des Evangelies? Kunnen zij daartoe niet komen, is hun oog boos omdat wij werkelijk vooruitgaan, dan is het beter, dat we geen woord meer samen wisselen. Doch *is* blijdschap over de uitbreiding van Gods koninkrijk in onze Kerk eene zaak, waarover zich een Christ. Geref. verheugen *kan* en *mag*, dan zij de toon ook een andere dan die nu weer door „De Vrije Kerk” wordt aangeslagen. „Door on-

eerlijkheid wordt niemand gebaat" zegt zij (blz. 552) — door onheiligen najver ook niet, voegen wij er aan toe."

Tot zoover Dr. Bronsveld.

Dat het schrijven en de beschouwing van de „afgescheidenen" en dus ook van de „Vrije Kerk" over de Herv. Kerk en met name over het gedrag der broeders, die een even dierbaar geloof met ons verkregen hebben, aan broeder Bronsveld niet aangenaam kan zijn, spreekt van zelve. Wij duiden het hem en de zijnen dan ook niet ten kwade, als ze onze beschouwingen en argumenten voor onhoudbaar verklaren, mits het niet zoo uit de hoogte, maar op duidelijke en proefhoudende gronden geschiedt. Wat ons echter hindert is, dat men niet eenmaal de moeite doet om de ongegrondheid onzer aanklachten te bewijzen. Wij hebben in de vorige afl. der „Vrije Kerk" de toongevers der orthodoxen in de Herv. Kerk aangeklaagd over hunne onware en onoprechte houding in zake de Synodale belijdenisvragen, dat ze moedwillig over de waarheid en werkelijkheid heen redeneerden en alzoo evenals de moderneren, ja nog meer dan deze, den toestand hielpen verleugenen. Wij hebben, na het bedrog der moderneren in 't licht gesteld te hebben, in een vijftal punten de onwaarheid in de houding der orthodoxen aangewezen. In plaats van nu het tegendeel te bewijzen, of de onjuistheid onzer beweringen aantetoonen, komt broeder Bronsveld ons beschuldigen, dat wij het *suaviter in modo* (aangenaam in de wijze) hebben vergeten, die juist hem en de zijnen hadden aangeklaagd, dat ze het *verum in re* (oprecht in de zaak) hadden verwaarloosd. Hij vindt onzen toon „vinnig" en „onwelwillend," en veronderstelt dat wij „afgescheidenen" daarom zoo tegen hunne Kerk te velde trekken, omdat we niet met goede oogen kunnen aanzien, dat er de liefde tot de prediking des Evangelies zoo toe-

neemt en Gods koninkrijk er zoo uitgebreid wordt. Ons oog is boos omdat het haar goed gaat. Zou broeder Bronsveld dat waarlijk meenen? Zouden zulke veronderstellingen — aangenomen dat de zaken in die Kerk al zoo staan — aan ons Christ. Geref. toegeschreven nu *verum in re* of *suaviter in modo*, of wellicht beide tegelijk moeten beduiden? Hoe dit ook zij, wij willen ons over deze terechtwijzing van broeder Bronsveld niet boos maken, want als er van vooruitgang in welwillendheid sprake is, dan heeft hij tegenwoordig — al worden we nog niet verwend — meer recht van spreken dan menigeen. Want als wij zijne artikelen van vroeger, waarin wij „afgescheidenen” dan eens als ware uilenspiegels-caricaturen met steken en lange goudsche pijpen gewapend, werden voorgesteld, dan eens geheel onze arbeid en gemeente (zooals b.v. die aan den Helder) als niet bestaande zagen geïgnoreerd, gaan vergelijken met zijn schrijven van den tegenwoordigen tijd, dan hebben we reden om over hem niet al te ontevreden te zijn.

Maar gij Christ. Geref. moest u eens een oogenblik in onze positie verplaatsen, voegt de schrijver ons toe. Wij antwoorden: Juist, broeder Bronsveld, daar zit hem de knoop bij ons en bij u. Als wij ons eens in uwe positie verplaatsen — en heusch wij doen het wel eens — dan vinden wij die positie naar de stem van Gods Woord en van ons geweten en van de Geref. belijdenis onhoudbaar en zondig. Dat is de reden, dat we dat ingenomen standpunt dan spoedig weer verlaten, om alleen op dat der H. Schrift en de Geref. belijdenisschriften post te vatten en van daaruit onze eigene en uwe positie te beoordeelen. Uwe positie, die ook gij niet een goede zult noemen, achten wij een ongeoorloofde. Wat gij als uw *lot* beschouwd achten wij uwe *daad* te zijn, wat gij eene *be-*

zoeking des Heeren rekent, noemen wij eene *misdaad* van menschen jegens den Heere en zijne waarheid gepleegd; wat gij een *lijden* acht om den wil der Kerk, is bij ons *ontrouw* aan de gemeente van Christus, uit uw onwettig standpunt voortvloeiende. Dit alles bepaalt onze beschouwingen en misschien ook wel min of meer onzen toon. Als u dat nu onaangenaam aandoet, dan vragen wij van u: stel u toch s. v. p. eens op ons standpunt, of liever op dat der H. Schrift, misschien zult ge dan in ons getuigenis tegen uwe Kerk en tegen uw gedrag in die Kerk nog iets anders zien dan een „boos oog,” omdat het u zoo goed gaat; wellicht wordt het dan *plichtsbetrachting* waartoe roeping en geweten noopen. Doch het zal u en velen met u, die zoo hevig en zoo vele jaren tegen de „afgescheidenen” gestreden hebt, niet wel mogelijk zijn u geheel en onbevooroordeeld in onze positie te plaatsen. Wij vergen dit ook niet. Plaats u dan maar met ons op den bodem der H. Schrift en der Geref. belijdenis en toets daaraan uwe en onze positie. Doet ge dit dan vreezen we het strengste onderzoek niet. Dan hebben we hoop dat ge daarenboven ook onzen „toon” niet slechts verklaarbaar, maar naar waarheid zult vinden. Het was voorwaar niet ons plan om personen te kwetsen: we hebben beginselen en vooral *daden* beoordeeld; en wij vragen vrijmoedig ook aan broeder Bronsveld, welke van onze aanklachten in de laatste afl. der „Vrije Kerk” was onwaar? Wat hield ze in, dat we niet met de stukken in de hand zouden kunnen bewijzen?

Overigens zijn wij niet van oordeel, dat Christ. Geref. en Herv. liever geen woord met elkaar wisselen moesten. Integendeel, laat ons niet alleen over elkaar, maar rechtstreeks tot elkaar spreken en op elkaar acht hebben tot opscherping eener *liefde*, die de waarheid en de eere

Gods boven alles bemint, en der *goede werken*, die de vrucht zijn van een geloof, door hetwelk wij, die nu tegen elkaar strijden, bij elkaar behooren. God zelf doe ook deze onze gedachtenwisseling er toe medewerken, dat we elkaar beter leeren verstaan en elkaars beginselen met een rechtvaardig oordeel beoordeelen, opdat bijeenvergaderd worde wat samen behoort, nadat van elkaar zal zijn gescheiden wat volgens Gods eigen woord geen dag vereenigd mag blijven.

DOOR VAN DR. A. C. VAN RAALTE.

Onze landgenooten in Amerika hebben een zwaar verlies geleden. Dr. van Raalte is na een zeer lang en uitputtend lijden op den 7 November jl. in Holland (Mich.) overleden. Na hier een tiental jaren in de eerste dagen der scheiding in hare voorste gelederen gearbeid en gestreden te hebben, ging hij met honderden zijner land- en geloofsgenooten naar N. Amerika. Hij had den moed om, na een zeer moeielijken overtocht, met zijn volk, vrouwen en kinderen op een afstand achter zich latende, in de onbekende bosschen van Michigan door te dringen en aldaar post te vatten. Dat in die eerste tijden velen gebrek hebben geleden en velen ten gevolge der ontberingen omgekomen zijn, is bekend. Van Raalte had echter den moed om stand te houden. En als men thans het sierlijk, aan een golf van 't Michigan-meer gelegen Holland met zijn geschiktheid voor een haven, met zijn zeven a achttal rechte straten, door bijna evenveel dwarsstraten doorsneden, met een groote vierkante marktplaats in 't midden, met zijn aantal kerken en openbare gebouwen aanschouwt (1),

(1) Een nieuwe plaat in kleurendruk, die ik onlangs bij een mijner

en dan denkt aan die groep van dorpen en gemeenten, die rondom dat Holland als gezaaid zijn, en waar ook thans, nu het zoowel in Amerikaansche als in vele andere groote steden veel moeilijker wordt, nog zooveel welvaart heerscht, dan moet men verbaasd staan over zulk een vooruitgang in zulk een kort tijdsbestek. Maar dan blijkt ook, dat de keuze van Van Raalte geen onverstandige mag heeten, vooral ook met het oog op het volk, dat zijne voetstappen volgde. Bij zijne begrafenis, toen alle arbeid in de stad stilstond, en die door schier geheel de bevolking bijgewoond of aanschouwd werd, en waaraan zoowel burgerlijke als kerkelijke autoriteiten deelnamen, bleek dan ook wel dat geheel het volk — dat Van Raalte „ons volk” placht te noemen — eenigermate besefte wat het in dezen grooten overledene had verloren. Zijn naam zal onder zijn volk niet licht vergeten worden. — Ik had het genoegen ZEw. met zijne vriendelijke gade in het jaar 1866 in onze woning te ontvangen en eenige dagen te herbergen. Hij was een man met een helderen, ruimen evangelischen blik, met een vasten wil en een kinderlijk geloof. Hoe ongekunsteld was dat kleine manneke en hoe degelijk in al wat hij sprak. Men leerde steeds van hem zonder dat hij het air aannam u les te willen geven. Met hoeveel helderheid in denkbeelden en stem predikte hij een paar reizen voor mij, ofschoon hij lijdende was aan keelaandoening. — Ruste zijn asch in vrede. — Brengte deze aflevering der Vrije Kerk onze deelnemende groete aan zijne treurende kinderen en aan al onze vrienden in Amerika. „Die in den Zoon gelooven

vrienden zag hangen, stelt het geheel zoo duidelijk voor, dat ik al de kerken, Hope-collegie, het huis van Ds. Pieters enz. gemakkelijk vinden kon.

hebben het eeuwige leven" en zullen niet altoos gescheiden blijven.

H. BEUKER.

BOEKBESCHOUWING.

Bij P. Groenendijk ziet het licht: *Handleiding bij de(n) Zondagschool-Kalender*, van de „Vereeniging de Zendingzaak" voor 't jaar 1877, door J. Verhagen Jr.

Dit is, wat papier en letter betreft, een fraai boek. De inhoud ademt een frisschen bijbelschen geest. De Zondagschoolonderwijzer of onderwijzeres vindt hier over ieder onderwerp, dat door den rooster wordt aangewezen, eene verhandeling van een paar bladzijden, die hem een aantal wenken en gedachten voor den geest brengt, welke hem voor de klasse uitmuntend zullen te stade komen. De keuze der onderwerpen is over 't algemeen uitnemend, en het is eene deugd van het boek, dat het zoowel de bijbelsche waarheden als de geschiedenissen behandelt, zoodat het kind met de eene, ook van zelf de beginselen van de andere te weten komt. De prijs, slechts een gulden, kan geen beletsel zijn voor een ruime verspreiding.

Red.

KERKNIEUWS.

Beroepen:

Te Drogeham, Ds. A. Zomer van Vries; te Oud-Beierland, Ds. Jonkman van Kruiningen; te Ureterp, Ds. O. Eerdmans van Oldehove; te Nijeveen, Ds. G. A. de Walle van Uelzen, graafschap Bentheim; te Wormerveer en te Enschedé, Ds. S. A. v. d. Hoorn van Breukelen; te Hallum, Ds. J. v. Goor van Oudega.; te Maassluis, Ds. D. F. Meister van Zeist; te Herwijnen, Ds. M. Boon van Oud-Vossemeer; te Katwijk, Ds. J. Wisse van Sliedrecht; te Tilburg, Ds. J. F. Bulens van Varseveld; te 's Hertogenbosch, Ds. G. Geerds van Pieterburen; te Schildwolde, Ds. L. H. van Dijk van Stads-Musselkanaal; te Hollandsche veld, Ds. J. Reinink van Surhuisterveen; te 's Gravendeel, Ds. F. Breitsma van Schoonebeek; te Grand-Rapids (N. Am), Ds. J. Kremer van Wanswerd; te Tiel, Ds. J. v. d. Linden van Westmaas; te Ureterp, Ds. B. Vellekoop van Smilde.

Aangenomen:

Door Ds. P. M. Ochtman, van Niezijl, de roeping naar Haarlem (kl. H. land); door Ds. P. Medema van Sexbierum, de roeping naar Zegwaard; door Ds. A. Zomer van Vries, de roeping naar Drogeham; door H. Dam, Cand., de roeping naar Westergeest; door Ds. Jonkman van Kruiningen, de roeping naar Oud-Beierland; door Ds. J. de Bruijn van Meeden, de roeping naar Hazerswoude.

Bedankt:

Door Ds. J. Westerhuis van Landsmeer, voor Hallum; door Ds. P. Medema van Sexbierum, voor Edam; door Ds. W. Diemer van Dokkum, voor Ambt-Vollenhove; door Ds. L. M. A. Schep van Deventer, voor Beetgum; door Ds. J. Wisse van Sliedrecht, voor 's Gravendeel; door Ds. L. H. v. Dijk van Stads-Musselkanaal, voor Sellingen; door Ds. A. v. Wijk van Sappemeer, voor Uithuizermeeden, O. G.; door Ds. Eerdmans van Oldehove, voor Ureterp; door Ds. G. Broekhuizen van Oldekerk, voor Veenwoudsterwal; door Ds. J.

Kremer van Wanswerd, voor Grand-Rapids, (N. Am.); door Ds. S. A. v. d. Hoorn, voor Enschedé en Wormerveer; door Ds. M. A. Boon van Oud-Vossemeer, voor Herwijnen; door Ds. J. Wisse van Slie-drecht, voor Katwijk a/z.

Afscheid, Bevestiging en Intrede.

Ds. J. A. Klercq, nam den 26 Nov. zegenend afscheid van de gemeente Tholen, met eene leerrede over Phil. 4:19.

Zondag, 19 Nov. is te Alkmaar bevestigd, de Cand. A. Brummelkamp jr., door zijn vader, A. Brummelkamp, Docent te Kampen, naar aanleiding van 2 Tim. 4:1—5. 's Avonds aanvaardde de bevestigde zijne bediening met 1 Tim. 3:15b.

Te Stroobos is den 26 Nov. bevestigd, de Cand. J. W. v. d. Kouwe, door Ds. E. v. d. Beerekamp van Grootegast. Bevestiger had tot tekst Hebr. 13:17; terwijl de bevestigde zijne intrede hield met Ef. 6:19.

Te Haren is den 26 Nov. de Cand. Breitsma bevestigd, door zijn vader, Ds. Breitsma van Assen. Des namiddags verbond Z.E. zich aan de gemeente, met eene leerrede over 1 Sam. 3:4.

Varia.

Te Sassenheim werd een nieuw kerkgebouw voor den dienst des Heeren geopend. Ds. Goslinga hield eene feestrede naar Ps. 48:10.

De gemeente te Suawoude herdacht den 12 Nov. haar veertigjarig bestaan. Ds. H. Vissink sprak bij die gelegenheid over Jozua 24:15b.

De gemeente van Westbroek genoot hetzelfde voorrecht op den 1 Dec.

Te Numansdorp werd eene gemeente gesticht.

Ds. E. Lindeman van Warffum, herdacht den 28 Nov. zijne vijf-en-dertig jarige Evangeliebediening.

In Noord-Amerika overleed den 6 Nov. de Weleerw. Zeergel. heer Dr. A. C. van Raalte.

De Classis Gorinchem, bijgestaan door de Prov. deputaten, heeft peremptoir geëxamineerd en tot de H. bediening toegelaten Marinus v. d. Boom, beroepen te Hardinxveld.

